دولت عثمانیه تاریخی

عثمانلیلرك مبادئ ظهورندن قاینارجه عهدنامه‌سنه قدر

مؤلفی

هامه‌ر

LIBRARY
JUN 10 1971
UNIVERSITY OF TORONTO

DR
440
H219
cilt 4

مترجمی

محمد عطا

دردنجی جلد

بایزید ثانینك برادری شهزاده جمك ارتحالندن

سلیم اولك وفاتنه قدر

۸۹۹ — ۹۲۶

(۱۴۹۴ — ۱۵۲۰)

استانبول — خواجه پاشا جاده‌سی، نومرو ۳۳، کتبه‌ئون بدروسیان مطبعه‌سی

۱۳۳۰

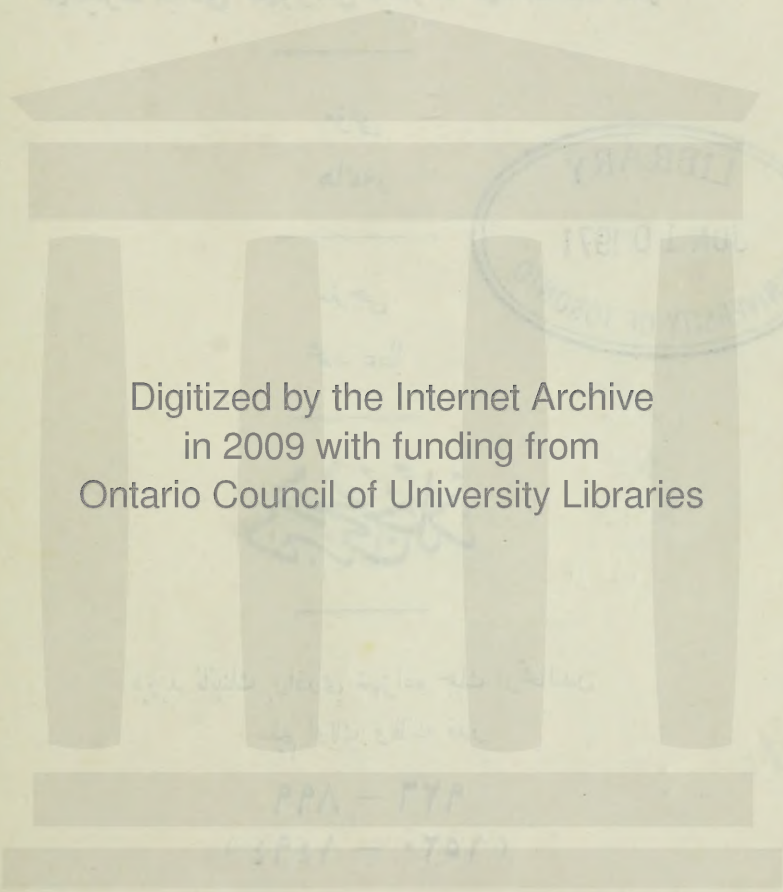

Digitized by the Internet Archive
in 2009 with funding from
Ontario Council of University Libraries

http://www.archive.org/details/osmanlidevletita04hamm

یکرمنجی کتاب

بایزیدك طبیعتی. — بوسنه سوقیاتی. — وندیك وراکوزه ایله تجدید معاهدات. — موراوا اوزرنده‌کی قلعه‌لرك احکامی. — اغلاق سفری. — اجنبی سفراسی. — رمضان اوغلو خاندانی. — مصرعلیهنه ایلك محاربه وایکی مغلوبیتدن صوکره عقد صلح. — قره‌مان سفری. — بایزید شهزاده‌لرینك ایالات والیلکاری. — سنت دوکونی. — بلغراد علیهنه ترتیب. — بایزیده سوء قصد. — ترکلرك آوسترپا، ترانسیلوانیا، خرواتستان ایچریلرینه دخولی. — ده‌ره‌نکزه‌نی بوزغونلغی. — قانیزی جولانلری، قانیزائی وبالی بك. — روسلرله ترکلرك ایلك تماسی. — بایزیدك و جمك قیزلرینك تزویجی. — بایزیدك آوروپا حکومتلریله مناسبات دیپلوماتیقیه‌سی. — وندیك سفری. — شاپیه‌نزا قرینده حرب. — اینه‌بختینك تسخیری وناغلیامه‌نتوطرفلرنده‌جولان. — کفالونیه، مودون، قورون، زونکیو وسانتاماورانك ضبطی. — وندیك ومجارستان ایله صلح. — جمك قیزینك تزویجی.

صحنهٔ تاریخك، بایزید سلطنتی بدایتنده الك مهم شخصی اولان جم اوزرنده خیلی زمانلر توقیف انظار ایلدکدن صوکره آرتق بالذات پادشاهه ووقایع حکومتنه عطف نگاه ایتمك وقتی کلمشدر. بایزید، جلوسنده اوتوز بش یاشنده ایدی؛ بو زمانه قدر سلاحدن زیاده مطالعه ایله مشغول اولهرق آماسیه حکومتنده سکونت کارانه عمر کچیرمش ایدی. طبعاً حلیم و مائل سکون اولهرق شعردن و وقایع دهری مرصاد حیرتله تماشا مسلکندن محظوظ اولدیغی جهتله خارجده دشمنلرینك وداخلده یکیچریلرك تعرضاتنی دفع ایتمك ویا سلطنتنك بدایت ونهایتنده اولدیغی کبی برادریله اوغللرینك عصیانتی باصدیرمق ایچون مجبور اولمادقجه حرب ایتمه‌مشدر. دولتك ایلك دوره‌سنده مؤسس سلطنت عثمانك اوتوز سنه‌لك محاربه‌لرینی (۱) اورخانك سلطنت سکون پروریسی تعقیب ایلدیکی کبی بو ایکنجی دوره‌ده دخی محمد ثانینك اوتوز سنه‌لك فتوحاتنی بایزیدك بالنسبه آشتی جویانه اولان حکومتی ولی ایتمشدر. بایزید ثانی، بنای دولتی محمد ثانینك قوردیغی اساسلر اوزرنده یولمش اولدیغی ایچون اورخان کبی واضع قوانین عنوانله ادعای استحقاق ایده‌مزسه‌ده بعض قوانینی اکمال و بعضلرینی فکر اصلیلرینه ارجاع ایلمشدر. باباسنك صوك وزیراعظمی قره‌مانلی محمد پاشانك تیمار

(۱) سلطان عثمانك عهده‌سنه قره‌جه حصار شهرینك تفویض اولنمسندن (۱۲۸۹ — ۶۸۸) ارتحالنه قدر (۱۳۲۶ — ۷۲۷).

وزعامت حالنه قویدیغی مالکانه‌لری تصرف تام ایله مالك اولمق اوزره صاحبلرینه اعاده ایلدیکی کبی روم محمد پاشانك احداثاتی الغا ایتمشدر (۱) . قارداشی جم کبی ، حرکات‌فعالانه‌سنه، قوتلی بنیه‌سنه، اوجی قیوریق وزیاده مقوس برونه وارث اولدیغی پدرینك البسه‌جه وضع ایلدیکی اصوله حرفیاً رعایت ایلمشدر (۲) . یالکز جمك صاچلری ، صاقالی، قاشلری قومرال، بایزیدك ایسه سیاه ایدی ؛ جم دائما پدرینك طنطنهٔ احتشامنی کوستردیکی حالده بایزید سادکیٔ اخلاق ایله متصف اولەرق علومه وساده‌لکه میلانی کندیسنه صوفی لقبنك ویرلمسنی موجب اولمشدر ، نصل‌که برچوق عثمانلی مورخلری بو عنوان ایله یاد ایدرلر . احتمالدرکه اکر جم تخت ایچون منازعة ایتمك اوزره سلاحه صارلمش اولسه‌یدی ، سلطان بایزید ، پدرینك برادر اعدامی حقنده وضع ایلدیکی اصولك تطبیقندن صرف نظر ایده‌جك ایدی ؛ حتی قارداشنه ایلك محاربه‌ده غلبه ایتدکدن صوکره ممالك‌عثمانیه‌دن تباعدایله قدسه چکلمسی شرطیله صلح ایتمك و حکومت ایلدیکی ایالتك وارداتی ویرمك تکلیفنده بولندی . مؤخراً بایزید، یدی‌خرستیان‌حکومتنك ترکیه علیهنده برمحاربه‌یه بایراق باغق وکندیسنك باشی اوزرنده دائمی برتهدید اتخاذایتمك مقصدیله جمی الەکتیرمك ایچون منازعه ایتدکلری صیره‌ده قارداشنك‌اویوشماز دشمنی‌اولمق‌اوزره کورنمش ویا بی‌روح‌ویا برحیات‌اولەرق مطلقا اله کچیرمکه چالشمش ایسه سلطنتنك آسایشنی تأمین ایتمك مجبوریتنده اولدیغی ایچون معذور دیمك اولدیغی کبی اعضای عائلەنك اعدامی قانونك تطبیق‌وحشیانه‌سی، اخلافنك معصوم قارداش و یکنلرینی جلوس ایدر ایتمز اولدرملرینه سبتله دها آز جالب نفرت بر صورتده وقوع بولمشدر.

سلطنت بایزیدك، برادری جم ایله محاربه‌دن صوکره، ایلك وقایع حربیه‌سی محمد ثانی طرفندن ایتالیاده باشلانمش اولان سفرك دوامی و بوسنه ، صربیه والیلری طرفندن دالماچیا و مجارستانده بر صورت منفرده‌ده وقوعه کتیریلن جولانلردر . اوترانتو فاتحی کدك احمد، محمد ثانینك وفاتی عقبینده شبه‌جزیره‌دن افتراق‌ایتمیدی؛ خلفی خیرالدین (۳)، پارلاق برمدافعه‌یه رغماً، قالابر شهرینی — سربستانه چکلمك

(۱) نشری، ورق ۲۵۰ .

(۲) شمائلنامه . جمی بالذات کورمش اولان بوسیو (Bosio) دیرکه : « برونی اوقدر قیوریق واوقدر مقوس ایدیکه همان اوست دوداغنه کلیردی. » وەرتو .

(۳) ایتالیان مورخلرینك آریاده‌نو (Ariadeno) دیدکلری.

شرطیله — نهایت دوق دوقالابره تسلیمه مجبور اولدی (۱۰ ایلول ۱۴۸۱). معهذا دوقه معناسز بهانه‌لرله بیك بش یوز ترکدن مرکب بر فرقه‌یی آلیقویمش و مؤخراً ایتالیا محاربه‌لرنده بولندرمق ایچون استفاده ایتمشدر (۱) دالماچیاده صربیه بکلربکی اسکندر پاشا، فاتح ایله منعقد عهدنامه‌نك سلطنت جدیده‌ده تجدید اولنمدیگه خلقی ایچون مجبوری الاجرا اولمدیغی سبب طوتمرق زارا خطه‌سنی دوچار خسار ایلدی (۲). وندیك حکومتی پادشاهه عرض تبریکات وسلطان محمد ایله عقد اولنان معاهده‌یی (les Capitulations) تجدید ایلمك اوزره شوالیه انتونیو وه‌تورینی استانبوله کوندردی؛ لکن مذاکرات معروض مشکلات اولمرق آنجق ایرتسی سنه نتیجه پذیر اولهبیلدی. راگوزه جمهوریتنك سفارتی دها مساعده‌لی برصورتده قبول اولنمرق راگوزه‌نك اوزمانه قدر مالك اولدیغی امتیازاتك تصدیقندن باشقه سنوی ویرکینك اوچ بیك دوقه‌یه تنزیلنه موفق اولدی (۳). بوسنه‌ده سنجاق بکی یعقوب، ریزانو، پوسره‌تینچا، قوسق حصارلریله راگوزه‌یه عائد بارستاویك قلعه‌سنی تسخیر ایلدی؛ اسکندر پاشا دخی سمندره اردوکاهندن مجارستانده جولانلر اجرا ایتدی. ترکلری اراضیلرینه رجعت ایتدیرمك ایچون مجارستان اردوسی عمومی قوماندانی پول کینیس اوتوز ایکی بیك کشی ایله طمشواردن چیقدی؛ توکه‌لی عائله‌سندن نیقولا وآندیره قوماندالرنده بولنان یوز سواری چوق ایلری کیتمش اولدقلرندن (۲ تشرین ثانی ۱۴۸۱) درت مثلنده بر ترك فرقه‌سی طرفندن اورمان ایچنده صارلدی، بری رؤسادن اولق اوزره اللی کشی موقع حربده قاله‌رق دیکرلری آز چوق آغیر مجروح اولدقلری حالده اردویه التحاق ایتدیلر. کینیس طونه‌یی کچه‌رك قولومباج اوزرینه یورودی، طیشاری هجوم ایدن بیك ترك سواریسی عموماً مقتول

(۱) سیسوندی، ۹، ص ۲۰۱؛ روسقوئه (Roscoë)، اونجی لئون، ۲، ۹. برنجیسی ژاقوبی وولاترانی دیاریوم (*Jacobi Volaterrani Diarium*)دك، ص ۱۴۶؛ وجیانونه (Giannone) نك تاریخ مدنیسندن، ۱، ۲۸، ص ۶۱۳، نقل ایدر؛ ایکنجیسی موراتوری (Muratori) دن، شئون، جلد ۵، ۹، ص ۴۳۷، نقل ایلر.

(۲) آوستریا خاندان ایمپراطوری وقرالیسی خزینهٔ اوراقنده مارینی سانوتونك شئونده: «Scenderbassa scoregia il territorio di Zara dicendo che era in pace col padre, et non con questo Signore» «اسکندر پاشا صلحك شمدیکی پادشاه ایله دکل، باباسیله منعقد اولدیغنی بیان ایده‌رك زارانی تالان ایلدی.» دیه محرردر.

(۳) انکل، راگوزه تاریخی، ص ۱۸۷.

ویا اسیر اولدیلر، کینیس اسیرلرك جملهسنی قارشیسنه کتیردهرك بردانهسندن ماعداسنی قلیجدن کچیرتدی . بو قتال صیرهسنده مجارستان رؤساسندن یاکیش سمندره قوماندانی قولومباج قاپیلرینه قدر تعقیب و اوراده دردست ایدهرك اعدام ایلدی. کینیس اردوسنك روزغونیلی لادیسلاس ایله بر صرب دسپوتنك قوماندهسنده بولنان دیکر برفرقهسی طونهیی کچهرك اردونك قسم اصلیسنی تقویهایتدی؛ اردو، بو التحاقدن صوکره قروزواچ نهرینه قدر ایلریلهدی . کینیس، اون ایکی کون محال متجاورهیی خسارزده ایلیهرك نهرك اوچ کچید یرنده بولنان کهوی ، هارام ، بوزازین (١) قلعهلرینی احکام ایتمکله برابر بعده اللی بیك صربلی وبیك ترك اسیرایله چکلدی . دیکر طرفدن اسکندر پاشا ، علی پاشا ، مالقوچ اوغلی طونهده سمندره قارشیسنده بولنان جزیرهیه استحکام ویردیلر (٢) .

ایرتهسی سنهنك ابتداسنده (١٦ کانون ثانی ١٤٨٢) بایزید وندیك ایله یکی عهدنامهیی امضا ایلدی. جمهور بونکله سنوی اون بیك دوقه ویرکیدن قورتیلیور، فقط عثمانلی کمرکنه مدیون اولدیغی اللی بیك دوقهنك اوچ تقسیطده تأدیهسنی تعهد وبتون اشیای تجاریهسی اوزرندن یوزده درت رسم ادخال اعطاسنه موافقت ایلیوردی. بالمقابله پادشاه دخی عثمانلی اردولرینك صوك مصالحهدن بری ویردردکلری ضایعاتك وندیکلیلره تضمینی ، او زماندن بری اسارتهکتیریلن خرستیانلرك اعادهسنی ، جمهورك تجارتنك اسلحهٔ عثمانیه ایله حمایهسنی، وندیك مستملکات متجاورهسی حدودینك مقدما تعیین اولنمدیغی وجه ایله ابقاسنی تعهد ایدیوردی (٣) . ایشته وندیك سیاستی . پادشاهك — تختنك آناطولیده جم طرفندن تهدید اولنمسندن دولایی — بولندیغی وضعیت خطرناکدن استفاده ایله بو شرائط مساعدهیی استحصال ایلمشدر. بوسنهنك بقیهسنی همان کاملاً قرهمان سفری اشغال ایلدی ؛ سلطان بایزید سفرك نهایتنده استانبوله عودت ایلدی (١ رمضان ٨٨٧ — ١٤ تشرین اول ١٤٨٢) . وصولندن بش هفتهصوکره (٦ شوال — ١٨ کانون اول)، سرایندہ بربوك ضیافت چکدی؛ بوکا هپ و زیرلرینی دعوت ایلدی . عودتلرینه رخصت ویردیکی صیرهده

(١) قاتونادہ «قوروینی»نك مکتوبلری، ٨٠، ص ٣٩٥. شیمهك، بوسنهوراکوزه تاریخی.

(٢) قوروینی مکتوبنده بونلری «Alibeg, Zkenderbassa, Mankotsenicz» دیه یاد ایدر.

(٣) لوژیه، وندیك تاریخی، ٧، ص ٣٧٧ .

جمله‌سنه خلعت تشریف کیدیریله‌رك یالکز کفه واوترانتو فاتحی وجم ایله قاسم بکك غالبی کدك احمد پاشا استثنا ایله اوکا صیرمه‌لی قافتان یرینه علامت موت عاجل اولمق اوزره سیاه کتاندن بر قافتان ویرلدی ؛ پادشاهك اشارتی اوزرینه بردیلسز، احمد پاشایی خنجرله اولدردی. بووقعه بغتةً ظهور ایتمش برحدت اثری دکل، چوقدن بری تصور اولنمش بر انتقام ایدی (۱). سلطان بایزید، دها باباسنك حیاتنده احمد پاشانك طبیعت درشتانه و ناملایمانه‌سندن متأثر اولمش ایدی ، چونکه بر محاربه کونی سوء حرکتندن و امری آلتنده‌کی عسکری مهارتسزلکله تقسیم ایتمش اولمسندن دولایی شهزاده‌یی تنقید وتقبیح ایتمشیدی. بایزید بو جرئتنه پشیمان اولمه‌جکنی بیان ایله تهدید ایتمسی اوزرینه احمد « بکا نه یاپه‌بیلیرسك ؟ بابامك روحنه یمین ایدرم که اکر برکون نائل تخت اولورسه‌ك سنك خدمتك ایچون قلیچ قوشانمام » جوابنی ویردی. وقتاکه کدك احمد پاشا اوترانتو قوماندانلغندن دعوت اولنه‌رق یکیشهر محاربه‌سنده ایلك دفعه اولمق اوزره بایزیدك حضورینه چیقدی ، قلیجی بر معتاد بلنه باغلانمش اولهجق پرده آتنك اکرقاشنه آصلمش ایدی. پادشاه «استادم، سن بك اسکی شیلری تخطر ایدیورسك، کنجلکم زمانلرنك خطالرینی اونوت، قلیجکی قوشان، ودشمنلریمك علیهنده قوللان » دیدی . احمد ایله پادشاه آره‌سنده‌کی بو ظاهری باریشمه ، بایزیدك تصورات انتقامنی اونوتمسندن زیاده قرهمانده قارداشی جمه قارشی ایده‌جك اولدیغی مخاطره‌لی محاربه‌ده وزیرینك مهارت حربیه‌سنه محتاج اولمسندن نشأت ایدیوردی؛ لکن احمد پاشانك مدار اشتغال وحیاتی حربدن عبارت اولهرق پادشاه ایسه سکونت جو اولدیغی جهتله کدك احمد پاشا وندیك ایله عقد اولنان صلحی شدتله تقبیح ایتدیکی کبی ردوس شوالیه‌لرینك ایلچیلریله اجراسنه مأمور اولدیغی مذاکره‌دن چکلمش و پادشاهك ، برادرینك اسارتی ایچون طریقته سنوی بر ویرکی ویرمك صورتیله وقار ملتی پامال ایلدیکندن دولایی علنی شکایتلرده بولنمش ایدی (۲). محمد ثانینك ارتحالنده و کندیسنك بروسه‌دن عودتنده ایکی دفعه یکی چریلرك عصیانی آلتون ومواعید ایله تسکینه مجبور اولان بایزید، بالدفعات رهبر مظفریتلری اولان قوماندانك (۳) وضع خصمانه‌سی یکی چریلر اوزرنده تاج سلطنتی مخاطره‌یه قویه‌جق

(۱) انکل، راکوزه تاریخی، ص ۲۸۵ و ۲۸٦ .
(۲) قاوارسه‌ن، « *de fœdere cum Bayazite* » .
(۳) عالی ، ورق ۱۰۰، احمدك سبب اعدامی اولمق اوزره، ادریس وسعدالدینه مغایر اولهرق، طبع درشتانه‌سی وسرخوش ایکن کلمات تحقیریه سویلدیکنی بیان ایدر.

بر تأثیری موجب اولمسندن - بك‌ده نامحل اولمامق اوزره — قورقدی . کدك احمدك ، قاین پدری اسحاق پاشا ایله اتفاق ایده‌رك پادشاهك منظور التفاتی اولان خضر بك زاده مصطفی پاشا علیهنده ترتیب ایلدیکی خدعه‌لر سلطان بایزیدك قلبنده وزیری حقنده‌کی انفعالات قدیمه خاطراتنی تجدید ایلدی و خیلی وقتدن بری دشمن اوله‌رق تلقی ایتدیکی بو خدمتکذاردن قورتلمه قرار ویردیردی . کدك احمد پاشانك قتلیله ختام بولان ضیافتك احوال محیطه‌سنی مسکوت کچیورز ، عثمانلی مورخلری بو خصوصده بسبتون ساکت اولدقلری کبی آوروپالیلر طرفندن ویریلن تفصیلاتك صحتی هیچ اولمازسه شایان اشتباهدر [۱] . ادریسه نظراً (۱) ، کدك احمد پاشانك بغتةً اعدامی بر ضیافتده دکل، ادرنه یولی اوزرنده وقوع بولمشدر، یالکز شوراسی محققدرکه بو وقعه‌یی متعاقب دولتك آوروپاده ایکنجی پای تختی اولان ادرنه‌ده یکی چریلرك برعصیانی واقع اولمش وادرنه والیسنك ضیاعنی ایجاب ایلمشدر (۲).

آز بروقت صوکره اسحاق‌پاشا وزارت عظمادن عزل‌ایله یرینه آناطولی بکلربکی داود پاشا تعیین اولندی (۳). بو داود پاشا، اسمنی ویردیکی محله ایله بر جامع (٤)، بر مدرسه، بر عمارت انشاسیله نامنی تأبید ایلمشدر . وزیراعظمك جامعی استانبولك آوروپالیلره اقامتکاه اولان محله‌لرینك منتهای جنوبیسنده طاتلی بر یوقوش اوزرنده محتشمانه رفعت نمودار، یوقوشك اتکلرنده منظور اولان داود پاشا صحراسی آوروپا سفرلرنده موقع اجتماع و تلاقیدر، نصلکه اسکدار صحراسی ده آسیا سفرلری ایچون

(۱) ادریس، ورق ۲٤۰ .

(۲) سلطان بایزید ۸۸۸ رمضانی غره‌سنده ادرنه‌یه کیتمش ایدی . شوالك آلتنجی کیجه‌سی « سرای جدید » ده عقد مجلس عشرت ایلش ونصف لیله قدر عیش وسرور ایله امرار زمان اولندقدن صوکره اوکیجه دیکر وزرانك تلطیفی صیره‌سنده کدك احمد پاشا اعدام اولنمشدر. ادریس بتلیسی بواعدامی، خضر بك زاده مصطفی پاشانك خدعه ایله قتل ایتدیرلمش اولمسنه حمل ایدر. اوآره‌لق اسحاق پاشا دخی عزل ایله متقاعداً سلانیکه کوندرلدی. بعض مورخلرك روایتنه کوره احمد پاشانك قتلندن صوکره یکیچری غوغا ایدوب ادرنه صوباشیسنی اولدردیلر. تاج التواریخدن خلاصه، جلد ۲، ص ۲٤ و۲۵ . سیاق افاده‌یه کوره « سرای جدید » ادرنه‌ده‌کی سرای اوله‌جقدر. (مترجم)

(۳) سعدالدین، یکی چری حادثه‌سندن دولایی داود پاشانك ده عزل وفقط آز بر مدت صوکره منصبنه اعاده اولندیغنی یازار، ص ۲۵ . (مترجم)

(٤) حدیقة الوزر، ۱، اثر عثمان افندی، جامع ۸۸۹ (۱٤۸٤) ده بنا اولنمشدر.

بو خدمتی کورر (۱) . بایزیدك زماننده داود پاشا صحراسی — که متعدد بیزانس ایمپراطورلرینك بوراده «میدان ملاعبات» فرقه‌لری طرفندن سلطنتلری اعلان ورسم تتویجلری اجرا اولنمشدر — «هه‌بدومون (۲)» تسمیه اولندیغی کبی او جوارده کی سرای و محکمه‌یه دخی اواسم ویریلیردی . آوروپا طرفلرینه واقع اولان سفرلرده لواء پیغمبری اوراده بولنه‌رق پادشاه اردویی بو صحرایه قدر تشییع و عودتنده ینه اورادن استقبال ایدر. دیکر برقاچ وزیراعظم‌ده جامعلر انشا ایتمشلردر؛ مؤخراً بونلردن ایکیسی (پیری وقاسم پاشالر) برر محله یاپدیره‌رق کندی اسملریله تسمیه ایلمشلردر؛ لکن داود پاشا جامعی وخیرالدین پاشا (باربروس) تربه‌سی محل عزیمت اولمق اوزره اشتهارده اختصاص ایتمشلردرکه برنجیسی اردولرك، ایکنجیسی دونانمالرك جای سفریدر.

۱٤۸۳ (۸۸۸) بهارینك (۳) ابتداسنده بایزید — سرای ارکان و خدمه‌سی رفاقتنده اولدیغی حالده — سلطان محمدك [برای تسخیر] خسارزده ایتمش اولدیغی موراوا قلعه‌لرینی حال مدافعه‌یه وضع ایتمك اوزره فلبه‌یه عزیمت ایتدی [۲]. فلبه‌دن کوستنجه‌یه، صماقووه، جامورلویه، صاری‌یاره، صوفیه‌یه کیتدی. عسکر قلعه‌لرك تکرار انشاسیله مشغول اولدیغی صیره‌ده بوسنه بکلربکی مصطفی جورجه‌ویچ، هرسکه استیلا ایتدی‌که بو خطه او زمان صورت قطعیه‌ده اوله‌رق ممالك عثمانیه دائره‌سنه کیرمشدر. بابالری اتیه‌ن ولاتقونك وفاتندن بری مملکتی مقاسمه ایدن ایکی قارداشدن قوساریق ولاتقو راگوزه‌یه قاچدی. پادشاه ایله وزیراعظمك انفعالنی ازاله ایچون هدیه اوله‌رق ذات شاهانه‌یه اون ایکی بیك بش یوز، وزیراعظمه بش یوز دوقه آلتونی کوندردی. استحکامات جدیده ختام بولنجه پادشاه، اردوسنك قسم عظیمنی ترخیص ایله کندیسی فلبه‌یه عودت واوزونجه اووه‌ده بربیوك صید ترتیب ایلدی. بوشکار اوچ کون امتداد ایده‌رك بعده مراسم عیدی اجرا ایچون ادرنه‌یه کیدوب اورادن ده ۱٤۸۳ تشرین ثانیسنده (شوال ۸۸۸) استانبول سراینه کلدی (٤). موراوا قلعه‌لرینك تقویه‌سی صیره‌سنده

(۱) « استانبول وبوغاز ایچی » ، ۲، ص ۱۲ — ۱۵ [حیدر پاشا طرفلری‌که آیریلق چشمه‌سی‌ده صوك موقع تشییع ومفارقت اوله‌جقدر. مترجم]

(۲) هه‌بدومون یدنجی تپه، یاخود یدنجی بیك نشانه‌سی (*) دیمکدر.

(۳) بزم تاریخلرده سنهٔ هجریه بهاری دینلدیکی زمان او سنه‌یه مصادف اولان موسم ربیع قصد اولنور. (مترجم)

(٤) سعدالدین، صولاق زاده، نخبة التواریخ، ادریس، نشری.

(*) فرسخ باشنه دیکیلان طاشلر [تونك وصادك صمیله، نصب] .

کندیسنك حدود اوزرنده بولنمسندن استفاده ایدەرك متارکەنك تجدیدی ایچون مجارستان قرالی قوروینوس ایله مذاکراته آرزو کوستردی. او زمان بوهمیاده حرب ایله مشغول اولان قوروینوس بو آرزویی ممنونیت ایله قبول وبش سنەلك بر متارکه عقد ایلدی (۱). بنه بوآرەلق وندیك جمهوری، کچن سنه عقد اولنان صلح معاهدەنامەسنك تصدیقی ایچون دومەنیقو بولانی ایله قارداشی فرانسەسقو اورەلیوی سفیر صفتیله کوندردی (۲) . بنه بوسنەنك نهایتنده قرەمان حکمدارلرینك صوك ارکك اولادی اولان قاسم بك ایله اوزمان قرەمان ولایتی والیسی بولنان بایزیدك شهزادەسی عبدالله وفات ایتدیلر. جمك هزیمتندن صوکره پادشاهك قاسم بکه براقمش اولدیغی طاش ایلی حکومتی زعامت اولمق اوزره قاسم بکك حفیدی طورغود اوغلی محمد بکه ویرلدی (۳) .

ایرتەسی سنه، یعنی ۱٤۸٤ مایسنك برنده (٤ ربیع الاخر ۸۸۹) بایزید ادرنەیه عزیمت ایله (٤) — اخیراً مجارلرله عقد اولنان فاصلهٔ حربه داخل اولمایان — بوغدان اوزرینه یورومك ایچون ترتیبانه باشلادی . محاصره طوپلری قره دکیزدن طونه منصبنه کوندرلدی . پادشاه ادرنەده اقامتی اثناسنده کندی نامنی حائز اولان جامعك تملق وضع ایلدی (۲۳ مایس ۱٤۸٤ — ۲٦ ربیع الاخر ۸۸۹). بوندن باشقه طونجه اوزرنده برمدرسه، برعمارت. وـــ اوزمانەقدر ادرنه اهالیسنك محروم بولندقلری — بر خسته خانه انشا ایتدیردی ، اخشاب چارشی بر آی مقدم (٥) محترق اولدیغندن عودتنده ختام بولمش کورمك اوزره کار کیر اولەرق انشاسنی امر ایلدی. ۲۷ حزیران (۲ جمادی الاخری) تاریخنده اردو اسحاقلی، یاخود ایساقجی دینلن محلدن کچەرك افلاق وویوەدەسی بوراده معاهداته توفیقاً یکرمی بیك کشیلك بر قوهٔ معاونه ایله

(۱) بایزیدك مکتوبی وقوروینوسك جوابی قاتونادە مندرجدر، جلد۱۲، ۱٦، ص٥۲٥.
(۲) مارینو سانوتونك «شئون» ی.
(۳) سعدالدین ، ۳ ، ص ٤۷٥. صولاق زادە، ۷۰ . نخبةالتواریخ . حاجی قالفەنك تقویم التواریخی بو وقایعی ۸۸۸ سنەسنده ارائه ایدەرك برکسوف ومکدەه صو فیضانی ایله تصادف ایتدیرر . [طورغود اوغلی — کە تاج التواریخده اسمی محموددر — قاسم بکك قیزندن حفیدی ایدی . اونی قرەمان بکلکنه اقعاد ایدن قرەمان امراسیدر . سعدالدین ، جلد ۲، ص ٤۱ . مترجم]
(٤) انکل ، افلاق تاریخی ، ص ۱۸۲ .
(٥) سعدالدین ، ۳ ، ٤۷٤ .

اردویه التحاق وویرکیسنی خاك‌پای شاهانه‌یه تقدیم ایلدی(۱) ٦ تموزده (۱۱جمادی الاخری) کیلیا قلعه‌سنی قره‌دن، دکیزدن محاصره ایله تموزك اون بشنه مصادف چهارشنبه کونی تسخیر ایلدی. یازید. کیلیادن آق‌کرمان اوزرینه یورودی، واثنای طریقده منکلی کرای خان قوماندا‌سنده اللی بیك تاتاردن مرکب برقوهٔ امدادیه آلدی. عثمانلیلر صفوفنده حرب ایدن ایلك‌قریم عسکرلری بونلر اولمشدر. کیلیانك ضبطندن طقوز کون صوکره (۲۹ جمادی‌الاخری — ۲٤ تموز) اردو آق‌کرمان دیوارلری اوکنه واصل اوله‌رق شهر اون‌التی‌کون محاصره‌دن صوکره [۳] قاپیلرینی کشادایلدی(۲). پادشاه قریم‌خانه برصیرمه‌لی قالپاق (۳)ویره‌رك عدایای قیمتدار ایله ترخیص‌ایلدی؛ کندیسی‌ده التی‌کون‌صوکره (۲۲ رجب— ۱۵ آغستوس) آق‌کرمانی ترك ایله کیلیا طرفنه کچوب عزیمتنده کچدیکی یولدن ، یعنی — سلطنت عثمانیه‌نك تأسسندن اول‌صالتوق ددهٔ‌نك ترك سلجوقیلرندن برمقدارینی کتیروب یرلشدرمش اولدیغی — تاتارستان دوبریجه‌سندن عودت ایلدی (٤). افلاق سفری اثناسنده‌یدی بیك کشیلك بر آقینجی فرقه‌سی خرواتستان ، قارنتی ، قارنیول خطه‌لرینه استیلا ایله سن-وه‌یته قدر یلریله‌مش واورادن اون بیك اهالی‌یی اسیر اوله‌رق کتیرمش ایدی؛ آنجق خرواتستان بانی لوپو وولفویچ وفرانژیپان قوتی‌برنار، اسیرلری‌استرداد وبر سنه مقدم ایوان زارینی ایله میشل سه‌لوئینك وولفویچ ایله اتفاق ایدرك نائل اولدقلری غالبیتدن دون اولمایان بر موفقیتله ترکلری رجعته اجبار ایلدیلر (٥).

سلطان بایزید ادرنه‌یه عودتنده فلبه‌یی — محمد ثانی زماننده ردوس محاصره اردوسنی قوماندہ ایتمش اولان— وزیرثانی مسیح پاشایه تقاعدیه‌اولمق اوزره تخصیص ایتدی؛ بنه اوزمانده اسکندر پاشانی روم‌ایلی ایالتندن عزل‌ایله یرینه سمندره والیسی

(۱) انکمل ، افلاق تاریخی ، ص ۱۸۲ .

(۲) کیلیانك ، بزم تاریخلرك املاسی وجه « کلی » نك تسخیری ۱۱ جمادی الاخری وآق کرمانك ۱٦ رجب ۸۸۹ تاریخلریدر. سعدالدین، جلد ۲، ص ٤۳. خواجه‌نك روایتنه کوره آق کرمانك اوتوز سنه‌لك ذخیره‌سی و پك چوق اموالی وار ایمش ؛ خندقده غایت درین ایمش. ص کذلك. (مترجم)

(۳) «آق بورك وصیرمه‌لی اسکف»: سعدالدین. (مترجم)

(٤) سعدالدین ، ۳ ، ورق ٤۷۷ . لطفی پاشا ، اوغوز نامه بدایتنده . صاری صالتوق دده تاتارستان دوبریجه‌سنه ٦٦۲ (۱۲٦۳) ده کلمشدر .

(٥) والواسور و مه‌زیزه‌در.

خادم علی پاشانی تعیین ایلدی(۱). قیشلك ختامنده پادشاه‌ادرنه‌دن مفارقتله جولهطاغی اوزرینه چکیلهرك اوراده (۱٤۸٦) مجارستان‌قرالی ایلهمصر سلطانك وعندشاهنك سفیرلرینی(۲) قبول ایلدی. عدایاسی فیلدردن، زرافهلردن، انجه بهاراتدن. آلتوندن مرکب اولان هندایلچیسی سلطان بایزیده متبوعنك تبریکاتی تبلیغ ایتدی؛ مجارستان ایلچیسی صوك معاهدهنك تصدیقنامهسنی کتیریوردی؛ مصر ایلچیسی ده سلطان طرفندن جم‌حقنده کوستریلن مسافر پرورلکدن وشهزادهنك حجهعزیمتنده‌حمایه‌سندن دولایی اعتذاره مأمور ایدی. بایزید برنجیسنی احترامات عظیمه ایله قبول ایتدی؛ مجارستان ایلچیسی بو ترجیحدن متأثر اولدیسهده چرکس سلطانك ایلچیسنه تقدم ایتمکله تسلی بولدی (۳). سفیرلرك اقامتلری اثناسنده، سلطان بایزیدك کیلیا و آق کرمان‌فتحنه دائر ترکمن حکمداری اوزون حسنك اوغلی وخلفی یعقوبه کوندردیکی نامهنك جوابی ورود ایلدی (٤). بوایکی مکتوب، بلاغت ایرانیهنك نخبهسی ایدی؛ پادشاهك نامهسی، کاتبی ایرانلی خواجه سید محمد شیرازی ویعقوبك مکتوبی اوزمان اوزون حسنك اوغلنك سرایندہ توقیعی‌خدمتنده بولنان ادریس طرفندن قلمه‌آلنمش ایدی. بو مناسبتله‌درکه بایزید ادریسك اسلوب‌تحریر عالمانه وماهرانه‌سنه مفتون‌اولهرق کندی سرایندہ آلوبده دولتنك تاریخنی اوکا یازدرمغی شدتله آرزو ایتمشدر؛ فی‌الحقیقه مؤخراً ادریس بو تاریخی یازمشدر. بو صیرهده بوغدان وویوودهسی آق کرمانی استرداده قالقشدیغندن بایزید رومایلی بکلربکی علی‌پاشایه بوغدان ممالکنك تسخیرینی امر ایتدی؛ بوغدانه عسکر سوقی ایرتهسی سنه سلستره قوماندانی بالی بك مالقوچ طرفندن تکریر اولنمش وبالی بك بر چوق آقینجی ایله برلکده پروتی کچوب اسیر وحیوان اولهرق غنائم وفیرهایله عودت ایلمشدر(۵). شمدیه قدر، بایزید سلطنتنك ایلك سنهلرینی تخدیش ایدن وقایعه حصر نظر ایلدك. اوروپا طرفنده وقوعه کلن

(۱) انکل، مجارستان تاریخی، ۱۸۳. «*Cœsarem Turcarum vayvoda-tum de Zenlere* (سمندره) *familiari suo Alibek vayvodatum autem de Bodon* (ویدین) *cuidam Malkowich contulisse*».

(۲) سعدالدین، ۳، ٤۷٦. منشأت فریدون.

(۳) ادریس، ورق ۲۳۵.

(٤) ادریس، ورق ۲۳۱.

(۵) سعدالدین، ۳، ورق ٤۷۸. ادریس، ورق ۲۳٤. عالی، بایزید سلطنتندن برنجی وسکزنجی فصل. صولاق زاده، نخبة التواریخ، روضة الابرار، نشری، ورق ۲٤٤.

سوقیات عسکریه‌نی سرعتله کوزدن کچیرمش اولدیغندن جهتله آسیا طرفنه عطف دقت ایتمك زمانی کلمشدر . بو قطعه‌ده ، عثمانلی پادشاهلریله مماليك سلطانلری آره‌سنده ؛ ایلك دفعه اولهرق شرارهٔ حرب ظهور ایلدی. بایزید — طبیعت آسایش جویانه‌سنه رغماً — مصرك، قره‌مان خطه‌سنده هرآن تزاید ایدن استیلالرینه بر سد مقاومت تأسیسی توجیب ایدن اسباب قویه‌یه توفیق حرکته مجبور اولدی. محمد ثانینك صوك اوان سلطنتنده مماليكلرله دولت عثمانیه آره‌سنده‌کی مناسبت برصورت مخصوصه‌ده کسب رودت ایتمش ایدی : ملك اشرف قایتبای . حج یولنده‌کی چشمه و مخزنلرك (۱) کندی مصرفیله تعمیری حفنده فاتح طرفندن واقع اولان تکلیفی رد ایتمش، ذوالقدر خاندانندن برحکمدارزاده‌یه - محمد ثانینك تحت حمایه‌سنه آلدیغی بوعائله‌یه قارشی — معاونت کوسترمش ایدی؛ بوندن باشقه بایزید تزدینه سفارتله اعزام اولنان، هندستان پادشاهی بهمن شاهك وزیر اعظمی ممالك مصریه‌دن کچرکن توقیف اولنه‌رق عثمانلی پادشاهنه تقدیم ایده‌جك اولدیغی اشیای قیمتدارك قسم کلیسی الندن النمش ایدی . جمك قاهره‌ده کوردیکی مسافر پرورلك، آلمنه وطرسوس جوارنده رمضان اوغللرندن متعدد قاعه‌لرك ضبطی، حجاج حقنده اجرا اولنان تعدیات متمادیه اسباب مبسوطهٔ شکایته منضم اولدی. قره‌مان والیسی قره‌کوز پاشا ، رمضان اوغللرندن آلنان قاعه‌لرك استردادینه مأمور ایدلدی (۲) (جمادی‌الاولی ۸۹۰ — نیسان ۱۴۹۵). ایشته بوحادثه ، سلیم اول زمانینده ممالکه سلاطینك محوی ومصرك فتحی ایله ختام بولان محاربه‌یه اشارت ظهور اولمشدر.

آسیای صغری و سوریه حدودی — که بوراده طوروس طاغلری اتکلرینی دکیزه قدر تمدید ایدر — موقع محاربه اولدی؛ ترکمن عائله‌سندن شو وقایع صیره‌سنده نظر دقتمزه معروض و آوروپالی مورخلرجه موجودیتلری بیله نامعلوم (۳) اولان رمضان اوغللری ایکیوز سنه یوذروه‌لر اوزرنده حکومت ایتمشدر . مؤسس سلطنت عثمانك جدی سلیمان خراسانه عودت ایدرکن فرات کچیدنده وجعبر قریسنده غرق اولدیغی زمان اوغللری شمالده توجه‌ایتمش وهیسی اوچوق (اوچ‌اوق) ترکمن قبیله‌سندن اولان یدی آرقداشی عائله‌لریله برلکده چقور اووه‌ده یرلشمشدر. بونلر یورکر، قوسون،

(۱) «مسالك حجده اولان برکه‌لر» سعدالدین، جلد ۲، ص ٤٦. (مترجم)

(۲) سعدالدین، ۳. ورق ٤۲۰. صولاق زاده. ۷۱. نشری، ۲٤۲. ادریس، ۲۲۹، نخبة التواریخ. عالی، بایزید سلطنتندن طقوزنجی فصل.

(۳) ده‌کینی بیله بونلرك وجودندن خبردار دکلدر.

وارساق ، قره عیسی، اوزر، کوندوز ، قیش تیمور ایدی (١). بو عشیرتك رئیسی یورکر اولدی، اوطرفدرده اقامت ایدن ارمنیلردن آطنه، ماسیس، طرسوس جوارنده حیوان رعی ایتمك حقنی آلهرق بوحق اوغلی رمضانه انتقال ایتدی. رمضان،قوسونه قیشلاق اولهرق آسارلق ویایلاق اولهرق کولك طاغنی تخصیص ایلدی . حیوانلرنی موسمه کوره گاه اووهلرده ، گاه تپهلرده اوتلادیرلردی : بو صورتله قیش تیمور، یاز ایله قیشی طرسوس ایله بلغار طاغنده، کوندوز سیس اووهسیله ماسیس طاغلرنده، رمضان آطنهوادی ویایلالرنده کچیرلردی . او چوقلر بتون اووهلق محللرك حاکمی اولمقله برابر هنوز ارمنیلری سویلدیکمز شهرلردن ابعاد ایدهجك قدر قوتلی دکل ایدیلر. آنجق اللی سنه صوکرهدرکه اوزرك اعقابندن داود بوتصوری اجرا ایچون مصر سلطانی شیخ احمددن استعانه ایلدی . سلطان، بو طلبی مساعدهکارانه قبول ایدهرك عسکر کوندردی . بو عسکر ایسه مملکتی سلطانك حسابنه تسخیر ایلدیلر، داوده مملکتك بکیعنوانیله باشقه برشی براقلمادی. داودك کوستردیکی مثال، دیکر عائلهلر رؤسانسه نمونهٔ امتثال اولدی : کوندوز اوغللری آیاس قلعهسنی سلطانك عسکرینه براقهرق مصره التجا ایتدیلر، رمضان اوغلی ابراهیمده مصرلیلری دعوت و آطنه وسیسی تسخیر ایتدرمك ایچون معاونت ایلدی، نهایت قیش تیمورك بر اوغلی طرسوسك ضبطنی تسهیل ایتدی . شو صورتلهدرکه شیخ احمد همان هیچ حرب ایتمکسزین ارمنیهٔ صغرانك مستحکم التی قلعهسنه ، یعنی آیاس ، گولهك ، سیس ، ماسیس، آطنه ایله طرسوسه [٤] ومؤخرا — سوریه بوغازلرینه مدافع اتخاذ ایتدیکی — دیکر بر چوق حصارلره توسیع دائرهٔ حکومت ایلدی.

قره کوز پاشا — ینه کولهك نامندهکی بوغازك مدخلنده کائن — کولهك قلعهسی اوزرینه هجوم ایتمك ایچون قرهماندن حرکت ایتدی : اونك یولده بولندیغی صیرهده آلن قاش ، مولهن قلعهلری اهالیسیله طرسوس معتبرانی وترکمن عشیرتلری رئیسلری اولان قیش تیمور، قوسون [٥]، قره سا قره کوزپاشانك سنجاغی آلتنه قوشوب کلدیلر. درت قلعه، یعنی کولهك، آلن قاش، مولهن، بیرسیهرت قره کوز پاشایه تسلیم اولهرق دولت عثمانیهیه معین بر ویرکی ویرمکی تعهد ایتدیلر. لکن دیکر بر نقطهده عثمانلی

(١) عاشق پاشا زاده (واتیقان کتبخانهسی نسخهسی) ، ص ٥١٧ . مصر محاربهسی اسبابی ایچون ٥٢٧ نجی صحیفهیه مراجعت. [سعدالدینده یورکر، قصون، قشتمور، وارساق، قرهعیسی، اوزر، کندز، جلد ٢، ص ٤٨ . مترجم]

اردوسی — بوسفرده بربرینی تعقیب ایدن — اوچ بوزغونلغك برنجیسنه اوغرادی. ذوالقدر حاکمی علاءالدوله‌یه امداد ایچون سلطان بایزید طرفندن کوندریلن یعقوب پاشا ملاطیه‌یه دوغری کیدرکن مصر سلطانك امیراخوری بیش بکك قورمش اولدیغی بردوزاغه دوشدی، هرنه قدر اولجه علاءالدوله ایله برلشمش ایسه‌ده مغلوب وضایعات عظیمه ایله رجعته مجبور اولدی (۱) . قره‌کوز پاشا آطنه و طرسوس جوارنده تسخیر اولنان قلعه‌لرك مدافعه‌سنی موسی بك ایله بایزیدك قاین برادری فرهاد بکه تودیع ایلدی ؛ آنجق پاشانك نائل اولدیغی موفقیات، کندیسنی مست غرور ایتمش ونفسنه بر اعتماد متجاسرانه‌یی موجب اولمش ایدی . امیر کبیر، عنوان آخرله مصرعسکری باش‌قوماندانی اوزبك وحلب بکی تمرووز (۲) برقوهٔ جسیمه ایله — کورکورینه برامنیت ایچنده طرف طرف داغلمش اولان — طرسوس وآطنه محافظلرینی باصه‌رق موسی و فرهاد بکلره سعدالدینك تعبیرنجه شربت شهادتی نوش ایتدیردکدن‌صوکره (۳) بونلری اورالردن طرد ایلدیلر(٤). بوایکی مغلوبیتك انتقامنی آلمق ایچون آناطولی بکلربکی هرسك احمد پاشا اردونك باش قوماندانلغیله طرسوس و آطنه‌یه کوندرلدی ؛ قره‌کوز پاشا ایله خضر بك زاده محمد پاشا اونك قوماندەسی آلتنده ایدی. برنجیسی قره‌مان والیسی اولمق وایکنجیسی احمد پاشادن مسن بولنمق جهتیله بو یکی قوماندانك امری آلتنه کیرمکدن منفعل اولدیلر : دشمن اوزرینه یورونلدی، لکن احمد محاربه‌یه باشلادیغی حالده قره‌کوز ومحمد غوغانك لاقید تماشاجیسی اولمق اوزره قالدیلر ؛ احمد پاشا فوق العاده آثار حماست کوسترمکله برابر مغلوب واسیر اولدی، اوتەکی ایکی پاشا آطنه وطرسوس قلعه‌لرینی مصرلیلره براقه‌رق قاچدیلر (۸۹۱—۱٤۸٦) (٥) . سلطان بایزید بر قاین برادرینك ممانعتی و دیکرینك اسارتی موجب اولان بومتکرر مغلوبیتلردن اصلا مأیوس اولمایه‌رق وزیراعظم داود پاشانك قرق بیك یکی جری وبتون قاپیسی خلقیله قره‌مان حدودینه عزیمت ایتمسنی امر ایلدی، روم‌ایلی بکلربکی خادم علی پاشا دخی سمندره‌دن حرکتله وزیراعظمك

(۱) سعدالدین، ۳، ٤۸۲. صولاق زاده، ورق ۸۱. عالی، ۹نجی فصل.
(۲) سعدالدینده تمرز. (مترجم)
(۳) سعدالدینك عیناً تعبیری بودر: «شهد شهادت تجرعیله» جلد ۲، س ۵۱. (مترجم)
(٤) سعدالدین، ۳، ٤۸۲. صولاق زاده، ورق ۷۱. عالی، طقوزنجی فصل.
(٥) سعدالدین، ۳، ٤۸۳ . صولاق زاده ، ۷۱، عالی. حاجی قالفه تقویم التواریخده شوبوزغونلغی ۸۹۲ سنه‌سنده کوسترر.

اردوسنه التحاق ایچون کلیبولیدن سفینه‌لره رکوب ایله مأمور اولدی . داود پاشا قره‌مان حدودی اوزرنده و قوجه قلعه قربنده الاطاغ (طوروس) اتکنه واصل اولنجه [٦] ذوالقدریه بکی علاءالدوله استقبالنه کله‌رك طریق حرکتنده دوام ایده‌جك یرده — قاسم بکك، قیزندن حفیدی محمد بکك عصیان چیقارمش اولدیغی — وارساق و طورغود عشیرتلری اراضیسنه کیتمسنی توصیه ایتدی (٨٩٢—١٤٨٧). وزیراعظم بورایه متابعتله قوماندەسی آلتنده بولنان روم‌ایلی و آناطولی بکلربکلرینك — برنجیسی طرسوس یولندن ، ایکنجیسی الاش یوردی بوغازندن — قره‌مانك ایچریسنه داخل اولدقلری صیره‌ده بلغار طاغنی کچه‌رك وارساق اراضیسنه استیلا ایلدی [٧]. قاسم بکك حفیدی طورغود محمد، مملکتنك عثمانلی اردوسی استیلاسنه معروض قالدیغنی کوره‌رك زوجه‌سی و چوجقلریله برابر حلبه قاچدی . بو آرالق وارساق رؤساسی عرض متابعت ایچون طاقیله وزیراعظمك حضورینه کلدیلر. داود پاشا بهادرلغی درجه‌سنده سیاست شناس اولدیغندن بونلری هدایایه غرق ایتدکدن وتشریف خلعتاری کیدردکدن صوکره اغاده ایلدی (١) . موسم چوق ایلریله‌مش اولدیغی جهتله داود پاشا اصطبل چاپرنده اردوسنی ترخیص ایده‌رك روم‌ایلنه عودت ایدوب ویزه‌ده پادشاهك آیاغنی اوپمك شرفنه نائل اولدی (٢) .

وزیراعظم، قره‌مان عشائر عاصیه‌سنی دائرهٔ اطاعته اعاده ایتدیکی صیره‌ده سلطان بایزید استانبوله سفرایی قبول ایدیوردی. بو سفرانك، کرك اعتماد نامه‌سنك شکلی، کرك معیتنده‌کی اشخاص اعتباریله الك شایان دقت اولانی اسپانیانك صوك حکمدار اسلامنك سفیری ایدی. بنی احمردن غرناطه پادشاهی اولان بوذات، اراغون وقاستیل قرالی فردیناند طرفندن شدتله تضییق اولنه‌رق غیر مسلملرك استیلاسنه قارشی «سلطان البرین وخاقان البحرین» دن استمداد ایلیوردی. سفیرك اعتمادنامه‌سی الحمرا پادشاهلرینك فکر بهادرانه و شاعرانه‌سنه کوره یازلمش ایدی ؛ مسلمانلرك دوچار اولدیغی اضطراباتی، اسلامك اسپانیاده سقوطنی ویدی عصر بوقطعه‌ده حاکم اولدقدن

(١) سعدالدین، ٣، ٤٨٤، شونلری تعداد ایدر : بوغا اوغلی، آق باش اوغلی، الوان اوغلی، سوموك اوغلی، ایکدیر اوغلی، آرتق. شیطان اوغلی [بزم نسخه‌ده، جلد٢، ص ٥٤، عیناً بویله محرردر: « بوغا اوغلی. آقباش اوغلی، الوان اوغلی، سمك اوغلی، اورن اوغلی، اولو اوغلی، آرق شیطان، اوغوز بك اوغلی کبی نیچه بوی بکاری ... »

(٢) سعدالدین، ٤٨٤ .

صوکره قریباً اخراج اولنه‌جقلرینی متضمن برقصیدهٔ عربیه ایدی؛ اك مؤثر برصورت افاده ایله مسلمان ملت و حکمدارلرینك مرحمتلرینی طلب ایدیوردی (۱). بایزید، دیانت پرور وکندیسی‌ده شاعر اولدیغی ایچون اسپانیا سواحلنی تخریب ایتمك اوزره بردونانما کوندرمکله جواب ویردی. دونانمانك قوماندەسنی مقدما خدمەسندن بولنان وحسن ممتازی جهتله «کمال» [۸] تسمیه‌اولنه‌رق «کمال رئیس» عنوانیله خرستیان دونانمالرینه دهشت بخش اولان آمیرالله تفویض ایتدی. ایکنجی سفارت. وندیکدن کوندرلمش ایدی (۲). اون التی سنه‌لك برمحاربه‌دن صوکره یدی سنه مقدم محمد ثانی ایله عقد صلح ایتمش اولان آنتونی فه‌ررا وجیوانی داریو پادشاهه جمهورك تأمینات دوستانه‌سنی تجدیده کلدیلر (۳). دیکرطرفدن سلطان بایزید دخی مصر ایله محارب بولندیغی مدتجه فاماغوستا (٤) لیمانده دونانماسنك توقفنه مساعده وبوقولینی کوزینینك دولتله آچمش اولدیغی مذاکراته دوام اولنمسنی طلب ایتمك مأموریتلریله وندیکه بر ایلچی کوندردی. مارش خطه‌سنده اوسیمو بلده‌سی پاپانك الته دوشمش وبوانقلاب اوزرینه بلده‌نك وطنداش پایه‌سنی حائز اهالیسندن بری کندیسنی طوته‌میه‌جغنی وایتالیانك دیکر پرنسلرندن حمایه‌کوره‌میه‌جکنی کشف ایده‌رك سلطان بایزیده شهرك — مالکانه صورتنده عهده‌سنه تفویض اولنمق اوزره — قبولنی تکلیف ایلدی[۹]. بوقولینونك — رووه‌رلی ژولیه‌ن‌قوماندەسنده بولنان — پاپا سکزنجی اینوسانك عسکرینه مقاومت شجیعانه‌سی ایله ترکلر کله‌جك قورقوسی لوراتزودومدیچی‌یی — خرستیانلق حقنده نتایج وخیمه‌یی موجب اولمسی ملحوظ اولان — بو منازعه‌یه خاتمه ویرمك ایچون مداخله‌یه اقناع ایلدی؛ ترکلر برکره روما حکومتی ممالکنده یرلشنجه بر دها چیقاریله‌بیلملری پك

(۱) حاجی قالفه تقویم التواریخده ۸۸۲ شئوننده بویله یازیور : « رفتن کمال رئیس با دونما بغارت اسپانیه بعداز استمداد بی احمر با قصیدهٔ غرا.» [مورخك ترجمه‌سندن ترجمه یرینه اصلندن آلندی].

(۲) مارینی سانوتو، ۱٤۸۷ سنه‌سی شئونده .

(۳) ۱٤۸۳ شئونده مارینی سانوتو بونی شویله قید ایدر : « *Arriva a Constantinopoli Bobani nostro oratore Francesco Aurelio fra suo* » آوستریا ایمپراطور خاندانی خزینه اوراق.

(٤) قبریسده ماغوسه . (مترجم)

مشکوك ایدی. مه‌دیجی برصورت تسویه‌عقدایتدی‌که بونك حکمنجه بوقولینو، شهری یدی‌بیك فیلورین مقابلنده پاپایه اعاده‌ایده‌جك‌ایدی. بناءً علیه حکمدار روحانی صفت اوسیمونی دردست‌ایتدی، بوقولینو. فلورانسه‌دن میلانه کیدن پول اوزرنده توقیف اولنه‌رق محاکمه ایدلمکسزین صلب ایدلدی (۱). وندیك سناتوسی جمهور ایله مصر آره‌سنده صلح موجود اولدیغنی درمیان‌ایده‌رك عثمانلی دونانمالرینك فاماغوستاده‌توقفنه مساعده ایده‌میه‌جکنی موقع اعتذارده بیان ایلدی. ینه او ایلچی، یاخود ینه وندیکه کوندریلن دیکر بر سفیر پادشاهك احترامات کامله‌سنه اشارت اولنق اوزره مه‌دیجی‌یه حیوانات نادره‌دن مرکب هدایای قیمتدار کثیرمشدرکه بونلردن — آوروپایه ایلك دفعه اولنق اوزره ورود ایدن — بر زرافه جالب نظر دقت اولیوردی (۲).

ینه‌اوزمانه‌دوغری بوغدان‌وویوده‌سنك برایلچیسی‌صوك‌ایکی‌سنه ویرکیسنی‌عثمانلی خزینه‌سنه تأدیه‌یه کلدی ؛ بر مجار ایلچیسی استانبوله ورود ایتدیکی کبی بر عثمانلی ایلچیسی‌ده ماتیاس‌قوروینوسك نوشتاده‌کی اردوکاهنه کوندرلدی. فی‌الاصل صربلی اولان مجارسفیری ده‌متریوس یاقسیچ، عودتی‌ایچون پادشاهدن رخصت آلدیغی‌صیره‌ده علامت حرمت اولنق اوزره طرف شاهانه‌دن کندیسنه بر خلعت تشریف ویرلدی؛ لکن مجارستانه‌عودتنده سمندره قریبنده غازی مصطفی‌طرفندن اوزرینه هجوم اولنه‌رق بتون معیتیله برلکده قتل اولندی . یاقسیچ، اولکی محاربه‌لرك برنده مصطفی‌یی اسیر ایتمش ، دیشلرینی قیردقدن صوکره شیشه صوقولان قرداشنی یواش یواش یانار بر آتش اوزرنده بالذات قیزارتمغه مجبور ایتمش ایدی . بو امثالی ایشیدیلمش وحشت حقوق انسانیه‌نك برسفیر اوزرنده هتك ایدلمسنه صورت حقانیت ویرمزسه‌ده هیچ اولمزسه معذور کوسترر. بونکله برابر یاقسیچ اوقدر شجاعت کوستردی‌که وجودی جریحه‌لردن قالبوره دونمش اولدیغی حالده دوشمش‌وانتقامی یرده قالمیه‌رق ترك‌حیات ایتمشدر؛ چونکه اوده‌خصمنی اولدرمش ایدی (۳) یاقسیچك نزدهایونده بولندیغی

(۱) سیسوندی، ۱۱، ص ۲۸٤ و ۲۸۵. ستەفانودن نقلاً «*Infessura Dario*» ص ۱۲۱۳، مارینی سانوتو « *Vite de Duchi* » ؛ رەینالد ، کلیسا شئونی، ۱٤۸۷، باب ۷، ص ۳۸۱ .

(۲) « لورانزو دو مه‌دیجی *Lorenzo de Medici* » اثرینه روسقوئه Roscoë طرفندن یازیلان ٤۹ نومرولو حاشیه دوفك کاتبی پیه‌ترو دابیبی‌یه‌نا (Pietro da Bibiena) طرفندن محرر دفتر هدایایی حاویدر.

(۳) انکمل، صربیه تاریخی، ص ٤٤۹ ، سعدالدین، ۳، ٤۸٤. صولاق زاده، عالی، بایزید ثانی سلطنتندن ۱۳نجی فصل .

صیره‌ده‌درکه ماتیاس قوروینوس اوزمان محاصره ایتمکده اولدیغی نوشتاد اوکنده‌کی اردوکاهنده عثمانلی ایلچیسنی قبول ایتدی . بوسفیر، مقدما طرف پادشاهیدن مصر سلطانینه کوندرلش وبعض مذاکراتی حسن اداره‌سی دیپلوماتلقده مهارتی کوسترمش ایدی . بوندن خبرداراولان ماتیاس، طوپ کورولتیلریله دانه اوغولتیلری آره‌سنده قبول ایتمك اوزره ایلچیلری بربطاریه ایچنه کتیردی. پادشاهك نامه‌سنه اوراده‌جواب ویردی . سفیر ، قرالك نطقنی کرك قورقو ایله اونوتمش اولسون . کرك طوپلرك متمادی صیحه‌لری ایی ایشتمسنه مانع بولنمش اولسون ، سوزلرینی تکرار ایتمسنی ماتیاسدن رجا ایلدی. قوروینوس «بوندن صوکره پادشاهك ایستدکلرینی خاطرنده طوتار ایلچی کوندرمسی» جوابیله اکتفا ایلدی (۱). فی‌الحقیقه بایزید. ایرتەسی سنه یاقسیجك قتلندن دولایی بیان معذرت ایله برابر ختام بولان فاصلهٔ حربی اوچ سنه تمدید ایتمك مأموریتیله ایکنجی بر ایلچی دها کوندردی .

۱۴۸۸ سنه‌سی سفری معتاداولان موسمدن اول آچلدی. ۱۸ مارت(۳ربیع‌الاخر ۸۹۳) تاریخندن اعتباراً علی‌پاشا — رومایلی بکلربکی خلیل پاشا و آناطولی بکلربکی سنان‌پاشا کندیسنی تعقیب ایتمکده اولدقلری حالده — کلیبولیدن آناطولی‌یه عزیمت ایلدی، مصرسلطانینك — شو مساعده‌سیله تقرر صاحی تعجیل ایده‌جکی امیدینه بناءً — حریتنی اعاده‌ایتمش اولدیغی هرسك احمدپاشا، قوهٔ بریه‌نك حرکاتنه دکیزدن امدادایتمك اوزره یوز یلکندن مرکب بر دونانمایله قره‌مان ساحلنه کوندرلدی. علی پاشا، قره‌مان والیسی یعقوب پاشا عسکرینی کندی عسکریله برلشدردکدن صوکره چاقید بوغازی طریقیله ارکلیدن اطنه اوزرینه یوریدی[۱۰]؛ اطنه وطرسوس استحکاماتی تعمیر و اناورزا ، کوره ، نمرین ، ملوانه حصارلرینی تسخیر ایله یقلمش اولان آیاس‌دیوارلرینی اسکی‌حالنه کتیردی. خلیل‌پاشا سیس شهرینی حصر وتسخیرایتدی؛ بوموقعده‌کی مصرقوماندانی استانبوله کوندرلدی ایسه‌ده هرسك احمدپاشانك براقلمسنه مقابل زنجیرلری النه‌رق وخلعت تشریف البـاس اولنه‌رق مصره اعاده اولندی . مملوکلر سلطانی، علی‌پاشا علیهنه. دولتنك اکبیوك امراسی، یعنی باش‌قوماندان‌اوزبك، اوچنجی صـنف امرادن تمروز بك ، دردنجی درجه‌دن باش سلحدار وامیراخور قانصوی قوماندەلرنده یکی بر اردو کوندردی ، بونلردن باشقه هر رتبه‌دن بیك بش

(۱) قاتوناده ، ۱۲ ، ۱۴ ، ص ۱۸۲ ، راب (Raab) پاپاسی پول غره‌غوریانه‌زك (Gregorianes) راپورینه مراجعت.

یوز ضابط ایله دمشق، حلب، طرابلس، صیدا، رمله قوماندانلرینی، رمضان و طورغودلو عشیرتلرینك عساکر معاونه‌سنی‌ده ذکر ایتملی‌یز (۱). مصر اردوسی، سوریه بوغازنده بغراس اوکنه واصل اولنجه هرسك احمد پاشا دونانماسنك دکیز طرفندن یولنی کسه‌جك بر صورتده اوراده توقف ایتمش بولندیغنی کوردی. بوراده کچید، طاغ ایله ساحل آره‌سنده اوقدر طاردرکه صاقال طوتان اسمی آلمشدر [۱۱]. بوغازی کچمك امیدی تمامیله منقطع اولدیغی بر زمانده شدتلی برفورطنه عثمانلی کمیلرینی طاغتدی: اوزبك — ایران پادشاهی دارانك بیلاندن کله‌رك امانوس طاغندن اینمکده اولدیغی حالده اونك مقابله‌سنه عزیمت ایدن اسکندرك کچمش اولدیغی — بو مخاطره‌لی بوغازدن مروره شتاب ایلدی. مصرلیلر حرکتلرینه دوام ایده‌رك وجیحان (پیراموس) وسیحان (ساروس) نهرلرندن کچه‌رك طرسوس و آطنه شهرلری آره‌سنده — بر طرفدن چاقیدو دیکر طرفدن سیحان ایله محدود اولان — آغا چایرنده طوردیلر، ایکی اردو ایشته بوراده چارپشدیلر (۱۷ آغستوس ۱۴۸۸ — ۸ رمضان ۸۹۳). علی پاشا — اك ماهر جنراللری اولان اسفندیار زاده قزل احمد، طورخان اوغلو عمر بك، محمود بك اطرافنده اولدیغی حالده — مرکزده طوردی؛ صاغ جناحده آناطولی و قره‌مان بکلربکلری سنان و یعقوب بولنیوردی که شاعر ولی‌الدین اوغلو احمد پاشا ایله سلیمان بك اونلرك معیتنده ایدیلر؛ صول جناحده روم ایلی بکلربکی خلیل پاشا محاربه ایدیوردی. آناطولی عسکرینك پیشدارلری اورنوس اوغلی و روم ایلی پیشدارلری حسین بك قوماندەسنده ایدیلر. اوز بك، صاغ جناح قوماندانلغنی شام بکلربکنه ویرمش و سلطان قایتبای سراینك اك بیوك مأمورلری اونك معیتنه مأمور بولنمش ایدی؛ سوریه عساکر معاونه‌سنك حرب ایتمکده اولدیغی صول جناحی‌ده حلب بکلربکنه تودیع ایتمشیدی؛ تمروز بك قوماندەسنده درت بیك مزراقلی پیشدارلری تشکیل ایدیوردی؛ اوز بك‌ده بالذات مرکزی اشغال ایلیوردی. ایکی اورنوس اوغللری عیسی و سلیمان ایلك مصادمه‌ده

(۱) «مصر سلطانی روم ایلی عساکرینك هجوملرندن خبردار اولیجق قلمرونده اولان امرا و سپاهی جمع ایدوب ثانیسی اولان اوزبك که امیرکبیر مصر ایدی سردار ایتدی و ثالثی اولان تمرزی که امیرسلاح و خویشاوندی ایدی و رابعی اولان قنصوی‌یی که امیراخور اعظمی ایدی و الف و خمسمائه سردارلرینی و شام و حلب و طرابلس و صیدا نائبلرینی بیله قوشوب علی پاشایه کوندردی.» سعدالدین، جلد ۲، ص ۵۶. هامه‌رك بیك بش یوز ضابط دیدیکی «الف و خمسمائه» تسمیه اولنان کروهك امراسی اولوب بونلرك اعقابی اولان الفیه طاقمی محمد علی زماننه قدر مصرده موجود ایدی. (مترجم)

دوشدکلری جهتله آناطولی اردوسی ثبات ایده‌میه ك فرارایلدی، تمروزك سواریلری فراریلری شدتله تعقیب ایده‌رك کندیلرینه ترك اولنان اردوکاهی یغما ایتدی. صول جناحده روم‌ایلی اردوسی مظفریتی آلمغه کال غیرتله چالشدی ایسه‌ده صفلرینك آرالانمقده اولدیغنی کورمسیله طوپلرینی، مهماتنی، اثقالنی تحفهٔ حرب اولمق اوزره براقه‌رق عددی کثیر اولان دشمندن رجعته مجبور اولدی. غنیمتك مصره ایصالنده محافظه‌یه مأمور برفرقهٔ مصریه سوریه یولنی طوتدی، لکن بغراسه وصولنده بوغازك هرسك احمد پاشا طرفندن چیقاریلان عسکرله قاپانمش اولدیغنی کوره‌رك کندیسنه، سلاح الده یول آچمغه مجبور اولمقله برابر برچوق تلفات ویردی ومغلوبلرك متروکات قیمتدارینی موقع حربده براقدی . بونکله برابر کیلیکیاده مظفریتلرینی تعقیب ایتمکده ووارساق وطورغود عشیرتلری طرفندن غیورانه معاونت کورمکده اولان اوزبك آطنه‌یی محاصره ایده‌رك باروت مخزننك اشتعالندن صوکره یدضبطنه کچردی (۱ نیسان ۱۴۸۹ — ۱ جمادی‌الاولی ۸۹۴). علی پاشا، ارکلی ولارنده اوزرینه چکیله‌رك اردوسنك طاغلمش اولان بقیه‌سنی اوراده طوپلادی، عبرت مؤثره کوسترمك آرزوسنده بولنان پادشاهك امری اوزرینه — بو دفعه دخی آمرینه رقابةً ایلك اوکجه فرار ایتمش اولان — قره کوزپاشا ایله — علی پاشانك بوسفرك مصائبنه سبب‌ء ایتمکده اولدیغی (۱) — بعض امرا استانبوله کوندرلدی. قره کوز پاشا اعدام ایله دیکرلرندن برطاقمی حبس وبر طاقمی عزل اولندی. ایرتهسی سنه (۱۴۹۰ — ۸۹۵) داخلاً . ادرنه‌ده برجامع، برمدرسه، بر خسته خانه انشاسندن ، بر چوق دکانلرله اسحاق پاشا محله‌سنك کاملاً یانمه‌سندن واو شهرك یدی محله‌سنده شدتلی برفورطنه اثناسنده صاعقه نزول ایده‌رك خساراتی موجب اولمسندن باشقه واقعه اولمدی ایسه‌ده [۱۲] خارجاً یکی موفقیتسزلکلر حاضرلانمقده ایدی .

مصر ایله محاربه، ذوالقدریه بکنك خیانتندن دولایی عثمانلی اردولری ایچون کتدکجه موجب مصائب اولدی . محمد ثانینك صوك سنهٔ سلطنتنده تختنه اعاده ومصر سلطانك التزام ایتدیکی برادر ورقیبی بوداق بکه قارشی حمایه ایتدیکی علاءالدوله دشمن قدیمی قایتبایك مظفریاتنه منجذب اولدی ؛ اوزبك واسطه‌سیله خیانی مذاکره ایتدی و اوز بکك اوغلنه قیزینی ویردی (۲) . او زمانه قدر مصرلیلرك

(۱) قیصریه سنجاقداری بولار قیصدی سنان ؛ قره‌سی سنجاقداری قرال اوغلی اسحاق؛ روم‌ایلیده قیزلجه متسلمی قره‌جه زاده اسکندر چلبی .

(۲) سعدالدین، ۳، ورق ۴۸۹ .

شامده محبوس طوتدقلری قارداشی بوداق بك ایسه فراره موفق اولهرق استانبوله عزیمت وپادشاهه دخالت ایتسیله ویزه سنجاق بکلکنه تعیین اولندی مؤخراً عثمانلی سیاستی، بوداق بکه اسکی طرفدارلرینی ربط ایتمك و امارتی اهمیتسز اولمیان بر متفقی آناطولیده ادامه ایتمك امیدیله بوداق بکك التزام دعواسنی مقتضی کوردی. بنابرین سلطان بایزید، بوداغی میراث پدری اله کتیرمك ایچون آناطولیه اعزام و آماسیه بکی خضر بك زاده محمد پاشا ، قیصریه بکی میخال اوغلی ایله قرمان بکلری رئیسی موتازار اوغلی محمودی اوکا ترفیق ایلدی . بوداق ، ضابطلرینك قوماندہ ایتمکده اولدقلری عسکر ایله همان همان هیچ مقاومت کورمکسزین ذوالقدر طوپراغنه کیردی. لکن علاءالدوله‌نك اوغلی اولوب باباسنك قیر شهری سنجاغنه تعیین ایتمش بولندیغی بکسنك کوزلرینی چیقارمقله اشبو ایلك موفقیتنك قدری پامال ایلدی . علاءالدوله. مدهش بر اردو ایله اونك اوزرینه یوریدی ؛ بوداغك ، قوهٔ معاونه طلبنی متضمن محمود بکه کوندرمکده اولدیغی برمکتوب علاءالدوله‌نك النه کچمك بونك یرینه دیکر بر مکتوب کوندردیکه دشمنك حال سفالتده بولنمسی جهتله امداد ارسالنه اصلا لزوم اولمدیغنی مشعر ایدی. بوداق، محمودك کوندرمجکی عسکره انتظار ایتمکده ایکن بغتةً قوای فائقه‌طرفندن هجوم کوردی. اوغلنك سلاح بدست ترك حیاتنه‌قدر جسورانه مدافعه‌سنه و اسکندر بکك شجاعت قهرمانیسنه رغماً، بوداق، قارداشنك النه اسیر دوشهرك مصر سلطانه کوندرلدی (۱) . بو مظفریت خبری اوزرینه ، اوزبك — قیصریه‌یی محاصره ایچون — اردوسنی علاءالدوله اردوسیله برلشدیرمکه مسارعت ایلدی (۸۹۵—۱۴۹۰). بایزید، علی پاشانك طالعسزلکندن قورقه‌رق اونك یرینه قپودان‌پاشا مسندنده بولنان هرسك احمدی کوندردی. آنجق اوزبك‌ایله علاءالدوله‌نك قیصریه اوکنه کلمش و ارکلی ایله لارنده جوارینی غارت ایتمکده بولنمش اولدقلرینه مطلع اولهرق بشکطاشدن اسکداره کچوب ده تدارکات سفریه‌یی بالذات اجرایه قرار ویردی . عزیمت حاضرلقلری صیره‌سنده بر نسخه کلام قدیم ایله کتب احادیثدن مرتب هدایایی حامل بر تونس ایلچیسی درسعادته ورود ایلدی که دولت عثمانیه ایله مصر آره‌سنده اعادهٔ آسایش ایچون تونس حکمدارینك توسطنی عرضه مأمور ایدی . ملا عربی عنوانیله مشهور اولان مفتیٔ عالم علی العربی دخی بونیت اوزرینه

(۱) سعدالدین، ۳، ۴۹۰ .

خیلی زماندن بری مصرایله مخابره ایدیوردی(۱) . هرسك احمدپاشانك تقربی اوزرینه عثمانلی طوپراغنك اوزبك و علاءالدوله طرفندن تخلیه اولندیغنه دائر شو آره‌لق وارد اولان خبر، مفتی ایله تونس سفیرینك تکلیفات صلحیه‌سنك قبولنی تسهیل ایلدی. بایزید، اولجه نیت ایتدیکی وجه ایله بشکطاشدن اسکداره کچه‌جك یرده آولایه‌رق ادرنه، ایپساله، کوملجنه‌طرفلرینه عزیمت و مؤخراً برحفیدینك ختانی وقیزلرینك تزویجی دوکونلرینی اجرا ایتمك اوزره پای تختنه عودت ایلدی (۲). بوسنه طرفنده بر ترك فرقه‌سی قارنیول خطه‌سنه استیلا تشبثنده بولنمش ایسه‌ده بیرنبائوم اورماننده مملکت میلیس عسکری‌طرفندن پریشان ایدلدی، اوصورتده‌که والواسورك تعبیرنجه بووحشی حیوانانه التجا کاه اولان اورمان اونلره مزار دخی اولمشدر (۳) » .

بایزیدك بش اوغلی آسیای صغرانك اك کوزل بش ایالتنی اداره ایدیورلردی: سلطان احمد آماسیه، سلطان شهنشاه قره‌مان، سلطان علمشاه منتشا، سلطان قورقود صاروخان، سلطان سلیم طربزون حکومتنده ایدیلر. بوشهزاده‌لر عموجه‌لری جم ایله برلکده محمد ثانی سلطنتنده سنت ایدلمشلر ایدی. وقایعیله مشغول اولدیغمز وقتده دخی، برآز اول وفات ایدن شهزاده عبداللهك اوغلی، بروزیرك اوغلیله برابر سنت ایدلدیلر . بایزیدك اوچ قیزندن بری ترجمانده میدان محاربه‌ده قالمش اولان شهزاده اوغورلونك اوغلی و اوزون حسنك حفیدی احمد میرزایه ، ایکنجیسی وزیراعظم داود پاشانك اوغلنه ، اوچنجیسی اشقودره بکی نصوح بکه تزویج ایدلدی (۴) . بو دوکون ایپودرومده [آت میدانی] اجرا ایدلمشدرکه اوراده بولنان بر خرستیان کلیسای آز اوّل باروت مخزننه تحویل ایدلمش و برصاعقه اصابتیله خراب اولمغله ساج لوحه‌لرله مستور قبه‌سی دکیزه دوشوب نظارك کمال حیرتی موجب اولمق اوزره روی‌دریاده یوزمش ایدی (۵). بوآرالق، مفتی ایله تونس ایلچیسنك

(۱) سعدالدین، ۳، ورق۴۹۲. صولاق‌زاده، ورق ۷۲. نخبة التواریخ، ورق۱۰۹. عالی، بایزید ثانی سلطنتندن اون دردنجی فصل. روضة الابرار .

(۲) عثمانلی مورخلرندن — موراجه دوسونك (جلد۱ ، ص ۱۷۱) دیدیکی کبی بوسیاحتك وبا قورقوسیله وقوعنی ظن ایتدیره‌جك هیچ برفقره‌یه تصادف اولنمامز.

(۳) والواسور، ۴۰، ص ۳۸۲ [بزم تاریخلر والواسوری تنظیر ایتمش اولیورلر. مترجم]

(۴) سعدالدین، ۳، ورق ۴۹۳ . صولاق زاده، نخبة التواریخ .

(۵) سعدالدینه کوره، ۳، ورق ۴۹۱ ، ۲۲ شعبان، یعنی ۲۰ تموز ؛ بونده ایسه بر سهو واردر .

مذاکراتی جالب خشونتی بر نتیجه‌یه واصل اولدی. عثمانلی اردوسی ایچون پك‌ده جالب شرف اولمایان بش سنه‌لك بر محاربه‌دن صوکره چقور اووه‌ده مصر اردوسی طرفندن ضبط اولنان اوچ قلعه‌ده‌کی حقوقندن سلطان بایزید فارغ اولمق(١) و بونلر مکهٔ مکرمه ومدینهٔ منوره اوقافندن معدود بولنمق شرطیله مصر ایله دولت علیه میانده عقد صلح اولندی (٢) (١٤٩١).

آسیانك حصول آسایشندن و وندیك حدودینك قطعندن (٣) صوکره سلطان بایزید — ماتیاس قوروینوسك وفاتندن بری محاربات داخلیه ایچنده بولنان — مجارستان اوزرینه‌توجیه‌نظر ایلدی[*]، حکم فرما اولان قاریشقلقلر سایه‌سنده بلغرادی پاره وحیله ایله الله کچیره‌جکنی امید ایدیوردی. سمندره قوماندانی خادم سلیمان پاشا، دسپوت اویلاقه — کیمك تحت حکومتنه دوشه‌جکنی بیله بیلمین — مجارستانك حال اضطرارینی بیان ایله بلغراد، آلاجه‌حصار، ایزوورنیق قلعه‌لرینی تسلیم ایده‌رك پادشاهك جلب عاطفتنه مسارعت ایلسنی اخطار ایتدی. اویلاق، صورت مساعده‌ده تفسیراولنه‌بیلیر محتمل الطرفین برجواب ویردیکندن (٤) بایزید، آرناوود عسکرینك بلغراد اوزرینه یورویه‌رك آبلوقه ایتملرینی امر ایلدی. قپودان کویکو پاشا [داماد محمد پاشا] اوچ یوز یلکنلی ایله آرناودلق سواحلنه کیده‌رك پادشاهه انتظار امرینی آلدی (٥). بایزید ١٠ مارت ١٤٩٢ ده استانبولدن صوفیه‌یه کیتدی که اورادن بلغراده واکر بلغرادحقندهکی تصوراتی عقیم قالیرسه آرناوودلق اوزرینه یورومك نیتنده ایدی (٦). معهذا سمندره قوماندانلنك عسکری شاباجی محاصره ایتمش، بوسنه‌ده بعض قلعه‌لری آله‌رق یاینجابی تهدید ایمش ایدی. مجارستانده ترکلر کینیس

(١) هامه‌رك فرانسزجه‌ایکی تمثیلنده بویله ایسه‌ده یاکلشدر: بو اوچ قلعه بزم‌طرفدن، سعدالدینك تعبیری وجه ایله «نواب کامیاب» طرفندن ضبط اولنمشیدی، بونلر حرمین‌محترمین اوقافندن اولدیغی حکومت مصریه طرفندن درمیان قلنمغله اعاده اولنمشدر. (مترجم)

(٢) سعدالدین، ٣، ورق ٤٩٣ . صولاق زاده ، نخبة التواریخ . حاجی قالفه، تقویم التواریخ، ٨٩٦ سنه‌سی. مه‌زه‌ری، ١، ص ٣٠٣ وقنول، ٣٥٥ و٢٢٩، ١٤٨٧ سنه‌سی. اولدیغی کبی دره‌شلرك (Brechsler) شئونده ١٤٨٣ ایسه‌ده بونلر یاکلشدر.

(٣) بوحدودك تعیننه دائر ١٠ تموز ١٤٩٠ تاریخلی وثیقه وندیك خزینهٔ اوراقنده‌در.

(٤) سعدالدین، ٣، ورق ٣٤٩. صولاق زاده، نخبة التواریخ.

(٥) . Bayezet fatto armare vel 300 بایزید (اوچ یوز کیلك فیلو تجهیز ایتدیرمشدر) بوفیلونك تجهیزی ١٤٨٨ ده کوسترلمش ایسه خطادر . (مارینی سانوتو)

(٦) سعدالدین، ٣، ورق ٣٤٩ .

طرفندن تمامیله مغلوب وخیلی بکلری اسیر ایدلدی (۱)؛ سوره‌نی بانك قارداشی ژورژ موره ، مجارلیلرك مظفریاتنه نشانهٔ خونین اولمق اوزره مات‌مجلسنه ایکی آرابه دولوسی ترك باشی کوندردی (۲).

بایزید ، بلغرادی قوت ویاخود حیله ایله تسخیردن نومید اوله‌رق صوفیه‌ده‌کی اردوکاهنی ترك ایله مناستر یولندن آرناوودلغه کیردی؛ ۸۹۷ رمضانك یکرمی درت کونی (حزیران ۱۴۹۲) تپه دلنده کچیردی (۳). بوصیره‌ده وزیر اعظمك قاپیسی خلقیله یکی‌چریلر مملکتی تالان واهالیی پریشان ایدیورلردی(٤). پادشاه، مناسترددن پرلپه‌یه کیدرکن قلندر قیافتنه کیرمش بر قاتل درین وطار بر کچیده بایزیدك یانه یاقلاشه‌رق خنجر صوقمق ایستمش ایسه‌ده محافظلر وقتنده منع ایتدیلر ؛ بو آدم درحال پاره پاره ایدلدی . پادشاهك یانه مسلح اوله‌رق کیمسه‌نك داخل اولهمامسی وحضورینه قبول‌ایدیله‌جکلرك قولتوغنه ایکی مابینجی کیرمسی‌حقنده مرعی‌اولان‌اصول اکر قاپیلوویجك مراد اولی شهید ایتمسنده اتخاذ اولنمامش ایسه بو واقعه‌دن اعتباراً جریانه باشلامشدر . اجنبی سفیرلری — اساساً نفس شاهانه‌یه هر درلو سوء قصد تشبثاتی منع ایچون وضع اولنان— بواصوله حالا بزم کونمزده [مورخك زمانمده] تابع طوتلمقده‌در . پای تخته حکم فرما اولان طاعوندن دولایی بایزید آرناوودلقده اقامتنی بر قاچ آی دها تمدید ایده‌رك استانبوله آنجق قیش اورتمسی عودت ایلمشدر .

بایزیدك اشبو آرناوودلق سفری اثناسنده خیلی آقینجی فرقه‌لری آوستریا ایچنده نشر پریشانی ایله اولکی جولانلرینك هیچ برنده کورلمه‌مش درجه‌ده ایقاع تخریبات ایلدیلر. بوآقین ، ایستیریاده بشنجی(٥)، قارنتیاده آلتنجی (٦)، قارنیولده یدنجی (۷) اولمشدر. ترکلر اوچ فرقه‌یه انقسام ایده‌رك هر فرقه بو بدبخت مملکتك

(۱) بونفینیوس، عشره، ٥، ۱، ۲ .
(۲) انکل، مجارستان تاریخی، ۳، ص ٤٤٨ .
(۳) تپه دلندر، تپه‌لن دکلدر؛ یانیه والیسی علی پاشانك مولدیدر.
(٤) سعدالدین، ۳، ورق ٤٩٥ . صولاق زاده، نخبة التواریخ .
(٥) برنجیسی ۱۳۸٦ ده یلدیرم بایزید زمانی ؛ ایکنجیسی ۱٤۱۸ ده رادکه‌سبورغ جوارنده؛ اوچنجیسی ۱٤۷٥ ده رانده؛ دردنجیسی. ۱٤۸ ده یوقاری ایستیریاده.
(٦) مه‌ژیزه‌ر .
(۷) والواسور .

بر طرفنی تخریب ایتمکه کیتدی . برنجی فرقه قارنیوله کیروب قابل تصور هر درلو دهشتلری اجرا ایده‌رك موتلنیغ ورودولفسوه‌رت طریقیله لایباخه قدر کیتدی. چوجقلر قازیغه اوریلوب باشلری دیوارلر اوزرنده پارچه‌لانیر ونتره‌مکده اولان دماغلری پارچه‌پارچه یره دوکیلیردی. والده‌لر قارشیسنده قیزلرك، زوجلر قارشیسنده قادینلرك عرضلری هتك اولندی . باربارلر طعاملری اثناسنده اطرافلرینه مزراقلر دیکه‌رك بونلرك اوزرینه دشمن باشلری صاپلارلردی. ارککلر — کوپکلر کبی — ایکیشر ایکیشر بربرینه باغلانیردی (١) . تراویسده اهالی قتل عام ایدیله‌رك مملکتك یولاری اعضای مقطوعه ایله دولدی . ایمپراطور ماقسیمیلیانك قارینتیایه کوندردیکی عسکر ترکلرك ایکنجی فرقه‌سنی تهدید ایدیوردی ؛ رودولف دوکه‌وه‌نهوللره‌رك امری آلتنده باشقه عسکر طوپلانه‌رق قارینتیا اصیلزادکانی اولان ژان اونغاند ، نیقولا لیختانشتاین، پانقراس، دیه‌تریشستاین،له‌ئونار دوقولونیز، قریستوف‌وه‌یستریاخ، ژورژ وه‌یسسه‌نهك ، نیقولا رابه‌ر دخی بونلره التحاق ایلدیلر . خرستیان وترکلر ویلاخ قربنده تصادف ایده‌رك بر قاچ ساعتلر غایت شدتلی محاربه ایتدیلر ؛ ترکلرك آرقه‌لرندن کتیرمکده اولدقلری اون بش بیك اسیر غوغا اثناسنده زنجیرلرینی قیره‌رق عثمانلیلرك آرقه طرفندن هجوم ایله دهشتلی برقتال یاپدیلر. یدی بیك خرستیان میدان محاربه‌ده قالدی؛ ترکلر اون بیك تلفات ویردکدن باشقه یدی بیکی اسیر اولدی؛ رئیسلری میخال اوغلی علی پاشا (٢) کدوه‌نهوللره‌رك ، یاخود قولونیزانك امریله اعدام اولندی (٣) . محاربه‌نك وقوع بولدیغی محلده یاپیلان بر تپه دفن اولنان مقتولینك کثرت مقدارینه بوکون دخی شهادت ایتمکده‌در . عثمانلیلرك اوچنجی فرقه‌سی سیلیستریه قدر آشاغی ایستریایه استیلا ایتدی. بومرد‌مخوارلر اسیرلرینی عموماً اولدردکدن صوکره قارنلرینی یاروب باغرساقلرینی چیقاره‌رق اوندن قوشاق یاپار (٤) وجسدلرینی قیزاردوب یرلرایدی. معهذا بوقورقونج مناظر ترکلره منحصر اولمادیغنی بیانه مسارعت ایده‌لم ؛ مجارلرده اکثریا وحشتده اونلرله رقابت ایتدیلر . وحشتلر

(١) کذلك. [بو اقیملرك تخریباتنه مبالغه قاریشمش اولدیغنده شبهه یوقدر؛ مع هذا، شمدی مورخك یازه‌جغی وجه ایله اوزمان ممالك عثمانیه‌یه تعرض ایدن دشمنلر انسانیت کارانه معامله ایتمزلردی . مترجم]

(٢) سعدالدین ، صولاق زاده .

(٣) والواسور ، ١ ، ٤ . مه‌ژیره‌لر .

(٤) مه‌ژیره‌ر . انکل، مجارستان تاریخی ، ص ١٨٣ .

ایجادنده نامحدود وسعت تصوره مالك اولان کینیس، سوره‌نی محاصره‌سنی ترکه مجبور ایتدیکی زمان ترکلردن آلدیغی اسیرلره الك مدهش اشکنجه‌لر یاپدی: بر طاقمی چوالدر ایچنه قونیلوب چوالدر دیکیله‌رك صویه آتلدی؛ بر طاقمی دکرمن طاشلرینك آلتنه قونیله‌رق ازلدی؛ دیکر بر طاقمنك بر حیات اوله‌رق دریاری یوزلدی، یا آتشده کباب ایدلدی، یاخود دیری دیری آچ طوموزلره یدیرلدی (۱). میخال اوغلنك ویلاخ قربنده بتون اردوسیله تلف اولدیغی سنه سمندره والیسی خادم علی پاشا ترانسیلوانیادن رجعته مجبور و قرمزی قله کچیدنده اتیه‌ن طرفندن بالکلیه مغلوب اوله‌رق مقتول ومجروح اون‌بش بیك کشی غائب ایتدکدن وغنائم ایله کاملاً اسرایی براقدقدن صوکره افلاقه عودت ایده‌بیلدی.

عثمانلی اردولرینك برسنه‌ایچنده سوره‌نی، ویلاخ ایله قرمزی قله بوغازنده بربرینی متعاقب اوغرادیغی اوچ مغلوبینك انتقامنی آلمق ایچون یعقوب پاشا سکز بیك کشی ایله یدنجی دفعه اوله‌رق آشاغی ایستیریایه دخول وسیللی و په‌تو خطه‌لرینی دوچار خسار ایلدی (۲). بایزیدك آماسیه والیسی بولندیغی صیره‌ده قاچی آغاسی خدمتنده بولنمش اولان یعقوب، مؤخراً بکاربکی صفتیله بایزیدك شهزاده‌لرندن قره‌مان والیسی علمشاهك یانه کوندرلمش ایدی. یعقوب پاشا یانچا اوکندن کچرکن بو قلعه‌نك قوماندانی قونیزائی‌یی بر مبارزهٔ منفرده‌یه دعوت ایتدی. لکن قونیزائی بوکا جواب اولمق اوزره شدتلی بر هجوم یپه‌رق یعقوب پاشانی پك پریشان برحالده رجعته اجبار ایلدی (۳). عثمانلیلر اوسترویچ قربنده اونبایی کچه‌رك سلوین و کولپا اوزرینه یوریدیلرکه اولکی جولانلرك هیچ برنده بوراده قدر کله‌مه‌مش ایدیلر. بونلر اون بش کون خرواتستان ایله آشاغی ایستیریایی خراب ایتدیلر؛ لکن ژاق سه‌کله‌ی و دیکر آلمان رؤساسی خرواتستانه چکلمکه مجبور ایلدیلر. اول وقت — عثمانلی تاریخنك مجار تاریخندن زیاده اسمارینی قید ایلدیکی [۱۳] — بر چوق خرواتلق اصیلزاده‌لری بربریله شدتلی برمحاربه‌یه طوتوشدیلر. یلك اوکده ده‌ره‌نکزه نی بانی، فرانژیپان قونتلری نیقولا ایله برناردەن. مودروچ قوتی ژان بولونیورلردی.

---

(۱) انکل، مجارستان تاریخی، ۳، ص ۵۵.

(۲) بونفینیوس، عشره ۵، ۱، ۳، ص ۷۰۷. جیبووبیو خادم علی پاشا قارینتیایی استیلا ایدن اوچنجی فرقه‌یه قوماندا ایتدیکنی بیان ایتمکله آلدانیور.

(۳) سعدالدین، ۳، ورق ۴۹۷.

بر طاقمی مجارستان قرالندن، دیکرلری یعقوب پاشادن استمداد ایتمش ایدیلر [۱٤]؛ آنجق عثمانلی جنرالی رجعته مجبور اولوب‌ده خرواتستانه کلدیکی زمان دشمن مشترك ایله محاربه ایتمك اوزره باریشدیلر (۱) .

یعقوب‌پاشا، سادبار آیاغنه واصل‌اولنجه آغاج وطاشلرله سد چکلمش وهرطرفدن دشمنله محاط بولنمش اولدیغنی کوردی. بولندیغی حال مجبوریتدن دولایی ضابطاننن برینی رجعتنی پاره ایله صاتین آلمق اوزره کوندردی ؛ لکن ده‌ره‌نکزه‌نی اسرانك وغنیمتك اعاده‌سنی شرط اتخاذ ایلدیکندن یعقوب محاربه‌یه‌قرار ویردی. ده‌ره‌نکزه‌نی، دشمنك عددجه تفوقندن قورقه‌رق رجعت ایتمك اوزره بولندیغی حالده برناردەن دوفرانژیپان — کندیسنی اوغلیله قارداشنی برمحاربه‌نك احتمالاتندن قورتارمق ایستمش اولمقله تعیب ایده‌رك — مخالفت کوسترديلر. یعقوب، خرستیان جنرالریله مذاکره‌ده کچن‌وقتدن استفاده ایله مانع کذار اولان برآغاجلغی کسدیره‌رك بوغازدن قورتلدی. خرستیان اردوسی آرقه‌سندن کلدیکی جهتله عثمانلی جنرالی ۱٤۹۳ ایلولنك طقوزنده آدبینا (۲) قربنده محاربه‌یه‌کیریشدی: بش بیك یدی یوز مجارلی مقتول وده‌ره‌نکزه‌نی عائله‌سندن اوچ خروات رئیسی اسیر اولدی؛ اوچ فرانژیپان قونتندن بری محاربه‌ده تلف‌اولەرق بردیکری ترکلرك النه‌دوشدی؛ اوچنجیسی قاچدی ، قورتلدی. یعقوب پاشا، خرواتستان بانی ده‌ره‌نکزه‌ئینك اوغلیله قارداشنك باشلرینك کسلمسنی امر ایله — عثمانلی اردوسی ده‌ره‌نکزه‌ئینك طوپراغی اوزرینه رجعت ایتمك ایستدیکی زمان نقض صلح ایتمش اولمسندن دولایی اونی شدتله تعیب ایده‌رك — باشلری بر طبق ایچنده اوکنه قویدی ؛ اوندن صوکره میدان محاربه‌ده قالان خرستیانلرك برونلرینی کسه‌رك ده‌ره‌نکزه‌نی ایله برابر تحفهٔ حرب اولمق اوزره استانبوله کوندردی. خرواتستان جنرالی پادشاهك حضورینه کوتورلدیکی زمان وقارینی و معتادی اولان خشونتی اصلا تبدیل ایتمدی؛ مع‌هذا سلطان بایزید اعدام ایتدیرمیه‌رك ایکی‌خدمه‌سیله برابر بر آطه‌یه کوندرمکله اکتفا ایتمش و اوچ آی صوکره اوراده زهر ، یاخود اقلیمك تأثیر موت آوریله وفاتی وقوع بولمشدر [۱۵] . یعقوب، مکافات مظفریت اولمق اوزره پادشاهدن برقلیچ آلدیغی کبی اصطبل همایوندن برده آت احسان اولندی؛ سلطان بایزید بو درجه‌یه دخی قصرالتفات ایتمیه‌رك روم‌ایلی بکلر بکنی بوسنه‌یه نقل

(۱) عثمانلی مورخلرنده بوائتلافدن بحث اولنمیور، یالکز مجار مورخلری ذکر ایدیورلر.
(۲) سعدالدینده قوربووا، یاخود قره‌طوه .

ایله اونك یرینه یعقوب پاشایی تعیین ایلدی (۱) .

پول کینیس حیاتنك صوك دقیقه‌سنه قدر عثمانلیلرك باریشماز دشمنی اولمشدر. فراش موته اوزانمش اولدیغی حالده دخی آقینجیلرك ، ده‌ره‌نکزه‌نینك هزیمتندن صوکره پەتویه قدر ایستیریاده وطمشواره قدر باتاده واقع اولان جولانلرندن دولایی انتقام آلمق ایچون مجارستان قرالنی اقناعه چالشدی (۲) ؛ نزول ضربه‌سیله دیلی طوتمش ایکن بر خریطه کتیرده‌رك وحکمدارینه عثمانلی حدودینی کوسترەرك ایله کندی بوغازینی صیقوب خرستیانلق دشمنلرینه نه معامله یاپلمق لازم کله‌جکنی بو اشارت شدت نما ایله کوسترردی . ایمپراطور ماقسیمیلیان آقینجیلری ایستیریادن چیقاردی ایسه‌ده یدی بیك اسیر آلوب کوتوردیلر ؛ یکی ایمپراطورك بو صیره‌ده کوسترمش اولدیغی شدت، سلطنتنك یکرمی بش سنه‌سنده آقینجیلرك بردها کورنمه‌ملری نتیجه‌سنی ویردی. عثمانلیلرك طمشوار بانلغنده ایقاع ایلدکلری خساراتك سمندره ضبطیله انتقامی آلنمش وکینیس ترك حیات ایتمك اوزره اولدیغی حالده بو محاربه‌ده حاضر بولنمشدر؛ سمندره خارجنده‌کی محللر یاقیله‌رق بو خطه‌نك یغما ایدلمسی خرستیانلره اسیر، حیوان، بوغدای. قیمتدار اشیا اولمق اوزره اوقدر چوق غنائم ویرمشدرکه بش اوکوز بر دوقه‌دن ، درت قیزیله بر قادین اون سکز کموش سکه‌دن زیاده ایتمزدی(۳). مجارلر ترکلره مقابله بالمثل معامله‌سی یاپه‌رق اسیرلری صاتدیلر. زیرا بوزمانده اسیرلری صاتمق ویاخود عمومی بردن اولدرمك ایکی ملت آره‌سنده مشترك بر عادت ایدی. خرستیانلرموجب استفاده اولان شوحیدودلقلری ایقاع ایتدکدن صوکره ۱۴۹۴ تشرین اولنك برنده بلغراددیوارلری اوکنه کلدیلر. سه‌ره‌نینك اقرباسندن باش کسر[۱۶] لقبیله یاد اولنان پیه‌رموره — که ۱۴۹۴ نهایتلرنده ایلچی صفتیله استانبوله کیتمش ایدی — ایرتەسی سنه، هدایا وصلحك اون سنه ایچون تجدیدی تکلیفیله کلن برترك ایلچیسیله برلکده عودت ایلدی(٤). مجارقرالی، ده‌ره‌نکزه‌نینك هزیمتنده اسیردوشن خرستیانلرك اعادهٔ حریتنی، مدت متارکه ایچنده هردرلو جولانلرك انقطاعنی،

(۱) سعدالدین، ۳، ورق ۵۰۰ .

(۲) بونفینیوس، عشره، ۵، ۱، ٤. ص ۷۱۹ . ژولیوس سه‌زار، سیاست وکلیسا تاریخی (*Staat und Kirchengeschicte*) .

(۳) انکل ، مجارستان تاریخی ، ۳ ، ۲ ، ص ۷۲ . بونفینیوس ، عشره ۵ ، ٤، ص ۷۱۹ ، ۷۲۰

(٤) بونفینیوس عشره ۵ ، ٤، ص ۷۲۸.

ختامندن اوچ آی اول دولتی خبردار ایتمك اوزره متاركه‌نك تمدید و یاخود قطعی کندی رأینه منوط اولمسنی شرط مخصوص اتخاذ ایتمکله برابر صلحی یالکز اوچ سنه ایچون قبول ایتدی (۱) . مجارلرك انعقاد مصالحه‌دن اولجه وقوعه کلن صوك اثر مخاصمه‌لری یائجا والیسی ولادیسلاس قانیزائینك محاربه‌سیدر که صوك سنه ظرفنده قوماندەسنده‌کی قلعه‌دن خارجه هجوم ایتمك صورتیله یعقوب پاشانی رجعته اجبار ایتمش ودرت بیك آتلی ایله صربستانه استیلا ایده‌رك — خادم علی پاشانك غنائمی وضع ایتمش بولندیغی — ایکی حصاری الله کچیرمش ایدی (۲). ده‌ره‌نکزه‌ینك وفاتندن صوکره خرواتستان بانی تعیین ایدیلن جسور قانیزائی — اونك توصیه‌لری اوزرینه اجرا اولنان صوك صربیه سفرندن عودتنده بلغراددن پك اوزاق اولمایان برمحله وفات‌ایدن— پول کینیسك اثرینه اقتفا ایلدی(۳) . بلغراد عساکر محافظه‌سی ضابطلرینك شهری ترکلره تسلیم‌ایتمك‌اوزره قوردقلری فساد قانیزائی طرفندن کشف اولنه‌رق بوخیانتك باشلیجه‌فاعللری اولان اورانادعاخوانی وسن‌ژان شوالیه‌سی ایله سیرمی خطه‌سنك ارتاً دوقه‌سی اولان لوران اویلاق یالکز منصب واموالرینی غائب ایده‌رك دها آشاغی صنفدن اولانلر اعدام ایله مجازات اولندیلر (٤) (١٤٩٥).

١٤٩٦ ده ترکلر بوسنه‌ده قوموتیا، تەرساس ، نەره‌توا، قوزوروواز قلعه‌لرینه استیلا ایتدیلر (٥) ؛ ایرتەسی سنه دالماچیایه کیره‌رك زارا اطرافنی تالان ایدوب فریولده رایفنیچ ، زیرکنیچ، لوریچ، اوبه‌رلایباخ شهرلرینه قدر ایلریلدیلر. اشقودره بکی فیروز بك — اووقته قدر وندیك حمایه‌سنده بولنمش اولان — قره طاغ بکی ژورژ چه‌رنوویچك اراضیسنی محافظه‌ایچون پادشاهك امریله‌قاتاروبه کلدیکنی‌وندیکلی قوماندان مارچه‌س تره‌ویزانه اخبار ایتدی (٦). تره‌ویزانك ویردیکی جوابده بو اراضیده جمهورك هیچ بر کونه فکر تصرف بسلمدیکی بیان اولنه‌رق شو جواب

(۱) بونفینیوس ایله قاتونا، ۱۰، ص ۷۰۸ .

(۲) شیمه‌ك ، بوسنه دوقه‌لغیله راما تاریخ سیاسیسی (*Politiche Geschschte des Herzogthums Bosnien und Rama*) ص ۱۸۳ .

(۳) سن ـ قله‌مانده ۲٤ تشرین‌ثانی . بونفینیوس ، عشره ، ٥، ٤ ؛ انکل، مجارستان تاریخی، ۳، ص ۲۷۲ .

(٤) شیمه‌ك، ص ۱۸۳ .

(٥) انکل، دالماچیا تاریخی، ص ٥٦۲، مجارستان تاریخی، ۳، ص ۳٥ .

(٦) مارینی سانوتو. بومکتوب ۲٤ حزیران ۱٤۹۷ تاریخیله‌در.

موقتاً پادشاهی ارضا ایتمش ایسه ده وندیك حکومتی حقنده عثمانلیلری اندیشه یه دوشورمشدر. ایکی سنه صوکره دولت عثمانیه ایله وندیك آره سنده اشتعال ایدن حربك اساسی ایشته بو واقعه دن متحدثدر.

بوسنه نك بهارنده (۳ مارت ۱۴۹۷) وزیر اعظم داود پاشا اون درت سنه شو خدمت مهمه ده بولندقدن صوکره سنوی اوچ یوزبیك اقچه ایله تقاعد اولندی(۱). وزارت عظمی مسندینك احداثندن بری اومقامه کچن اون درت ذاتدن توجه شاهانه نك بقاسیله برابر ایلك چکلمش اولان داود پاشادر. داود پاشانك اون اوچ سلفندن برطاقمی بتون مدت حیاتلرنده اومقامده بولنمش ودیکرلری توجهدن ساقط اولهرق — اوچی ده وزارت عظمادن قپودان پاشالغه وکلیبولی بکلکنه تنزل ایدن محمود پاشا، کدك احمد پاشا، مسیح پاشا کبی — کوچك خدمتلرله اکتفایه مجبور اولمشدر. داود پاشانك چکلمسیله منحل اولان مقام، پادشاهك انشتهسی عرسك احمد پاشایه ویریلدیکی (۲) اوده بنه اوسنه ظرفنده — محمد ثانی زمانده اعدام اولنان — خلیل پاشانك اوغلی چاندارلی ابراهیمه ترك ایتمشدر.

دولتنك حیثیتی مساعد اولدقجه اسکی متارکه لری تجدید ایتمك وقومشولریله حال صلحده یاشامغه حصر افکار ایدن سلطان بایزید، لهستان ایله یدی سنه دن بری مناسبات دوستانه یه دوام ایلمکده اولدیغی حالده سلستره بکی بالی بکك مشهور اولان سوقیاتی اوزمانه قدر ایکی ملت آره سنده حکم فرما اولان حسن امتزاجك بغتة انقطاعنه باعث اولدی. ۱۴۹۰ سنه سنده بایزید ایلچی کالونلرك اوچنجیسی قازیمیر سلطنتلرنده دولت عثمانیه ایله لهستان آره سنده ایلك عهد نامه عقد اولنمشیدی (۳)؛ بومعاهده مؤخراً — بوهمیا و مجارستان قرالی بولنان ایکی بیوك قارداشی سیکسیموند وولادیسلاسك

(۱) حدیقه الوزراء عثمان افندی زاده. چیوده کی وندیك ایلچیسنك جمهوره محرر ۶ مایس ۱۴۹۷ تاریخلی مکتوبنه مراجعت: *Il gran Signore dimisse al 3 di marzo il Wezind Daud, et l'ha mandato al suo Timar presso Andrinopoli con provisione di aspri 300 mille. David era amissimo dei Venezianie e pacifico* (داود پاشانك ادرنه قرنده اوچ یوزبیك اقچه ایله تقاعده مأمور اولدیغی وپاشانك وندیکلیلره محب وصلح پرور بولندیغی متضمندر) (مارینی سانوتونك شئونی).

(۲) اشبو ۱۴۹۷ سنه سنده ایلك عثمانلی بیوك شاعر ربابیسی احمد پاشا ایله صوك بیوك ایران مورخی میرخوند وفات ایتمشلردر، تقویم التواریخ.

(۳) مارینه نسك رهبر دیپلوماتیق اثرنده بو عهدنامه دن بحث اولنمایوب لکن ۱۶۰۷ سنه سنده تجدیدی مناسبتیله نعیماده ذکر اولنمشدر، ص ۲۵۱.

تخلف آمالیله — لهستان تخت قرالیسنه صعود ایدن ژان آلبر طرفندن اوچ سنه‌دها تمدید ایدلمشیدی(۱). مدت معینه‌نك ختامنده ژان آلبر ترکلر علیهنه دکل، بوغدانلیلر علیهنه تعرض‌پهانه‌لری آرایوب متعاقباً سوکاوا محاربهٔ مشئومه‌سنی آچدی. مجارستان قرالی ولادیسلاس لهستان ایشلرنده عرض توسط ایتمك و بوغدانك لهستان عسکری طرفندن استیلاسی دولت‌عثمانیه‌نك دکل، بوغدانك ویرکی‌ویردیکی مجارستانك حقوق سلطنتنه‌مخالف اولدیغنی تبلیغ ایتمك اوزره‌استانبوله برسفیر اعزام ایلدی(۱۳۷۷)(۲). بو مداخله‌یه رغماً سلستره بکی مالقوچ اوغلی بالی‌بك محاربه امرینی آلهرق ۱۴۹۸ سنه‌سی ایچنده — بری ایلك بهاره، ودیکری صوك بهاره اولمق اوزره — ایکی دفعه عسکر کوندردی. برنجی دفعه‌سنده التمش بیك کشی ایله طونه‌دن کچه‌رك اون بیك اسیر ایله عودت ایلدی. ایکنجی دفعه‌سنده — اکر مجارستان مورخارینك سوزلرینه اینانمق لازم کلیرسه — بوسوق‌اولنان‌قوتك قوماندانی اولان عثمانلی جنرالنك [بالی‌بکك] امری آلتنده سکسان‌بیك کشیدن زیاده وارایدی(۳). دینیبه‌سترهرینی قیطلردن قورلمش برکوپریدن کچدکدن صوکره پیشدار قوماندانلغنی کوچك اوغلی طور علی بکه واردونك ایکنجی فرقه‌سی قوماندانلغنی بیوك اوغلی علی‌بکه ویردی. دینیبه‌ستر اوزرنده بولنان سوروقا خساره اوغرایوب نهرك کچیدینی مدافعه ایدن قله خاك ایله یکسان ایدلدی. بر کول کنارنده‌کی دره‌کزنی (٤) شهری بغتةً ضبط واحراق‌اولندی. قانقچوغا(٥)، کله‌بانیا، براقلاو دخی‌بوحاله‌اوغرادیلر. رادیمین[۱۷] قلعه‌سی استحکاماتی سایه‌سنده تعرضدن مصون قالدیسه‌ده پهرووسق (٦) هجوم ایله ضبط ایدلدی. بو شهرك قربنده بالی بك غنائم کلیه ایله اوغلنك فرقه‌سنه التحاق ایتدی؛ هازان وویوده بتون مملکتی دولاشه‌رق دینیبه‌ستر اوزرنده لهلیلر طرفندن بیقلمش اولان کوپری‌یی تجدید ایلدی. قاسم بك زاده مصطفی اوغلی — موفقیتدن زیاده شجاعتله مدافعه ایدیلن — بر بوغازدن سلاح قوتیله کچه‌رك الملی سواری‌ایله

(۱) سولینیاق (Solignac) مجارستان تاریخی، ۱، ۱٦، ۱۴۹۳. قرومه‌ر (Crumer)، ص ٦٦٠. نوکه‌بوئر (Neugebauer)، ص ٤٣٠. هه‌ربورت دو فولشته‌ین (Herburt de Fulstein)، ص ۲۰۹.

(۲) انکل، مجارستان تاریخی، ۳، ۲، ص ۱۰۰. پره‌ی، ٤، ص ۲۷٤.

(۳) انکل، مجارستان تاریخی، ۳، ۲، ص ۱۰۰.

(٤) بو بلده سعدالدینده ذکر اولنمامشدر.

(٥) سعدالدینده جنانجه.

(٦) سعدالدینده آندره پهرووسق.

سا آ ناکوپریسندن مرور ویاروسلاو (۱) شهر وخطه‌سنی تماماً دوجار خسار ایلدیکی کبی بلده‌نك آلتون وکموش ثروتیله مشهور اولان بر کلیساسنی یغما ایتدیردی. بو مدت اثناسنده بالی‌بك هالیچ، زیداقون، سامبور، دراهوبیچ (۲) حوالیسنی خراب ایتدی. اکر صغوق وقحط ارزاق ترکلر آره‌سنده ضایعات کلیه‌نی موجب اولمسه‌یدی مملکتده دها ایلری کیده‌جك ایدیلر. لهستان مورخلری بوسفرده تلف اولان عثمانلیلرك مقدارینی قرق بیکه چیقاررلر؛ عثمانلی مورخلری ایسه بالی‌بکك اردوسی قرق بیك کشیدن مرکب اولوب کیلیا وآق کرمانه غنائم عظیمه ایله ورود ایلدیکنی وپادشاهه عائد خمسك اخذندن صوکره عسا کرمعاونه‌نك ترخیص ایدلدیکنی یازارلر. مولداویه وویوده‌سی بوغدانك لهستان سفری اثناسنده کی خدماتنه مکافاةً کندیسنه طرف پادشاهیدن سمورکورکلی برقافتان وبر سنجاق ایله ایکی توغ، قوقه (تویلی سرپوش) کوندرلدی. بو علائم تشریفیه‌دن توغلر پاشا رتبه‌سنه ترفیع، قوقه یکی چری میرالایلغنه تعیین ایدلدیکنه اشارت ایدی (۳).

۱۴۹۲ سنه‌سی — که قریستوف قولومبك آمریقانی کشف ایتدیکی سنه‌در [*] — روسیه ایله دولت عثمانیه آره‌سنده ایلك مناسبات سیاسیه وقوعه کلمشدر. چاراوچنجی ژان عثمانلی حکومتنك توسعاتنه عطف نظر دقت ایده‌رك بودولتله مناسبته کیریشمکی خیلی وقتدن بری آرزو ایدردی. پیه‌لوغرودده چارك کاتبی قوروچین ایله بر قاچ پاشا آره‌سنده آچیلان مذاکراتده عثمانلی امپراطورلغنك روسیه‌چاریله‌تأسیس مناسبات آرزوسنده بولندیغنی قوروچینه تبلیغ ایلدیلر. چار بوندن خبردار اولهرق متفقی اولان قریم‌خانی منکلی کرایه بوبابده‌کی افکار شاهانه‌نك استطلاعنی بیلدیردی. سلطان بایزید: «منکلی کرای، موسقوو حکمداری سنك قارداشك ایسه نمده قارداشم اولهجقدر» جوابنی ویردی (٤). بر مدت صوکره آزوف وکفه روس

(۱) سعدالدینده یارسلاو. [استانبول مطبوعی سعدالدینده نهرك اسمی مصرح دکلدر، فقط طابع «صانه» دینلدیکنی صحیفه کنارینه یازمشدر. طابعك هامه‌ره مراجعت ایدر بر صاحب معلومات اولدیغی اکلاشیلیر؛ سعدالدین مطبعهٔ عامره‌ده طبع اولندیغندن طابع مطبعهٔ عامره مدیری اولهجقدر. استانبول مطبوعنده یاروسلاوا «یرشلاو» املاسنده‌در. ذیل مترجمه بوآقینلره دائر دها ایضاحات ویریلهجکدر.]

(۲) سولینیاق، ۱، ۱۶، جلد ۳، ص ۱۷۲، آمستردام، ۱۷۵۱.

(۳) موراجه دوسون، ۷، ٤٤٥.

(٤) قارامسین (Karamsin)، روسیه تاریخی، ۱۸۲۰، جلد ٦، ص ۲۸۹.

تاجرلری بوایکی شهر متصرفلرندن مستلزم شکایت معامله کوردکلری جهتله اوراده‌کی تجارتلرینی کاملاً ترك ایتدیلر . کفه پاشامی ، بو نتیجه منکلی کرایك خدعه‌لرندن متحدث اولدیغنی مفتریانه پادشاهه بیلدیردی . بو مناسبتله‌درکه اوچنجی ژان متفقنك تبرئه‌سی ایچون سلطان بایزیده مکتوب آتی‌یی یازمشدر :

« ترکیه بکلرینك حکمداری وبر وبحرك پادشاهی سلطان ذی‌استقلال بایزیده . بزکه بعنایته تعالی بتون روسیه‌لرك وشمال شرقده دیکر برچوق خطه‌لرك یکانه حکمدار حقیقیسی ژانز ، ذات شوکتلرینه یزمق ایستدیکمز شودرکه : شمدیه قدر بیان اخلاص ایچون سفیر کوندرمدك. بونکله برابر روس تاجرلری سزك مملکتکزی دولاشمش وایکی حکومتمزده نافع برتجارت اجرا ایتمشلردر، بونلرسزك حاکملریکزدن کورمش اولدقلری مظالمدن دولایی بکا بالدفعات شکایت ایتدیلر، لکن بن سکوت ایتدم. لکن سنه آزوف پاشاسی بونلری برخندق آچمغه وانشاآت مختلفه ایچون آرابه ایله‌طاش طاشیتمغه مجبور ایتمشدر، بوندن‌دها ایلری کیدیلدرك آزوف وکنه‌تاجرلریمز مالللرینی نصف فیناتیله تسلیمه اجبار اولنمشدر ، اکر بونلردن بری خسته‌لانه‌حق اولورسه جمله‌سنك اموالی حجزاولونیور، اکر وفات ایده‌جك اولورسه حکومت جمله اموالنی ضبط ایدیور، ایلشه‌جك اولورسه‌مالنك نصفندن زیده‌سی ویرلیور، وصیتنامه‌لرك شروطی مرعی طوتلیور. ترك حاکملری بتون روس اموالی ایچون کندیلردن باشقه وارث طانیمیورلر . بو قدر حقسز معامله‌لر تاجرلریمه سزك مملکتکزده تجارتی منع ایچون بنی اجبار ایتمشدر. بو تاجرلر مقدما، آنجق قانوناً معین اولان مقدارك تأدیه ایلدکلری وکندیلرینه سربستانه تجارته مساعده اولندیغی حالده شمدی بو افعال تعدیکارانه‌نك سببی نه‌در؟ بونی بیلیورمیسکز، یوقسه بیلمیورمیسکز. بباکز ایکنجی محمد بیوك ومشهور بر حکمدار ایدی، روایته کوره بزه بیان مودت ایچون سفیر کوندرمك آرزوسنده بولنمش، لکن جناب حق میسر ایتمه‌مش ، بوتصورك شمدی اجرا اولندیغنی نه‌دن کورمیه‌لم؟ جوابکزه انتظار ایدرز (١).

موسقوه. ٣١ آغستوس ١٤٩٢ »

اوچ سنه صوکره استانبوله ایلك روس سفارتی کلدی. سفیر میشل پله‌چه‌یف اوچنجی ژانه وداع ایدرکن متبوعندن بر اعتماد نامه ایله برابر برابر آلدینی تعلیمات موجبنجه ممالك سلطانیه‌ده روس تجارتنك سربستی اجراسنه متعلق مذاکراته

(١) قارامسین، روسیه تاریخی، ص ٢٩٠ .

ابتدار ایتمکه مأمور ایدی، سلطان بایزید واوغلی محمده [*] عرض اخلاص ایتدیکی صیره‌ده دیز چوکمه‌مسی، وزرا واسطه‌سیله دکل، دوغریدن دوغری، ذات شاهانه ایله معامله‌ایتمسی، هیچ برسفیردن کری قالمامسی تعلیماتده تنبیه ایدیلیوردی. پله‌چه‌یف، تعلیماتك فکرینی تجاوز ایله استانبوله وصولندن اعتباراً بارد ومتکبر کورندی، احترام و رعایته غرق ایدلدیکی حالده کندی شرفنه وزرا طرفندن ویریلن ضیافت دعوتلرینی، اهدا اولنان البسهٔ قیمتداری، مصارفی ایچون تخصیص اولنان اون بیك «سه‌کن» ی رد ایلدی. بونك اوزرینه سلطان بایزید، منکلی کرایه اشعار آتیده بولنمشدر: «کندیسیله رابطهٔ دوستی عقدینی شدتله آرزو ایلدیکم روسیه حکمداری بکا قابا برآدم کوندرمشدر، اوراده تحتیر کوره‌جکاری قورقوسیله، قوللرمدن هیچ برینی کندیسنه ترفیق ایدوب‌ده روسیه‌یه کوندره‌میه‌جکم. شرق و غربده احترام کوردیکم حالده کندیمی اویله بر حقارته عرض ایتمکدن محجوب اوله‌جغم». معهذا بایزید، بیوك حکمداره [روسیه چارینه] سفیرینك طرز استخفافندن اصلا تشکی ایتمیه‌رك یازمش اولدیغی مکتوبده تبعه‌سنك تجارتنه متعلق هر درلو مطالبنی اسعاف ایدیوردی. ۱۴۹۹ ده اوجنجی ژان. بایزید ایله کفه والیسی بولنان اوغلی محمد ایچون اعتمادنامه‌لری حاصل اولدرق استانبوله الچی غولوقواستوف نامنده بر سفیر کوندردی. غولوقواستوف، ممالك پادشاهیده موسقوف تجارتی ایچون فوائد جدیده‌یه نائل اولمغه و بایزیده «بیوك حکمدار، سفیری میشل پله‌چه‌یفی نه‌دن دولایی اتهام ایتمکده اولدیغنزی بیلمیور، آنجق معلومکز اولسون‌که پك چوق حکمدارلر متبوعمه سفیر کوندررلر وبونلر لطف وحرمت کوررلر. بوخصوص، پادشاهك بالذات تجربه ایله کسب امنیت ایده‌بیله‌جکی بر شیدر [۱۸]». یولنده تبلیغات اجرا ایتمکه مأمور ایدی. ترکیه وروسیه آره‌سنده بو مقارنت، بر طرفدن روسیه‌نك، تجارتی ایچون یکی مخرجلر بولمق احتیاجنی حس ایتمسندن و بر طرفدن ده عثمانلیلرك لهستانده‌کی یکی جولانلریله روسیه حکومتنك، پادشاهك اوامرگذاری اولان قریم خانلریله مناسبات متکرره‌سندن نشأت ایلمش ایدی.

اوزمان، بتون روم‌ایلی و آناطولی ولایات عثمانیه‌سی له اسیرلریله مالامال ایدی(۱). بو ملتك الك کوزل قیز ودلی قانلیلرندن انتخاب اولنان بر طاقم اسیرلر، مصر سلطانی قایتبای زاده ناصر محمدك — جلوسندن و شهزاده‌لك ناپولیده وفاتندن آز مدت

(۱) انکدل، مولداویه تاریخی، ص ۱۵۱، ورمکه دیوورنیکك افاده‌سندن نقلاً.

صوکره کندیسنه تزویجی باب همایوندن طلب ایتمش اولدیغی . جمك کریمه‌سنك دوکونی ایچون هدیه اولق‌اوزره کوندرلدی (۱). شوصورتله، فاتحك ایکی حفیده‌سی دولت عثمانیه‌نك الك قوتلی ایکی‌قومشوسنه ویرلمش ایدی: شهزاده جمك قیزی چرکس سلطانه . سلطان بایزیدك قیزی اوزون حسنك حفیدی و ایران تختنك ولی عهدی احمد میرزایه . دولت ایچون پك مهم بر سیاستی متضمن اولان اشبو ایکی ازدواج مرادثانینك صربیه پرنسسی مارا ایله ازدواجنی اخطار ایدرکه محمدثانی بوسنه وصربیه حقنده‌کی مدعیاتنی بونك اوزرینه تأسیس ایتمش ایدی (۲). اکرچه بایزیدك اخلافی اولان پادشاهلر ، کسب صهریت ایلدکلری حکمدارلرك ممالکنده‌کی تسخیراتلرینه شکل حقوق ویرمك و یاخود ممالك مبحوث عنهاده حق توارث ادعا ایتمك ایچون هیچ بروقت بوازدواجلری وسیله مطالب اتخاذ ایتمه‌مش ایسه‌لرده شو ازدواجلر، سلطان بایزیدك دولته هم حدود اولان الکبیوك ایکی حکومت، یعنی ایران ایله مصرممالکنده استحصال نفوذ املنده بولندیغنه آشکار بر صورتده دلالت ایلیوردی ؛ ترك سیاست خارجیه‌سی سلطان بایزیدك زماننده برشکل مخصوص آلمغه باشلامش وعثمانلی پادشاهلری ایچنده بایزید آوروپا و آسیایه متعدد سفیرلر ارسالی صورتیله ایلك دفعه اوله ق بو سیاسته وسعت عظیمه ویرمشدر.

عثمانلی دیپلوماسیسنك تقدیر طرز جریانی ایچون نقطهٔ حرکتمزی امین برصورتده تأسیس ایتمك ومؤخراً آلدیغی تعدیلات مختلفه‌یی آکلامق اوزره اون بشنجی عصرك نهایتنه دوغری بایزیدی آوروپا حکومتلریله. خصوصا ایتالیا ایله مناسباتده بولندیران سفرا ایله صلح عهد نامه‌لرینه بر عطف نظر ایده‌لم : مجارستان قرالی ولادیسلاس، کندیسیله دولت علیه آرمسنده عقد اولنان (۳) اوتوز سنه‌لك متارکه‌نامه‌یه قارداشی لهستان قرالی ژان آلبه‌ری ادخال ایچون ۱۴۹۷ ده استانبوله برسفیر کوندرمشیدی؛ آنجق مذاکرات نتیجه پذیر اولمامیوب بالعکس عثمانلیلرك لهستانده ایکی استیلاسنی تعجیله سبب اولمشیدی. بنه اوزمانلرده ایتالیانك آلتی حکومتی، یعنی پاپا، فلورانسه، پیزا ، میلان ، ناپولی ، وندیك پادشاهك دوستلغنی و یاخود معاونتنی قازانمغه رقابت وتهالك کوسترپورلردی . بایزیدك — یسوعك ایکی یانی دلن مزراق تیموریی

(۱) عالی ، بایزید سلطنتندن ۲۷ نجی فصل.

(۲) براتوتیده سعدالدین، ص ۱۴ .

(۳) پره‌ی، شئون، ۴. قاتونا. ۱۱، ۱۸، ص۳۰۹؛ مارینی سانوتو، ۱۴۹۷ سنه‌سی.

رومایه کتیرمش و جمله اعاشه‌سی ایچون قرق بیك دوقه وعد ایتمش اولان مصطفی نامنده برایلچی‌یی بابا نزدینه اعزام ایتدیکنی و بوچیاردینك مذاکرات و ترتیباتی وپادشاهك ردوس استاد اعظمنه، فرانسه قرالی سکزنجی شارله‌ده غیر کوندردیکنی اولجه ذکر ایتمش ایدك. بنه اشبو ۱۴۹۷ سنه‌سنده بایزید ایتالیانك ایکی سفیرینی قبول ایتدیکه بری پاپا آلکساندر(۱) طرفندن کوندرلمش ولوویچی سفورزا(۲) نك ایلچیسی اولان دیکری وندیك علیهنده‌کی خصومت منافع جویانه‌یه عثمانلیلری ادخاله چالشمغه مأمور بولنمش ایدی. بش سنه مقدم (۱۴۹۴)، ناپولی قرالی آلفونس فرانسزلر علیهنده پادشاهدن استعانه ایتمشیدی؛ فردیناند وفاتندن صوکره ناپولی ایلچیسی تومازی پالهئولوغو، قرالك خافی فرددریق داراغون ایله دولت عثمانیه آره‌سنده برمعاهدهٔ قطعیه عقدایلدی (۱۵ تموز ۱۴۹۸) [۱۹]. وندیك، بوصیره‌ده برچوق دشمنلری طرفندن تهدید اولندیغی جهتله ز نطه آطه‌سنك ویرکیسنی ویرمك ودولت عثمانیه ایله هردرلو اختلافاتی تسویه ومتارکه‌یی تجدید ایتك اوزره آندره آ زانقانی‌یی استانبوله کوندردی. زانقانینك وصولندن اول مذاکرات، آندره آ غریتی طرفندن اداره اولنمقده ایدی. غریتی یالکز تاجر کبی حرکت ایتمه‌رك ایلچیلك لیاقتنی و بکرمی بش سنه صوکره دوج صفتیله وندیك جمهوریتنك اداره‌سنده کوسترديکی مهارت سیاسیه‌یی اظهار ایتمکده ایدی (۳). خادم علی پاشا بر سنه مقدم ایکی بیك ترك ایله قاتارودن حرکت ایده‌رك (۱۴۹۸) زارا حوالیسنی تالان ایتمش و لایباخ سورلرینه قدر تمدید جولان ایله بر چوق اسیر کتیرمش (٤) اولدیغندن بایزید، وندیك ایلچیسنك مقصددن اشتباه ایتمکله برابر تصوراتی کشف ایتدیرمك ایستمدیکی جهتله اشقودره سنجاق بکی فیروزی بوندن دولایی شکایت ایتمکده اولان غریتی‌یه بیان اعتذاره مأمور ایلدی. کندیسندن مقدم واصل اولان مجار سفیرینك‌دها اول قبول اولنمسی لازم کله‌جکی بهانه‌سیله زانقانی حضور شاهانه‌یه مثولنك بر کوندن دیکر کونه تأخیر اولنمقده اولدیغنی کوردی؛ نهایت قبول زمانی کلدی. زانقانی، استانبوله وصولنده

(۱) «*197 da Constantinopli 5 et 15 settembre, vi era un ora-tore del papa e uno del duca di Milano.*» مارینی سانوتو. (متنده‌کی عبارەنك مأخذیدر.)

(۲) کوویچیاردینی، ۱، ۱.

(۳) مارینی سانوتو، لوژیه، ۱، ۸، ۹۱.

(٤) مارینی سانوتو، پااولوجیبوویو، والواسور، مه‌ژیه‌ر.

— الیوم سفرای اجنبیه حقنده معتاد اولدیغی وجه ایله — ترجمان واسطه‌سیله مظهر احترام اولمش ایسه‌ده قبول صالوننه خاوش باشی، تعبیر آخرله سرای مشیرلکی وظیفه‌سنی ایفا ایدن مأمور طرفندن ادخال اولنمیوب ضابطه مأمور دیمك اولان صوباشی طرفندن رهبرلك ایدلمك صورتیله فرقلی بر معامله کوسترلدی؛ بوندن ماعدا، اعتماد نامه‌لرینی تقدیم ایتدیکی زمان ذات شاهانه دوغریدن دوغری‌یه سفیره خطاب ایتمکه تنزل کوسترمیه‌رك — هرسك دوقه‌سی اولریقك قارداشی اولوب مقدما خرستیان دیننده ووندیك وطنداشلغی پایه‌سنده بولنان وشمدی مسلمان وداماد پادشاهی اولان وزیر اعظم هرسك احمد پاشایه خطاباً ایراد کلام ایلیوردی بو زمانك دیکر وزیرلری یتمش بش یاشنده اختیار ابراهیم پاشا ایله ینه بایزیدك دامادی اولان، خروات جنرالی ده‌ره‌نکزه‌نینك غالبی یعقوب پاشا و یکرمی بش سنه مقدم تاغلیامه‌نتو نهری سواحلنه ایقاع ایلدیکی دهشتی اشبو ١٤٩٩ سنه‌سنده تجدید ایده‌جك اولان سکندر پاشا ایدیلر.

وندیك حکومتی. کلیبولی ترسانه‌سنده‌کی فعالیته وقوماندەسی کمال رئیسه تودیع اولنمق اوزره بر دونانما تجهیز ایدلمکده اولدیغنه واقف اولدیغی جهتله زانقانی حقنده کوستریلان معاملهٔ استخفاف بالطبع جمهوره امنیت بخش اوله‌میوردی. سفیرك قبولندن اون بش کون مقدم، یکرمی بیوك کمی وآلتمش یدی قادرغه‌یی حاوی وجمعاً یوز آلتمش یلکندن مرکب اولان عثمانلی دونانماسی (١) موره ساحللرندن مودون واینه‌بختی طرفلرینه یکرمی سکز بیك روم ایلی واون سکز بیك اناطولی عسکریله سکز بیك سپاهی وهمان اوقدر یکی چریدن مرتب آلتمش اوچ بیك کشیلك بر (٢) اردو کوتورمك اوزره یلکن آچمش ایدی (٣).

بوزمان دولتك واردات صافیه‌سی (٤) تقریباً ایکی بچق ملیون دوقه‌یه بالغ اولیوردی (٥)؛ سلطان بایزیدك یدی شهزاده‌سندن هربری بر ایالت حکومتنده اولدیغی کبی یدی کریمه‌سی برر وزیر ذی اقتداره تزویج ایدلمش اولدیغندن خاندان عثمانینك شوکتی مرتبهٔ کمالنده ایدی (٦). بوسعادت وقدرت دولت عثمانیه ایله محافظهٔ صلحه جمهوری برقات

(١) مارینی سانوتو، آدریه‌ن غریتینك راپوری.
(٢) مارینی سانوتونك شئوننده، ١٤٩٦، استانبولده جمهورك کاتبی ساکوندینونك لایحه‌سی.
(٣) کذلك.
(٤) یعنی وزرایه وولایان والیلرینه مخصوص عائداتدن باشقه. (مترجم)
(٥) مارینی سانوتونك شئونی.
(٦) کذلك.

دها تشویق ایدیوردی؛ مع‌هذا بر هجوم آنی‌یه قارشی تخفظده بولنمق ایچون قوتلی بر دونانما تجهیز ایلدی. شوتدارکاتی نظر دقتده بولندیرمقده اولان پادشاه وندیك سفیری زانفانی واسطه‌سیله — فقط ترکجه دکل. لاتینجه — برعهدنامه عقد ایتدی. عهدنامه‌نك لاتینجه اولمسی بایزیدك فکرنجه منافعنه موافق کوردیکی زمان نقضی ایچون بهانه اوله‌بیلیردی(۱). دولت عثمانیه‌نك بویله اصول مرعیه‌یه مغایر برعهدنامه عقدومتعاقباً نقض ایتمسی امرنده میلان، فلورانسه، ناپولی سفیرلرینك — پاپا و ایمپراطور ماقسیمیلیانك موافقتلریله — القاآتی وقوع بولمشدر؛ بوندن‌ده مقصدلری کندیلری وندیك علیهنه تعرضه باشلایه‌جقلری زمان جمهورك، دولت عثمانیه‌نك تظاهرات جعلیه‌سنه آلدانوب‌ده ترکلرك هجومنه مدافعه‌سز برحالده معروض قالمسی ایدی. سلطان بایزید، لودوویق سفورزانك ایلچیلری طرفندن تحریك ایدیله‌رك ۱ حزیران ۱۴۹۹ (۲۱ شوال ۹۰۴) تاریخنده استانبولدن ادرنه‌یه عزیمت ایدوب اورادن روم ایلی بکلربکی مصطفی پاشایی اینه‌بختینك تسخیرینه کوندردی؛ قپودان داودپاشا قوماندەسنده بولنان دونانما دخی اوطرفه توجه ایلدی(۲). مخالف روزکارلر داود پاشایی اوچ آی متمادیاً، جنوب طرفندن مودونی محافظه ایتمکده اولان ساپیه‌نزا جزیره‌سی آلتنده توقفه اجبار ایتدی؛ بو آره‌لق قره اردوسی اینه‌بختی قربنده چاتالجه وادیسنه قدر ایلریله‌مش ایدی. موره سنجاق بکی خلیل(۳) داود پاشانك بالضروره توقفنی اخبار ایتمسی اوزرینه وزیر اعظم سابق هرسك احمد پاشا برقاچ بیك یکیچری ایله شتاب ایده‌رك عثمانلی دونانماسنك — یوز آلتمش کمیدن مرکب اولان واینه‌بختی کورفزی مدخلنی ترکلره قارشی سد ایتمك آرزوسنده بولنان — وندیك دونانماسنه تصادفی صیره‌سنه خلومیچا (٤) لیمانه واصل اولدی. وندیك آمیرالی انتونیو غریمانی، کندی

(۱) ماریی سانوتو؛ لوژیه، وندیك تاریخی، جلد ۸، ص ۹۱ . ۱۵ مارت ۱۴۹۹ تاریخیله عقد اولنان بوعهدنامه وندیك خزینهٔ اوراقنده محفوظدر.

(۲) ماریی سانوتونك شئوننده، وندیکلیلرك نقض عهد ایتمسندن شکایتی متضمن اوله‌رق سلطان بایزیدك فرانسه قرالنه ایکی مکتوبی واردرکه بری استانبولدن شباط تاریخیله ودیکر پاپاسلیدن ۱٤ نیسان ۱۵۰۰ تاریخیله مورخدر.

(۳) ماریی سانوتونك شئونی بری خلیل طرفندن و دیکری ۱۴۹۹ حزیرانی تاریخیله قورینت سنجاق بکی محمد جانبندن ناپولی دی مالوازیانك وندیك والیسنه یازلمش ایکی مکتوب ذکر ایدر.

(٤) کاتب چلبینك اسفار بحریه‌سنده خلومیچ دینلمشدر. سعدالدینده مستنسخ سهویه «اولومیش» دیه محرردر. [استانبول تمثیلنده «الوهوش». جلد ۲، ص ۹۲]

قوتی عثمانیلرك قوتندن پك دون اولمسیله برابر محاربه‌یه حاضر لانمقده ایکن قورفودن ایی تجهیز اولنمش اون بش کمی کتیرمکده اولان لوره‌دانو التحاق ایلدی. وندیکلیلرك الك ماهر آمیرال اولمق اوزره کوردکاری لوره‌دانونك وصولی غریمانینك رقابتی تحریك ایتدی، بونکله برابر کمیلر محاربه نظامی اوزره دیزلدی ، ایکی دونانما بر قاچ گونلر بربرینك قارشیسنده مانوره یاپدیلر، آلبان آرمه‌نیو پیشدارلره، لوره‌دانو و غریمانی کندی امرلری آلتنده‌کی کمیلره قوماندہ ایدیورلردی . وندیك امیرالرندن دها آز ماهر اولمایان اوچ دکیزجی‌ده عثمانلی دونانماسنك قوماندەسنی مقاسمه‌ایتدیلر، آنجق بو دونانمانك تعایمسز وهنوز صاپاندن آیرلمش طائفه‌سی مجادله زمانك حلولنی دهشتله کوریورلردی ، بونکله برابر قپودان داود پاشا و اونك امری آلتنده بولنان ودونانمانك الك بیوك کمیلری اولمق اوزره ایکی یوز یتمش طوغرای ایکی سفینه‌یه سوار اولان کمال رئیس و بوراق رئیس [۲۰] پورتو-لونغو لیمانندن خروج ایله صف حرب اوزره دیزلدیلر (۱).

ایکی دونانما — اوزماندن بری بوراق رئیس نامنی آلان — سایه‌نزا آطه‌سی قربنده تصادف ایتدیلر(۲). پیشدار قوماندانی آلبان آرمه‌نیو، بوراق رئیسك بیوك کمیسی اوته‌کیلردن آیریلوب خیارەنتا بوغازیلرینه طوغری کلدیکنی کوردکده و بونی اولا کمال رئیسك کمیسی ظن ایده‌رك (۳)، اوکا یاناشمق اوزره وندیك دونانماسی آره‌سندن چیقدی. لوره‌دانو دخی اوکا امداده کیده‌رك ایکی قپودان — همان ایکیسی بر زمانده — چنکالنی بورده قانجه‌لرینی ترك کمیسنك اوزرینه آتدیلر واللرنده قلیچ کمینك کوکرتمه‌سنه آتلدیلر. کمینك ضبطاولنه‌جغی صیره‌ده بوراق رئیس امیدسزلکلك کوستردیکی جاره‌دن باشقه بر شیئه باقمیه‌رق — کندی کمیسنك اورته‌لرنده بولندیغی — ایکی دشمن سفینه‌سنه آتش ویردی. حریق درحال تجهیزاتمه‌سرایتله متعاقباً اوچ سفینه‌دن غایت جسیم بر آلاو خرطومندن باشقه برشی کورنمز اولدی ایکی دونانمانك الك مشهور قپودانلری اولان ارمه‌نیو ایله لوره‌دانو ، قره حسن ایله بوراق طائفه‌لریله برابر کمیلرینی بلع ایدن آتش ایچنده محو اولدیلر (۲۸ تموز ۱۴۹۹). سائقهٔ رقابته‌قاپیلوب ده

(۱) سعدالدین، ۳، ص ۵۰۷ و ۵۰۸ . صولاق زاده، ادریس ؛ حاجی قالفه، تاریخ اسفار بحریه، ص ۸ و ۹ .

(۲) حاجی قالفه، تاریخ اسفار بحریه، ۹. عاشق پاشا زاده، ص ٤٥٦ . بحریه .

(۳) سپاندوژینو، ص ۷۵ و مارینی سانوتو .

لوره‌دانونك امدادینه کلمه‌مش اولان غریمانی اینه‌بختی کورفزینك مدخلنی عثمانلی دونانماسنه سربست براقه‌رق قورفویه عودت ایلدی (١).

اینه‌بختی مخروطی‌الشکل بریوقوشك‌اوزرنده کائندر. بری برینك‌اوزرینه‌قوندیرلمش اوچ‌قلعه‌یی(٢)حاویدر: بونلرك برنجیسی پەریتوریو، ایکنجیسی‌اوره‌مازیو، اوچنجیسی نه‌ئو ـ قاستره‌ن اسمیله یاد اولنور (٣). الك صوك زمانلرنده استحکامات بسبتون حال اهماله براقلدیغندن طاش دیوارلر هر طرفدن پیقیلیوردی. غریمانی، یکرمی ایکی فرانسز وایکی ردوس کمیسنك التحاقیله‌تزیید قوت ایتش اولدیغی حالده قورفودن عودتنده عثمانلی دونانماسنه یکیدن تصادف ایتدیسه‌ده بر قاچ یایلیم آتشله اکتفا ایلدی. وندیك امیرالنك بودرجه‌ده فعالیتسزلکی وترددی‌اوزرینه فرانسزدونانماسی غریمانی‌یی یالکز باشنه براقمه قرار ویردی. عثمانلی دونانماسی اینه‌بختی اوکنه تیور آتدی؛ غریمانینك جسارتی قیرلدیغی جهتله‌شهره امداد ایده‌مدی. وندیك دونانماسنك آیرلدیغی متعاقب قوماندان زوآنو موری هرطرفدن ترك ایدلش اولدیغی کوره‌رك کندیسنی قلعه‌یی تسلیمه مجبور کوردی (٢٦ آغستوس ١٤٩٩) (٤).

ترکلرك آینه‌بختی دیدکاری له‌پانتو (نه اوپاقتوس)، قورینت کورفزینك مدخلی اولان بوغازه قریب اولمسندن دولایی کورفزك الك مهم لیمانیدر (٥). بو شهر مقدما

(١) لوژیه، ٨، ص ١١٤ و ١١٥ . [وندیکلیلرك کمال رئیسه کینهٔ قدیملری اولدیغی ایچون — یکیشهر حاکمی کمال بك براق رئیسك کمیسنده اولمسندن دولایی — اونی کمال رئیسك کمیسی صانه‌رق هر بری بیك کشیی حامل ایکی سفینه ایله هر برنده بش یوز کشی اولان دیکر ایکی کمی عثمانلی کمیسنی اورتهیه آلدیلر. بشر یوز کشیلك ایکی کمی بدایت حربده غرق اولدی. بریکیلر بزم کی‌به چنکال آتملریله محاربه اوزانجه براق رئیس دشمن کمیلرینه نفط وآتش آتدی ؛ فقط عثمانلی سفینه‌سی‌ده قورناریله‌میوب برابر یاندی ؛ یکیشهر حاکمی کمال بك ، براق، قره حسن، بش یوز دلاور شهید اولدی . دشمنه معاونته کلن بر قالیون دردست اولندی. دونانما اینه‌بختی لیمانینه کیرکن‌ده جنك ایدلدی. سعدالدین، جلد٢، ص ٩٤. علاوهٔ مترجم]

(٢) قورونه‌للی (Coronelli) موره قرالنی خاطرات تاریخیه و جغرافیه‌سی ، آمستردام ، ١٦٨٦ .

(٣) مارینی سانوتوده، د. ژوان موسقوسك راپوری (D. Juan Moschos) .

(٤) سعدالدینه نظراً، ٣، ورق ٥٠٧، له‌پانتو قوماندانی ایلك اخطاری متعاقب مصطفی پاشایه بیلدیرمش ایدیکه هیچ بر عثمانلی دونانماسی حصارلر اوکنده کورندیکی مدتجه شهری مدافعه‌یه مأموردر. مارینی سانوتو .

(٥) حاجی قالفه‌نك روم‌ایلیسی، ص ١٢٥ . مانه‌رك جغرافیاسی، ٨، ص ١٢٠ .

لوقریلیلره عائد اولدیغی حالده آتنه‌لیلر اونلردن آله‌ق سپارتلر طرفندن مغلوب ایدیلن مسینالیلرك بقیه‌سنی بورایه نقل ایتدیلر. مؤخراً ماکدونیالی فیلیپ نه‌تولیلره، رومالیلرده ایلك متصرفاری اولان لوقریلیلره اعاده‌ایتدیلر. بایزیدثانی وندیکلیلرك هه‌للاد خطه‌سنده‌کی اك‌مهم بندرینه‌مالك اولنجه — مقدما ریون و آنتیریون تسمیه اولنان — موره وروم‌ایلی تپه‌لری اوزرینه ایکی استحکام انشاسی صورتیله بوغازك سد ایدلمسنی امر ایلدی. آناطولی بکلربکی سنان پاشا بو انشاآت اداره‌سنه مأمور اوله‌ق پروزه حاکمی مصطفی پاشایه دخی — سنهٔ آتیده مودون وقورون فتحنده استعمال اولنمق اوزره — وندیك کمیلری مودلنده‌قرق سفینه (۱) انشاسی وظیفه‌سی تودیع اولندی. اوندن صوکره پادشاه، اینه‌بختی محاصره‌سنده حاضربولنمق اوزره قرارکاه اتخاذایتمش اولدیغی قورینت کورفزندن حرکتله یکیشهر، مناستر، کوپریلی، اسکوب طریقیله استانبوله عودت ایلدی(۲)، عثمانلی دونانماسی قورینت کورفزی قریندهکی اومورلك لیمانده قیشی کچیردی. سلطان بایزیدك، ایکنجی پای‌تختنه وصولی کونی جاندارلی عائله‌سندن خلیل پاشا زاده ابراهیم پاشا ارتحال‌ایلدی(۳)؛ بو مأموریت مهمه‌ده‌باباسنه، بیوك باباسنه، اجدادندن ایکیسنه خلف‌اولمش ایدی‌که اونلر خدمت وزارت عظمایی متسلسلاً توارث ایتمش ایدیلر. استانبولده بنا اولنان بر جامع وبر مدرسه ابرهیم پاشانی یادایتدیرر (٤). صوك‌ردوس محاصره‌سنی اجرا ایتمش‌اولان مسیح پاشا ابراهیم پاشانی استخلاف ایلدی.

بایزید اینه‌بختی‌یه کیتمك اوزره ادرنه‌دن مفارقت ایتمزدن مقدم بوسنه والیسی

(۱) ادریس، ورق ۱۷۱. مارینی سانوتو بالکز یکرمی کیدن بحث‌ایدر: «*fabricare galle 20 grosse a la forma di quelli dei Veneziani*»

(۲) اینه‌بختی محافظلری مصطفی‌پاشادن امان دیلیه‌رك ۹۰۵ محرمنده قلعه تسلیم اولندی. کورفزه دشمن کیسی کیرمه‌مك ایچون ایکی طرفنده «روبرو» ایکی قلعه خاصی مصطفی وسنان پاشالره تفویض اولنوب احمد پاشا کیدن چیقه‌رق حضور شاهانه‌یه قبول قلندی. موکب همایون یکیشهر، چای حصار، صاری کول، مناستر، کوپریلی طریقیله اسکوبه کله‌رك اون درت کون اورادہ طورلدقدن صوکره ادرنه‌یه ورود ایتدی و قیش اورادہ چیقارلدی. سعدالدین، جلد ۱، ۹۵. (مترجم)

(۳) اینه‌بختی یازیجی پك صیجاق اولدیغندن سلطان بایزید یاپلاقده اقامت ایدیوردی. سعدالدینك افاده‌سنه کوره ابراهیم پاشا، یایلاغه اوتاق قورلدیغی کون وفات ایلمشدر، ادرنه‌ده دکل. تاج التواریخ، جلد ۲، ص ۹۵ و ۹۶. (مترجم)

(٤) سعدالدین، ۳، ص ۵۱۰.

اسکندرپاشا، زارا سفرنده آلنان غنائمدن حصهٔ امیریه‌یی خاك‌پای شاهانه‌یه تقدیم ایتمك کلمش ایدی. اسکندرك بو سفر ایله وندیکلیلره تعرضه ابتدار ایتمسی (١) دالماچیاده فتوحاتده بولنمقدن زیاده دشمنك قوتی تقسیم ایتمك واینه‌بختی محصره‌سی اثناسنده بوسنه‌یی وندیکلیلرك هردرلو هجوملرندن محافظه ایتمك‌مقصدینه مبتنی‌ایدی. صوك بهاره دوغری، یعنی اینه‌بختینك تسخیرینی تعقیباً، اسکندر، ایزونزو ودراوه کنارلرینه قدر فریول وقارنتیا خطه‌لرینه ایکنجی دفعه اولمق اوزره استیلا و برنجی دفعه جولانده کوسترمش اولدیغی مناظر مدهشه‌یی بردها ارائه ایلدی. اوچ قوله منقسم اون بیك سواری ایله بش بیك پیاده ایلول نهایتنه دوغری غاردیسقا واودینه صحراسنده اردوکاه قوره‌رق فریول وقارنتیا آره‌سنده هردرلو مواصله‌یی قطع‌ایتدیلر. ایکی‌بیك سواری رهکذار-لرنده‌کی هرشیئی تخریب ایده‌رك تاغلیامه‌نتویی(٢) کچدیلر، برفرقه‌سی تره‌ویزه یولندن وپورتو-یوفالودن ویچه‌نزا قارشیسنه قدر کلدیلر، وندیك جمهوری یونلرك مقابله‌سنه، بش یوزی سواری اولمق اوزره اوچ بیك کزیده عسکر (٣) کوندردی، بو فرقه ساسیله‌ده اوچ بیك پیاده امدادجی آله‌رق غرادیسقا اوزرینه یوریدی. ایسترادیوت دینیلن خفیف سواریلردن یوز اللی کشی بو شهردن خارجه بر هجوم یاپه‌رق وبش یوز ترکدن مرکب برفرقه‌یه غلبه‌ایده‌رك یوز رأس مقطوع اطروفه‌سیله عودت ایتمش ایدیلر (٤). ٨ تشرین اول ١٤٩٩ ده عثمانلی عسکری کرچدن حرکتله ایزونزودن کچدیلر ویوز اوتوز شهر وقصبه وقریه‌یی مبدل رماد ایده‌رك بو سفردن سکز بیك اسیر آلوب کوتوردیلر. بو آثار وحشتی اصلا مقاومت قیدنده بولنمقسزین تماشاایتمش اولان وندیك جنرالی آندره‌آ زانقانی مؤخراً بحق جزادیده اولمشدر (٥). بردیکر عثمانلی فرقه‌سی‌نه بو آره‌لق قارنیول وقارنتیا(٦) خطه‌لرینی تالان‌ایده‌رك کنج‌ارکلك

(١) سعدالدین، ٥٠٤ . مارینی سانوتو، ١٤٩٩ سنه‌سی.

(٢) سعدالدینده آق صو .

(٣) *Fu nominato il conte di Vicenza con 3000 cernidi, fra i quali 500 Cavalli erano zonti a Sacil, e era adunato 600 nomini verso Gradisca* .

(٤) مارینی سانوتو .

(٥) مارینی سانوتو .

(٦) مه‌ژیه‌ر ، ص ٦٨ ، ١٤٩٩ سنه‌سی یرینه ١٤٩٨ دیر ؛ ایستوآنق دخی ١٤٩٩ یرینه ١٥٠٠ یازاره والواسور.

وقیزلردن مرتب برغنیمت عظیمه ایله قاسته‌ل ـ نوئووو طریقیله عودت ایتمشلردی. (١) ترکلرد الماچیاده تارانتایه قدر بتون ماقارسقاوپریموری خطه‌لرینه استیلا ایتمش ایسه‌لرده المیسا اوزرینه وقوع بولان بر تشبثلرنده موفق اولهمامش ایدیلر (٢) آوستریاده ، مجارستانده، ترانسیلوانیاده، لهستانده اوتوزسنه ظرفنده یکرمی دفعه تکرر ایدن بیوك جولانلرك اك صوکی بودر ، اوندن صوکره اشبو جولانلر ویانه‌نك ایلك محاصره‌سنه قدر منقطع اولمشدر [٢١] . ایزونزو وتاغلیامه‌نتو آره‌سنده‌کی خطه‌لری اوچ دفعه خراب ایتمش اولان اسکندر پاشا ایرتسی سنه عسکرینی بوسنه‌یه سوق ایده‌رك یائیچانی محاصره ایتدی؛ لکن ژان قوروینوس طرفندن رجعته اجبار ایدیلدیرك آز بر مدت صوکره‌ده، حکومتنه متجاور ممالك خرستیانیه اهالیسنك ممنونیت عظیمه‌سنی موجب اولهرق بر « مرض قتلی » (٣) دن وفات ایلدی [٢٢] (٤).

وندیکك ١٤٩٨ سنه‌سنده اینه‌بختینك تسلیمیله اوغرادیغی ضرر عظیمك بر درجه‌یه قارشیلغی اولمق اوزره کفالونیه جزیره‌سی عثمانلیلرك النده ضبط اولنمشدر . اون اوچنجی عصرك بدایتنده بیزانس ایمپراطورلرینك وندیکه ترك ایتمش اولدقلری کفالونیه، محمد ثانینك ختام سلطنتندن برسنه اول کدك احمد پاشا طرفندن تسخیر اولنمش وبایزیدك جلوسنده دولت عثمانیه ایله وندیك آره‌سنده عقد اولنان عهدنامه جزیره‌نك عثمانلیلر طرفندن تملکنی تصدیق ایتمشدر (٥). کدك احمد پاشانك کفالونیه، زانطه، سانتاماورا جزیره‌لرینی الندن آلمش اولدیغی وطنداش رتبه‌سنی حائز لیوناردونك قارداشی آنتونیو کفالونیه‌یی سلاح قوتیله استرداد ایلدی ؛ لکن وندیك جمهوری شروط معاهداته حرفیاً رعایتله آنتونیو علیهنه درت قادرغه کوندردی، مصادمه‌ده واقعه‌ده آنتونیو مقتول اولهرق جزیره عثمانلیلره اعاده اولندی . اوزماندن بری کفالونیه دولت عثمانیه النده قالمش ایدی؛ فقط اینه‌بختینك ضبطی سنه‌سی، یاخود ایرتسی سنه پیزانی وغونزاوه وه‌یان قوماندسنده ایکی وندیك واسپانیول دونانماسی کفالونیه

(١) *Passavano per Castel-Nuovo loco nuovo con la preda* » «*larga di bambini di 4 anni* مارینی سانوتونك شئونی.

(٢) انکل ، دالماچیا تاریخی ، ص ٦٥٢ .

(٣) *maladie pédiculaire*، درینك آلتنده برطاقم حیوانجقلرك ظهورینی موجب خسته‌لق . ش . سامی (مترجم).

(٤) انکل، کتاب مبحوث عنه ٤٣٥.

(٥) سپاندوژینو، ص ٦٣.

اوکنده کورینه‌رك از برمدت دوام ایدن برمحاصره‌یی متعاقب مرکز اداره‌سنی هجوم ایله ضبط ایلدیلر(۱). بیزانسینك بو یا لاق واقعهٔ سلاحی خاطره‌سنی تأیید ایچون قلعه‌نك بیوك قاپیسنك اوزرینه کتابه‌یی حاوی بر مرمر لوحه قونلدی[۲۳].

۱۴۹۹ — ۱۵۰۰ قیشی اثناسنده پروزه بکی مصطفی، بایزیدك انشاسنی امر ایتمش اولدیغی قرق‌کمی‌یی پایدیرمش ایدی؛ بونلردن یکرمیسی ترسانه‌دن چیقمق‌اوزره حاضر بولندیغی حالده قارا کلق بر کیجه‌ده وندیکلیلر طرفندن احراق ایدلدی(۲). جمهورك عسکری ره‌گنیاسا(۳) قلعه‌سنی‌ده ضبط‌وبوموقعك اعانه‌سیله آرتا کورفزندن عثمانلی دونانماسنی تقویه ایچون کیده‌جك امدادی منع ایلدیلر . ۷ نیسان ۱۵۰۰ ده سلطان بایزید، عسکرك شجاعتنی کندیسنك حضوریله تزیید ایتمك اوزره استانبولدن موره‌یه کیتدی. اون‌سکزکون له‌ئونتاریده قاله‌رق عید رمضان‌مراسمنی اوراده اجرا ایلدی. ۷ تموز ۱۵۰۰ (۹ذی‌الحجه ۹۰۵)تاریخنده یعقوب پاشانك دونانما ایله‌مودون اوکنه واردیغی خبری پادشاهه واصل اولدی (٤)؛ درت کون صوکره‌ده بایزید براً وبحراً محصوراولان شهرك‌اوکنده کورندی. عثمانلی طوپلری متعدد محللردن‌دیواری بیقمش اولدقلری‌جهتله عمومی برهجومه‌قرار ویرلدی؛ لکن‌عسکراوقدرانتظامسزلقله واوقدر شدتله هجوم ایتدیلرکه ایلك طابورلر رجعته اجبار ایدلدکلری حالده اونلری تعقیب ایدنلر طرفندن خندقلرده ازلدیلر؛ اوصورتده‌که عثمانلیلر کدکلره کندی‌مقتول ومجروحلرینك جسدلرینی چیکنیه‌رك چیقدیلر. محافظلر بو برنجی مصادمه‌یه شجیعانه مقاومت ایلدیلرسه‌ده عثمانلیلر مودون قصبه‌سنه حاکم اولەرق اورادن هجوملرینه دوام ایتدیلر. محاصره اوچ‌هفته ممتد اولمش ایدی‌که وندیك بکی آمیرالی مه‌لشیور تره‌ویزانی ترکلرك یکی بر هجومه حاضرلاندقلری صیره‌ده واصل اولدی . تره‌ویزان، عسکری عثمانلیلره نسبتله آز اولمقله برابر محصورینه امداده قرار ویردی؛ خصمنك نظر دقتنی کندی‌اوزرینه جلب‌ایتدیکی اثناده، دونانماسندن قوهٔ امدادیه وهردرلومهمات وذخائری حاوی‌درت قادرغه تفریق‌ایلدی(٥). بوتصورك‌اجراسی مشکل‌ایدی؛ لکن

(۱) قورونه‌للی ، ص ۱۲۵ ، وه‌ردیزه‌تی (Verdizeti) واندره‌آ موروسینی (Andrea Morisini) دن نقلاً .

(۲) بو وقعه‌دن بالکز سعدالدین ، عالی ، ادریس ، صولاق زاده بحث ایدرلر .

(۳) راقیا که زمانمزده اورایه التجا ایدن سولیوتلرك قتل عامیله مشهوردر . پوکویل یونانستانده سیاحت ، ۲ ، ۱ ، ۳۹ ؛ ۳ ، ۱۱۱ ، ٥ ، ۱۸٤ .

(٤) سعدالدین ، ۳ ، ورق ٥۱۲ .

(٥) کذلك .

مودون مضایقه‌ك صوك درجه‌سنده اولدیغندن مخاطره‌لی بر حرکته جسورانه تشبث ایتدی: درت قادرغه، طوپو یلکن عثمانلی دونانماسنك اورته‌سندن کچه‌رك لیمانك مدخلنه قدر کیتدیلر وفقط مدخلی قوتلی برزنجیر ایله مسدود بولدیلر عسا کر محافظه. جملهسی بردن استحکاملری براقه‌رق قادرغه‌لرك مرورینی قولایلاشدرمق ایچون زنجیری قیرمغه کلدیلر . بو دقیقه‌ده آناطولی بکلربکی سنان پاشا استحکاملردن بر جوق موقعلرك خالی قالدیغنی کوره‌رك هجوم امری ویردی؛ ترکلر مقاومت کوسترمکسزین دیوارلردن طیرمانه‌رق، کدکلردن کیره‌رك اللرنده تیغ و آتش بتون شهره یایلدیلر (١٠ آغستوس ١٥٠٠). طاغیلان محافظلر طوپلانوب ده صف حرب تشکیل ایتمکه چالشدیلرسه‌ده فائده‌سز قالدی ؛ چونکه مسلمانلر شهرك بتون جاده‌لرینی اللرینه کچیرمش ایدیلر (١) . پاشه باقلمقسزین وارکك، قادین دینلمکسزین قتال بر قاچ ساعتلر دوام ایلدی. همان بتون اصیلزاده‌لر اعدام ایدلدی. پاپاس آندره آ فالقونی اهالیی تشویق ایتمکده اولدیغی برصیره‌ده اولدیرلدی. ترکلر شهره آتش ویره‌رك بش کون یاندی. آلتنجی کون بایزید. بیوك کلیسای اسلامه تخصیص وصلات جمعه‌ی (٢) ادا ایتمك اوزره داخل اولدی [٢٤]. پادشاه، دیوارلرك یوکسکلکنی، خندقلرك درینلکنی کورنجه «بکلربکم سنان پاشانك ویکی چریلریمك شجاعتیله بو قلعه‌یی تاکری ویردی (٣)» دیمشدر . دیواردن ایلك طیرمانان یکی چری دولتك الك معمور سنجاقلرندن برینه بك اولمشدر . مودونك تخریبی ناوارین ، نام دیکر زونکیو (قدیم پیلوس) ایله قورونك سقوطی انتاج ایلمشدر: وزیراعظم علی پاشا وقپودان داود پاشا برنجیسی اردو ایله، ایکنجیسی قوهٔ بحریه ایله (١٥ آغستوس) بونارك تسخیرینه کیتدیلر؛ بوایکی شهر، مودون اهالیسنك اوغرادیغنه دوجار اولمامق ایچون درحال تسلیم اولدیلر. پادشاه قورونه ٢٠ آغستوس ١٥٠٠ده کیروب بیوك کلیساده نماز قیلدی ومودونده اولدیغی کبی بیك عرب وبیك بش یوز یکی چری محافظ براقه‌رق ٢٣ آغستوسده شهری ترك ایلدی . سلاحنك مظفریاتندن دولایی جناب حقه متشکر اوله‌رق بو ایکی شهرك واردانی مکه ومدینه بلدهٔ مقدسه‌لرینه تخصیص ایلدی (٤) . مودون استحکاماتنك تجدیدی و یکی قله‌لر

(١) لوژیه وقورونه‌للی، سعدالدین، عالی، دیکر عثمانلی مورخلری.

(٢) سعدالدین .

(٣) سپاندوژینو. «تاکری ویردی» عباره‌سنی عیناً نقل ایدر.

(١) سپاندوژینو، ص ٧٨ .

انشاسی ایچون اوچ یوز عمله استخدام اولندی ؛ بوراسنی شنلندیرمك ایچون موره‌نك هر بلده‌سندن بش عائله ایستنلدی بایزید قورونمدن مفارقتنده ناپولی دی مالوازیا پیشکاهنه کیتمش ایسه‌ده پاپول قونتارینی ، موقعی تسلیم ایتمکدن ایسه خرابه‌لری آلتنده قالمق عزم قطعیسیله اورایه تحصن ایتمش اولدیغندن اونك مقاومت مصرانه‌سی عثمانلیلری رفع محاصره‌یه مجبور ایلدی (١) .

بایزید ثانی، نشانجی تاجی بكك قلم مهارتندن چیقمش فتحنامه‌لرله اینه‌بختینك، قورونك، مودونك تسخیرینی ایالات والیلرینه، اجنبی حکمدار ویاخود سفیرلرینه تبلیغ ایدیوردی (٢). سیوده جنوز رئیس حکومتنه، ردوس استاداعظمنه، اسپانیا، فرانسه ، لهستان ، مجارستان قرالرینه‌ده فتحنامه کوندرلدی . مجارستان قرالنك کوندرمش اولدیغی ایکی جاسوس — که مودون محاصره‌سی اثناسنده اسیرایدلمشیدی — بوشهر اصیلزادکانك اعدامنده حاضر بولندقدن صوکره قرالله اعاده اولندی (٣) . پادشاه فتحنامه‌لرده وندیکی عاصی کوستروب شیطانك اغواسنه قاپیلمرق اطاعتدن امتناع ایتمش»[٢٥] اولدیغنی بیان ایدیوردی. جمهور، بومحاربهٔ مدهشه‌نك ثقلتنه یالکز باشنه تحمله قدرت یاب اولهمدیغی جهتله پاپانك ، آلمانیا ایمپراطورینك ، انکلتره ، فرانسه ، اسپانیا ، ناپولی ، لهستان ، مجارستان قرالرینك یاردیملرینی استرحام ایلدی (٤) . پاپا دردنجی آلکساندر، ایستنیلن امدادی کوندره‌جك یرده یازدیغی جوابده ترکلرك حرکات دیانت ناشناسانه‌لرینی، کلیسالرك اوغرادیغی تحقیراتی. خرستیانلغك دوشدیکی تهلکه‌لری قوتلی تعبیرات ایله تصویر ایتمکله اکتفا ایدیوردی [٢٦]؛ آنجق بونفرت قدسیت پرورانه، صمیم قلبنده پادشاهك تخریباتندن زیاده شهزاده جم تخصیصاتی غائب ایتمش اولمسنه اسف خوان اولان پاپا بورجیانك افعالنه موافقت کوستریوردی. نهایت منفعت مشترکه وندیکی، پاپانی، مجارستان قرالنی تعرضی وتدافعی براتفاقده جمع ایده‌رك

(١) مارینی سانوتو، لوژیه، ٨، ١٢٦ .

(٢) بوفتحنامه‌لر عالینك بنده‌کی نسخه‌سنده بایزید سلطنتنك ٢٦نجی و٢٨نجی فصللرنده محرردر .

(٣) سعدالدین، ٣، ٥١٤ .

(٤) بهرینو، *Memorie istoriche di ciò che anno operato i sommi Ponti fici nelle guerre contro i Turchi, 1685* . ، ص ١٤٨ . (متنده‌کی عباره‌نك مأخذیدر.)

بواتفاق ۱۵۰۱ پاتهقوت یورطیسنك پازارکونی روماده پاپا کلیساسنده اعلان اولندی که بو، خرستیان حکومتلرینك ترکیه علیهنه ایکنجی اتفاقلریدر. عثمانلیلرك تجاوز تنه قارشی بو درلو تعهدات متقابله اهل صلیب محاربه لری یرینه قائم اولمشیدی. او یوك ازمنهٔ دینیه نك فکر تعرض وتسخیری — برصورت بصیرتکارانه ده اولمق اوزره — ترقب وتدافعدن عبارت بر اصول سیاسته متقلب اولمشیدی. بونلرك برنجیسی پاپا سکزنجی اینوسانك وفاتندن آز وقت مقدم تشکیل ایتدیکی اتفاقدر (۱) که نتیجه جهتندن عقیم قالمشدر. اینوسان طرفندن تنظیم اولنان عهدنامه شروطی موجبنجه ایمپراطور فره دریقك اوغلی ماقسیمیلیه نك، ماتیاس قوروینوسك قوای مجتمعه سی فرانسه، انکلتره، اسپانیا قرالرینك نظارت عالیه لرینه قونیلهجق و قاردینالردن اکثریتی برابر آلهجق اولان پاپا دونانماسیله متحد اولهرق ترکلر علیهنه حرکت ایدهجك ایدی. غرناطه اهل اسلامنه قارشی اسپانیوللره کوندردیکی اعاناتدن دولایی خزینه سی تهی قالمش اولان پاپا، تصور اولنان سفر ایچون یکرمی بیك سکودی خرج ایتمش بولندیغی حالده اولوم کندیسنی اورمش و عکس تأثیری اولهرق تصوری ابطال ایتمش ایدی. وندیك، پاپا، مجارستان آره سنده کی اتفاق برنجیسندن دها مثمر برنتیجه، واصل اولدی. وندیك وپاپا دونانمالری اسپانیول وفرانسز قوهٔ بحریه سیله کسب قوت ایدهرك ترك کیلرینی اوروب دردست ایتمك اوزره دکیزه چیقمقده تأخر ایتمدیلر.

وندیك آمیرالی تره ویزانی بتون مساعیسنی صرف ایدوب ده قورتارهمامش اولدیغی اینه بختی. مودون، قورون قلعه لرینك سقوطی اوزرینه چوق یاشایهمدی. خلفی بنه دتو پهسارو، قورفوده کی موقعنده ناوارینی عثمانلیلردن آلمق و ووئیساده بولنان اون ایکی قادرغه یی یاقمق تشبثنده بولندی. فی الحقیقه سکز کمی ایله حرکت ایدوب ترك دونانماسنی غفلتده بولهرق ایلك تصادف ایلدیکی قادرغه یی احراق ودیکر اون برینی ضبط ایلدی(۲). لکن پهسارو، آلدیغی کیلری مظفرانه قورفویه کتیردیکی

(۱) بهرینو، ص ۱٤۱. آلمانیا رهابینی واردانندن عشرینی ترکلر علیهنه حرب ایچون آلمق اوزره ایمپراطور فره دریقه مأذونیتی متضمن پاپانك اصدار ایلدیکی ۲۰ نیسان ۱٤۸۷ تاریخلی امرنامه نك نسخهٔ اصلیه سی آوستریا خاندان ایمپراطوری و قرالیسی خزینهٔ اوراقنده موجوددر. بورغونیا دوقه سی شارلی ترکلر علیهنده اتفاقه جلب ایچون ماقسیمیلیان ایله شارل آره سنده تکلیف توسطی متضمن آلتنجی آلکساندرك ۱٦ شباط ۱٤۹۰ تاریخلی امرنامه سی ده اوراده در.

(۲) لوژیه، ۸ . ۱۲۸ .

وبیوك قپودان لقبنی آلان قورصولی [*] غونزالوو قوماندەسندەکی اسپانیول دونانماسی آسیای صغری ساحللرینی تخریب ایلدیکی صیرەده(١) کمال رئیس بغتةً ناوارین اوزرینه کلەرك لیمانده بولنان درت قادرغەیی وـــ قارلوقونتارینینك، سربستانه چکلمك وعدی اوزرینه علی پاشایه (٢) آلچاجه تسلیم ایتمش اولدیغی ـــ قلعەیی ضبط ایدیوردی. پەسارو، وندیك سلاحلرینه ایدیلن حقارتك انتقامنی ، قونتارینی اعدامه محکوم ایدەرك باشنی کسدرمکله آلدی. بونکله برابر پەسارو وغونزالوو قوماندەلرنده بولنان وندیك واسپانیول دونانمالری ایونیەن دکیزینی دولاشدیلر (١٥٠٠)، قاردینال دوبوسسونك امری آلتندەکی پاپا دونانماسی بوغازه قدر آق دکیزده عثمانلی النده بولنان اطەلری خراب ایتدیلر (٣). ترك دونانماسی استانبوله چکلدیکندن پەسارو، ئەژینانی آلەرق النه دشمش اولان برقاچ عثمانلی کمیسی طائفەلرینی آصدیردی. آمیرال راوەستاین قوماندەسنده اولان وقرەیه چیقارلمق اوزره اون بیك عسکری حامل بولنان فرانسز کمیلری مدللی آطەسنه یاناشمغه کیتدیلر. راوەستاین، آطەیه چیقەرق مرکز جزیرەیی یکرمی کون محاصره ایتدی (٤). بو خبر اوزرینه، مغنیسا والیسی شهزاده قورقود، فرانسزلری چیقارمق ایچون ایازمند اسکەسندن، سکز یوز کشیی کمیلره بیندیردی، بوصیرەده قرەسی سنجاق بکی ده قوهٔ معاونەسیله شهزادەیه التحاق ایدیوردی. بایزید دشمنك. ایلانه بوقدر تقرب ایتمسنه حدت ایدەرك تجهیزات جدیده مصارفنك تسویەسی ایچون ایلك دفعه اولمق اوزره فوق العاده ویرکیلر وجریمەلر اخذینه مراجعت ایلدی. اوزماندن اعتباراً بومثللو آچەلر عثمانلی اصول مالیەسنده «حدوث عوارض». یعنی ناگه ظهور مصرف نامی آلتنده (٥) برمنبع منتظم ایراد اولمشدر. پادشاه، هرسك زاده احمدپاشایه آناطولی بکلربکی سنان پاشایی ترفیق ایدەرك مدللینك یاردیمنه کوندردی. هرسك احمدك عزیمتی تعقیب ایدن کیجه (تشرین اول ١٥٠٠ ـــ جمادی الاولی ٩٠٦) غلطەده باروتخانه قربنده آتش ظهور ایتدی. وزیر اعظم

(١) پرەماده سپاندوژینو .
(٢) سپاندوژینو علی پرینه هەلی اونوقو (Heli Eunuco) یازار.
(٣) بەرینیو ، اثر مذکور ، ص ١٤٩ .
(٤) لوژیه ، برینو ، سعدالدین، ورق ٥١٩ .
(٥) روضة الابرار، مدللی محرەسی. حاجی قالفەنك تقویم التواریخنده کوره ٩٠٧(١٥٠١) سنه سنده .

مسیح پاشا ، غلطه قاضیسی ، یکی چری آغاسی قره‌کوز یانغینك سرایتنی منع ایچون ال برلکیله حالشدیلرسه‌ده باروتخانه بر هوا اوله‌رق اوچان طاشلردن بر قاچی قاضی ایله وزیراعظمی یاره‌لادی وبش کون صوکره وفاتلری وقوع بولدی. وزارت عظماده خادم علی پاشا ، مسیح پاشایه خلف ولدی . مدللینك امدادینه شتاب ایدن هرسك احمدك تقربنده فرانسز آمیرالی راوه‌ستاین ، ردوس استاد اعظمنك امداد اوله‌رق کتیرمکده اولدیغی یکرمی طقوز یلکنی بکلمکسزین تیمور آلدی. فرانسز دونانماسی چه‌ریغو آچیقلرنده شدتلی بر فورطنه‌یه طوتیلوب کاملاً غرق اوله‌رق آنجق پك آز کیمسی قورتیله‌بیلدی . پهسارو ، مدخلنك طار و ابی مستحکم اولمسنه رغماً پروزه لیمانه کیره‌رك سکز قادرغه‌یی یاقدی و بو ضرب دست جسورانه‌دن یالکز برکشی غائب ایده‌رك عودت ایلدی . پیه‌تروسانی قوماندەسنده یکی بر فرانسز دونانماسی ، بافو پسقوسی ژاق پهسارو قوماندەسنده یکرمی قادرغه‌دن مرکب پاپا دونانماسی ، بنه‌ده‌تتو پهسارونك امری آلتنده بولنان وندیك دونانماسی سانتاماوره، نام دیکر لوقاسی محاصره ایتمك اوزره براشدیلر (۱۵۰۲) (۱) . سانتاماوره آطه‌سی قره‌دن یالکز طار بر بوغاز ایله آیرلمشدر. متفقین بوغازك ایکی ساحلنه عسکر چیقاره‌رق موقعك داخلدن آله‌بیله‌جکی هر درلو امداده ممانعت ایتمك اوزره قره‌ده مستحکم بر اردوکاه تأسیس ایتدیلر ، جزیره‌اوکنده دولاشان متفقین دونانماسی‌ده بحراً مواصله‌یی منع ایدیوردی. وندیك طوپلری سانتاماوره دیوارلرینی دوکمکده اولدیغی صیره‌ده قره‌ده پهسارو قوماندەسیله براقلمش اولان عسکرك صفوفنه اوچ بیك ترك طرفندن هجوم اولندی استحکاماتك متانتی، عسکرك شجاعتی، رئیسلرینك فعالیتی عثمانیلرك اقداماتنی تأثیرسز براقدی ، بیك بش یوز مقتول و اسیر ویره‌رك پریشان بر حالده چکلدیلر. یانیه . آرکیرو قاسترو ، اینه‌بختی سنجاق بکلری قوماندەسنده سانته ماورایی مدافعه ایدن ومحاصره‌ده ایچلرندن بر قاچ یوزینی غائب ایدن (۲) یکی‌چریلر عزبلرك مخالفت شدیدەسنه رغماً تسلیم اولمغه قرار ویردیلر . ترکلر طرفندن تهدید اولنان قبریس آطه‌سی وندیك قوماندانی نیقولایی قابه‌للونك تدابیر عاقلانه‌سی و شجاعتی سایه‌سنده

(۱) سپاندوژینو، ص ۸۲ . بوسفرك زمان وقوعی حقنده وندیك مورخلری آره‌سنده بر بیوك اشتباه واردر. عثمانلی مورخلری ایسه سانته‌ماوره‌نك ضبطی بیله مسکوت کچرلر.

(۲) بایزید، الحاقچه تسلیم اولمرندن دولایی مجازات اوله‌رق مؤخراً او یکی‌چریلری قتل وصلب ایتدیرمشدر. [آرکیرو قاسترو، ارکریدر. مترجم]

قورتلدی [۲۷] . پهسارو، دونانماسیله جزائر بحر سفیدی دولاشهرق ترکلردن خیلی کمی آلدی.

دولتلنك تجارت بحریهسی قریباً خراب اولهجقنی تقدیر ایتمکده اولان بایزید، جزائر بحر سفیدی خرستیان قورصان گیلرندن تطهیر ایتمك و آطهلرك ویرگیسنی آلمق ایچون قپودان پاشایی کوندردی (۱). اوزماندن اعتباراً قپودان پاشانك جولانی هر سنه تکرر ایدر بر اصول منتظم حکمنی آلمشدر . پادشاه، کفالونیهنك ضیاعنی دالماچیا و بوسنهده فتوحات ایله تضمین آرزوسنده بولندی: ابلبصان سنجاق بکی، اورنوس احفادندن عیسی بك زاده محمد واسطهسیله دورازوی [دراجی] آلدی (۲). اسکندر پاشانك اوغلی مصطفی لوخچه وبروسجه قلعهلرینی تسخیر (۳) و ترکلرك اوچنجی بر فرقهسی مجارستانده پوزهغا ووالقون جوارینی تخریب ایلدی (۱۵۰۲). عثمانلیلرك دها ایلریلهملرینه مانع اولمق ایچون ترانسیلوانیا وطمشوارباناتی قوماندانلری سنت-ژورژ قوتی پیهر ایله ژوزف وژان قوروینوس سن - سهوهرین حدود قوماندانی پیهر تارنوق و بلغراد والیسی ژورژ قونیزا ایله برلشدیلر ؛ بونلر بلغراد وبانقسووا آرهسنده عارام قریندن طونهنی گهرك ودینی، قلادووانی، نیکبولی قصبهسنی تخریب و بر چوق اسیر وآرابهلر طولیسی باشلرله عودت ایلدیلر. ترك اسیرلری مزایده ایله صاتیلهرق بلغار قومنه منسوب رومللر بلغراد ایله طمشوار آرهسنی استعمار ایتمك اوزره برلشدیرلدیلر . سفردن کتیریلن ترك باشلری اوفهنده قصر قرالی چشمهسی اطرافنده قازیقلره گچیرلدی؛ فقط بونلردن چیقان رایحهٔ کریهه او قدر مؤثر ایدیکه قرالیچه، برمدت ایچون تعفن ایتمش اولان صودن بردها ایچهمدی (٤).

بایزید، اردوسنك شمالده مغلوبیتلرینه مقابل موره‌ده وانیقابی (۵) و آسترو (٦) لیمانی تسخیر ایلدی . لکن هنوز تمامیله اطاعت ایتمهمش و فکر عصیانلری قرهمان حکمدارلری اعقابی طرفندن تحریك ایدلمکده بولنمش اولان طورغود و وارساق

(۱) موراجه دوسون، ۷، ص ٤۲٦ .
(۲) سعدالدین ، ۲ ، ورق ۵۲۱ . صولاق زاده ، عالی .
(۳) سعدالدین، ۵۲۰. لوخچه بلکه آشاغی میلوشهوزی (Miloschevzi) در؛ بروسجه دخی پریجیهقا (Priccieka) یاخود یوقاری میلوشهوزی اولمالیدر.
(٤) ایستوآنفی (Istuanfi). قانونا، جلد ۱۱، ۱۸، ص ۳۱۱ .
(۵) سعدالدین، ص ۵۱۸. پوتویل، یونانستانده سیاحت، ۲، ۲۱ و ۲۲ .
(٦) کذلك .

عشیره تلری یکیدن قرمان ساحللرنده لوای عصیانی رفع ایتدیلر . عاصیلرك قوتی اودرجه‌ده ایدی‌که بایزیدك اوچ شهزاده‌سی، یعنی آماسیه والیسی سلطان احمد، قرمان والیسی سلطان شهنشاه، بکشهری والیسی سلطان محمد — ذوالقدر حاکمی علاءالدوله ایله برلشملرینه رغماً — حال تدافعیده قالمغه مجبور اولدیلر . مخاطره بر صورت عاجله کسب ایتدیکندن حجدن عودت ایتمکده اولان وزیراعظم مسیح پاشا [*]، باش قوماندانلغی آلمغه لزوم کوردی . مسیح پاشا ، اردوگاه عمومی اتخاذ ایتمش اولدیغی لارنده‌دن طاش ایله عزیمت ایله عاصیلری فراره اجبار وطرسوسدن جلبه کیدن یول اوزرنده تعقیب ایلدی(۱). ایرانلی اسماعیل صفوی. دولت‌عثمانیه‌نك وندیك ایله محاربه‌لرندن انتهار فرصت ایله عثمانلی حدود شمالیه‌سنه تعرض ایتمش ایدی، مؤخراً محاربه‌دن فراغتله هدایای معتاده وتکلیف صلح ایله پادشاهه برسفیر کوندردی. بایزید، سفیری قبولدن بدایةً امتناع کوستردیسه‌ده سانته‌ماوره‌نك وندیکلیلر طرفندن ضبطی خبرینك ورودی اوزرینه برزمان ملاقات تعیینه موافقت کوستردی. وندیك ومجارستان ایله محاربه‌مصارف کثیره‌یی موجب اولدیغندن بایزید، رفع مخاصماتی جداً دوشوندی، لهستان ایلچیسی توسیط ایده‌رك مجارستان ایله بر عهدنامه مذاکره و عرسك احمد پاشایی — امور تجاریه‌لرندن دولایی استانبوله کلن ایکی وطنداشیله برلکده بدایت حربده محبسه القا ایدلمش اولان — آندره‌آ غرینی ایله مکالمه‌یه مأمور ایلدی . وندیکلیلر، شروط مفیده استحصالی ایچون سلاحلرینك موفقیتلرندن استفاده ایتمك ایسته‌یرك زاخاریا فره‌شی‌یی پای تخته اعزام ایتدیلر (۲۷ ایلول ۱۵۰۲) . بوایلچی، غرینینك باشلامش اولدیغی مذاکراته دوام ایده‌رك ۱۴ کانون اول ۱۵۰۲ تاریخنده سلطان بایزید ایله وندیك آره‌سنده اوتوز بر ماده‌یی حاوی بر عهدنامه امضا ایدلدی (۲) . وندیکلیلر سانتاماوره‌یی اعاده وکفالونیه‌یی محافظه ایتدیلر، مودون، قورون، اینه‌نختی اوزرنده‌کی حقوقلرینی ترك ایده‌رك فقط کشاد حربده ضبط ایدیلن اموال خصوصیه‌نك اعاده‌سی شرطنه موفق اولدیلر . عهدنامه‌نك امضاسندن اون کون صوکره بوکا حرفیاً مراعات اولنمق اوزره دولتك بتون سنجاقلرینه تعلیمات کوندرلدی.

---

(۱) سعدالدین، ۳، ۵۱۷ . صولاق زاده، عالی .

(۲) مارینی سانوتو. ۹۰۸ (۱۵۰۲) سنه‌سنده عاشق پاشازاده‌نك تاریخی ختام بولور، بونك آوروپاده یالکز بر نسخه‌سی واردرکه قرالیچه قریستین طرفندن واتیکان کتبخانه‌سنه اعطا اولنمشدر.

تاریخده ، باب دولتك ایلك ترجمانی اولمق اوزره ذکر اولنان صو باشی علی وندیك سناتوسنه معاهده‌نك تصدیقنامه‌سیله سانتا ماوره‌نك ضبطنده بهسارونك النه دوشمش اولان یکرمی درت بیك دوقه‌نك اعاده‌سی طلبنی متضمن بر مکتوب پادشاهی‌یی [۲۸] کوتوردی: بو آنجه ایله دیکر بعض تضمینات مطالبی اوتوز درت بیك دوقه‌یه بالغ اولیوردی . ترك ایلچیسی. یاخود اعتماد نامه‌سنده‌کی تعبیره کوره قول علی (۱) وندیك دوجیله سناتونك حضورینه قبول اولنه‌رق معاهده‌نك کافهٔ شرائطنه رعایت اولنه‌جغنه یمین ایتدی [۲۹]. ۸ آغستوس ۱۵۰۳ ده آندره آ غریتی دوجك تصدیقنامه‌سنی ویرمك واعادهٔ صاحدن دولایی عرض تبریکات ایتمك اوزره استانبوله اعزام اولندی ، لکن مأموریتندن باشلیجه مقصد حدود جدیده‌نك قطعی ایدی. ایشلرله مألوفیت پیدا ایتمش واون ایکی سنه ظرفنده یدی دفعه مختلف مأموریتلرله باب دولته کوندرلمش اولان آلوازیو ساگوندینو جمهور طرفندن غریتی‌یه ترفیق اولندی. ساگوندینونك اسمی بالکز خدماتی ذکر ایدن وندیك اوراق حکومتیله [۳۰] دکل، ترکلرك اصلی حقنده تألیف ایلدیکی براثرله‌ده بزه واصل اولمشدر (۲). ۱۵۰۲ کانون‌اولنده آندره آ غریتی استانبولدن مفارقت ایده‌رك برروم قادینیله معاشقه‌سندن حاصل اولمه ولد طبیعیسی آلوازیو غریتی ایله برابر وندیکه عودت ایلدی ؛ بر یو دلی قانلی‌یی یکرمی سنه صوکره سلیمان قانونینك مجارستان تختنه اقعاد ایتمش اولدیغی زاپولیانك نزد شاهانه‌ده — مجارستان ایچون بر مصیبت اولمق اوزره — مأمور مخصوصی اولهرق کوره‌جکز . مهارت سیاسیه‌سی درجه‌سنده مهارت حربیه‌سیله ممتاز اولان آندره آ، وطننه عودتنده کندیسنك سفارتی وعثمانلی پادشاهنك اوزمانکی قوتی حقنده وندیك مدیرانه مفصل بر راپور ویردی [۳۱] . حامل اولدیغی نامهٔ پادشاهی اوچ سنه اقامتدن صوکره تبدیل اولنمق اوزره پای تختنه بر وندیك بالیوزی ارسالنه مساعده ایدیوردی.

بایزید، بوندن‌باشقه یینه اوسنه ظرفنده مجارستان سفیری بارهاباس بهلایی ایله یدی سنه‌لك برمتارکه عقدایتدی. ولادیسلاس، متارکه‌نامه‌یه کندیسنك مجارستان وبوهمه قرالقلریله برابر دالماچیا ، خرواتستان ، اسقلاوونیه ، موراویه ، سیله‌زیا ، لوزاس

(۱) اعتمادنامه‌ده «قوللرمدن علی» ویاخود «قولم علی» دینلمش اولهجقدر. (مترجم)

(۲) *Othomanorum familia, seu de Turcarum imperio Historia* N. *Segundino autore*, قالقوندیلك ۱۵۵۱ بال و ۱۵۵۱ ویانه تمثیللرنده (ترکلرك اصللری حقنده‌کی کتابك عنوانیدر) .

حکومتلرینی ده ادخال ایلدی ؛ بغدانی ، افلاقی، راغوزه جمهورینی فوائد متارکه‌دن حصه‌دار ایدن برمادهٔ مخصوصه بواوچ حکومتك کرك دولت عثمانیه‌یه. کرك مجارستانه ویرکی ویره‌جکنی ذکر ایدیوردی [۳۲] . ولادیسلاسك صربیه ، بوسنه ، بلغارستانده‌کی ممالکندن هربری صریحاً ذکراولنمش ومتارکه برمعنای واسع ایله انکلتره، فرانسه ، اسپانیا ، پورتوقال، لهستان، ناپولی قراللریله وندیك دوجنه، ردوس استاد اعظمنه ، ساقیز جنوبزلرینه شامل بولنمش ایدی . شروط مذکوره‌دن ماعدا دوست دولتلرك سفیر و تاجرلری طرفین متعاهدین ممالکنده سیاحت وصربستانه تجارت ایده‌بیله‌جکلری قرارلشدیرلدی . تصدیقنامه‌لرك مبادله‌سی مجارستان قرالیله پادشاهك برسنه ظرفنده متقابلاً ورسماً کوندره‌جکلری سفیرلر معرفتیله وقوع بوله‌جق ایدی. ولادیسلاس ۲۰ آغستوس ۱۵۰۳ تاریخنده اوفه‌نده ، مریم البتول ایله درت انجیلی وخرستیانلق عزیز وعزیزه‌لرینی یاد ایده‌رك معاهده‌نامه‌یه قسم ایتدی. عثمانلیلر طرفندن هرسك احمد شروط معاهده‌یه رعایت اولنه‌جغنی قرآن [کریم] اوزرینه تعهد ایلدی. وندیك ایله محاربه‌نك ابتداسنده احمد پاشا وزیراعظملقدن عزل ایدلمشیدی؛ لکن وندیك و مجارستان ایله مذاکراتنك موفقیتی و خدمات سابقه‌سنك یاد ایدلمسی ایکنجی دفعه اوله‌رق اومسنده ترفیع ایدلمسنی مستلزم اولدی (۱). بوزمانده احمد ایله برلکده مملکتك اداره‌سنه صرف مساعی ایدن وزیرلر — جمك تسمیمی پازارلغی ایچون بایزید طرفندن رومایه کوندرلمش اولان — رومی المولد مصطفی پاشا ایله مائل دبدبه واحتشام و فقط علومه حامیٔ غیور اولان عن اصل دالماچیالی داود پاشا ایدی. بوصورتله دولتك اك بیوك اوچ منصبی اوچ مهتدی طرفندن اداره اولونیوردی. آناطولی بکلربکی سنان پاشا شهزاده جمك مصر سلطانندن محلوله کریمه‌سیله ازدواجه موفق اولدی. بو سلطان. غوری عائله‌سی حکمداری طرفندن — برادری شریف مکه علیهنه قیام ایتمش — قتاده عائله‌سندن برامیره وعد اولنمش ایسه‌ده بایزیدك سفیری حیدر واسطه‌سیله بایزید نامنه طلب اولنمسی اوزرینه غوری اونی استانبوله کوندرمشدر [۳۳]. شوصورتله جمك کندندن صوکره‌یه قالمش اولان یالکز برقیزی‌ده بایزیدك قوللرندن برینك حرمنه کیرمش اولمسیله پادشاهك تختنه رقابتندن قورقمسنه برسبب قالمادی، نصلکه وندیك ومجارستان ایله عقد اولنان معاهده‌لرله‌ده دولتك آسایش خارجیسی تأمین اولنمش ایدی .

(۱) آندره آغریتیتنك وندیك هیئت مدیرانه راپوری، کانون اول ۱۵۰۳. (*Dela-zione di Andrea Gritti ai Pregadic*) مارینو سانوتو .

یکرمی برنجی کتاب

عثمانلی دولتنك رقیبی اولان قومشو حکومتلر. — آق قویونلو خاندانك انتهاسی وشاه اسماعیل خاندانك ظهوری. — شاهك عثمانلیلرله تماسی. — قورقودك مصره فراری. — بیوك زلزله. — شهزاده‌لرك حکومتلری و سفارتلر. — بایزید و سلیم آره‌سنده محاربهٔ داخلیه. — آسیاده عصیان. — وزیر اعظمك میدان حربده وفاتی، شاه اسماعیلك عصاتی تأدیبی. — یکی‌چریلرك قیامی، محاربهٔ داخلیه، بایزیدك خلع وارتحالی. — قوای عسکریه. — ارکان دیوان. — سلطان بایزید زماننده انشاآت، تأسیسات، علما وشعرا.

وندیك و مجارستان ایله عقد اولنان معاهده‌نك سببنی بایزیدك طبیعت آسایش پرورانه‌سندن زیاده آناطولی حدودنده ظهور ایدن احوالده آرامایدر. آق قویونلو خاندانك سقوطی واوزون حسن اعقابنك حکومتلری انقاضی اوزرنده اسماعیل صفوی خاندانك ظهور شوکتی دولت عثمانیه‌جه بر تأثیر خطرناکی موجب اولمشدر. بر ملتك تاریخی قومشوسی اولان دیکر بر ملتك تاریخیله صورت قویه‌ده کسب ارتباط ایتدیکی زمان برنجیسنك اطرافیله بیلنمسی ایکنجیسی حقنده هیچ اولمازسه بعض تدقیقاته متوقفدر، تاکه آره‌لرنده موجود بولنمش اولان مناسبات ومتقابلا اجرا ایلدکلری معاملات حقیله تقدیر ایدیله‌بیلسین. قارئك مجارستان، وندیك، لهستان، روسیه کبی — مقدراتی عثمانلیلرك مقدراتنه مربوط — حکومتلرك تاریخی حقنده حائز اولدیغی معلومات بومملکتلرده جریان ایدن وقایع حقنده دائما استطرادلر یازمغه حاجت براقماز. لکن آسیا حکومتلرندن اکثریسنك شئونی حالا محیط اولان ظلمت، مورخ وقارئه وقت وقت بومملکتلرك تاریخنی خلاصه ایتمك وظیفه‌سنی تحمیل ایدر؛ چونکه اکثریا اونلر، بومشغول اولدیغمز تاریخك — صرف نظر ایدلمسی ناقابل — برر شرحیدر. بناء علیه اولکی کتابلرده روم سلجوقیلرینی، تیمور خاندانی، قره‌دکیز تاتارخانلرینی، کیلیکیا قره‌مان حکمدارلرینی، ذوالقدر، رمضان، آق قویونلو، قره قویونلو خاندانلرینی انظار قارئیندن سرعتله امرار ایلمش ایدك. بو دفعه‌ده ینه او اسبابه مبنی وقت ومحلنده اوزبك خانلرندن، شرفای مکه‌دن، مصر مملوکلرندن، ایران شاهلرندن

بحث ایده‌جکز . عثمانلی دولتی بو اون ایکی خاندان ایله محاربه‌لرندن دائما مظفر چیقمشدر: حتی بونلردن برچوقلری عثمانلیلرك ضربه‌لریله سقوط ایتمشدر؛ اوز بکلرله تیمور اعقابی کبی بعضلری‌ده هندستان اورته‌سندن وجیحونك اوته طرفندن دولت عثمانیه‌نك دوسنلغنی آرامشلردر؛ شرفای مکه‌وقریم خانلری مؤخراً بودولتك ویرکی ویرر متفقلری اولمشلردر ؛ یالکز کاه غالب ، کاه مغلوب اولان ایران شاهلریدرکه زمانمزه قدر عثمانلی پادشاهلریله فاصله‌سز اوغراشمقده دوام ایتمشلردر . مصرك ، عربستانك، بتون آسیا حکومتلرینك تسخیرندن صوکره آنجق ایران ترکلر طرفندن امتصاص ایدلمیه‌رك مستقل برتاریخ وموقع صاحبی اولمق اوزره قالمشدر. اون آلتنجی عصرك ابتداسندن اون سکزنجی عصرك نهایتنه قدر ایران تختنده صفوی(۱) خاندانندن اون ایکی شاه بربرینی استخلاف ایتمشلردر؛ ایکی یوز سنه‌لك بر مدت ظرفنده بونلرك تاریخ سلطنتلری عثمانلی پادشاهلرینك تاریخلرینه موازی اوله‌رق توسع ایلدیکندن هرآن نظر دقتمزك انعطافنه سزاواردر. ۱۵۰۰ سنه‌سنده، بایزیدك مودون وقورون فتحنامه‌لرینی ارسال ایتدیکی صیره‌ده ایدی‌که شاه اسماعیل‌ده ایران تختنه جلوسنی بتون آسیا سرایلرینه اشعار ایدیوردی . اسماعیلك سلطنتندن اول ایران دولتی اوزون بر مدت داخلی محاربه‌لر، عائله‌جه منازعه‌لر، هردرلو سیاسی جنایتلر ایچنده قالمشدر.

آق‌قویونلو خاندانك اك قوتلی حکمداری اولان وغروریله، محمدثانینك سلاحلرینی اوزرینه چویرتمش بولنان اوزون حسنك ترجان صحراسنده کندیسی ایچون برشکل شئامت کوسترن محاربه‌ده غائب ایتدیکی شهزاده زینلدن ماعدا خلیل، یعقوب، یوسف، مقصود ، مسیح ، اوغورلو محمد نامنده التی اوعلی وار ایدی . اوغورلو محمدك شجاعتی. اطوار احتشامکارانه‌سی اردویی کندیسنه مسخر ایتمش ایدی؛ بونکله برابر اوزون حسن — اك زیاده سودیکی، یاخود هیچ اولمازسه اك خدعه‌کار زوجه‌سندن متولد بولنان — خلیلی وارث تخت اولمق اوزره تعیین ایلدی . اوغورلو محمد بو ترجیحدن مغبر اوله‌رق باباسنك علیهنه سلاح قوللاندی ؛ لکن ایکی دفعه فارس و آذربایجانده وزون‌حسنه مغلوب اوله‌رق محمدثانی نزدینه التجا ایتمسیله اقامتکاه ووسیلهٔ معیشت اولمق اوزره‌سیواس حکومتنه تعیین اولندی. باباسندن ناخشنود بعض آدملرك اخطاراتنه منجذب اوله‌رق حدودی کچوب یکی براردو ایله تکرار باباسنك اوزرینه

(۱) سهوه مبنی اولمق اوزره‌درکه آوروپالیلر وحتی بونلرك آره‌سنده ده‌کینی کبی مستشرقلر صوفی تسمیه ایدرلر.

یوریدی ایسه‌ده جزای عصیانی اولمق اوزره میدان محاربه‌ده مقتول اولدی . اوغلی میرزا احمد اووقتدن بایزیدك معاونت وحمایتنی ایستدی وبایزیدك برقیزینی تزوج ایلدی. اوزون حسن ایکی آی فاصله ایله عالم اخراده اوغورلویی تعقیب ایتدی (١٤٧٨) ؛ خلیل، جالس تخت اوله‌رق برادر مادر بخطاسی اولان مقصودی اوغورلونك تشبثاتنده مدخلدار اولمق بهانه‌سیله اعدام ایتدیردی. والده‌سنك رجاسی اوزرینه، آناطرفندن‌ده قرداش اولان یعقوب ویوسفی — اوزون حسنك وسلیمان بکك اقرباسندن — سرای محافظی بایندر بك معرفتیله دیاربکره کوندردی. هنوز آلتی آی کچمش ایدی که دها اون درت یاشنده اولدیغی حالده پك بیوك امیدلر ویرمکده بولنمش اولان یعقوب، بایندر بکك القاآتیله اذربایجانه کیده‌رك برادرینك سلطنتنی ضبط ایتمکه تشبث ایلدی . خوی وسلماس قربنده وقوع بولان محاربه کنج مدعیٔ سلطنت ایچون فنا اماره‌لرله باشلادی؛ لکن خلیلك اولومیله نهایت بوله‌رق (١٤٧٩) یعقوبك آق‌قویونلو خاندانی تختنه جلوسنی مستلزم اولدی(١). یعقوب، بایزید ثانی ایله مناسبات دوستانه‌ده بولنمش ومحروم شان وشرف اولمقسزین کچن اون ایکی سنه‌لك مدت سلطنتی ظرفنده استانبوله بالدفعات سفیر و هدایا کوندرمشدر. ٨٨٦ (١٤٨١) ده بایندر بکك تحریکیله ظهور ایدن عصیانی اونك قانیله سوندردی والجزیره حاکمی مشفعص(؟)ك اوغلنك اراضیسنی ضبط ایلدی(٢)؛ ینه او سنه ظرفنده ایکی قوماندانی سلیمان بك ایله خلیل صوفی‌یی، صفوی عائله‌سی مؤسسی اولوب صوفیلردن وارباب تعصبدن مرتب براردوایله شماخی شهرینی ضبط ایتمش اولان شیخ حیدر علیهنه اولمق اوزره شیروان حاکمنك امدادینه کوندردی. شیخ مغلوب ومقتول اوله‌رق شهر اسکی متصرفنه اعاده اولندی (٣) . اوغورلویی تخت سلطنتدن محروم ایدوب‌ده خلیلی اقامه ایتدیرمش اولان والده سلطان، یعقوبك عصیاننك نتیجه پذیر اولمسنده دخی یابانجی قالمامش وقدرت سلطنتی یعقوبك الندن‌ده یوسفه کچیرمك تصورینی قورمش ایدی . مقصدینه وصول ایچون اك امین وسریع واسطه اولمق اوزره زهری انتخاب ایلدی ؛ لکن جنایتی هیچ منتظر اولمادیغی بر

(١) سعدالدین، ٣، ورق ٥٢٢، ٥٢٤ . جامع التواریخ . جنابی، ویانه کتبخانه‌سنده عدد ٤٩٦، ص ٢٢٩. ادریس، ورق ٢٦٠ واوندن صوکره‌سی.

(٢) جزیرة العمر. ماکدونال کینه‌ئیرك سیاحتنامه‌سنه مراجعت ، ص ٤٥٠ . جهاننما، ص ٤٣٩ .

(٣) جنابی، ص ٢٣٠ .

نتیجه ویرمشدرکه اون اوچسنه صوکره‌والانتین بورجیانك قاردیناللر ایچون احضار اتمش اولدیغی برشرتی یا کلشلقله باباسی و کندیسی ایچه‌ك مزاره کیتملرینی ایجاب ایدن تصادفی اخطار ایدر: یعقوب ویوسف والده‌لری طرفندن ترتیب اولنان زهری بربرینی متعاقب ایچدیلر ؛ والده سلطان‌ده مأیوسیتندن بقیه‌سنی ایچدی (۱). یعقوب بایسونقور[بایسنغر]، مراد، حسن نامارنده‌پك کنج‌اوچ‌اوغلی قالدی. مملکتنك اك‌قوتلی ایکی بکی اولان‌سرای محافظی سلیمان بك‌ایله صوفی خلیل وراثت مسئله‌سنده‌اختلاف ایتدیلر. سلیمان بك اوزون حسنك یدی اوغلندن بوانقلابانده بر حیات قالمش اولان مسیحی وصوفی خلیل یعقوبك بیوك اوغلی بایسونقورك طرفنی طوتدی. وقوع‌بولان محاربه‌ده مسیح حیاتنی غائب ایتدی . شو صورتله اوزون حسنك یدی اوغلندن یدیسی‌ده‌قضایه اوغرامشدر: زینل فاتح علیهنه آچیلان ترجان محاصره‌سنده، اوغورلو باباسی علیهنه‌تبریز محاربه‌سنده، خلیل قارداشی علیهنه سلماس محاربه‌سنده، مسیح یکنی ایله محاربه‌ده مقتول اولدقلری کبی مقصود برادری یعقوب طرفندن اعدام ویعقوب ایله یوسف آنالری طرفندن تسمیم اولنمشدر .

خلیلك اوغلی علی‌بك ، اوغورلو محمدك اوغلی وبایزیدك سراینه التجا ایتدیکنی کوردیکمز میرزا احمدك قارداشی محمود ثانی بایسانقور ایله تخت ایچون منازعه ایتمك ایستدیلر ؛ لکن بایسانقور آق قویونلو خاندانی تبعه‌سنك اك قوتلیسی اولوب اون سکز اوغلی دولتك اك بیوك مأموریتلرینی و اك بیوك ایالتلرینی اداره ایتمکده وطرفدارلری‌ده اك مهم خدمتلری اشغال ایتمکده اولان نورصوفی منافعی اقتضاسنجه بایسانقوره مجلوب ایدی؛ صوفی‌خلیل بایسانقور ایله برابر قره‌باغدن سرعتله درکزینه کیده‌رك اوراده وقوعه کلن محاربه‌ده علی‌بك‌ایله‌محمودتلف‌اولدیلر(۲). وان و وسطان قربنده صوفی خلیل سلیمان بکك علی‌العجله طوپلامش اولدیغی برکرد اردوسنه تصادف ایلدی ؛ ارزاق بولنمامسی و اردوسنده هرکون فرار وقوعیله مقدارینك آزالمسی تبریزه رجعتنی موجب اولدی . سلیمان بك نور صوفی اردوسنك رؤساسنی مواعید وتلطیفات ایله جلب ایده‌رك هنوز طقوز یاشنده بولنان شهزاده بایسانقوری برلکده آلوب کندی سنجاقلری آلتنه کلمکه اقناع ایلدی؛ نور صوفی تبریز حصارلری اوکنده وقوعه کلن محاربه‌ده مقتول‌اولدی(۳). مورخ سعدالدینك بیوك پدری حافظ

(۱) سعدالدین، ۳، ورق ۵۲٤. جنابی، جمع التواریخ، ادریس.
(۲) جامع التواریخ.
(۳) سعدالدین، ۳، ورق ۲۵۵ . جنابی، ورق ۲۳۱ .

محمد — که نور صوفینك محرمی ایدی — بو محاربه‌ده حاضر بولنمشدر . سلیمان بك مظفر اولدقدن صوکره تبریزده شهزاده بایسانقوری آق قویونلو حکومتنك پادشاهی اولمق اوزره اعلان ایلدی (۸۹۶ — ۱۴۹۰) (۱) . فقط سلیمان بکك، وصایت کرده‌سی نامنه زمام حکومتی دردست ایتدیکندن‌بری هنوز سکز آی کچمش ایدیکه خلیلك اوغلی واوزون حسنك حفیدی ابراهیم سلطان ، بر فرقه ناخشنودلرك باشنه کچه‌رك مقصودك اوغلی اولوب نور صوفی طرفندن آلانجق قلعه‌سنده حبس ایدیلن شهزاده رستم‌میرزایی تخلیص‌ایله یعقوبك کنج اوغلنه قارشی‌مدعی سلطنت اولمق اوزره اورته‌یه چیقاردی. بایسانقور وقارداشی مراد ، والده طرفندن بیوك پدرلری اولان شیروان حاکمنك نزدینه کیتدیلر . شیروان حاکمی همان رستم علیهنه یورویه‌رك بر محاربه ایتدی؛ لکن ایکی فرقه آره‌سنده‌کی مذاکرات اوزرینه بایسانقورك شیروان ایله همحدود اولان قره‌باغ، کنده، کنجه، بردع مملکتلریله اکتفا ایتمی قرارکیر اولدی (۲) . بایسانقور بو مقاوله‌یه چوق زمان رعایت ایتمدی ؛ یکی قاریشقلقلردن دولایی اصفهانه کیتمش اولان رقینك غیبوبتندن استفاده ایده‌رك آذربایجانه استیلا ایتدی . لکن رستم عسکرینك قوماندانی (۳) بایسانقوره غلبه و کندیسنی دردست ایده‌رك اصفهانه کوندرمش اولدیغندن اوراده اعدام ایدلدی. حیاتی دائمی برسفاعتدن و حکومتی اونك نامنه ابراهیمك حکومتندن عبارت اولان رستمك سلطنتی‌ده آلتی سنه‌دن زیاده دوام ایتمدی . بایزید ثانینك دامادی احمد میرزا بو قاریشقلقلرك قدرت سلطنتی اله کتیرمکه بر وسیلهٔ مساعده اوله‌جغنی دوشونه‌رك پوسته تاتاری قیافتنده استانبولدن فرار ایله (٤) برمانعه تصادف ایتمکسزین آراقس (۵) ساحللرینه قدر واصل اولدی و رستم اردوسنك فراریلریله قوتی هرکون آرتمغه باشلادی . نهایت ابراهیم دخی بو طرفه کچدیکندن (٦) احمد آراقسی مرور ایله — رستم

(۱) جنابی، ورق ۲۳۱، ادریس.
(۲) سعدالدین، ۳، ۵۲۷؛ ادریس.
(۳) سید علی بك، تاج التواریخ، جلد ۲، ص ۱۲۱ . (مترجم)
(٤) عادت مألوفه‌سی اوزره عشرت ایتمکه کیدیورکن غلطه‌یه واورادن اسکداره کچدی. «اولاق» طورنده قاچه‌رق — اسلام آره‌سنده قتال وقوع بولامق ایچون میرزایه مساعده ویرمه‌مش اولان — سلطان بایزید هنوز فرارندن خبردار اولهمادیغی حالده خیلی یول‌آلمش ایدی. سعدالدین، ۳، ۵۲۲ . (مترجم)
(۵) «رود ارس» ، آراس چایی‌که آلا بالینی مشهوردر. (مترجم)
(٦) سعدالدین، ۳، ۵۲۸. جامع التواریخ، ادریس.

گرجستانه چکلمکده ایکن — تبریزه واصل اولدی . رستم ، طوپلامش اولدیغی بر اردو ایله، برمدت صوکره عودت ایلدی، احمد میرزا مقابله‌سنه عزیمتله غلبه ایده‌رك باشنی کسدیردی. احمد تخت سلطنته چیقار چیقماز باعث صعودی اولان حاله مشابه بر سبب ایله یعنی ابراهیمك اوندن ده یوز چویرمسی ایله حکومتدن ساقط اولدی. ابراهیم بر چوق اکابر حکومتله اتفاق ایده‌رك — یعقوبك اوغلی اولوب رستمك تشبثاتی صیره‌سنده بایسانقور ایله برلکده بیوك باباسی شیروان حاکمنك نزدینه التجا ایتمش اولان — مرادك سلطنتنی اعلانه قرار ویردی (۱)، واحمدك اوزرینه یورودی. احمدکندی‌طرفنی‌التزام‌ایدن‌برارداوایله وشیروان‌حاکمنك‌معاونتیله‌مقابله‌ایده‌رك‌ایکی‌طرف اصفهان‌قربنده محاربه‌ایتدیلر. غوغانك باشلانغیجنده سلطان ابراهیم‌کندیسنه متعصبانه محبتی‌اولان (۲) برفرقه ارباب‌شجاعتله احمدمیرزانك‌اوزرینه آتیله‌رق‌میرزا، اصدقاسیله برابر میدان حربده مقتول اولدی [۱] . احمد میرزانك قارداشی یوسفك اوغللری محمد میرزا و الوند میرزا بو محاربه‌ده عموجه‌لرینك سجاقلری آلتنده بولنیورلردی، برنجیسی یزده، ایکنجیسی آذربایجانه واورادن کردستانه التجا ایتدی. سلطان ابراهیم، او زمانه قدر شیروان حاکمی نزدنده ملتجی بولنان مرادی تخت حکومته دعوت ایتدیسه‌ده مرادك حکمدارلغی ابراهیمك سلطنتنه بر بهانه‌دن عبارت اولەرق اصل حکمدار کندیسی ایدی. مرادك امراسی بو حالدن دوچار اندیشه اولدیلر، ابراهیم، کندی حکومتنك تزلزله اوغرادیغنی کوره‌رك اسلافی حقنده یاپدیغی کبی حکمدار جدیده دخی خیانتله الوند میرزایی بوکا رقیب چیقاردی . الوند، ابراهیمك معاونتیله مراده غلبه ایده‌رك اونی مراغه قلعه‌سی زندانته آتدی. بوصیره‌ده محمد میرزا عراقده برادرینه رقابةً اعلان حکومت ایلدی ، ابراهیم ، الوند میرزا ایله برلکده محمدك اوزرینه یوریدی ، لکن سلطانیه قربنده وقوعه کلن محاربه‌ده بالدفعات خیانتیله خیلی وقتدر مستحق اولدیغی اولومی بولدی ، الوند قره‌باغه قاچدی ، محمد مظفرانه تبریزه کیردی. بو خبر اوزرینه ابراهیمك قارداشی کوزل احمد، الوندك مراغه قلعه‌سنده حبس ایتدیکی مرادی قورتاردی ، مراد ، عراق عجمدن بر اردو طوپلایوب

(۱) « سلطان مراد بن سلطان یعقوبه غائبانه بیعت ایله خطبه و سکه‌یی اونك نامنه ایتدیلر» سعدالدین، جلد ۲، ص ۱۲٤ . (مترجم)

(۲) سعدالدین بونلری فدایی تسمیه ایدر. اشبو فدایی کلمه‌سی فرقهٔ اسماعیلیه‌یه ، تعبیر آخره حسن صباح امری آلتنده‌کی قاتللره ویریلیر بر اسم ایدی.

محمدمیرزانی اصفهان قربنده مغلوب و معدوم ایده رك ایکنجی دفعه ایران تختنه جلوس ایتدی. محمد، مرادی قارشیلامق اوزره تبریزدن اصفهانه یورر کن قارداشی الوند قره باغدن چیقمش و تبریزی ضبط ایتمش ایدی. لکن محمد و الوندك محاربه لری صیره سنده براوچنجی رقیب ظهور ایلدی که خیلی وقتدن بری متزلزل اولان قره قویونلو دولتنه صوك ضربه یی اورمق اوزره عصیان اردوسیله وعصیاندن دها مدهش اولان مذهب جدید سلاحیله کلیوردی(۱)؛ بورقیب، اون اوچ سنه مقدم سلیمان بك ایله مصادمه سنده مقتول اولان شیخ حیدرك وفاتندن صوکره کیلانه التجا ایدن اسماعیل ایدی (۲) . اسماعیل، شیروان حاکمنه غلبه وکندیسنی اعدام ایتمك صورتیله باباسنك انتقامنی آلدی (۱۴۹۹ — ۹۰۵). ایکی سنه صوکره تبریز حکمداری الوند میرزا ایله نخجوان قربنده قانلی بر محاربه یاپه رق بوندہ آق قویونلو عائله سندن یدی بیك ترکمن مقتول اولمشدر (۳) . الوند، بغداده قاچوب اورادن دیاربکره عزیمتله عموجه سی قاسم بکدن دیاربکری آلدی و بوغصبدن اوچ سنه صوکره (۹۱۰—۱۵۰۴) اورادہ وفات ایتدی (٤). نخجوان محاربه سنی تعقیب ایدن سنه نك ختامنه دوغری اسماعیل، همدان قربنده سلطان مرادی بسبتون مغلوب ایلدی؛ مراد، بغداده التجا ایتدی؛ لکن اسماعیلك عسکرینه قارشی اورادہ طوره میه رق ذوالقدریه بکی علاءالدوله نك یانه چکلدی . علاءالدوله نك معاونتی مرادك بغداده عودت و بش سنه حکومت ایتمسنی تامین ایلدیسه ده اسماعیل تکرار بغدادده چیقارمغله دیاربکره قاچدی و الوندك وفاتندن اون سنه صوکره (۹۲۰—۱۵۱٤) اورادہ اسماعیلك ضربه سیله تلف اولدی(٥). مرادك وفاتیله اوزون حسن خاندانی سوندی. حسنك یدی اوغلی کبی یدی حفیدی ده جملةً اجل قضایه اوغرادیلر (٦). خلیلك اوغلی علی بك و اوغورلو محمدك اوغلی محمد، یعقوبك اوغلی بایسانقور علیهنه محاربه ده مقتول اولمشلردی. بایسانقور، مقصودك اوغلی رستم میرزانك امریله اعدام اولنمش، رستم ده اوغورلو محمدك ایکنجی اوغلی احمدمیرزایه مغلوب اولدقدن صوکره

(۱) سعدالدین، ۳، ۵۷۰، ادریس. جامع التواریخ، جنابی.
(۲) شاه اسماعیل بن شیخ حیدر بن جنید بن ابراهیم بن خواجه علی بن شیخ صدرالدین ابن شیخ صفی الدین اردبیلی. سعدالدین، جلد ۲، ص ۱۲٦. (مترجم)
(۳) جامع التواریخ .
(٤) جامع التواریخ؛ جنابی.
(٥) جامع التواریخ؛ جنابی، سعدالدین، ادریس.
(٦) ایکنجی جلدك نهایتنده قره قویونلو جدول انسابنه مراجعت.

اوحاله اوغرامشدر. احمد میرزا، یعقوبك دیكر اوغلی سلطان مراد ایله مصادمه‌سنده سلاح بدست اولهرق اكمال حیات ایلدیكی كبی مراد دخی یوسفك اوغلی محمود میرزایی اولدردكدن صوكره اسماعیلك سلاحی آلتنده منعدم اولمشدر.

آق‌قویونلو خاندانلك انقاضی اوزرینه، اون اوچنجی عصرك بدایتنده — آوروپالیلرجه صوفی دیه معروف اولان — شاه اسماعیل اردبیلی خاندانی تأسس ایلدی. اسماعیل خاندانی حیات متحیرانه‌یه وقف وجود ایتمش بر مشایخ عائله‌سیدر، شرق تاریخی اسماعیلدن اول التنجی بطنه یعنی حكومت جدیده‌نك تأسسندن ایكی یوز سنه مقدمنه قدر سلسلهٔ نسبنی ذكر ایدر. جنكیز خان اعقابی زمانینده بر حیات بولنمش اولان اعاظم مشایخ متصوفه‌دن صفی‌الدین ابو اسحاق اردبیلی اون دردنجی عصرك اوائلنده وفات ایده‌رك حیات تقوی كزینتنك كذركاهی اولان اردبیلده متواریٔ خاك اولدی. صفوی عائله‌سی اونك نامنه نسبت اولنمشدر، بو عائله صوفی نامنی — منبع قدرتی دها كوزل افاده ایتمكله برابر — قبولدن امتناع ایدردی. صفی‌الدینك اوغلی صدرالدین موسی، حفیدی خواجه علی، حفید زاده‌سی ابراهیم اونك مسلك تصوفنه سالك اولدیلر. ابراهیمك اوغلی اولان و باباسی كبی شیخ بولنان جنیددركه بو عائله‌دن اك اول بر تأثیر سیاسی قازانمق آرزوسنده بولنمشدر، اونك حرص اقبالی قره قویونلو خاندانندن اردبیل حكمداری جهانشاهك انفعالنی جلب ایلدی، جنید، بوصیره‌ده جهان شاه ایله محارب بولنان آق قویونلو حكمدارینك سرایته التجا ایتدی. اوزون حسن جنیده معاونت وحمایتله اكتفا ایتمیه‌رك همشیره‌سی خدیجه بكمی(١)ده اوكا تزویج ایلدی. جهان شاه اوزون حسنه مغلوب اولمسی اوزرینه اردبیله عودتله فاتح ایرانی‌یه قرابتنه مغروراً اینه حیات‌سیاسی خدعه‌لرینه كیردی. تصوراتنی ستراتیمك وكندیسنی بی قرار ایدن حرص درونی‌یی كشف ایتدیرمه‌مك ایچون غیر مسلم اولان كرجیلرله بر جهادی بهانه‌اتخاذ ایلدی، لكن خرستیانلر اوزرینه یوریه‌جك یرده طرفدارانیله برلكده شماله توجه وشیروان حاكمنك اراضیسنه استیلا ایتدی. آنجق عساكر محلیه ایله كیریشدیكی جنكده تلف اولدی. اوزون حسن جنیده اولان محبتنی اوغلی حیدره انتقال ایتدیره‌رك قیزی عالمشاه بانویی تزویج ایلدی. حیدر اوزون حسنك بر حیات بولندیغی مدتجه‌سكونتده قالدی، آنجق اونك وفاتیله مملكتك هرطرفنده قاریشقلقلر

(١) بكم و بیكم لفظی كاف فارسینك ضمه‌سیله اوقونور. نهایته‌كی میم تركجه‌نك ادات تأنیثیدر، نصل‌كه (خانم) كلمه‌سی‌ده خانك مؤنثندن باشقه برشی دكلدر. (مترجم)

چیقنجه ترك عطالتله باباسی جنیدك مثال جنك جویانه‌سنه امتثال کوستردی. طرفدار
دانی برعلامت ظاهریه ایله تفریق ایچون اونلره قزلباش (۱) وایشته بو
اختراع مؤخراً ایرانیلره (قزل باش) نامنك ویرلمسنی موجب اولمشدرکه بونلر شو
اسمی او وقتدن بری بر حقارت عد ایتمکده وزمانمزده دخی رد ایتمکده‌درلر ؛
ایرانیلر افتخار ملی حسبیله دائما ادعا ایدرلرکه بولقب وقتیله لابس بولندقلری آلتون
سرپوشلردن منبعث و (قزل) لفظی قزل آلتون معناسنی متضمندر [۲] . حیدر،
باباسنك استعمال ایتدیکی بهانه‌یی قوللانه‌رق، یعنی کرجستان غیر مسلملرینه قارشی
عسکر سوقنی وسیله ایدینه‌رك آلتی بیك کشی ایله قافقاسه توجه ایتدی وباباسی کبی
شیروانی ضبط ایله ممنکتنك بکنی برمدتلر کلستان قلعه‌سنده محاصره ایلدی. اوزون
حسنك اوغلی و خلفی یعقوب. شیروان شاهه امداد ایچون سرای امیری سلیمان بکی
کوندردی ؛ حیدر ، یوقاریده یازلدیغی اوزره سلیمان بك ایله بر مصادمه‌سنده مقتول
اولدیکه بوغوغا طبرسران[*]قریه‌سنده وقوع بولمشدر(۸۹۳—۱۴۸۸)(۲). حیدرك ایکی
اوغلی یارعلی واسماعیل، یعقوب طرفندن اصفهان قلعه‌سی زندانلرینه آتلدی؛ یعقوبك
جانشینی رستم میرزا حریتلرینی اعاده ایله اولکی کبی شیخلکله وقت کچیرمك اوزره
کندیلرینی اردبیله کوندردی . یار علی، خیلی زمان رستمه صادق قالدقدن صوکره
عصیان ایتدی ؛ لکن قانلی برمحاربه‌ده مغلوب وحیاتدن محروم اولدی (۳). هنوز
آلتی یاشنده بولنان اسماعیل . کیلان حاکمی [۳] شریف حسن خانك حمایه‌سنه
تودیع اولندی. اوغورلوق اوغلی احمد میرزا — که او زمان آق قویونلو پادشاهی
ایدی — مؤخراً اسماعیلك مملکتدن اخراجنی ایستدی ؛ لکن شریف حسن بو
فرارینك دائرهٔ حکومتنده بولندیغنی انکار ایلدی . کنج ملتجیی یوکسك آغاجلرك
ذروه‌لرینه معلق بر حادر ایچنده محافظه ایتدی. آغاجلرك اغصان پر اوراقی اسماعیلی
کوزدن نهان طوتیوردی؛ شاه ایرانك برایکنجی سفیری اسماعیلك کندی طوپراغنده
بولنمادیغنه شریف حسنك یمین ایتمسنی ایستدی؛ ملتجی طوپراغی اوزرنده دکل، هوا
ایچنده بولندیغی ایچون حسن، خانك اولقسزین یمین ایده بیلدی. اسماعیل آلتی‌سنه کیلان

(۱) جامع التواریخ.

(۲) جامع التواریخه نظراً بو محاربه شعبانده وقوع بولمشدر.

(۳) جنابی، ص ۱۳٤. بونورخه نظرا اسماعیل کندیسنه طرفدار تدارك ایتمك ایچون بالذات لاهجاندن شماخیه کیتمشدر . احتمال که صدرالدین، تیموردن اکردیرك معفویتنه نائل اولان شیخ بابادر. جلد اول، ۸ .

حاکمنك یانده وقت کچیردکدن صوکره پای تخت مملکت اولان لاهجانده طرفدارلرینی طوپلادی ؛ شیخ صدرالدین قونیوك ممالك عثمانیه‌دن تکه ودیاربکر طرفلرنده اقامت ایدن مریدلری ده اوکا التحاق ایله تقویت بخش اولدیلر. شیخ صدرالدین، تیمورك استیلاسنده اکثریتی کندی طریقتنه سالك اولان تکه اهالیسنك تاتار اردولری آرقه‌سندن اسارتله کوتورلمه‌سنی جهانکیردن رجا ایله مسئولیتی اسعاف ایتدیرمش اولدیغندن اووقتدن بری بوخطه‌لرك بتون اهالیسی ایران مشایخنه مجلوب اولمشلردی. بوصیره‌ده طاقیله کیلانه هجرت ایتمکله اسماعیل اوناری لاهجانده سنجاغنك آلتنه طوپلادی(۱). اون درت یاشنده بولنان اسماعیل تقریباً یدی بیك ترك وعجمدن (۲) مرکب بر اردو ایله باباسنك وبیوك باباسنك شیروان ملکنده قتل ایدلمش اولمرندن دولایی انتقام آلمق ایچون اورایه استیلا ایلدی(۹۰۶). شیروان شاهی قانلی بر محاربه‌ده بوزوب اولدردی(۳). بو مظفریتك نتیجه‌سی اوله‌رق شماخی تسلیم اولدی (٤). آذربایجان بوغازلرینه حاکم اولان وزیر اعظم شمس‌الدین کیلانینك اسماعیل طرفنه کچوب اونك وزیری اولمسی ایران اردوسی قوتنی زیاده‌لشدیردی . شمس‌الدین ایله دیکر آق قویونلو امراسنك یاردیمیله کنج فاتح ایرتەسی سنه بو خاندانك صوك استنادکاهی و ایران حکمداری بولنان الوند میرزایه هجوم وغلبه ایده‌رك اون آلتنجی عصرك ایلك سنه‌سنده آذربایجانك پای تختی اولان تبریزده دولتنك اساسنی وضع ایلدی (٥).

(۱) جامع التواریخ بونلرك منسوب اولدقلری عشیرتلری ذکر ایدر: اوستاجلو، شاملو، رساولو، ذوالقدر، قاجار عشیرتلری. شوصورتله، شمدیکی ایران شاهلرینك منسوب بولندقلری قاجار عشیرتی صفوی خاندانك تأسسندن مقدم تاریخچه معروفدر. [قاجارلرك ترك اولدقلری وحتی ایران شاهلرینك لسان مادرزادلری اذربایجان ترکجه‌سی بولندیغی معلومدر. مترجم]

(۲) شیروان حاکمی فرح یساری، سعدالدین، جلد ۲، ص ۱۲٦ . (مترجم)

(٤) جنابی، صفوی تاریخنده، ص ۱۳۹؛ شیروان شاهلری تاریخنده، ص ۱۳۱؛ آق قویونلو خاندانی تاریخنده، ص ۲۳۰ .

(٥) « ۹۰٦ ، انهزام شیروان شاه درجنك شاه اسمعیل و ظهور دولت قزل باش » حاجی قالفه، تقویم التواریخ . « تاریخ خروج شاه اسماعیل: قاهر قهرمان ملك عجم » کذلك، ۹۰۵. بدایع مشهورهٔ ادبیه‌دندرکه ادریس بتلیسی، شاه اسماعیلك ایجاد ایلدیکی مذهب جدیده «مذهب ناحق» ترکیبنی تاریخ بولمش ایدی. بوتاریخ، شاه اسماعیلك سامعهٔ اطلاعنه‌قدر کیتدی؛ شاه، ادریسه حقوق سابقه‌یی اخطارایله تبلیغ اغبرار ایلدی. ادریس، «شاه‌حضرتلرینه یاکلش طویورمشلر. بن (مذهب ناحق) دیمدم ؛ (مذهبناحق) دیدم» جوابنی ویردی. صولاق زاده بو فقره‌یی یازار و فقط تاریخی لا علی التعیین برشاعره انساد ایدر. ۹۰٦ سنهٔ هجریه‌سی، مورخك کوستردیکی وجه ایله اون آلتنجی عصرك برنجی سنه‌سی اولان ۱۵۰۱ میلادیه‌سنه مصادف اولوب ادریسك تاریخی‌ده ۹۰٦ سنه‌سنی کوسترر. (مترجم)

عثمانلی پادشاهی تکه متعصبلرینك هجرتلرینه مانع اولمق ایچون بوولایت اهالیسندن اکثریسنی یکی فتح اولنان قورون و مودون شهرلرینه نقل ایتدیرمش اولمقله برابر اسماعیلك بایزید ایله مناسباتی دوستانه اولدی . فقط اسماعیل، طرفدارلرینك سربست هجرتلرینه مساعده ایستمك اوزره استانبوله سفیرکوندردیسه‌ده بوطلب رد اولندی (۱). قیزینی تزوج ایتمك ایستدیکی علاءالدوله‌دن‌ده حسن قبول کوره‌مدی. اسماعیل، ذوالقدریه حاکمنك شو ردندن دولایی انتقام آلمق ایستدی ؛ لکن دولت عثمانیه‌نك قوهٔ مدهشه‌سی مقابله‌سنده قالمقدن دخی قورقه‌رق عسکرینك عثمانلی طوپراغندن کچمسندن دولایی اعتذار ایچون یکیدن سفیرلر کوندردی. یکی بر جنکه کیریشمکدن متنفر اولان سلطان بایزید ، یحیی قوماندانسنده آنقره‌یه محافظهٔ حدود ایچون بر اردو کوندرمکله اکتفا ایتدی [٤] . اسماعیلك مدافعه‌سز ذوالقدریه اراضیسنی تالان و آمد ایله خرپوت مستحکم شهرلرینی ضبط ایلدکدن صوکره (۲) ایرانه عودتنه (۹۱۳—۱۵۰۷) قدر یحیی آنقره اوکنده قوردیغی اردوکاهده قالدی. علاءالدوله‌نك اوغلی و ایکی حفیدی اسماعیلك النه دوشمسیله ایران مردمخوارلری طرفندن آتشده قیزاردیله‌رق اکل اولندی (۳) . ایرتهسی سنه (۱۵۰۸) اسماعیل،

(۱) سعدالدین، ۳، ص ۵۲۰ . [شرقه کیدن خارجیلرك چوغی تکه وحید ولایتلرندن اولمریله اوراده مرده و احباب نامنده‌کی اشخاصی متون و قرون جانبنه کوندردیلر و بعدما صوفی نامنه کیمسه‌نك حدوددن کچیرله‌مسنه امر ویرلدی. اردبیل اوغلی در دولته عبودیت نامه کوندروب احبابنك عجم دیارینه کچمسنه اجازت رجا ایلدیسه‌ده قبول اولنمدی . تاج التواریخ، جلد ۲ ، ص ۱۲۷ . شاه اسماعیلك احبابی ، اجدادی خلفاسنك اغوا ایتدکاری آدملردن عبارتدر. مترجم]

(۲) *Andò adosso a Alaedule in la più estrema montagna chiamata Turnadji , ciò è delle grue . Tolse due terre grosse al Alaudule, Amid e Corpot.* مارینی سانوتو *A. Amid prese un fiole figlia d'Alaudule*

(۳) سعدالدین، ۲، ورق ۳۰۵. صولاق زاده، ۷۶ . [علاءالدوله شاه اسماعیل ایله برآز جنك ایتدیسه‌ده براوغلی وایکی نبیره‌سی اسیر ایله‌رق ناچار برصارپ طاغه قاچدی. شاه، علاءالدوله‌نك پای تختی یاقوب یقدی ؛ اجدادینك مزارلرینی آچوب کمیکارینی آتشه اوردی. بو اثناده یحیی پاشانك انکوریه کلدیکنی ایشیدیرك وزیری شیخ نجم کیلانینك تدبیری اوزره ایرانه کیتدی . نقل ایدرلرکه علاءالدوله‌نك اوغلی و نبیره‌لرینی کباب ایتدیرمش و ایرانلیلر بربرینك اللرندن قاپیشوب یمشلردر . تاج التواریخ ایله صولاق زاده‌دن خلاصه. سعدالدین، جلد ۲، ص ۱۳۱ . صولاق زاده، استانبول مطبوعی، ص ۳۲۰ . فقرهٔ اخیره پك‌ده شایان تصدیق کورنمز. مترجم]

طرابزون والیسی شهزاده سلیمدن شکایت ایتمك وپادشاهه تأمینات دو تانه‌سنی تجدید ایتمك مأموریتلریله استانبوله ینه ایلچیلر کوندردی . شهزاده سلیم ایران طوپراغنه کچمش و ارزنجان و بایبورده قدر یرلری خساره اوغراتمش ایدی (١) . حتی بو جولانلرده اسماعیلك قارداشی ابراهیمی اسیر ایتمش ایدی [٥]. عجم ایلچیسی صیرمه‌لی البسه‌ایله — فقط پادشاهك النی دکل — دیزینی اوپمك شرفنه مظهر اولدی . سفیر . مخاصمات اخیره‌نك عثمانلی دولتی علیهنه دکل . علاءالدوله علیهنه وقوعه کتیرلدیکنی سویلیه‌رك متبوعنك نیات آشتی‌جویانه‌سنی یکیدن عرض ایلدی. عودتنده بایزید طرفندن اسماعیله کوندریلن ایلچی — کندیسنی آیقده ایتمای مأموریته مجبور ایتمك ایچون — یره خالی سرلمه‌مش اولدیغنی کورنجه قافتانی چیقاروب سره‌رك شو قلیچه نویجاد اوزرینه اوتوردی. ایران سرایی خلقی بوندن پك متعجب وشو جسارت اسماعیلك غروری حضورنده معفو کورلمسندن متحیر اوله‌رق حتی شاهك بو وقور عثمانلی‌یی همان اولدیرمه‌مش اولمسنی چوق کوردیلر (٢) عجم ایلچیسی استانبوله وصولی اسماعیلك قومشوسی وطبیعی دشمنی اولان اوزبکلر خانی شیبك (٣) طرفندن کوندریلن ایلچینك وزودینه تصادف ایتمش ایدی (٤).

(١) سیو (Scio) وندیك قونسلوسنك راپورنده : *Il Sofi si trova, in Ar-* *zengan lontan da Caravserai loco di questo Signore* (Ottomano) *4 giorante.* «صوفی (شاه اسماعیل) عثمانلی پادشاهنك مملکتندن قره‌حصاره درت کونلك اولان ارزنجانده ایدی» دیه یازار. اسماعیل اردوسنك قوتی اون ایکی بیك سواری واوتوز بش بیك کانکش تخمین اولنمشدر. مارینی سانوتو .

(٢) کذلك *E pocho manchio non lo fece taiar in pezzi il Sophi.*

(٣) شیبك خان ، اوز بك خانلرندن وجوجی بن جنکیزك نسلندندر ؛ ٩٠٠ تاریخنده ماوراء النهری و بعده خراسانی ضبط ایتمکله بدیع الزمان بن حسین بایقرا مغلوباً شاه اسماعیل صفویه التجا ایتمش و ٩١٦ ده شاه اسماعیل عسکری مرسوده شیبك خانه غلبه چالمشدر. شیبك خان محاربه‌ده وفات ایده‌رك خراسان اسماعیلك النه کچمش ایسه‌ده بدیع الزمانه ویرمیوب کندینی محافظه ایتمشدر. شیبك خانك نسلی ماوراء النهرده دها چوق زمان حکم سورمشدر. قاموس الاعلام، جلد ٤، ص ٢٨٩٣ . (مترجم)

(٤) وندیك سفراسنك راپورلرنده اوز بك ایلچیسی *della testa verde* ؛ شاهك ایلچیسی *della testa rossa* تسمیه اولنمشدر . عثمانلیلر ایچون *della testa nera* دینیلیورکه شو صورتله یشیل باش، قیزل باش، آق باش، قره‌باش‌صیره‌سیله اوز بکره، عجمله، ترکمره، کورجیلره علم اولمش اولیور. (مترجم)

شمدی — یدی سنه صوکره سلیم اولك مخاصم لیاقتکار جسوری اولمق اوزره ظهورینه قدر — عجم فاتحندن تحویل نظر ایده‌رك ونديك ومجارستان صلحنی تعقیب ایدن وقایعی تحریر ایده‌جکز. بو صیره‌لرده‌درکه بوراق رئیس کمیسنك ساپیه‌نزا محاربهٔ بحریه‌سنده اشتعالنده وفات ایدن قارا فاسان [قره‌حسن] ك قارداشی اولوب قره طورمش نامیله‌شهرتکیر اولان بردکیز حیدودی عرض اطاعت ایلدی. قره‌طورمش محل ولادتی اولان سیوری حصارده (١) بر قاچ کمی تجهیز ایده‌رك وطننك تجارتنه بیوك خسار ایراث ایتمش وعلیهنه اون قادرغه‌دن مرکب بر دونانما سوقنه مجبوریت کله‌جك درجه‌ده دهشت ویرمش ایدی (٩٠٩—١٥٠٣)(٢). اختیار ومیال حظوظات اولان بایزید، وظائف حکمرانی آلتنده بی تاب اولمغه باشلامش ولدیغندن آوروپا حکومتلریله مصالحه‌دن استفاده ایده‌رك خالی زمانلرینی لاقیدانه ووقایع جهانه‌قارشی تماشاکرانه کچیرمك ذوقنه تسلیم نفس ایتمشیدی. بونکله برابر اداره‌نك مختلف شعبه‌لرنده بعض تحویلاتده بولندی. اوچ سنه مقدم وزارت عظمایه اعاده ایدیلن هرسك احمد پاشا ایکنجی دفعه اوله‌رق عزل، وبو خدمت تکرار خادم علی پاشایه توجیه اولندی. پادشاهك، کندی خاندانه‌عائد اندیشه‌لرندن خبردار اولان بو وزیر ایسه شهزاده قورقودك خلافنه اولمق اوزره هر وسیله دوشدکجه شهزاده احمدی التزام ایتمکله بایزیدك اکدارینی آرتیردی. علی پاشا ایله قورقود آره‌سنده‌کی ائتلافسزلق بر حادثه ایله آرته‌رق شهزاده‌نك عزت نفسنه او قدر تأثیر ایتدی‌که قورقودی — حقنده فلاکتی موجب اوله‌بیله‌جك — بر حرکت فوق العاده‌یه سوق ایتدی: بودیدیکمز حادثه دکیز کنارنده کائن وفی الحقیقه عن اصل خاص عنوانی آلتنده وزیر اعظملره مخصص اراضی‌یه داخل اولوب فقط اسکی وزیر اعظملرك ایالات والیلکلرنده‌کی شهزاده‌لره حرمةً طلبندن واز کچدکلری برقضانك خادم علی پاشا طرفندن ضبطیدر. قورقود، وزیراعظمك شو یکی حرکت کیندارانه‌سندن منفعل اوله‌رق بالذات احقاق حق ایتمك ایچون عموجه‌سی جم کبی مصره قاچمغه قرار ویردی؛ باباسنه، حج ایچون مکه‌یه کیده‌جکنی خبر ویره‌رك معیتنده‌کی سکسان یدی کشی ایله آق باش

(١) سعدالدینك « سفریحصار » دیه یازدیغی بو سیوری حصار، ازمیره قریب اولان سیوری حصار اوله‌جقدر؛ آنقره‌ده‌کی دیکر سیوری حصار ساحله چوق اوزاقدر. (مترجم)

(٢) سعدالدین، ٣، ورق ٥٣ .

رئیس قوماندەسنده کی بش کمی یه بیندی (محرم ۹۱۵ — نیسان ۱۵۰۹) (۱) . بش کون صوکره اسکندریه یه واردی ، وصولنی مملوك سلطانینه بیلدیردی. سلطانك جوابی کیکمدی ، طقوز قطار جنس آت . طقوز قطار دوه ، اوچ قطار هجین ، قیمتلی اورتولرله مزین اولەرق شهزادەنك رکوبی ایچون ایکی قطار دوه، معیتی خلقی ایچون یتمش قطار دوه ایله یوز آت ، مطبخ ایچون قرق قطار دوه ، طقوز بیك دوقه ، طقوز طوپ صیرمەلی قماش ، غایت کوزل طقوز دلی قانلی کوندردی . قورقود بو آلای ایله ، قرق داوولنی اوردیرەرق مصر پای تختنه توجه ایتدی. دیویتدار یعنی امیرکبیر و تعبیر آخرله دولت مصریەنك باش وزیری — ایفای رسم خوش آمدی ایله نزدسلطانی یه دعوت ایچون — رکابدارضابطانیله برلکده استقبالنه کلدی (۱ صفر — ۲۱ مایس). ۱۵۰۹ مایسنك یکرمی طقوزنده شهزاده احتشام رسمی ایله قاهرەیه کیردی. سلطان سخاوت شعارهرکون شهزادەیه اللی قویون، اللی قنطار شکر، اللی اوچ مد پرنج. ایکی بیك پلیچ، ایکی بیك قاز، یوز اللی قنطار بال، جب خرجلنی ایچون اللی کیسه آلتون تعیین ایلدی . قورقود وصولندن اوچ کون صوکره سلطانك مساءەسی وجه ایله ملاقاته کیتدی. سلطان ایله شهزاده قارشی قارشی یه کلنجه ایکیسی ده بر آنده آتلرندن ایندیلر ، سلطان اشارت خوش آمدی اولمق اوزره کندی اوغلی کبی شهزادەنك کوزلرندن، قورقود اشارت احترام اولمق اوزره باباسی کبی مملوك پادشاهنك کردنندن اوپدی، لکن اصرار شدیدینه رغماً شهزادەنك — بهانهٔ سیاحت اتخاذ ایلدیکی — حج ایچون کندی طوپراغندن کچمسنه ممانعت کوستریکی کبی سلطان بایزید ایله صلحی اخلال ایدەجك دیکر هر درلو مطالبنی رد ایلدی. قورقود، باباسنك ووزیراعظمك نفوذ غالبانه سیله اوغراشەمیه جغنی کورەرك علی پاشایه برمکتوب ایله مراجعت ایتمك صورتیله موقعنك مشکلاتندن قورتلمغه الك عاقلانه چارەیی بولدی (۳) ؛ مکیه عزیمت

(۱) وندیك ایلچیسنك راپورینه نظراً قورقودك دونانماسی سکز کیدن مرکب ایدی. « *4 fuste e 4 brigantini, e non si sa dove sia andato* » ینه بو راپوره کوره قورقودك انفعالنه علی پاشا دکل، هرسك احمد پاشا سبب اولمشیدی.

(۲) قورقودك مصره سیاحتی و اوراده اقامتی حقنده سعدالدین وصولاق زادەدن زیاده تفصیلات ویرن عالی شهزادەنك قاهرەیه ۹ صفر پازار کونی داخل اولدیغنی پازار (بایزید سلطنتندن اوتوز یدنجی حادثه). لکن ۹۱۵ محرمی جمعه ایرتسی یه مصادف اولدیغندن صفرك طقوزی بالطبع پازار دکل صالیدر [هامەرك بوحسابی اصلاح التقویمه دخی مطابقدر. مترجم]

(۳) قورقودك مکتوبی وعلی پاشانك جوابی بندەکی عالی نسخەسنك حاشیەسنده مندرجدر.

تصور نده بولنمسندن دولایی بیان اعتذار ایله باباسی طرفندن حکومتنه اعاده اولنمسی حقنده وزیراعظمك توسطی رجا ایدیوردی. طلبی اسعاف اولنه‌رق کلیکیایه عودتده استعجال کوستردی. سیاحتنده، دونامه‌سی بر چوق ردوس شوالیه‌لری کمیلرینه تصادف ایتدی؛ ردوس یاراغنی چکمکدن شهزاده امتناعی اوزرینه ردوسلیلر جنکه باشلادیلر: شهزاده مغلوب وکندیسنی آسیای صغری ساحلنه آتمغه مجبور اولدی [۶]. قورقودك سرنوشتی، فرارندن باشقه برچوق احواله دخی عموجه‌سی جمك سرنوشتنه مشابهدر؛ ایکیسی‌ده حصه‌دار عرفان ایدیلر، ایکیسی‌ده برموت هائل ایله ختم حیات ایلدیلر. قورقود دخی جم کبی شاعر واونك کبی ادبا وعلما ایله محاط ایدی؛ بالخاصه، کندیسنك‌ده کسب اختصاص ایتمش اولدیغی فن موسیقی صناعتکارانی حمایه‌ایدر و آنلرك مصاحبتیله تمایلات حظوظ پروری ایچنده وقت کچیر ایدی. اسلام قواعد حقوقیه‌سیله پك متوغل اولەرق مسائل مشکلهٔ حقوقیه حقنده بر اثر تألیف ایتمشدر (۱). قورقودك بضاعهٔ علمیه‌سی شعرا وفقهایی مسحور ایتمش ایدی؛ لکن یکی جریلرله وزیرلرك توجهسزلکنی مستلزم اولەرق بونلر بایزیدك صوك سلطنت کونارنده وارتحالندن صوکره قورقوددن کوچوك اولان احمد وسلیمی ترجیح ایلدکلرینی علناً اورتەیه قویدیلر.

۱۵۰۹ ایلولنك اون دردنده استانبول، عثمانلی تاریخنك قید ایلدیکی زلزله‌لرك الك مدهشنه اوغرادی [۷]. یوز طقوز جامع، بیك یتمش خانه. قره طرفنده‌کی سورلرك جمله‌سی، دکیز طرفنده‌کیلرك چوغی، یدی قله، دکیزدن باغچه قاپیسنه قدر سرای دیوارلری — تمللرندن ذروه‌لرینه قدر — خاك ایله یکسان اولدی (۲). فاتح جامعنك الك بیوك درت ستونلك باشلقلری دوشەرك قبه‌نك بر طرفی اکیلدی. خسته خانه‌نك، عمارتك، جامع اطرافنده‌کی سکز مدرسه‌نك و دیکر بر چوق مبانیٔ عمومیه‌نك قبه‌لری ییقلدی؛ بایزید ثانی جامعنك مدرسه‌سی منهدم اولەرق بر بیوك خرابه زاردن عبارت قالدی. بیکلرجه ارکك، قادین، چوجق انقاض آلتنده مدفون اولدیلر (۳)؛ یالکز وزیراعظم مصطفی پاشانك خانه‌سنده آنلریله برلکده اوچ یوز

(۱) لطیفی. تذکرهٔ شعرا، شابەرك ترجمه‌سی، ص ۶۲ و ۳۴۱. عالی، اوتوز یدنجی حادثه‌نك بدایتی؛ نشری ودرمکنون.

(۲) سعدالدین، ۳، ورق ۵۲۵. صولاق زاده. روضة الابرار عالی، ۳۸نجی حادثه. حاجی قالفه، تقویم التواریخ.

(۳) عالی، صولاق زاده.

سواری تلف اولدی. بوحرکت ارض قرق بش کون استانبولی، روم ایلی و آناطولی ایالتلرینی دائمی هیجانده براقدی. چوروم شهری اهالیسنك اوجده ایکیسی، یاریاوب آچیلان طوپراق ایچنه کوچدیلر. کلیبولی استحکاماتی یقلدی (۱). بایزدك طوغدیغی دیتوقه بلده‌سی سراپا طوپراق یغینندن عبارت قالدی. کوپورمش دکیز، دالغه‌لرینی استانبول وغلطه سورلرینی آشیره‌رق اوبلده وقریه‌نك سوقاقلرینی طوفانه بوغیوردی؛ اسکی صو بندلری یقلدی. آیاصوفیه جامعنده — بیزانس ایمپراطورلری زماننندن بری منظور اولان — محتشم موزاییقك ستری ایچون قوللانیلان صیوا کاملا دوشدی؛ کویا شو اثر تخریبی کورمك و خرستیان کلیسالرینی — که بو خرابهٔ عمومی ایچنده کاملاً مصون قالمشلردر — حضورلریله محافظه ایتمك ایستیور کبی اصحاب اناجیلك تصاویر عظیمه‌سنك یکدن میدانه چیقدیغی کورولدی. بایزید، سراینك دیوارلرینه اعتماد ایده‌مدیکندن باغچه‌سنده غایت خفیف بر چادر یاپدیره‌رق اون کون اورادہ اقامت ایتدی؛ بعده، قسطنطینیه‌نك عرض ایتمکده اولدیغی مناظر دهشت فرمایی کورمه‌مك ایچون ایکنجی پای تخت سلطنت اولان ادرنه‌یه النجا ایلدی (۲) (۹ رجب ۹۱۵ — ۲۳ تشرین اول ۱۵۰۹) لکن پادشاهك وصولندن آزوقت صوکره ادرنه‌ده دخی استانبول درجه‌سنده حرکت ارض اولدی؛ التی کون صوکره‌ده قورقونچ برفورطنه ظهور ایله طونجه طغیان ومجراسندن تجاوز ایده‌رك حرکت ارضك ایلاد ایلدیکی خرابه‌لری غرق ایتدی. غلیان عناصر چکنجه، بایزید استانبول دیوارلرینك درحال تعمیرینی تأمین ایده‌جك تدابیرینی مذاکره ایچون برآت دیوانی (۳) طوپلادی. پادشاه وزرایی مخاطب ایدینه‌رك شوفقرهٔ عتاب ایله سوزه باشلادی: «اوقدر حقسزلق، اوقدر ظلم ایتدیکزکه مظلوملرك آهلری کوکلره قدر چیقه‌رق بلده ومملکته غضب الهیی دعوت ایلدی (٤)». ممالك عثمانیه‌نك هرطرفندن اوچ بیك دیوارجی کتیرلدی؛

(۱) «*In civitate Calipoli castrum fortissimum penes ruptum brachium maris inter Galatam et Constantinopolim ultra murum acuam in jecit.*» وبانه خزینهٔ اوراقنده میشنه‌نك مکتوبی.

(۲) سعدالدین، عالی، صولاق زاده. سپاندوزینو، ص ۸٤. بو فلاکتده وقوعه کلن تلفاتك مقدارینی عثمانلی مورخلری بش بیك، میشنه (Michna) نك مکتوبی اون اوچ بیك تخمین ایدر.

(۳) آتی دیزکیندن طونه‌رق و بر آیاغی اوزنکیه قویه‌رق بینمکه حاضر صورتده مذاکره اولنان دیوانه «آت دیوانی» دینیلیر.

(٤) عالی، صولاق زاده.

عمله اولمق اوزره اوچ یوز مسلّم وکیرچجی اولمق اوزره سکز یوز یایا دخی بونلره علاوه اولندی(۱). ایکی آی ظرفنده (۲۹ مارت ۱۵۱۰ — ۱۸ ذی‌الحجه ۹۱۵ دن ۱ حزیران — ۲۳ صفره قدر) یالکز استانبول وغلطه سورلری دکل، غلطه‌قلعه‌سی، قیز قلعه‌سی (له آندر قلعه‌سی) یالدیزلی قاپیده‌کی دکیز فناری، یکی‌سرای، بیوك وکوچك چکمجه کوپریلری، سیلیوری حصارلری تعمیر ایدلدی(۲). قسطنطنیه دیوارلرینك تعمیری سنهٔ دوریه‌سی ایچون ویردیکی ضیافتده سلطان بایزید، اکابر علمانك اصرار مدید وشدیدینه موافقتله اوچ کون .فقرایه کوموش طبق وصحنار ایچنده یه‌جك وایچه‌جك طاغتدی (۳) . شوصورتله ارائهٔ ثروت ورفاهیتدن مقصد ، کچن سنه‌نك زلزله‌سنی، یکی چریلرك یهودی خانه‌لرینی احراق صورتیله‌ایقاع ایتدکلری خساراتی، مبانیٔ عظیمهٔ شهرك تکرارانشاسی ایچون صرفی ایجاب ایدن کلیتلی اچه‌لردن متولد ویرکیلری اونوتدیرمرق خلقه جسارت ویرمك ایدی. بونکله برابر شو سبب وطن-پرورانه‌نك آلتنده او تدبیری التزام ایدنلرك بر مقصود خفیسی وار ایدی‌که بوده زینت واحتشامك دشمنی اولدیغی جهتله ایلك خلیفه‌لره امتثالاً کوش اوانی استعمالنك منعنی آرزو ایده‌یله‌جك اولان پادشاهك شدت تقوی شعارانه‌سنه مقاومتدن عبارت ایدی (٤). زینت واحتشام ایسه ملتك اخلاقنده اوقدر ایلریله‌مش ایدی‌که ضعیف بر طبیعتك هر درلو احوال متضاده‌سنی جمع ایدن بایزید کبی بر حکمدارك بونی محو ایتمسی قابل دکلدی. اوزمان ترکلرك سرخوشلغی واعتدالسزلکده افراطلری اودرجه‌ده ایدی‌که ایکی سنه‌اول پادشاه شراب ایچلمسنی جزای اعدام ایله‌منع وشراب صاتیلان عمومی محللرك قاپانمسنی امر ایتمکی مقتضی کورمش ایدی؛ لکن یکی چریلرمیخانه‌لری

(۱) سپاندوژینو بوایشلرده استخدام اولنان آدملرك مقداریی آلتمش اوچ بیك اولمق اوزره تعیین ایدر ؛ مارینی سانوتوده مندرج وندیك ایلچیلری راپورلرنده دیمتوقه انشا آتنده مستخدم اون بیك کشیدن باشقه اوله‌رق یالکز الی بیك تخمین ایدلمشدر. بوانشا آتی سهواً ۱۵۱۱ سنه‌سنده ارائه ایدن جیووییونه نظراً عمله‌نك مقداری اون بش یکدن زیاده دکل ایدی. «*Fatti illustri di Selim*» عنوانلی اثر، سانسوینو، ۲، ۳۳۷.

(۲) عالی وصولاق زاده .

(۳) «*Fuoco a Constantinopoli 15 Luglio di notte bruserà 800 case. Fù posto per i Turchi alle case degli Judei.*» مارینی سانوتوده [مبتده مندرج روایته دائر] وندیك سفیرینك راپورندن.

(٤) موراجه دوسون، لوحهٔ سلطنت عثمانیه .

جبراً آچدیلر ، بایزیدده ضبطی ناقابل اولان بو کروهك دها مفرطانه معامله‌لرده بولنمسندن قورقه‌رق درت کون صوکره ممنوعیتك الغاسنه مجبور اولدی (۱).

استانبول سورلری یاپیلنجه‌بایزید ولایات اداره‌سنی کندیسنجه الکمعقول کورینن اساسلر اوزرینه تأسیس ایتمکی دوشوندی. ایالتلرك اوغللری وحفیدلری آره‌سنده تقسیمیله داخلاً و مجارستان ووندیك ایله اولکی معاهده‌لرینك تجدیدیله خارجاً دولتنك امنیتنی تزیید ایده‌جکنی امید ایدییوردی . بایزیدك شهزاده‌لری شهنشاه (۲) قورقود، احمد، سلیم خیلی سنه‌لردن‌بری قره‌مان، تکه، اماسیه، طربزون‌حکومتلرینی اداره ایتمکده اولدقلری کبی سلیمك اون آلتی یاشنده‌کی اوغلی سلیمانده بولی ایالتنی تفویض ایلدی . بو تدبیر ایسه پك جوق زمانلدن بری اختلاف وکین منبعندن باشقه بر شی اولمیان کندی خاندانی آره‌سنده یکی تحریکاته سبب اولدی ؛ شهزاده احمد کنج یکنتك اماسیه‌دن استانبوله یعنی کندیسنی تخته ایصال ایده‌جك اولان یول اوزرنده — کویا عزیمتنه مانع اولمق وکندیسی تخت سلطنتی آله بیلمك اوزره — اقامه‌سندن شکایتله خوشنودسزلق کوسترردی ، بایزید، برکره قرارلاشدیردیغی شیدن نکول ایتمك اعتیادنده اولمامقله برابر خاندانك آسایشی ایچون کنج شهزاده‌نك مأموریتنی کفه ایالتنه تحویل ایتدی . ظن اولندیکه شو صورتله شهزاده سلیمانك پادشاهلق ادعاسنده بولنمسنه سد چکلمشدر؛ لکن حقیقت حالده، دولتده محاربهٔ داخلیه تحدث ایتدیکی زمان شهزاده‌یی او محاربه‌نك مخاطره‌لرندن مصون براقمقدن باشقه برنتیجه ویرمه‌مشدر (۳) . بو صیره‌ده مصر سلطانینك بر ایلچیسی کلدرك شهزاده قورقودك ایالتنه عودتی خبر ویردیکی کبی (٤) بر عثمانلی ایلچیسی صوك مصالحه نامه‌یی تجدید ایچون او فنده بولنمقده اولدیغی حالده بر مجار مرخصی (٥) استانبوله ورود وعهد نامه‌یی تجدید ایلدی(٦). سلطان بایزید وندیکده متارکه‌یی تمدیدایتمك وجمهورك

(۱) وندیك ایلچیلرینك ۱۵۰۸ سنه‌سی راپورلرینه نظراً .

(۲) فصیحی، ایکنجی حرف اولان هانك فتحیله‌در . (مترجم)

(۳) سعدالدین، ۳، ورق ۳۵٦. صولاق زاده، ورق ۷۷. عالی.

(٤) *A dì 26 Luio venuto un orator del Cairo per dir al Signore che il suo figlio korkoud venia al suo Sandjiak con 24,000,000 aspri di entrada cio e da 50 Miglioni* (مارینو سانوتوده وندیك ایلچیلرینك راپوری) .

(٥) *Li 16 Luio basò la man del Signore l'orator ungaro* کذلك.

(٦) ایستوآنق، تاریخ، ۱، ٤، ص ۳۷ . قانونا، جلد ۱۱، باب ۱۸، ص ۳۰٦ .

برچوق دشمنلرندن هرطرفه کوردیکی تضیقات اوزرینه نیقولوجوستینیانی واسطه‌سیله ترکلردن ایلك دفعه اولهرق ایسته‌یوبده نائل اولهمدینی معاونت حقنده مذاکره ایلمك مامور ایله وندیکه دخی بر ایلچی کوندردی [۸]. استانبولده مقیم وندیك بالیوزی ایسه وندیکلیلر طرفندن اسیر ایدلمش اولدیغی حالده دولتك مداخلهٔ قدرت نماسنی طلب ایتمش اولان مارکی دومانتونك اعادهٔ حریتنی جمهور نامنه وعد ایتمکه مجبور اولدی (۱).

بایزید، یاشی ایلریله‌مش وصحتی تزلزل ایتمش اولدیغی حالده تجدید معاهدات ایله امید ایلدیکی آسایش و راحتی کوره‌مدی ؛ دیکر طرفدن دن اولا اوغللری آره‌سنده ، صوکره اوغللریله کندی آره‌سنده داخلی بر محاربه حدوثی تأخر ایتمدی. جمله‌سی بابالرینه خلف اولمق حرصنده و پادشاهلق ایچون بربریله اوغراشمق اوزره سلطنت تختنك برآن اول انحلالنی کورمك صبرسزلغنده بولنان شهزاده‌لر آره‌سنده دائما حکم فرما اولان کیزلی رقابت سلیمانك والیلکی مسئله‌سندن دولایی میدانه چیقدی. چوق زماندن بری کول آلتنده اشتعاله حاضرلانمقده اولان قیغاجیم بریانغین اولدی. بایزید ثانینك سکز اوغلندن اوچی برحیات ایدی . پادشاه ، کندیسنه استخلاف ایچون شهنشاه وقورقوده ترجیحاً احمدی انتخاب ایتمش اولدیغی حالده بایزید اولادینك بیوکی اولان شهنشاه وفات ایتمش اولدیغندن پادشاهلق حق اکبریتله قورقوده عائد اولمق لازم کلیوردی . لکن ، بایزیدك کندیلرینه القا ایتدیکی حال عطالتدن متنفر اولانیکی چریلر شعر وموسیقی یه محبتلرندن دولایی قورقودی سلطنته نالایق کوریورلردی. وراثت نظام معتادینك شو صورتله احمدك لهنه اخلال ایدلمسی سلیمك حرصنی تحریك ایده‌رك هرنه‌قدر ایکی قارداشندن ده کنج ایسه‌ده یاجبر یاخود خدعه ایله سلطنت تختنی آلمغه قرار ویردی. سلیمك فکرجنك جویانه‌سی، عزت نفس وفوراندن متركب طبیعتی — اکر شدت ظلمندن قورقامش اولسه‌لر — عسکرك محبتنی تأمین ایده‌جك ایدی. بونکله برابر احمدك یکی چری رؤساسنه ویردیکی برجواب بی‌احتیاط، جنك ایچون یتشمش اولان آدملرك سلیمه توجهلرینی تأیید ایلدی. سلیم، بونلرك کندی حقنده مساعد بر فکرده بولندقلرندن خبردار اولمسیله برابر رفع نقاب اتمك زمانی کلدیکنه حکم ایتدی. باباسیله کندی آره‌سنده بر خشونت سزلغك ایلك علامتی اولمق اوزره پادشاهك مساعده‌سنی آلمقسزین طرزون ایالتندن اوغلی سلیمانك ایالتنه

(۱) کوویچیاردینی ، ۱ : ۹.

عزیمتله اورایه‌مربوط اراضینك صورت اداره‌سنی کندی ارزوسی وجهایله تعیین ایتمکله برابر کفه‌دن چرکزستان ایچریلرینه جولانلر یاپدی. بایزید، بحق منفعل اولهرق سلیمك کندی ایالتنه عودتنی امر ایتدی ؛ سلیم ایسه اطاعته بدل باباسنه ومرکز حکومته قریب اولمق مقصدینه عطفاً روم ایلی‌ده برسنجاق ایستدی ( ) سلیم، شو تقریله بایزیدك سلطنتی احمده فراغ تصورینه مانع اولمق اولمق وبایزیدك ارتحالنی خبر آلیر آلمز تخت سلطنتی دردست ایتمکه مساعد بر موقعده بولنمق ایستیوردی . یکرمی آلتی سنه‌دن بری کوره‌مدیکی باباسنك النی اوپمك بهانهٔ مخصوصیله ادرنه‌یه عزیمتنه مساعده‌اولنمسنی اوچ‌دفعه‌طلب ایتدی؛ واقعامسلمانلر سبب وجودینه‌عرض احترامی برفعل جمیل‌عد ایدرلرسه‌ده پادشاه. اوغلنك تصوراتنی کشف‌ایله اومساعده‌یی اوچ‌دفعه‌رد ایتدیکی کبی(٢) روم‌ایلیده سنجاق‌طلبنی‌ده اسعاف‌ایتمدی. شوتکرارایدن‌رد معامله‌لری‌اوزرینه‌تحویل ایالت‌طلبنی‌بالذات‌تأییداتمك اوزره براردودینیله‌بیله‌جك‌معیتیله قره‌دکیزدن کچوب ادرنه‌یه کیتمکه قرار ویردی (مارت ١٥١١). وزیرلر، بویله بر تشبثك انتاج ایده‌بیله‌جکی احوالدن تدهش ایده‌رك پادشاهی ایلك قرارنده ثبات ایتدیرمك ایچون هپسی اتفاق ایتدیلر ، اکر سلیمك شو عصیانی همان باصدیرلمازسه دیکر اوغللری آره‌سنده‌ده بوکا امتثال ایده‌جکلر بولنه‌جغنی و ذاتاً دولتك او وقته قدر حرفیاً رعایت اولنان قانون اساسیسی تخت سلطنته بولنان حکمدار اوغللرندن برینك روم‌ایلیده بر ایالته بولنه‌بیلمسنه مخالف اولدیغنی بایزیده عرض ایتدیلر. پادشاه ، سلیم حقنده شدت کوسترمه‌دن اول الك مؤثر اخطاراتده بولنمق اوزره مثلا نورالدین صاری کورزی (٣) شهزاده‌یه کوندردی؛ لکن بر فائده‌سی اولمدی. بونك اوزرینه بایزید، وزیرلرینك تضییقات مصرانه‌سنه مبنی روم ایلی بکلربکی حسن‌پاشایی اون بش بیك کشی ایله عاصی شهزاده‌نك اوزرینه کوندرمکه قرار ویردی . حسن پاشا هنوز برمرحله المه‌مش اولدیغی حالده سلیمك سنجاقلری کوروندی. حسن پاشا ایله عسکر سوقندن مقصد شهزاده‌یی قورقوتمقدن عبارت اولدیغندن پاشا همان ادرنه‌یه

(١) سعدالدین، ٣، ورق ٥٥٧ — ٥٥٩. صولاق زاده، ورق ٧٨. روضة الابرار. جیووییو، سپاندوژینو، غامبینی (Gambini)، مه‌ناوینو، سانسووینو .

(٢) سعدالدین ، ورق ٥٧٠ . صولاق زاده ، عالی ، اون سکزنجی حادثه، جیووییو، سپاندوژینو، مه‌ناوینو، سانسووینو .

(٣) «مولانا نورالدین صاروکرز لقبیله رومده اشتهار بولمش عالم دیندار وادیب‌نامدار» سعدالدین. (مترجم)

چکلدی. ایکی اردو بو رجعتی سلیم ایچون فال خیر عد ایده‌رك طرفدارلری ایسه تخت سلطنته صاحب مطلق اوله‌جغنه شمدیدن حکم ایتدیلر. شهزاده ادرنه قاپیلرنده بولنان‌چوقور اووه وادیسی هنوز اردوکاه اتخاذ ایتمش ایدی‌کد پادشاه دخی مضطرب اولمقله برابر اردوسنه التحاق ایتدی، اوراده چادرینك پرده‌لرینی ایندیرمش اولدیغی حالده اوغلنك — صف حرب نظامنی آلمش و متبوع مشروعلریله حرب ایتمك اوزره اشارتله منتظر بولنمش اولان — عسکرینی چشم گریه‌بار ایله متحیرانه تماشا ایدییوردی. روم‌ایلی بکلربکی، سلیمك یانه کیدوب اکرچه باباسنی کوره‌مز ایسه‌ده پادشاهك حیاتده بولندیغجه شهزاده احمده فارغ سلطنت اولمامغه سوز ویردیکنی سویلیه‌رك بودفعه‌لق اوغل ایله بابا آره‌سنده جنکه مانع اولدی. شهزاده‌نك روم‌ایلیده سنجاق طلبی‌ده اسعاف ایدلدی: سمندیره ایالتی ودین والاجه حصار اراضیسنك الحاقیله عهده‌سنه تفویض قلندی. بو شروطی متضمن بر سند قطعی بایزیده عرض اولنمسیله بالتصدیق کنج بیکتلردن، آتلردن، پاره‌دن مرتب هدایای وفیره ایله شهزاده‌یه کوندردی [۹]؛ بعده پادشاه استانبوله، شهزاده سمندیره‌یه کیتدی.

روم ایلیده بو وقایع جریان ایدرکن آناطولی دخی بر محاربهٔ داخلیه تهلکه‌سی آلتنده بولنیوردی. شهزاده قورقود، قارداشنك ادرنه اوکنه کلدیکنی خبر آلنجه همان انطالیه‌دن چیقمش و بایزیدك مقدما کندیسنه ویرمکدن امتناع کوسترديکی صاروخان ایالتی ضبط ایتمش ایدی. قورقودك نیتی وراثت سلطنت مسئله‌سنك فصل اولنه‌جغی موقع نزاعه قریب بولنوب‌ده او مسئله‌یی اکبریت حقیله کندی لهنه حل ایتمك ایدی. قورقود، تکه ایالتندن کچر ایکن او زمان مملکتی تالان ایدن حیدود فرقه‌لری آلمالو کوپی جوانده بتون اشیاسنی یغما ایتدیلر. بو حیدودلرك باشی، قاره بیق نامنده برینك اوغلی ایدی؛ او طرفلرده پك چوق اولان شاه اسماعیل طرفکیر متعصبلرینك باشنه کچه‌رك کندیسنه شاه قولی عنوانی ویرمشدی؛ لکن عثمانلیلر بر مخاطره‌لی عاصی کوره‌رك شیطان قولی نامنی ویرمشلردر [۱۰]. بایزیدك عاصیلره قارشی کوندردیکی آناطولی بکلربکنی شیطان قولی غفلةً باصه‌رق اردوسیله برابر محو ایتدی (۱۵۱۱ شباط نهایتی یاخود مارت ابتداسی). بکلربکی قره‌کوز پاشانك بو هزیمتی روم‌ایلیده، سلیم یکی سنجاغنه کیدرکن شایع اولدی. شهزاده آناطولی قاریشقلقلرینك خاتمه‌سنه انتظار بهانه‌سیله زغره‌ده طوردی. بایزید سمندیره‌یه دوغری یولنده دوام ایتمسنی بالدفعات امر ایتدی ایسه‌ده تأثیری اولمدی؛ پادشاه

او زمان پای تختنك برضربهٔ دست ایله ضبط اولنمسندن قورقغه باشلایه‌رق کمال شتاب ایله استانبوله عودت ایلدی (۱) . بایزیدك عزیمتی عقیبنده سلیم ادرنه‌یه کیردی (ربیع‌الاول ۹۱۷ — حزیران ۱۵۱۱)؛ حبسخانه‌لری آچدی، حکومت صندوقلرینی بوشالتدی، کندی نامنه یکی حاکملر تعیین ایتدی . بونلکله برابر استانبولده شهزاده احمدك فرقه‌سی — که بایزیدك فراغیله تخت یولنی شهزاده‌یه آچمغه چالیشیورلردی — بر بیوك تأثیر کسب ایتمشلردی. بو فرقه‌نك رئیسی واحمدك محب خاصی علی پاشانك القاآتی اوزرینه بایزید — اردوسیله ادرنه‌دن چیقمش اولان — اوغلی سلیم اوزرینه تکرار یورودی . اوغراش کویی جوارنده، چورلیدن (قدیم چورولوم) اوزاق اولمیان بر موقعده ایکی اردو قارشیلاشدیلر. چورلی، بیزانس تاریخنده مشهوردر : علکسی قومنه‌ن دشمنلرینك صفوفنه قاریشیقلق ویرمك ایچون طاغ تپه‌لرندن تکرلکلر یووارلامق خدعه‌سنده بولنمش ایدی (۲) . علی پاشا تقریبدن مضطرب اولان پادشاهك یاناغنه یاقلاشوب پرده‌یی چکدرك سلیمك ، اکثریتله قریم تاتارلرندن مرکب اردوسنی کوستردی ودیدیکه: « بو حال ایله کلن براوغل باباسنك الی اوپمك‌می ، یوقسه اونی تختندن ایندیرمك‌می ایستر؟» اوتهکی وزیرلرده، بایزیدی حرب ایچون امر ویرمکه اقناع ایتمك اوزره بویوله سوزلر سویلدیلر. پادشاه قالقوب یاصتیقلرینه دایانه‌رق اردویه خطاباً « قوللرم، سزکه بنم اکمکمی بیورسکز، عاصیلر اوزرینه یوروییکز!(۳) دیدی. اون بیك عسکر جمله‌سی بردن «الله اکبر» دیه‌باغیره‌رق دشمن اوزرینه هجوم ایدوب بوزدیلر (۸ جمادی الاولی ۹۱۷ — ۳ آغستوس ۱۵۱۱) (٤) . سلیم ، آنجق — عثمانلی تاریخنك بوسه فالی (٥) اولان — قارا بلوط (٦) آدنده‌کی اعلا جنس آتنك سرعتی و تعقیب ایدن بر قاچ سواری ایله

(۱) سعدالدین، ٤، ورق ٥٤٨ .

(۲) آنا قومنه‌نا (Anna Comnena)، ۱۰، ۷، پارسن تمثیلی، ص ۲۱۵ .

(۳) عثمانلی مورخلری طرفندن نقل اولنان شو بر قاچ سوز، جیوویونك سلطان سلیم حقنده‌کی (سانسوینوده ۲، ص ۳۳٦، مندرج) اثرنده بایزیده سویلتدیکی اوزون نطقدن زیاده موافق حقیقت کورینور.

(٤) مه‌ناوینو پادشاهك اردوسنی درت بیکدن عبارت کوستردن عثمانلی مورخلرندن زیاده شایان اعتماددر.

(٥) اسکندر کبیرك اوصاف غریبه‌یی حائز آتی . فصل که خسرو وشیرینك شبدیز وکلکون نامنده‌کی آتلری‌ده ایران تاریخنده مشهوردر . (مترجم)

(٦) جیوویو قارابولو (Charabulo) یازار.

شهزاده‌نك آرمسنه آتیلان صادق آرقاداشی فرهاد پاشانك — که مؤخراً داماد ووزیر اعظمی اولمشدر — فداکارانی سایه‌سنده سلامت بولمش وشوصورتله حرکتنك جزاسنی کورمکدن مصون قالمشدر (۱). سلیم قره‌دکیز اوزرنده واقع آخیولی (قدیم آنخیالوس) قصبه‌سنه قدر قاچه‌رق — عصاتك کیلرینی باقق امرینی کتیرن — پوسته تاتارینك وصولندن اول کیلره بینوب قریمه توجه‌ایلدی [۱۱]. سلیم، شو محاربه‌ده ایکی بیك سواری ضایع ایتمشدی، اردوسنك بقیه‌سی طاغلدی، یاخود قریمده شهزاده‌یه التحاق ایتدی. شهزاده‌نك قائن پدری اولان تاتار خانی مسافر پرورلك کوسترمکله برابر دعوای سلطنتی تأیید ایچون یکیدن امداد وعد ایلدی [۱۲].

شیطان قولنه اسیر اولوب‌ده قازیغه اورولمق موت محقرانه‌سنه اوغرایان آناطولی بکلربکی قره‌کوزك هزیمتی شهزاده سلیمك ادرنه‌یه عزیمتنه باعث اولمشدی. چونکه وزیراعظمك اوچ بیك یکی چری ودرت بیك عزب (۲) ایله آناطولی‌یه کیتمسندن دولایی روم‌ایلی عسکرینك اوغرادیغی ضعف کندیسنه دها آز مقاومت ایدیله‌جکنی امید ایتدیریوردی. علی پاشا ایسه آناطولی اردوسی قوماندانی الپه آلمقله بکلربکنك وفاتندن وعثمانلی سلاحنه ایدیلن حقارتدن دولایی — بربلوکی بروسه جوارینه قدر کلن — شیطان قولی طاقمنك کاملاً محوی صورتیله انتقام آلمق سودا سنه دوشمش ایدی (۳)، بوندن باشقه شو وسیله‌دن استفاده ایده‌رك — بازدك موافقتنه بناءً وسلیم ایله اولنان مقاوله‌یه رغماً — شهزاده احمدی تخته اجلاس ایده‌جکنی امیدایدیوردی. اوآره‌لق، صاروخان والیسی بولنان شهزاده قورقودن کلن برمکتوب (٤) دشمنك بروسه‌دن چیقه‌رق شهزاده‌نك یدی سکز بیك کشیدن مرکب اردوسنه هجوم وغلبه والا شهرده بکلربکنك خزینه‌سنی ضبط ایله قرق قطار دوه یوره‌رك چکیلوب کیتمش اولدیغی وزیراعظمه بیلدیریلیوردی. شهزاده احمد ایله وزیر اعظم التون‌طاش (٥) کوپی قربنده وکرمیان اراضیسی اوزرنده تصادف ایده‌رك پادشاهی تعجیل فراغه اقناع ایده‌جك تدابیری

(۱) سعدالدین، ٤، ورق ٥٥١. عالی، صولاق زاده، ورق ۷۹.
(۲) عالی، حادثه ٥٢. سعدالدینه نظراً، ٤، ورق ٥٥٥، درت بیك یکی چری.
(۳) سعدالدین، ٤، ورق ٥٥٥، وندیك ایلچیسنك ادرنه‌دن کوندردیکی ۹ مارت ۱۵۱۱ تاریخلی راپوریله متفقدر.
(٤) بو مکتوب بنده‌کی عالی نسخه‌سنك کناره مندرجدر.
(٥) جیووییو، سلطان سلیم حقنده‌کی اثری. بوموقع — اکرطاش ایلی ایله قاریشدیرلمامش ایسه — قدمانك طاسیا (Tascia) دیدکلری محل اولمسی محتمل کورینور.

بالمذاکره قرارلشدیریلدیلر ؛ لکن ناقابل تسخیر طبیعتنه مسحور اولان یکی چریلرك شهزاده سلیمه صداقت نامه‌لری، بونلرك امیدمشترکلرینی نتیجه‌سز براقدی. شهزاده احمد یکی چریلره بر چوق هدیه‌لر ویردی ایسه‌ده فائده‌سی اولمدی : عسکرك فکرنده قارداشنك اوصاف علویه‌سی حقنده یرلشمش اولان اعتقادی بوزامدی . شهزاده ووزیر اعظم تصورلرینی دهامناسب برزمانه تأخیره مجبوراوله‌رق شمدیلك تکمتعصبینی اوزرینه یورمکله اکتفا ایتدیلر . اردونك تقربی خبری اوزرینه شیطان قولی طاقمی قیزل قیا بوغازلرینه چکیلدیلر ؛ هر طرفدن دیوار کبی بیوك قیالرله محاط اولان بو وادی بر جهتدن قره‌مان ایله هم‌حدود اولمسیله وزیر اعظم قره‌مان ایالتنده شهزاده شهنشاهه خلف اولان قارداشی علمشاهك لالاسی حیدر بکه قیصریه بکی ایله ایکی بیك کشی آله‌رق طاغك قره‌مان جهتنده‌کی مدخللرینی اشغال ایتمسنی امر ایلدی ؛ کندیسیله شهزاده احمد دخی دشمنی دیکر طرفلرندن احاطه ایتدیلر . بو غریب آبلوقه‌دن اوتوزسکز کون صوکره شیطان قولی قیالرآره‌سندن بر یول آچه‌رق سدراه اولان حیدربك طاقمنی محو ایله قیصریه یولی اوزرندن سیواسه دوغری قاچدی . انجق ایکی کون صوکره واقعه‌دن خبردار اولان وزیر اعظم یکی چریلرك الکجسورلرندن ایکی بیك کشی انتخاب و آتلره ارکاب ایله باغیلرك تعقیبنه شتاب ایتدی، اردونك بقیه‌سنی‌ده آرقه‌سندن کله‌جك اولان شهزاده احمده براقدی . علی پاشا صارمساقلق(۱) کوبی قربنده دشمنه یتیشه‌رك (۲) معیتی آز اولمقله برابر جنکه کیرشدی وپك شدتلی بر محاربه وقوع بولدی (ربیع الاول ۹۱۷ — آغستوس ۱۵۱۱). شیطان قولی ایله وزیر اعظم ایکیسی بردن مقتول دوشه‌رك محاربه بیتدی . ایکی اردو طاغلدی ؛ ایشته قورون ومودون فاتحی واستانبولده ایکی جامع وبر مدرسه بانیسی خادم علی پاشا (۳) شو صورتله ضایع اولدی. علی پاشا، جنك میدانده ترك حیات ایتمش ایلك عثمانلی وزیر اعظمیدر . بر فکر عالیه مالك وعلوم وصنایعه حامی منور اولان علی پاشا هرآی بر دفعه علما وشعرایی سرایده طوپلامق اعتیادنده ایدی ؛

(۱) صارمساقلی، حالا بو اسم ایله معروفدر.

(۲) عالی، قرق ایکنجی حادثه . سعدالدینه نظراً، ٤ورق ٥٦١. بومصادمه کوك چای کنارنده وقوع بولمشدر. جلال زاده‌نك سلیمنامه‌سی، درسد نسخه‌سی، باب ۸، ورق ۱۹ .

(۳) بو وقعه شیطان قولینك عثمانلیلره اوچنجی غلبه‌سی اولمش اولیور . حاجی قالفه برنجیسی اولان قره‌کوز هزیمتی (۹۱٦ — ۱۵۱۰) وشهزاده قورقود ایله علی پاشا مغلوبیتلرینی ۹۱۷ سنه‌لرنده ذکر ایدیور.

بونلره سماحتی بعضاً اسراف درجه‌سنی بولوردی . یالکز بر کونده اوچ یوزکیسه‌یه قدر طاغتدیغی اولوردی (۱) . بر چوق آثار قیمتدار نامیله تصدیر اولنمشدر. کندیسنه شرف بخش اولان بو اتحافنامه‌لر آره‌سنده — وزیر اعظم حقنده بذل ایلدیکی اوقدر مدایحدن دولایی دکل ، علی پاشانك تاریخ نویس دولت عثمانی ویرمش اولمسندن دولایی — ادریس ایرانینك (۲) تاریخ عثمانیسنده‌کی مقدمه‌یی بالخاصه نظر دقته آلیرز . پاشانك یاد فضائل حربیه وسیاسیه‌سی ادریسك تاریخی وشاعر مسیحینك مرثیه‌سی واسطه‌سیله اخلاقه نقل اولنمشدر (۳).

تکه عاصیلری باشسز قاله‌رق شاه اسماعیلك ممالکنه دوغرو قاچقده دوام ایلدیلر، یولده بر عجم کاروانی اوره‌رق یغما و بیکدن زیاده آدم قتل ایتدیلر . مقتولاردن بری‌ده انبیا نامه ناظمی وطغرایینك قصیدهٔ مشهوره‌سیله هم قدر عد اولنان برقصیده‌نك صاحبی وکندیسنه ایکنجی سیبویه عنوانی ویردیرن بر نحو منظومك مؤلفی اعاظم علمای ایراندن شیخ ابراهیم شبستری ایدی [۱۳] ؛ متعصبین ، شیخی — اوغلنی کوزی اوکنده اولدیردکدن صوکره — قتل ایتدیلر . شاه اسماعیل بو درلو افعالی مرنه‌قدر طرفدارلری‌طرفندن ایقاع اولنمش ایسه‌ده جزاسز براقه‌ماز ایدی، حتی‌لاقید قالمسی بر تحسین کبی عد اولنه‌بیلیردی، بونکله برابر حکمدارلرك حقیله آکلاشلمش منفعتنه — که کندی‌حقارینه رعایت ایتدیرمکدر — واقف ایدی. بنابرین تبعه‌سی حقنده ایقاع اولنان بو حیدودلغك متجاسرلرینی بربیوك ضیافته دعوت ایتدی: کویا یمك حاضرلامق ایچون ایکی بیوك قزغان قاینادیردی . تکه متعصبلرینك ایکی یکی رئیسی — که بری سلطان واوته‌کی وزیرنامنی آلیوردی — حضورینه کتیردیرك متبوع مشروعلری بایزیده طغیانلرینی ومدافعه‌سز کاربانلر اوزرنده‌کی آلچقجه وحشیلکلرینی شدت واستهزا ایله یوزلرینه اویردی. ایکی مجرم عفو دیله‌یرك آیاغنه قاپاندیلر، اونلری

(۱) سعدالدین، ٤، ورق ٥٥٥ و ٥٥٦ .

(۲) ادریس بتلیسی تاریخی فارسیدر. بونك ایچون‌هامه‌ر ادریسی ایرانی‌صایمقده‌در. (مترجم)

(۳) تاریخنك باب اخیری‌خاتمه‌سنده. مسیحینك مرثیه‌سی دیوانده مندرجدر. سعدالدین، ٤، ٥٦٦ ، بو مرثیه‌دن بیت آتی‌یی ذکر ایدر : [اصلندن آلنمشدر]

قلب پاشا ایله پیکان عدو * قان یلاشدی وقرنداش اولدی

[مورخك « La lance de l'ennemi qui perça le cœur du pascha s'unit à lui en léchant son sang. » صورتنده ترجمه ایلدیکی بو بیتی سعدالدینك انتخاب ایتمسی، ایکی کیمسه‌نك بربریك قاننی یالایه‌رق قارداش اولمری عادت قدیمهٔ متروکه‌سنی تلمیع ایتمسندن نشأت ایلش اولمه‌جقدر. سعدالدین، تمثیل استانبول، جلد ۲، ص ۱۷۹.]

طوتدیروب قاینار صو دولو ایکی قزغانه آتدیردی ؛ بو جزاده حاضر اولمغه مجبور اولان معیتلری مختلف عجم عسکری فرقه‌لرینه ادخال اولندیلر [۱٤] (۱). بوانسانلغه

(۱) سعدالدینك بوكا دائر اولان فقراتی مترجم طرفندن زیرده نقل اولنور:
« اول مخاذیل، شاه اسماعیل ایله ملاقات ایتدکده جمعیتی تفریق تدارکنه دوشوب هر بلوکی امراسندن برینه حواله ایده‌رك «ضیافت ایتسونلر » دیه فرمان ایلدی. اوچنجی کون عالی بر ضیافت ترتیب کوردی . میدانك اورته‌سنده آب ایله مملو ایکی عظیم قزغان جمیع جهنم کبی کرم و جوشان ایدی. کورنلر طبخ طعام ایچون احضار اولنمش صانیردی. مکر برینی سردارلری. و او برینی وزیرلری ایچون احضار ایتمش که اول خانکارلری پخته ایلیه. بونلری انواع تکریم وتوقیر ایله عقد مجلس ضیافت ایتدوکی سبزه‌زاره کوتوروب وضع اولنان اوتاق دلکش وسایبان منقش سایه‌کاهنده اجلاس ایله اظهار صورت استیناس ایتدی. احوال عالمه متعلق مصاحبته شروع ایدوب تقریب ایله سبب خروجندن استکشاف ایتدی وایتدی(*) که : «بابام سلطان بایزید خان حضرتلرینك سایهٔ حمایتنده بونجه زماندن برو اهل وعیالکز مرفه الحال اولمشکن نه ایچاب ایتدی که رقبه‌کی ربقهٔ اطاعتندن اخراج ایدوب خروج ذروه‌سنه عروج ایتدك ؟ » جواب ویردی که : « پیر اولوب اعتلال مزاجی اختلال ملکه مؤدی اولوب تدبیر اموردن ال چکمشدر. تطاول وزرا ایله چوق مظالم جریان ایتدی. ظلملرینه تحمل ایده‌میوب بوصورتی اختیار ایتدك؛ خصوصا شاه حضرتلرینك درکاهنه یوز سورمك منتهای مرادایدی. استانه‌لرنده قول اولمغی خدمت مقبوله عد ایده‌رك کلدك . » شاه دخی ایتدی که : « مملکتنی یاقوب یقمق نه لازم ایدی؟» اکا دخی بویله جواب‌ویردی که: «چکه کلدوکز تعدیلرك انتقامن الماغیچون وجمع احباب واعوان اسان اولماغیچون نهب وغارته جسارت‌اولندی.» شاه ایتدی: « بو جواب دخی معقول دکلدر ؛ مقبول اولدیغی تقدیر اوزره، بو جانبه خود دعوای محبت ایدرسن ، بزمله سلطان بایزید خان میانننده ابوت وبنوت مراسمی مراعات اولندیغی معلومك ایدی ؛ آنلره تطاول بزه عائد ایدوکین نه خوش ملاحظه ایتدك ؟ علی‌الخصوص برم کاربانمزه نه وجه ایله تعرض ایلدك ؟ تجاره تعرض قطاع طریق عملیدر؛ فعلك قولکی غیرمصدق وکذبکی محققدر.» بو اعتراضك جوابنه قادر اولیوب جریمه‌سنی اعتراف ایتدی. شاه ایتدی که: « یا بو اوتاغه‌نی باشکه سلاطینکه کیمك اذنیله وضع ایلدك؟ » اول دخی « غازیلر علامتیدر » دیدی. شاه ایتدی : « اوتاغه طاقمق پادشاه اجازتنه موقوفدر ؛ هم سن نه زمانده غازی اولدك؟ مسلمانلرك قانی ناحق یره‌دوکمك غزامیدر وبویله‌غزا دعواسی سزامیدر؟» بعده خواص امراسندن دیوسلطانه خطاب ایدوب ایتدی که: «بو اوتاغه‌دن حظك وارسه‌باشندن ال وباشکه‌صال». دیو سلطان دخی هماندم اوتاغه سن آلوب باشنه طاقوب شاهه سجده ایلدی. همان لحظه اسماعیللر اوشوشوب ایکیسینی‌ده اول ایکی قازغانه پرتاب ایتدیلر. سائر امراسنی قتل ایدوب بقیهٔ سپاهنی انتخاب ایتدی: بکندوکنه وظیفه تعیین‌ایدوب ماعداسن آزاد ایلدی. و سازوسلبلرین واسب و اثوابلرین ضیافت ایدنلره تملیك ایله اطلاق ایلدی آنلر دخی جولق چوقلریله چیرچیلاق ، یالین آیاق سوقاقلری دولاشه‌رق تسئل ایلدیلر.

بد عمل ایرمز امل پایانه * کار ناهواری قالماز یانه.»

(*) « ای » دیدی ، یعنی « ای دیه خطاب ایتدی » : بناءً علیه « ای » لفظنده همزه مفتوح، یا دخی مکسوردر.

یاقشماز مجازاتی شاه اسماعیله ایکی منفعت ملاحظه‌سی القا ایتمش ایدی : بر طرفدن ایستیور ایدی که هنوز طوغمقده اولان حکومتنه ، کندیسنی تحریکات داخلیه‌دن محافظه ایده‌جك بر خاتم شدت اورسون ؛ دیکر طرفدن ده متبوعلرینه طغیان ایدن اجنبی عاصیلری جزایه اوغراتمقله اونلره امتثال ایده‌جك کندی تبعه‌سنی مطلقا قورقوتمغه کافی بر مثال تأسیس ایدیوردی . بوندن باشقه عثمانلی پادشاهنه خوش کچمك آرزوسنده اولدیغنك بر دلیلنی ارائه ایتمش اولیوردی . تکه عاصیلری حقنده‌کی مجازاتی خبر ویرمك اوزره بایزیده بر ایلچی ارسالنه‌ده مسارعت ایتدی؛ آنجق شوصیره‌ده سطوتی‌ده کوسترمك ایستدیکندن اوز بکلر خانی شیبکك تخنیط ایدلمش باشنی — فقط قفا کیکنی کندیسنه قدح یاپمق اوزره آلیقویه‌رق — اوواسطه ایله کوندردی. بو ایش فعلاً پادشاهه میدان اوقومق ایدی؛ زیرا ماورای جیحونده حکمفرما اولان شیبك سنی اولدیغندن منافع سیاسیه و اعتقادات دینیه‌سیله — شیعی اولان قورقونج قومشوسی عجملره تارشی — عثمانلیلره مربوط ایدی .

عجم ایلچیسی بایزیدی استانبولده بولدی؛ پادشاه سلیمه غلبه‌سنك ایرتسی کونی پای تختنه کلمشدی (۱۸ جمادی الاولی—۱۳ آغستوس). بایزیدك بیوك اوغلی شهنشاه و ایکنجی اوغلی قورقود (۱) حیاتده اولدقلری حالده کندیسنه استخلاف ایچون انتخاب ایلدیکی شهزاده احمد — نجه‌وقتدن بری قوردیغی تصوری موقع اجرایه قویمق ایچون — علی پاشانك هزیمتندن صوکره (۲) ککبوزه جوارینه قدر پای تخته یاقلاشمشدی. هرسك احمد پاشا—که علی پاشانك وفاتی اوزرینه اوچنجی دفعه اولهرق وزارت عظمایه کتیرلمش ایدی— یکی چریلرك سیلمه طرفدار اولدقلرنی آچیقدن آچیغه اعلان ایتمارینه‌مانع اولهمدی؛ یکی چریلر آناطولیده عثمانلی اردولرینك اخیراً اوغرادیغی مصیبتلری الك زیاده احمده اسناد ایده‌رك سلیمك شجاعت مجربه‌سی سایه‌سنده شان عسکریلرینی اعاده ایده‌جکلرنی امید ایلیورلر ایدی . بناءً علیه، بایزیدك علکساندر بورژیا نزدنده ایلچیسی بولنمش اولان ایکنجی وزیر مصطفی پاشانك شهزاده احمدی استقبال ایچون اسکداره کچمکه حاضرلاندیغی خبر آلنتجه استانبولده عصیان قوپدی (۲۱ آغستوس ۱۵۱۱) . کیجه‌لین، یکی چریلر مصطفانك سرایني یغما ایتدیلر ،

(۱) موراجه دوسون، ۱، ص ۲۸٤ .

(۲) عالی قرق اوچنجی وقعه. سعدالدین. ٤، ورق ٥٦٩ .

کندیسی اللرندن کوچ قورتیله‌بیلدی، اوندن صوکره وزیر اعظمك سراینه کیتدیلر. احمد پاشا مساعده‌کارانه حرکت ایده‌رك و آلتون داغیده‌رق (۱) عسکری تسکینه چالشدی. لکن وزیر حسن پاشانك، آناطولی قاضی‌عسکری مؤیدزاده‌نك، نشانجی جعفر چلبینك — که اوچی‌ده احمده طرفدار اولمق اوزره معروف ایدیلر — خانه‌لرینی یغمادن قورتارمغه چاره بولنه‌مدی؛ آوروپالی و خصوصا فلورانسه‌لی تاجرلرك مغازه‌لری‌ده شو تخریبات آره‌سنده مصون قاله‌مدی (۲). بایزید، عصیانك انتشارندن قورقه‌رق وزیراعظمك یرینه مصطفی‌پاشانی، قاضی‌عسکرك یرینه ملاخلیلی، نشانجینك یرینه چاندارلی خاندانندن صوك وزیراعظم ابراهیم پاشا زاده‌یی تعیین ایتدی (۳).

شهزاده احمد استانبول قاپیلرنده دیمك اولمقله برابر آکلادی که بو قاریشقلقلر آره‌سنده پای تخته کیره‌میه‌جکدر (٤)؛ بونك اوزرینه کلدیکی یولدن دونه‌رك قره‌مان والیسی ایکن وفات ایدن شهزاده شهنشاهك اوغلی وکندیسنك یکنی محمدك اقامتکاهی بولنان قونیه‌یی محاصره‌یه کیتدی ؛ کنج شهزاده ، بیه‌جك اولدیغی ایچون حیاتنه تعرض ایتمه‌جکنی وعد ایتمش اولان عمجه‌سنه تسلیم مجبوریتنده بولندی. بایزید بو حادثه‌دن خبردار اولور اولماز شهرك اعاده‌سی امرینی تبلیغ ایتمك اوزره سرای امراسندن برینی احمده کوندردی؛ لکن احمده آرتق کندی نوبتنده یوزندن نقابی آتەرق باباسنك کوندردیکی ایلچینك بروتی، قولاقلرینی کسدیردی؛ بونکله برابر کنج شهزاده محمدی محبوس طوتمغه جرأت ایتمدی (٥) . قره‌مان بکلرندن جسور وصادق دلی‌گوگوزك (٦) — که محمد ایله برلکده قونیه قلعه‌سنه کیرمش ومقاومت پردلانه‌سی احمدك ایلروله‌مسنه مانع اولمشدی — باشی کسیله‌رك پادشاهه کوندرلدی.

---

(۱) وندیك ایلچیلری راپورلرنده ۲۳ ایلول تاریخیله مورخ و استانبولدن محرر مکتوبلرده شویله دینلمشدر : « *Dusse* (Hersek) *ave gran ragion, vegni de Signor 1000 aspri donce ei Janisserie* »

(۲) عالی بو وقعه‌نك زمان حدوثی سلخ جمادی الاخری اولەرق تعیین ایدر.

(۳) عالی، سعدالدین، صولاق زاده .

(٤) مه‌ناوینو (Menavino) ده « *Del movimento del Sultan Ahamat dell' Amassia* »

(٥) جیوویو. « *Fatti illustri di Selim* » نام اثر، سانسووینوده، ۲، ورق ۳۳۹. عثمانلی مورخلرینه نظراً شهنشاهك یالکز محمد نامنده بر اوغلی وار ایدی.

(٦) سعدالدینده «دلوکوکز» جلد ۲، ص ۱۹۳. (مترجم)

احمدك یکنی ایله جنك ایتمسندن ذاتاً پك منفعل اولان یکی چریلرك خوشنودسزلغنی بووحشت صوكدرجه‌یه چیقاردی، لکن احمدك وزیری بولار قاصدی سنان پاشانك — یکرمی بیك ترکمن ایله قره حصار و نیکسار طرفلرینی تالان ایتمکده اولان — میرعلی خلیفه‌یه مغلوب اولدیغی خبر آلنجه سلیمك رقیبی علیهنه اولان کین دولدی، طاشدی (۱) . شهزاده احمد حقنده‌کی بو انفعالاته شیطان قولنك — حقلی حقسز شهزاده‌نك اهمال وتکاسلنه حمل اولنان — اوچ غلبه‌سی خاطره‌سی انضمام ایتدی، او زمان ملتك و یکی چریلرك صداسی سلیم لهنه یکی بر قوته یوکسلدی . بایزید سوکیلی اوغلنك، سفیرینی (۲) اعدام ایتمك صورتیله کندی حقنده کوستردیکی حقارتدن شدتله متأثر اولەرق و مع هذا یکی ایکی وزیری مصطفی (۳) وهرسك احمد پاشا (که اخیراً نائل عفو اولمشیدی) نك اصرارلرینه متابعت کوستره‌رك سمندیره حکومتنی تکرار سلیمه توجیه ایدوب بو صورتله قریمدن روم ایلنه عودتنه مساعده کوستردی. بو صیره‌ده، اوزمانه قدر کندی ایالتنده حال سکونده قالمش و فقط یکنی محمدك اوغرادیغی معامله‌یه نظراً احمد طرفندن او یولده بر تعرضدن قورقمقده بولنمش اولان قورقود، برادرلرینك تشبثاتنه‌قارشی اوغراشمق وپادشاه ایله یکی چریلرك توجهنی و اونك نتیجه‌سی اولەرق تاج سلطنتی تأمین ایتمك آرزوسنه دوشدی . قورقود یالکز اوچ صادق خدمتکارینی آلەرق تبدیل قیافتله استانبوله کلدی ویکی چریلر جامعنه اینەرك کندیسنی اونلره مسافر یاپدی، امید ایدیوردی‌که شو کوستردیکی طور امنیت ایله حقوق مسافر پروری کندیسنه بوعسکرك توجهنی قازاندرسین ، اوتوزسنه مقدم ، محمد ثانینك وفاتنده باباسنك وصولنه قدر ایکی هفته رأس اداره‌ده بولندیغی زمان یکی‌چریلره ویردیکی هدیه‌لره‌ده استناد ایدیوردی (٤). لکن بو عسکرك ، قورقودك اهلیتسزلکنه اعتقادی و سلیمك حقنده‌کی محبتلری اوتصورلری بوزدی: یونکله برابر قورقوده‌موقعنه لایق صورتده حرمت کوستردیلر واوتوزسنه‌دن بری کورمه‌مش اولدیغی‌باباسنك النی اوپمك آرزوسنی اظهار ایتدیکی‌زمان حضور پادشاهی‌یه قدر رفاقتنده کیتدیلر، شوقدرکه استانبوله دوغری ایلریلمکده اولان

(۱) سعدالدین، ٤، ورق ٥٧٢ .
(۲) اولوآ (Ulloa)، دیاس تانقو (Dias Tanco)نك ترجمه‌سی، ص ۹۸ .
(۳) سعدالدین، ٤، ورق ٥٧٣ .
(٤) جیوویو و سپاندوژینو عالی و سعدالدین ایله تماماً متفقدرلر . سانسووینو ، ۲ ، « *Fatti illustri di Selim* » ورق ۳٤۰ .

سلیمك وصولنه قدر قورقودك بتون حركاتی دقتله نظارت آلتنده بولندیردیلر (١). برطرفدن‌ده احمد مقصدینه نائل اولمق ایچون هیچ برشیده قصور ایتمه‌مشدی، قریم شبه جزیره‌سنك حكمدارلق صورتیله تمامكنه موافقتنی وعد ایده‌رك خفیاً قریم خانی منكلی گرایدن استعانه ایلدی. بوتكلیف، خانك سلیمه میلاتی متزلزل ایتمك ماهیتنی حائز ایدی؛ آنجق خانك اوغلی سعادت گرای — كه سلیمك دوست صادقی ایدی — احمدك خدعه‌لرینی سلیمه‌خبر ویرمكله برابر شهزاده احمد طرفنی التزام ایدن برادری محمد گرایك تأثیرینه‌قارشی پدرینك نزدنده‌اونی مظفرانه‌مدافعه‌ایتدی(٢). سلیم، سمندره ایالتنه دعوتی متضمن بایاسنك كوندردیكی مكتوبی آلمازدن اول ، تقریباً بیك بش یوزی تاتار اولان اوچ بیك سواری ایله ١٥١٢ كانون ثانیسی نهایتلرینه دوغری آق كرمان جوارندن طونه بوزلرینی كچمش ایدی . شدت برودتدن معیتی خلقنك بر چوغی تلف اولدی . استانبولده مارت آلتنجی كونی یكی چریلر كورلتیلی بر جمعیت قوره‌رق كندیلرینی احمدك علیهنه كوتورمك اوزره سلیمك پای تخته كتیرلمسنی پادشاهدن ایستدیلر. بایزید قورقدی، موافقت كوستردی؛ بایاسنك‌قرارینی خبر ویرمك واستانبوله وصولنی تعجیل ایتمك اوزره یكی‌چریلر سلیمه درحال برنامه كوندردیلر (٣). سلیم ایله پای تخت آره‌سنده اوتوز میلدن زیاده مسافه قالمینجه یكی چری آغاسی استقبالنه كیتدی (٤). ١٥١٢ نیسانك اون طقوزنده (٢ صفر) (٥) سلیم‌صورت‌مظنطنه‌ده‌استانبوله‌كیره‌رك یكی‌باغچه قاپیسنده (٦)وزراء دیكر اكابر دولت، برادری قورقود طرفندن سلاملاندی (٧) . بایزید مدت سلطنتنده بیوك خزینه‌لر طوپلامش اولدیغندن بونلرك سایه‌سنده كندیسنی تخت اوزرنده طوتهجغنی امید ایدیوردی؛ اكر سلیم ایالتنه كیتمك ایسترسه دفعةً اوچ یوز بیك دوقه ویره‌جكنی

(١) سعدالدین، ٤، ورق ٥٧٤ . عالی .

(٢) سلیمنامهٔ جلال زاده، درسد نسخه‌سی، باب ٤، ورق ١٧ .

(٣) استانبولده وندیك بالیوزی آندره‌آ نوسقولونك ٦ مارت ١٥١٢ تاریخلی راپوری.

(٤) مارینی سانوتوده آندره‌آ نوسقولونك راپورندن: «Selim venne 30 mig- lie di Constantinopoli, e il capo dei Janissari andò lo visitar» .

(٥) آندره‌آ نوسقولونك راپوری.

(٦) عالی، قرق ایكنجی وقعه، سعدالدین، ٤، ورق ٥٧٤. سپاندوژینو، ورق ٨٨ . استانبول وبوغاز ایچی، ١، ص ١٠١، مناوینو .

(٧) جیوویونك «Fatti illustri di Selim» اثری.

و سنوی ایکی یوز بیك دوقه ایراد تعیین ایده‌جکنی تبلیغ ایتدیردی . لکن سلیم — که جالس تخت اولورسه کونده اوچ آقچه ترقی ویره‌جکنی یکی چریلره وعد ایلمشدی — اونلرك التزامندن امین اولدیغی جهتله بو تکلیفاتی رد ایتدی . اختیار پادشاه، صورت رضا کوسترمك لازم کله‌جکنی حس ایده‌رك کندیسی ارتحالنه قدر تخته قالمق، خزینه‌دارینه وخزینه‌سنه ایلیشلمه‌مك، سلیم برادری احمد ایله اویوشمق شرطلریله سلیمی خلف کوسترمکه موافقت ایلدی، فقط عاصی شهزاده بو شروطك آنجق اوچنجیسی ایفا ایتدی و بر آن اول پادشاهلق ایتمك صبرسزلغیله باباسنی فراغه اجبار ایچون هرتدبیره مراجعت ایلدی (۱) .

۲۵ نیسان ۱۵۱۲ (۸ صفر ۹۱۸) جمعه ایرتهسی کونی یکی چری وسپاهیلر، بتون خلق آرقه‌لرنده اولدیغی حالده وزیرلری اوکلرینه قاتەرق سرایك اوکنده عرض وجود ایتدیلر، بایزیدبونلری جالس تخت اولەرق قبول ومراملرینی سؤال ایلدی(۲). هپسی بر اغزدن « پادشاهمز اختیار وخسته‌در، اونك یرینه سلطان سلیمی ایسترز.» دیه باغرشدیلر. بو صیره‌ده اون ایکی بیك یکی چری آوازهٔ حنکی اسماعه باشلادیلر، پادشاه اوغلنك ، خلقك ، اردونك بالاتحاد کندی علیهنده بولندقلرینی کوره‌رك مقاومته جسارت ایده‌میوب شوسوزلری سویلدی: «سلطنتی اوغلم سلیمه ترك ایدییورم، الله پادشاهلغنی مبارك ایتسون» (۳). او آنده سرایك دیوارلرنده وشهرك یدی تپه‌سنده (الله اکبر) صداسی عکس انداز اولدی. سلطان‌سلیم باباسنك الندن عصای حکومتی شو صورتله جبراً آلدیغی صیره‌ده سرایك برنجی وایکنجی حولیسی آره‌سنده‌واسطهٔ مواصله اولان قپوده‌والیوم وزرا وسفرانك حضور همایونه مثولدن اول طوردقلری موقعده بولونیورایدی، محکوم اعدام‌اولان‌وزرانك سرایدن چیقدقلری، یاخودسرایه کیردکلری زمان کندیلرینه حبل فلاکتی آتمغه ویاخود بویونلرینی کسمکه مأمور جلاد دخی اوراده طورمق معتاددر ؛ نه قورقونج وقفه کاهدرکه پادشاهك قولی مدهش براشتباه‌ایچنده، متبوعنك‌حضورینه کیرمك مساعده‌سنی، یاخود اولك‌امرینی

(۱) مارینی سانوتوده جوستینیانینك راپوری.

(۲) صولاق زاده . سعدالدین ، ص ۵۷٤ ، جمعه ایرتهسی حقنده بو کونك سعد‌نحسی متضمن اولان (بارك الله فی سبتها) حدیث [شریف] ینی ذکر ایدر. [سعدالدینك عبارهسی بودر : سنه ثمان عشر و تسعمائه صفرینك اول اسبوع ثانیسی ایدی، وبریوم سبت ایدیکه (بارك الله فی‌سبتها) حدیث شریفی غرهٔ جبهه‌سنده ثبت ایدی. مترجم]

(۳) جیوویونك بومناسبتله نقل ایلدیکی نطق صرف اختراعیدر.

بوراده بکلر. وزرا، سلیمه بایزیدك جوابنی تبلیغه کلهرك کندیسنی سرای درونته کتیردیلر. شهزاده، خلع ایلدیکی باباسنك الرینی بتون احترام بنوت اشاراتیله اوپدی. بایزید، پادشاهلق علاماتی برحکیم سکونیله اوزرندن ترك ایله یکی سرایدن همان چیقمق تدارکنه مسارعت کوستردی. یکی پادشاهه شان واوزون عمر تمنیاتنده بولنان خلقك ویکی چریلرك اوازهٔ متکررندن بحضور اولمسی باعث استعجال اولیوردی. سلیم، اسکی سرایه‌قدر باباسنه رفاقت ایدن قوهٔ محافظه‌نك باشنده بولندقدن صوکره یکی سرایه عودت ایده‌رك اکابر دولت یمین صداقت عرضنه کلدیلر. یکرمی کون صوکره بایزید — آرتق هرطرفدن یوز چویرلدیکنی کوره‌رك — مسقط رأسی اولان دیمتوقه‌ده اتمام حیات ایتمك اوزره اورایه‌عزیمتی ایچون اوغلندن مساعده ایستدی (۱). اختیار پادشاه، پورخصتی آلنجه وزیر یونس پاشا وانجق برملیوندن زیاده فدا کار لقله‌حیاتی قورتاره بیلمش اولان دفتردار قاسم‌رفاقتنده اولدینی حالده عزیمت ایلدی (۲). سلیم، ادرنه یولنه کیدن پای‌تخت‌قاپیسنه قدر باباسنك آرابه‌سی یانده یایان‌یورویه‌رك بایزیدك ویرمکده‌اولدینی نصایحی براحترام علنی ایله دیکلمکده ایدی. سلطان مخلوع دیمتوقه‌یه قدر واره‌مدی، عزیمتنك اوچنجی کونی حفصه قریه‌سنده آیا [۱۶] نام محلده ارتحال ایلدی (۱۰ ربیع الاول ۹۱۸ — ۲۶ مایس ۱۵۱۲) (۳). بایزیدك وفاتی یاشندن واوزون‌مدت اضطرابندنمی، یوقسه خدمتکار صفتیله یانده‌بولنان جنویزمناوینونك اسناد ایتدیکی وجه ایله فی الاصل یهودی اولان طبیبنك سلیمك امری اوزرینه ویردیکی زهردنمی نشأت ایتمشدر، بوراسی بیلنه‌مز. بو بابده وندیك ایلچیلرینك راپورلرنده سکوت ایدلمش اولمسی بتون مورخلر طرفندن تکرار ایدیلن بو اسنادی فی‌الحقیقه تکذیب ایدر، لکن مورخین دولتك‌ده سکوتی وسلیمك بتون حیاتی بونی مؤید کورونور.

بایزید، تخت عثمانیدن گذارینی اکثریا فلاکتلی محاربه‌لرله وبر جیانت سیاستیله اشارت ایتمشدر؛ سلطنتی مناسبات متعدده ایله متصوفانه وشاعرانه بر طور علامتی کوسترمکه بوحال. پادشاهك جهره‌سنده وزمانینك بتون تأسیساتنده نمایان ایدی.

(۱) سپاندوژینو، ص ۱۸۹. جلال زاده‌نك سلیمنامه‌سی، باب ۱۲.

(۲) وندیك ایلچیلرینك راپورلری، مارینی سانوتوده.

(۳) ادرنه جوارنده «سکودلی دره» نام موضعده ارتحال ایتدی. سعدالدین، جلد ۲، ص ۲۰۷. (مترجم)

مؤخراً وندیك دوجلغنه ارتقا ایدن ایلچی آندره آغریتی حکومتنه یازدیغی راپورلرك برنده بو بابده شویله دیور: « اتلی وسمین اولان چهره‌سنده اصلا بر ظالم وقورقونج آدم علامتی یوقدر ، بالعکس حزن، اوهام پرستلك ، اصرار، برازده خست امارائی کورویور . ماکنه صنایعی زیاده سور، ایی کسلمش قرمزی عقیقلردن، ایشلنمش کموشدن، کوزل اعمال ایدلمش اشیادن پك خوشلانیر. نجوم والهیاتده معلومات عمیقه صاحبی اولوب دائما بو علملرده مطالعه ایله مشغولدر . کیمسه اوندن دها ایی اوق قورهماز . خیلی وقتدن بری شرابدن ال چکمش ایسه‌ده دیکر حظوظاتدن فارغ اولهمشدر، بنابرین سوءاستعمال کندیسنی زمانندن اول اختیار برآدم یاپمشدر»[۱۷]. شاه اسماعیلك ایران تختنی غصب ایتمك ایچون اوکه سورمش اولدیغی مسلك تصوف فکری او زمان یالکز عجمسلره دکل ترکلره دخی سرایت ایدی . بو دورك تمایلات مذهبیه‌سی یزیم عصردن بری تصوف ایله نشانه‌دار اولان برچوق آثار ایله، خصوصا متعدد منزوی طریقتلری تأسیسیله تظاهر ایتمش ایدی. عثمانلی دولتنك ایلك عصرنده نقشبندیلر، سعدیلر، بکتاشیلر اولمق اوزره یالکز اوچ درویش طریقتی بولنیوردی که اورخان سلطنتنك خاتمه‌سنده بونلردن بحث ایتدك . ایکنجی عصرده خلوتی (۱) ، زینی (۲) ، بابائی (۳) . بیرامی (٤) اشرفی [۱۸] . بکری [۱۹] طریقتلری تأسس ایتدی. بومختلف طریقتلرك بوکونده برچوق مریدلری واردر، الك مشهور ذواتنك مزارلری ارباب اخلاص اسلام ایچون زیارتکاهدر . بایزید شدت منزویانه‌سنه وملایمت طبعنه رغماً عشرتهانهماك ایتمك (٥) وشهزاده جم ایله کندی اوغللرندن برینی تسمیم ایتمك ایله اتهام ایدلمشدر، شوقدرکه بوتسمیم خصوصنه تاریخجه محققیت ویرهجك بردلیل یوقدر. قرق بیك دوقه تخصیصاتدن قورتمق ایچون قارداشنك وفاتنه سبب اولمسی [۲۰] — خصوصاً برادر اعدامنك محمد ثانی طرفندن قوانین اساسیهٔ دولت عدادینه ادخال

(۱) عمر خلوتی قیصریه‌ده ۸۰۰ (۱۳۹۷) ده وفات ایتمشدر.

(۲) زین‌الدین ابوبکر حافی کوفه‌ده ۸۸۲ (۱٤۷٤) ده وفات ایتمشدر. [بو تاریخك دوغریسی ۸۲۸ (۱٤۳٤) اولهجقدر . هامهرك فرانسزجه ایکی تمثیلك ایکیسی‌ده یاکلشدر ؛ زین‌الدینك تاریخ وفاتی تقویم التواریخده هجری اولهرق مقید و۸۲۸ هجریسی حساباً کوستریلمز میلادیه مصادفدر. مترجم]

(۳) عبدالغنی پیر بابائی ادرنه‌ده ۸۷۰ (۱٤٦٥) تاریخنده وفات ایتمشدر.

(٤) حاجی بیرام آنقره‌ده ۸۷٦ (۱٤۷۱) ده وفات ایتمشدر.

(٥) موراجه دوسون، ٤، ص ٥٦ و ۱٦۸ .

ایدلش اولمسی نظر مطالعه‌یه آلنیر ایسه — بر درجه‌یه قدر احتمال قبول ایدن بر ظندر ، آنجق اوغلی محمدی تبدیل قیافت استانبوله کلش اولمسنه جزماً چاشنیکیر باشی واسطه‌سیله تسمیم ایتدیردیکی حقنده مناوینونك روایتی (۱) پادشاهك اوغللری حقنده دائما ابراز ایلدیکی شفقت وکندیسندن اول وفات ایدن اولادی ایچون دوکدیکی اشك صمیمیت ایله تکذیب اولنور کورمکده‌یز . شهزاده علمشاهك ارتحالنده — که خبر وفاتی بر معتاد سیاه کاغد اوزرینه بیاض حروف ایله یازلمش ایدی — باشندن قاووغنی یره آتدی ، دائره‌لرینك خالیلرینی ترسنه چویرتدی ، اوچ کون هردرلو موزیقه‌یی منع ایتدی. فقرایه یدی بیك آقچه توزیع ایلدی (۲). کندیسنه خست‌اسناد اولنمسیله برابربایزیدمدت سلطنتنده برچوق صدقات ویرمشدرکه زماندن قاله دفاتره‌نظراً بونلر سکز ملیون آلتی یوز بیك (۳) آقچه‌یه بالغ اولمشدر. یالکز مکهٔ مکرمه‌یه فقرا ایچون سنوی قرق بیك دوقه اهدا ایدر ایدی (٤) . البسه‌سنه کلنجه بایزید نه ایلك التی پادشاه کبی آلتونلی سرپوش (اسکوف) ، نه‌ده مراد ثانی کبی کسوهٔ علما (عرف) کیردی. مخروطی‌الشکل واطرافنه دلبند صاریلی بر قاووق انتخاب ایتمشدرکه او زماندن بو وقته (مورخك زماننه) قدر مجوزه نامی آلتنده تشریفات سرپوشی اوله‌رق قالمشدر (٥) .

وندیك ایلچیلری جوستینیانی وفوسقولونك — که بایزیدك ارتحالی سنه‌سنده برنجیسی ادرنه‌ده وایکنجیسی استانبولده اقامت‌ایدردی — راپورلرینه نظراً اوزمن دولتك وارداتی درت بش ملیون دوقه مقدارینه بالغ اولوردی [۲۱]. آناطولیده یکرمی درت (٦)، روم‌ایلیده اوتوز درت سنجاق وار ایدی. ایکی ملیون دوقه‌دن اون ملیونه قدرتخلف ایدن وارداتلرینه کوره بوسنجاقلرك بکلری کندی‌مصرفلریله

(۱) *Come Sultan Baiazit fece avelenare Sultan Mahomet suo figluolo* (سلطان بایزید کندی اوغلی اولدردیکنه دائر منه‌وانینونك افاده‌سیدر .)

(۲) منه‌اوینو .

(۳) سعدالدین، ٤، ورق ٥٧٩. صولاق‌زاده، ادریس. اوزمان اللی آقچه بردوقه اولدیغی جهتله یوز یمش ایکی بیك دوقه دیمکدر. موراجه دوسونه‌ده مراجعت، ۲، ص ٤۲۲ .

(٤) موراجه دوسون، ۳، ص ۲٥۸ .

(٥) موراجه دوسون، ٤، ص ۱۱٤ .

(٦) *Sanzachi nella Grecia 34 , in Natolia 19 , e poi quelli dei figlioli che sono Sanzachi 5.* (روم‌ایلیده اوتوز درت وآناطولیده ۱۹ وشهزاده‌لرله پادشاهه خاص ٥ سنجاق بولندیغنه دائر مارینی ساتوتونك افاده‌سیدر).

ایی مجهز ومسلح اولەرق بش یوزدن بیکه قدر سواری بسلمکه مجبور ایدیلر؛ شو صورتله زمان صلحده حیوانلری مکمل اللی بیك زعیم وتیمارلی ایله اون ایکی بیك یکی چریدن مرکب دائمی بر اردو بولنور ایدی [۲۲] . دونانما ترتیباتی علی العاده یتمش قادیرغەدن زیاده دکلدی. ایالت والیسی اولان شهزادەلرك ایراد سنویسی سکسان بیك دوقەیه قدر تخمین اولنه بیلیر ایدی . وزیرلرك یکرمی بش بیکه ، آناطولی وروم ایلی بکلربکلرینك اوتوز بیکه، ایکی اردوقاضیلرینك بشر بیکه، ایکی دفتدارك دردر بیکه، ایکی قاپیجی باشینك بیکر اقچه یه وارر ایدی. اوچ توغلو اوچ وزیر — که برنجیسی وزیر اعظمدر — ایله ایکی قاضی عسکر ، ایکی دفتردار (۱) ، نشانئ دیوان همایون دیوانی تشکیل ایدەرك هر هفته جمعه ایرتەسی کونیله اونی تعقیب ایدن اوچ کونده سرای همایونده اجتماع ایدرلر ایدی، یکرمی بش کاتب — که مؤخراً هربری دیوان همایون اقلامندن برینەباش اولمشدر — سرایده قیود دولتی املا ایدرلردی . دولتك بتون ایالتلرندن آقوب کلمکده اولان آلتون وکموشی وزنەمأمور اوچ یوزکشی بولنوردی. دیواندن صوکره وزیرلر سرایده طعام ایدرلردی. وزرانك هربری کندی نظارتنه عائد مصالح حقنده بر ملاقات خصوصیەده پادشاهه عرض معلومات ایلردی. چاوش باشینك امری آلتنده بولنان واوامر حکومتی توصیل ولازم کلن اشخاصی توقیف و ویرکیلری تحصیل وظیفەسیله مکلف اولان آلتمش چاوش دیوانك یانندەکی اوطەده کندیلرینەویریلەجك امره دائما حاضر بولنورلردی . سرایك قاپیلرینی اوچ یوز قاپیجی بکلردی . اردونك ارکان حربی الی سواری جنرالرندن (بو سواریلر سپاهیلردن، سلحدارلردن، آیاقلی سواریلردن، غربای یمین ویساردن مرکبدر)، درت معاونی ایله یکی چری آغاسندن ، طوپچی باشیدن متشکل ایدی. خاص آخوردەکی اوچ بیك سواری سرای سر امیر اخورینك امری آلتنده بولنور ایدی . پادشاه آت ایله چیقدیغی زمان ایکی یوز صولاق واوچ یوز خدمه معیتنده بولنەرق بونلر محاربەلرده واردوکاهلرده ذات شاهانەیی اصلا ترك ایتمزلر ایدی. ایکنجی خطده یکی چریلرك چادرلری پادشاهك اوتاغی اطرافنده بر دائره تشکیل ایدردی .

سلطان بایزید طبعاً مسائل صلح اولمقله برابر افکار دینیەسی جهتله مثوبات جهادی اعز

(۱) ایکی دفترداری اولان ایلك پادشاه، بایزیددر . اسلافنك یالکز بر دفترداری وار ایدی. موراجه دوسون، ۷، ص ۲۶۱ .

بیلدیکندن اسلامك اك مشهور ایکی حکمدارینه، یعنی اهل صلیب تاریخنده مشتهر نورالدین (١) ایله تیموره (٢) امتثالاً محاربه‌لرنده البسه‌سنه و آیاق قابنه اصابت ایدن توزلری کمال دقتله طوپلاتدیره‌رق بونلرك وفاتنده یاناقلری آلتنه قونلمسنی وصیت ایتدی ؛ تاکه ، سعدالدینك افاده‌سی وجه ایله « بوی لطیف غزا قبرینی مسك کبی معطر و برموجب حدیث شریف (٣) آتش جحیمی آندن دور ایلسون ». اوامر قرآنیه‌یه تمامیله رعایتکار اولدیغندن استانبولك یدی تپه‌سندن اوچنجیسنده (٤) بر جامع بنا ایتمشدرکه آنجق طقوز سنه‌ده ختام بولمشدر . اونك قربنده فقرا ایچون بر عمارت (٥) ایله برده مدرسه (٦) انشا ایتمشدر . ادرنه‌ده دخی استانبولده‌کی جامعی طرزنده برجامع ایله خسته خانه ، حمام ، عمارت ، مدرسه یاپدیرمشدر؛ بو جامعه طونجه اوزرنده‌کی آلتی کمرلی کوپری قربنده بولنان دکرمنلرك وارداتنی تخصیص ایتمشدر (٧). امر سلطانی ایله اماسیه‌ده بر تکیه . بر مکتب ، بر عمارت، بر مدرسه تزیین انظار ایتمش

(١) جامع التواریخ .

(٢) شرف‌الدین .

(٣) جنابی، ص ٤١٣. « من غربت قد ماه فی سبیل‌الله، حرم علیه النار ». [حدیث شریفك مألی: «الله یولنده [جهاد ایچون] ایکی آیاغی توزلانان کیمسه‌یه نار حرام ایدلمشدر.» متنده‌کی عباره‌یه سعدالدینك استانبول تمثیلنده تصادف اولنه‌مادی ؛ باشقه بر مورخ عثمانیدن مأخوذ اولسه کرکدر. مترجم]

(٤) بو تپه عثمانلی مورخلری طرفندن « استانبول سره‌سنده» دینلمش، یعنی استانبولك کوبکی عد ایدلمشدر. آنجق وارون (de lingua latina. ٦) ده ده‌لف حقنده دنیانك کوبکی دیدیکی حالده بو دوغری اولمدیغی کبی اوتپه‌نك استانبولك کوبکی عد ایدلمسی‌ده موافق حقیقت دکلدر . [بایزید موقعی شهرك همان اورته‌سنده اولدیغندن مورخلریمزك تشبیهی یرنده کورونور . سعدالدینك استانبول تمثیلنك ایکنجی جلدندن ٢١١ نجی صحیفه‌ده « استانبول سره‌سی » یرینه استانبول سده‌سی دینلمشدرکه بونك سهو ترتیب اولدیغنی هامه‌رك دلالتیله آکلایورز. مترجم]

(٥) سعدالدین، ٤، ورق ٥٧٩ . استانبول وبوغاز ایچی، ١، ٤٠٢ .

(٦) جامعده یومی اون آلتیشر آقچه وظیفه ایله ایکی امام؛ اوقدر یومیه ایله اون آلتی قارء قرآن ؛ یکرمی دردر آقچه ایله درت قیم ؛ یکرمی دردر آقچه ایله آلتی فراش ؛ اوتوز آقچه ایله قندیلجیلر تعیین ایلدی. فقرانك مصارف اعاشه‌سی طقوز ملیون یوز بیك آقچه‌یه بالغ اولوردی؛ عمارتك خدمه‌سندن هربری یکرمی آقچه آلیردی. ادریس، ٢٠٠ و ٢٠١. بوراده مستسخك برسهوی اولمق کرکدر؛ چونکه امامك تخصیصاتی قندیلجی تخصیصاتندن دون اوله‌ماز.

(٧) حاجی قالفه‌نك روم ایلیسی .

و اشبو مدرسه‌نك اداره‌سنه مأمور ذاته یومی سکسان آقچه تخصیص اولنمشدر (۱). سلطان بایزیدك انشاآتی بونلردن‌ده عبارت قالمایوب — پدرینك شیخ ابوالوفا ایچون یاپدیردیغی کبی — اوده شیخ شمس‌الدین بخاری ایچون بر تکیه و بر مدرسه بنا ایتدیرمشدر (۲). محمد اول زمانده تأسیس ومحمد ثانی زمانده الغا اولنان ریاست سادات منصبی خلفا زمانده جاری اولان « نقیب‌الاشراف » عنوانیله بایزید زمانده تکرار وجود بولمشدر (۳). پادشاهك بر چوق وزیرلری کندیسنه امتثال ایده‌رك از جمله علی ومصطفی پاشالر استانبولده فقرا ایچون عمارت بنا وتخصیصات لازمه‌سنی تعیین ایتمشلردر(٤). ارکنه نهری اوزرنده بر کوپری یاپدیرمش اولان بیوك پدرینه اقتفاءً (٥) بایزید دخی عثمانجقده قزل ایرماق اوزرنده طقوز وسقاریه اوزرنده اون درت و صاروخان سنجاغنده کدوس (هه‌رموس) نهری اوزرنده اون طقوز کمرلی بر کوپری قورمشدر [٢٤]. انشاآته وصدقاته ویردیکی مبالغ وفیره‌دن ماعدا هر سنه فقهایه ، مفتیلره ، قاضیعسکرلره ، مدرسلره ، شیخلره هدایای کثیره توزیع ایدردی [٢٥].

تصدیق ایتمك لازم کلیرکه بایزیدك علوم حقنده‌کی حمایه‌سندن ، عصرنده ترقیات علمیه‌یه بربیوك تأثیر حاصل اولمشدر . خصوصاً فقه‌صورت سریعه‌ده وسعت بوله‌رق اك محترم فقهایه مستثنی رعایتلر کوسترلمشدر ؛ بونلردن صاری گورز (٦) بایزیدایله سلیم آره‌سنده استحصال مقارنته مأمور ایدلمشیدی ؛ امام علی (٧) سفارتله مصر سلطانی قایتبای نزدینه ومؤخراً شهزاده قورقوده کوندرلمشدر ؛ نیکساری [٢٦] ویوسف جنید (٨) جامعلرده تأسیس اولنان کتبخانه‌لرك حافظ کتبلکلرینه مأمور

(۱) سعدالدین، ٤، ورق. ٥٨.
(۲) عالی، ورق ١٧٤ .
(۳) موراجه دوسون، ٤، ص ٥٦٢ .
(٤) مصطفانك انشا ایتدردیکی عمارتك ختامنی تشهیراً ویردیکی ضیافتده مناوینو پادشاهك خدمه‌سندن اولق صفتیله حاضر بولنمشدر .
(٥) حاجی قالفه‌نك روم‌ایلیسی، ص ٦٦ .
(٦) ٩٢٩ (١٥٢٢) تاریخنده وفات ایدن صاری‌کورز، حقوق اسلامه دائر «مرتضی» عنوانیله بر اثر یازمشدر.
(۷) علی ٩٢٧ (١٥٢٠) ده وفات ایتمشدر. سعدالدین، ورق ٥٩٨ .
(۸) صدر الشریعه‌یه حواشی کثیره تعلیق ایتمش اولان توقاتلی اخی یوسف بن جنید. سعدالدین، ورق ٥٨٧ . عالی .

ایدلمشلردر . بعض فقها بولندقلری مناصب رفیعهٔ شرعیه‌ده ثروت عظیمه‌یه مالك اولمارله بونلری خصوصی کتبخانه‌لر تأسیسنه صرف ایتمشلردر . اشعارله شهرتکیر اولان مهری ایله مناسبت‌عاشقانه‌ده بولنان مؤیدالدین [۲۷] — که بیوك شاعر نجاتی، دیوانی اونك نامنه اهدا ایتمشدر — بو زمرهٔ علمادندر . وفاتنده شمدیکی استانبول کتبخانه‌لرینك هر برندن زنکین بر کتبخانه براقمشدر ، زیرا بو مؤسسه‌ده یدی بیك جلد کتاب بولونیوردی . بایزید عصرنده مظهر شهرت اولان ، سنان پاشا تلمیذی لطفی [۲۸] آثارندن زیاده حیاتنك صورت فلاکتده ختام بولمسیله صیت قازانمشدر. رقیبی بولنان فقیه کاتب زاده طرفندن حریت مفرطهٔ فکریه ایله اتهام اولنوب رفقاسنك ویردیکی بر حکم ایله اعدامه محکوم اولهرق افنا ایدلمشدر. بایزید عصرینه شرف ویرن آلتمش فقیه آره‌سنده ایکیسی دیکر بر شعبهٔ معلوماتده یوکسك شهرت قازانمشلردر، بونلر — برنجیسی طبده، ایکنجیسی ریاضیاتده کسب صیت ایدن — حکیم شاه ومیرم چلبی [۲۹] در . بایزیدك دور سلطنتی تاجی بکك ایکی اوغلی جعفر وسعدینك اثرلریله لسان عثمانیده انشای مکاتیبك ایکی نمونه‌سنی کورمشدر [۳۰]. مورخ نشری وادریسی [۳۱] صورت مخصوصه‌ده ذکر ایتمه‌مز لازم کلیرکه پادشاهك امری اوزرینه تأسسندن بایزید ثانی عصری نهایتنه قدر دولتك تاریخنی تحریر ایتمشلردر. نشری لسان عثمانیده ساده بر اسلوب ایله یازمش ، ادریس لسان فارسی‌یی وعرب مورخی یمینی ایله عجم مورخی وصافك طرز طمطراقنی اختیار ایتمشدر ، برنجیسی ساده وخالص بروقایع نویس، ایکنجیسی ایسه خاندان عثمانینك مادح مبالغه کاریدر. بایزیدك ادبیات حقنده بذل ایلدیکی حمایه ممالك اجنبیه‌یه ، حتی خراسان ایله ایرانك دیکر ولایاتنه قدر اتساع ایلردی. بو صوك مملکتده شاعر اعظم جامی (۱) وفقیه متبحر دوانی — برنجیسی بیك آلتون، ایکنجیسی بش یوز آلتون اولمق اوزره — تخصیصات سنویه آلیرلردی ، مفتیٔ ایران مولانا سیف‌الدین احمد و جامع حدیث پیغمبری میر جمال‌الدین عطاءالله [۳۲] سیاحت پادشاهیدن حصه‌دار اولمشلردر . بو دور سلطنتك الك بیوك شیخی (۲) اسکلیبلی یاووسیدرکه بایزید آماسیه والیسی ایکن،

(۱) جامی ، هفت مجلس عنوانیله مشهور اولان یدی شعر خیالی مجموعه‌سنی معرض نشکرده بایزید نامنه اتحاف ایتمشدر . جامینك بومقدمهٔ اتحافیه‌سی کلکته‌ده مطبوع انشاسنده مندرجدر ، ص ۱۱۸ و ۱۱۹ . بایزیده یازدیغی بر مکتوب ایله برابر ۸۹۷ (۱۴۹۱) تاریخیله مورخدر.

(۲) سعدالدین و عالی طاش کوپری زاده‌دن نقلاً بایزید عصرندن اوتوز شیخك ترجمهٔ حالنی یازارلر.

حجده عودتنده تخت سلطنته کوره‌جکنی کشف ایله شهزاده‌یه بیان ایتمش ایدی ؛ یاووسینك شهرت عظیمه‌سی، کندیسنه شیخ السلاطین وسلطان المشایخ عنوانی ویردیر- مشدر، زاویه‌سی دائما دولتك اکابر مأمورینی واعاظم فقهاسی ایله مالی ایدی (۱). سلطان سلیم استانبوله کلوب ده پای تخت مشایخنی کاملاً دعوت ایلدیکی زمان یالکز سید ولایت شیخ حسینی (۲) بودعوته اجابت ایتمه‌مکه جرأت ایتمیدی؛ بونك سببی سؤال ایدلدکده پادشاه جدیدك مدت سلطنتی آز اولهجغی کشفنده بولندیغنی بیان ایتمشدر. مراد ثانی عصرنده استانبول محاصره‌سنه فعالانه اشتراك ایدن نامداشنك اقرباسندن بولنان شیخ احمد بخاری بر سنه مکده قالهرق هرکون یدی دفعه کعبه‌یی طواف ایتمشدر [۳۳]. نهایت مدرنیلی شیخ داود براثر متصوفانه بازمشدرکه شیخ شبستریnك «کلشن راز» ینه لاحقه تشکیل ایدر [۳٤]. یاووسی وداود کبی مشایخ ایله مصاحبت ایتمش اولمسندندرکه بایزید، اشعارینه خاصهٔ فارقه‌سی اولمق اوزره رنك تصوف وعرفان ویرمشدر، قارداشی جمك (۳) و اوغلی قورقودك (٤) اشعاری ایسه بالعکس عشق و شکایات عشقی حاویدر . لکن بایزیدك اولادی آره‌سنده طبع شاعرانه ایله الك زیاده ممتاز اولان سلیمدر . دیکر شهزاده‌لر شاعریت ادعاسنده بولنمامقله برابر مصاحبت شعرادن محظوظ اولورلردی . بوندن دولایدرکه ذکائی (٥) شهزاده علمشاهك کاتبی ، ذهنی (٦) شهزاده محمد شاهك دفترداری اولمشدر . اسکندر کبیر حقنده قصیده تنظیم ایتمش اولان شاعر فغانی شهزاده عبداللهك مدیحه خوانی اولمشدر (۷). آفتابی (۸) ، منیری (۹) ، نجاتی — که برچوق آثار ایرانیه‌یی ترجمه ایتمش شاعر ریابیدرلر — شهزاده احمدك خدمتنده بولنمشلردر . شهزاده عبداللهك وفاتندن

(۱) مصلح‌الدین فیروز یاوسی ۹۲٦ (۱۵۱۹) تاریخنده وفات ایتمشدر . سعدالدین ، ورق ٦۰٦ .

(۲) حسینی ، یمش اوچ یاشنده اولدیغی حالده استانبولده ۹۲۹ (۱۵۲۲) ده وفات ایلمشدر. سعدالدین، ورق ٦۰۷ .

(۳) شابه‌رك «عثمانلی شاعرلری تراجم احوالی» اثرنده جم، ص ٦۲ .

(٤) کذلك، ص ٦۸ .

(٥) عالی، ۱۸٤ .

(٦) کذلك .

(۷) عاشق حسن زاده.

(۸) عالی، ورق ۱۸٤؛ شابه‌ر، ص ۱۰۰ .

(۹) عالی، ورق ۱۸٦ ،

صوکره شهزاده محمودك سرایی نشانجی صفتیله نجاتی (١) بی ، مدیحه‌کو و حکایه نویس صفتیله فغانی وعندلیبی (٢) بی ، دفتردار صفتیله طالعی (٣) بی ، کاتب دیوان صفتیله صابی‌بی (٤) بی جمع ایتمشدر . بهشتی وفردوسی بایزید عصرنده شعر ربابیده فغانی ونجاتی ایله رقابت ایتمشلردر. عجم شاعرلری کبی خمسه یازان ایلك عثمانلی شاعری بهشتیدر [٣٥] . سلیمان پیغمبرك تاریخنی یاریسی منثور، یاریسی منظوم اوله‌رق اوچ یوز آلتمش جلدده یازمشدر . بونلری پادشاهه تقدیم ایتمسیله ذات شاهانه سکسانی انتخاب ایده‌رك بقیه‌سنی یاقدرمشدر (٥). تمنایی — که حلول ارواح مذهبنی قبول واظهار ایتمش وهرمخلوقی ذات الوهیتك جزء متممی عد ایتمکده بولنمش ایدی — مراد ثانی زمانینده اعدام اولنان نسیمی وکمال امی اعتقادینه موافق برمسلکده اولمسندن دولایی اونلر کبی مقتول اولدی . بودفتر شعرانك خاتمه‌سی اولمق اوزره، آماسیه‌ده طوغمش اولان کوزل مهری اسکندره عشقنی نظم و تشهیر ایتمشدرکه بو شاعره، عثمانلیلرك «سافو» سیدر [٣٦] .

(١) شاپه‌ر، ١٨٧. عاشق پاشا زاده، قنالی زاده، ریاضی. نجاتی لیلا ومجنون ایله کل وخسرو منظومه‌لرینك صاحبی اولدیغی کبی فارسی جامع الحکایاتی ترجمه ایتمشدر.

(٢) عالی، ١٨٥ .

(٣) کذلك.

(٤) کذلك، ورق ١٧٥ .

(٥) شاپه‌ر، ص ٢٥١، لطیفی وعاشق حسندن نقلاً . [بوجلدلری اجزا صایلیدر. مترجم]

یکرمی ایکنجی کتاب

سلیم اولك طبیعتی . — جلوس بخششی . — پادشاهك قارداشلری و یکنلری . — یکنلریله قورقودك اعدامی . — اجنبی دولتلریله مناسبات سیاسیه . — شاه اسماعیلك دوام استیلاسی ، اسلامده سنیلر ایله شیعیلر آره‌سنده‌کی اختلاف عظیمه عطف نظر . — ایران علیهنه محاربه مقدمه‌سی اولمق اوزره ممالك عثمانیه‌ده‌کی شیعیلرك قتل عامی . — پادشاه ایله شاه آره‌سنده مخابرهٔ تعرضکارانه . — سلطان سلیمك چالدیران مظفریتی . — تبریزه دخولی . — مشتایه عودتی . سلیمك حقوق بین‌المللی نقضی .

(۱) بیوك حکمدارلرك حرص شانی — که کندیلرینی مظفریات و فتوحاته سوق ایدر بر مرض مزعجدر — بعضاً وقایع عظیمه‌لرینك جاذبه‌سیله ، پارلاق وفقط فائده‌سز بر خودبینلکه فدا ایدیلن ملتلرك مصائبنی موقتاً اونوتدیررسه‌ده وحشیلك وقان تشنه‌لکی ملل شرقیه میاننده بیله دائما مطهر نفرین اولمش و تختی قتل ایله لکه‌دار ایدن حکمدارلر معاصرلرینك مؤاخذه‌سندن واحلافك تلعینندن قورتیله‌مامشدر . موظف برطاقم آدملر هرجنایتك یاننه برمعذرت ، یاخود برسبب مقبول وضع ایدرلرسه‌ده بیهوده‌در ؛ دها مستقل الافکار ارباب قلم بو اکاذیبك ماهیتنی اظهار ایده‌رك حکمدارلرك خطیئاتی ، ارکج بزه هر درلو ستره‌دن عاری اوله‌رق حقیقت اصلیه‌لری وجه‌ایله کورینور . عثمانلیلرك کسکین واکلمز معناسنه اوله‌رق یاووز(۲) تسمیه ایتدکلری سلطان سلیم دخی شو صورتله آسیاده . آوروپاده مدیحه‌کولر بولمش و اونلرك قلم

(۱) بودولتك اك بیوك ایکی پادشاهی فاتح ایله یاووزدرکه بری قسطنطینیه کبی مغبوط عالم اولان بربلده‌یی تسخیر ایله مرکز سلطنت اتخاذ ایتمش وحکومته دوامنی تأمین ایده‌جك برشکل انتظام ویرمش ؛ دیکری سلطنت عثمانیه‌یی خلافت اسلامیه قوتیله ترصین و تأیید ایلمشدر . هامه‌ر ، فاتح قسطنطینیه‌نك محاکمهٔ افعالنجه التزام شدت ایلدیکی کبی فاتح مصر وحرمین حقنده‌ده بی‌طرف کورنمیور . مورخك عیناً ترجمه‌سی وظیفه‌سی ترك ایدلمه‌مکله برابر اقتضا ایدن باشلیجه یرلرده تنقید ایدیله‌جکدر ؛ آنجق افاداتنك مبتصرانه مطالعه اولنمسی شمدیدن قارئین کرامه اخطار اولنور . (مترجم)

(۲) یاووز کلمه‌سی حقنده بعض تدقیقات قیدینی فائده‌دن خالی کورمدك : احمد وفیق پاشا لهجه‌ده بوکلمه‌یی « شدید ، یرامز ، خشین ، اوزضدی » صورتنده واوز کلمه‌سنی «اویغون ، ایو ،

اسارتلری مظالمی اجراآت عادلانه و سیاستکارانه و استبدادینی بیوك بر دولتك حکمدارینه لایق بر صفت اولهرق کوسترمش ایسهده تاریخ بوندن دولایی اوحکمدار حقنده آلدانمامش وکندیسنی افعالنه کوره محاکمه ایتمشدر، نزدینه ابعاث ایدلمش سفرانك ، حتی بعض عثمانلی مؤلفلرینك شهادتلری منفعت پرست مداهنلرك مبالغهلرینه کافی درجهده تقابل ایتمشدر. وندیك ایلچیسی فوسقولونك رئیس جمهوره کوندرمش اولدیغی بر راپورده شو سوزلر مندرجدر (۱) : «وجهاً قرمزی اولان سلیم خونخوار کورونیور ؛ طبیعت ظالمانهسی کندیسنه یکی جریلرك محبتنی جلب ایتمشدر؛ سلیم کوزلاولمقدن زیاده چرکیندر (۲)» ۵ نیسان ۱۵۱۲ تاریخلی دیکر بر راپورده وندیك سفیری شوصورتله بیان فکر ایدر: «بوحکمدار انسانلرك اك ظالمیدر؛

برار. جید، صالح، حلیم اوغوز» دیه ایضاح ایله ایکنجی کلمده «آزاولسون اوز اولسون، چوق اولوب یاوز اولهجغنه» صورتنده برده ضرب مثل یازار. شو ضرب مثلك برنجی قسمی معلوم ایسهده ایکنجی قسمی ایشتدیکمز یوقدر. چغتای لغتجهسی اولان «آبوشقهده» ده نه یاووزی، نهده اوزك بو معناسنی کورهمیورز . پارسده ، ۱۸۷۰ ده مطبعهٔ ایمپراطوریه مطبوعی « لغات نوائیه » ده یاووز «mauvais, querelleur, faible» (فنا، منازعهجی، ضعیف) دیه ایضاح ایدلمشدر ؛ لکن بوده شواهددن عاریدر . بخارالی شیخ سلیمان افندینك ۱۲۹۸ استانبول مطبوعی چغتای وترکی عثمانی لغتنده ایسه «یاووز — پاکیزه ، اعلا، نیك ، خوب؛ کوزل، مستثنا » صورتنده یازلمشدر. فیالحقیقه عثمانلیلقده «یاووز آت» دنیلدیکی زمان هرکس آتك اعلاسنی، اك قوتلیسنی آکلار. هامهرك بیوك طبعنده یاووز (tranchant, inflexible کسکین، اکلز) ومختصرنده کسکیندن صوکره (Vigoureux) قوتلی کلهسیله تفسیر ایدلمشدر. بخارالی سلیمان افندینك صورت قیدی هامهرك ترجهسنه موافق اولمقله برابر اك دوغری کورینور. یاووز قلیچ ، یاووز آت قلیجك و آتك کافهٔ خصائصنی جامع، اعلاسی ، مستثناسی دیمك اولدیغی کبی سلطان سلیمه یاووز دینلمسی پادشاهلق خصائصنی تمامیله حائز اولمسندن نشأت ایتمش اولهجقدر. (مترجم)

(۱) وندیك ایلچیسی سلطان بایزیدك حلم وسکوننه بدل سلطان سلیمك سطوت وفورانی کورنجه بالطبع جمهور حقنده بر چوق اندیشهلره دوشمشدر ؛ اونك راپوری بو اندیشهنك آینهسیدر. (مترجم)

(۲) (حال بوکه سلیم ۱۴۶۷ ده تولد ایتمش «*Questo Signor di anni 38 rossula* (اولدیغندن، ۱۵۱۲ده بایزید ثانیه خلف اولدیغی زمان قرق بش یاشنده ایدی) *faccia, mostra crudelissimo, e per questo amato dei Janizzari, più tosto bruto che altramente.*» مارینی سانوتوده فوسقولونك راپوری.

«*Signor de 36 anni, ferocissumo e tutto di guerra, ne ubada ad altro che cose martiale.*» (۳) شو حالده سکندن اون سکز دها کچ کورونیور ایدی دیمکدر.

یالکز فتوحات دوشونیور ویالکز حربه متعلق ایشارله مشغول اولیور (۱)». سلیمك جلوسندن برقاچ کون صوکره، وندیك سفیرلرینك اونك حقنده کی حکملری بودر. شمدی عثمانلی مورخلرندن جنابی ایله هزارفنی دیکلیه‌لم: جنابی دیرکه: «سلیم اوزون بویلو ایدی؛ فکرنده جرأت وزیاده سلامت وار ایدی. شعره محبت ایدر وموفقیتله سویلردی؛ حدید، مستبد، تضییقه مائل اولهرق کندیسنی بسبتون امور عامه یه حصر ایتمش ایدی؛ عالمك انتظامنی محافظه عزمنده ایدی. شایان حیرت بر ذکایه مالك بیوك برپادشاه ایدی؛ اکثریا خلق آره‌سنده کزر وطانمامق ایچون هردفعه‌سنده البسه‌سنی دکیشدیررردی؛ برچوق محرملری وارایدی که هرطرفه کیروب چیقارلر وشئون جهاندن کندیسنی خبردار ایدرلردی. سلیم عجم، ترك، عرب شعرلرنده تمیز ایتمشدر. مصر سفری اثناسنده، روضه آطه‌سنده بولندیغی صیره‌ده او امرینه توفیقاً انشا ایدلمش اولان بر عرب کوشکنك دیوارینه کندی قریحه‌سی محصولی اولهرق ایکی بیت یازمشدر. مفتی وشاعر مشهور کمال پاشازاده‌نك بوپادشاه حقنده آز زمان ایچنده چوق ایش یاپمش وشمس غرب کبی زمان قصیر ایچنده ارض اوزرینه برظل ممدود ویرمش اولدیغنی سویلمسی حقلیدر [۱]». هزارفن ایله سائر بعضیلری جنابینك افاداتی عیناً کبی نقل ایدرلر. لکن همان جمله‌سی وقعه نویس دولت سعدالدین ایله برابر سلیمك فضائلنه حیران اولمقدن باشقه برشی سویلزلر؛ سعدالدینك مطالعه‌سی ایسه — پدری، پادشاهك خدمت خاصه‌سنده بولنهرق کندیسی‌ده سرایك بوزولمش محیطنده یاشامش اولدیغی ایچون — قیمتدن ساقطدر [۲].

اصول پرور اولان عالی اولا — ایران شاهنی مغلوب، ممالکه سلطانی تنکیل، کردستان ایله مصری تسخیر ایتمش اولان — سلیمك اوصاف وافعال عالیه‌سی حقنده مطنطن برمدحیه یازار؛ بونك ایچوندرکه برچوق مورخلر سلیم اوله — محمد ثانی کبی — طرف الهیدن بالخاصه مظهر حمایت اولمش نظریله باقارلر. معمافیه، عالی سلیمی پدرینی تختندن ایندیرمکه و برادرلریله برادر زاده‌لرینی قتل ایتدیرمکه سوق ایدن اسبابی سربستجه بیان ایدر؛ عالی، ایران سفری اثناسنده یکی چریلرك عصیانه سبب نه اولدیغنی حکایه ایلدکدن صوکره سلیم زمانینده عثمانلیلر آره‌سنده زبانزد اولان «سلطان سلیمه وزیر اولهسك (۲)!» تمثیلك منشأینی‌ده صافیانه ایضاح

(۱) بوحاشیه سهواً ۳ اشارتیله طقسان آلتنجی صحیفه زیرنده قالمشدر.

(۲) برترك شاعری شویله دیمش ایدی:

«رقیبك اولهسینه چاره بوقدر؛ * وزیر اوله مکر سلطان سلیمه!»

ایله دیرکه: « بو سوز، (صولاق زاده‌ده بو روایتی نقل ایلر) وزیرلرك دائما بر آی خدمتدن صوکره عزل ایله علاده تسلیم ایدلش اولمارندن ایلری کلیر؛ بونك ایچوندرکه وزیرلرك وصیتنامه‌لرینی حیلرنده طاشیملری معتاد ایدی ؛ حضور پادشاهیدن هر چیقدقجه کندیلرینی یکیدن دنیایه کلش صایارلردی » . بوندن دولایی — بیوك بر جسارت ونجیبانه بر سرمستی صاحبی اولان — وزیر اعظم پیری پاشا. یاری جدی. یاری لطیفه اوله‌رق سلیمه شویله سویلمکه جسارت ایتمش ایدی: «پادشاهم. بوصادق قولکی‌ده ا کیج بر بهانه ایله اولدیره‌جکمی بیلیورم ؛ اوکون کلمه‌دن ، بو دنیاده‌کی ایشلریمی تنظیم ایتمك و او بردنیایه حاضرلانه‌بیلمك ایچون بکا برقاچ ساعت مساعده ایتمزمیسك؟» پادشاه برچوق کولمکدن کندیسنی منع ایده‌میه‌رك: «حقیقت، جوقدن بری اونی دوشونیورم. لکن وزیراعظملق مأموریتنی سنك کبی کوره‌جك برکیمسه بوله‌میورم، یوقسه آرزوکی یرینه کتیرمك بنم ایچون قولای ایدی [۳] . » جوابنی ویردی [*] .

سلیم ظالم، مرحمتسز ایدی، دشمنلرینك، حتی دوستلرینك، الیاقین اقرباسنك، الی صادق وزرانك قانی سیل کبی آقیدیردی، محاربه‌نی برابتلا عد ایدیله‌جك صورتده سودیکی جهتله‌درکه یکی چریلرك توجهنی جلب ایتمش ایدی . خارق‌العاده بر فعالیته مالك اوله‌رق نه طعامه ، نه‌ده حرم اذواقنه مائل ایدی ؛ لکن هر درلو ممارسات شدیده‌یه صالح اوله‌رق کونلرینی آو ایله یاخود سلاح قوللانمقله کچیر ایدی (۱) . اویقویه پك آز وقت تخصیص ایلدیکندن کیجه‌لرینك قسم اعظمنی تاریخ ، یاخود اشعار فارسی اوقومقله امرار ایدردی (۲) . سلیم ، بر ترجیح مخصوص کوستره یکی فارسی لسانده بر دیوان یازمشدر [٤] .

جیوویو ، سلیمك — محمد ثانی کبی — جزار و اسکندر تاریخنی اوقومقدن ذوق آلدیغنی سویلمکله جزارك وبانسانك شرحلرینی یاخود کینه‌کورسه و آرربه‌نك آثارینی مراد ایتمه‌مشدر ، اونك بحث ایلدیکی آنجق اسکی قیاصره یاخود ایران

(۱) *Fu gran cacciatore e vigilante, pocco intertenitore delle Dame, e nel mangiare fù di tal modestia, che non toccava re non d'una viandà, attacandosi a venationi e cose grosse piu che a ucelli.* پاولو جیوویو .

(۲) جهانکیر ، ص ٦٨٩ . سعدالدینك سلیمنامه‌سی . دیه‌زده *Denk-würdigkeiten* (آسیا خاطراتی، ص ۲٦٦) .

ایمپراطورلری دکی ترك تاریخی (۱) و تابل روند دیلیلن داستانلرله رولان افسانهٔ قهرمانیسنه اولدقجه مماثل جنك حکایه‌لرندن شبارت واسکندرنامه (۲) عنوانیله معروف اولان ترك وعجم اشعاری اوله‌یلیر. سلیم، علمایه حرمت و تقدیری جهتله اکثر مقتدر لرینی بیوك موقعلره نصب ایلدی. زمان سلطنتنده مورخ ادریس کردستانك اصول اداره‌سنی تنظیمه و فقیه کمال پاشا زاده وقعه نویس صفتیله مصر سفرنده رفاقته مأمور اولمشلردر. نجاتینك رقیب لیاقت شعاری ذاتی — که اولجه بایزید ثانی، بری بهار ابتداسنه دوغری، دیکر ایکیسی بایراملر، مصادف اولمق اوزره، سنه‌ده اوچ قصیده انشادینه مأمور ایتمش ایدی — سلیمك جلوسنی تبریك ایچون یازمش اولدیغی بر قصیده‌یه مکافاةً، سنه‌ده اون بر بیك بش یوز آقچه ایراد کتیرر اوچ کوی آلمش ایدی (۳). سلیم مصره عزیمت ایلدیکی وقت، سفر اثناسنده اصحاب معلوماتدن ذواتك الفتیله محظوظ اولمغی آرزو ایلدیکندن اوچ شاعر دعوت ایتمش ایدی، بونلر پادشاهك حضورینه چیقدقلری وقت الی اوچمك ایچون ایلریله‌دیلر. فقط بو حرکتی پك عجیبجه پادقلرندن قایجری پادشاهه طوقوندی. سلیم اولا اثر انفعال اوله‌رق شاعرلرك اعدامنی امر ایلدیسه‌ده برآز صوکره امرینی کری آلمش و طالعسز شاعرلری آیقارینك آلتنه یوزر دکنك اورلمغه محکوم ایتمش ایدی؛ پادشاهك علومه حرمتی سایه‌سنده بوجزا دخی عفو ایدلدی. ایرتهسی کون شاعرلر — خفتانسز، اوزون البسه یرینه قیصه‌سنی کیمش وباشلرینه صاریق یرینه عادی بر صارمش اولدقلری حالده — پادشاهك حضورینه چیقدیلر؛ سلیم شطرنج اویناملقده اولدیغی حالده، شاعرلری قبول ایچون باشنی چویردی؛ فقط آغیزلرندن علیظ وقبا الفاظدن باشقه برشی ایشتمدیکندن متحیر اوله‌رق اونلری ترکدن ذلیلانه چیقاردی (٤).

سلیم، لباسنده زینتی سور ودائما زیاده طرافتله، ذوق سلیم ایله تمیز ایدر ایدی، قافتانی قیمتدار ایشلمه‌لرله مزین ایدی اسلافی اسطوانی شکل و آشاغی قسمنده دلبند صاریلی بر قاووق کیمشلردی، سلیم او سرپوشك یرینه مدور الشکل

(۱) ایرانك ایکنجی خاندان حکمداریسی اولان کیانیلر.

(۲) نظامینك اسکندر نامه‌سی فارسیدن ترکجه‌یه احمد داعی و فغانی طرفندن ترجمه ایدلمشدر. شایه‌رك تراجم احوالنه، ص ۸۵، وفغانی زاده‌یه مراجعت.

(۳) لطیفینك تراجم احوالی، ص ۲۸۷.

(٤) شایه‌ر، شعرای عثمانیه تراجم احوالی، ص ۲۸ و ۲۹.

وبوقاریسی تمامیله شال ایله مستور برقاووق قبول ایتدی(۱). زمانمزده دخی سلیمی دینیلان بوسرپوش — بالذات پادشاهك سویلدیکی وجه ایله — ایران حکمداری کیخسروك تاجنه بکزیور ایدی (۲). محرملری بوتبدیلك سببنی کندیسندن صورملری اوزرینه حضور پادشاهیه اکابر دولت اسطوانی شکل بر صاریق (مجوزه) وسرای ضابطانی صرمه‌لی سرپوشلر (اسکوف) ایله چیقدقلری حالده حکمدارك اونلر کبی بر کسوه کیمسی مناسب اولمدیغی وباشنده عجم شاهلری کبی بر تاج بولندیرمسی لازم کلدیکی جوابنی ویردی (۳). اسلافی صقال براقمش اولدقلری حالده سلیم اونلره رغماً صقالنی تراش ایتدیردی، فقط بیقلرینی براقدی (٤)؛ باجاقلری قیصه، قسم علیاسی پك اوزون ایدی ؛ وجهی مدور و غایت رنکلی، کوزلری بیوك و پارلاق ایدی؛ سیاه وصیق قاشلریله بیوك بیقلری ده بتون هویت معنویه‌سنی تعیین ایدن طور شدته آز باردیم ایتموردی (٥) [*]. بایزید، عنان دولتی دها قوی الیده تسلیم ایده‌رك قسطنطینیه‌دن چیقدیغی کون (۷ ربیع‌الاول ۹۱۸ — ۲۳ مایس ۱۵۱۲) یکی‌چریلر سلیمی معتاد اولان جلوسنی بخششنی ویرمك ایچون اجباره قرار ویردیلر، وبونك‌ایچون کچه‌جکی سوقاقده صف تشکیل ایده‌رك طوردیلر (٦)؛ سلیم پای تختك ادرنه یولی اوزرنده‌کی قاپیسنه قدر پدرینی تشییعه کیتمش ایدی . یکی چریلر ، پادشاهك مواصلتنده — کندیلرینك قلیجلری سایه‌سنده جلوس ایتدیکنی و بنه اوسایه‌ده تخت اوزرنده قاله‌بیله‌جکنی اخطار ایچون — قلیجلرینی بربرینه چاتمغی قرارلاشدیرمشلردی ؛ فکرلرنجه بونمایش سایه‌سنده پادشاهدن — برمعتاد هریکی‌جلوسك نشانه‌سی اولان — بخششلرك قورتارلماسی ممکن دکل ایدی . فقط سلیم بو صورتله عادتا یکی چریلرك بیوندروغی آلتنده تخته چیقمق ایستمدیکندن استانبول قاپیلرینه واصل اولنجه — یدی قله‌یه کیده‌رك پدرینك خزینه‌لرینی آلمق بهانه‌سیله — بردن بره یولنی دکیشدیردی، صوکره شهرك سورلرینی تعقیب ایده‌رك یالکز معیتی ضابطانیله برلکده

(۱) شمائلنامه .
(۲) موراجه دوسون، ٤، ص ۱۱٥ .
(۳) عالی، ورق ۱۸٤ .
(٤) آوروپالیلرك عادتنه نظرا صقال تراش ایدیلنجه بیق‌ده تراش ایدیله‌بیلیر ظننددن متولد ملاحظهٔ مقدره‌یه عائد برسوزدر؛ سلطان سلیمك بیقلرینی تراش ایتمك احتمالی بزجه هیچ خاطره کلمز. (مترجم)
(٥) جیووییو .
(٦) جنابی، ورق ٤۱۲ .

سرایه کیتدی و حالا اسکی موقعلرنده بکلمکده اولان یکی چریلرك امیدینی بوشه چیقاردی . معهذا پادشاه کندیسنك — بایزید هنوز تختده ایکن — تزییدینی وعد ایتمش اولدیغی بخششی ویرمه‌مکه جسارت ایده‌مدی، بایزیدك اعطا ایتمش اولدیغی ایکی بیك آقچه یرینه هر یکی چری اوچ بیك آقچه، یاخود ترك سکه‌سنك او وقتکی قیمتنه کوره اللی دوقه آلدی [٥] بوندن جسارتلنمش اولان برسنجاق بکی کندی عوائدینك ده تزییدینی طلب ایلدی، سلیم جواب اولمق اوزره قلیجنی چکه‌رك باشنی کسدی (۱) . یکی چریلره قارشی کوستریلن سماحت خزینه‌یی بوشالتمش اولدیغندن بالعموم تبعهٔ دولت — خرستیان، یهودی، مسلمان — فوق‌العاده برویرکی ایله مکلف طوتلدیلر (۲) . پادشاه جدیدی ایلك اوله‌رق سلاملامق و حمایه‌سنی طلب ایتمك اوزره کلمش اولان راغوزه مبعوثلری نائل اولدقلری صورت قبولدن محظوظ، فقط — آتیاً، معتاد اولان ویرکیدن ماعدا اشیای تجاریه‌نك دولت لیمانلرینه دخولنده یوزده بش رسم ویرمکه مجبوریت کوردکلری ایچون — پك مأیوس اوله‌رق عودت ایلدیلر (۳) .

سلیم تقریباً ینه او تاریخده ، پدریله بوغدان بکی بوغدان آره‌سنده عقد ایدلمش اولان معاهده‌یی تجدید ایلدی ؛ بومعاهده ایله بوغدان کندیسنی باب همایونك تابعی وخراجکذاری طانیمش ایدی (٤) .

سلیم بایزیدی تختدن اینمکه اجبار ایله یرینه جلوس ایدرکن کندیسنی اك بیوك تهلکه‌لره معروض براقمش ایدی: هر بری اك ایی ایالاتك والیلری اولان وپدرلرینك میراثی ایچون غوغایه حاضر بولنان برادرلرینك حسدلری قارشیسنده بولنه‌جق ایدی. بایزیدك سکز اوغلندن بشی یعنی عبدالله، محمد، شهنشاه ، علمشاه، محمود کندیسندن اول وفات ایتمشلر ایدی . ایلك ایکیسنك اولادی یوق ایدی . شهنشاهك محمود اسمنده بر اوغلی ایله علمشاهك عثمان نامنده بر اوغلی قالدی ؛ محمود ایسه موسی ، اورخان ، امین ناملرنده اوچ ارکك چوجق براقدی. بایزیدك هنوز بر حیات اولان

(۱) صولاق زاده، ورق ۸۲ .

(۲) *Selim a imposto una impozizione a tutta la Grecia, a Indii, a Turchi, a Carabodjan, a Natalo il tributo.* ماریی سانوتودو، وندیك راپورلری.

(۳) انکه‌ل، راغوزه تاریخی، ص ۱۹٦ .

(٤) انکه‌ل، بغدان تاریخی، ص ۱٦۲ .

دیکر اوچ اوغلندن: یعنی قورقود ایله محمد و سلیمدن، قورقودك اولادی اولدیغی حالده احمدك علاءالدین، مراد، سلیمان، عثمان اسملرنده درت اوغلی وار ایدی؛ سلیمه کانجه، اونك‌ده بر قاچ قبیله کفه‌ده والی بولنان سلیمان اسمنده بر اوغلی وارایدی: بنابرین اووقت بایزیدك ذریتدن اون ایکی شهزاده موجود ایدی(۱). قورقود ایله احمد — پدرلرینك اثنای انزواسنده — سلیم طرفندن مأموریتلری اولان صاروخان و آماسیه والیلکلرنده ابقا ایدلمشلردی. حتی احمدك اراضیسنه مدللی اطه‌سی‌ده علاوه ایدلمش ایدی. پادشاه جدیدك اوغلی سلیمان، بیعت مراسمنه داخل اولمق اوزره کفه‌دن چاغیرلدی، فقط کنج شهزاده‌نك استانبوله بولنمسندن دولایی اجرا ایدیلن شنلکلر صیره‌سنده سلیم، احمدك اوغلی علاءالدین پدرینك موافقتیله بروسه‌ده ضبط ایده‌رك شهرك صو باشیسنی اعدام ایلدیکنی واهالیدن حددن افزون ورکی استیفا ایتمکده بولندیغی خبر آلدی. ملحوظ اولان مخاطره عظیم وتدبیر سریعه محتاج اولدیغندن سلیم عنان حکومتی اوغلنه تودیع الله همان یتمش بیك کشیلك بر اردونك باشنده اولدیغی حالده (۱۵ جمادی الاولی ۹۱۸ — ۲۹ تموز ۱۵۱۲) علاءالدینه قارشی یورودی (۲)، بر طرفدن‌ده هیچ بر شهزاده‌نك — وقتیله جمك بایدیغی کبی — آوروپایه صاووشه‌مامسی ایچون آسیای صغری ساحلنده طولاشمق اوزره یکرمی بش قادرغه کوندردی (۳).

اردونك حرکتی اثنا‌سنده یکی جریدله سپاهیلر آره‌سنده بعض منازعات ظهور ایتمش ایدی، فقط سلیمك متانتی — او کبی احواله فنا نتیجه‌لر ویرمسی ممکن اولان — بو منازعاتی تسکین ایلدی (٤). سلیمك پیشدار قولی قوماندانی اولان

(۱) سعدالدین، ورق ۵۸۰ — ۵۸۲. شهزاده‌لرینك عددی آوروپالی مورخلرده آلتی ایله یدی آره‌سنده تحول ایدر، سرایده خدمت ایتمش اولان مه‌ناونو بیله آنجق آلتی شهزاده صایمشدر: ویردیکی معلومات نه قدر آز موثوق اولدیغی بونکله آکلاشیلیر.

(۲) صولاق زاده، ورق ۸۳؛ سعدالدین، ورق ٦٦١. مارینی سانوتوده وندیك سفیرلرینك راپورلری.

(۳) *E armata vele 25, per manderle accio questo fratello non fugisse, e cuol taglar legnami per 300* (٦ آغستوس تاریخلی وندیك راپوری).

(٤) *Li Janissari e Sipahi in discordo e stati a le man, e esser amazzati 12 Janissari* (وندیك راپوری).

مالقوچ اوغلی طور علی بك، علاءالدینی بروسه‌دن چیقاره‌رق — قایجی همان اونك آرقه‌سنه‌اصابت ایتمکده‌اولدینی حالده — آماسیه‌یولی اوزرنده ملاطیه‌ودارنده‌یه‌قدر تعقیب ایلدی . دیکر طرفدن پادشاهده آنقره اوزرینه توجه ایتمش ایدی ، فقط احمد ، پادشاهك تقربی اوزرینه قاچمش واوغلارندن ذاتاً شجاعتلریله معروف اولان ایکیسنی شاه اسماعیلدن استمداده کوندرمش اولدیغندن اونی طوتمدی (۱) . سلیم احمدك فرارندن صوکره منحل قالمش اولان آماسیه والیلکنی داود پاشانك اوغلی مصطفی بکه ویرمك تشرین ثانی نهایتنه دوغری (۱۵۱۲) (رمضان ۹۱۸) بروسه‌یه عودت ایلدی . بو شهره کیرنجه ایلك ایشی اجدادینك قبرلرینی زیارت اولدی ، صوکره عسکرینه سمیحانه مکافات ویرمك اونلری قیشلاقلرینه توزیع ایلدی [٦] . احمد، پادشاهك عودتنی خبر آلنجه غائب ایتمش اولدینی حکومتی تکرار الده ایتمك ایچون زمانی مساعد ظن ایدرك النجا ایتمش اولدینی کاخدن سیر سریع ایله نیکساره ، نیکساردن‌ده آماسیه‌یه کیدرك اوراسنی بغتةً ضبط ایلدی ، مصطفی بك ، احمدك مواعیدینه آلدانه‌رق اونك ویردیکی وزارت عنوانتی قبول ایتدی ، شو صورتله کندیسنی پادشاهه دشمن علنی اولمق اوزره کوسترمش اولدی(۲). سلیم، احمدك موفقیتنی خبر آلنجه بونی — ذاتاً وقتیله بایزیده یاپمش اولدینی کبی کندیسنه‌ده خیانت ایتمکله اتهام ایلدیکی — وزیر اعظم مصطفی پاشانك افسادانه حمل ایلدی ، طفی مصیب اولدیغندن برآز صوکره حقیقت اوله‌رق ظاهر اولدی. سلیم — برادرینك حرمنی بر تقریب آلمق اوزره — آماسیه‌یه غایت کیزلی اوله‌رق برقول علوفه‌جی (موظف سواریلر) کوندرمش ایدی، مصطفی پاشا بوندن، او آره‌لق ایالتیله محدود اولان مملکتلرده حرب ایتمکده اولان احمدی خبردار ایتدی . احمد شو تحقیردن زیده حدتلنه‌رك غلبه‌لك بر اردو ایله عودت ایلدی، وحرمنی اله کچیره‌جك اولانلری یول اوزرنده بکلدی ، پادشاهك سواریلری بردن بره هجومه اوغرایه‌رق هر طرفدن احاطه ایدلدکلرندن بلا شرط تسلیم اولمغه مجبوریت کوردیلر [۷] . وزیر اعظمك خیاتی سلیمه علوفه‌جیلرك رئیسی طرفندن‌می، یوقسه پادشاهك الده‌ایتدیکی برمکتوب ایله‌می خبر ویرلدیکی معلوم دکلدر. هرحالده پادشاه خائنك جزاسنی غایت علنی ومؤثر صورتده ویرمك ایچون درت وزیرینی فوق‌العاده بر دیوانه دعوت ایلدی (۳) ،

(۱) وندیك سفیرینك ۹ و ۲٦ تشرین‌اول و ۱۲ ایلول ۱۵۱۲ تاریخلی راپوری.
(۲) سعدالدین، ورق ٦۱۳، صولاق زاده، ورق ۸۳ . نخبة التواریخ. عالی.
(۳) ماریی سانوتوده وندیك راپوری.

وزیرلر باب همایونه کلدکجه کندیلرینه خلعت فاخره کیدرلدی : یالکز مصطفی سیاه بر لباس کیمش اولدیغی حالده ادخال ایدلدی، هیچ شبهه براقمیان بواشارت اوزرینه جلادلر مصطفانی یاقه‌لایه‌رق بوغدیلر ؛ جنازه‌سی سوقاغه آتیله‌رق کوپکلره طعمه اولدی [٨] (١) . بایزیدك — جمك اعدامنی مذاکره ایتمك ایچون — آلکساندر بورجیا نزدینه ایلچی اوله‌رق کوندرمش اولدیغی روم مهتدینك عاقبتی بو اولدی ؛ مصطفی ، پك معروف اولان خسته‌یله برابر استانبولده متعدد مؤسسات دینیه تأسیس ایتمش ایدی [٩] . مصطفانك وفاتیله وزارت عظمی منحل قالمش اولدیغندن هرسك احمد پاشا دردنجی دفعه اوله‌رق بو عالی، فقط تهلکه‌لی مامورینه کتیرلدی.

سلیمك شبه‌لری و سلامتی اوغورینه فدا (٢) ایدیلن یالکز مصطفانك باشی دکلدی ؛ بو برنجی اعدام، سلیمك زمان سلطنتی قانه بویایان هولناك منظره‌لرك انجق باشلانغیجی ایدی. ١٥١٢ سنه‌سی تشرین ثانیسنك ٢٧ نجی جمعه‌ایرتسی کونی (٣) — که دیوان همایونك عقدی ایچون تعیین ایدیلن کونلردن ایدی — سلیم آت اوزرنده بر دیوان پایدقدن صوکره عسکرینه رسم کید اجرا ایتدردی. یکیچری قوماندانلرندن بشی بروسه‌یه کیده‌رك هربری پادشاهك اوراده محبوس اولان بش برادر زاده‌سندن برینی سرایه کتیرمك اوزره امر آلدی؛ بو شهزاده‌لر سلطان محمودك اوچ اوغلیله. علمشاهك اوغلی عثمان وشهنشاهك اوغلی محمد ایدی: محمد انجق یدی یشنده، دیکرلرینك سنی ایسه اون درت ایله یکرمی بر آره‌سنده ایدی . شهزاده‌لر استانبوله مواصلتلرنده بر اوطه‌یه قپادیله‌رق ایرتسی کونی اعدام ایدلدیلر [*].

جلادلر ایچریه کیردکلری زمان بو بیچاره چوجقلرك اك کوچکی دیز اوستی چوکه‌رك حیاتنك باغشلانمسنی استرحام ایله کونده براچه‌ایله پادشاهه خدمت‌ایده‌جکنی

(١) مه‌ناوینو، جیووبیو .

(٢) استانبولده وندیك سفیرینك ٣ کانون اول تاریخلی راپورنده شویله کورلور : *Il Signore, venuto in Brousa, avea fatto strangolar Mustafa bascia per due cause; l'una per che il se intendeva con Ahmet, l'altra, perche l'havea comciato a levarsis de Angolo (Angora) de che e seguito che il fraelello Ahmet con ajuto avuto da Sofi e co li altri Sofi de pease* (تکه عاصیلری) *a dato rota al Sgr Turco su la Natolia, e a ricuperato Amasia.* ماریی سانوتو .

(٣) مه‌ناوینو : «بر جمعه ایرتسی» سفیرك ٣ کانون اول تاریخلی راپورندن اولکی جمعه ایرتسی ٢٧ تشرین ثانی ایدی.

سویلدی (۱). علمشاهك اوغلی عثمان — که یکرمی یاشنده اولهرق دها او یشده خصائل عالیه‌سنی اظهار ایدیبوردی — کندینی طوتمغه کلن جلادلره قارشی نفسنی شجیعانه مدافعه ایلدی ، مجادله آره‌سنده او مدهش طاقمك رئیسلرندن برینك قولی قیرلدی ، بر دیکری‌ده مهلك بریچاق ضربه‌سی آلدی (۲). سلیم بو منظرهٔ دهشت آوری اورایه قریب بر دائره‌دن سیر ایتمکده اولدیغندن جانیلره امداد کوندردی . پادشاهك برادرزاده‌لری جانیلرك کثرتنه طاقت کتیره‌میه‌رك باغلاندیلر وظالمانه اخناق ایدلدیلر . جنازه‌لری بروسه‌یه نقل ایدیلهرك سلیمك امریله مراد ثانینك یانینه وضع ایدلدی، جانینك، مظلوملرینك جنازه‌سنه قارشی کوسترديکی احترام ریاکارانه .

قورقودبوشهزاده‌لرك اعدامی خبری اوزرینه(۳)، سلیمك، کندیسی ایچون‌ده بوعاقبتی احضار ایلمسندن قورقه‌رق سنجاق بکلرینی اقناع ویکی چریلری کندی طرفنه جلب ایتمك اوزره هرجهته توسل ایلدی، قورقود یکی‌چریلرك معاونتیله، کندیسنی تهدید ایدن فورطنه‌یی برطرف ایده‌بیله‌جکنی امید ایلیوردی. فقط سلیم اونك افساداتندن

(۱) *Si buto in ginocchione che li dasse la vita e un aspro al giorno che lui non voleva Signoria, tamen fece di segno che fosse strangoluto* ماریی سانوتو ، جیوویو : *Fatti illuetri di Selim* ، سلیمك وقایع مشهورەسی . سانسووینو ، ۱ ، ص ۳٤٤ . سانسووینو ، شهزاده‌لرك وفاتی — یاکلش اولهرق — مصطفانك وفاتندن اول کوسترر.

(۲) مه‌ناوینو .

(۳) قورقودك پادشاهه صلح تکلیفنی مبین مکتوبی ایله سلیمك جوانی فریدون بك منشأتنده ۲٤٤ و ۲٤۰ نومرولرده مندرجدر . *Codex di Paris* ص ۷۹ و ۲۸۳ (تذییلات ومستخرجات، جلد ۵ ، ص ٦۸۳). [مترجمك علاوه‌سی: قورقودك عرض اطاعتدن عبارت و « مخلص بی‌اشتباه قورقود عزتخواه » امضاسیله ممضی اولان مکتوبیله پادشاهك جواب‌نامه‌سی استانبول مطبوعی فریدونك برنجی جلدنده ۳٤۰ و ۳٤٦نجی صحیفه‌لرده‌در. غایت وجیز اولان جواب پادشاهی بروجه زیر عیناً نقل اولنور:

«جناب‌عزتمآب، اخوت‌نصاب، محبت‌اکتساب، مودت قباب، شوکت‌اکتساب برادرم سلطان قورقود کامیاب وکامیاب ، حفظه‌الله تعالی و ادامه جنابنه توقیع رفیع همایون واصل اولدقده معلوم اولهکه: عهد سابقم ابقاسنه ارسال ایلدوکك تضرع نامه واصل‌اولدی واولبابده سنك دخی معلومکدر که بنم غرضم سلطنتدن انطفاء نار فتن اولوب سابقا جلالی شیطان قولی نام ملعونك طغیانندە و اردیل اوغلی دن اسماعیل پلیدك شرقه استیلاسنده و قیصریه حدودینه کلوب ایتدیکی اوضاعدن دین ودولته نه‌کلو قصور ایرشمشیدی. حالا بعنایه الله تعالی اذن شرع قویمله شرق جانبنه عزیمت همایونم مقرر اولوب مادامکه سز عهد سابق اوزره اولەسز، بو جانبدن اصلا اندیشه ایتیوب دعایه اشتغال بیوره‌سز والسلام. »

وقتیله خبردار اولدیغندن بر آو بهانه‌سیله بردن بره بروسه‌دن چیقه‌رق بش کون کیتدکدن صوکره معیتنده اون بیك سواری ایله مغنیسا اوکنه واردی . قورقود انجق قاچه بیلمك ایچون وقت بولدی ومعتمد صادقی پیاله رفاقتنده اولدیغی حالده سراینك آرقه قاپیسندن چیقدی . ایکی فراری یکرمی کون بر مغاره‌ده صاقلی قالدیلر ، کیزلندکلری یردن چیقمغه مجبور اولدقلرندن تبدیل قیافت ایله تکه‌ولایتنه التجا ایلدیلر ، اورادن‌ده آوروپایه کیتمك چاره‌سنی بوله‌جقلرینی امید ایدیورلردی ، لکن بر احتیاطسزلق کندیلرینی غائب ایتدیردی . بر قیصا اویوغنده یکی ملجأ آرامغه مجبور اولدقلرندن برترکمنی کندیلرینه پیه‌جاك کتیرمك ایچون کوندرمشلردی . پیاله بونك ایچون کندی آتنی ویرمش ایدی ، ترکمنك یکی حیوانك صیرمه‌لی اکری آرقداشلرینه شبهه ایراث ایتدیکندن ملتجیلرك اعتماد ایتدکلری شخصی تعقیب ایله اونلرك ملجأینی بوله‌رق تکه والیسی قاسم بکه خبر ویردیلر (۱). قاسم اظهار غیرته حریص اولدیغندن ملتجیلری باصه‌رق اسیر ایتدی . سلیم ، قورقودك حرمنی کتیره‌رك بروسه‌یه کیرر ایکن بوخبری اوراده آلدی (۲). درعقب ، اسیرلری کتیرمك ایچون قره جین اوغلنی مأمور ایتدی ، شهره تقریبلرنده قاپیجی باشی سنان — ظاهرده قورقودی برادری طرفندن سلاملامق فقط حقیقتده اونی اعدام ایتمك اوزره — استقباله چیقدی . کیجه‌لین سنان پیاله‌یی — مقصدنی آکلامغه وقت براقمدن — افندیسندن آیردی وقورقودی اویاندیره‌رق پادشاهك کندی حقنده اصرار ایلدیکی اعدام قرارینی بیلدیردی (۳) . قورقود بر ساعت مساعده طلب ایده‌رك پادشاهه — خیانتدن دولایی عتابی حاوی — منظوم برمکتوب یازدی ، مکتوبی یتیردکدن صوکره باشنی مشئوم ایپه تسلیم ایلدی . ایرتەسی کون قورقودك جنازه‌سی کندیسنه عرض ایدلدیکی وقت ، سلیم برادرینك فغانناممه‌سنی اوقورکن — کرك ندامت ایله کرك ریا ایله اولسون — بك چوق کوز یاشی دوکدی . یالکز اوقدر کدر ایله‌ده قالمیه‌رق اوچ کون بر ماتم عمومی امر ایلدی ، و برادرینك التجا کاهنی خبر ویرمش و خدمتلرینه مکافات ایستمك اوزره بروسه‌یه کلش اولان ترکمنلردن اون

---

(۱) سعدالدین ، ورق ٦٦٥ . صولاق زاده ، ورق ۸۳ . نخبة التواریخ ، عالی .

(۲) مه‌ناوینو ، *Della morta di Sulthan Coruth fratello di Sulthan Selim*. جیوویو ، سلیمك وقایع مشهوره‌سی . سانسوینو ، ص ۳٤٥ .

(۳) سعدالدین ، صولاق زاده . نخبة التواریخ ، عالی .

بشنی — شهزاده جمك اشیاسنی یغما ایتمش اولمغله افتخار ایدن حیدودلری چارمیخه کرمش اولان بایزیدی تقلیداً — محقرانه اعدام ایتدیردی (۱) . پیاله قورقودك تربه‌دارلغنه مأمور ایدیلهرك حیاتنك بقیه‌سنك افندیسی ایچون آغلامقله کچیردی [*].

قیش ختام بولمق اوزره ایکن احمد یکرمی بیك سواری ایله آماسیه‌دن حرکت ایده‌رك بروسه یولنی طوتدی . ذاتاً برادرینك شجاعتی حقنده پك ضعیف بر فکر پیدا ایتمش اولان سلیم، یکیچری آغاسنی — اوچ کون ایچنده اون بیك یکیچریدن مرکب بر اردو کتیرمك اوزره — علی‌العجله استانبوله کوندردی . آغا، پادشاهك تعیین ایتدیکی مدت ظرفنده کلهرك مدانیه کورفزینه چیقدی (۲) . همان اوکون سلیم خصمنك قارشیسنه شتاب‌ایلدی، احمد، کشیش طاغنك کنارندن کچهرك بروسه‌یه ایصال ایدن یوله حاکم بولونیور ایدی . سلیمك پیشدار عسکرینه قوماندە ایدن امیراخور محمد آغا ایله اناطولی بکلربکی، احمدك مرورینه ممانعت‌ایتمك ایستدیارسه‌ده تمامیله مغلوب اولهرق یدی بیك تلفات ایله رجعته مجبور اولدیلر (۱٤ نیسان۱۵۱۳). شوحالده پادشاهه آنجق سکز، نهایت اون بیك عسکر قالیوردی (۳)؛ احمد کندیسنه مساعد احوالدن استفاده ایده‌بیلمش اولسه‌یدی پادشاهك حالی فنا ایدی . برنجی محاربه‌نك عقیبنده ایده‌جکی یکی بر محاربه شبهه‌سز کندیسنی تخته ایصال ایده‌جك ایدی . لکن شهزاده احمد . قارداشنی تعقیب ایده‌جك یرده ، دوقه‌کین اوغلی احمد پاشا ایله تاتار خانك اوغلی و سلیمك دامادی سعادت کرایك بربرینی متعاقب کتیره‌رك عسکر ایله پادشاهك برادرو تشکیل ایتمسنه وقت براقدی. خان زاده — مر بری یدکنه درت حیوان آلمش — بش یوز تاتارك (٤) ریاستنده اولهرق خانك احتراماتنی تبلیغ ایچون کلش ایدی. بوقوای جدیده جمع ایدیلنجه پادشاه — اردو- کاهنی برادرینك اردوکاهدن تفریق ایدن — آق صو جایی کچدی . ایکی اردو . ۲٤ نیسان ۱۵۱۳ ده (۵) ، بایزید ثانینك تختدن فراغنك یوم دوریسندن برکون اول، یکیشهر اووه‌سنده اخذ موقع ایلدیلر.

---

(۱) نخبة التواریخ، غالی.

(۲) نشری، ورق ۲٦، عالی، ورق ۱۰، جهانما، ص ٦۲٦، مه‌ناوینو .

(۳) مه‌ناوینویه مظراً سکز بیك کشی؛ وندیك سفیرلرینك راپورلرینه نظراً اون‌بیك کشی.

(٤) سعدالدین، صولاق زاده، عالی، مه‌ناوینو، جیووینیو، توبه‌رو .

(۵) آلفونسو اوللوآ، ص ۱۰۵ .

غوغا باشلامه‌دن اول احمد — بیهوده قان دوکمه‌مك ایچون — منازعه‌لرینی مبارزهٔ شخصیه ایله فصل ایتمکی پادشاهه تکلیف ایلدی ، لکن سلیم ، محاربه‌ده‌کی امیدلری ترجیح ایده‌رك بونی رد ایتدی و تکلیفی اسماعه کلن منادی‌یه بیك آقچه هدیه ایله رخصت ویردی . بش یوز چرخه‌جی ایکی طرفدن محاربه‌یه باشلادیلر . سلیم دشمن صفنه قارشی اوچ بیك سواری تفریق ایتدی ، احمد اوچ مثلی بر قوت ایله اونلری منهزم ایلدی . ظفر احمد طرفنه توجه ایتمك اوزره ایکن آناطولی بکلربکی (۱) یکی چریلرله و سعادت کرای تاتارلریله احمدی یان طرفلردن صاردیلر . اونلرك ضربه‌لری او قدر شدتلی اولدیکه احمدك عسکری بوزیله‌رق طرف طرف قاچدی . احمد حرکت عمومیه‌یه امتثاله مجبور اولدیغندن آتنك دیزکینی چویره‌رك صو طولی خندقی تعقیب ایدن اینجه بر یولی طوتدی ، لکن طوپراغك بردن بره آتنك آیاغی آلتنده قایمسیله آت یقلدی ، تعقیبه قویولمش اولان دوقه‌کین اوغلی (۲)، شهزاده هنوز کندیسنی قورتارمغه وقت بوله‌مقسزین یتیشوب اونی اسیر ایتدی . احمد برادرینك نزدینه کوتورلمسنی ایستدی ، لکن سلیم کوروشمکدن استنکاف وبرعثمانلی شهزاده‌سنه(۳) لایق برسنجاق ویرمکدن علاوه ایلدی . بو ایمالی جواب اعدام قراری ایدی ، قورقودك جلادی اولان سنان قرارك اجراسنه امر آلدی(٤). احمد ، ضربهٔ مشئومه‌دن اول پارماغندن — قیمتی روم ایلینك بر سنه‌لك ویرکیسنه معادل اولدیغی روایت ایدیلن — بر یوزوکی چیقاروب دکرسزلکنه باقمیه‌رق بر یادکار اولمق اوزره قبولی رجاسیله (٥) پادشاهه ویرمسنی تنبیه ایلدی . جنازه‌سی بروسه‌ده مراد ثانی تربه‌سی داخلنده سلیمك بش برادر زاده‌سنك جنازه‌لرینك یانه دفن ایدلدی (٦) .

(۱) توبه‌رو ، آناطولی بکاربکی سنان نسمیه ایدرسه‌ده بو بر خطادر ؛ چونکه سنان بر سنه صوکره بکاربکی اولمشدر.

(۲) مه‌ناوینو، وجیوویو. توبه‌رو (Tubero). صولاق زاده، سعدالدین، عالی.

(۳) وندیك سفیرینك راپورنده (مارینی سانوتویه مراجعت) احمدك دوقه‌کین اوغلنه ویرمك ایستدیکی ، فقط اونك « پادشاهك بر قولی ایچون چوق قیمتلی » بوله‌رق رد ایتمش اولدیغی ایکی بیك دوقا دکرنده بر توغدن بحث ایدلمشدر.

(٤) صولاق زاده بو خصوصده شویله سویلر : « نظام عالم ایچون ، قواعد آل عثمان ایدهم‌الله المنان اوزره قیدی کورلدی»

(٥) صولاق زاده، ورق ٨٤ .

(٦) سعدالدین ، صولاق زاده، نخبة التواریخ ، عالی. بلیغ بر وسوی. عالی، سلیمانك

سلیم نهایت ، کندی سلامتی ایچون فدا ایلدیکی مظلوملرك قانیله طویدقدن صوکره بروسه‌دن حرکت ایده‌رك کلیبولی‌یه کیتدی ، یولی اوزرنده ، چناق قلعه بوغازنده آوروپا ساحلنه حاکم اولوب ترکلرك کلید البحر تسمیه ایتدکلری قلعه‌یی زیارت ایلدکدن صوکره آینه‌روزه واصل اولدی (۱) ، وزرا ، پادشاهی اوراده بکلیورلردی ، سلیم اونلری معیتنه آله‌رق استانبوله و اورادن ادرنه‌یه کیتدی . اووقته قدر یکی پادشاهی طانیمقده تأخر ایتمش اولان دولتلر، تختك وارث حقیقیسی کیم اولدیغنه شبهه‌لری قالمدیغندن سلیمك دوستلغنی جلب ایچون ادرنه‌ده یکدیکریله رقابته باشلادیلر . سلیم اولا — عرض عبودیت ایتمك و میعادی حلول ایدن ویرکی‌یی تأدیه ایلمك ایچون کلمش اولان — بوغدان و افلان سفیرلرینی، بعده اسکی عهد نامه‌لری تجدیده مأمور مجارستان و وندیك سفیرلرینی قبول ایلدی. سلیمك بتون نظردقتی شرق اوزرینه متوجه اوله‌رق مقاصد حریصانه‌سی آره‌سنده غرب هنوز هیچ برموقع طوتمامقده اولدیغندن بوعهدنامه‌لرك مذاکره‌سی پك‌قولای اولدی . پادشاه ، دها ابتدای جلوسنده وندیك رئیس حکومتنه مکتوب یازمش و بونده بایزیدك سلطنتدن کندی رضاسیله فراغت ایلدیکنی کوسترمکی بالخاصه التزام ایتمش‌ایدی. پادشاهك بومکتوبی تودیع ایتمش اولدیغی سمیزچاوش(۲)غلبه‌لك برمعیت ایله وندیکه کیده‌رك اوراده تماماً شرقه یاقیشیر بر دبدبه اظهار ایتمش و سناتویه اون اصیلزاده طرفندن کوتورلمش ایدی (۳) (۱٤ تموز ۱۵۱۳) . نیقولو جوستینیانی سلیمك جلوسنده استانبوله کوندرلمش و پادشاهه بروسه‌یه قدر رفاقت ایده‌رك اورادن قورقودك و احمدك مغلوبیت و اعداملرینی وندیك حکومتنه یازمش ایدی. بونك ایچون وندیك، پادشاهك نزدینه یکیدن برسفیر کوندرمکه مسارعت کوستره‌رك

تاریخ نویس و اول وقت دیوان همایون کاتبی اولان محمد نشانجیدن روایت ایله، احمدك طلب عفو ایچون سلیمه مکتوب یازمش اولدیغنی ، فقط پادشاهك احمده شیطان قولی زماننده‌کی عطالتندن و قادینلره یاقیشه‌جق صورتده عمر کچیرمسندن دولایی عتاب ایده‌رك احمد ایچون احضار ایلدیکی جزای مدهشدن دولایی بوصورتله تبریهٔ ذمت ایلدیکنی ادعا ایدر.

(۱) لطفی، ورق ۷٦ .

(۲) مارینی سانوتو .

(۳) مارینی سانوتو : *A di 14 luio la matina venne l'Orater del S. Turcho vestito de vestagna d'oro fodero di raso e con la veste veludo, e li soi alcuni vestiti di veludo ponazo, altri veludo verde altri di scarlato .*

آنتونیو جوستینیانی‌یی انتخاب ایلدی . بو سفیر پادشاهی ادرنه سوری داخلنه قدر تعقیب ایلدی . جوستینیانی حسن قبوله مظهر اولدیسه‌ده اولا امید ایتمش اولدیغی شیلرك هپسنی استحصال ایده‌مدی : سلیم ، یرلیلرله وندیکلیلر آره‌سنده تحدث ایدن دعوالرده خرستیانلرك شهادتنك قبولی، جمهور تبعه‌سنك ترکیه‌ده‌یاپدقلری وصیتنامه‌لرك مقبولیتی، اووقته قدر استانبولده اوچ سنه قالمش اولان (۱) وندیك سفیرینك مدتنك بر سنه دها تمدیدی کبی مطالبنك بعضیلرینی رد ایلدی . مع هذا صلح عهدنامه‌سی ینه امضا (۱۷ تشرین‌اول ۱۴۱۳) وفقط اسکی عهدنامه‌لرده‌کی شرائط ابقا ایدلدی. سلیم اردولرینی ایران حدودینه‌کوتورمکه حاضرلاندیغندن شمدیلك آوروپا دولتلرینی خوش طوتمقده پك زیاده منفعتدار ایدی . جوستینیانینك وندیکه عودتنده بر ترك سفیری ، پادشاهك عهد تصدیقنامه‌سنی رئیس حکومته اعطا مأموریتیله اوکا رفاقت ایلدی . بو سفیر — اسلافی کبی — خدمت ایلدیکی حکمداره چسبان براحتشام ودبدبه اظهار ایلدی (۲). مارته‌ن چوبور — مجار قرالی نامنه ترکلرك ساوا نهری سواحلنه استیلالری اوزرینه اخیراً منقطع اولمش اولان متارکه‌یی تجدید ایچون — آنتونیو جوستینیانی ایله همان بر زمانده ادرنه‌یه واصل اولمش ایدی (۳) . لکن چوبورك سیاحتی اثناسنده — قوماندانلقده پەرەنی‌یه خلف اولمش اولان — وەسپریم پسقپوسی پیەربەریسلو اوننا وساوا نهرلری آره‌سنده ترکلر اوزرینه هجوم ایده‌رك ایکی بیك کشی‌یی اولدیرمش ایدی ؛ دیکر طرفدن ژان زوپولیا، ترانسیلوانیادن افلاقه کیرمش وسوره‌نی‌یه قدر ایلریلیه‌رك پك چوق اسیر آلمش ایدی. بو حرکات خصمانه جدی برمحاربه تولید ایده‌بیلیر ایدی، لکن سلیم ایله مجار سفیری آره‌سنده، متارکه اوچ سنه مدتله تجدید ایدلدیکندن بەریسلوو زوپولیا درحال عودت ایلملریله مسئله اوراده قالدی.

---

(۱) مارینی سانوتوده ، جوستینیانینك ۱۰۱۳ ایلول تاریخلی راپوری صلح عهدنامه‌سنك اصلی ۱۷ تشرین اول تاریخلی (شعبان ۹۱۹) و ترکجه‌در. اعتمادنامه یونانی لساننده محرر و وندیك خزینهٔ اوراقنده موجوددر.

(۲) *Vestito de veludo cramesin e vestagna d'oro, fodera di zibellino , avuto 500 ducati per spese del viaggio, accompagnato da 10 gentiluomini Li altri Turchi vestiti de damascho giallo e lionado, chi panno d'oro turchesco, chi di scarlato .*

(۳) انکه‌ل، مجارستان تاریخی، ۲، ص ۱۶۱ .

یه او زمانه دوغری ، سلیم ایکی سفیر دها قبول ایلدی ، بونلرك بری مصر سلطانی قانصوغوری طرفندن کرانبها هدیه‌لر کتیریوب ایدی (۱) ؛ دیکری‌ده روسیه بیوك حکمداری واسیلی طرفندن ایدی . واسیلی ، تبعه‌سنك تجارتی دائما دها زیاده آرتیرمق ایستدیکندن ودولت عثمانیه ایله عقداتفاق ایتمه‌نك کندیسی پك زیاده نافع اولدیغنی حس ایلدیکندن سابق اوچنجی ژانه امتثالاً ضابطلرندن آلکسیه‌ف اسمندن برینی سلیمه کوندرمش ایدی (۱۵۱٤). بوسفیر — فقط ملتنك حیثیتنی پك وضیعانه تعظیمات ایله لکه‌دار ایتمکه‌زین — پادشاهی واسیلینك کندیسنه قارشی بسلدیکی حسیات صمیمانه‌یی حقنده تأمین ایتمکه مأمور ایدی. ذات شاهانه‌یی سلاملارکن حضورنده دیزچوکمك یرینه قولرینی قاووشدیرمسی ومتبوعنك نامه‌سنی خنکاره ویررکن — ذات شاهانه‌اولجه واسیلینك عافیتنی صورمدیغی حالده — اونك‌ده سلطانك عافیتنی سؤال ایتمه‌سی سفیره تنبیه ایدلمش ایدی . مع‌هذا الکسیه‌فك آلدیغی تعلیماتده بونلردن بشقه معتادك خارجنده برشی یوق‌ایدی، حکمدارك نامه‌سی تعبیرات مودتکارانه ایله یازلمش ایدی، شو سوزلری حاوی ایدی: « بابالریمز حقیقةً برادرانه بر اتحاد ایله یاشامش ایدیلر، نجون اونلرك اوغللری‌ده اویله یاشمسونلر؟ » آلکسیه‌ف سلیم طرفندن حس قبوله مظهر اولدقدن صوکره — منکوب بکی کمال رفاقتنده اولدیغی حالده — موسقوویه عودت‌ایلدی. حکمدار — اطرافنده بویارلری بولندیغی حالده — عثمانلی سفیرینی قبول ایلدی ؛ سفیر، ری غرب، دیکری صرب لسانده یازلمش ایکی نامهٔ پادشاهی‌یی اعطا ایلدی ؛ بوندن باشقه افندیسنك حسیات دوستانه‌سنی‌ده تبلیغه مأمور ایدی ، بو، سلیمك، پدرینك تختندن فراغی اوزرینه روسیه سراینه کوندرمش اولدیغی سفیر ایدی . ایرتەسی سنه (۱۵۱۵) ، چاوش اك صادق بندکانندن اولان ، قوروبوف منکوب بکنی استانبوله قدر تعقیب ایده‌رك واسیلینك جوابنی کتیردی، بونده واسیلی، منکلی کرایك لیتوانیالیلره معاونت‌ایتمش اولمسندن شکایت ایده‌رك او قوم ایله مناسبات دوستانه‌سنك قطعنی خانه امر ایتمسنی رجا ایدیوردی . قوروبوف برده ، دولت عثمانیه ایله روسیه آره‌سنده تجاوزی وتدافعی عهد نامه مذا کره‌سنه مأمور ایدی . لکن بو مهم مسئله تأخیر ایدلدی . سلیم ، جواباً بوایش ایچون موسقوویه دیکر برسفیر کوندره‌جکنی سویلدی وبرکره

(۱) مصر سفارتنك کچش اولدیغی دمشق شهرلرنده‌کی وندیك قونسلوسنك ۲۵ ایلول ۱۵۱۲ تاریخلی راپوری.

ایران ایله حربه باشلادقدن صوکره وعدینی تخطار ایتمدی. یالکز کفده و آزوفده سربستیٔ تجارته دائر بر معاهده عقد ایدلدی (۱) . بوراده، واسیلینك صوك سنهٔ حیاتنده پادشاهه کوندرمش اولدیغی دیکر برنامه حقنده برقاچ کله سویلدکدن صوکره تکرار رشتهٔ وقوعاتی تعقیب ایدهرك او رشتهیی بر دها کسمیه جکز . واسیلی ، (۱۵۱٤ ده وفات ایدن) منکلی کرایك بیوك اوغلی وخلفی محمد کرای ایله حرب ایلدیکی زمان — پادشاهك تاتار خانی اوزرنده نفوذی اولدیغنی بیلدیکی ایچون — سلیمك نزدینه یکی برسفیر کوندردی ، بوسفیر پادشاهك وعد ایتمش اولدیغی ایکنجی نامهیی آلمامسندن دولایی افندیسنك تأسفنی تبلیغ ایتمکه وخانك تشبثاتنه نهایت ویرهجك وهم لیتوانیا هم ده پولونیا حکومتلرینی قورقودهجق برعهد نامه مذاکره سنه مأمور ایدی . شو یکی مراجعتده برنجیدن زیاده نائل موفقیت اولمادی ، سلیم — غولوخواستوف تسمیه ایدیلن — موسقوف سفیرینه روسیه حکمداری حقنده پك مودتکارانه بر جوابنامه ویرهرك ایکی ملت آرهسنده سربستیٔ تجارتی تأکیدایتمکله اکتفا ایلدی .

پادشاه جدیده منسوب اولدقلری سرایلرك تبریکاتی ایصال ایچون مسارعت کوسترمکده اولان وندیك ، مجارستان ، مصر ، روسیه سفیرلرینك تهاجمی ایران طرفندن برسفیر کلهمش اولمسنه دها زیاده جلب نظر دقت ایتمش ایدی، سلطان سلیم ایله رقیب مدهشی شاه اسماعیل آرهسنده حرب چیقهجغنی او زماندن اعتباراً هرکس آکلامش ایدی.

صفوی خاندانینك مؤسسی علناً شهزاده احمد طرفنی التزام ایتمش ایدی. سرایی او بدبخت شهزادهنك — ایلك ایکیسی احمدك میراث پدر ایچون منازعه ایتمك اوزره سلاحه صارلدیغی وقت، اوچنجیسی ده یکیشهر محاربهسندن صوکره — بربرینی متعاقب التجا ایدن اوچ اوغلنه دارنجات اولمش ایدی، علاءالدین قاهرهیه فرار ایدهرك اوراده وبادن وفات ایتمش ایدی(۲). شاه اسماعیل، مملکتنی سلیمك دشمنلرینه آچمقله اکتفا ایتمیهرك اونکله بالذات حرب ایتمکه حاضر لانیوردی، بونیتله — عثمانلیلره قارشی تصور ایتدیکی حربه اشتراك ایتدیرمك وایکی یوز کوله ایله اون دانه دیری واشاق تقدیم ایتمك مأموریتیله — مصر سلطانینه یارلاق بر هیئت سفارت اعزام ایتمکه مسارعت کوسترمش

(۱) قارامسین: روسیه تاریخی، ریغا ۱۸۲۵، ۷، ص ٤۷، ۵۸، ۷۸ .

(۲) وندیك سفیرلرینك ۹ و۲۶ تشرین اول ۱۵۱۲ تاریخلی راپورلری. ماریني سانوتو.

ایدی (۱) سلطان سلیم ایسه بو احواله واقف اولدیغندن شو ظهور ایدن یکی اسباب شکایت، ایران‌شاهی علیهنده — منشأی اسکی خاطراته قدرچیقان — نفرتی تزیید ایلدی . لکن ایکی حکمدارك بربرینه قارشی موقعلرینی ای آ کلامق ایچون کریه دوغری عطف نظر ایده‌رك شاه اسماعیلك جلوسنك یدنجی سنه‌سندن اعتباراً ایرانده کچن وقایعه عودت ایتمك لازمدر . تخطر اولنورکه — ایکیسی‌ده سلیمه روابط دوستانه ایله مربوط بولنان — آق قویون وقره قویون بکلربنك (۲) سقوطی ایران حکمدارینك موفقیات حربیه‌سنی صورت مخصوصه‌ده تنویع ایتمش ایدی. شاه اسماعیل، هم بوبکلرك تحت اطاعتنده بولنان مملکتلره، هم ده شروان ومازندران شاهلرینك مملکتلرینه حاکم اولنجه عراق عرب ایله خراسانی دخی حکومتنه الحاق ایتمك ایسته‌مش ایدی (۹۱۳ — ۱۵۰۷). اسماعیل، ذوالقدر بکنی تأدیب ایلدکدن صوکره ، ایرانه عودتله حاضرلاندیغی صیره‌ده — آق قویون سلاله‌سنك الك صوك وارثی مراد طرفندن دیار بکر حکومتنه تعیین ایدلش اولان — امیر بك استقبالنه چیقه‌رق قلعه‌نك آناختارلرینی کندیسنه تسلیم ومملکتی قولایجه فتح ایتمسنه دلالت ایتدی. ایرتهسی سنه (۹۱٤ — ۱۵۰۸) اسماعیل، مرادك مرکز حکومتی اوزرینه یورودیکندن مراد ، ترك مملکت ایله فرار ایده‌رك سوریه‌یه کیتمش ایدی . بتون اراضی‌یه حاکم اولان اسماعیل، اورانك حکومتنی، خانلرینك الك جسوری اولان محمد اوستا جلویه ویردی ، بغدادی‌ده — شبهه‌سزکه بو شهرك قدیم حاکملرینك خاطره‌لریله استهزا ایتمك ایچون خلیفة الخلفا (۳) عنوان محتشمیله تزیین ایدلش اولان — برخادم آغاسنه

(۱) شامده اقامت ایدن وندیك قونسلوسی — که قاهره‌یه کیدن هیئت سفارت اورادن کچمش ایدی — ۲۵ ایلول ۱۵۱۲ تاریخلی راپورنده شویله سویلر: *Il sophi mandò al Soldan ambasciatori da li primi suoi baroni e uno suo segretario scientifico. Li quali insieme passi per questa terra molto honestamente con curalli 200, con dieci lovi cervieri.* مارینی سانوتو .

(۲) سلیمك، هنوز طربزون والیسی ایکن الوند ویعقوب بکاره یازمش اولدیغی مکتوبلر منشأت فریدونده ۲٤۲ و ۲٤٤ نومرولرده، جوابلری‌ده ۲۰۵ و ۲٤٦ نومرولرده‌در. پارس نسخه‌سی ، ص ۳۰۱ و ۳۰۲ . یعقوبك مکتوبی قره‌باغ قیشلاغندندر که لانغلس قاز طاغ تسمیه‌ایدیلن محل ظن ایتش ایدی. *Notices et extraits des Manuscrits du Roi*، ۵ ، ص ٦۸٤ . [*]

(۳) نخبة التواریخده .

تودیع ایلدی . اسماعیل بتون سنه‌یی (٩١٥ - ١٥٠٩) غلبه‌لك براردو ایله، بصره کورفزیله بحر خزر آره‌سنده امتداد ایلین و خوزستانده شستر شهرندن شروانده باکو شهرینه قدر اولان خطه‌لری کشت و گذارده امرار ایده‌رك مشتاسنی ... هنوز مقاومت ایتمکده‌اولان قلعه‌لری ضبطایتمك ایچون — باکوشهری جوارنده تأسیس ایلدی.

شاه اسماعیل ، ١٥١٠ سنه‌سی صیفی اثناسنده عسکرینی — تیمورك حفیدزاده‌سی اولان حسین بیقرایه‌مائد وجیحونك بری طرفنده کائن ممالکی فتح ایده‌رك حکومتنی توسیع ایتمش اولان — اوزبکلر خانی شیبك قارشی کوتوردی . اسماعیل ، پك قطعی اولمیان بر قاچ محاربه‌دن صوکره دشمنك اوکندن قاچار کبی کوزینه‌لك اونی برپوصویه کتیردی؛ اون بش بیك سواری ایله اسماعیلی تعقیب ایتمکده‌اولان (١٥١٠— ٩١٦) (١) شیبك خان، احتیاطسزلغنك جزاسی اوله‌رق هم کندیسنك هم ده معیتندن اون بیك کشینك حیاتنی غائب ایلدی . بو موفقیتله مغرور اولان غالب ، دشمنك قفا طاسنی احجار کرانبا ایله تزیین ایتدیره‌رك بقیهٔ عمرنده کاسه مقامنده استعمال ایلدی ؛ باشنك اوزرنده کی دری‌ی‌ده بهارات ایله طولدیرتدکدن صوکره نشانهٔ ظفر اوله‌رق سلطان بایزیده کوندردی (٢). شاه. خراسان حکومتنی قوریجیلرینك رئیسی بولنان — ووقتیله اسماعیلك پدرینك قاتلندن انتقامنی آلمش اولان — آبدال ده‌یه‌تودیع ایلدی(٣). تکه عاصیلرینه— یوقاریده سویلدیکمز — جزای مدهشی بوسفردن ایرانه‌عودتنده اجرا ایلدی(٤). اسماعیل(٥) قیزلباش قزاقلغنی قومده تأسیس ایده‌رك، نجم ثانی (ایکنجی یلدیز) تلقیب ایدلمش اولان امیر احمد اصفهانی‌نی جیحونك اوته طرفنده‌کی ممالکك فتحنه کوندردی . احمد ، نهرك ساحلنه وارنجه کندی عسکرینی — غزنه حکمداری وتیمورك بشنجی درجه‌ده حفیدی — میرزا بابرك عسکریله برلشدیردی . ده‌میر کچیدینی برلکده کچه‌رك هرثی شهرینی هجوم

(١) نخبة التواریخ .

(٢) جنابی، ص ١٣٥ .

(٣) نخبة التواریخ .

(٤) جنکیزخان، برچوق مغول قبائلنه قارشی مظفریت عظیمه‌سی اوزرینه اسیرلری قایناز صو ایله طولی یتمش ایکی قازانه آتدیره‌رق بو اشکنجه‌نك ایلك مثالنی کوسترمش ایدی .

(٥) مالقولم، ایران تاریخنده : « ایرانیلرك بو شاه ولیسی عجم کتابلرنده اکثریا شیطان قولی تسمیه ایدیلیره دیمکله رخطای فاحش کوسترر. مالقولم شو صوزله تکه عاصیسی شیطان قولی‌ی شاه اسماعیل ایله قاریشدیرر.

ایله ضبط واهالیسنی قتل ایلدکدن صوکره — شیبك خانك اوغلی ده‌میر خانك[۱۱] کندی اردوسیله یکنك عسکری باشنده اولدیغی حالده بکلمکده بولندیغی — بخارا وعجدوان شهرلرینه (۱) دوغری یولارینه دوام ایتدیلر. بو دفعه مظفریت اوزبکلر طرفنده قالدی: احمد اصفهانی بتون عسکریله برلکده محو اولدی ؛ بالاخره هنده بیوك مغول حکومتنك مؤسسی اولان میرزا بابرده بیك مخاطره‌دن صوکره غزنه‌یه عودت ایده بیلدی . ده‌میر خان ایله یکنی عبید سلطان جیحونی کچدیلر . فقط اسماعیلك کندیلرینه قارشی ایلریلمکده‌اولدیغنی خبر آلنجه‌علی العجله‌عودت ایلدیلر(۲). ایران شاهی، قوماندانلرینك مغلوبیتنه حدت ابلدیکندن جبانتلریله عسکرینك شرفنی دوشورمش اولانلری جزالندیرمق‌صورتیله‌بومغلوبیتلرك اوکنی آلمق ایستدی. اوز بکلرك قوای فائقه‌سی اوکنده فرار ایتمش اولان آبدال دده — خدمات سابقه‌سنه رغماً— مثال اولارق انتخاب ایدلدی : اسماعیل اونی‌قدین البسه‌سیله براشکه بیندیرلمش اولدیغی حالده داوول زوونا ایله کزدیردی . خراسان حکومتی سوریه‌لی زینل خانه، بلخ حکومتی‌ده منشأی آناطولی اولان دیو سلطانه تودیع ایدلدی. شو وقعه‌لر — اسماعیلك اوغلی و خلفی طهماسبك تولدینی (۳) کورمش اولان — ۹۱۹ (۱۵۱۳) سنه‌سنده جریان ایتدی . بیقرانك حفید زاده‌سی ، تیمور نسلندن بدیع الزمان او زمان ایران سراینده ایدی ؛ بدیع الزمان — شیبك خان طرفندن قتل ایدلمش اولان — پدری سلطان بیقرانك وفاتندن صوکره — آماسیه والیسی احمدك اوغلارینی دخی قبول ایتمش اولان — شاهك نزدینه التجا ایتمش ایدی. اسماعیل ، احمدك ایکنجی اوغلی مرادك طرفنی التزام ایده‌رك جسیم بر اردونك باشنده اولدیغی حالده عثمانلی مملکتنه تجاوز ایتدی . شاه ، اون درت سنه‌دن بری دائما حربده بولنه‌رق دائما مظفر اولمش وکندیسنه اوامر کذار اولمق ایسته‌مین اون درت حکمداری مغلوب ایتمش ایدی (٤) ؛ شروان ، مازندران ، ذوالقدر بکلریله آق قویون، قره‌قویون واوزبك بکلری‌کبی سلطان سلیمده غلبه ایده‌جکنی امید ایدیوردی: لکن بو غالب مغروره مظفریتی اوجه واصل اولمش وعثمانلی آمر

(۱) عجدوان بخارایه آلتی فرسخ مسافه‌ده بر قصبه‌در. رشحات عین الحیات، استانبول مطبوعی .

(۲) نخبة التواریخ و جهانی .

(۳) ۹۱۹ سنهٔ هجریه‌سنك ۲۱ ذی‌الحجه‌سنده (۳ مارت ۱۵۱۳) .

(٤) «اون درت نفر شهریار اورنك نشینك باشلرین کسوب» صولاق زاده، ۸٤.

مطلقنك كوكب طالعی قارشیسنده اونك نجم موفقیتی رنك اصفرار كوسترمكه مجبور بولنمش ایدی ؛ اسماعیلك ییلدیزی جالدیران محاربه‌سنده [۲۰] قارارمدی ؛ اون سنه صوكره‌ده بسبتون غائب اولدی.

مع‌هذا ، حكمدار ایرانك او زمان دوچار اولدیغی مغلوبیتلر ایلك مظفریتلرینی اونوتدیره‌مازدی ؛ ذاتاً شاه اسماعیلك اون آلتنجی عصرك ابتداسنه دوغری ظهوری او قدر شایان دقت وقایعه سبب اولمشدركه بوندن دولایی زمان سلطنتی آسیای وسطا تاریخ سیاسی ودینیسنك اك مهم ادوارندن برینی تشكیل ایدر. آوروپا — بالاخره خرستیان دینی ایكی‌یه آییران اختلاف تخملرینك نمو بولدیغی حس ایلدیكی زمان — یوز اللی سنه‌دن بری آسیاده كیرلیجه انتشار ایتمش اولان یكی بر مذهب كیتدكجه تأسس ایده‌رك اهل اسلامی بربرینه دشمن ایكی فرقه‌یه آییرمش ایدی . سنیلر ایله شیعیلرك منازعاتی عثمانلی و ایران دولتلرینك مقدراتنه او درجه‌لرده تأثیر ایتمشدركه بوراده — وقوعات آتیه‌نك تفهمنی تسهیل ایچون — بعض تفصیلاته كیریشمكدن صرف نظر ایده‌میه‌جكز . بو رافضیلك‌ده خرستیان دیننده‌كی رافضیلك كبیدر(۱) ؛ مربوط اولدقلری وقایع كوزل آكلاشلمق ایستنیلیر ایسه ایكیسی‌ده ایجه تدقیق ایدلمك لازمدر. لكن ایكیسنك ماهیتی اساساً متخالفدر ؛ زیرا خرستیان دینی بر چوق دفعه خونریز محاربه‌لره سبب اولمش اولمقله برابر قاتولیك وپروتستان مذهبلرینك نه مقصدلرنده، نه ابتدالرنده هیچ برمبدأ سیاسی یوقدر دینیله‌بیلیر ؛ خرستیانلغك حاكم اولدیغی مملكتلرده دین، دولتدن آیریدر. اسلامده ایسه بالعكس حكومتك اساساتی — قدیم بنی اسرائیل حكومت روحانیه‌سنده وآسیاده‌كی مذهبلرك همان كافه‌سنده اولدیغی كبی — دینك اساساتنك عینیدر ؛ تخته تصادف ایدن هرضربه محرابی‌ده صارصار ؛ نته‌كیم سنیلر وشیعیلر تفرقه‌سی یالكز اعتقادات مذهبیه خصوصنده دكل، تخته توارث قاعده‌سنی تنظیم ایدن مبادئ سیاسیه خصوصنده دخی بر تفرقه‌در . بوندن ماعدا خرستیان دینی ابتداسندن بر قاچ عصر صوكره قاتولیك و پروتستان كلیسالرینه آیرلمش اولدیغی حالده اسلامده یكدیكرینه

(۱) مورخ خرستیانلقده‌كی رافضیلك تعبیریله پروتستانلرك دیكر مذاهب خرستیانیه ایله اختلافنی قصد ایدر. همان همان اساسه عائد دیمك اولان بواختلاف، مذاهب اربعه ایله شیعیلر آره‌سنده‌كی اختلافك عینی‌اولدیغی‌كبی مورخك سنیلك ورافضیلك حقنده‌كی اعدائی كندی تقدیرندن عبارت و تاریخ اسلامه دائر سوزلرك حقایق و تفصیلاتی كتب عائده‌سنده مندرج بولنمشدر .

(مترجم)

خصم اولان ایکی مذهب بو دینك دها ابتداسنده باشلامشدر . [حضرت] محمدك وفاتندن آنجق اوتوز سنه کچمش ایدی که مسلمین خلافت مسئله‌سنده آیرلدیلر ؛ بعضیلری داماد نبوی علی ایله اولادی طرفنی، دیکرلری اونك خلافتی ودها صوکره امویه خاندانی التزام ایلدیلر ؛ مسئله عالم اسلامك حکومتی علینك اولادینه‌می . امویه (١) خاندانه‌می عائد اوله‌جغنی بیلمك ایدی. علینك خصملری — که خلافت عاقبت اونلرك طرفنه کچمشدر — سنی یعنی سلوك پیغمبری‌یی حرفیاً تعقیب ایدنلر عنوانی آلدیلر؛ علی طرفدارانی‌ده شیعی ورافضی تسمیه ایدلدیلر . داماد پیغمبریدن حکومتی آلمق ایستین ایلك اردونك باشنده [حضرت] محمدك اك کنج واك سودیکی حرمی و علینك مخالفی عایشه بولنیور ایدی . عایشه‌نك علی‌یه مخالفتی، بو زوجهٔ کزیدهٔ پیغمبرینك کردنلکینك ضیاعی وقعه‌سندن ابتدا ایتمش ایدی ؛ عایشه‌نك معصومیتی حقنده آیت نازل اولمش ایدی. بوسفر اثناسنده عایشه‌نك بردوه اوزرنده اولدیغی حالده علی‌یه قارشی واقع اولان جنکی وقعهٔ جمل تسمیه ایدلمشدر (٣٦— ٦٥٦) . معاویه علی‌یه و اونك طرفدارانـنه قارشی متعدد محاربه‌لرده بولنمشدر ؛ لکن بو محاربه‌لرك اك خونریزی هجرتك ٣٧ نجی سنه‌سنده وقوع بولان (٦٥٧) صفین محاربه‌سیدر . یکرمی ایکی سنه صوکره، معاویه‌نك اوغلی و تخت خلافتده خلفی اولان یزیدك زمان سلطنتنده (١٠ محرم ٦٠ — ٢١ تشرین اول ٦٧٩) اولاد علینك اك کوچکی اولان حسین — هیچ بر دشمنی بولنمامش اولسه صوسزلقدن اولدیرمکه کافی اولان— کربلا صحراسنده محو ایدلدی . بونك اوزرینه عایشه ایله معاویه‌ویزید، علی سلاله‌سیله طرفدارانك منفوری اولدیلر، واونلرك نفرتی بر افتراق تام وقوعنه سبب اولدی .

علینك اون ایکی اولاد واحفادینه امام عنوانی ویرلدی؛ بوعنوان — جامعلرده جماعتله ادا ایدیلن نمازلرده اسملریله برابر ذکر ایدیلن —ایلك خلفای اسلامه دخی اعطا اولنمشیدی. بالآخره بواون ایکی عددی علی طرفدارانجه مقدس عد ایدلدی. ایلك یدی امام— هیچ بری خاندان علینك— خلافتنی تأسیس ایده‌مکسزین ارتحال ایتمشلر ایدی. خلفای عباسیه‌نك یدنجیسی اولان مأمون [١٣] — که تاریخده علوم وصناعاتی حمایه‌سیله معروفدر — سکزنجی امام اولان علی بن موسایی کندیسنه وارث انتخاب

(١) یاخود امیه [همزه‌نك ضمی ، میمك فتحی ، یانك فتح وتشدیدیله]

ایله قیزی ام‌الفضلی اوکا تزویج ایلدی (۲۰۲—۸۱۶). بوقرار، یا قناعت وجدانیه‌دن، یاخود قوتلری کیتدکجه آرتمقده اولان علی طرفدارانه مناسبت صهریه ایله مربوط اولمقسزین تختی اونلره قارشی مدافعه ایده‌مه‌مك قورقوسندن ایلری کلمش ایدی. علی رضا تسمیه ایدلدی و خلیفه ایکی مخالف فرقه‌نك باریشمش اولدیغنی برعلامت خارجیه ایله اظهار ایچون عباسیلرك استعمال ایلدکلری سیاه رنکی ترك ایده‌رك علی عائله‌سنك اتخاذ ایتمش اولدیغی یشیل رنکی قبول ایلدی. لکن مأمونك بو قراری اوزون‌مدت سورمدی؛ رضانك‌وفاتنده (۲۱۱—۸۲۶). خلیفه اولاد علینك وارث خلافت اولدیغنی اعلان ایدن اراده‌سنی فسخ ایده‌رك اسکی رنکی اعاده ایلدی؛ معهذا مأمون — سنیلرك عدم ممنونیتلرینه رغماً — علی‌یی اصحاب پیغمبرینك کافه‌سنه ترجیح ایلدیکنی سویلمکدن کری‌قالمادی. مأموندن صوکره تخته کچن حفیدی متوکل تمامیله مخالف بر وضعیت آلدی. بونك نتیجه‌سی اولهرق منبرلر اوزرنده علی و حسینك نامارینی تلعین. قبرلرینی تخریب ایتدیردی و تربه‌لرینی زیارت ایتمکی منع ایلدی. متوکل، اون بش سنه سورن زمان سلطنتنده بیچاره شیعیلری تیغ و آتش ایله تعقیب ایلدی.

متوکلك اوغلی، قاتلی و خلفی اولان مستنصر (۸۶۱) پدرینك اثرینه اقتفا ایتمدی، علینك احفادینه حرمتله معامله‌ایلدی؛ برعصرطرفنده اولاد علی هیچ راحتسز ایدلمدیلر. فقط اونلرحقنده، آل بویه‌نك حکمدار ذی‌اقتداری اولان معزالدوله قدر هیچ بر حکمدار احترام کوسترمدی؛ معزالدوله مجرد کندی منفعتنی تعقیب ایله آل عباسی دوشوره‌رك یرینه اولاد علی‌یی کیرمك ایچون هرشیئی یاپدی. خلیفه مطیع للهك مساعیسنه رغماً، حسینك شرفنه یوم مخصوص تأسیس ایدن [۱۴] معزالدوله‌در. سنهٔ قمریه‌نك برنجی آینك اونبه تصادف ایدن کون — که اووقته قدر بین‌الاسلام، نوحك سفینه‌دن ویوسفك محبسدن چیقدیغی کون اولهرق معروف ایدی — معزالدوله‌نك امریله بر روز ماتم ودموعه تحویل ایدلدی (۳۵۲ — ۹۵۳): دکانلر، چارشیلر مبانی عمومیه قپانیر ایدی، قادینلر — صاچلری طاغینیق — حسین شهیدك وفاتی ایچون آجی آجی باغیره‌رق و آغلایه‌رق سوقاقلری طولاشیرلردی(۱). بو یوم ماتم، سنیلرایله شیعیلر آره‌سنده مقاتله‌یه سبب اولهرق اوچ یوز سنه ظرفنده پای‌تخت ایله

(۱) مالقولم، پورتهر. موریه، شاردن، اوکا نظراً دوبره، تانقوانی، ژوبهر. حاجی بابا نامنده‌کی رومانه دخی مراجعت.

بتون ممالك دولت قانایله ملمع اولدی، شیعیلر شو یوم ماتمی ابتدای تأسسندن بری مذهبلرینك بر آیین اساسیسی عد ایلدیلر : بونك تأسیسندن اوتوز سنه صوکره ، بهاءالدوله‌نك وزیری ابوالحسن کوکبی ، اونی‌لغو ایتمك ایستدیکندن تهور ایدن‌خلق طرفندن پارچه‌لاندی (۳۸۲ — ۹۹۲)؛ بو یوم ماتم زمانمزه قدر قالمش وایرانده حالا بر طنطنهٔ مصورانه ایله اجرا ایدلمکده بولنمشدر (۱) .

اوزون مدت ضبط ایدیله بیلمش اولان نفاق ، قادر باللهك زمان سلطنتنده ، بغدادده شدتله ظهور ایتدی، سنیلر ایله شیعیلر آره‌سنده وقوع بولان حربده شهرك طاووق بازاری تمامیله یاندی، خلیفه ، انجق غزنه حکمداری محمودك معاونتیله اعادهٔ آسایش ایده‌بیلدی (۴۰۱ — ۱۰۱۶)؛ پك چوق شیعی‌یی‌ده قلیجله ، آتشله (۲) اعحا ایلدی (۴۰۸—۱۰۱۷). بو مدهش فلاکتلره رغماً . رافضیلر اون ایکی (۳) ویکرمی سنه(٤) صوکره — هپ ماتم عاشورا ملابسه‌سیله — ایکی دفعه دها سلاحه صارلدیلر ، خصملرینه قارشی ایتدکلری صوك محاربه‌ده تمامیله اعحا ایدلدکلری کبی اقامت ایلدکلری کرخ محله‌سی کاملاً تخریب ایدلدی .

شیعیلر بوقدر ضایعاتدن ومغلوبیتلردن صوکره ضعیفلهمك شویله طورسون ، فرقه‌لری هرکون یکیدن‌التحاق ایدنلرله بویومکده ایدی. هجرتك بشنجی (خرستیان تقویمنك اون‌برنجی) عصرندن‌اعتباراً — کندیلرینی اولادعلی اولهرق کوسترن— فاطمیلرك ادعالری خلفای عباسیه تختی ایچون کیتدکجه دها زیده تهدید آمیز اولدی.

برازیری، بغدادده تخت خلافتی اشغال ایدن قائم باللهك ضعفندن استفاده‌ایدرك فاطمیلر طرفنی التزام و مداخلهٔ قویه‌سیله شیعیلرك مظفریتنی تأمین ایلدی (۵) . اوزمان خطبه ، مصرده خلیفهٔ فاطمی مستنصر نامنه اوقونور و سکده اونك نامنه ضرب ایدیلیر ایدی(٦). اون سکزنجی صوکره، متوکل باللهك زمان سلطنتنده (۷).

---

(۱) موراجه دوسون. کاشن خلفا ، استانبولده مطبوع . سیوطی : تاریخ خلفا. ذهبی وابن شحنه .

(۲) ذهبی، کاشن خلفا. سیوطی، ابن شحنه وحاجی قالفه، تقویم التواریخ، سنه ۸ ٤.

(۳) اولکیلرله حاجی قالفه، تقویم التواریخ، سنه ٤۲۰ (۱۰۲۹).

(٤) کذلك، سنه ٤٤ (۱۰٤۸) .

(٥) حاجی قالفه تقویم التواریخ، سنه ٤٤٤ (۱۰٥۲).

(٦) کذلك، سنه ٤٥۰ (۱۰٥۸) .

(۷) کذلك. سنه ٤٦۸ (۱۰۷٥) .

سلیمان فاتحیت قدیمه‌لرینی تکرار استحصال ایلدیلر . شیعیلر اون سنه نهایتنده یئنه مجادله‌یه باشلادقلاری حالده(۱) خصملری طرفدن مغلوب اولدیلر(۲)؛ سنیلرده ظفرلرینی هیچ مثالی کورلمه‌مش بر طاقم غدارانه معامله‌لر ایله لکه‌دار ایتدیلر [۱۵]. تفرقه — برعصر ظرفنده — تبدیل موقع ایده‌رك بغداددن سوریه وایرانه‌کچدی. شامده(۳) واصفهانده (٤) اون آلتیشر بیك کشی مجرد اسماعیلی مذهبی تعقیب ایتمك شبهه‌سیله یوغازلاندی؛ اصفهانده قتل عام سکز کون امتداد ایلدی . خلیفهٔ بغداد ناصرلدین‌الله زمان سلطنتنده سنیلر ایله‌شیعیلر آره‌سنده ماتم عاشورا مناسبتیله یکبدن منازعه ظهور ایلدی ، بو — یدی سیاره‌نك میزان برجنده اجتماع ایتدکلری یجون — شرق منجملریك دنیانك صوکی اولمق اوزره کوستردکلری سنه ظرفنده ایدی(۵). مذهب محاربه‌سی بر دفعه‌اویاندقدن صوکره ناصرك — قرق آلتی سنه‌لك بر دوری احاطه‌ایدن — بتون زمان سلطنتنده امتداد ایلدی. نهایت آل عباسك اوتوزدنجی وصوك خلیفه‌سی اولان مستعصم ظهور ایلدی. خلیفه — شرق تاریخنده الی‌الابد بر خائن اوله‌رق معروف اولان — وزیری علقمه‌نك القاآت خائنانه‌سیله تهییج ایده‌رك علی طرفدارانی متوکل وقادر بالله‌لك کوسترمش اولدقلری درجه‌دن دها زیاده بر دقیقه تضییق ایتدی(٦)[*]؛ مستعصمك مظالمی سقوطنه سبب اولدی . علقمه کیزلیجه شیعیلر طرفنه مربوط اولدیغندن زواللی قرداشلرینك اموالنی ، حرملرینی ، چوجقلرینی سنیلرك دست خصومتنده کوردیکی وقت‌افندیسندن کوردیکی ایلتکاری اونوتدی؛ اونك مراجعتی اوزرینه هلاکو بغدادی استیلا ایلیه‌رك خلفای عباسیه‌نك مرکز قدرتی اولان بو شهری خرابه‌لر آلتنه کومدی (۷). شیعی مذهبی، ایکی عصرلق براویقودن صوکره. شاه اسماعیل زمانننده یکی بر شمشعه ایله ظهور ایده‌رك او وقتدن بری ایران ایالاتی اوزرنده دائما حاکم قالدی .

عثمانلی خاندانیله ایرانده صفوی خاندانی علی ومعاویه خاندانلرینه نسبتاً هیچ

(۱) تقویم التواریخ، سنه ٤٧٨ (۱۰۸۵) .
(۲) کذلك، سنه ٤٨٣ (۱۰۹۰) .
(۳) کذلك، سنه ٥٢٣ (۱۱۲۸) .
(٤) کذلك، سنه ٥٦٠ (۱۱٦٤) .
(٥) کذلك، سنه ٥٨٢ (۱۱۸٦) .
(٦) کذلك، سنه ٦٥٦ (۱۲٥۸) .
(۷) موراجه دوسون، ۱، ص ۱۱۷ .

منسوب دکلدیلر، لکن هر بری بو ایکی اسمك مربوط بولندیغی آیری آیری ایکی مذهبه سالك ایدی، کرك قدرت، کرك شهرت جهتندن بربرینك رقیبی اولدقلرندن دولایی سلیم ایله اسماعیلك آره‌سنده طبیعی اوله‌رق حادث اولان اسباب نفاقه مذهب فکری‌ده منضم اولمسیله پادشاه ایله شاه نزاع شخصیلرینی مذهبداشلرینك نزاعلرینه قاریشدیردیلر. کندیلری‌ده بالذات میدان جنکه چیقه‌رق شیعیلر ایله سنیلر آره‌سنده‌کی اسکی خصومتلری بردن بره اویاندیردیلر: بونك اوزرینه یکی بر مجادله باشلایه‌رق بوکا حکمدارلرده، تبعه‌لری‌ده مساوی درجه‌ده اشتراك ایتدیلر. اوزون ومدهش بر مقاتله ایکی مملکت خلقی آره‌سنده پك چوق تلفاته سبب اولدی.

شیخ جنید وشیخ حیدر طرفندن نشر وشاه اسماعیل طرفندن التزام ایدیلان مذهب شیعینك ممالك عثمانیه‌ده نصل توسع ایتمش اولدیغنی یوقاریده سویلمش ایدك، تکه عاصیلرینك بدایةً استحصال ایلدکلری موفقیات، شیطان قولنك علی پاشا ایله محاربه‌ده اتلافی واوکا خلف اولان ایکی رئیسك عاقبت سفیلانه‌لری‌ده خاطرلرده‌در. اووقته قدر بومذهب محاربه‌سی — دولت عثمانیه ایچون — محمد اول زماننده طورلاق هوکمالی(۱) وسماولی شیخ بدرالدینك اشعال ایتمش اولدقلری مذهب محاربه‌سندن دها وخیم اعراض کوسترمه‌مش ایدی، لکن یانغین ایچین ایچین یانمقده اولدیغندن آز بر مدت ایچنده تکمیل شدتیله پارلادی. سلیمك سرای دروننده تصور واحضار ایتمش اولدیغی شیعی قتل عامی. تاریخك — مفرط بر تعصبك نتایجنی اقوامه کوسترمك ایچون — اوزرنده توقف ایده‌جکی حادثاتدندر. شوراسنی‌ده مسارعةً سویلملی‌یزکه او قدر قانلی برمنظره‌یی باشقه هیچ برعثمانلی پادشاهی تجدید ایتمه‌مشدر. افکاردینیه اوغورنده قربان ایدیلن مظلوملرك عددنجه عثمانلی مورخلرینك مبالغه ایتمش اولدقلری قبول ایدلمش اولسه بیله سلیمك امر ایتمش اولدیغی جنایت عظیمه، انکیزیسیون وسن بارته‌لمی دهشتلرینه بحق رقابت ایده‌بیلیر [۵]. شایان حیرت بر اصول تجسس احداث ایتمش اولدیغی معاصرلری طرفندن سویلنیلان سلیم، کرك آوروپاده. کرك آسیاده شیعی مذهبنه منسوب اولمقله اتهام ایدیلنلرك بر جدولنی تنظیم ایتدیرمش ایدی. یدی یاشندن یتمش یاشنه قدر، بویله شبهه‌لی اولانلرك عددی قرق بیکه بالغ اولیورایدی. بونلرك هپسنك یابوینی اورلدی، یاخود مؤبداً حبسه محکوم اولدیلر [۱۶]. اومدهش محاربهٔ خونریزانه‌نك اسبابی انکیزیسیون وسن بارته‌لمی قتل عاملرینی تولید

(۱) طورلق هود بن کمال. سعدالدین، جلد ۱، ص ۲۹۸. (مترجم)

ایدن اسبابه مشابهدر، بومقتولینك عددی شرق تاریخنده آنجق — عادل عنوانیله یاد اولنان نوشروانك زمان سلطنتنی مؤبداً لکه‌دار ایتمش اولان — اللی بیك مزدکینك عددینه قیاس ایدیله‌بیلیر. انکلتره، ایللیریا، بوآدیسه (١)، تونا (٢) قرالیچه‌لری کبی بعض حکمدارانك مملکتلرینی اجنبی تضییقندن تخلیص ایتمك، میتیریدات (٣) وژوگورتا (٤) کبی دیکر بعضیلرینك‌ده صارصلمش اولان تختلرینی برضربهٔ یأس ایله تحکیم ایتمك ایچون مراجعت ایتمش اولدقلری قتل عاملر آنجق منازعات سیاسیه‌نك نتیجهٔ ضروریه‌سی ایدی، بزه دها یاقین برزمانه عائد اوله‌رق ١٢٨٢ تاریخ میلادیسنده سچلیاده بولنان فرانسزلرك پاسقالیا کونی اقشامه دوغری اوقونان دعا وقتنده قتل عام ایدلملری‌ده ینه اوصیره‌یه ادخال ایدیله‌بیلیر. اسلام آره‌سنده بابك وقرامطه مذهبی سالکلرندن اردولرجه اشخاص سلاحلری اللرنده اوله‌رق میدان حربده تلف اولدیلر، بغدادده، اصفهانده شیعیلرله سنیلر قارشیلقلی بر یرینی قتل ایتدیلر، دمشقده ایسه سور داخلنده بولنان اسماعیلیلرك برکون ایچنده کافةً قتل ایدلدیکی کورلدی. لکن بومظالم نه‌قدر مدهش اولسه‌لر ده، هیچ اولمازسه محدود بر دائره ایچریسنده اشخاص معدوده اوزرنده اجرا ایدیلیور ایدی. سلیمك امر ایتمش اولدیغی قتل عام اویله اولمادی: بو دولتك متعدد ایالاتنده بتون بر قرنك سن و جنسی تفریق ایدلمکسزین موتنه سبب اولدی. رافضیلك مذهبنی اجساد بیغینی آلتنه دفن ایتمك بو مرحمتسز مستبده نصیب ایدی. عثمانلی مورخلری اوکا — قرق بیك کشی‌یی اولدیرتمش اولدیغی ایچون — عادل لقبنی ویرمشلردر، لکن دها شایان حیرت اولان جهت شوراسیدرکه نزدینه کوندرلمش اولان خرستیان سفراسی‌ده کندی حکمدارلرینه کوندردکلری راپورلرك کافه‌سنده اونی بو لقبله یاد ایتمش و او غایت عجیب عدالتی ثنا ایتمکدن چکنمه‌مشلردر (٥).

---

(١) تاسیتوس Tacitus، *in Agricola*، ١٥، ١٦.

(٢) ژوستینوس Justinus، ٢، فصل ٥.

(٣) پلوتارك Plutarque، *in Silla*. ٢٤.

(٤) ساللوست Sallust، *Jugurtha*، ٦٧.

(٥) *Mi diceva il clarissimo Messer Luigi Mocenigo, qual fù uno dei Ambasciadori di Venetia appresso V.M* (جیوویو، بشنجی شارله محرر برمکتوبه عطفاً بویله سویلر) *in Bologna, che essendo lui al Cairo ambascia-dore appresso a Soltan Selim, e se havendo molto ben pratticato,*

سلیم، قایجنی کندی دولتی داخلنده کزدیردکدن وطوپراغی رافضیلردن بوصورتله تطهیر ایلدکدن صوکره ، اونی خارجه کوتورمکه حاضرلاندی ؛ غائب ایدیلهجك وقتی یوق ایدی، چونکه شاه اسماعیل، مذهبداشلرینك انتقامنی آلمق و — کندیسنك شجیعانه بر صورتده محافظه ایتمش اولدیغی — پادشاهك یکنی مرادك مدعیاتنی مدافعه ایلك اوزره عظیم بر اردو ایله ایلریلیوردی. سلیم، قرارینی فوق العاده بر دیوانده اورتهیه قویه رق یکیشهراووه سنی عسکرك محل اجتماعی اولمق اوزره تعیین ایلدی(۱). پادشاه حرب سوزینی اوچ دفعه سویلمش اولدیغی حالده — نظری آلتنده تیترهمکده اولان — قوللرندن هیچ بری جواب ویرمیوردی (۲) ، بونك اوزرینه عبدالله اسمنده بر یکیچری نفری سکوتی قطع ایله خنکارك آیاقلرینه قپانهرق آرقداشلرینك. پادشاهك امری آلتنده ایران شاهنه قارشی یورومکدن حس ایتدکلری ممنونیتی اونلرك نامنه بیان ایلدی . وزیرلرك ترددلرینی ازاله ایدن او حرکتدن دولایی مکافات ایچون ، سلیم یکی چری یه سلانیك سنجاغنی توجیه ایلدی (۳) . سلیم، اوچ کون صوکره، ۲۲ محرم ۹۲۰ (۱۹ مارت ۱۵۱٤)، ادرنه دن حرکتله اون کون صوکره، ۲ صفر (۲۹ مارت)، استانبول قاپیلرینه واصل اولدی. پادشاهك بالذات قوماندهٔ ایتدیکی حربلرده عادت اولدیغی اوزره، سلیم چادرینی ایوب محلهسی سورلری اوکنده، فیل صحراسنده قوردیردی . ایلك ایشی ، صحابیٔ پیغمبرینك مزارینی زیارت ایدهرك سفرك موفقیتی ایچون اونك امداد معنویسنی طلب ایتمك اولدی(٤). بومناسبتله برجوق

---

nullo huomo era par ad esso in virtù, jurtitia, humanitia egran-dezza d'animo. پاولو جیوویو ، وینه جیا ۱۵٤۱ ، ورق ۲۵ . بونکله برابر دیکر طرفدن نیقولو جوستینیانی (ماریی سانوتونك وقایعنامهسی ، جلد ۱۹) پك مختصر اولهرق شویله سویلر : *Che il signor havea manda a far amazzar tutti della secta di Sofi.* پك اوغلندن ۷ تشرین اول ۱۵۱٤ تاریخلی مکتوب.

(۱) شکرینك سلیمنامهسنده، ورق ۱۸، عسکرلریله برابر کلمکه دعوت ایدیلن سنجاقلرك اسمی کافهً مذکوردر : کوتاهیه ، بیغا ، قرهسی ، حمید ، منتشا ، آیدین، کنغری، بروسه، بولی، قسطمونی، آنقره، قوجهایلی.

(۲) پادشاهك نطق عالی، لطفی، سعدالدین وابوالفضل محموده (ادریسك اوغلی واونت اثرینی تعقیب ایدن) باشقه باشقه اولهرق یازلمشدر . لطفینك ، پادشاهی ایران شاهنه حرب ایتمکه سوق ایدن اسباب آرهسنده ، یکنی مرادك اولومندن دولایی انتقام آلمقده داخل اولدیغنی سویلمسی خطادر، مراد اسماعیل نزدینه التجا ایتمش وسرایندهمحترماً یاشامقده بولنمش ایدی.

(۳) عالی، سلیم زمانك ایکنجی وقعهسی.

(٤) سعدالدین ، ادریسك اوغلی. جلال زادهنك سلیمنامهسنه دخی مراجعت.

صدقه‌لرویردی. صوکره، عنان حکومتی — بونك ایچون مغنیسادن کتیرتمش اولدیغی — بیوك اوغلی سلیمانه براقه‌رق عسکرینی اسکداره دوغری سوق ایتدی. روم‌ایلی بکلربکی حسن پاشانك قوماندا سی آلتنده بولنان بکی چریلرده اوتاده کلیبولیدن کیلره راکب اولیورلردی. سلطان سلیم، ۲٤ صفر ۹۲۰ ده — عثمانلیلرجه مبارك عد اولنان پرنجشنبه کونی — (۲۰ نیسان ۱۵۱٤) [۱۷] یوله چیقدی. اردوسنه مالتپه‌ده یتشدی وبوسنه والیسی خادم سنان پاشا بی آناطولی بکلربکی نصب ایتدی (۱). ۲۷ صفرده (۲۳ نیسان) اردو ایچریسنده توقیف ایدلمش اولان قلیچ نامنده برایران جاسوسنی اعلان حرب بیاننامه‌سنی حاوی برنامه‌یی حاملاً اسماعیله کوندردی.

کرك اسلوبی، کرك ماهیتی اعتباریله او عصرك روحنی وسلیمك دهای مخصوصنی دوغریجه تمثیل ایدر کوردیکمز بو مکتوبك صورتی شودر (۲):

جنتمکان سلطان سلیم خان غازی حضرتلری درگاهندن دفعهٔ اولاده شاه اسماعیل طرفنه تاجی زاده انشاسیله کوندریلان نامهٔ همایون صورتیدر:

بسم‌الله الرحمن الرحیم، قال‌الله الملك العلام * ان‌الدین عندالله الاسلام ومن یتبع غیرالاسلام دینا فلن یقبل منه وهوفی‌الاخرة من‌الخاسرین ومن جاء موعظة من ربه فانتهی فله ماسلف وامره الی‌الله ومن عادفاولئك اصحاب‌النار هم فیها خالدون * اللهم اجعلنا من‌الهادین‌المهتدین غیرالمضلین ولاالضالین وصلی‌الله علی‌سیدالعالمین محمدالمصطفی النبی‌الامین وآله وصحبه اجمعین. اما بعد، این خطاب مستطاب از جناب خلافت‌مآب ماحق قاتل الکفرة والمشرکین، قامع اعداءالدین، مرغم انوف الفراعین. مففر تیجان الخواقین، سلطان‌الغزاة والمجاهدین، فریدون‌فر، سکندر در، کیخسروعدل‌وداد، دارای عالی نژاد، سلطان سلیمشاه ابن‌سلطان بایزید ابن‌سلطان محمدخانیم، بسوی توکه‌فرمانده عجم، سپهسالاراعظم، سردارمعظم، ضحاك روزکار، داراب‌گیر ودار، افراسیاب عهد، امیر اسمعیل نامداری، سمت‌صدوریافت، تاخبیر وآگاه باشی‌که فعل‌فعال برحق‌وصنع جواد مطلق هر چند معلل بالغرض نیست، متضمن‌مصالح وحکم نامتناهیست، کماورد فی‌الکتاب المبین * وما خلقنا السموات والارض ومابینهما لاعبین * حکمت خلقت

(۱) سعدالدین، صولاق زاده، عالی، ابوالفضل محمود.

(۲) هامه‌رك ترجمه‌سی یازدیغی بومکتوبك اصلی استانبول تمثیلی سعدالدینده، جلد ۲، ص ۲٤٦ — ۲٤۸. وینه استانبول تمثیلی منشأت فریدونده، جلد ۱، ص ۳۵۱ — ۳۵۳، مندرج اولغله عیناً آلنمشدر. خلاصهٔ ترجمه‌سی مترجمك تذییلاتنده کوریلور.

انسان که عین اعیان و نقاوهٔ جهان و خلاصهٔ اکوانست. کما قال عزوعلا * وهوالذی جعلکم خلایف فی الارض * اما ازان جهت که افراد این نوع بجامعیت لطافت روحانیت و کثافت جسمانیت مظهریت اسماء متقابله را قابلیت دارد، ترقب غایت و تحقق خلافت بی اطاعت شریعت مقدسهٔ والی خطهٔ نبوت، علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات، صورت نبندد، هرآینه شرایع نبوی فوز و سعادت دو جهانی و سبب مغفرت جاودانیست، پس هرکه از مطاوعت احکام الهی رخ تابد، واز دائرهٔ انقیاد اوامر ونواهی بیرون آید، وهتك پردهٔ دین وهدم شرع متین راقیام نماید، برکافهٔ مسلمین عموما وسلاطین عدل آیین خصوصاً واجبست که ندای * یاایها الذین آمنوا کونوا انصارالله * بگوش هوش بشنوند، ودر دفع مکاید ورفع مفاسد آن مفسد بحسب الاستطاعة والامکان بجان کوشند، مقصود ازین تشبیب آنست که: تفرقهٔ جماعت بایندریه(۱) بحکم * بیت * چو بیشه تهی کردد ازنره شیر * شغال اندر آید بیانك دلیر * از طریق تعدی امارت بلاد شرقی را متصدی کشتی، وازکنج مذلت فرمان بری بصفهٔ باحشمت فرمان فرمایی قدم نهادی. ابواب ظلم و بیدادرا بروی مسلمانان باز کرده. زندقه والحادرا بایکدیکر ازدواج وامتزاج دادی، واشاعت فتنه وفساد نمارود ثار خودساخته، علمهای ستمکاری بر افراشتی، شاهی وفرمان روایی را بر حسب دواعیٔ هوای نفس ورغبات طبیعت حل قیود شریعت واطلاق ازنوامیس ملت پنداشتی، مقابح افعال ومساویٔ احوالت چون اباحت فروج محرمه واراقت دماء مکرمه وتخریب مساجد ومنابر و احراق مرافد ومقابر واهانت علما وسادات والقاء مصاحف کریمه درقاذورات وسب شیخین کریمین رضی الله عنهما همه بحد تواتر پیوست ائمهٔ دین وعلماء مهتدین، رضوان الله علیهم اجمعین، کفر وارتداد ترا بااتباع واشیاعت که موجبش قتلست وسبی، علی رؤس الاشهاد متفق الکلام والاقلام باسرهم فتوی دادند. بناء علی ذلك مانیز جهت تقویت دین واعانت مظلومین واغاثت ملهوفین واطاعت وامر الهی واقامت مراسم ناموس پادشاهی بجای حریر و پرنیان زره وخفتان پوشیدیم، بعنایة الله وحسن توفیقه، الویهٔ ظفر دثار وعصا کر نصرت شعار وشیران کارزار ودلیران خنجر کذا که چون تیغ ازنیام غضب برآرند، عمر عدوی مدبررا قاطع بدرجهٔ طالع اید، وچون تیر بکمان کین درآرند سهم موت الخصم ببرج قوس درآید. در شهر صفر، ختم بالخیر والظفر. ازدریا عبور فرمودیم. بدان نیت که اکر تأیید باری عز وجل یاری کند بسر پنجهٔ قوت کامکاری دست

(۱) سلطان یعقوبك منسوب بولندینی خاندان. غالبا «تفرقه» کله‌سندن اول « بعداز » کبی بر سوز اولهجق ایدی. (مترجم)

وبازوی ستمکاریت برکنیم واز سرقدرت سروری بسودای صفدری ازسر سراسیمه ات بدرکنیم، مفاسد شر وشورت ازسر عجزه ومسکینان برداریم، وازان آتش که درخانمانهازدهٔ دود از دود مانت بر آریم، من زرع الاحن حصدالمحن. چون قبل السیف تکلیف الاسلام حکم شریعت مصطفویست علیه السلام این نامهٔ نامی حلیهٔ تحریر وتحبیر یافت که نفوس آدمی زاد متفاوتست که الناس معادن کمعادن الذهب والفضة، ملکات ردیه دربعض مزاج طبیعی است قابل زوال نیست * ع * که زنکی بشستن نکردد سفید * ودربعضی عادتیست که ازمزاولات شهوات وممارست خسایس واهمال طبیعت ناشی است اورا امکان ازاله هست، ازان گفته اندکه فئهٔ اشرار بتأدیب وتعلیم ازمقولهٔ اخیار باشد. بنابر احتمالی اگر خودرا درسلك زمرهٔ * والذین اذا فعلوا فاحشة اوظلموا انفسهم ذکروا الله فاستغفروا لذنوبهم * منسلك ومنخرط گردانی، در همه حال خدای متعال راحاضر وناظر دانی، ازکار های بد وکردای های ناصواب وسیرتهای زشت پشیمانی نماید، وازدرون دل وصمیم جان بتوبه واستغفار درآیی، وآن قلاع وبقاع که زمینش درزمان پیشین سم ستور لشکرمارا روی مالیده وازنعال مطایاهر گوشهٔ ازان نواحی حلقهٔ افکندکی که بگوش کشیده بود، ازمضافات ممالك عثمانی محسوب داشته، بندکان سدهٔ عظمت پناه مارا بسپاری سعادت تراست، ازنواب کامکار غیر از نیکویی ودلجویی وعاطفت وخوش خویی دیکر چیزی نه بینی، واگر چنانکه * بیت * خوی بد در طبیعتی که نشست * نرود جز بوقت مرك ازدست * بران اعمال قبیحه وافعال فضیحه مصروممجد باشی، ان شاءالله تعالی الاعز، عرصهٔ آن مملکت که ازروی تغلب بدست تصرفت افتاده است، عن قریب مخیم اردوی عساکر نصرت مأثرما خواهد شد. مدتیست ازغایت سبکساری سودای سرداری در سرداری واز فرط خودرایی دعوای جهانکیری وکشور کشایی برزبان آری * مصراع * جومردی بمیدان مردان درآی * که هرچه نهادهٔ پردهٔ تقدیرست بظهور آید * والامر یومئذلله * والسلام علی من اتبع الهدی. حرر ذلك فی شهرصفرالمظفر، سنه عشرین وتسعمائه، بیورت از نکمید [۱۸] (۱).

بو نامه ایران شاهنه کوندرلدیکی کون سلیم، آق قویون خاندانی حکمدارلرندن — اسماعیله قارشی سلاحلانمش اولان — فرحشاد بکده بر مکتوب (۲) ارسال

(۱) فریدونك پارس نسخه‌سنده نومرو ۲۷٤ ؛ جوابی ۲۷۵ . ص ۳۰۷ . جوابی سعدالدینده، ابوالفضلده، عالیده، لطفیده، صولاق زاده‌ده مندرجدر [*] .

(۲) عثمانلی مورخلرینه نظراً، بوایکی نامه مالتپه قرارکاهندن کوندرلمشدر [*] .

ایلدی. پادشاه بومکتوبده فرحشادی شجاعت ومتانت کوسترمکه تشویق ایدیبوردی. ایرتهسی کون ، ۲۸ صفر ۹۲۰ (۲۴ نیسان ۱۵۱۴) پادشاه مالتپه‌دن حرکتله یکی شهر اووه‌سنه دوغری ایلریله‌دی ، روم‌ایلی بکلربکی حسن پاشا، بحرسفید بوغازنی کلیبولیدن مرور ایتمش اولان عسکرله برابر اوراده پادشاهه التحاق ایلدی . اون کون مشیدن صوکره ، عثمانلی اردوسی — سید بطالك تربه‌سی بولنان — سید غازیده طوردی. بوشهرده اوچ کون توقف اثناسنده سلیم، عسکرینك غیرتنی تزیید ایچون هر برینه بیك آقچه توزیع ایلدی (۱). یکرمی بیك زعامتجی سپاهیدن مرکب پیشدار اردوسنه وزیر دوقه‌کین احمد زاده قوماندان تعیین ایدلدی، سینوب والیسی احمد قره‌جه پاشا، مکمل تجهیرایدلمش بش یوزسواری‌ایله — اردونك ایلریسنده کیدەرك کذرکاهی کشف ایتمك وبالخاصه اسیر آلمق اوزره — اونك معیتنه ویرلدی (۲) . ترکلر، سید غازیدن قونیه، بعده قیصریه اوزرینه یورودیلر. اردو قیصریه‌ده برقاچ کون استراحت ایتمکده ایکن ، پادشاه ، ذوالقدر حکمداری علاءالدوله‌دن سواری عساکر معاونه آلمق ایچون اونکله مذاکره‌یه کیریشدی ؛ سلیم ، بونك ایچون علاءالدوله‌یی قرارکاهنه دعوت ایتمش ایدی . لکن علاءالدوله اختیارلغندن دولایی کله‌میه‌جکنی بیان ایله اعتذار ایلدی ؛ بوندن ماعدا — بی‌طرف قالمق بیله شویله طورسون — عثمانلی اردوسنه قارشی خصم کورینه‌رك کذرکاهنده مشکلات احداثنه جسارت‌ایلدی. بوتجاوز، سلیمك قلبنده عمیق برتأثیر براقدی وبالاخره بونك انتقامی پارلاق برصورتده آلدی، لکن اووقتکی موقعی، تأثراتی صاقلامغه مجبور ایدیبوردی. سلیم یولنه دوام ایده‌رك جمادی الاولانك اوچنده (۲۶ حزیران) اسکوجه‌یه واصل اولدی [۱۹] . سلیم تصوراتنك اجراسنده ثابت اولدیغی قدر مدبر اولدیغندن عسکرینك غیرتنی تزیید ایچون بیك آقچه زعامته مالك اولان هرسوارینك تخصیصاتنه اللی آقچه ضمنی اراده ایتدی . سیواسده عمومی بررسم کچید یاپه‌رق — مکملاً مسلح یوز قرق بیك عسکر، بش بیك ذخیره‌جی ایله آلتمش بیك دوه‌یه بالغ اولان — قواسنی تعداد ایلدی(۳). پادشاه، بولنردن ماعدا قیصریه ایله سیواس آره‌سنده قرق

(۱) عالی، ۳نجی وقعه، ورق ۱۹۳. سعدالدین، صولاق‌زاده، ورق ۸۰. جلال‌زاده‌نك سلیمنامه‌سی، ورق ۳۸، درەسد نسخه‌سی.

(۲) بنه اونلر.

(۳) ابوالفضل، ورق ٤٤ .

بیك احتیاط عسکری دیزمش ایدی . شو قدرکه بونلرك آرهسنده اردونك خسته وعیالاری دخی وار ایدی . بو احتیاط عسکری قوماندانلك وخیفهسی هم اردونك خط رجعتی تأمین ایتمك، هم ده — عجم خانی اوستاجلونك دشمنك اوکندن قاچارکن تکمیل مملکتی یاقش اولمسندن دولایی (۱) — بولنمسی کیندیکه مشکلشمکده اولان ذخیره وکیاهی تدارك ایتمك ایدی. اسماعیلك بو جسورانه قرارندن دولایی ترکلرك، دها حریك ابتداسنده، توقفنه رمق قالدی، چونکه عثمانلی اردوسنك — طرزوندن قاطیر صرتنده کتیریلن — دونانما ذخیرهسندن باشقه بیهجکی بوق ایدی (۲).

پادشاهك شاهه کوندرمش اولدیغی برنجی مکتوبی، آزبرمدت صوکره برایکنجیسی تعقیب ایلدی ؛ بنه برنجیسنك مألنده اولان بو نامهده نثر ایله ایران اشعاری مزج ایدلش ایدی (۳) . سلیم — برشیخ عالیهمی ذریتندن اولان — اسماعیلك منشأینه تبجح واستهزا ایچون خرقه، عصا، مسواك ایله قوشاقدن مرتب برلباس شیخانه اهدا ایلدی (٤) . اك صوکره ، ارزنجاندن مورخ وترکجه محرر اوچنجی بر مکتوب کوندردیکه فارسی اولهرق یازلمش اولان ایکی اولکیلری (٥) خلاصه و پادشاهك قریباً اذربایجانه واصل اولهجغنی وسیواس ایله قیصریه آرهسنده بر احتیاط اردوسی براقلمش اولدیغنی اخبار ایدییوردی. سلیم، عسکرینك احوال روحیهسی وانتظامی حقنده بعض مدایحدن صوکره شویله سویلیوردی: «قلیج دعواسن ایدنلرك سپرکی بلالره کوکس کرمك دائم پیشهسی وسرورلك سوداسنده اولانلرك زخم تیغ وتبردن باکی اولمامق مرنفس اندیشهسی اولمامق کرکدر.

عروس ملك کسی درکنار کیرد تنك * که بوسه بر لب شمشیر آبدار دهد.

(۱) سعدالدین، صولاق زاده، عالی، ابوالفضل.

(۲) عالی، ورق ۱۹۳، جیووییو ، سلیمك وقایع مشهورهسی، مارینی سانوتوذه .

(۳) عثمانلی مورخلرندن هیچ بری بونامهیی درج ایتمزسهده . نامه فریدون بکك بندهکی نسخهسنده ۱۵۰ نومرولوده وکتبخانهٔ قرالیدهکی نسخهنك ۷۹ نومروسنده و ۲۸٦ نجی صحیفهسنده مندرجدر [*] .

(٤) عالی، ورق ۱۹٤ .

(٥) منشأت فریدون نومرو ۲۵۱ ، کتبخانهٔ قرالیدهکی نسخه، ص ۲۸٤. قبریسدهکی وندیك قونسلوسنك بر راپورنده شویله کوریلور (مارینی سانوتو، جلد ۱۹) : *Il Sciah ripose : se voi non manzate i vostri cavalli , e se li vostri schavi Janizari non si farà suole dalle scarpe delli zerculahi* (صیرمه سرپوشلرندن) , *che portono in testa, io non passerò* (مراد چایی) , *ma se voi volete venir trovarmi* .

حذر سلامتده پرده نشینلك اختیار ایدنلره ارلك آدی خطا واولومدن قورقان کمسنه‌لره آته بینمك وقلیج قوشانمق ناسزادر». پادشاه اسماعیله میدان حربده موعد ملاقات تعیین ایده‌رك نامه‌سنه ختام ویریوردی (۱).

عثمانلی اردوسی چمن (۲) جوارنده چادرلرینی قوردقدن صوکره (۲۵ جمادی‌الاولی — ۱۸ تموز) بر عجم سفیری کله‌رك سلیمك اوچ نامه‌سنك جوابنی کتیردی وآفیون طولی برآلتون قوطی تسلیم ایتدی [۲۰]. شو صورتله، بو ایکی رقیب حکمدار، برچوق آسیا پادشاهلرینه امثالاً بربرینه — اعتمادنامه‌لری صریح تحقیردن وهدیه‌لری خونریز استهزادن عبارت — سفرا کوندریورلردی. اسکندرك هنده‌کی وقایع مشهوره‌سنی یازمش اولان شرق مورخلری اسکندر ایله پوروسك بربرینه کوندردکلری هدیه‌لر و بونلرك اتخابنده آرامش اولدقلری تمدح و تحقیر معنالری حقنده محظوظیتله واوزون اوزادیه تفصیلات ویررلر. بیلدیرم بایزید ایله تیمور محاربه‌لرینی تصویر ایدن بالجمله شرق تاریخلری ده او ایکی حکمدار آره‌سنده‌کی مخابره‌یی یازارکن آسیا اقوامنه خاص اولان بو فکر استهزایی سویلرلر. باربارلر بربری تحقیر ایده‌رك میدان اوقورلر؛ چوجقلرك ذکاسی ده افکار ایله دکل، خیالات ایله تظاهر ایدر، بونك ایچون، شعرك و ادبیات خیالیه‌نك مهد قدیمی اولان شرقده کلامك خیالات مؤثره ایله مزج ایدلمش وتحقیره آجی تمیحلرله مالی هدیه‌لرله برشکل مخصوص ویرلمش اولمسی غریب کورلمه‌ملیدر. عثمانلیلرجه لایقیله تقدیر ایدیلمه‌مش اولان اسماعیلك جوابنده قوی بر دولتك حکمدارینه یاقیشه‌جق ادیبانه و وقورانه برطرز بیان واردر؛ اسماعیل مکتوبنده، سلیمی حربه سوق ایدن اسبابی بیله‌مدیکنی بیان وذوالقدر حکمداریله هیچ بروقت خصومتده بولنمامش اولدیغندن بحث ایله صلح طلب ایدر؛ پادشاهك تخته جلوسندن اول آره‌لرنده مناسبات دوستانه بولندیغنی ده اخطار ایلر؛ صوکره اسکی رابطه‌لرینی هیچ بر صورتله تبدیل ایتمك ایستمدیکنی، سلیمك مکتوبنده‌کی صورت افاده‌نك بر پادشاهه لایق اولمدیغنی، بو مکتوبك شبهه‌سز

(۱) فریدون، کتبخانهٔ قرال نسخه‌سنده نومرو ۲۵۱ و ۷۹، ص ۲۸۹. سعدالدین، ورق ۲۳۷. عالی، ورق ۱۹۰. صولاق زاده، ورق ۸۵. ابوالفضل، ورق ٤٦، لطفی وبرلین کتبخانهٔ قرالیسی مجموعه‌سی، دیه‌زك ال یازیلری آره‌سنده. ۱ جمادی‌الاولی (۲۲ حزیران) تاریخی یالکز فریدونده کوریلور [*]. [متنده نقل اولنان عباره‌لر اصلندن مأخوذدر]

(۲) سعدالدینده یصی (یاصمی) چمن، جلد ۱، ص ۲۵٦. (مترجم)

آفیون ایله سرخوش اولمش کاتبلرك اثری بولندیغی ایچون. سفیری شاه قولی آی (۱) ایله بر قوطی ایچنده آفیون کوندردیکنی ؛ ارادهٔ الهیه‌دن آز زمان ایچنده تظاهر ایده‌جکنی ؛ فقط اووقت ایش ایشدن کچمش اولدیغنی علاوه ایدر. اسماعیل بونلردن ماعدا، اوسطرلری اصفهانده بر آو اثناسنده یازدیغنی. فقط بوجواب دوستانه پادشاه طرفندن حسن قبول کورمدیکی حالده سلیمه قارشی یورومکه حاضر اولدیغنی سویلیوردی. اسماعیل، سلیمی ایستدیکنی یاپمقده سربست براقیور وحربه باشلامقده اووقته قدر تأخراتمش اولمسی بوجادله‌یه ویرمك ایستدیکی نتیجه‌یی پك انجه دوشونمسندن ایلری کلدیکنی افاده ایله ختم کلام ایلیوردی [۲۱]. پادشاهك مکتوبلرینه نسبتله معتدل اولان بو مکتوب و اوندن زیاده برلکده کلن هدیه (۲)، سلیمك زیاده انفعالنی موجب اولدیغندن اسماعیلك سفیری پارچه پارچه ایدلدی. سلیمك یکنی، یعنی شهزاده احمدك اوغلی مراد، مقدما کندیسنك تسلیمنی طلب ایچون ایران سرایته کلمش اولان سلیمك سفیرینه بو معامله‌یی یاپمش ایدی (۳).

مع هذا، ترکلرك بتون شو تحریکاته رغماً، دشمن کورنمیوردی ؛ بسبتون تخریب ایدلمش بر مملکتده دها زیاده ایلریله‌مك محقق برقحطه معروض اولمق ایدی. یکی چریلر سویلنمکه باشلایور وعودت ایچون اصرار کوسترپورلردی. سلیم، عسکرینك حرکتنی تنظیم و — ایرانك پای تختی وشاه اسماعیلك مقر معتادی اولان — تبریز سورلرینه قدر واصل اولمق ایچون یورونه‌جك یولی قرق مرحله‌یه تقسیم ایلدی. چوجقلغندن بری سلیم ایله برابر حرم همایونده بیومش اولان قره‌مان

(۱) « شاه قولی اقای بوی نوکر ». (مترجم)

(۲) *Haveva in costume Sultan Selim, come habbiamo ancora inteso dire il Serenissimo Andrea Gritti duce di Venezia, di pigliar per bocca alle volte una semenza nata in Turchia, che leva a gli huomini la memoria delle cose grave e fastidiose, e gli rende molto sciolti ed allegri, e dura per alcuna ora. — Alfonso Ulloa,* libro dell *Origine dei Turchi* وندیك ۱۵۵۸، ص ۱۵۳. جلال زاده، سلیمنامه‌سی، ورق ۴۰.

(۳) *Il disse* (اسماعیل، شهزاده مراده خطاباً) : *Tolete questo Ambasciador in vostra man et fateli quel vi piace, e tune dito Soltano Morad lo pigliò, e li fece togliar il naso ed oreghie e strascinar.* (*Relazione di cose Turche di Cipro* مارینی سانوتوده، جلد ۱۹.

بکلر بکی همدم پاشا (۱)، وزرانك تشویقاتیله، پادشاهك بوسفرده معروض اولدیغی تهلکه‌لری افاده‌یه و اردونك شو ایلرسز چوللرده دها زیاده ایلریلدلمه‌سی ایچون اصراره جرأت ایلدی ؛ بو فکر معقول اولمقله برابر — هیچ بر مانعه اوکنده تردد ایتمین — سلیم او فکری تصویب ایلدیکندن پاشا جرأتنك جزاسنی باشیله تأدیه ایلدی . زینل پاشا دیوان همایونده همدم پاشانك یرینه کچدی و تکرار یوله چیقیله‌رق چیورومکه (۲) قدر توقف اولنمدی. اوراده بالی‌بك دشمن عسکرینك کریده قالمش اولانلرندن بر قاچنی اولدیردی و ایکی اسیر آلدی . سلیم ، خصمنك نامهٔ محقرانه‌سنه جواب ویرمکی زیاده آرزو ایدییورسه‌ده اسماعیلك — مثایله مقابله ایچون — کوندریله‌جك سفیری اعدام ایلیه‌جکنی دوشونه‌رك هنوز جواب یازمامش اولدیغندن بوفرصتدن استفاده ایلدی : ایکی اسیری سربست براقه‌رق اونلری ترکجه بر مکتوب ایله شاه اسماعیله کوندردی. سلیم، بو مکتوبده اسماعیلك غیرت مردانه‌سنی تحریك ایله شویله سویلیوردی: « اسماعیل بهادر ، سن بنم حدود ممالکم اوزرنده کورنمکه بکا میدان اوقودك ؛ ایشته بن کلدم ؛ هفته‌لرجه یورومکده اولدیغم حالده نه سندن ، نه‌عسکرکدن بر اثر یوقدر. اولومیسك، یوقسه صاغمیسك بیلهم : حیله وخدعه‌دن باشقه بر شی بیلمزمیسك ؟ اکر قورقیورسه‌ك بر طبیب کتیرکه سنی تداوی‌ایتسین. سنی چوق قورقوتمامش اولمق ایچوندرکه کزیده عسکرمدن قرق بیکنی قیصریه قربنده براقدم ؛ دشمن حقنده ایشته بو قدر عاطفت کوستریلیر . لکن کندیکی کیزله‌مکده دوام ایده‌جك اولورسه‌ك ارکك صایلمازسك . نصیحتمه اتباع ایت ، مغفر یرینه قادین باش اورتوسی وزره یرینه شمسیه سپر کیه‌رك آرزوی حکومتدن واز کچ » (۳) . سلیم بونامه‌یه — اسماعیله اسناد ایلدیکی قورقاقلغه تلمیحاً — برده قادین

(۱) جیووییو، همدم پاشایی (شه‌نده‌مو) تسمیه ایدر.
(۲) سعدالدینده چورموك. سعدالدین. جلد ۱ ، ص ۲۵۶ (مترجم)
(۳) فریدونده نومرو ۲۵۸، پارس نسخه‌سی، نومرو ۷۹، ص ۲۹۲. عثمانلی مورخلری آره‌سنده یالکز عالی، ورق ۱۹۳، و لطفی بو مکتوبی ذکر ایدرلر . مکتوب برلین کتبخانهٔ قرایسنده دخی دیه‌رك ال یازیلری آره‌سنده واردر. فریدونك جمادی الاخری نهایتی تاریخی یا کلشدر؛ چونکه اوکون سلیم چالدیران وادیسی مدخلنده بولنیور ایدی . [هامه‌رك ترجمه‌سی مکتوبك خلاصه‌سیدر. شاه اسماعیله دردنجی دفعه اولق اوزره کوندریلن اشبو نامهٔ سلیمینك فریدونده‌کی، جلد ۱ ، ص ۳۵۷ و ۳۵۸، صورتی بودر :

اسمعیل بهادر ، اصلح الله شانه، توقیع رفیع جهانمطاع وحکم شریف واجب الانقیاد والاتباع واصل اولیجق معلوم اوله‌که : درکاه سعادت دستکاهمه مکتوب کوندروب ، جرأتله

لباسی علاوه ایدییوردی (۱). سلیم بونلرله برابر — سنی اولمق حیثیتیله، ایران شاهنه قارشی کندیسنه التحاق ایچون تشویق ایتمك اوزره — سمرقند خانی عبیده (۲) و — دشمن مملکتنده بولندیغی اخبار ایچون مصرسلطانه‌ده (۳) برر مکتوب کوندردی. سلیم چیرومکدن (٤) اسکی تپه‌یه، اوردن — اوزون حسنك هزمتیله معروف اولان ترجانه دوغری یورودی [۲۲]. ترجانده ایکن — بالآخره وزیر اولمش اولان — کرد بکی مصطفایه بر قول ایله صول جناحدن آیریلهرق بایبوردی

متعلق کلمات ایدوب ، ازدیاد جرأته سبب اولور نسنه ارسال اولندی که کلکده مسارعت ایده‌سز بر دخی انتظاردن خلاص اوله وز ، دیو بیلدیرمش سز، معلوم اولدی . ایمدی بز ذاتمزده قونیلان حالت وجبلتمزده اولان جرأتی عمله کتوروب مسافهٔ بعیده‌دن سنك قصدیه لشکر بی کران ورایات فتح ایات نصرت نشان ایله مراحل ومنازل قطع ایدوب کلوب حومهٔ حکومتکده اولان مملکته دخول ایتدك، آیین سلاطین اولی الامر ومذهب خواقین ذوی‌القدر پادشاهلرك تحت‌تصرفنده اولان مملکت منکوحه‌سی مثابه‌سنده‌در. رجولیتدن حصه‌سی وفتوتدن بهره‌سی، بلکه درونده فی الجمله زهره‌سی اولان کسنه‌لر کندودن غیری فرد اکا تعرض ایتدیکنه تحمل ایلك احتمالی یوقدر. اویله اولسه بونجه کوندرکه عساکر نصرت مأثر مملکتکه داخل اولوب کامرانلق ایدرلر هنوز نه نام ونشان پیدا ونه وجودکدن اثر هویدا. بر وجهله مستور الحال سن که حیاتکلی ممالك علی السوادر . عارضی جرأت سبب ایتمکه حاجت کیمده وار ایدوکنه ظاهر حال تمام شاهددر. واقع قضیه بودرکه شمدی‌یه دکین سندن برفعل وجوده کلهمشدرکه آندن جلادت ومردانهلك فهم اوله. صورتهٔ کان عمر دخی سراسر ثمرهٔ مکروحیلدر. شك یوقدرکه جرأت عارضیه‌نك اثری آنجق تلبیس وتدلیس اولور، غیری اولماز. هله مبتلا اولدیغك دردك دواسی معلومك ایمش، اولقوله نسنه استعمال ایتمکلی قوت قلب تحصیل ایدرمش سن، ایمدی غایت مجربك اولانی استعمال ایله، باشدکه مقابله‌یه جرأت قویمغه باعث اوله و بو جانبدن دخی بیلورسك عنایت سکا فوق الحد اولمشدر. سنك ضعف قلبك ازاله سیچیون قرق بیك مقداری ار لشکر ظفر رهبردن افراز اولنوب قیصریه ایله سیواس مابینده اقامت امر اولنمشدر، خصمه مروت آنجق یوقدر اولور، بوندن آرتق اولماز. اکر من بعد دخی برقرار وضع سابق کنج زاویهٔ رعب وهراسده منزوی اوله‌سن ارلك ادی سکا حرامدر. مغفر یرینه معجروزره یرینه چادر اختیار ایلیوب سردارلق سوداسندن وسپهسالارلق هواسندن فراغت ایلیه‌سن * زتوان کر بر ناید، توبا این کاربر نائی * والسلام علی من اتبع الهدی. تحریراً فی اواخر شهر جمادی الاخرة سنه عشرین وتسعمائه .].

(۱) عالی، ص ۱۹٤ .

(۲) آلتی صحیفه اولان بومکتوب فریدون بك منشأتنده ۲ جمادی الاخری(۲٦ تموز)، پارس کتبخانه‌سی نسخه‌سنده ایسه، نومرو ۷۹، ص ۳۱۰، جمادی‌الاخری تاریخله مؤرخدر.

(۳) کذلك، ص ۳۵٦ .

(٤) صولاق زاده، ورق ۸۵، سعدالدین، ٤، ورق ٦۳۹، عالی.

محاصره ایتمسنی امر ایلدی. سلیم یولنه دوام ایله ایرتهسی کونی سوگمنه واصل اولهرق اوراده کرجستان بکی جانیکك سفیرلرینی قبول ایلدی. بوسفیرلرك برابرنده پادشاهك اردوسی ایچون بر ذخیره کاروانی ایله علاء الدوله‌نك — شاه اسماعیل سرایندن جانیکك نزدینه فرار ایتمش اولان — ایکی اوغلی وار ایدی. سلیم، ایکنجی امیر آخورینی تشکر ولباس فاخرایله — جانیکه کوندردی. تبریز اوزرینه تکرار یوله چیقلمق موضوع بحث اولدیغی زمان — دشمنی هیچ کو مهدن تعقیب ایتمکدن یورولمش اولان — یکی چریلر علناً شکایت ایدهرك عودت ایتمك ایستدیلر. سلیم، یکی‌چریلرك اولجه بر دفعه دها — ارزنجانده توقف اثناسنده — اظهارینه جسارت ایتمش اولدقلرینی وکندیسنك همدم پاشانك شخصی اوزرنده جزالاندیرمغه مجبور اولدیغی میرلیلری ایشتمکله تنزل ایتهمش ایدی. لکن یکیدن وقوعه کلن بو اطاعتسزلك تشبثی اوزرینه یکی چریلرك اورتهسنده جسورانه ایلریلیهرك: «بکا بویله‌می خدمت ایتمك ایستیورسکز؛ اطاعت اعتراض می دیمکدر؛ آره‌کزده کیم حرمنی، چوجقلرینی کورمك ایستیورسه بورادن چیقسون، آیرلسون؛ بن بورایه کری دونمك ایچون کلدم؛ قورقاقلر، بنم آرقه‌مدن کلمك ایستیملردن. بکا خدمت ایچون قلیچ قوشانمش وترکش طاقنمش اولانلردن شمدی آیرلسونلر. بن قرارمدن هیچ بر وقت کری دونمیه‌جکم (۱)» دیدی.

بو سوزلردن صوکره حرکت امرینی ویرنجه هیچ بریکی‌چری سنجاقدن آیرلمغه جسارت ایده‌مدی.

مشی اثناسنده، پیشدار اردوسی قوماندانی اولان میخال اوغلی محمد بك، دیاربکر والیسی اوستاجلی اوغلنك خویه مواصلت ایتمش اولدیغنی و اسماعیلك‌ده اردوسیله تقرب ایتمکده بولندیغنی پادشاهه اخبار ایلدی. ایران شاهندن، پادشاهنك صوك مکتوبنه جواباً کلن بر نامه بو خبرلری تأکید ایلدی (۲). سلیم، اسماعیلك

(۱) سلطان سلیم نطقنه: «من نمی کردم ازین عزم که دردل دارم» مصراع فارسیسیله ختام‌ویردی. [«بن کوکلده‌یرلشمش بونیتدن دونمم» مأنی متضمن اولان شو مصراعی سعدالدین بو وقعه حقنده‌کی کندی افاده‌سنی نزیین ایچون یازمشدر. واقعا سلطان سلیم فارسی‌یی غایه کوزل شعر یازه‌جق قدر بیلیرسه‌ده یکی چریلره نطقنی برمصراع فارسی ایله اکال ایتمسی اصلا تصور اولنه‌ماز. «ترکش» اوق محفظه‌سی دیمکدر. مترجم]

(۲) سعدالدین، ٤، ورق ٦٤٢. جیووییوده شویله کوریلور: *E mandò un Arabo a Selim e con esso lui alcun uomini di guerre (Fatti illustri di Selim)* سانسووینو، تاریخ عمومی، وندیك ١٦٠٤، ص ٣٥٠.

موقعنی براقمق صورتیله ارتکاب ایلدیکی خطادن استفاده ایده رك مرحله‌لری تنقیص ایلدی . ماکو قلعه‌سنه یاقین قازلی کول یوردنده ، شهسوار اوغلی علی بك سلیمه برقاچ اسیر کوندردی، بونلر اسماعیلك خویده بولندیغنی سویلدیلر. علی بك بوخدمتنه مکافاةً غاشیه‌لری آلتون قاقمه‌لی و دیزگینلری کرانبها احجار ایله زینتلی بر آت احسان آلدی (۱). سلیم آرتق دشمن ایله‌قارشی‌قارشیه کلمکدن‌قطع امید ایتمك اوزره‌ایکن — عجملرك النه دوشمك فلاکتنه دوچاراولان — شیخ احمد نامنده برجاسوس واسطه‌سیله اسماعیلدن برمبارزه‌یه‌دعوت‌خبری آلدی. بوجاسوس شاهك‌حضورینه کوتورلدیکی وقت وظیفه‌سنی اوقدر مهارتله ایفا ایتمش ایدی که اسماعیل ، ترکمنلرك ایرانیلر طرفنه کچمك ایچون کیزلیجه کوندرمش اولدقلری بر ایلچی اولدیغنه قناعت کتیرمش ایدی . شاه ، جاسوسك حیله‌سنه آلدانه‌رق کندیسنه کرانبها هدایا ویرمش وسالماً پادشاهه کوندره‌رك اونی حالدران صحراسنده بکلمکده اولدیغنی اخباره مأمور ایتمش ایدی[ ]. برقاچ‌اسیرك‌اعترافاتی‌ده‌بویاناتی‌تأکیدایلدی. ترك‌اردوسی‌طانه‌سازی موقعندن کچرکن برکسوف واقع اولدی. منجملر، کاهنلر بو حادثه‌دن عثمانلیلر ایچون خیر ایله تفأل ایتدیلر . ازمنهٔ قدیمه‌دن بری ایرانیلر کونشه طاپار و دولتك مهر رسمیسنده او وقت دخی کونش بولنور ایدی . بوندن دولایی عثمانلیلر ، ایرانیلرك شرقی ، سلیمك نجم شعشعه‌داری‌اوکنده کسوف ایده‌جکنی‌وزافضیلکك‌مذهب مستقیم اوکنده زائل اوله‌جغنی تصور ایتدیلر (۲). سلیم یه طانه‌سازنده ایکن، بایزید قلعه‌سنك ضبط ایدلدیکنی شهسوار اوغلندن خبر آلدی .

ایکی کون صوکره [۳] (۲ رجب — ۲۳ آغستوس) پادشاه چالدیران وادیسنه واصل اولدی. وادیه حاکم تپه‌لردن، شرقده اسماعیلك چادرلری کورونیور ایدی [۲٤] . کیجه‌لین، شفقله برابر محاربه‌یه باشلامق ، یاخود عسکره یکرمی درت ساعت استراحت ویرمك شقلرندن برینی قرارلاشدیرمق اوزره بر مجلس حرب تشکیل ایدلدی، بتون وزرا ایکنجی شقی ترجیح ایتدیلر. یالکز دفتردار پیری مخالف رأیده بولنمغه جسارت ایتدی : آقینجیلرك بیوك بر قسمی کیزلیجه دشمنك مذهبنه سالك اولدقلری جهتله کندیلرینه دوشونمه وقتی براقلدیغی حالده اونك طرفنه کچملری وعیسچ‌اولمازسه ایستکسز وکوشك هجوم ایتملری احتمالنه مبنی پیری محاربه‌نك

(۱) سعدالدین، ٤، ورق ٦٤٢، ابوالفضل، ورق ٥٧. جلال زاده، ورق ٤١ .
(۲) موراجه دوسون، ۱، ص ۳۷۹ .

تأخیرنی تهلکه‌لی بولیوردی. سلیم ، « ایشته یکانه صاحب رأی برآدم! یازیق‌که وزیر اولمامش ! (۱) » دیدی و درحال هجوم امرینی ویردی . اردو اووه‌یه اینمك ایچون تپه اوزرنده صف حربه دیزلدی .

اسماعیل عثمانلی سواریسنك اووه‌یه ایندیکنی کورنجه خصمنك، کندیسی‌ایچون اوقدر مساعده‌سزاولان بریرده حربه‌باشلایه‌جق قدر جسارتنه اینانه‌مدی؛ موقعندن امین اولدیغندن اونی محافظه ایده‌رك. کیتدکجه متزاید بر مراق ایله دشمنك حرکاتنی ترصده باشلادی . او وقت ، آدملرینك اسیر ایتمش اولدقلری بر عثمانلی سواریسنی یانه چاغیره‌رق سلیمك قوماندانلرینی ومختلف قول اردولرینی کوردکجه بونلر حقنده استجواب ایلدی. (۲): « بر قان ایرماغی کبی تپه‌لری استیلا ایدن بوقرمزی سنجاقلر نه‌در؟ — بونلر، اباعن‌جد باشلری اولان میخال اوغلنك قوماندەسی آلتنده‌کی نیکبولی سواریلرینکدر — یاشمدی‌اووه‌یه اینن بویشیل بایراقلر ؟ — بونلرده‌بکلری اسفندیار اوغلنك قوماندەسنده بولنان بولی وقسطمونی سواریلرینکدر ؛ بو ایکی قول اردو آقینجیلرله برابر عثمانلیلرك طلیعه‌سنی تشکیل ایدرلر . » بردن بره توزدن بر بلوط بوکسه‌لدرك اونك آره‌سندن عظیم پیاده کتله‌لرینك سیل کبی سرعتله ایلریلدکلری کورلدی ؛ بونلر قرمزی البسه‌لی عزبلر ایدی . اوچ دفعه یکیدن توز کردابلری هوایه‌چیقه‌رق صیرمه‌لی اکرقایشلری پارلدامقده اولان آتلرك کیشنه‌ملرندن سواریلرك مواصلتی آکلاشلدی . اسماعیل اوچ دفعه‌سنده‌ده پادشاهك ورودینه حکم ایتدی؛ لکن اسیر، اسماعیلك پادشاه ظن ایتدکلری قره‌مان، آناطولی، روملیلی بکلربکلریله معیتلرنده‌کی زعامتجی سواریلر اولدیغنی سویلدی. اونلردن صوکره صاری وقرمزی بایراقلریله پیاده‌لر کورولدی ؛ اوموزلرنده — آلتون ایکنه‌لرله باشلرینه ربط ایدلمش — بیاض دووالقلر تموج ایدییور کبی کورونیوردی؛ بو دووالق ظن ایدیلن شیلر یکی چریلرك بیاض چوقه سرپوشلرندن ، آلتون ایکنه‌لرده سرپوشلرك اوته طرفنده صیرمه ایله منقوش وایلك اشعهٔ خورشید ایله تابدار اولان قاشیق رسملرندن باشقه برشی دکل ایدی. یکیدن بر سلاح شاقیردیسی وآت آیاقلری سسی ایشیدلدی؛

(۱) جنابی، ص ٤١٥. جلال‌زاده، ص ٤١. کشفینك سلیمنامه‌سی، ورق ١٦ — ٢٠ .

(۲) صدراعظم لطفی (ورق ۹۰، ۹۲) بوفقره‌ده، شهنامه‌نك زهراب فقره‌سنی تقلید ایتش ظن اولور . لطفی عثمانلیلرك تعقیب ایلدیکی نظام حربی کوستردیکی ایچون کندیسنده بر قیمت تاریخیه بولویورز .

بونلرك اطرافنده طوپلانان توز بلوطنك اورته‌سندن — توزدن دولایی دها پارلاق کورینن — عسکرلر چیقدی ، صاغده قرمزی سنجاقلر ، صولده یشیل سنجاقلر تموج ایدییوردی ، اورته‌ده بری قرمزی ، بری بیاض ایکی علم حامل بولونیوردی ترك آتلیسی: « ایشته پادشاه، شوکتلی سلطان! بو ایکی سنجاق اونك سنجاقلریدر، صاغنده سپاهیلر، صولنده سلحدارلر، آرقه‌سنده علوفه‌لی سواریلر و غریبلر، بونلر پادشاهك عساکر خاصه‌سیدر » دیدی. ایران شاهی اوقدر هیبتلی عسکرك اجتماعنی کورنجه درین درین ایچنی چکدی، لکن جسارتنی غائب ایتمه‌رك مصادمه‌یه مقاومت ایچون حاضرلاندی.

عثمانلیلر اووه‌ده ، معتاد اولان نظاملری وجه اوزره دیزلدیلر : سنان و زینل پاشالرك قوماندامسی آلتنده بولنان آناطولی و قره‌مان بکلر بکلربنك سواریسی صاغ جناحی وروم‌ایلی بکلربکی حسن‌پاشانك قوماندہ ایلدیکی وروپا عسکری صول جناحی تشکیل ایدییوردی (۱). آوروپا و آسیا عسکرلری ایکی جناحه تقسیم ایدلمشلردی، یکی چریلر مرکزی اشغال ایدییور ، اونلرك آرقه‌سنده — معیتنده اوچ وزیری، یعنی وزیراعظم دوقه‌کین، هرسك احمدومصطفی پاشالراولدینی حالده — پادشاه بولونیور- ایدی (۲) . آرابه‌لرله دوه‌لر یکی چریلرك اوکنده برسیر تشکیل ایدییوردی، طوپلر ایکی جناحك منتهالرنده عرب آلایلرینك آرقه‌سنه وضع ایدلمش وزنجیر ایله بربرلرینه باغلانمش اولدقلرندن غیر قابل مرور بر سد تشکیل ایدییورلردی . سلیم طوپجی عسکرینه — آنجق عسکرلر صاغه و صوله کیده‌رك طوپلرك اوکندن چکلدکلری زمان — آتش آچملرینی امر ایتمش ایدی . عثمانلی اردوسی ینه یوز یکرمی بیکدن زیاده (۳) عسکره بالغ اولوب و بونلرك آرەسنده سکسان بیك سواری بولونیور ایدی ؛ لکن آتلر اوت نقصانندن دولایی ضعیف قالدقلرندن آیاقلری یورغونلقدن

(۱) سعدالدین، ٤، ورق ٢٤٤، صولاق زاده، ٨٦ . عالی، لطفی، جنابی، هزارفن، نخبة التواریخ وروضة الابرار. آوروپا مورخلری آرەسنده توبه‌رو ، دوغری اوله‌رق. شویله دیر: *In dextro cornu Asiatici constiterant, lævum Europæi tenuero* ص ۳۰۱. جیووییو. پەنیا بونظامی برعکس یازار.

(۲) جنابی، ٤١٥ پەنیا، جیووییو.

(۳) *Il Signor va contro il Sofi con esercito bellicosissimo di 120,000 ma tutti vano come alla morte mal volontieri contra il Sofi, per esser parte della sua faction.* مارینی سانوتوده ١٤ مارت ١٥١٤ تاریخلی وندیك راپوری ، جلد ١٩ .

قیوریلیور ایدی . کندی مملکتلرندن صیجاق بر مملکته نقل ایدلمش اولان یکی چریلرله عربلر دخی اثنای راهده غدا اولهرق بوزوق بر اوندن ، خام میوه‌لردن باشقه بر شی بوله‌مامشلر ایدی (۱)؛ او قدر محرومیتلر عسکری یورمش وانتظام عسکریی بوزمش ایدی . لکن عثمانلیلر دشمنی کورنجه اضطرابلرینی . یورغونلقلرینی اونوتدیلر؛ عجملرك البسه‌سی اوزرینه صاچلمش اولان آلتون‌وذی‌قیمت طاشلره حریصانه باقیور ، عجم اردوکاهنده مبذول اولان ذخیره‌یی کندی الرنده کورییورلردی . اردونك صفلری آرەسنده اعتماد تعمم ایلدی ؛ عسکر هجوم امریی صبرسزلقله بکلیوردی .

اسماعیلك سواریلری مقدارجه همان خصمنك آتلیلرینه معادل ایدی ؛ بوندن باشقه عجم عسکری‌عافیت وراحتده اولهرق آتلری‌ده یورلامش وانی بسلنمش ایدی. هپسی حربه آلیشمش اون‌بیك سواریدن مرکب برقول نظردقتی جلب ایدیوردی: بونلرك مغفرلری مجلا چلیکدن وقرمزی توغلرله مزین ایدی ؛ سلاحلری دمیر طوپوزلرله یای ودیش بوداق آغاجندن یاپلمش مزراقلردن مرتب اولهرق مزراقلری اورتەلرندن طوتمق صورتیله قوللانیرلردی (۲) ؛ چەویك وعصی آتلره چلیکدن معمول اکرلر اورلمش ایدی . عسکرینك انتظامی وصداقت‌مجربەسی (۳) محاربەنك نتیجەسی حقنده اسماعیله پك بیوك امید ویریوردی ، قوماندانلری آرەسنده ، دیار بکر والیسی اوستاجلی اوغلی ، بغداد ، مشهد ، خراسان ، دمغان والیلری برنجی قانون مأموری (٤) نعمةالله زاده میرعبدالباقی کبی آت اوزرنده اختیارلامش جنکاورلر واردی . لکن ایران اردوسنك پیاده عسکری اولمادینی کبی عثمانلیلرك مدهش طوپلرینه قارشی قویه‌جق بردانه طوپلری یوق ایدی . اسماعیل، جاسوسلری ویا دشمن طرفندن فرار ایدن عسکرلر واسطه‌سیله سایمك تصوراتندن وطوپلرینك ترتیباتندن خبردار اولدیغندن عسکرینی ایکی قوله تقسیم ایله کندیسی برنجیسنك باشنه کچدی ؛ دیکرینك قوماندالغنی‌ده اوستاجلی اوغلنه ویردی. اسماعیل بو یتون کونك

(۱) جیوویو، سانسووینوده، تاریخ عمومی، ورق ۳٤۹ .

(۲) *Lance di frassino ch'essi secondo il costume spagnuolo frighavano a mezz'harta* جیوویو، ورق ۳۵۰ .

(۳) جیوویو ، سعدالدین ، صولاق زاده . عالی ، ورق ۱۹۳ ، عجملرك هیجانلری، اسماعیله قارشی صداقتلری واسماعیلك سیاستی حقنده تفصیلات ویرر.

(٤) وکیل السلطنه . (مترجم)

نتیجه‌سنی اوستاجلی اوغلی‌ایله برلکده. ایکی نقطهٔ متقابلهدن اجرا ایده‌جکی برحرکت متحده‌یه باغلامش ایدی: کندیسی دشمنك صول جناحی، اوستاجلی اوغلی صاغ جناحی اوزرینه یورویه‌رك عزبلرك کافهٔ حرکاتنك تعقیب ایدلمسی واونلر صفلرینی آچدقلری وقت یان طرفدن صاره‌رق بو صورتله یکی جری قولی اوزرینه آنقه‌دن هجوم اولنمسی قرار لشدیرلمش ایدی. اولا ایران سواریسی عثمانلی سواریسی اوزرینه هجوم ایتدی؛ عثمانلیلر صدمه‌یه مقاومت کوسترديلر. ایکی عسکر «شاه» و «الله» صدالریله بربرینه قاریشدی. اسماعیل کندی سوق ایتدیکی هجومده تمامیله موفق اولدی؛ عزبلر یاندن صاریلنجه موقعلرینی براقدیلر؛ حسن ایلك هجومده تلف اولدی؛ سلیمك تکمیل صول جناحی دمدار اردوسنه قدر پوسکوردلدی. لکن صاغ جناحده، بکلر بکی سنان پاشا اوستاجلی اوغلنك ترتیبنی بوزمغه موفق اولدی. سنان پاشانك عسکری صفلرینی آچه‌حق یرده منتظماً طوپلره طوغری چکیله‌رك زنجیرلری کچدیلر (۱)؛ بو حرکت اوقدر سرعتله اجرا ایدلدیکه عجملر یردن یره طوپلرك اوکنده بولندیلر؛ طوپلر آچیلیر آچلماز عجم صفلری آره‌سنه اولوم‌دانه‌لری صاچمغه باشلایه‌رق بر آن ایچنده میدان حرب اجساد ایله مالامال اولدی. الك اول تلف اولانلرك آره‌سنده بولنان اوستاجلی اوغلنك ضیاعی عجملرك هزیمتنی اتمام ایلدی. سلیم بو طرفده غالب کلدکدن صوکره اردوسنك الك ایی عسکرندن مرکب اولان صول جناحنك مغلوبیتنی تعمیر ایتمسی لازم کلیوردی؛ ضابطان، نفرات، هپسی اسماعیلك شدت هجومی قارشیسنده قاچیورلردی. پادشاهك بر امری اوزرینه یکی چریلر آرقه‌سنده سپر آلمش اولدقلری آرابه‌لردن مرکب سدی بوزه‌رق توفك آتمغه باشلادیلر [۲۵]، عجم شاهنك عسکری ضعیفله‌مکه باشلادیغی صیره‌ده اسماعیل قولندن، آیاغندن جریحه‌دار اولهرق آتدن دوشدی؛ بر عثمانلی سواریسی الندهمزراق — شاهك اوزرینه یوریدی. ضابطلرندن بریسی کندینی فدا ایتمش اولمسه‌یدی اسماعیلك حیاتی ختام بولمش ایدی. شاهك خواصندن عینیله اونك کی کینمش اولان میرزا سلطان علی: «شاه بنم» دیه‌رك نفره دوغری قوشدی. میرزا علی اسیر ایدلدیکی اثناده خضر (۲) نامنده برسایس کندی جانی تهلکه‌یه قویه‌رق آتنی اسماعیله ویردی؛

(۱) جنابی، ص ٤١٥.

(۲) اسماعیل بو فدا کارلغی تقدیراً بالاخره خضر ایچون بر تربه یاپدیردی. [بو آدم، عجملر آره‌سنده «آت چکن خضر» دیه شهرت بولمشدر. سعدالدین، جلد ۲، ص ۲۷۰. مترجم]

اسماعیل محاربه‌نك محقق غائب اولدیغنی کوره‌رك آتنك اولانجه سرعتیله قاچدی ؛ معیتی عسکرندن هنوز محاربه ایتمکده بولنانلر دخی اوکا امتثال ایدکلرندن میدان حرب عثمانلیلره قالدی . ایکی طرفدن‌ده عظیم تلفات اولدی ؛ اسماعیلك اردوسندن اون درت خان [۲۶]. سلیمك اردوسندن اون سنجاق بکی میدان حربده قالدیلر . عجم شاهی بتون کیجه قوشوب قاچه‌رق صوکره (۱) ایرته‌سی کون شفق وقتی تبریز سورلری اوکنه واصل اولدی؛ شهر خلقی بر حس ارتباطدن زیاده، سائقهٔ تجسس ایله استقبالنه چیقدیلر. عثمانلی مورخلرینك شهادتلرینه نظراً (۲) اسماعیل پای تخته‌نده کندیسنی امنیتده کوره‌مدیکندن درگزینه دوغری یولنه دوام ایتدی .

بو اثناده ترکلر ، دشمنك اردوکاهنی ، خزینه‌لرینی ، قادینلرینی ضبط ایتمش ایدیلر ؛ شاهك الشوکیلی حرمی‌ده بو قادینلرك آره‌سنده بولونیور ایدی . قوریجیلر سلیمك حضورینه سوق ایدیله‌رك اونك امریله قتل ایدلدیلر(۳)؛ بالجمله اسرا اوعاقبته دوچار اولدیلر؛ یالکز قادینلرله چوجقلر بوملحمه‌دن قورتلدیلر. تاریخ — سلطان سلیمه عرض اطاعته کلش ایکن پادشاهك امری اوزرینه ایکی اوغلی ویوز اللی معیتی ایله برلکده بوینی اوریلان — رستم خانی‌ده کوسترر. دیکر برکرد رئیسی خالددخی حیاتنی خیانتیله قورتاره بیله‌جکنی ظن ایتمش ایسه‌ده بتون معیتیله برلکده قلیجدن کچیرلمشدر (٤) . ایرته‌سی کونی صباحی، سلیم وزراسنك و عساکرینك تبریکات رسمیه‌سنی قبول ایلدی ؛ کونك بقیه‌سی استراحته تخصیص ایلدی . دها ایرته‌سی کونی ، پادشاه اردوسنی قالدیره‌رق تبریز اوزرینه حرکت ایتدی . وزیر دوقه‌کین احمد ایله، دفتردار پیری (٥) و — اولجه آق قویونلو بکی یعقوبك وزیری اولان —

(۱) عجم مورخلری بو هزیمتك عارینی اسماعیلك، اینانلمق لازم کلدیکی حالده، خارقه عد ایدیله‌جك فوق‌العاده شجاعتی روایاتیله جبرانمك ایستمشلردر. مثلا اسماعیلك برترك سواریسنی برقلیجده اکره قدر ایکیه آییرمش اولدیغنی روایت ایدرلر؛ دیکر برروایته نظراً اسماعیل، دشمن طوپلرینی بر برینه باغلایان زنجیری قلیجله قیرمشدر. مالقولم «موریه» مراجعت.

(۲) سعدالدین ، صولاق زاده ، عالی ، ابو الفضل. شکرینك سلیمنامه‌سی (منثور).

(۳) ینه اونلر .

(٤) رجبك اون ایکیسنده، اولجه اللی آدمیله کلوب حبس ایدلش اولان حاجی رستمی اوغلیله قتل ایلدیلر. اون بشنده قزلباش بکلرندن خالد بك یوز اللی آدمی ایله دیوانه کلوب عرض اطاعت ایتدیسه‌ده سلاحلری آلنوب دیوانده ضیافت اولنورکن جله‌سی اعدام اولندی. روز نامهٔ سفر ایران ، فریدون جلد ۱ ، ص ٥٠٦ وصحائف متعاقبه. سعدالدین . (مترجم)

(٥) جلال زاده‌نك سلیمنامه‌سی ، ۱٥ ، درسد نسخه‌سی ، ورق ٤۲ .

مورخ ادریس (۱) اوکدن شهره کیده‌رك پادشاه نامنه آناختارلری طلب وسلطان سلیمك مظفریت آلایله دخولی ایچون تدارکات لازمه‌یی اجرا ایتدیلر (۲). سلطان سلیم اوزون برقوس چیزه‌رك اون اوچ کون [۲۷] یورودکدن صوکره تبریزه واصل اولدی، کندیسنی استقبال ایچون مجتمعاً سرخابه قدر چیقمش اولان خلق، عسکرله برابر پادشاهك یولی اوزرینه دیزلدی. سلیم شهره دخولنده (۳) برچوق درویشلره تصادف ایتدی. خلقك اوکنده بولنان وهرکس طرفندن حرمت ایدیلن بر شخص نظر دقتنی جلب ایتدی ؛ بو ، تیمور احفادندن ، پدری حسینك خراسانده طرد ایدلدیکندن بری (٤) اسماعیلك سراینده بردرویشك نظارتی آلتنده یاشامقده‌اولان بدیع الزمان ایدی. سلیم اوکا شهزاده لباسی ویردیره‌رك کندی تختنك یانینده قوردیردیغی برتخت اوزرینه دعوت وتیمور سلاله‌سنه شوصورتله اظهار حرمت ایلدی (٥). بدیع الزمانه کونده بیك آقچه تعیین ایدلدی ؛ عثمانلی اردوسی چکلدیکی وقت اوده پادشاه ایله برلکده استانبوله کلمش واستانبولده وبادن وفات ایتمشدر. سلیم — کوزل سسیله معروف — مؤذن محمد حافظ اصفهانی‌یی دخی نزدینه چاغیره‌رق سعدالدینك پدری اولان (٦) — اوغلی حسن جان ایله برلکده ممالك عثمانیه‌یه کتیردی. سلطان سلیم تبریزده قالدیغی برهفته‌ظرفنده، بالکز مظفریتنك بتون ثمره‌سنی اقتطاف وشاهنك مجوهراتی (۷)، ذی‌قیمت قماشلرینی، آلتون ومجوهر ایله مزین سلاحلرینی، فیللرینی واسماعیلك صوك آذربایجان حکمدارلری یعقوب وابوسعیددن آلمش اولدیغی خزینه‌لری کندی مملکتنه ارسال ایتمکله مشغول اولدی.

سلیم مواصلتنك ایرتەسی کونی (۱٦ رجب ۹۲۰ — ٦ ایلول ۱۵۱٤) سلطان

(۱) عالی ، ابوالفضل ، شکرینك سلیمنامه‌سی .

(۲) سعدالدین ، صولاق زاده ، عالی ، ابوالفضل ، شکری .

(۳) سرخابدن تبریزه قدر پادشاهك یولی اوزرینه آغیر بهالی یزد قماشلرندن پای اندازلر دوشنمش ایدی. سعدالدین، جلد ۲، ص ۲۸۰ . (مترجم)

(٤) قانته‌میر بالذات حسین بیقرانك دخی اسیرایدلدیکنی سویلمکله خطا ایدر. سلیم، حاشیه.

(٥) سعدالدین ، صولاق زاده ، عالی ، ابوالفضل ، شکرینك سلیمنامه‌سی.

(٦) سعدالدینك سلیمنامه‌سی .

(۷) سعدالدین، ورق ۳۲، وعالی، اسماعیلك زوجه‌سی تاجلی سلطانك — ترکلرك النه دوشمش اولان — یاقوت ایله مزین بر چفت کوپه‌سندن بحث ایدرلر : بو کوپه‌نك طاشلری — اسماعیلك سرخوشلق اثناسنده قیرمش اولدیغی — فوق‌العاده جسیم بر یاقوتدن قوپمش پارچه‌لر ایدی. سعدالدین ورق ٦٤۰ [*] .

یعقوب جامع کبیرینه کیدەرك — خطبەسی کندی نامنه اوقونان — جمعه نمازنی ادا ایتدی، بو کوزل بنانك بر چوق اقسامك خرابه یوز طوتدیغنی کوره رك تعمیر ایدلمسنی امر ایلدی. صوکره هشت بهشت دینیان نفیس باغچەیی ویعقوب چارشیسنی کزدی (۱). ایرتەسی کون خواجه اصفهانینك حضور پادشاهیه کیرەرك — بری فارسی، دیکری چغتای لسانیله محرر وعساکر عثمانیەنك تبریك مظفریتنی متضمن — ایکی قصیدەیی تقدیم ایتمسنه مساعده ایدلدی (۲). سلیم، اوغلی سلیمانه، ادرنه والیسنه (۳) قریم خانینه (٤)، مصر سلطانینه (٥) وندیك رئیس حکومتنه (٦) ظفر نامەلر کوندردی، عثمانلیلرك بو موفقیتی وندیك رئیس حکومتنه عادی برسپاهی واسطه‌سیله تبلیغ ایدلدی.

سلیم ایران پای‌تختنده آنجق سکز کون قالەرق اورادن الك مامریك صناعتکاری قسطنطنیەیه کوندردی، بتون منابع واردانی قورومش اولان ومنحصراً کندیسنه دشمن شیعیارله مسکون بولنان برشهرده دعا زیاده قالمسی موافق احتیاط دکل ایدی؛ ذاتاً شاهك یاقینده بولنمیەرك سلیمی اندیشەدن خالی براقمیوردی. پادشاه تبریزدن حرکت ایدەرك (۲۵ رجب — ۱۵ ایلول) قره باغه متوجه اولدی، سلیم قیشلق قرار کاهنی آذربایجانك بو قطعەسنك منبت اووالرنده تأسیس ایتمك ایستیور ایدی. فقط آراس نهری ساحلنه وارنجه یکی چریلرك عصیانیله تصوراتی بوزولدی. یکی چریلر اولجه کیردکلری محرومیتلرك دعا مدیدینه تصادف ایدەرك جکلرینی آکلادقلرندن بواوزاق مملکتلرده حرب ایتمکدن امتناع ایدییورلرایدی. بودفعه سلیمك عزم وحدتی عاجز قالدی یکی چریلر پادشاهك اطرافنی صاردیلر وپارچه پارچه اولمش لباسلرینی مزراقلر اوجنده کوسترەرك وهایقەرق روم ایلنه عودت آرزوسنده بولندقلرینی

(۱) شکری، ورق ۳٤.

(۲) ابوالفضل.

(۳) منشأت فریدون، نومرو ۲۵٤. پارس نسخه‌سنده، ۷۹، س ۲۹٤، جوابی دخی دخی واردر، نومرو ۲۵۵.

(٤) منشأت فریدون، نومرو ۲۵٦. بو نامه پارس نسخه‌سنده یوقدر.

(٥) عربجه یازلمش اولان بو اوزون مکتوب منشأت فریدونده یوقدر، لکن شکرینك سلیمنامه‌سنده بولور، ورق ۳٦-٤۲.

(٦) سانسوویتونك وقایعنامه‌سی روبجه‌دن مترجم اولان بومکتوبی تماماً یازمشدر، لکن تاریخی ۲۹ آغستوسدر، حال بوکه سلیم تبریزه آنجق ٥ ایلوله کیرمشدر.

کوستردیلر؛ آره‌لرنده بعضیسی پادشاهك چادرینی قورشونله دلمکه قدر واردیلر(١). سلیم بو مجبوریته انقیاد ایده‌رك رجعت امرینی ویردی [٢٨]. لکن بویله مجبوراً راضی اولدیغی مساعده‌دن دولایی حدتنی تسکین ایچون — اوکنده رجعته مجبور ایدن — عدم اطاعتی وزیرلرینه اسناد ایلدی، یاخود اویله کوروندی. اك اول حدتی مصطفایه اصابت ایلدی. نخجوانه مواصلتندن اول سلیم بی‌زبانلرندن برینه دوغری اکیله‌رك یواشجه بر قاچ سوز سویلدی؛ بی زبان درحال مصطفانك یاننه کیتدی و کیمسه کورمه‌دن آتنك اکرینی طوتان قولانی کسدی؛ وزیر عسکرك صدای استخفافی آره‌سنده آتدن دوشدی. سلیم اردوسنك وزیره قارشی کوستردیکی نقصان حرمتی بهانه ایده‌رك اریوان سورلرینه واصل اولدیغی وقت مصطفایی عزل ایلدی (٢) (٢ شعبان — ٢٢ ایلول). اسماعیل ایله محاربه ایچون عسکرك شوقندن استفاده ایدلمسی حقنده‌کی توصیه‌سی سلیمك خوشنه کیتمش اولان دفتردار پیری، مصطفانك یرینه کچه‌رك درحال — اردونك ذخیره‌سی تجدید ایچون — بایبورده دوغری کیتدی (٣). پادشاه قارص جوارینه وارنجه — جانیکه، وعدی خلافنه اوله‌رق اردوکاهه کلمدیکی تقدیرده، کندیسنی بکلین مجازاتی حس ایتدیرمك ایچون — چادرلرینی کورجستان حدودینه دوغری توجیه ایتدیردی. سلیم کورجستان اوزرینه یورودی؛ لکن دردنجی کونی جانیك طرفندن — آرقه‌سنده عظیم بر ذخیره کاربانی برابر اولدیغی حالده — برهیئت سفارت کوروندی: عسکر آجلقدن زحمت چکمکه باشلادیغی و برکیلو اونك دوقه‌سی بیك درت یوز آقچه‌یه چیقدیغی جهتله بو تصادف پك ایی اولدی (٤). سلیم بایبوردك آناختارلرینی ارضرومده آلدی؛ بایبورد محافظلرینك کوستردکلری مقاومتی و شهرك ضبطی ایچون کوریلن مشکلاتی آمیراخوری بیقلی محمد واسطه‌سیله آلدیغندن محاصره اردوسنده بولنان بکلره: «بن کلمه‌دن قلعه آلنمامش اولورسه سزك باشلریکز دوشه‌جکدر!» دیه یازمش ایدی. بو خبرك صورت افاده‌سندن دهشته کلن ضابطلر، غیرتلرینی تضعیف ایده‌رك شهری هجوم ایله ضبط ایلدیلر. سلیم، اوچ کلیسا، نامدیکر اچمیازین جوارنده زعامتلی سواریلرینه اذن ویردی؛ اوقدر غلبه‌لك براردویی

(١) سعدالدینك پدری بو حادثه‌یی (اوغلنك نشر ایلدیکی سلیمنامه‌ده یازلدیغی اوزره) بالذات سلیمك آغزندن ایشتدیکنی روایت ایده‌رك نقل ایدر. جهانمایه دخی مراجعت، ص ٦٨٩.

(٢) شکرینك سلیمنامه‌سی، ورق ٣٥.

(٣) شکرینك سلیمنامه‌سی، ورق ٣٥.

(٤) کذلك.

بسلهمك مشكل اولمغه باشلادیغی کبی — هنوز ۳ رمضانده (۲۳ تشرین اول) بولنلمقله برابر — طوپراغی ستر ایدن قار بتون حرکات عسکریه‌یی غیرقابل قیلمش اولدیغندن بوقرار معقول ایدی. مع‌هذا، دستبردو کبی قلعه‌لرینك‌ده ضبطی بایوردك اشغالنی تعقیب ایتمش ایدی (۱). بیقلینك خدستی بر مکافاته لایق ایدی: سلیم اونی بکلتمیه‌رك ارزنجان لواسنك حکومتی — قره‌حصار، جانیك ضربزون شهرلرینی علاوه ایده‌رك — کندیسنه توجیه ایتدی (۲).

۹ رمضانده (۲۸ تشرین‌اول) عسکرك شدتندن ومظالمندن شکایت ایله استرحام ایچون برطاقم کویلیلر سلیمك حضوریه کلدیلر. سلیم — معیتارینك جرائمندن دولانی حقلی اولسون حقسز اولسون آمرلری تجزیه ایتمك صورتنده احداث ایلدیکی اصوله اتباعاً — دوقه‌کین احمد ایله هرسك احمدك چادرلرینك ایپلرینی کسدیردی؛ بو اونارك عزل ایدلدکلرینه علامت ایدی (۳). وزیراعظملق مأموریتی، چالدیران محاربه‌سنده عثمانلیلرك صول جناحنه قومانده ایدن و سلیمك مظفریتی تدبیری سایه‌سنده قزانمش بولنان خادم‌جسور، رومایلی بکلربکی سنان پاشایه توجیه ایدلدی؛ یکی وزیراعظم سواری عسکریله برلکده آنقره‌یه کیده‌رك قیش قرارکاهنی اوراده تأسیس ایلدی؛ سلیم ده آماسیه‌یه دوغری یولنه دوام ایده‌رك تشرین ثانی اواسطنه دوغری اورایه واصل اولدی (٤).

بوشهره دخولی کونی، ذوالقدر حکمداری سلیمانك قرباسندن واونك عدو شخصیسی اولان، شهسوار اوغلی علیه قیصریه حکومتی تفویض ایده‌رك سلیمانك حکومتنه تابع ممالکی ضبط ایله اراضیسنی توسیع ایتمسنی امر ایدی (٥). ذوالقدر حکمدارینك پادشاهه برفرقه‌سواری عساکر معاونتی ویرمکدن امتناع و حتی پادشاهك عسکرینی

(۱) جلال زاده، باب ۱۵ .

(۲) سعدالدین. صولاق زاده، عالی، ابوالفضل .

(۳) علی‌الاکثر یاکلش معلومات آلات وندیك بالیوزی جوستینیانی راپورلرینك برنده، یاکلش اولهرق شویله سویلر : *Poi fu Bassa Sinan in suo schiavo qual era Imbrahor e avea 7 aspri addi, e il begierbeg di Natolia - Nuova* ۱ مارت ۱۵۱۵ .

(٤) سعدالدین، صولاق زاده، عالی، ابوالفضل. شکری.

(٥) سعدالدین، ٤، ورق ٦٥٩، صولاق زاده، ورق ۸۷. ابوالفضل، عالی وشکرینك سلیمنامه‌سی .

یولده احتمال ایلدیکی خاطرلرده‌در. شهسوار، مأموریتندن برقاچ کون صوکره وموسمك شدتنه رغماً. بردن بره بوزوق قلعه‌سنی ضبط ایله سلیمانك بانی پادشاهه کوندردی (۱).

حربك ابتداسندن بری یکی جریلر آره‌سنده بر قاچ دفعه تطاهر ایتمش اولان اطاعتسزلك فکری، قیش قرارکاهلرنده یکیدن انتظامسزلغه سبب اولدی. عاصیلر وزیر پیری ایله سلیمك خواجه‌سی حلیمینك خانه‌لرینی یغما ایتدیلر. پاد اه بو دفعه دخی عسکرك اطاعتسزلکندن دولایی بر بیوك مأمورینی جزالاندیردی: وزارت مأموریتندن عزل ایدلمش اولان دوقه‌کین احمد جلاده تسلیم ایدلدی (۲). اوائناده بالی‌بك ایله حاجی‌بك سارنو، نامدیکر حواله (۳) و ازووریق(٤) قلعه‌لرینه‌قارشی اجرا ایتمش اولدقلری نتیجه‌سز آقینلرده اسیر ایلدکلری برطاقم خروات ومجارلرك باشلرینی پادشاهه کوندردیلر.

قیش اثناسنده سلیم آماسیه‌ده — ایران شاهندن کندیسنه کرانبها هدیه‌لر کتیرمش اولان — سفرایی قبول ایلدی. سفیرلر، چالدیران محاربه‌سندن صوکره پادشاهك النه دوشمش اولان، شاه زوجه‌سی سلطانه اعادهٔ سربستی ایدلمسنی طلب ایلمك مأمور ایدیلر (٥)؛ بونلر ایران سرایندن الی یوکسك مأمورلری آره‌سنده منتخب درت کشی اولەرق سید عبدالوهاب، قاضی پاشا دخی تسمیه ایدیلن قاضی اسحق،

(۱) کذلك.

(۱) شکرینك سلیمنامه‌سی.

(۲) ایستوآنی، تاریخ ۱، ٦. بوقلعه بلغراد ایله سمندره‌نك اورتەسنده‌در.

(۳) شکرینك سلیمنامه‌سی، ورق ۳٤. مجار مورخلری بوسنه‌ده یوسف حقنده برشی سویلزلر؛ لکن مارینی سانوتونك وقایعنامه‌سنده (جلد ۱۹) شویله کوریلور: *Nel mese di novembre venne il Bassa di Bosna con 4000 uomini, sopra il paese di Hongeria, etiam in questa contada di Zara venendo do Opuch (terra di Bosna) sotto un castello nutolo Carin, sotto posto all Hongeria, il nome del conte Zuan Cranovicz, poi a un altro castello il nome Zuan Cranoviez, poi a un altro castello il nome del conte Zorzi Corlovich (Lettera data in Lourana da Sagredo Castellan di Laurana).*

(٤) شاه اسماعیلك مکتوبی منشأت فریدون، نومرو ۲۵۸، پارس ال یازیسنده نومرو ۷۹، ص ۲۹۷، جلال زاده‌یه (ورق ٤٥، دره‌سد کتبخانه‌سی) دخی مراجعت.

(٥) سعدالدین، ٤، ورق ٦٥۹. صولاق زاده، ۸۸، عالی ۱۸۸، ابوالفضل، ورق ٦۸. شکری، ورق ٤۲.

ملاشکر الله مغانی، شیخ حیدرك خلفاسندن حمزه ایدی(۱)؛ لکن سلیم اونلرك استرحاماتی دیکلمك شویله طورسون، حقوق ملل خلافنه اوله‌رق سفیرلری توقیف ایتدیردی، ایلك ایکیسنی استانبوله ، دیکر ایکیسنی‌ده دیمتوقه‌یه اعزام ایلدی ؛ سفیرلر اورالرده محبسه آتلدیلر: بوصیره‌ده شاهك زوجه‌سی اولان سلطانی‌ده نشانجی جعفرچلبی‌یه[۲۹] تزویج ایلدی . حقوق ملك سفیرلر و شاهك حرمی حقنده بو صورتله نقض ایدلمسی — که بتون قوانین اسلامیه‌یه‌ده مغایردر — هم درلو معذرتدن عاریدر . حقوق اسلامیه شو ایکی اساسی تقدیس ایدر: سفرایه هیچ برضرر اصابت ایتمه‌ملی(۲)؛ ایلچی ، آنجق مأموریتنی ایفا ایدر(۳)؛ دشمن مغلوب، دین محمدیده بولندیغی حالده اونك زوجهٔ مشروعه‌سنی غالبك آلمسنه‌ده اسلام مساعد دکلدر . بو ایکی حرکت سلطان سلیمك دیکر بعض افعالنه مدار معذرت بولمش و اسرائك و رافضیلرك اعدامنی ثنا ایتمك درجه‌سنه قدر چیقمش اولان عثمانلی مورخلری طرفندن بیله تقبیح ایدلمشدر (٤) .

(۱) یه اونلر. نخبة التواریخ، روضة الابرار .

(۲) ایلچی‌یه زوال یوقدر.

(۳) «وما علی الرسول الا البلاغ.»

(٤) عثمانلی مورخلری سفیرلرك اعدامی حقنده برشی سویلزلر؛ حال‌بوکه بالیوز جوستینیانی طرفندن وندیك حکومتنه مبعوث ۱ مارت ۱۵۱۵ تاریخلی برراپوره اینانیلیرسه واقع اولمش بر شیدر : *E ha fatto strangolar un Ambasciadore del Sofi era in Adrianopoli* (دیمتوقه) *e un alle Dardanelle.* (مارینی سانوتونك شئونی).

یکرمی اوچنجی کتاب

کماخ قلعه‌سی. — فتحی. — ذوالقدر خاندانك اعدامی. — شهسوارك بکلکی. — وکلا وامرانك اعدامی. — یکی‌چریلر ارکان حربیه‌سنك یکیدن تشکیلی. — ترسانه أسیسی، سفینه انشاسی. — ادریسك کردستان تنظیماتنه مأموریتی. — کرد بکلرینك دیاربکر محاصره‌سنی رفع ایتدیرملری. — دیاربکر، ماردین، حصن کیف، نصیبین، موصل، اورفه ایله رقه‌نك تصویر احوال موقعیه‌سی و تاریخی. — قوچ حصار محاربه‌سندن صوکره کردستانك تنظیم اداره‌سی. — بو مملکتك واهالیسنك تصویر احوال واخلاقی.

ارزنجاندن بر مرحله‌لك مسافه‌ده فرات ساحلنه مصادف ناقابل تسخیر برقایانك اوزرنده کماخ قلعه‌سی منظور اولور. ییلدیرم بایزید زماننده بکلربکی تیمورتاش طرفندن ضبط اولندیغی حالده تیمورلنك زماننده ممالك عثمانیه عدادندن خارج قالمش ایدی. کماخ [۱] یالکز موقعیله دکل، طوپراغنك محصولاتی و اهالیسنك صنایعی ایله‌ده مشهوردر. بایبوردك قیزی، ارزنجانك قوزی کبی کماخك بزی ضرب مثل اولمشدر (۱). اورته‌سنده بو قلعه‌نك کائن بولندیغی مملکت. آمیه‌ن مارسه‌له‌نده گوماته‌نه نامیله کوسترلمشدر (۲). وقتیله مصرلیلرك برمعجزه کبی کوردکلری اولدقجه غریب برحال سیاحلرك نظردقتنی جلب ایدر. هرسنه ایلك بهار یاغمورلری اثناسنده روی آسمانده بلوطلر تشکل ایده‌رك کچن بیلدیرجینلر ودیکر قوشلر اووه‌یه دوشرلر، اهالی بونلردن بیکلرجه طوته‌رق وسرکه ایچنده محافظه ایده‌رك غایت فائده‌لی بر تجارت یاپارلر (۳). کماخدن پك اوزاق اولمایان اوزله طرفلرنده آلتون، کموش، باقیر معدنلرینی حاوی برسلسلهٔ جبال واردر؛ فراتك طرف مقابلنده و فقط جنوباً دها ایلریده معدن شهری واردرکه اسمی تاریخ عثمانیده معدنلریله مشهوردر [۲].

---

(۱) بو ضرب مثل برنجی جلدده مورخك تذییلاتنده دخی ذکر اولنمشدر، ص ۳۵۵.

(۲) *Gumathenem contingit regionem uberem et cultu juxta fecundam Ammien Marcell* آ. مارسه‌له‌ن. ۹۰۰۸. جلال‌زاده. ۱۹۰.

(۳) جهاننما، ورق ۴۱۳، سعدالدین، ورق ۶۶۲، شکلده سلوایه، اکلده حلوایه بکزره دیور [*].

سلیم، کاخك فتحنی یالکز وقتیله اجزای ممالکندن بولنان بر قلعه‌نك تکرار ضبطی مقصدیله دکل، ارزنجان وبایبورددہ بوقلعه‌نك محافظلری طرفندن دائما اخلال ایدیلن امنیتی تأمین احتیاجیله آرزو ایدیوردی. بو اسباب، کاخك تسخیری ایچون آماسیه‌دکی قیش اردوکاهندن ارزنجان والیسی بیقلی محمد پاشایه امر کوندرمسنی ایجاب ایلدی؛ کندیسی‌ده بهارده (۱) (٥ ربیع‌الاول ۹۲۱ — ۱۹ نیسان ۱۵۱۵) بالذات حرکتله قارلی کول، قره‌جه چایر(۲)، ارتق آباد، سیواس، مرزیفون، المالی طریقیله کاخ اوزرینه یورودی. قره‌جه چایرده بروقته ویردیکی اثناده مصرسلطانلنك ایلچیلرینی قبول ایلدی که بونلر قیصریه و بوزوق سنجاقلرینك شهسواره مالکانه اولهرق ویرلمسندن دولایی — شهسوار بکك پدری سلطان مصرك دشمنی اولدیغی ایچون مصر قاپیلرنده صاب اولندیغی وبوایکی سنجاغك مصر حکومتنه تابع واورا- لرده خطبه و سکهنك مصر سلطانی نامنه جاری اولدیغی بهانه‌سیله — متبوعلری طرفندن بیان شکایته کلیورلردی. سلیم: «اکر سلطان مرد ایسه نامنك خطبه‌ده ذکری وسکه‌ده حکی حقوق سلطنتی مصرده محافظه اینسین (۳)» جوابیله ایلچیلره رخصت ویردی (٤)؛ شو صورتله مملوك سلطانینه قارشی تصور ایلدیکی محاربه‌یی ایما ایتمش اولیوردی.

آماسیه‌دن عزیمتندن برآی صوکره (٥ ربیع‌الاخر — ۱۹ مایس) پادشاه کاخ اوکنده کورونه‌رك هجوم ایله تسخیر و درونینه قراچین اوغلی احمد بك امری آلتنده بر قوهٔ محافظه وضع ایلدی [۳]. اوندن صوکره ذوالقدر بکلکندن انتقام آلمق تصورینه حصر افکار ایلدی. کاخك فتحندن بکزکون صوکره سیواسه عودت ایتمش اولدیغی حالده اوراده علاءالدوله علیهنه شهسوار اوغلی علی بك ایله وزیراعظم سنان پاشا قوماندالرنده اون بیك یکیچریدن مرکب بر فرقه کوندردی؛ کندیسی‌ده آره‌سی چوق‌کچمکسزین حرکت ایده‌رك سنان پاشانك البستان حصارلری اوکنه وصولی زمانلرنده اینجه صوکنارینه کلوب اردو قوردی. اوصیره‌ده علاءالدوله

(۱) سعدالدین، ورق ٦٦۱. صولاق زاده. ورق ۸۸. عالی، دردنجی حادثه، ورق ۱۹۳. ابو الفضل، نثر ونظم، ورق. ۷۰ — ۷٤

(۲) سعدالدینده قره‌جه بك چایری، جلد ۲، ص ۲۹۱.

(۳) پادشاه «مرد ایسه مصرده خطبه وسکه‌سن مستمر ایتسون» دیدی. سعدالدین، جلد۲، ص ۲۹۱ (مترجم)

(٤) سعدالدین، صولاق زاده، ابوالفضل، عالی.

اوردکلیده بولنیوردی ، ایلك ایشی اوتق اوزره خزینه‌لریله حرمنی طورنه طاغی ذروه‌سنه چیقاره‌رق یانندەکی ترکمنلر ایله — ممالکنك قلبکاهنه مدخل اولان — بوغازلری ضبط ایتدی (۱). ۲۹ ربیع‌الاخر — ۱۲ حزیران ۱۵۱۵ ده سنان پاشا گوکصو (۲) صحراسنی کچه‌رك طورنه‌طاغی اتکلرنده تحصن ایتمش اولان اختیار ذوالقدریه بکنی حربه‌اجبا ایلدی. وقوع بولان محاربه‌نك بدایتنده علاءالدوله مقتول اولدی، یونك اوزرینه ترکمنلر بوزولوب ذوالقدر بکنك درت اوغلی ایله قارداشی عثمانلیلر النه براقه‌رق طاغلره دوغری قاچدیلر. اوغللرینك باشلری کسلدی ، عموجه‌لری عبدالرزاق، یکنلرینك رؤس‌مقطوعه‌سنی سلیمه بالذات تقدیم ایتمکه مجبور ایدلدی. سلیم — عاقبت حالنی حس ایتدیرمك ایستیور ایمش کبی — علاء الدولەنك باشنی بر ظفر نامه ایله مصر سلطانینه کوندردی . شهسوار زاده اوچ توغلی وزیر عنوانیله ممالك مفتوحه‌یه والی تعیین اولندی ، پادشاه اردویه بیان ممنونیت ایچون هر سواری‌یه بیك آقچه احسان ایلدی. قیصریه‌یه عودتنده آناطولی و قره‌مان عسکرینه رخصت ویره‌رك مظفریاتنی بر مکتوب ایله وندیك دوجنه بیلدیردی (۳) و استانبول یولنی طوتدی.

سلیم، استانبوله واصل اولور اولماز مقدما عصیان ایدن یکی جریلرك تأدیبلریله مشغول اولدی، عسکرك اك اسکیلرینی حضورینه دعوتله آماسیه‌ده پیری پاشا ایله حایمی خواجه‌نك خانه‌لرینی کیملرك تحریکیله یغما ایتمش اولدقلرینی سؤال ایتدی . یکی‌جریلر بودرلو افعالك مسئولیتنی باشقه‌لرینه تحمیل ایتمکی فرصت بیلدکلرندن کندی آمرلری اولان اسکندر پاشانی ، سکبان باشی بال یمز عثمانی . قاضی عسکر جعفر چلبی‌یی اوکه سوردیلر . سلیم اسکندر پاشا ایله عثمان آغانك باشلرینی کسدیردی ، جسدلری کوپکلره و شکار قوشلرینه آتلدی. جعفر چلبی‌یه کلنجه، اوزمان مفتی‌یه

(۱) سعدالدین، ٤ ، ورق ٦٦٣ . صولاق زاده، ورق ۸۸ . عالی، دردنجی حادثه، وندیکك قبریس قونسلوسی طرفندن کوندریلان راپورده بوطاغ (Stella ستەلا) وذروه‌سندەکی قله (Tamas تاماس) تسمیه اولنمشدر. مارینی سانوتو. جلال زاده ، باب ۱٦ . کشفی، ورق ۳٦ .

(۲) سعدالدینده «کوکسون» ، جلد ۲، ص ۲۹۵.

(۳) ۱۰ حزیران تاریخیله مورخ اولان بومکتوب مارینی سانوتونك شئونده مندرجدر: *Hanno rotto e preso il detto Aledoulo con quatro suoi figliuoli a » taiorno la testa a tutti, e simultanemente tutto suo esercito taiorno «a pezzi e lo anhilarono (Translata da Greco.)*

فائق اولان قاضی عسکر رتبه‌سنی حائز اولمسی اعدامنك برصورت قانونیه‌ده اولمسنی ایجاب ایدیوردی . بناءً علیه جعفر چلبی یانه چاغیره‌رق عساکر اسلامیه‌ی اطاعتسزلکه وعصیانه تحریك ایدن نه‌درلو جزایه مستحق اولدیغنی سؤال ایلدی . جعفر اکر وقعه ثابت ایسه متهمك قتله محکوم اولمسی لازم کله‌جکی جوابنی ویرمسی اوزرینه سلیم، کندی حقنده‌کی حکمی کندیسنك ویرمش اولدیغنی بیان ایلدی (۱). قاضی عسکر اول وقت تمیله اظهار انفعاله ابتدار ایده‌رك پادشاهی صدای حقانیتك استماعنه دعوت وجعفر برمکی‌نی اعدام ایدن هارون الرشید کبی ندامت ایچنده تسلیم روح ایتمه‌مك ایچون وجدانی برمعصومك قتلیله لکه‌دار ایتمه‌مسنی اخطار ایلدی [٤]. لکن هپسی بیهوده اولدی. بیوك خطیبك، بیوك شاعرك، قلمی پك چوق زماندن بری بایزید وسلیمك اعلان فتوحاتنه واسطه اولان ادیبك سوزلرندن تأثیر کورولمدی (۲). جعفرك هنکام مماتنده سویلدیکی سوز یرینی بوله‌رق سلیم بو بابده ویردیکی قراره متأسف اولدی: استانبولده شدتلی برحریق (۳) ظهور ایتدی (۲۵ آغستوس ۱۵۱۵)؛ پادشاه بالذات موقع حریقه عزیمتله آتشك اطفاسی ایچون امر ویردیکی صیره‌ده برابر بولنان وزیراعظمه شو سوزلری سویلدی: « بویانغین جعفرك نفس آتشینیدر؛ نهایت سرایی ، تختی احاطه و بالنفس بنی احیا ایده‌جکندن قورقارم (٤) » . حریم صحبتنه داخل اولنلری‌ده بدبخت قاضی عسکری — برمحبسده کیزله‌مك صورتیله — تخلیص ایتمه‌مش اولمه‌لرندن دولایی توبیخ ایلدی.

سلطان سلیم یکی چریلر طرفندن صوك ایقاع اولنان اطاعتسزلکلره سبب اتخاذ ایتدیکی ، یخود اتخاذ ایدر کورندیکی اشخاصك ازالهسیله او مقوله احوالك اوکنی آلق ایچون لازم‌الاجرا عدایلدیکی اوچ اعدامدن صوکره یکی حربی اوجاغنك

(۱) سعدالدین ، ٤ ، ورق ٦٦٦. صولاق زاده ، ورق ۸۸. عالی، بشنجی حادثه ، ورق ۱۹۸.

(۲) اینه بختی، مدون ، قرون ظفرنامه‌لریله سلطان سلیم طرفندن شاه اسماعیله کوندریلن اوچ مکتوب وشهزاده سلیمانه و وندیك دوجه و مصر سلطانلنه محرر چالدیران ظفرنامه‌لری جعفر چلبی انشاسیله‌در.

(۲) وندیك بالیوزی جوستینیانی (مارینی سانوتونك شئونی) بووقعه‌یی وندیك حکومتنه - او زمان آچیق محاربه‌دن پك قورقدیغی ایچون — شفره ایله یازدیغی بر مکتوب ایله بیلدیرمشدر .

(٤) قتالی زاده .

صورت تنظیمنده‌کی نقائصه چاره‌ساز اولمقله اشتغال ایتدی. اوزمانه قدر یکی چریلرك الی بیوك قوماندانلغی سکبان باشیه عائد ایدی. سکبان باشی بو مرتبه‌یه آنجق دها دون اولان درجاتی کچدکدن صوکره نائل اولهبیلدیکی جهتله اونك وفات ویاخود عزلنده بر درجه مادونده اولان ضابط قوماندهسی دردست ایدردی. تعبیر واضح ایله، سکبان باشی — یکی چریلرك تشکیلنده بایلر کبی اونلره الحاق ایدیلن — اوتوز اوچ طاقم سکبانك رئیسی اولمقدن برشی دکل ایدی. بنابرین یکی چریلر اوچ نوع عسا کر مختلفه‌دن، یعنی: آلتمش ایکی یکی چری، «بلوك» ندن، اوتوز اوچ سکبان «اوطه» سندن، یوز یایا جماعتندن مرکب ایدی. سلیم سکبان باشینك یرینه — بو بابده مرعی اولان قانون ترقی‌یی نظر اعتباره آلمقسزین — صداقتلرینه اعتماد ایده‌بیلدیکی اشخاص معدوده‌دن برینی انتخاب‌ایلدی، بوده، میر علم یعقوب ایدی بو آغایه قول کهیاسی عنوانیله ایکنجی بر قوماندان ترفیق اولندی. عنوانلری خدمات مختلفهٔ صیدیه‌دن آلتمش ایکنجی درجه‌دن درت جنرال بونلری تعقیب ایدیوردی‌که اونلرده شونلردر: سکمن باشی، زغارجی باشی، صامسونجی باشی. طورنه‌جی باشی (۱) بونلردن صوکره، دها دون برمرتبه‌ده اولمق اوزه چاوش‌باشی کلیوردی. ایشته بویدی بیوك‌ضابط یکی چریلرك ارکان‌حربیه‌سنی تشکیل ایلدیلر (۲).

عنوانلری پادشاهك خدمات صیدیه‌سندن مأخوذ اولان ایکنجی درجه‌دن درت جنرالله مقابل هر آلایك باشلیجه درت ضابطی مطبخ خدمات مختلفه‌سنه کوره بر اسم آلمشلردرکه شونلردر: چورباجی باشی، آشجی باشی، سقا باشی، وکیل‌خرج. درجه‌سی آغانی تعقیب‌ایدن قول کهیاسی (۳) ضابطلر آره‌سنده صوك درجه‌ده‌بولنان کهیا یری (٤) ایله قاریشدیرمامایدر. کهیا یری یکی چریلرك، بولندقلری محللر حکومتلرینه دوشن مصالحنی تنظیمه مأمور ایدیلر، بوضابطلر رتبه‌جه صوك درجه‌ده

(۱) سکمنك املای قدیمی سکباندرکه اوکوپکی محافظه وسوقنه مأمور دیمکدر. زاغارجینك املای‌قدیمی‌ده زغرجیدر. صامسونجی اسکی املاده «سکصونجی» و«صکسونجی»در. سکصون، غوغا کوپکی دیمك اولدیغی لهجه‌ده مقیددر. طورنه، هندی جسامتنده لکلکه شبیه بر قوشدرکه صید اولنور. (مترجم)

(۲) «دولت عثمانیه‌نك تشکیلات واصول اداره‌سی»، ۲، ص ۲۰۳.

(۳) عبد معناسنه اولان «قول» در: قول کتخدالسی، فصیحی کدخدا. (مترجم)

(٤) موقع مأموریت بالذات مأمور معناسنه‌در.

بولنمقله برابر اسملری یکی چریلره کوندریلن هپ فرمانلرك اولنده ذکر اولنوردی؛ بونلرك مادونده دخی تدریج ارتقائی ایله محضرلر، دوه‌جیلر (۱)، خصکیلر (۲) بولنوردی. ترقی شوصورتله وقوع بولوردی: کهیا یرندن محضرلغه، محضرلقدن دوه‌جیلکه چیقیله‌رق صیره‌سیله الك یوکسك درجه اولان قول کهیالغنه واریلیردی. سلیمدن اول سلسلهٔ ترقی بوصورتده ایدی، بونده فعلاً برتعدیلات اجرا اولنمدی؛ یالکز اونی زمانده آغالق وقول کهیالغی منصبلری ایجاد اولندی. پادشاه، آغا وقول کهیاسی نصبی حقنی کندیسی ایچون محافظه ایده‌رك — اوزمانه قدر یکی‌چریلر النده قالمش اولان — لایوکسك درجه قوماندانلغنی کندی النه آلمش اولیوردی. بوایجاد جسورانه و متبصرانه شو قورقنج عسکر آره‌سنده صورت دائمه‌ده وقوعه کلن اطاعتسزلك فکرینی باصدیرمق ایچون بالطبع پادشاهلره دها زیاده قوت و قدرت ویره‌جك ایدی [۵]. سلیم، اثراصلاحنی اکمال ایچون دیکربعض تدابیر اجرا ایتدی: آغانك آنجق پادشاه بالذات محاربه‌یه کیتدیکی زمان عسکرك باشنده بولنمسنی، اوجاق مصالحنك باب دولتده قول کهیاسی واسطه‌سیله تسویه‌سنی، حکمدارك بولنمدیغی زمان پای تخت محافظه‌سنك سکبان باشی‌یه حواله‌سنی قرارلاشدیردی.

بونلر سلیمك تصور ایتدیکی اصلاحاتك بر جزئندن عبارت اولەرق پادشاهك یورولمق بیلمین فعالیتی اداره‌نك هر شعبه‌سنده بردن کورولیوردی. بر طرفدن عسکر اوزرنده تأثیرینی تأمین وروابط انضباطی تأیید ایله اوغراشیوردی، دیکر طرفدن ده — دولتك حالته کوره کفایتسز درجه‌ده قالان — قوهٔ بحریه‌نك یکیدن تنظیمنه سعی ایدیوردی. ایران شاهی اوزرینه آچیلان سفرده اردونك بیه‌جکنی طرزونه قدر نقل ایچون استعمال اولنان دونانمانی بو وظیفه‌نك احتیاجاتنه کفایت ایده‌جك مقداره اولمدیغی کبی تجهیزاتی‌ده مکمل اولمدیغندن خرستیان دونانمالرینه مقابله‌دن عاجز وعثمانلی سنجاغی دائما تحقیرات جدیده‌یه معروض ایدی. بوندن ماعدا عثمانلیلرك فتحندن بری استانبوله رومللرك اسکی دستکاهلرندن باشقه ترسانه اولمدیغی کبی دستکاهلرك‌ده خراب برحالده بولنمسی سلیمدن اولکی پادشاهلرك بوبابده تفیدسزلکنه دلالت ایدیوردی. پادشاه برکیجه اوبقوسز قالەرق او صیره‌ده بتون بو احوالی تخطر ایله چالدیران محاربه‌سنده وزارت درجه‌سنه ترفیع ایتمش وکندیسنه

(۱) «دوات عثمانیه‌نك تشکیلات و اصول اداره‌سی» ۲، ص ۲۰۳.

(۲) ذلك، ص ۲۰۴.

تمامیله امنیت ایتمکده بولنمش اولدیغی پیری پاشایی حضورینه جلب و شویله خطاب ایتدی : « اگر بوعقربلر (خرستیانلر) دکیزی کیملرله ستر ایدییورلرسه ، اگر وندیك‌دوجنك، پاپانك، فرانسه‌واسپانیا قرالارینك‌بایراقلری روم‌ایلی ساحللرنده‌تموج ایدییورسه بوکا سبب آنجق سنك بطائتك وبنم مسامحه‌مدر ، لکن بن هر حالده قوتلی وکثرتلی بردونانما صاحبی اولمق‌ایسترم[۶]». پیری‌پاشا شوجوابی‌ویردی: «پادشاهم‌سز بوقولکزك عرض ایتمك ایستدیکم شیئی بندن مقدم بیان بیوردیکز. یارین عرض ایچون حضور شاهانه‌لرینه کیردیکمز زمان وزرایی وخصوصاً بنی تکدیر ایدیکز ، همان بر ترسانه انشاسی وکندی مصرفمزله بش یوز حرب کمیسی تجهیزینی فرمان بیوریکز. فرنکلر بوتدارکاتدن‌خبرآلیر آلمازقورقویه دوشه‌جکلردر: کوره‌جکسکزکه دستکاهلرك اکمالندن، قرق قادرغه‌نك دکیزه تنزیلندن اول‌بربرینه سبقتله معاهداتك تجدیدینه وویرکو تأدیه‌سنه کله‌جکلردر ؛ شو صورتله بو تجهیزات مصارفندن قسم کلیسی اونلرك آلتونلریله تأدیه‌اولنه‌جقدر ». پیری پاشانك رأیی فکر شاهانه‌یه موافق کله‌رك ایرته‌سی کون دیوانده اوصورتده ایراد کلام ایلدی. وزیرلر ، اوکلرنده پیری پاشااولدیغی حالده حضوردن چیقنجه لیمانك دیکرساحلنده بولنان بر قبرستانه کیتدیلر، وقتیله بیزانسلیلرك(۱) کمی دستکاهلرینك بولندیغی بو اراضی یه او خدمته‌تخصیص اولندی، وزرا انشاآت‌عملیاتنه بالذات نظارت ایله‌مزارلقده‌کی کمیکلری یکی‌ترسانه‌نك آرقه‌سنده حفر اولنان ومزارلر مزاری تسمیه اولنان اوزون بر خندقه نقل ایتدیردیلر (۲) . پیری پاشانك تخمینه موافق اوله‌رق آوروپا حکومتلری تجدید مذاکرات ایچون ترسانه‌نك اتمامنی ودونانما تجهیزاتنك اکمالنی بکلمدیلر. مجارستان عثمانلیلرله برسنه‌لك برمتارکه عقد ایده‌رك قفین، کلیسا. سقاردونا طرفلرینی اندیشناك ایتمکدن خالی قالمیان ترکلرك تجاوزاتندن استخلاص ایچون لهستانی‌ده بوعهده قبول ایتدیردی. افلاق پرنسی ناغول باسارابه دخی هرسنه التی‌یوز کنجدن مرکب برقوهٔ معاونه واوچ یوز بانه‌راش (طقوز یوز ریکس دالار) ویرکی تقدیم ایده‌جکنی‌پادشاهه عرض ایدی (۳) . لکن نه وندیك، نه ده پاپولی حکومتلری مجارستان و افلاقك کوستردیکی مثاله امتثال ایتمدیلر.

(۱) « استانبول و بوغاز ایچی »، ۲، ص ۵۵.

(۲) « اول طولانی مزار معلومدر »، عالی. بوترسانه‌نك اتمامی حقنده حاجی قالفه‌نك تقویم التواریخنه مراجعت.

(۳) انکل، مجارستان تاریخی ۳. ص، ۱۹۲؛ افلاق تاریخی، ص ۹۸ .

استانبولده وقوع بولان یانغیندن آز وقت صوکره سلطان سلیم ادرنه‌یه کلدی . وزیر اعظم سنان پاشادن خوشنود اولمدیغی جهتله اونك یرینه هرسك احمد پاشانی تعیین ایتمك تصورنده ایدی. احمد پاشا درت دفعه وزیراعظم اولهرق درت دفعه‌عزل ایدلمش اولدیغی ایچون بو خدمتدن کندیسنه یورغونلق کلمش اولدیغندن اختیارلغنی وفلجه دوچار اولدیغنی بیان ایله عرض معذرت ایلدی . سلیم تصورات خفیه‌سنك سنان پاشا طرفندن هرسك احمد پاشایه خبر ویرلمش اولمسندن شبهه‌یه دوشه‌رك سنانه غضب ایتدی وقلیجنی چکوب اوزرینه یوریدی. فقط سنان‌پاشا کال شتاب ایله فرار ایده‌رك بر مدت اختفا ایدوب بولندیغی محلی کیمسه کشف ایده‌مدی . پادشاه ، اونك یرینه تعیین ایده‌جك برینی آرادیسه‌ده مصالح حکومتی اونك کبی اداره‌ایده‌جك بر وزیر بوله‌مدیغندن وزیر اعظمك میدانه چیقوب خدمتنه دوام ایتمسنی متضمن هر طرفده امر نامه‌لر نشر ایتدی، سنان پاشا تکرار کله‌رك دها بر قاچ سنه‌لر موقع اقتدارده قالدی (۱) . بو صیره‌ده ارزنجان والیسی بیقلی محمد پاشا کردستانك فتحنی اکمال وملا ادریسك معاونتیله دولت عثمانیه‌نك بویکی ایلتنك اصول اداره‌سنی تنظیم ایتمش ایدی .

سلطان سلیم کندیسی‌ده شاعر اولدیغندن شاعر وعالمك قدرینی تقدیر وارباب معرفتی پك کوزل تمییز ایدر و هنرلری کندیسنك تصورات عظیمه‌سنه خدمت ومملکتك مسعودیتنه معاونت ایده‌جك ذوات ایله مصاحبتی ارزو ایلر ایدی. یونك ایچوندرکه ایران شاهی علیهنه سفرنده زمانتك اك بیوك اوچ عالمنی ، یعنی : مقدما معلملکی خدمتنده بولنان حلیمی‌یی[ ]، اولا نشانجیلغه وصوکره قاضیعسکرلکه ترفیع

(۱) جوستینیانی ۲۶ آغستوس ۱۵۱۵ تاریخلی بر راپورنده شویله یازار: « *Determinò il Signor di tornar Bassa Achmet Carzega* (هرسك) *perche Piri e Synanbassa, facesse entender quello a detto Carzeg , e quel ricusando il Signor mandò a dirli venisse sendar Bassa , e quel pur excusandosi era impotente e gotoso. Il Signor l'intese che il sapeva perche mandava per lui, e volendo Synan andar lì opresso il Signor li disse l'ucia fatto male a riportar quello si tratava alla Porta, e li volesse dar de la Scimitara , e lui scampo via e cussì Synan mostrando andar alla caza e era andà alli monti; il Signor mandò Olacchi* (اولاقجی ، پوسته‌جی) « *dirli ritornasse a sentar* (مارینی سانوتو، سنه ۱۵۱۵) .

یدلش اولان ادیب و شاعر جعفری. دولت عثمانیه نك الك تاریخ عمومیسنی یازان ادریسی برادر آلمش ایدی . ادریس، بتلیسده طوغمش اولدیغندن کردلرك عادات واخلاقنی بیلیر واو محللری پك کوزل طانیر ایدی؛ سلطان سلیم ، مملکتك مختلف عشیرتلری رؤساسنی الی آلتندن اسماعیلك ربقهٔ اطاعتندن خروجه تشویق ایتمك اوزره ادریسی آماسیه‌ده‌کی اردوگاهنده بلدفعات کردستانه کونه رمشر ایدی . ادریسك تحریکاتی پادشاهك امید ایتدیکی نتیجه‌یی کاملاً ویردی ؛ کردستانك بتون شهرلرنده، آمد . بتلیس ، حصن کیفده بردن اختلال جیقدی .

حلدیران محرره‌سندن صوکره دیار بکر اهالیسی اوستاجلی اوغلنك قائم مقامنی طرد ایله سلطان سلیمه عرض اطاعت ایتمش ایدیلر . او صیره‌ده شرف بك دخی بتلیسده عثمانلی سنجاغنی چکمش وایران شاهی نامنه حکومت ایدن قارداشی خالدبك بك علیهنه سلاح ایله قیام ایتمش ایدی . خالد بك اسیر ایدیلدکدن پادشاهك امریله مرنده‌ده اعدام اولندی؛ لکن — ایران حدودنده کائن خنس قلعه‌سی قوماندانی بولنان ایران جنرالی خلیفه‌طرفندن سوق اولنان — اوغلری شرف بکه اوچ دفعه هجوم وغلبه ایتدکلرندن شرف بك بر قاچ بوز کیشی ضایع ایده‌رك بتلیسه چکلمش ایدی. دیکر طرفدن — اجدادی بابادن اوغله حصن کیف وسعرد قلعه‌لرینك صاحبی اولان — ایوبیه خاندانه منسوب ملك خلیل اسماعیل علیهنه عصیان ایتمش و اسماعیل اوستاجلی اوغلنك قارداشی قره‌خانه ویرملی اوزره قراتلرینه رغماً خلیلی ملك مو وشدن اخراج ایتمش ایدی . قره خان سعردی هجوم ایله ضبط ایتدی ؛ حصن کیفه بر قاچ دفعه هجوم ایتدی ایسه‌ده(١) موفق اوله‌مدی. صاسون بکی محمدبك — شاهك تیمار اوله‌رق سواریلر امیرینه ویرمش اولدیغی — هرزن[٨] اراضیسنی ضبط ایده‌رك عجم تارصاحبلرینی طرد ایتمش ایدی . سید احمد بك زرقی دخی دیار بکر اهالیسنك اعانه‌سیله اورایه قریب آتاق ومیا فارقین شهرلرینی وقاسم بك مردیسی اکیل موقعنی ضبط ایتمش ایدی. پادشاهك ایران سفرنده آغنی اوپمکه کلدیکی ایچون کندیسنه رسنجاق توجیه اولنمش اولان مردیسلی جمشید بك پالو حصارلرینه لوای عثمانیی رکز ایلمش ایدی. نجتی(٢) وجزیرة العمر قوماندانی. مقابله‌سنه کوندریلن ایران عسکرینی قاچیرتمش وسوران

(١) ادریسك اوغلی ابوالفضل . ورق ٨٢ . بالسنك الی یازیلرینه عطفاً . سعدالدین وصولاق زاده اونی استنساخ ایتمشلردر.

(٢) بونك دوغروسی « بختی » اوله‌جقدر . غالبا مؤلفك نسخه‌سنده نقطه‌لر موقعلرینه دوشمه‌مشدر. (مترجم)

بکی سیدك کرکوك واردبیله جبراً استیلا ایتمش ایدی. کردستانك بو طقوزباشلیجه بکلرندن ماعدا دیکر اون آلتیسی‌ده سلطان‌سلیم طرفکیرلکنی اعلان ایلدکلرندن (۱) اونلرك یمین صداقتلرینی آلمق وکردستانك منتهای حدود شرقیه‌سی اولان اورمیه کولی ساحللرندن حدود غربیه‌سی اولان ملاطیه‌یه (۲) قدر اهالیسی کرد اولان بتون مملکتی تسلم ایلك مأموریتیله ادریس بنه‌کردستانه کوندرلدی. معهذا شاه اسماعیل، پادشاهك تبریزدن عزیمتی‌خبرآلنجه درکزین وهمدانی همان ترك ایله پای‌تختنه عودت ایتمش ایدی . تبریزدن قره‌خانی دیار بکرك تکرار ضبطنه کوندردی، قره خان اولا چباقچور اوزرینه یورویه‌رك شاه اسماعیله صادق قالمش اولان ماردین، روها، حصن کیف قوماندانلرینك کتیرمکده اولدیغی عساکرمعاونه‌یی رهکذارنده جمع‌ایله نهایت مرکز حکومتنی محاصره ایلدی . دیار بکر اهالیسی هرنه‌قدر مضایقه کوردیلرسه‌ده صوك درجه‌ده مدافعه‌یه قرار ویرمش اولدقلرندن عثمانلیلردن استمداد ایچون آماسیه اردوکاهنه بر قاچ ایلچی کوندردیلر . سلیم ، درحال ، یکی چریلردن حاجی یکتا احمد قوماندەسنده برمقدار عسکر کوندردی ، بونلر محاصرین صفلرینی یاره‌رق روم قاپیسندن قلعه‌یه داخل اولدیلر (۳). دیاربکر مبعوثلرینك عودتنده، پادشاه اسماعیلك صلح طلبنه رد ایله جواب ویردیکنی ، کردلره امداد کوندردیکنی ، کاخی اورمق اوزره قریباً عزیمت تصورنده‌بولندیغنی ادریسه بیلدیردی. شاه اسماعیل، دشمنلرینك حرکاتنه واقف اولنجه — مملکتك ایران استیلاسندن اول والیسی بولنان — کرد بکی خالدك اوغللری‌اولان ارجیش وعادلجواز قوماندانلریله برلشه‌رك محاصره‌اردوسنك امدادینه کیتمسنی امر ایلدی. بومختلف مفرزه‌لر ارجیش حوالیسنده طوپلاندقلری صیره‌ده ادریس ، بتلیس . خیزان ، مکس ، صاسون بکلرینك قوای متفرقه‌سنی جمع وبغتةً عجملرك اوزرینه هجوم ایله اونلری مغلوب ایتدی وعظیم غنیمت آلدی .

دیاربکرك آبلوقه‌سی برسنه‌دن زیاده مدتدن بری‌دوام‌ایتمکده ایدی، کردلر کرك‌صیق صیق وقوع بولان هجوملرندن . کرك خسته‌لقدن دولایی اون بش بیك کشی غائب ایتمش ایدیلر ، آنجق بو شجاعتلی طاغلیلر اون‌درت سنه‌دن بری محارب بولندقلری

(۱) عالی، ورق ۳۰۰ ، ابوالفضله مذکور اولیان برچوق اسامی ذکر ایدر: عبدی بك، عزالدین شیر بك، امیر داود کزین .

(۲) اورمیه، استرابونده سپوتا (Spauta) در، ملاطیه مه‌لیتنه (Melitene) در.

(۳) سعدالدین، ٤، ورق ٦٦٧، «آشتی واورمیه‌دن آمد وملاطیه‌یه قدره دیور.

عجملره قارشی مذهب ومملکتلرینی صوك درجه‌یه قدر محافظه ایتمکه قرار ویرمش ایدیلر. بکلر ذوالقدریه حاکمنك مغلوبیتنی وعثمانلیلرك قیصریه‌یه چکلدیکنی خبر آلنجه یمینلرینی آلمش اولان ادریسی تکرار پادشاهك نزدینه کیتمك اوزره صیقشدیردیلر. لکن ادریس حصن کیفه وصولنده سلطان سلیمك بر مکتوبنی بولدی که دیار بکرك تخلیصی ایچون بیقلی محمده امر ویرلدیکنی بیلدیریوردی. بر گبوتر نامه بر بوخبر بشارتی شهرك غیرتلی مدافعلرینه ایصال ایلدی. تیمارلر دفترداری نظام‌الدین علی بایبورددە بیقلی محمد وحصن کیفده ادریس ایله بولوشمق اوزره یکرمی کون یول یورومش ایدی. پادشاه. ادریسه ویردیکی فرمانده کندی طرفنه کچمش اولان کرد بکلری آره‌سنده حصول اتحاده اعتنا ایتمسنی امر ایلیوردی(١). بناءً علیه ادریس چمشکزك وپالو قوماندانلرینی، مردیس بکیله جمشید بکی، چاپاقچور، بتلیس، حصن کیف، خیران (٢)، خارر، صاسون والیلرینی یکیدن طوپلایه‌رق (٣) متبوعنك حقلرنده‌کی نیات حسنه‌سنی اونلره تبلیغ ایلدی. مع‌هذا کرد بك قوماندەسنده‌کی عجم اردوسی چاپاقچور دیوارلرینه قدر کلمش وهجوم ایله ضبط ایتمش ایدی. ادریس بیقلی محمده اشعار حال ایله برابر کردستان رؤسای متفقه‌سیله برلشمك ایچون حصن کیفی اك موافق نقطه اولمق اوزره بیلدیردی: فی‌الحقیقه ادریس ایله معیتلرنده اون بیك کشی اولان قاسم، جمشید، حسین بکلر عثمانلی جنرالیله اوراده تلاقی ایتدیلر. بونك اوزرینه بیقلی محمد برآن غائب ایتمکسزین دشمنه قارشی یوریه‌رك مغلوب وارجیش وعادلجواز اوزرینه رجعته مجبور ایلدی بو مظفریتدن صوکره کردلرله بیقلی محمد دیار بکرك امدادینه شتاب ایلدیلر. اسماسك موقعنده اماسیه بکلر بکی شادی پاشا بش بیك کشیلك برقوهٔ امدادیه کتیردی. قره‌خان ایسه عساکر متفقه‌نك دیاربکره بش فرسخ مسافه‌ده قره کوپری‌یی کچدیکنی خبر آلمسی اوزرینه محاصره‌یی رفع ایله ماردینه چکلدی.

بیقلی محمد دیار بکر خطه‌سنك — قدیم آمیدا (٤) اسمندن اخذ ایله — آمد وقره‌آمد دخی دبنیلن مرکز اداره‌سنی ید تصرفنه آلدی، آمیه‌ن مارسه‌له‌ن دخی

(١) ابوالفضل، ورق ٨٣، ٨٤، ٨٥، ٨٦، ٨٧.

(٢) ته‌ئوفیلاقت (Théophylacte) ك هوره (Horre) دیدیکی محل اولمالیدر. [حال بوکه سعدالدینده، جلد ٢، ص ٣٠٩، «خیران» و بوندن صوکره‌کی خارر «جزیره»دن.]

(٣) ابوالفضل، ورق ٨٧.

(٤) آمیه‌ن مارسه‌لن، ١٩، ٧. ژیبونه‌ده مراجعت، ٢، باب ١٩، ص ١٥٥.

ادریس کبی بوخطه‌لره اعزام اولنان براردوده بولنمش [٩] وهر ایکیسی عیاناً شاهد اولدقلری محاربه‌لرك تصویراتنی بزه نقل ایتمشدر. کرك مارسه‌لن، کرك ادریس، دیاربکرك مدافعه‌یه مخصوص انشاآتنك متانتنی وموقعنك مناعتنی بیان ایدرلر. آمد دجله نهرینك کنارنده، بونهرك نبعان ایلدیکی طاغك جنوبنده ومیافارقین (نیمفیوس) ایرماغی منصبنك غربنده کائندر. ایمپراطور قسطنطین دیاربکری سورابه احاطه واوراده حرب ماکنه‌لری اعمالاتی ایچون بردارالصناعه بنا ایتمشدر. متعاقباً ایران حکمدری شابور محاصره‌سنه کلدی. بومحاصره‌ده‌درکه شابور باشنه تاج یرینه بوغاباشی شکلنده [١٠] آلتون طوغولغه کیمش وعجملر بونی کورنجه «شاهانشاه» دیه باغیریشمشدر [١١]؛ اون ایکی عصر صوکره بوصدا عثمانلیلرك قولاقلرینه صیق صیق ایریشه‌جك ایدی. شابور، ایکی کون ظرفنده قلعه اوزرینه برچوق هجوملر اجرا ایتدیکی حالده بتون مساعیسی محافظلرك شجاعتی اوکنده بی تأثیر قالدیغنی کوره‌رك رفع محاصره‌یه مجبور اوله‌جغنی ظن ایتمکده ایکن شهرده وباظهور ایدوب عسکرینك غیرتندن زیاده بوبلیه شهرك تسلیمنی ایجاب ایتدی (بعدالمیلاد ٣٥٩). برنجی جوستیانیه‌ن آمد ایله دارا، رأس العین یاخود رهزائین، نصیبین (نیسیبیس)، روها، (اده‌سسا)، کیرکسیه (چیرچه‌سیوم)، میافارقین (مارتیروپولیس) (١) کبی بیزانس ایمپراطورلغیله ایران شاهلغی حدودنده بولنان مواقعك استحکاماتنی تجدید ایلدی. بوشهرلرك اوزمان اهمیتلری اولدیغی کبی دولت عثمانیه وایران محاربه‌لرنده دخی برر موقع مهم بولندقلری کوریله‌جکدر. آمدك قباده قارشی وقوعه کلن ایکنجی محاصره‌سی دها اوزون و دها قانلی اولمشدر: ایرانیلر، ایچلرندن اللی بیك کشینك شهر حصارلری آلتنده دوشوب تلف اولدقلرینی کوردکلری حالده مغلر (عجم کاهنلری) آمد قادینلرینك حصارلر اوزرندن محاصرینه قارشی چیرچپلاق عرض اندام ایتمکده اولملرندن تفأل ایله عجملرك نائل ظفر اوله‌جقلرینی بیان ایدیلر (٢). ایرانیلر قاراکلق بر کیجه‌دن استفاده ایله نیم سرخوش و اویومش راهبلرك کوزل محافظه ایده‌مه‌مکده اولدقلری برقله‌یه طیرماندیلر؛ شهر اهالیسی اویاندیغی زمان دشمنی

---

(١) پروقوپیوس، Procopius, *de Ædificiis*، ١، ٢، ٣. [Rezaïn, Nizibin, Nisibis, Roha, Edessa, (اورفه) Circerium, Martyropolis.

(٢) *The indecency of the women on the rampart who had revaled their most secret charms of the eyes of the assailant.* ژیبون، ٤، باب ٤، ص ١٠٩ (متنده‌کی افاده‌نك انکلیز مورخی ژیبوندن منقول اصلیدر).

حصار ایچنده کوردیلر، سکسان بیك روم قلیجدن کچیرلدی (میلاد، ۵۰۵). مساوات وحریت اعلان ایدن و ازدها ظالم قبادك تختنی زیر وزبر ایده‌جك اولان مزدکك [*] عصیانیله ایرانده ظهور ایدن محاربه صیره‌سنده آمد ینه عجملرك بویوندوروغندن قورتلدی، آنجق بوصورتله یالکز افندیسنی دکشدیرمش اولدی: بکرقبیله‌سی عربلرینك النه دوشه‌رك کرك خطه، کرك شهر اواسمی آلدی . بو قبیله اوزرنده حاکم اولان واوزمان دیاربکره تمدید استیلا ایلین عائله، کنده خاندانی ایدی.

بو عائله‌نك حکمداری حجر ، اسد قبیله‌سندن اولان دشمنلرینك انتقامنه قربان اولدی ؛ اوغلی امرؤالقیس بیزانس ایمپراطورینك یاردیمیله باباسنك انتقامنی آلمق ایستدیکی حالده حمامده. مخصوصاً احضار اولنان برلباس تماس ایتمسیله زهرلندی (۱). امرؤالقیس اسلامدن مقدم ظهور ایدن و آلتون یازی ایله محرر شعرلری کعبه‌ده قبائلك انظار احترامنه عرض اولنان یدی بیوك عرب شاعرینك بریدر.

دیاربکر، مؤخراً [حضرت] عمر طرفندن فتح اولنه‌رق امویه وعباسیه خاندانلرینك تحت حکمنه کچدی ؛ اوتجی عصر اواسطنده (۲) تکرار رومیلر طرفندن ضبط اولنه‌رق بنی مروان کردلری اداره‌سنده نائل استقلال اولدی، بوخاندانده سکسان سنه حکومت سوردکدن صوکره (۳) ترکمن ارتوق او عائله‌نك حکمدارینی خلع ایله یرینه کچدی (٤). تیمور، بو خطه‌یی خدعه ایله اله کچیره‌رك ارتوقك اعقابنی امحا ودیاربکر وعراق عرب والیلکلرینی حنفیدی اداره‌سنده جمع ایلدی(٥). تیمورك وفاتنده آق قویونلو خاندانندن قره یوسف ماردین و آمده استیلا ایده‌رك بوایکی موقع اونك وارثلرنده قالدی . تا او وقته قدر که شاه اسماعیل ظهور ایله مملکتی بونلرك النده آلدی (۹۰۸—۱۵۰۲). حکمدار جدید یوقاریده کوردیکمز وجه ایله بتون خطه‌یی

(۱) جهانما ، ص ٤٤٣ .

(۲) هجری ۳٤۷ (۹۵۸). حاجی قالفه، تقویم التواریخ .

(۳) حاجی قالفه ، ص ۱٦۳ . هجری ۳۹۲ (۱۰۰۱) سنه‌سندن ٤۷۸ (۱۰۸۵) سنه‌سنه قدر بو خاندانده آلتی حکمدار کلمشدر.

(٤) حاجی قالفه، ص ۱٦٤ . ارتوق عائله‌سی [بنی آرتق] هجرنك ٤۷۷ (۱۰۸٤) سنه‌سندن ۸۱۱ (۱٤۰۸) سنه‌سنه قدر حکم سورمش ویکرمی برحکمداری کلمشدر. [هامه‌ر اورتوق یازیورسه‌ده املای شرقیسی «آرتق» در. شو قدرکه « آرتق » کله‌سی بعض محلرده « ارتوق » دخی تلفظ اولنور] .

(٥) شرف‌الدین، تیمور بك تاریخی، جلد ۲، ص ۲٦۲ و ۲۸۷ .

ودیاربکر شهرینی قوماندانلرینك اك مهارتلیسی اولان اوستاجلی اوغلنك دست همتنه تفویض ایلدی. نهایت ، چالدیران محاربه‌سندن صوکره موقعك حاکمی اولمش اولان قره‌خان، پادشاهك طرفنی التزام ایدن — باشلیجه کرد رؤساسنك غیرتیله عثمانلیلره تسلیم اولندیغنی کوردی (٩٢١—١٥١٥). آمد شهری بروجه محرر زمان زمان روملر. روماليلر. عجملر. وائلك اوغلی بکر. مروان عائله‌سندن کرد کی. ارتوق و قره قویونلو ترکمن خاندانلری واك صوکره شاه اسماعیل النه کچه‌رك نهایت سلالهٔ عثمانیه‌یه انتقال ایلمشدر.

آمد (١) شهرینه «قره آمد» دینلمسی شهرك سیاحلر طرفندن ایلك کورینیشنده حاصل ایتدیکی تأثیره مبنیدر: بتون خانه‌لر قره چامورله بنا اولنمشدر. دیاربکری تصویر ایدن آوروپا سیاحلرینك اك مؤخری دیورکه: «انظاره بوقدر یکی وجاذبه‌لی بر منظره عرض ایدر بلده‌لر پك آزدر. دیوارلری آلتندن اوق قدر سرعتله کچن نهر (بو نهرك اسمی اولان «تیغر» فارسینك اوق معناسنه اولان «تیر» کلمه‌سندن آلنمشدر) سرحد حیات کبی کورینور. چونکه کوپری کچیلوب‌ده اوته‌کی ساحله واریلنجه نظر، هر طرفدن کورنمکده اولان مقابر اوزرنده حزینانه توقف ایدر. و سیاه مرمردن مصنوع اولان ولحده بکزر قایانك کوشه‌لرینی تزیین ایدن مازغاللرك منظرهٔ قسوت انکیزی انسانه رعشه ویرر. شو خیالی اتمام ایچون مظلم دکانلردن فعال و کورولتیلی بر خلق چیقدیغنی کوررسکزکه پارلاق البسه‌لری اقامتکاه مغمومیت نمالریله بر تضاد غریب تشکیل ایلمکده‌در؛ کویا بونلر نورانی بر طاقم خیاللردرکه شو دنیانك بتون تزیینات بی‌بقاسنی حامل اولدقلری حالده اقامتکاه قدیملرینی زیارته کلمکده‌درلر. سوقاقلری دولاشدیغکز وقتده بو تأثیر ازالماز. سیاح کندیسنی میدان حشره ویاخود شهرزادك اوقدر شاعرانه تصویر ایلدیکی سرای مسحور نومیدی‌یه (٢) نقل اولنمش ظن ایتمك ایچون قوهٔ مخیله‌سنی یورمغه مجبور دکلدر (٣)». قره‌طاشدن معمول دیوارلری بونلری بنا و تعمیر ایدنلرك اسملرینی مخطوط رومیه وکوفیه‌یی حاوی کتابه‌لرله مستوردر. بو کتابه‌لرده ایمپراطور والانس و والانتینیه‌ن ایله مروان عائله‌سی حکمدارانك اسملری قرائت اولنور. شهرك حصاری اطرافنده

(١) اولجه‌ده یازلدیغی اوزره میمك کسره‌سیله‌در. (مترجم)

(٢) «الف لیلة ولیلة» حکایاتندن برینی تلمیح ایدیور. (مترجم)

(٣) Heude, *voyage of the Persian gulph and a journey over land.* لوندره، ١٨١٩، ص ٢٠٢ .

بولنان یمش ایکی قله ، حضرت عیسانك یمش ایکی شاگردی حرمتنه ایمپراطوریچه اودوکس طرفندن انشا ایدلمش ظن اولنور (۱). دیاربکر شهر وقلعه‌سنه ایکی منبعدن صو کلیر : برنجیسی اولان حصار صوینك — که آمیه‌ن مارسه‌لن بوندن ایچمش و شدت حرارتدن دولایی متغیر بولمشدر (۲) — ایچنده بالقلر واردر ، سوریه وآثوریه‌لیلر مقدما بالقجیلر جقندہ احترام کوسترد کلری کبی بوبالقلرده الیوم اهالینك حرمتنه مظهردر . حمروات (۳) نامیله ، آسیای غربینك اك کوزل صولی اولمق اوزره معروف اولان ایکنجی منبع شهرك جنوبنده واقع قره طاغدن کلیر. قلعه ایله اسلامك ایلك و اك بیوك جنرالرندن اولوب شریعت محمدیه‌یی عراقده نشر ایدن خالد بن ولیدك انشا ایلدیکی جامع کبیرك صولی بوندندر (٤) . دیاربکرده مؤخراً انشا اولنان جامعلر بانیلری اولان پاشا و شیخلرك نامارینی حائزدر (٥) . دجله‌نك ساحلنده باغچه‌لر موجوددر (٦) که نهرك ایام معتاده‌ده واقع اولان فیضانلریله اروا اولنور ؛ اهالی نهرك کناره براقدیغی بالچغه کوکرجین کوبره‌سی آتدقدن صوکره قارپوز اکرلر؛ آلدقلری محصول بین‌النهرین قطعه‌سنك اك ایی محصولی اولمق اوزره معروفدر . ترك سیاحی اولیا ، دیاربکرك ریحان باغنی آسیای غربینك اك کوزل روضه‌لری اولان دمشق، ملاطیه، قونیه، آدالیه، مرعش باغلرینه معادل بولور (۷). دیاربکرده مسلمانلرك بر احترام قدسی ایله زیارت ایتدکلری ایکی قبر واردرکه بری خالدك (۸) ، دیکری ایران بیوك مورخی لارینك مزاریدر . بو شهرك سکنه‌سی پاموق بزیله ایپك وپاموق قاریشیق بز و قرمزی مشین اعمال ایدرلر . مشین دباغتی

(۱) دوپره (Dupré)، سیاحتنامه، ۱، ص ٦۳ .

(۲) آمیه‌ن مارسه‌لن، ۱۸ ، ۸ .

(۳) اولیا، بو صولرك لطافتنی معرة النعمان صولرینه مشابه بولور.

(٤) جامع کبیرده آنجق بر اوزون بویلو آدمك یتیشه‌جکی برمحله اورفه‌لی اولان نابی :

در نمازم خم ابروی تو با یاد آمد * حالتی رفت که محراب بفریاد آمد

بیتنی تحریر ایتمش وشاعر شهرك یازیسی الیوم محافظه اولنمقده بولنمشدر. (مترجم)

(٥) اولیا، ٤، اسکندر پاشا ، خسرو پاشا ، ملك احمد پاشا ، جامعلرله مسك جامعنی، جامع معلق، شیخ رومیه، شمس‌الدین افندی وقلعه ایچنده خالد بن ولید جامعنی ذکر ایلر.

(٦) جهانمای، ص ٤۳۷ .

(۷) اولیا، ملاطیه‌نك اسپوسان؛ قونیه‌نك مرام؛ آدالیه‌نك استاناز، مرعشك کوکسون باغچه‌لرینی تذکار ایدر .

(۸) حضرت خالد حمصده مدفوندر. (مترجم)

ایچون کردستاندن کلن مازی‌یی استعمال ایدرلرکه دیاربکر بو محصولك باشلیجه محل ادخاریدر. دیاربکرك اهالیٔ حاضره‌سی قرق بیك تخمین اولنور (۱) .

دیار بکر فتحندن صوکره عثمانلی وکرد عساکر مجتمعه‌سی یولنه دوام ایده‌رك اوچ کون جواسقده قالدی. بومدتك ختامنده بیقلی محمد پاشا دشمنی تعقیب ایتمك می، یوقسه شمدی بتون ممالك عثمانیه‌نك اك مستحکم موقعی اولان ماردین اوزرینه هجوم ایلك می لازم کله‌جکنی قرارلاشدرمق اوزره بر مجلس حرب طوپلادی. ادریس، شق ثانی‌یی ترجیح ایلدی ؛ خصوصیله شونك ایچون‌که حصن کیف بکی ملك خلیلك ماردین ایچنده مناسبت‌خفیه‌سی وارایدی. ادریس، ماردینلیاره کندی الیله براخطار-نامه یازدی که بونده « ای ایمان ایدنلر، جملهٔ حال آسایشه عودت ایدیکز، شیطانك خطوه‌لرینی تعقیب ایتمیکز، او سزه دشمن علنیدر. » مألنده‌کی آیت کریمه(۲) اقتباس اولنمش ایدی. ماردین معتبرانی عثمانلی اردوکاهنه سید علی‌یی کوندردیلر ؛ سید علی ملك خلیل وادریس ایله مذاکره ایده‌رك شهرك قاپیلرینك اچلمسنه وعجم محافظلرینك تسلیمنه قرار ویردی . بونك اوزرینه ادریس وخلیل بر فرقه کرد عسکری ایله آیریله‌رق ایلری حرکت ایله ماردینی تسلم ایتدیلر (۳) .

اهالی‌یه درحال براعلان نشرایله عاصیلرك ومذهب جدید سالکلرینك علامتاری

---

(۱) ماقدونال کیته‌یر یالکز اوتوز آلتی بیك نفوسی اولدیغنی بازار. دوپره، اللی بیك مسلمان، اللی روم عائله‌سی، اللی یهودی عائله‌سی، سکسان کلدانی عائله‌سی، درت یوز شیزمانیق [معتزلهٔ نصاری، پروتستانلراولسه کرکدر] عائله‌سی، اوچ یوز سوریه‌لی یاخود ارمنی عائله‌سی اولدیغنی بیان ایدر.

(۲) ابوالفضل، ص ۸۸ .

(۳) قره‌خان دیاربکردن یعقوب ماردینه التجا ایتمش ایدی؛ اورادن‌ده، قلعه‌یی برمقدار محافظه تودیع ایله سنجاره قاچدی . امرا، او صیحاقلرده سنجارمحراسنه کیتمك ایستیوب اوچ کون « جوسق » ده قالدیلر . مشاوره‌دن صوکره هرنه قدر امرای روم عودت رأینده بولندیلرسه‌ده بیقلی محمد پاشا ، مولانا ادریسی امرای اکراددن بریله ماردینلیلری کلام لین ایله اقناعه مأمور ایلدی. مولانا، بش یوز کزیده کرد ایله خلیل‌بکی آله‌رق علمای اکراددن برینی ایلچی اولمق اوزره ارسال وشو مکتوبی ابلاغ ایلدی: «یا ایها الذین امنوا ادخلوا فی السلم کافة ولاتتبعوا خطوات الشیاطین انه لکم عدو مبین . والصلوة والسلام علی خیر خلقه محمد واله وصحبه اجمعین» . اطاعت کوستریلیرسه مال وجانلرینك محفوظ قاله‌جغی‌ده تبلیغ اولنمغله سید علی نصیبینی معرفتیله قلعه‌نك تسلیمی قرارلاشدی. سعدالدین تلخیص، جلد۲، ص ۳۱۱ و ۳۱۲ . (مترجم)

اولان قرمزی کلاهلرینی بر محل معینه کتیرملری امر اولندی وکندیلری چرکاب اغمنه آتلدی (۱). آنجق ماردین شهری شوصو تله مقاومتسز تسلیم ایدلمش ایسه‌ده تیمور طرفندن ایکی دفعه [۱۲] ضبطنه تشبث اولنه‌میوب‌ده آلنه‌میان وحالا اسماعیل حسابنه مقاومت ایتمکده بولنان ماردین قلعه‌سی اویله اولمادی .

بر تیمور تاریخی یازمش اولان عربشاه (۲) بو قلعه‌یی شویله تصویر ایدر : « قلعه، یووه‌سی غایت یوکسکده اولدیغی ایچون صیادك یتیشه‌مدیکی عنقا کبیدر . بر امیردرکه چوق زماندن بری قوجه‌یه ویریله‌جك زمانی کلمش اولدیغی حالده دائما بکر قالان قیزینی کیمسه ایستمکه جسارت ایده‌مز ، طاغك ذروه‌سنده انشا ایدلمش اولدیغی ایچون انظاره کورینن ، قله‌لر اوزرنده قله‌لردن عبارتدر . قبه‌سیله قبهٔ سما آره‌سنده یالکز شو فرق واردرکه کنکرهٔ آسمان دائما متحرك اولدیغی حالده بونك قبه‌سی حرکتسز وناقابل تزلزل قالیر . قلعه‌نك آرقه‌سنده روح حق شناسان قدر واسع برصحرا واردر، بو صحراده دخی — آره‌لرندن منابع صافیه جاری باغچه‌لر، حیوانات صیدیه‌ایله مالی اورمانجقلر، زمردین مرعالر کوریلور. اوته طرفده کسکین قیالر (۳) کوریلورکه الك جسور آدملر بیله طیرمانمغه جسارت ایده‌مز و بربرینه کرفت اشکالی، حلی ناقابل بر الفبای حجری عرض ایلر. یول، قله‌دن قله‌یه وقایدن قایه‌یه چیقار . شهر، برنسیجهٔ زینت کبی قلعه‌یی احاطه ایدر ، وآندن بیه‌جك وصوآلیر، مأکولاتی آسماندن آلدیغی ایچون خیر وشر هر درلو حرکاته مقاومت ایلر . »

ماردین، قدیم مارد (٤)، یاخود مریدادرکه آمیه‌ن مارسه‌له‌ن وته‌ئوفیلاقت ایزاله طاغنك (٥) برقلعهٔ مستحکمه‌سی اولمق اوزره ذکر ایدرلر . اوزنده ماردینك مبنی

(۱) ابوالفضل، ورق ۸۸ . [شهر وقراده نه قدر قزلباش تاجی وارسه جمع ایدوب «سوریسن مطرح قاذورانه القا» ایتدیلر، وکلاهلرینی آوکوپکارینك باشلرینه کیردیلر. قزلباشلرك اموالی یغما اولنوب فقط مملکت خلقیله دوستانه کچینلدی . کذلك سعدالدینن تلخیص ، جلد ۲ ، ص ۳۱۲ . (مترجم)]

(۲) عربشاهك اثری « *Ahmedis Arabsiadæ vitæ et rerum gestarum Timuri historia* » عنوانیله لاتینجه‌یه ترجه و ۱۶۳۶ ده طبع اولنمشدر. [عربشاهك اصلندن اخذ اولنه‌جق افاده‌سی ذیل مترجمه کوریلور.]

(۳) جروف .

(٤) « *Marde tribus paresangis ab urbe Dara* »، سیموجه‌تا (Simocetta)، ۳، ماردلر .

(٥) « *Per Izalem montem inter castella præsidiaria duo Me-rida et Lorne* » آمیه‌ن مارسه‌له‌ن، ۱۹، ۹ .

بولندیغی ذروهٔ سنکین چولدن باشلایه‌رق غربدن شرقه دوغری کیدن ودجله کنارینه قدر مختلف اسملر آلان سلسلهٔ جباله عائددر ، نصیبینك شمالنده افقی تتویج ایدن وجودی تسمیه اولنان بو سلسلهٔ جبال قطعه‌سی بر چوق مازی آغاجلرینی محتوی بولنمسندن دولایی الك اسکی زمانلرده ماسیس ویاخود ماسیوس تسمیه اولنمشدر ؛ بو آغاجلرك اوراقندن‌ده غایت‌لذیذ من حاصل اولور ایدی(۱). عقائد اسلامیه‌موجبنجه نوحك تکنه‌سی ایزاله ذروهٔ سنکینی اوزرنده توقف ایتمشدر، خرستیانلرك ظن ایتدیکی کبی (استرابونك آبو طاغی تسمیه ایلدیکی) آرارات اوزرنده دکل. ایران حکمداری بشنجی آرزاس (ارد شیر) بو طاغلر ایله جبل‌لبنانه (۲) بر طبیعت متحرکه ایله متصف بولنان مارد (۳) قومندن برقسمنی نقل ایتدیرمش وماسیوس طاغنك منتهای غربیسنده بولنان شهره بونلرك اسمی ویرلمشدر . اسکی مورخین و جغرافیونك (٤) ناقابل تسخیر برنسل اولمق اوزره عرض ایتدکلری بو آدملر شری معبود اتخاذایدن قدیم بر عجم مذهبنه منسوب کورینورلر، چونکه ماردلرك اعقابی وشمدی ماسیوس ولبنان طاغلرنده‌ساکن بولنان یزیدیلر شیطانه عبادت ایدر، نصل‌که بونلرك قومشولری اولان شمسیلرده(٥) کونشه طاپارلر. بتون ممالك عثمانیه ایچنده اعتقادات مذهبیه‌لرینك اجراسنده سربست طوائف مختلفه‌نك الچوق بولندیغی یر، ماردین شهریدر. سنیلر، شیعیلر ، ارمنی قتولیکلری وارمنی معتزله‌سی (٦) ، روم خرستیانلری ، یعقوبیلر ، عزیز یحیی مذهبنه‌منسوب خرستیانلر، کلدانیلر، یهودیلر، شمسیلر، گبرلر، یزیدیلر،(۷)

(۱) جهانما ، ص ٤٤١ ، « مازو آغاجلرینه من دوشر . » من تعبیر اولنان محصولك صورت‌اقتطافی (که المانجه‌سی *Ghezenghin*، یاخود *Terenghebin* در) ایچون والپول (Walpole) لك خاطراتنه مراجعت.

(۲) تئوفان ، پارس ۱٦٥٥ ، ص ۲ ۳ . قوده‌نوس (Codenus) لك روایتنه کوره بونلرك مسکنلری کیلیکیا ساحلنده ساتالیا [آدالیه] دیوارلرینه قدر منتهی اولوب بر امتیاز مخصوص موجبنجه رئیسلرینی بالذات ایمپراطور نصب ایتمشدر : « πρόπος ἑκρὰ- τησε παλαιὸς τῶ καπιτάνω Μαρδαϊτων Ἀτταλιας καρὰ τοῦ βασιλεως δηλουτι προβάλλεσθαι. »

(۳) جوستن (Justin) دارانك‌مبنی بولندیغی طاغی Zapaortenon زاپاورته‌نون (ماسیوس) تسمیه ایدر .

(٤) ایسترابون، ۱٥. پلینیوس (Plinius)، ٦، ۲۷. آریانوس، ۳، ۲٤.

(٥) سوریه ولایتنده برقسم اراضیه «اراضیٔ شمسیه» تسمیه‌سی بوندن اولهجقدر. (مترجم)

(٦) ارمنی پروتستانلری اولهجقدر. (مترجم)

(۷) ماقدونال کینه‌ئیرك سیاحتنامه‌سی، ص ٤۳٤. دوپره، ۱، ۷۲ .

آره‌لرنده دائمی تجاوز ومنافرت وقوع بولمقسزین حال آسایشده یاشارلر . بربرینك اوزرندن کورینه‌جك صورتده‌انشا ایدلمش اولان‌بیوت شهر، بربرینه اوقدریاقیندرکه دها یوکسکده بولنان‌خانه‌لرك قاپیاری دها آچیلماقده اولانلرك‌طاملرینه طوقونه‌جق‌کبی کورینورلر (١). بواحوال خصوصیه ماردین حقنده جلب نظردقته کافی اولمقله برابر برباشقه صورتده شهرتی واردرکه اوده شمدیه قدر سلاح ایله تسخیر اولنمیغنك اصلاتخطر اولنمامسیدر. عقداولنان مجلس‌مشورتده ماردین اوزرینه قرارلاشدیریلان تشبثك نتیجهٔ موفقیتی آز قالدی که بیقلی محمد و شادی پاشالر آره‌سنده ظهور ایدن شدتلی بر مباینت افکاردن دولایی دوچار مخاطره اولهجق ایدی؛ کردستان بکلری آره‌سنده حسن ائتلافی او قدر مهارتله محافظه ایده‌بیلمش ولان ادریس، عثمانلی اردوسنك بو ایکی جنرالنی اوزلاشدیرمغه موفق اولهمادی . شادی پاشانك ادعاسنه کوره کندی مأموریتی دیاربکرك استخلاصنه منحصر اولدیغندن ادریسك و خلیل ایوبینك اصرارلرینه رغماً ماردین قلعه‌سنك محاصره‌سنده برلکده بولنمغه موافقت کوسترمدی .

شادی پاشا جواسقده بیقلی محمد پاشادن آیریله‌رق [١٣] عسکریله برلکده دیار بکر یولنی طوتدی. ادریس بو وقعه‌یی پادشاهه اشعار ایله شو اتفاقسزلقدن دولایی برقوهٔ معاونه‌ورودینه احتیاج آرتمقده بولندیغندن امداد ایستدی. ١٥١٦ بهارینك ایلك کونلرنده قره‌مان بکلر بکی خسرو پاشا عساکر متفقه‌یه یاردیمجی کوندرلدی. خسرو پاشا قوماندەسنده یکرمی بیك‌کشی بولونیوردی‌که بونلردن التی بیك سواری و بیك یکی چری پاشانك امری آلتنده ، بش بیك سپاهی وسلحداردە بالی آغا قوماندەسنده ایدی (٢) .

قره‌خان ، بیقلی محمد وشادی پاشالر آره‌سنده‌کی منازعه‌دن استفاده ایله ماردین قلعه‌سی محافظلرینی تقویه ایتمش ایدی؛ الك شجیع قوروجیلرندن آلتی یوزی ، پادشاهه عرض اطاعت‌ایدن کردلرك النده‌بولنمیان بوغازلره — که سومی وکرکوکدن عبارت ایدی — واصل اولمش ایدیلر (٣) . بونلر بغداده واصل اولدقدن صوکره

(١) جهانما .

(٢) بو عسکر دیاربکره کیدرکن اولجه محاصره ادلنوب ده هنوز آلنهمامش اولان خربوت قلعه‌سنی‌ده قره چین اوغلی احمد بکك معاونتیله تسخیر ایلمشدر . سعدالدیندن خلاصه، جلد ٢، ص ٣١٣ و ٣١٤ . (مترجم)

(٣) ابوالفضل، ورق ٨٩ .

دوغریجه ماردین اوزرینه یوریمکه مأمور ایدیلر (۱).

عجملردن آیرلمامش بولنان همدان وکاشهر بکلریله دیکرلری‌ده اثنای طریقده قوروجیلره التحاق ایتدیلر ؛ سنجار اووه‌سنده ادریسك اوغللرندن ابو المواهب چلبی ایله جزیره‌لی عمر وکرکوکلی بختیان نامنده ایکی کرد بکنك قوماندەسنده بر قاچ یوز کشیدن مرکب بر فرقه خصمه تصادف ایلدیلر. بونلر ایکی بیك عسکرله پك یاقیندن محاط اولدقلری حالده برقاچ یوز کشی غائب ایدن دشمنك آره‌سندن کندیلرینه بر یول آچمغه موفق اولدیلر. ماردین شهری بو دفعه دخی — ماردین وحصن کیف قلعه‌لرینی حالا المرنده بولندرمقده اولان — شاه اسماعیل عسکرینه تسلیمیت کوسترردی. آنجق بونلر آچیق صحراده عساکر عثمانیه‌یه مقابله‌یه مقتدر اولمدقلرندن کرخه (۲) قاپاندیلر، و اوراده دائما دیاربکرك عثمانلی عساکر محافظه‌سی طرفندن دوچار تعرض اولدیلر . دیکر طرفدن خسرو پاشا فراتی کچدکدن صوکره بیقلی محمد پاشا ایله برلشمش ایدی ادریسك رأی ایتدیکی وجه ایله همان دشمنه هجوم ایتمك لازم کلیردی، لکن بیقلی محمد کرخ ایله دیاربکر آره‌سنده بولنان بر کوپری قربنده توقف ایده‌رك خرپوت حاکمی حسین بکك (۳) قوماندەسی آلتنده اوچ درت بیك کشیلك برقوت افرازایله دشمنی استکشافه کوندردی. دها ایی بر موسمده موجب منفعت اولمسی ملحوظ اولان بو حرکت حربیه اووقت پك مناسبتسز ایدی؛ طوپراق یاغمورلردن جامور حالنی آلمش اولدیغندن پیاده‌لر یول یورویه‌میورلردی . عثمانلیلرجه مسعود صاییلان « کواکب ثمانیه » کونی (٤) عجملر حسین بکك فرقه‌سنك اوزرینه بغتة

(۱) شاه اسماعیل‌ده عسکر طوپلایه‌رق قره‌خانك امدادینه مسارعت ابتدی. ازجله همدان حاکمی یکان بکی وعراق مملکتدن کلهر وکراد حاکمی اولان جوقا سلطانی وآلتی یوز خاصه قوریجیسنی سیني دربندن وکرکوك بولندن بغداده کوندروب بغداد حاکمی قیغر سلطان ایله برلکده ماردینه کیتمکه مأمور ایلدی . ملوك کرد، کردستان دربندلرینی وآذربایجان بولاریی طوتمشلردی. « حتی بختی مرکندن حاکم جزیرهٔ عمریه اولان بدر بك، کرکیك بختیان» حاکمی اولان سید احمد بکی ایکی یوزدن متجاوز کرد مبارزیله یکان بکك و جوقا سلطانك یولی باغلامغه کوندرمشیدی . ایکی بیك عجم کچرکن بونلرله مقاتله ایتدیلر . مظفریت بو طرفده قالدی . سعدالدینن تلخیص ، جلد ۲، ص ۳۱٤ . کلهر، مورخك یازدیغی وجه ایله کاشهر اولمالیدر؛ لکن هامه‌رك سوی دیدیکی سیني، یعنی سینه اولەجقدر. (مترجم)

(۲) کرخ تەئوفیلاقتده Κεροχαρωμιαν (کرخاموران) تسمیه اولنمشدر، ۱، ۱۳.

(۳) ابوالفضل، ورق ۹۲ .

(٤) اسلامده اویله بریوم مسعود اولدیغندن اختیارات تقویمیه‌دن بری‌اولەجقدر. (مترجم)

هجوم ایدەرك دجلەیه رجعت ایتدیردیلر ؛ آنجق بیك کشی یوزەرك خلاص اولەبیلدی (۱) . قرەخان ، بو موفقیت اوزرینه پیر موقعنده مشتالرینی قورمش اولان دیاربکر ترکمن عشیرتلریله برلشمك اوزره اورایه دوغری یوریدی . لکن بیقلی محمد، نهایت یولەچیقمش اولدیغندن قدیم قوچ حصار شهرینك شرقنده کائن قارغان دده (۲) موقعنده بردن بره دشمنك قارشیسنده کورندی.

محاربەدن قاچنمق ممکن دکل ایدی. خسرو پاشا، آلتی بیك آناطولی وقرەمان سواریسیله صاغ جناحده بولندی، حصن کیف ، صاسون ، شیروان (۳) ، اگیل ، بدلیس ، نمران ، آطاق ، چشکزك بکلری و دیکرلری (٤) — ادریس اوکلرنده اولدیغی حالده — صول قولده موقع طوتدیلرکه بو قولك مجموع موجودی درت بیکدن عبارت ایدی. ایکی بیك مقدارنده اولان یکی چریلر ایله طوپچیلر بیقلی محمد پاشانك قوماندانسنده مرکزی تشکیل ایدییورلردی. قرەخان ، بو حرکاتی کورنجه جبهەدن وقوع بولەجق تعرضك فائدەسز قالەجغنی دوشونەرك اسماعیلك جالدیران محاربەسنده یاپدیغی کبی ترکارك باشلیجه خطنی چویرمك ایستدی، حرمنك خدمتنده بولنان قادینلری ارکك قیلیغنده سواری صفلری آرەسنه توزیع ایتدکدن صوکره (٥) عسکرینی ایکی فرقەیه تقسیم ایله هر برینی عثمانلیلرك بر جناحی اوزرینه هجومه مأمور ایلدی، اسماعیلك یکنی حسین جانی بك ایله برلکده کندیسی برنجی فرقەنك قوماندانسنی آلەرق دیکرینك ادارەسنی همدان ودرگزین والیسنه تودیع واوچ یوز قوریجیی.

(۱) ابوالفضل، ورق ۹۲ .

(۲) روهادن نصیبین اوزرینه کیدیلەجك بولده. جهانکا ، ٤٤٤ [سعدالدینده « دده قرغین » . مترجم]

(۳) نصیبین قربنده بولنان شیروان ، یاخود شیروانات تەئوفیلاقتك، ۱ ، ۳ ، ٦ ، Σιδαρβανου دیدیکی محلدن باشقەسی اولامق کرکدر. [سعدالدین « امرای شروانات » دیور، بر قاچ شروان اولدیغنی آکلاشیلیر. مترجم]

(٤) ادریس بونلرك اسم وکنیەلرینی ذکر ایدر. [امراوملوك اکراددن ملك خلیل ایوبی . صاصون حاکمی محمد بك، امرای شروانات ، اکل حاکمی قاسم بك ، بدلیس حاکمی شرف بك ، نمران حاکمی داود بك ، اطاق حاکمی احمد بك زرقی ، شاه ولد بك سلیمانی . سعدالدین، جلد ۲، ص ۳۱۷ . مترجم]

(٥) « وهکی عورتلرا درلباس سواران نمایان کرده » . « یعنی بتون قادینلری سواری قیافتنه قویدی. » بعض ایتالیان مورخلرینك جالدیران محاربەسنده آمازونلر بولندیغندن بحث ایتمش اولمری بوندن نشأت ایلش اولمق ملحوظدر .

یعنی شاهك عساکر خاصه‌سنی اوفرقه‌یه علاوه ایلدی . ایلك هجومه باشلایانلر عجملر اولدی؛ قره‌خان خسرو پاشانك عسکری اوزرینه اوقدر شدتله هجوم ایتدی‌که اکر بیقلی محمد پاشانك مداخله‌سی اولمه‌مش اولسه عثمانلیلری رجعته مجبور ایده‌جك ایدی ؛ لکن محمد پاشا صاغ جناحنك مخاطره‌ده بولندیغنی کوره‌رك امداده یتشمکله موازنه حاصل اولدی. قره‌خان بو محاربه‌ده برقورشون ایله اوروله‌رق دوشوب ترك حیات ایلدی . صول جناحده ایسه غوغا دها قانلی ایدی. چمشکزك حاکمی درکزین بکنك هجومی اوزرینه مغلوب اوله‌جق بر حالده ایکن حصن کیف وبتلیس بکلری امداده یتشدیلر عثمانلی طرفنده بولنان کرد رؤساسی ادریسك صدای تشجیعیله غیرتلرینی آرتیره‌رق غلبه ایتدیلر ؛ دشمنی قارغان دده‌دن آنجق ایکی اوچ فرسخ مسافه‌ده بولنان ماردین یولی اوزرنده تعقیب ایلدیلر (١). قره‌خانك وفاتی ایرانیلرك بوزغونلغنی صوك درجه‌یه کتیره‌رك عجملر طرف طرف قاچدیلر ؛ بر قسمی سنجار صحراسنك اورته‌سنی طوتدی (٢) ؛ دیکرلری — که قره‌خانك زوجه‌سی اولوب مقتول قوماندان طرفندن ترکمن عشیرتلرندن برینك محافظه‌سنه تودیع ایدلمش اولان شاهك قیز قارداشی ده بونلرك آره‌سنده ایدی — موصل و کرکوك طریقیله تبریزه کچدیلر. بو محاربه‌نك نتیجه‌سی ارغنی [١٤]، سنجار [١٥]. چرمیك، بیره‌جك کبی هنوز عثمانلیلره عرض اطاعت ایتمه‌مش اولان مواقع مستحکمه‌دن اکثریسنك تسلیمنی موجب اولدی . ماردین شهری بیله تکرار غالبلره قاپیلرینی آچدی ؛ فقط قلعه‌نك محافظلری هیچ بر شرط ایله تسلیم اولمق ایستمدیلر. اوستاجلی اوغلی ایله قره‌خانك برادری سلیمان خان ، قلعه‌نك تسلیمی حقنده عثمانلی قوماندانی طرفندن واقع اولان اخطاراته جواباً، شاه اسماعیل قلعه‌نك محافظه‌سنی دوستلغنه اعتماداً کندیسنه تودیع ایتمش اولدیغنی و اویله برودیعهٔ قیمتدارك محافظه‌سنه نفسنی مجبور عد ایلدیکنی بیان ایتدی. خسرو پاشا برسنه مدت محاصره ایتدیکی حالده نتیجه‌سز قالدی. ماردین قلعه‌سی اوزرینه وقوع بولان تشبثاتك بر تأثیری کورلمیه‌رك نهایت سلطان سلیم سوریه محاربه‌سندن صوکره بیقلی محمد پاشایی قوهٔ جدیده ایله و بر چوق محاصره طوپلریله کوندروب اونك واسطه‌سیله تسخیر ایلمشدر. مقاومت قهرمانیسنه مکافات

(١) ابوالفضل، ورق ٩٣ .

(٢) سنجار، ته‌ئوفیلافتده «Τοσιγγαρων φρουριον» (توسینغارون فروریون) تسمیه اولنمشدر، ١٦٠٣.

اولمق اوزره بتون محافظلر قلیجدن کچیریله‌رك سلیمان خانك باشی ده — مقدما ایکی قارداشی حقنده واقع اولدیغی وجه ایله — پادشاهك آیاقلری آلتنه قونلدی. آنجق روها ، رقه ، موصل مواقع مستحکمه‌سی اطاعت ایتمدکجه دیاربکر وماردینك فتحی کردستانك تسخیری ایچون کافی اوله‌میه‌جغندن بونلرك‌ده ضبطی لازم کلمش و بیقلی محمد حصن کیفدن باشلایه‌رق اورالری آز وقت ایچنده اطاعته مجبور اولمشدر.

کیف ، یاخود اونوتمه قلعه‌سی [دارالنسیان] دیمك اولان حصن کیف اسکی عجملردن گلکرد اسمنی آلمش ایدی؛ عربلر برنجی هجایی محافظه ایده‌رك رأس غول یاپمشلردر. بواسملرله شمدیکی حبسخانه‌لرده مؤبد محکوملره مخصوص حجره‌لره معادل اوله‌رق «له‌ته» تسمیه اولنان برحکومت محبسندن دولایی روم ایمپراطورلری طرفندن ویریلن «اونوتمه قلعه‌سی» نامی آره‌سنده بر مناسبت واردر (١). بو قلعه‌نك شمدیکی اسمی اولان حصن کیف شو مناسبت مخصوصه‌دن و رأس الغول اسمی دیك و قیا اوزرنده‌کی موقع مدهشندن وقیا ایچنده اویولمش محبسلرندن نشأت ایتمش کورینور. شمدی موسم شتاده اهالینك اقامتکاهی و موسم صیفده آخوردر. حصن کیف، دجله‌نك ساحل شمالیسنده وبونهرك — وقتیله دولت‌عثمانیه‌نك اك‌کوزل برکوپریسیله مشهور اولان — ارزن [١٦] ایرماغیله برلشدیکی محلدن اوزاق اولمایان بر نقطه‌ده واقعدر [١٧] (٢)؛ الیوم — مجارستانك بیوك مهری اوزرنده کوریلن اوچ بیوك طاغدن برینك اسمنه موافق اولمق اوزره — ماترا (٣) دینیلن ومقدما مجارعنوانیله یاد اولنان اسکی بر قلعه‌یه‌ده قریبدر.

ترکلر آمد ، ماردین، سنجار، حصن کیف قلعه‌لرینه حاکم اولنجه بین‌النهرینك قطعهٔ شمالیه‌سی دیمك اولان دیاربکر ایالتنك دیکر شهرلرینك ده جمله‌سی عرض اطاعته مسارعت ایتدی. بونلردن نصیبین. دارا ، میافارقین، جزیرهٔ عمر اك اوڭجه تسلیمیت کوستردکلری کبی متجاور صحرالرده طاقم طاقم اوله‌رق کزمکده بولنان روشنی ، حریری ، سنجاری ، استاجلی ، جزیره‌وی کرد عشیرتلریله موالی عرب عشیرتی‌ده سلطنت عثمانیه اطاعتنه کیردیلر. عصریمزه قریب بر زمانده ایران شاهلری

(١) Φρουρίω τῆς λήθης . پروقوپیوس، de Bello Persico، ١، ٥. بوحبسخانه شیرویه‌نك پدری خسرو پرویزی دروننده صلب ایتدردیکی دارالظلمات οἶκος τοῦ σκότους ، دن باشقه اولمدیغی ظن اولنور. ته‌ئوفیلاقت، ١٧ .

(٢) بو خطه‌نك اوزومی پك مشهوردر. جهانما ، ص ٤٨٨ .

(٣) ذیل مورخده ١٧ رقملی ایضاحه مراجعت.

وعثمانلی پادشاهلری، آره‌لرنده‌کی منازعاتی فصل ایچون دائما آسیانك اشبو قطعهٔ غربیه‌سنده تخاصم ایتدکلری کبی میلاد عیسادن مقدم ومؤخر روما وبیزانس آلایلری ایران قدیم حکمدارلریله بوخطه‌ده صیق‌صیق محاربه‌یه لزوم‌کورمشلردر. میافارقینلدن دجله‌یه دوکیلن نیفیوس ایرماغی ایکی رقیب‌حکومت آره‌سنده حدود تشکیل ایدردی. بین‌النهرین صحرالرنده‌درکه قونسلوس وایمپراطورلرك اردولری یکی مظفریتلر ویاخود کندیلرینه مدفن آرامغه کلمشلردر ؛ بو قطعه‌ده‌درکه ایرانیلرك صیق صیق استیلالرینه سد اولمق ایچون اوقدر قلعه و قلهلر انشا اولنمش و بونلر عصرلرجه متصل آلنوب ویریلهرك طالع سلاحه کوره صاحب دکشدرمشدر . لکن هیچ بری نصیبین قدر حالات‌مختلفه‌یه اوغرامامشدر ؛ قدیم بین‌النهرین خطه‌سنك بوبای‌تختی — که رومالیلر آنجق لوکوللوسك قرال تیغران علیهنه وقوعه کلن سفری اثناسنده موجودیتندن خبردار اولمشلردی — تیغران ایله روما آره‌سنده عقد اولنان شروط موجبنجه اوخطه‌نك دیکر بلده‌لریله برابر اوکا ترك اولندی (۱)؛ ترایان تکرار ضبط ایتدی (۲)؛ هادریهن طرفندن عجملره اعاده اولندیغی حالده سه‌وه‌رك حکومتی زماننده رومایه الحاق وسه‌وه‌ر طرفندن تزیین واحکام اولنمشدر (۳). بوزماندن اعتباراً ایکی عصره واران بر مدت ظرفنده ایران حکمدارلری شرقك بو مرکز مخوفنی تکرار الرینه آلمق ایچون متمادیاً اوغراشمشلردر. نصیبین، شاپور ثانی طرفندن آیری آیری اوچ دفعه محاصره اولندی : برنجیسی اللی ، ایکنجیسی سکسان ، اوچنجیسی یوز کون دوام ایلدی . صوك محاصره‌ده ایلك ایکی محاصره‌دن زیاده آدم غائب ایتدی . سدلر واسطه‌سیله شیشیریان دجله صولری استحکامات حذاسنه قدر یوکسلیردی ؛ بلده‌یه شاپورك عسکرلرینی دوکمك اوزره سراپامجهز بر اینجه دونانما، بوعظیم کولك اوزرنده ایلریله‌دی ؛ لکن نتیجهٔ موفقیتنی محقق کوردیکی بو تدبیر شاپورك ضررینی موجب اولدی : فیلاره ارکاب اولنان تیر اندازلری بو حیوانلرك یره آتهرق چیکنه‌دکلری صیره‌ده عجم سواریلرینك بر قسم عظیمی بوغلدی. نصیبین اهالیسی رهابن طرفندن کوردکلری تشویق اوزرینه اوقدرثباتکارانه مقاومت کوستردیلرکه شاپور رجعته

(۱) دیوقاسیوس، ۳۵، ۷ .
(۲) کذلك، ٤٨، ۲۳ .
(۳) کذلك، ۷۵، ۳ و ۳۰، ٦ .
(٤) « *Orientis firmissimum claustrum* »، ۱، مارسه‌لن، ۲۵، ۲۸ .

مجبور اولدی . آنجق ژولیه‌نك هزیمتندن صوکره بو قلعه ایله — سینغارا قلعه‌سی وحدود اوزرنده‌کی دیکر شهرلر — ژوویه‌نك (۱) امضا ایلدیکی برعهدنامه مضمونه توفیقاً — ینه ایرانیلرك النه دوشدی، و صورت قطعیه‌ده اونلرده قالدی (۲) . هرماس (میغدونیوس) (۳) نهری کنارنده بنا اولنمش بولنان نصیبین، شمدی سفیل برکویدن باشقه برشی دکلدر . اسکی عظمتنك نشانه‌سی اولق اوزره آنجق دیوار پارچه‌لری ، بر قاچ قله ، استحکامات قدیمه‌نك تملری قالهبیلمشدر (٤) . شوراده، بوراده منظور اولان بوخالی خرابه‌لردن دولایيدرکه نصیبین «جنستان» نامنی آلمشدر. «بلاد الثقلین» (٥) اسمیله‌ده یاد اولنورکه ثقلیندن مقصد انسانلرله جنلردر ؛ اهالی، شهره قریب بر قیا اوزرنده نوح ، ادریس ، ایوب (٦) پیغمبرلرك آیاقلرندن قالمش اولان ایزلره عرض تعظیمات ایله جنلرك اشرارینه قارشی اونلردن حمایه ایسترلر. نصیبیندن ماردین یولنه دوغری باقیلنجه آنجق سکز فرسخ مسافه‌ده اولان دارا شهری کورپلور . ایمپراطور آناستاس ، نصیبینك ضیاعندن صوکره دارانی حدودك بوطرفنده‌کی مواقع حربیه‌نك برنجیلری درجه‌سنده ترصین ایلمش ایدی، ژوستینیه‌ن استحکامات موجوده‌یه یکیلرینی علاوه ایده‌رك دها مدهش بر حاله کتیردی . دارا — سرای و کلیسالرینك محتشم خرابه‌لری ایچنده — آلتمش قدم ارتفاعنده و اون قدم نخننده دیوارلریله (۷)، حالا انظار سیاحینه اوزمان فراتك اوته‌طرفنده رومالیلرك مالك بولندقلری مستحکم شهرلرك تمثال صحیحنی عرض ایتمکده‌در (۸) . لکن بو بقایای آثار آره‌سنده مسلمانلرك آرادقلری خزقیل پیغمبر ایله اصلی کرد اولان بر عزیزك مزارلرندن عبارتدر. مؤسسنك نامنه نسبتله مقدما آناستاسیوپولیس دینیلن دارا، مرکز اداره‌سی نصیبین اولان قدیم میغدونی ایالتی داخلنده اولدیغی کبی او وقتلر

(۱) «*Juliani Orat.*» ، ژیبونده، ۱۸، جلد ثانی، ص ۱۰۷ .

(۲) آ. مارسه‌لن، ۲۵، ۷ . لیبانیوس، زوزیموس (Libanius, Zozimus) ، ژیبونده ۲٤، جلد ثانی، ص ٤٦٦ .

(۳) دوپره، ایرانده سیاحت، ۱، ص ۸٦. ماقدونال کینه‌ئیرك سیاحتنامه‌سی.

(٤) ماقدونال کینه‌ئیرك خاطراتی ، ص ۲٦۰ .

(٥) اولیا، ٤ .

(٦) کذلك .

(۷) ماقدونال کینه‌ئیرك سیاحتنامه‌سی، ص ٤٤۰ .

(۸) کذلك، ص ۲٦۰ و ۲٦۲ .

میافارقین (مارتیروپولیس) دخی قدیم سوفه‌نه ایالتنك مقرحکومتی‌ایدی. بوایکی‌شهرك ایکیسی‌ده کوزل باغچه‌لرله‌محاطدر (۱)؛ میافارقین، جرجیس پیغمبره منسوب اولوب‌ده روم ایمپراطورلرینك وبعض ایران حکمدارلرینك (۲) پك‌زیاده احترام‌کوستردکلری کلیسا ایله مشهوردر. شهرك قربنده‌کی «عین‌الحوض»ی هنوز هیچ بر آوروپالی سیاح زیارت ایتمه‌مشدر (۳)؛ حمدان عائله‌سندن — متنبینك داستان سرای موفقیاتی اولدیغی — حکمدار شهیر سیف‌الدوله‌نك تربه‌سی خرابه‌لری‌ده بوراده‌کوریلور(٤). آنجق ظن اولندیغی وجه ایله بوراده اولمسی لازم‌کلن انبیا مقابرندن ومارتیروپولیس اسمنك (٥) تأبید واخطار ایلدیکی اوچ یوزشهیدمزارندن هیچ بر اثر منظور دکلدر.

دیاربکر، تعبیر آخرله شمالی بین‌النهرین خطه‌سنك حدود شرقیه‌سی اوزرنده دجله‌نك تشکیل ایلدیکی بر آطه واردر، بو آطه [۱۸] خلیفه عمر بن عبدالعزیزه منسوب اولمق اوزره جزیرهٔ عمر تسمیه اولندیغی‌کبی اورته‌سنده‌کی شهر دخی اوایسم ایله یاد اولنور. جزیره شهرینك (قدیم‌تومانوم) استحکاماتی دیاربکرکبی سیاه طاشدن اعمال اولنمش اولدیغی حالده همان کاملاً خراب اولمشدر (٦). شهرك غربنده بولنان «عین الثقلان»، کوزل باغچه‌لری اروا ایدر. جمله‌سی کرد اصلندن اولان سکنه‌سی دجله وخابورك (۷) لطافتنی حزین و مؤثر اشعار ایله یاد ایدرلر (۸)؛ بو موقعی

(۱) جهاننما، ص ٤۳۷. اولیا، ٤.

(۲) خسرو پرویز زوجه‌سی سیره‌یی تطبیب ایچون بوکلیسایه آلتوندن بر صلیب تعلیق ایتمش ایدی. سیموقاتا، ٥، ١٤. جرجیس کلیسای حقنده ابوالفرجه مراجعت، ورق ۹۸.

(۳) جهاننما، ص ٤۳۹.

(٤) کذلك، ٤۳۷.

(٥) مارتیروپولیس (Martyropolis) شهیدیه، بلدهٔ شهدا دیمکدر. (مترجم)

(٦) ماقدونال کینه‌ئیرك روزنامهٔ سیاحتی، ص ٤٥٦. توده‌لالی بنیامیندن بری بوشهری ایلك زیارت ایدن ماقدونال کینه‌ئیردر.

(۷) بواسم قدیماً نیسه‌فوروس (Nicephorus) یاخود چانتریتس (Centrites)؛ خابوراس (Chaboras) یاخود میغدونیوس (Mygdonius) دینیلن محلاره شاملدر. [مترجمك علاوه‌سی:

ایا شجر الخابور مالك مورقا * کانك لم تجزعی علی ابن طریف

بیت مشهورینك دلالت ایلدیکی‌اوزره خابور، اشجار سبز رنکیله معروف برخطه‌نك‌ده‌اسمیدر؛ اکر بو قطعهٔ وسیعه‌ده الیوم زراعت بحق ایلریله‌مش اولسه دنیانك اك محصولدار یرلرندن اوله‌بیلیر.]

(۸) اولیا.

زیارته کلن یابانجیلره خلیفه و اماملره عائد اولدیغی روایت اولنان بعض مقابر ایله اهالینك ظننه کوره زوجهٔ نوحك سفینه‌ده میت اولهرق تولید ایلدیکی چوجغك غایت جسیم مزاری کوستریلیر (۱). سفینهٔ نوح. جودی طاغی اتکنده اولان وگورغیل قریه‌سنده کائن و جزیره‌دن مشاهده‌سی قابل بولنان قیا اوزرنده توقف ایتدیکی زمان نوح عائله‌سی غربده کائن قریة الثمانین (۲) موقعنه اینمش وایلك اشتغالی اولمق اوزره بوچوجغی دفن ایلمشدر (۳). آنجق بو روایت بسبتون خیالی اولدیغی کبی وطنلرینه نسبتله جزری لقبنی آلان برچوق مشاهیر علمای اسلامك بورادن نشأت ایلدیکی حقنده کی ادعاده شایان اعتماد دکلدر [۱۹]. جزیره اسمی، شهرك اوزرنده مبنی بولندیغی آطه‌یه منحصر دکلدر؛ فرات ودجله آره‌سنده بولنان قطعه. یعنی بین-النهرین خطه‌سی دخی جزیره اسمیله (٤) معروفدر؛ عرب جغرافیونلرنك ذکر ایلدیکی اون بش اطه‌نك الك بیوکی ایشته شو بین النهرین جزیره‌سیدر [۲۰]. الجزیره، وقتیله درونلرنده ساکن بولنان قبیله‌لر رؤساسنه. یعنی ربیعه ومضر (٥) ایله بکرك اسملرینه منسوب اوچ قضایه منقسمدر. بونلردن بکر، الجزیره‌نك قسم شمالیسنده اقامت ایلدیکندن دیاربکر بلده‌سی وتعریف ایلدیکمز باشلیجه شهرلری حاوی اولان دیاربکر قطعه‌سی اونك اسمنی آلمشدر. ربیعه ونضر (٦) اوغلی مضر

(۱) اولیا .
(۲) قدیم بزابدایی (Bezabda) بوراده آراملیدر.
(۳) اولیا .
(٤) « الجزیره شانلی بر محبوبه‌در، درلو تزیینات ایله مصحوبه‌در.
« حق، دیمش، صورت‌ویرنجه‌خلقته ای طبیعت، آل نکاه دقته:
« زینت مخصوصه ویر جنبینه آل ایکی بازوی سنیمین بینه . » معلم ناجی. (مترجم)

(٥) هامه‌رده (Mazar مازار) املاسنده‌اولان‌بواسم یازدیغمز وجه ایله‌ومیمك ضمه‌سیله (مضر) در؛ نصلکه مراصد الاطلاعك عبارهٔ آتیه‌سندن آکلاشیلیر: «جزیرة اقور، بالقاف، هی التی بین‌دجلة والفرات، تجاوراقسام تشتمل‌علی دیار مضر ودیاربکر. وسمیت الجزیرةلانها بین دجلة والفرات، وهما یتقبلان من بلاد الروم، ویخضان متیامنان، حتی یلتقیا قرب البصرة، ثم یصبان فی البحر ؛ وهی صحیحة الهواء . بهامدن جلیلة و قلاع وحصون کثیرة . من امهات مدنها حران والرها والرقه ورأس عین ونصیبین وسنجار والخابور وماردین وآمد ومیافارقین والموصل وغیر ذلك. (مترجم)

(٦) جهانما، س ٤٣٢ و٤٣٦. پدرینك تقسیم میراثنده ربیعه آتله مالك اولغله ربیعة الفارس ومضر ایسه اشکاره صاحب اولدیغندن مضر الحمار دینلمشدر. اسکی «مه‌د» لرده دخی مازار اسمی کوریلور: پولیانوس (Polyainus) ۷۲-۳، باب ٤؛ Hadoque (مازاره‌س).

بین النهرین قطعه‌سنك قسم جنوبیسنی مقاسمه ایتدیلر : برنجیسی دجله ساحلنجه امتداد ایدن اراضیی اخذ ایله موصلی اقامتگاه اتخاذ ایلدی ؛ ایکنجیسی رقه‌نی مرکز یاپه‌رق فرات ساحللرینه یرلشدی . بو ایکی بلده، اونلره تابع قلعه‌لرله برابر بیقلی محمد پاشا طرفندن ممالك عثمانیه‌یه علاوه اولندیغی جهتله بو تسخیرك اهمیتنی دها ایی اکلاتمق ایچون بوراده بعض تفصیلاته کیریشمك ایجاب ایدر.

شمدی موصل سنجاغی دینیلن ربیعه ایالتنك مرکز اداره‌سی اولان موصل شهری ، درونده‌کی یکرمی جامعك ظرافتی و — بری پیزا قلعه‌سی کبی بر طرفنه مائل اولان — یدی قله‌سنك کوزللکی ایله مشهوردر . اسکی نینوادن (۱) یالکز دجله صولریله آیرلمشدر ؛ شمدیه قدر نظردن امرار ایلدیکمز شهرلر کبی بونك‌ده اهالیسی همان کاملاً کردلر . موصل کردلری لسان مادرزادلرندن باشقه عربی، ترکی، فارسی‌ده سویلرلر (۲). تاریخ قدیمك اك مشهور پیغمبرلرندن یونس‌ایله قرون وسطا اعزه‌سنك ایلك صنفندن بولنان عزیز جرجس بورالرینك اهالیسنجه مظهر احترامدر [۲۱]. انشالری قرون وسطایه تصادف ایدن اك کوزك جامعلر آتابك سیف‌الدین غازی ایله نورالدینك قیزی طرفلرندن تأسیس اولنمشدر (۳). «موصلین» دینیلن ایپکلی قماشك اسمی موصلدن مأخوذدر. نصل‌که « بالداکن » تعبیر اولنان قبه‌لرده بغداده منسوبدر . موصلك شرقنده (قوغه‌لی صو دولابی دیمك اولان) «ناعوره» منبعی‌واردرکه بونك سطحی چیوید ویرر نباتات ایله‌مالیدر، جنوبنده دخی معدنی برصیجاق‌صو چیقارکه رهگذارنده قوقولو وقویو رنکلی برزفت براقیر (٤).

مضر عشیرتنك مملکتی، بورایه عائد بر چوق خاطرات تاریخیه‌دن دولایی دها زیاده نظردقتمزه شایاندر ؛ مرکز اداره‌سی روحا (٥) ، نام آخرله اورفه (قدیم

(۱) یا قوت قدیم نینوادن باشقه اسکی بغداد قریسنده بواسمده برکوی بیلیور. (علاوهٔ مترجم : « وبسواد الکوفة ناحیة یقال لها نینوی، منها کربلاء التی قتل فیها الحسین عم .» مراصد الاطلاع.

(۲) جهانما، ص ٤٢٤ .

(۳) اولیا ،

(٤) جهانما، ص ٤٣٤ ،

(٥) املای قدیمی رهادر. ضیا پاشانك، کمال طرفندن « ای واقف هر مکانی رومك، برآدی‌ده وانمی ارضرومك؟» مؤاخذهٔ مدهشه‌سنی دعوت ایدن مصراعی: وانلی بربسی [نفسی]، بری رهالی [نابی] . (مترجم)

اده‌سه، یاخود قالیرهوئه) درکه زمانمزده بو اسمده‌کی سنجاغك مقریدر قالیرهوئه منبع نفیسنك بسلدیکی حوض بالقلرینك وقتیله سوریه‌لیلر طرفندن آستارته آلهه‌سنه تخصیص قلنان حیوانجقلر اولدیغنده شبهه یوقدر . شمدی کردلر اورفه‌یی ابراهیم پیغمبرك حمایهٔ معنویه‌سی آلتنه قویمشلردر ، زیرا نمرودك بو پیغمبری درونه القا ایلدیکی آتشك دفعةً کلزار حالنه انقلابی بوراده وقوع بولدیغی روایت اولنور . قرون وسطاده اده‌سا — نصر ایتدکدن صوکره یسوع ایله مخابره ایتمش اولدیغی حکایه اولنان — قرال آوغار (١) سایه‌سنده برشهرت قدسیته مالك ایدی. اسکندر کبیرك سلطنتنده بو بلده‌نك اهالیسی رومالردن ، عربلردن ، سوریه‌لیلردن ، ارمنیلردن مرکب غریب بر هیئت اجتماعیه تشکیل ایدرلردی ، معهذا سوریه (٢) وعرب (٣) لسانلری کمال فصاحتله تکلم اولنور و عالی درجه‌ده بر عرب مکتبندن باشقه یه او درجه‌ده بر عجم مکتبی بولنوردی (٤) . اده‌سانك صوك حکمداری آوغار ، انتونن قاراقالا طرفندن رومایه زنجیرلر ایچنده کوتورلدی ، لکن طالعك تحول غریبیله قاراقالا دخی دشمن مغلوبنك پای‌تخته‌نده دوچار پنجهٔ ممات اولدی (٥). ایمپراطور والریه‌نده دها زیاده مساعدهٔ طالعه مظهر اولمادی ، برنجی شاپورك محصور طوتدیغی شهری قورتارمق ایچون ایلریله‌مش اولدیغی حالده بو موقعك حصارلری آلتنده مغلوب اولهرق کندیسی ده عجمارك النه دوشدی (٦). جوستینیه‌ن، اده‌سا استحکاماتی تعمیر ایلدی (٧) ؛ لکن او زمانك مورخلرینه اینانمق لازم کلیرسه ایرانلیلرك خسرو نوشیروان زمانده علی‌العجله رجعتلرینی قلعه‌نك متانت استحکاماتدن و محافظلرینك شجاعتندن زیاده مسیحك قرال آوغاره کوندرلمش تصویریله

(١) آوغار، اکبردن بوزله‌در.

(٢) بایهر (Bayer) اده‌سا تاریخی (Hist. Edessœ) ، ص ٥ .

(٣) تاریخ ابوالفرج، ١٠، ص ١٦ . وسسل (Vessel) .

(٤) *Theodor, lector, ad calcem Hist. eceles, in Assemani* کتبخانهٔ شرقیه، ٢، ص ٤٠٢ ؛ ٣، ص ٣٧٦، ٣٧٨ ؛ ٤، ص ٧٠ و٩٢٤؛ واوکا عطفاً ژیبون، ٨، حاشیه ٤٤ .

(٥) *Caracalla Osdroene Edessa defunctus* ژورناندس (Jor-nandes) ، ١، ١ .

(٦) اوغوست تاریخی (Hist. August)، زوزیموس (Zozimus) .

(٧) *Seasonably presented to the devotion of the times* ژیبون ، باب ٤٩، حاشیه ٧ و ١٤ .

مکتوبنه عطف ایتمك لازم کلیر (١) . بو مکتوب ایله تصویر بش عصر مجهول قالدقدن صوکره بردن بره بر صورت اعجازکاریده بولونیویرمش واوزمان اده‌سسایی عربلرك الندن قورتارمشدر . مؤخراً بربرینی متعاقب امویه و عباسیه خلفاسیله حمدان (٢) و عقیل (٣) خاندانلری حکمدارلرینك النه کچمشدر . اونلردن صوکره بالدوئین کله‌رك اده‌سسا امارتنی تأسیس ایلدی . اللی سنه صوکره عمادالدین زنکی (٤) اده‌سسایی خرستیانلردن آله‌رق (٥) کندیسنه اوامرکذار اولمق شرطیله عقیل خاندانی حکمدارینه اعاده ایلدی (٦). آتا بك خاندانك انقراضندن ومملکتلرینك هلاکو طرفندن تسخیرندن صوکره ایوبیه کرد خاندانك یدی شعبه‌سندن بری (٧) بین‌النهرینده تأسیس حکومت ایتدی . بو خاندانك صوك حکمداری آق قویونلو خاندانی حکمداری اوزون حسن طرفندن مقتول اولدی . نهایت ، اوزون حسن اعقابنه خلف اولان شاه اسماعیل بو طرفلره تمدید حکومت ایتمش ایدی ؛ آنجق چالدیران هزیمتی اوزرینه بتون کردستانی سلطان سلیمك مظفر اردولرینه ترك ایتمکه مجبوریت کوردی.

ربیعه قضاسنك، یاخود روها سنجاغنك ایکنجی مهم بلده‌سی رقه (نیسه‌فوریوم) درکه ربیعه اولا اقامتکاهی اولمق اوزره انتخاب ایتمشیدی . قالینیکوم دخی دینیلن رقه، بیزانس ایمپراطورلرینك — تجارتلریله اك مهم اولان — شهرلرندن بری ایدی (٨)؛ جوستینیه‌ن (٩) طرفندن توسیع و تکرار انشا اولنمشدر . هارون‌الرشید دخی اوراده محتشم برسرای بنا ایتمشدرکه هنوز خرابه‌لرندن بعض آثار موجوددر (١٠). رقه‌نك

(١) ته‌ئوفیلاقتده، ١، ٣، «Εἰλιφρεῦα τὸ Θεανδρικὸν ἴνδαλμα» .

(٢) بنی حمدان، ٣٢٣ (٩٣٤) دن ٣٨٠ (٩٩٠)ه قدر، بش حکمدار.

(٣) بنی عقیل (اسم تصغیر) ٣٨٠ (٩٩٠)دن ٤٠٥ (١١٠١)ه قدر، اون حکمدار.

(٤) حلب آتا بکلری ٤٠٨ (١٠١٧) دن ٦٣٠ (١٢٣٢)یه قدر اون بش حکمدار. زنکی آوروپا مورخلرینك سانغینوس (Sanguinus) دیدکلریدر.

(٥) *Gesta Dei* .

(٦) جهاننما، ص ٤٣٦ .

(٧) برنجیسی مصرده، ایکنجیسی شامده، اوچنجیسی حمصده، دردنجیسی حماده، بشنجیسی یمنده، آلتنجیسی حلبده، یدنجیسی حصن کیفده .

(٨) *Callinicum munimentum robustum et commercandi opimitate gratissimum.* آمیه‌ن مارسه‌لن، ٢٣، ٣ .

(٩) «*de Ædificiis*» اثری، پروقوب .

(١٠) جهاننما، ص ٤٤٤ . ره‌نه‌ل، تصاویر تاریخ اسفار کیخسرو، ص ٦٥ .

آلت‌طرفنده فرات ساحلنجه‌اینیله‌رك خابور منصبنده کرکسیه‌یه (روم ایمپراطورلغنك قدیم چیرچه‌سیوم بلده‌سیدرکه قارخابه‌زا دینیلن محل دخی بالکه بودر) مواصلت اولنور . بونك دیوارلری آلتنده مصر حکمداری نه‌شو بخت‌النصر ایله محاربه ایتمشیدی (۱). رقه‌نك اوست طرفنده وهپ رقه ساحلنده نهرك کچید یرینی محافظه ایتمك اوزره ایکی قلعه کوریلور . برنجیسی بیر ، یاخود بیره‌جك (قدیم‌بیرتا) (۲)، ایکنجیسی دار روم، یاخود قلعة‌الروم تسمیه اولنور. فراتك اوته طرفنده‌کی شهرلر آره‌سنده مرکز تجارت اولدیغی جهتله قدیماً تاپسا کوس، یاخود زوغما (۳) تسمیه اولنان قلعة‌الروم قرون وسطی عرب جغرافیاسنده موضوع بحث اولان اون درت قلعه‌نك اك مشهوریدر (٤) [۲۲]. آنجق بوقلعه‌لرك هربرینه منسوب اولان حکمدارلر هر کیم اولورسه اولسون حران قلعه‌سی تاریخده بسبتون باشقه بر موقع مهم اشغال ایدر . اورفه ونصیبین آره‌سنده کائن اولان حران توراندە خاوران اسمیله مذکور و [حضرت] ابراهیمك عوردن کله‌رك بوراده اقامت ایتدیکی مسطور اولدیغی کبی رومالیلرك قاره دیدکلری موقع دخی بوراسیدرکه قراسوس موجب عار اولان مغلوبیتی بوراده کورمشدر. برم کونمزده بورانك اهالیسی اهالی شهردن آز اوزاق بر محلده صابئینك قمر عبادتخانه‌سنی کوسترلر . ایمپراطور ژولیه‌ن بورادن کچرکن عادات مملکته توفیق حرکت‌ایتمش اولمق ایچون قربانلر تقدیم‌ایتمشیدی [۲۳]. حران تپه‌لرینی ، سنغار محرالرینی ، قمر معبدی خرابه‌لرینی (٥) به باراکوس جزیره‌سی قربنده انشا اولنان اهرامی ، خابورك (٦) — قومشو اولان شهره (۷) رأس‌العین اسمنی ویرمش اولان — اوچ یوز منبعی شمدیه قدر هیچ بر آوروپالی مورخ زیارت ایتمه‌مشدر [۲٤].

(۱) ژوزف، ۱۰، ۷۱ .

(۲) جهانما، ص ٥۹٤ .

(۳) Thapsacus یاخود Zeugma .

(٤) جهانما، ص ٤٤٤ .

(٥) « مصلای صابئین بوتل [تپه] اوزره‌در » جهانما ، ص ٤٤٤ . ماقدونال کینه‌ئیر «*Of the famous city Haran little or nothing remains*» دیورسه‌ده اونك شهادتی قابل اعتراضدر.

(٦) «اوچ یوزدن زیاده عیون صافیه چیقاره» جهانما .

(۷) بیزانس ایمپراطورلغنك بورالره استیلاسی صیره‌سنده — بوشهری احکام ومطنطن مبانی ایله تزیین ایتمش اولان — ایمپراطور تئودوزه نسبتله تئودوزیوپولیس (Théodo-siopolis) نامی ویرلمشیدی. پروقوب، de Ædificiis ، ۲، ۲ .

بکر، مضر، ربیعه قبیله‌لرینك ساکن بولندقلری مملکتلر — که الیوم شمالی بین‌النهرینده آز فرق ایله دیار بکر، رها، موصل سنجاقلرینی تشکیل ایدرلر — بیقلی محمد پاشانك لیاقت عسکریه‌سی واوندن زیاده ادریس بدلیسینك مذاکرات ماهرانه‌سی سایه‌سنده دولت عثمانیه‌ممالکی عدادینه داخل اولمشلردر. ادریس، سایمك اوامرینه منتظر اولمقله برابر بو خطه‌نك ادارهٔ داخلیه‌سی ایچون یورلق بیلمز بر غیرتله چالیشیوردی، هر درلو تدابیر واجراآت ممکنه ایله آسایشی تأمین ودولت عثمانیه‌یه اوامرکذار اولمق اوزره عرض اطاعت ایتدیردیکی امرانك روابطنی تأیید ایتمك ایستیوردی. بو تدبیرلرك جمله‌سنی پادشاه تصویب و بر فرمانیله ادریسه تبلیغ ایلدی، فرمان ایله برابر عرض اطاعت ایدن بکلره توزیع اولنمق اوزره طرف پادشاهیدن اون یدی سنجاق، صیرمه ایشلمه‌لی بش یوز خلعت، یکرمی بش بیك دوقه کوندریلیوردی (۱). ادریس، او قدر ایی باشلامش اولدیغی وظیفه‌سنی اکمال ایچون دیاربکری موقتاً بر قاچ سنجاغه تقسیم ایلدی، اداره‌یی بالطبع تسهیل ایتمکده اولان بو تقسیم ایرته‌سی سنه رها وموصل حکومتلری ایچوزده قبول اولندی. کردستانك — همان قلعه‌لری صایسنده امرامی بولنان — بوقطعه‌سنك بسبتون خصوصی اولان حالی، بکلرك وتعبیر آخرله عشیرت رؤساسنك فکر استقلالی، اهالیسنك وحشتی، عادات جنك جویانه‌سی پك مطلق بر حکومت اجراسنه مساعد اولمایه‌جق ایدی. ادریس، بو مملکتلری آنجق مساعیٔ مدیده ایله تسخیر ایتمش اولدیغی جهتله تدابیر لینه وتألیفیه استعمالی ایجاب ایدردی: بنابرین کرد تائك او زمان تأسیس اولنان وشمدی [مورخك زمانده] جاری بولنان اصول اداره‌سی دولت عثمانیه‌نك دیکر ایالاتی اصول اداره‌سندن اساساً فرقلیدر. دیار بکر ایالتنی تشکیل ایدن اون طقوز سنجاغك صورت تقسیمی بوفرقی ارائه ایلر: بونلردن یالکز اون بری اصول معتاده ایله اداره ایدلمشدر، حکومتلری شرائط خصوصیه‌یه تابع دیکر سکزندن بشی ارتاً

(۱) پادشاه «دیاربکر بکلربکیسی محمد پاشایه سرخ وسفیددن کیسهٔ امله صیغماز مبالغ کثیره کوندردیلر، و اسباب وامتعه نفایسندن بی‌حد و بی قیاس نسنه عطا بیوروب خلع متنوعهٔ فاخره احسانی ایله سرفراز ایلدیلر، و امرای دیاربکره وملوك وحکام اکراده بخش اولنمق ایچون یکرمی بش یوك آقچه وبش یوز جامهٔ زرین واون یدی علم برنکین ارسال بیوردیلر.» سعدالدین، جلد ۲، ص ۳۲۱. کوریلیورکه بواشیا بیقلی محمد پاشایه کوندرلمشدر؛ ادریسه بازیلان وتذییلانه درج ایدیلمه‌جك اولان فرمانده بونلردن بحث اولنمالی. (مترجم)

مالك ریاست اولان بکلرده براقلمشدر . ذاتاً تاریخك صورت عمومیه‌ده بیلنمسندن شو نتیجه چیقارکه اراضینك بربرینه مربوط اولمیان بویله بر چوق رؤسا آره‌سنده تقسیمی، پك چوق قلعه‌لری ومستحکم موقعلری حاوی واهالیسی دائما استعمال سلاح ایله مألوف و بنا برین طبع جنك جویانه ایله متصف اولان طاغلق مملکتلرك همان جمله‌سنده هر وقت بر ضرورت حکمنی آلمشدر . بو نقطهٔ نظردن مطالعه ایدیلنجه ترکیه‌نك ایکی منتهای حدودی اولان بوسنه وکردستان تمامیله بربرینه مماثل اولدقلری کوریلور. هر ایکی ایالت او وقت — شمدی اولدیغی کبی — قلعه‌لری مقدارنجه کوچك بکلکلره منقسم ایدی [٢٥]، شو قدرکه بوسنه مرکز حکومته دها قریب بولندیغی جهتله پادشاهلر اهالینك حرکات سرکشانه‌سنی سهولتله باصدرمغه موفق اولمشلردر ، حکومتك مرکز اجراآتندن دها اوزاق اولان کرد رؤساسی حقنده کوستریلن مساعداتك بوسنه حقنده اجراسنه احتیاج کورلمه‌مشدر، بوندن دولاییدرکه توارث اساسی آنجق کرد امراسی حقنده مرعی طوتلمشدر .

کردستان، یاخود کردلرك بولندیغی مملکتلر — که اهالیسی پك اسکی زمانلردن بری محارب وشقاوته مائل بر ملت اولمق اوزره طانمشدر — بر طرفدن الوند (اورونت) طاغیله، دیکر طرفدن منبعنه قدر فرات نهریله محدوددر، وقتیله ایران شاهلرینه عائد اولدیغی حالده الیوم کردستان ایرانی دینیلن کرمان شاه ایالتندن ماعداسی دولت عثمانیه اداره‌سنده‌در. بیوك سلطان سلیمان طرفندن فتح اولنان شهرزور کردستان عثمانینك مرکزیدر . آنجق قوردوئه‌ن، قاردوشی ، قادوسیه‌ن یاخود سیرت عشیرتلری (١) ، اقسه‌نوفون زماننده ساکن بولندقلری قدیم قوردوئه‌ن خطه‌سندن چیقمشلردی، بونلر حس اولنمایه‌جق برصورتده ارمینیه وبین النهرین خطه‌لرینك جنوب شرقیسنجه امتداد ایدن صحرالرده وان واخلاط کوللریله فراتك شعبهٔ شرقیه‌سی اولان مراد چاینه وموشه (قدیم موکزه‌نه) قدر ایلریله‌مشلردر. روایت قدیمه‌یه کوره وحشی عشائردن مرکب اولان(٢) بوقومك کردستان طاغلرینه قاچمسی ضحاکك ظلمندن قورتلمق ایچوندر(٣)؛

( ) استرابون ، مه‌دیا (١١١ و ١١٢) وایران (١٢٥، ٣، باب ٢) ممالکندن بحث ایدرکن سیتلری ایکی دفعه ذکر ایلر وحیدود عنوانیله یاد ایدر. پولیب (٥، باب ٥٢) ایسه ماهر کمانکش اولمق اوزره یازار.

(٢) مانه‌ر، ٥، ٢، ص ٢٢٥ و ٤٩٥ .

(٣) اولیا، جهانما. سالنامهٔ ادبیاتده آسیا ترکیه‌سنده مراجعت، ١٨، ص ٢٤٤ .

آنجق لسانلری ، اصللرینك هندی ، یاخود ترك بولندقلرینه دلالت ایدر (۱). سکسانه قدر صاییلان (۲) کرد عشیرتلری آره‌سنده اك زیاده شایان دقت اولان ، یزیدیلر وتعبیر آخر ایله شیطانه عبادت ایدنلردر ؛ چونکه بونلرك مرکزلرینك ماردینده بولنمسی اسکی «مارد» لردن کلمکده اولدقلرینی کوستردیکی کبی مذهبلرینك ایرانده شری معبود اتخاذ ایدن بر عجم کروهنك اعتقادیله زیاده مشابهتی واردر . یزیدیلردن صوکره حکاریلر ، زیباریلر ، حالتیلر، حریریلر، روشنیلر ، بختیلر کلیر. برطاقملری‌ده بولندقلری مملکتلرك آدلرینی آلمشلردر؛ بدلیسیلر، عمادیلر، سنجاریلر، غورکیلیلر، عونیکلیلر، جزرویلر کبی‌که بدلیس، عمادیه شهرلرنده، سنجار اووه‌سنده، غورکیل (۳) وعونیك (٤) قلعه‌لرنده وجزیرهٔ عمرده ساکن اولدقلری ایچون بویله یاد اولنورلر. بوتون بو مختلف عشیرتلر رؤسای ارثیه‌یه اطاعت ایدرلرکه بو رئیسلرك سوزلری قانون حکمنده وتبعه‌لرینك حیات ومماتی اللرنده‌در؛ بونلرك معیتنده اکثریا برچوق آدملر بولنور، وکندیلری نوحه قدر چیقاردقلری عائله‌لرینك قدمیله افتخار ایدرلر (٥). ممارسات بدنیه‌یی سورلر، وجلالانمش وایی صو ویرلمش سلاحلریله (٦) مملکتك طاغلرینه ، دره‌لرینه (۷) دائر قوشمه‌لر سویلرلر ؛ البسه‌لری رنکا رنك

---

(۱) هود (Heude)، سیاحتنامه، لوندره ۱۸۱۹، مقدمه‌سنده .

(۲) اولیا اون ایکی کرد دیلندن بحث ایدر. سالنامهٔ ادبیاته‌ده مراجعت، ۱۳، ۲٤۹. اوراده جبل جودی‌یی مقر اتخاذ ایتمش اوتوز آلتی و صحرایی مسکن ایدینمش اوتوز آلتی عشیرتدن بحث اولنور.

(۳) غورکیل، جوری‌طاغنك‌منتهای‌شرقیسنده‌در. جهاننما، سالنامهٔ ادبیات، ۱۳، ۲۵۲.

(٤) آونیك (عونیك) تیمور تاریخنده اهمیتله ذکر اولنور. شرف‌الدین، تیمور بك تاریخی جلد ۲، ۱، ۳، باب ٤۳، ص ۲۹۹ . [الیوم عوینه یازیلان محل اوله‌جقدر. ۱ نجی جلده مراجعت. مترجم]

(٥) ماقدونال کینه‌ئیر .

(٦) ماقدونال کینه‌ئیر و هود کرد سلاحلرینه دائر تصویرات مفصله ویررلر . سالنامهٔ ادبیاته مراجعت، ۱٤، ص ۲۸ .

(۷) اولیا، سالنامهٔ ادبیات، ۱۳، ۲٦۲. الیوم الکهر (Elegher) اسمنده بولنان قضا پلین (Pline) ده بروجه آتی مذکوردر : « *loco nomen Elongosine est ipsius qua tardior fluit Diglito* (عربلرك دجله‌سی) (یرینه Eleogosine) پلین ، ٦ ، ۲۷ .

چبوقلی قاشلردن معمولدر (۱) خلاصهٔ کلام کردستان طاغلرنده هر شبی اسقوجیلك احوالنی، اسقوجیا قبیله‌لرینی. منازعه‌لرینی واوسیان قوشمه‌لرینی اخطار ایدر. عجملرك آغیزدن آغیزه انتقال ایدن اسکی حکایه‌لریله شمدیکی رومانلرینك قهرمانلری رستم، بهرام‌چوبین، غورکین، میلاد، کوزل شیرینك‌هم بختیار وهم بدبخت عاشقی فرهاد(۲) کرد قومندندر ؛ حتی آوروپالیلرك سالاذین دیدکلری بیوك صلاح الدین — که ایوبیه سلطنتی مصر ، عربستان ، سوریه ، بین‌النهرین خطه‌لرینك جمله‌سنده تأسیس ایتمش و شاه اسماعیلك دامادی و حصن کیف امیری بولنان صوك حنفیدی صورت مختاره‌ده عثمانلی اطاعتنه کیرمشدر — کرد قومندندر. خلیلی پادشاه نامنه مقام امارته تعیین وتشریفات معتاده ایله — دولت عثمانیه‌طرفندن صاحب اراضی امرایه ویرلمك اصولدن اولان — سنجاق وطیل ایله توغی(۳) اعطا ایدن، ادریس بدلیسیدر. ادریس دخی خدمات عظیمه‌سنه مکافات اولهرق ایکی بیك وندیك دوقه‌سی، سکز خانعت ، قبضه‌سی آلتون ایشلمه‌لی بر قلیچ ایله پادشاهك کال محظوظیتنی متضمن بر فرمان آلدی (٤) . سلطان سلیم بونکاده اکتفا ایتمیرك ادریس حقنده‌کی امنیت عالیه‌سنك دلیل جدیدی اولمق اوزره کندی طرفندن امضا ایدلمش و یالکز ادریسك مناسب کوره‌جکی اسملرك یازیله‌جغی محلار آچیق براقلمش فرمانلرده کوندرمشدر .

بیقلی محمد دیاربکر حکومتنه عودت ایتدیکی صیره‌ده سلطان سلیم ایران اوزرینه یوریدی وشوسفرده معیتنده بولنمق اوزره ادریسی دعوت ایلدی. ادریس بدلیسینك مسلك سیاسیسی بوراده ختام بولور . قاهره‌نك فتحندن آز صوکره ارتحالی وقوع بولمشدر(٥). ذاتاً مصرك امور تنظیمیه‌سنده — وطنی اولمق جهتله اخلاقنی. لسانی

(۱) *Their costumary dress is a long robe, made of white cotton cloth, but in the neighbourhood of Bedlis and Moosch they manufacture a sort of striped stuff, resembling tartan* ماقدونال کینه‌ئیرك سیاحتنامه‌سی، ص ٤١١ .

(۲) جهانکما، ص ٤٥٠ . کلفرا قبیله‌سندن.

(۳) ادریسك اوغلی ابوالفضل.

(٤) اواسط شوال ۹۲۱ (اواسط تشرین‌ثانی ۱۵۱۵) تاریخیله مورخ اولان بوفرمان ابوالفضلده تماماً مندرجدر، ورق ۹٦ . عالی، ورق ۲۰۳، اونجی وقعه نهایتی [۱۷۷نجی صحیفه‌ده یازلدیغی اوزره مترجم طرفندن تذییل ایدیلمکدر.]

(٥) جلوس سلیمانی‌سنه‌سی ارتحال ایلدیکی سعدالدینده مندرجدر، جلد۲، ص ٥٦٦. (مترجم)

بیلدیکی و اولجه آق قویونلو حکمدارینك توقیعیسی صفتیله داخلنده بولندیغی — کردستانده اولدیغی قدر موفقیتی کوریله‌مزدی . ادریسك مذاکرات ماهرانه‌سی سایه‌سنده‌درکه بو مهم ایالت ممالك عثمانیه‌یه داخل اولمشدر، بو مذاکرات کردلرك بالاختیار اطاعتلرینی استحضار ومؤخراً چالدیران مظفریتیله قازانیلان نتائجی استکمال ایتمش ایدی [٢٦] . دیاربکر، اورفه، موصل سنجاقلرینك استیلاسی ایران اوزرینه سفرك اك کوزل ثمراتندن بری اولمشدر : بو تسخیر، ترکلرك آسیای صغری اقومی اوزرنده حاکمیتلرینی یکیدن تأمین وعجملرك تعرضاتنه بر سد تشکیل ایتمشدر . دها اسکی زمانلره ارجاع نظر اولنمق ایستنیلیرسه کوریلورکه روما، فرات ساحللری بو حکومت عساکری طرفندن ضبط ایدلمدکجه کندیسنی آسیانك صاحبی عد ایتمه‌مشدر؛ زیرا بو نهر — دجله دکل — ایکی متخاصم مملکتك حدود طبیعیه‌سنی کوسترر. دجله — که ایکی بیوك قوله آیریله‌رق بری دیاربکرك غربنه [٢٧] ودیکری بدلیسك شرقنه دوغری آقار — ایشته شو وضعیتندن دولایی صریحاً تعیین اولنمش برخط حدود تشکیلنه صالح دکلدر. مؤخراً روما وبیزانس ایمپراطورلری فراتك اوته طرفنه ایصال سطوت ایلدکلری زمان میافارقیندن اینن نیمفیوس، مملکتلرینه خط حدود اولمش وبوحدوده رعایت ایتدیرمك ایچون اونلرك قربنده بعض قلعه‌لر بنا ایدلمشدر. آنجق فرات — که مراد (قدمانك اومیراس دیدکلری) تسمیه اولنان شرقی قولی (١) بین‌النهرین خطه‌سی بوینجه کیده‌رك شرقدن غربه دوغری جریان ایلر — آوروپالیلرك آسیاده‌کی استیلالرینك دائما حدود طبیعیه‌سنی تشکیل ایتمش ودائما تشکیل ایده‌جکدر . اسکی ویکی رومانك ، اهل صلیبك ، کرهٔ زمینده بو قسمی بربرینی متعاقب استیلا ایدن بتون حکومتلرك تسخیراتی بوراده توقف ایتمشدر؛ اکر عثمانلیلر برکون آوروپادن چیقاریلیرسه فرات ینه آسیا وآوروپا حکومتلرینك خط حدودی اوله‌جقدر (٢) .

(١) رەنەل، تصاویر اسفار کیخسرو، ص ٢١١.
(٢) فاعتبروا یا اولی الابصار. (مترجم)

یکرمی دردنجی کتاب

مصر سفری . — مملوکلرك حکومتی . — مرج دابق محاربه‌سی. — حلب، حماه حمص دمشق طریقیله مصره عزیمت . — ریدانیه محاربه‌سی . — طومانیایك اعدامی — عجائب قاهره‌نك تصویری . — سلطان سلیمك عودتی . — وزیراعظمك اعدامی . — احوال خارجیه و تأسیسات داخلیه. — سلیمك ارتحالی. — مفتی علی جمالی .

بیقلی محمد ایله ادریسك کردستانی اطاعت ایتدیردکلری و تنظیماتنی اجرا ایتدکلری قیش اثناسنده ، بار عطالتدن اصلا خشنود اولمیان سلطان سلیم ، ادرنه سراینده فتوحات جدیده تصور ایدیوردی. ۱۵۱۶ بهارینك حلولیله برابر، وزیراعظم سنان‌پاشانك، قیصریه‌ده جمع ایدلمش اولان قرق بیك کشیلك براردونك قوماندەسنی النه آله‌رق (۱) مرعش سنجاغی طریقیله فرات اوزرینه یورومسنی امر ایتدی . سنان پاشا ، عثمانلی اردولرینك حرکاتنی طوردرمق و یاخود آرقه‌لرندن هجوم ایتمك اوزره مصرسلطاننك‌سوریه حدودینه‌کوندرمش اولدیغی ترصد اردوسنك تعرضندن قورقه‌رق ایلری‌یه کیتمکه جسارت ایده‌مدی. سلیم، بوتظاهرات خصمانه‌یی سنان پاشا واسطه‌سیله خبر آلنجه بر دیوان عقد ایتدی . هرسك احمد پاشا سوزه باشلایوب مصره اعلان حرب ایدلمسی رأینده بولندی، و سلیمك شبهات و انفعالاتنی تزیید ایچون ، قاهره‌ده اسارتی اثناسنده ، سلطان مصرك — اکر عثمانلیلر بر وقت مکه و مدینه‌یه تقرب تشبثنده بولنه‌جق اولورلرسه — جمله‌سنی ازمك تهدیدنده بولندیغی سامعهٔ اطلاعنه واصل اولدیغنی علاوه ایلدی (۲). نشانی محمد، ایکی بلدهٔ مقدسه‌نك حمایه‌سی پادشاهك شاننی آرتیره‌جغنی افاده ایله احمد پاشانك رأینه ظهیر اولدی. تتبعاتیله خدمات علمیه‌یه استحضار وجود ایتمش بولنان محمد اشبو نشانجیلق خدمتنی مجرد پادشاهك امر مخصوصی اوزرینه قبول ایلمش ایدی . رأی جنك جوبانه‌سی کندیسنی نظر شاهانه‌ده وزارته لیاقت موقعنه چیقاردی؛ فقط بو اثر جدید توجهی

(۱) سعدالدین، ٤، ورق ۳۸. عالی، اوننجی وقعه، ادریسك اوغلی.

(۲) هرسك احمدك بو سوزلری شکرینك سلیمنامه‌سنده مندرجدر، ورق ۵۲ .

قبول ایتدیرمك ایچون نا قابل رد برهان اقامه‌سنه مجبوریت کلدی : یعنی پادشاه اونی کندی الیله دوکدی (۱) . هرسك احمد پاشا ایله نشانجی محمدك رأیلری [۱] سرای باش قوماندانلنك (۲) کوردیکی برروٴیا ایله تأید ایتدی: بو ذاته پیغمبرك درت رفیقی سنجاقلریله کورنمش ایدی (۳) . آنجق سلطان سلیمك مصر سفرینی

(۱) عالی ، سعدالدین ، ٤ ، ٦٣٨. [پادشاه ارکان ایله مشاوره ایتدکده کیمی فسخ عزیمته (یعنی سفردن فراغته) مائل ، کیمی عجم سفرینك ترجیحنه قائل اولدقلری حالده منظور التفات پادشاهی اولمغله نشانجیلق منصبندن وزاته صعود ایدن خواجه اوغلی محمد پاشا — که طریق علمدن یتشمش ایدی — پادشاهك خدمت حرمین ایله تشرف آرزوسنه مطلع اولدیغندن « دشمنه یار اولان‌ده دشمندر » مأثلی یاد ایله مصر سفرینی رأی ایتدی . پادشاه « یزمده رأیمز بو ایدی » دیه‌رك اوکا حسن خطاب ودیکر وزرایه عتاب ایتدی، و بوربخشاله پیری پاشایی استانبول محافظه‌سنه براقدی. سعدالدینك خلاصه، جلد ۲ . ص ۲۲۷ و۲۲۸. دایاق فقره‌سی یاکاش آکلاشلمش برشی اولمجقدر. (مترجم)

(۲) هامه‌ر «Grand-maître du serai» دیورکه قپوآغاسی حسن آغادر. نصل‌که بوندن صوکره‌کی حاشیه‌ده مترجمك علاوه‌سندن آکلاشیلیر. (مترجم)

(۳) دیه‌رك آسیه خاطراتنده سلیمنامهٔ سعدالدین، ص ۲۶۶. [خواجه سعدالدین بورؤیا فقره‌سنی پك کوزل نقل ایلمش اولدیغندن زیرده تلخیص اولندی:

« پدر (حسن جان) سویلردی که پادشاه اکثریا کیجه‌لری اویومیوب کتاب اوقوردی، یاخود احوال عالمدن بحث‌ایدردی. برآقشام اویویه قالمشم، خدمتلرینه کیده‌مدم. صباح نمازندن صوکره کندیکمده « بوکیجه کورنمدك، نه بایدك؟ » بیوردیلر. « بر قاچ کیجه اویقوسز قالدینم جهتله بوکیجه خدمتدن محروم اولدم. » دیه اعتذار ایتدم. « اوحالده نه رؤیا کوردك، سویله! » دیدیلر. عرض اولنه‌جق برشی کورمدیکمی افاده ایتدم. « برکیجه‌نی هپ اویقو ایله کچیردیکك حالده رؤیا کورمه‌مك اولورمی؟ البته کورمشسکدر، سویله . » بیوردیلر. بر رؤیا کورمدیکمه یمین ایتدم. باشلریی صاللایه‌رق « عجاب ! » دیدیلر. برآز صوکره قاپی آغاسی حسن آغانك بولندیغی قاپیه برایش ایچون کوندردیلر. باقدم‌که آرامزده محبت اولان خزینه‌دار باشی محمد آغا، کیلارجی‌باشی، سرای‌آغاسی‌ایله قونیشیورلر؛ لکن قاپی‌آغاسی حسن‌اغا متفکر ومتحیر، باشنی اکش ، کوزی یاشلی. اکرچه سکوتی غالب بر آدم ایدی ، فقط شو حالنده فوق‌العاده‌لك اولدیغندن « عجبا اقرباسندن بریسی وفات ایتمدی ؟ » ملاحظه‌سنده بولنه‌رق استفسار حال ایتدم. « خیر، برشی یوق! » دیدی. لکن خزینه‌دار آغاسی بکا خطاباً « قارداش! دنی بوکیجه بر واقعه کورمش، اوندن متحیردر » سوزلرینی سویلدی. « الله عشقنه. رؤیانی خبر ویرك، زیرا پادشاه بندن رؤیا صوردی و ابرام ایتدی» دیدم. بز اصرار ایتدکجه حسن‌آغا « بنم کی کناهکارك نه رؤیاسی اولورکه پادشاه حضورنده نقله لایق اولسون ! » دیه‌رك کمال حیاسندن واز کچمکلکمزی رجا ایدردی. نهایت محمدآغا « نصل سویلیه‌جکسك که سویلکه مأمور اولدیغکی سویلدك . کتمی خیانت اولازمی ؟ » دیجه کیزلی سرینی آشکار ایدرك شویله نقل ایتدی :

قرارلاشدرمسنه سبب وزرانك رأیلرندن زیاده بر احتیاج فتحدن عبارتدر ، آنجق «بز بر رسول کوندرمه‌دن تعذیب ایتمیز . » مألنده‌کی آیت کریمه حکمنی ایفا ایتمك ایستیوردی (١) . جنابرین مصر سلطانینه قره‌جه پاشا (٢) ایله رومایلی قاضیعسکر متبحری زیرك زاده مولانا رکن‌الدینی کوندردی، بو سفارتك اعزامنی ده معنیدار

(رؤیا عیناً اخذ اولنمشدر) « بوکیجه کوردمکه بواشیکنده اوتوردغمز قپویی عجله وشتاب ایله‌دق ایتدیلر. «نه‌خبروار؟» دیه ایلرو واردم. کوردمکه قپو برجزئیجه آچلمش، اول دکاکوکه طشره‌سی عرب سیماسنده نورانی اشخاص ایله مملو ؛ اللری بیراقلی و مسلح و مکمل اولوب طوررلر ، و قپو دیبنده درت نورانی کسنه طورر، الارنده بر سنجاق وار. دق باب ایده‌نك النده پادشاهك آق سنجاغی، بکا ایدرکه « بیلورمیسك نه‌یه کلمشوز ؟ » بن دخی « بیورك. » دیرم. دیدیکه: «بوکوردوکك اشخاص اصحاب رسول اللهدر، صلوات‌الله علیه وسلامه. بزی حضرت رسول‌الله کوندروب سلیم خانه سلام ایتدی ویوردیکه «قلقوب کلسوزکه حرمین خدمتی اکا بیورلدی» وبودرت کسنه‌کی کوررسك، بوصدیق اعظم، وبوعمرفاروق، وبوعثمان ذی‌النورینندر. بزکه سنك ایله تکلم ایلرم. علی ابن ابی طالبم، وار، سلیم خانه سویله. دیدی ونظرمدن غایب اولدیلر. (عیناً نقل بورادە ختام بولور) تره غرق اولمشم، صباحه قدر یخود قالمشم. صباح نمازی وقتی اویاندردیلر، اثواب دکشدردم. حسن آغا هم رؤیایی سویلر، همده آغلار ایدی. پادشاهك امر ایتدیکی خدمتی ایفا ایله حضورلرینه کلدیکنده اوخدمتی سؤال ایتمه‌دن « سنك صباحه قدر اویویوب‌ده واقعه کورمدیکنه تعجب اولنور » بیوردیلر. « پادشاهم، رؤیایی بو حسن قولکز کورمدیسه باشقه برحسن قولکز کورمش . امریکز اولورسه عرض ایده‌یم. » دیدم و امرلری اوزرینه تمامیله تقریر ایتدم . مبارك کوزلرینه یاش کلدی ، اتمام ایدنجه بیوردیلرکه: «دردمندك صفای مشربی وارمش. سن اونی بزه مدح ایتدیکه، برآدمی عبادت ایدن کوررسه‌ك ولی صانیرسك، ظن ایدردك . توکلی مدح ایتز ایمشسك.» متعاقباً «بز سکا دیمزمی‌یزکه بر هیچ بر طرفه مأمور اولمقسزین کیتمیز؟ اجدادیمز ولایتدن بهره مند ایدی.» دیوب مضماً للنفس « همان بز اونلره بکزه‌مدك » سوزلرینی علاوه بیوردیلر و اوندن صوکره عربستان سفری اسبابنه تشبث ایلدیلر . صولاق زاده بو فقره‌ده پادشاهه دخی او کیجه رؤیاسنده حسن اسمنده برآدم واسطه‌سیله تبلیغ واقع اولدیجنی خبر ویرلدیکنی یازار. (مترجم)

(١) وما کنا معذبین حتی نبعث رسولاً » . بونی متعاقب دیکر بر آیت قرآنیه درج اولنمشدرکه سفیرلرك مقصدینی ایضاح ایدر : « فقولاله قولاً لیا لعله یتذکر اویخشی. » فریدونك ٦٦ . نومروسنده نامهٔ پادشاهیه مراجعت. [مولانا رکن‌الدین و قره‌جه پاشا ایله کوندریلن بو مکتوب — که شمدیه قدر مصر سلطانیله مخابره لسان عربی اوزره جریان ایتش ،اولمسنه مغایر اولەرق ترکجه یازلمشدر — استانبول تمثیلی منشأت فریدونك جلد اولنده ٣٧٤ و ٣٧٥ صحیفه‌لرده مندرجدر . بیان اولنان ایکی آیت کریمه‌یی تصویر احوال ایدرکن سعدالدین تاریخنده یازمشدر. سعدالدین، جلد ٢، ص ٢٢٨ . مترجم]

(٢) قراجه پاشا دیمکله مشهور احمد بك ، سعدالدین ، کذلك . مکتوبده اسمی « احمد » در. (مترجم)

قیلمق ایچون کندیسی ده ۹۲۲ جمادی الاولاسنك دردنده (۵ حزیران ۱۵۱۶) بالذات استانبولدن حرکتله اسکداره کچدی [۲]. سلیم، عزیمتندن اول، دولتنك اك مهم اوچ بلده‌سنك اسایشنی تأمین اسبابنی استکمال ایتمشیدی: ادرنه حکومتنی اوغلی سلیمانه، استانبول محافظه‌سنی وزیر پیری پاشایه، بروسه محافظه‌سنی وزیر هرسك احمد پاشایه ویردی (۱). جمادی الاولانك یکرمی بشنده (۲۶ حزیران) پادشاه قونیه‌ده عزیزان متصوفه مراقدینی زیارت ایده‌رك دیاربکرك ایران طرفندن صوك والیسی قره‌خانك باشیله برلکده اوخطه‌نك تماماً اطاعتی خبرینی آلدقدن صوکره (۲) البستان اوزرینه یوریدی . مصر سلطانی قانصوغوری ، عثمانلی اردوسنك حرکتنی خبر آلنجه اللی بیك کشیلك بر اردو ایله حلبه قدر ایلریله‌مش ایدی ؛ اوراده سلیمك ایلچیلریله ملاقی اولهرق اونلری برچوق کلمات تحقیریه‌دن صوکره حبس ایتدردی؛ لکن پادشاهك تقرسنده متبوعلریله شاه اسماعیل آرهسنده صلح مذاکره‌سنده بولنملرینی تکالیف ایده‌رك کندیلرینی ترخیص ایلدی (۳). سفیرلر ۱۰ رجبده (۹ آغستوس) بوجاق دره‌ده اردوکاه سلطانیه کلدیلر (٤) . طقوز کون صوکره عثمانیلر مرزبانه واصل اولدیلر، بوراده عینتاب حاکمی یونس بك [۳] مصر صفوفندن فرار ایله علم سلیمی آلتنه دخالت واردوینی عینتابدن حلبه کوتورمکی عرض ایتمشدر. بوایکی شهر آره‌سنده مسافه اون کونلك یولدر (۵) . بروسه بکی قوجی بك ایله فرهاد بك طریق استکشاف ایتمك واسیر آلمق اوزره ایلری کوندرلدی (٦). معهذا موغولبای

(۱) سعدالدین، ٤، ورق ٦٨٤ . عالی، اوتجی وقعه . ابوالفضل.

(۲) مارینی سانوتوده پادشاه طرفنده ۱۰ تموز ۱۵۱٦ تاریخیله وندیك دوجنه یازیلان مکتوبه مراجعت ؛ بونده هنوز بالکز ایران سفرندن بحث اولنمقده‌در . منشأت فریدونده پادشاه طرفندن عبید خانه و مصر سلطانته ارسال اولنان نامه‌لر مندرجدر . پرنجیسی ۲۵۹ و ایکنجیسی ۲٦۲ نومروده . [سمرقند حاکمی عبید خانه کوندریلن ودیازبکر وکردستانك فتحنی متضمن اولان ترجمه مکتوب سلیمی ادرنه‌ده کوندرلمشیدی. استانبول تمثیلی فریدونده، جلد ۱ ، ص ۳٦٦ و ۳٦۷ مندرج و فقط تاریخدن عاریدر . آق شهردن سلطان غوری‌یه کوندریلن وکذلك کردستان فتحنی متضمن اولان مکتوب او اخر رمضان ۹۲۱ تاریخیله مورخدر. فریدون، جلد ، ص ۳٦۹-۳۷۱ . مترجم]

(۳) سعدالدین، ٤، ورق ٦۸۵. عالی، اوتجی وقعه. ابوالفضل.

(٤) سعدالدین، کذلك.

(۵) کذلك. [اردونك برچوق ارزاق ایله یوریشنه کوره . مترجم]

(٦) سعدالدین ، ٦۸٦ . عالی ، ابوالفضل . [اسیر آلمقدن مقصد دشمنك احوالنی سویلتدیرمکدر. مترجم]

یکیدن تکالیف صلحیه اجراسنه مأموراً معیتنده برچوق آدملرله سلیمك اردوکاهنه عزیمت ایلمش ایدی، عثمانلی پادشاهی، حضورینه غایت کوزل سلاحلرله چیقان بونامه‌برك اطوار محاربانه‌سندن منفعل اوله‌رق: «غوری بوسفارتی ایفا ایتمك ایچون شریعت آدملرندن برینی بوله‌مادیمی ؟» دیدی. اوندن صوکره موغولبایك جوابنه انتظار ویاخود اعتمادنامه‌سنه کسب وقوف ایلمك ایستمکسزین کرك اونك، کرك بتون معیتی خلقنك باشلرینك کسلمسنی امر ایتدی. سفیرك اون آرقه‌داشی اعدام ایدلدی، فقط یونس پاشا، مصر سلطاننك سفیری حقنده حقوق بین الملله رعایت اولنمسنی استرحام ایچون پادشاهك آیاقلرینه قاپانمسی اوزرینه سلیم، امرینی کری آلدی، شو قدرکه موغولبایك بیغنی، صاچلرینی تراش ایتدیره‌رك و هم طوپال، هم اویوز بر اشکه بیندیره‌رك شوحال ایله مصر سلطاننه کوندردی (١). بتون قواعد حقانیتك وشرق مستبدلری ایچون بیله مقدس اولان مصونیت سفرا قاعده‌سنك شوصورتله اونودلمسی مصر سفرینی لکه‌دار ایده‌جك برچوق مناظر وحشتك مقدمه‌سیدر (٢).

صحنهٔ حربه ومملوك حکمدارلرینه‌عطف ایدیله‌جك برلحاظه شمدی بیش نظریمزدن کچه‌جك وقایعی بر روز نوین ایله تنویر ایده‌جکدر.

فرعونلرك، بطلمیوسلرك، رومالیلرك، بیزانسلیلرك استیلاسندن بری مصر سکز عصرایچنده سکز خاندان حکومتك بربرینی تعقیب‌ایتدیکنی کورمشدر. امویه وعباسیه خلیفه‌لری، مصری والیلر معرفتیله اداره ایتمشلردرکه مدت‌حکومتلری چوق سورمین ایکی‌خاندانك مؤسسی اولان طولون (٣) وآخشید (٤) نامنده ایکی ترك بووالیلردندر. فاطمیون (٥) مصرده، بغداد خلافتنه تابع اولمامق اوزره برخلافت تأسیس ایلدیلر، شوصورتله اوزماندن بری اسلامك اك بیوك حاکمیتی نیل ودجله خلیفه‌لری آره‌سنده منقسم اولدی. بیوك صلاح‌الدین، مصرده خاندانك بنیان سطوتنی تأسیس ایتدی،

(١) ابن زینل، ورق ١٤. سهیلی، ورق ١٢. سلیمنامهٔ شکری.

(٢) فقط مصر سلطانی طرفندن پادشاهك ایلچیلرینك تحقیر و توقیف اولندیغی‌ده اونودلماملیدر. (مترجم)

(٣) بنی طولون ٢٤٥ (٨٦٧) دن ٢٩٢ (٩٠٤)یه قدر سلطنت ایتمشلردر، بونلردن درت حکمدار کلمشدر.

(٤) بنی اخشید ٢٢٣ (٩٣٤) دن ٣٥٧ (٩٦٧)یه قدر، بش حکمدار.

(٥) فاطمیلر ٢٩٧ (٩٠٩) دن ٥٦٧ (١١٧١) یه قدر، اون درت حکمدار. مقر حکومتلری مهدیه. حاجی قالفه‌نك تقویم التواریخنه مراجعت.

لکن کندیسندن صوکره آنجق بر عصر بقا بوله‌بیلدی (۱) ، چونکه حکمدارك محافظه‌سنه مأمور اولوب نیل اوزرنده بر قصره نسبتله بحری (۲) دینیلن مملوکلردن بری صوك ابوبیه حکمدارندن تختی غصب ایلدی . بحری مملوکلرینه‌ده چرکس مملوکلری خلف اولدیلر. غرباً قوملرله، شمالا وشرقاً دکیز ایله محدود اولان مصر، قره‌ده جنوبدن حبشیلرك و شمال شرقیدن دخی — آسیا و آفریقایی برلشدیرن برزخدن مرور ایتمك اوزره — سوریه‌لیلرك تعرضندن باشقه بر هجومه معروض دکلدر. خیلی عصرلردن بری حبش طاغلرندن اردولر اینیوب یالکز کوله، آلتون، فیل دیشی صاتار کاربانلر کلیوردی. برزخ جهتنه کلنجه، بوطرفدن استیلا مخاطره‌سی اك اسکی زمانلردن بری بر حاله قالمشیدی ، بناءً علیه مصر حکمدارلری دائما — کندی مملکتلرینك حصول امنیتنه مقتضی بر سد صایدقلری — سوریه‌یه کوز دیکمشلردی. سوریه بعضی کاملاً وبعضی قسماً مصرك حاکیتی طانیمش اولدیغی کبی مصر حکمدارلرینك سوریه‌یی تهدید ایدن آسیا حکمدارلریله اکثریا مناسبات خصمانه‌ده بولنمارى ده طبیعت احوال ایجابانندن ایدی . مصره چول طریقیله یاپیلان عجملرك واثوریه‌لیلرك صوك استیلالرندن، اسکندرك اخلافی میانندهوسه‌لوسیدلرله بطالمیوسلر آره‌سنده وقوعه کلن بر چوق محاربه‌لردن قطع نظر، سوریه و مصر — عباسیلرك تحت حکمنده برلشمش اولمادقلری مدتجه — بوایکی خطه‌نك حکمدارلری طرفندن هر وقت کندی مملکتلرینك جزء متمم ضروریسی اولمق اوزره کورلمشیدی. بناءً علیه طولون اوغلاری، مصرده مجدداً تأسیس ایلدکلری حکومتی سوریه‌نك ضبطیله احکام ایتمکی بالطبع مقتضی کورمش وبوخطه‌یی مستبدانه تصرف ایده‌بیلمك ایچون مظفر اردولرینی انطاکیه و طرسوسه قدر سوق ایتمش ایدیلر (۳). خلیفه‌نك قیزی قطرالندی ایله ازدواج احتشامکارانه‌سی (٤) مشهور اولان طولون زاده خمارویه باباسنك طریق سیاستنی تعقیب ایتدی . اولا شام والیسی ، صوکره مصرك حاکم مستقلی اولان آخشید — اوزمان سوریه وبین‌النهرین خطه‌لرینك حاکمی بنی‌حمدانك

(۱) ٥٦٧ (۱۱۷۱) دن ٦٥٢ (۱۲٥٤)ه قدر، اون بر حکمدار.

(۲) بحر هرنه‌قدر دکیز دیمك ایسه‌ده دریایه مشابهتنه مبنی نیله‌ده بحر دینیلیر. بو بکلر نیل اوزرنده روضه‌ده‌کائن برقصرده ساکن بولنمارندن بحری، یاخود ممالکنه بحریه اسمی آلمشلردر.

(۳) نخبة التواریخ .

(٤) نخبة التواریخ. عبداللطیفده بودوکونك تعریفته مراجعت.

مرکزی اولان — شام وحلبی تسخیر ایلدی لکن آخشیدك اوغلی نامنه حکومت ایدن کافور نامنده‌کی خادم، حمدان خاندانینك الك بیوك حکمداری اولان سیف‌الدوله‌یه قارشی حلبی مدافعه ایده‌مدی. عرب شاعر شهیری متنبی سوریه حکمدارلرندن مصر حکمدارلری طرفنه گه‌رك زمان زمان هم ایکی طرفك موفقیاتنه داستان سرا اولمشدر (۱). فاطمیه‌دن دردنجی خلیفه عزیز بالله آل بویه‌نك برکوله‌سندن دمشقی آلدی ، الك مفرط مستبد اولان خلفی حاکم بامر الله — که سوریه‌یه‌ده بر سفر آچمشیدی — قدسك (۲) تخریباتی وخفیه‌لرینك خدعه‌لری سایه‌سنده، الله اولمق اوزره حرمتلرینی جلب ایتدیکی درزیلرك عبادتی ایله عظیم شهرت قازانمشدر (۳). سوریه اهل صلیبی مصر سلاطین ابوبیه‌سیله دائما محارب بولنمش و فرانسه قرالی طقوزنجی لویی دمیاطك ایکنجی محاصره‌سی اثناسنده‌کی اسارتنده حکمدارلغی ابوبیه‌دن مملوکاره نقل ایدن اختلاله شاهد اولمشدر. بحری مملوکلرینك الك قوتلی ایکی حکمداری اولان بیبارس وقلاوون مصرده‌کی حکومتلرینی سوریه تسخیر مهمیله احکام ایتدیلر. بونلردن برنجیسی مغوللری طرد و قرامطه‌نك قلعه‌سنی تخریب ایتمش ، ایکنجیسی اهل صلیبدن مرقب، لاذقیه، طرابلس ایله دیکر شهرلری آله‌رق خرستیانلرك النده آنجق — قلاوونك اوغلی اشرف خلیل زمانه قدر محافظه ایده‌بیلدکلری — صور و بطلمیوس شهرلری قالمشدر . شو صورتله سوریه ایکی عصر اهل صلیب النده قالدقدن صوکره تیمورك استیلای موقتی استثنا اولنورسه منحصرا بحری و چرکس مملوکلرینك حکومتی آلتنه گچمشدر ، اشبو چرکس مملوکلری اون دردنجی عصرك ابتداسندن باشلامش ووقایعیله مشغول بولندیغمز زمانه قدر یکرمی اوچ حکمدارلری گه‌رك حکومتلری یوز اوتوز درت سنه امتداد ایتمشدر.

چرکس حکمدارلرینك برنجیسی برقوق [٤] ، تیمورك — مصر سراینه التجا ایدن آذربایجان حاکمی احمد جلایرینك طردینی طلب ایتمك اوزره — کوندردیکی ایلچیی اعدام ایله جهانکیرك سطوتنه قارشی طورمش ایدی. مؤخراً تیمور، بوتحقیرك انتقامنی سوریه‌نك یغماسی و حلب ودمشق اهالیسنك قتل عامی صورتیله بر فوقك اوغلندن آلمشدر (٤) . تیمور چکلدکدن صوکره سوریه مصرلیلرك دست حکومتنه عودت

(۱) متنبی، وفاته ۱۸۲٤ .
(۲) نخبة التواریخ. اهل صلیب تاریخی، ویلکن ومیشو (Wilken et Michaud)
(۳) سیلوه‌ستر دوساسی. درزیلرك کتابلری مستخرجاتی.
(٤) جلد ۱، باب ۷ .

ایتدی . سلطان مؤید ابو النصر ظاهر قرهمان و ذوالقدر بکارینك ممالکنه قدر ایصال دست تسخیر ایدهرك رنجیسندن طرسوسی، لارنده‌یی، قیصریه‌یی، ایکنجیسندن مرعشی ، البستانی ، بهسنی‌یی آلدی ، فقط ذوالقدریه بکی مصر سلطانی متبوع طانیدیغندن ممالك مفتوحه‌سی مالکانه صورتنده کندیسنه اعاده اولندی (۱) . اوزماندن بریدرکه ایکی حکومت حدودینك بربرینه قریب اولمسی عثمانلی پادشاهاریله چرکس سلطانلری آره‌سنده ضیق مناسبات وقوعنی ایجاب ایلمشدر . قبریس فاتحی اشرف برسبای بین‌النهرینه قدر مظفریتدن مظفریته انتقال ایله دیاربکری محاصره و آق قویونلو خاندانی حکمداری قره عثمانی عرض تابعیته اجبار ایتدی، او صیره‌لرده شاهرخ طرفندن کوندریلن ایلچیلر مصرده ، مکه و مدینه‌ده خطبه‌نك افندیلری نامنه قرائت اولنمسنی تکلیف ایتمکری اوزرینه ملك اشرف بونلری پای تختندن دکنك ضربه‌لریله طرد ایتدیرمکه جرأت کوسترمدی (۲) . مدت حکومتی سلطنت محمدیه‌نك نهایتندن وسلطنت بایزیدیه‌نك بدایتندن اون سنه‌یه مصادف بولنان سلطان قایتبای، سیاستی عثمانلیلرك سیاستیله زیاده مناسبتی اولان ایلك مصر حکمداریدر، ذوالقدر حکمداری سلیمان بکك میراثی اوغللرندن هانکیسنه عائد اولمق لازم کلدیکی فاتح ایله قایتبای آراسنده باعث اختلاف و مؤخراً بایزید ثانی زمانینده منتج حرب اولهرق بو محاربه عثمانلیلرك بربرینی متعاقب اوچ مغلوبیتندن صوکره فاس سلطانك توسطیله ختام بولمشدر. یکی مخاصمه ظهور ایتمکسزین یکرمی بش سنه کچمش ایدی. آنجق دولت عثمانیه دیاربکرك فتحیله ممالك مصریه‌یه اوطرفدن‌ده هم حدود اولمش و سوریه‌یی تهدید ایتمکده بولنمش اولدیغندن اون آلتی سنه‌دن بری حکومت ایتمکده اولان قانصوغوری حدود ممالکنده یوز کوسترن مخاطره‌یه قارشی آرتق دها زیاده سیرجی قاله‌میوب راردو ایله سوریه‌یه عزیمته قرار ویردی. اسکی چرکس سلطنتلرینك اصول اداره‌سی سوریه ایله مناسبتلرندن دها آز بیلینیر ، فقط هرکسجه معلومدرکه مملوك پاره ایله آلنمش کوله دیمك اولهرق خلفای قدیمه بونلردن عساکر محافظه ترتیب ایتمش ایدیلر ، خلفانك انحطاط شوکتنده ایسه مملوکلر — رومالیلرك پره‌توریه‌ن صنفی کبی — خلافتی اساسندن لرزه‌دار ایدن انقلاباتك باشایجه عاملرندن اولمشلردر. اشبو ترك کوله‌لرندن بر قاچی یکی خاندانلر تأسیس ایتدیلر ، آنجق

(۱) نخبة التواریخ و جهانی.
(۲) نخبة التواریخ.

اسارت هیچ بر یرده — مصرده اولدیغی قدر — مکمل وپارلاق بر تحول کورمه‌مشدر: بوخطه‌ده مملوکلر ایوبیه خاندانینك سقوطندن عثمانلیلرك فتحنه قدر ایکی بچق عصر ظرفنده شرقك اك قوتلی تختلرندن برینی اشغال ایتمشلردر . حتی ترکلر یرلشدکدن صوکره مملوکلر مصرلیلری یینه بویوندورقلری آلتنده بولندردیلر . فقط بو دفعه کندی آره‌لرندن انتخاب ایتدکلری بر کوله‌نك دکل ، عثمانلی پادشاهلرینك کوله‌لرندن برینك عصای حکومتی آلتنده ایدیلر. چرکس مملوکلری مصرده مدت مدیده دوام ایده‌رك نهایت زمانمزده خصملرینك شجاعتی دکل، خیانتله محو اولمشلردر. اکرچه شو صوك زمانلرده مملوکلرك اون سکزنجی عصرده‌کی احوالنه دائر سیاحلرله هیئات علمیه طرفندن آوروپاده برچوق آثار نشر اولنمش ایسه‌ده مملوك حکومتلرینك اوج اقبالده بولندقلری زمانده‌کی، یعنی اون دردنجی واون بشنجی عصرده‌کی حالی پك آز معلومدر ، قرون وسطانك سیاحلری و آوروپالی مورخلر بزه اهمیتسز روایتلردن باشقه باشقه برشی براقامش [٥] و بو حکومتلر حقنده تفصیلات واسعه ویرن و بزجه یالکز اسملری معلوم اولان کتب عربیه [٦] بر مترجمك ظهورینه منتظر قالمشدر. تاریخمزك حجمی مملوکلرك اصلی، سطوتی، سلطانلرینك سرایی، اردولری حقنده آز تفصیلات اعطاسنه مساعددر. عسکرلری اوچ صنفه منقسم اوله‌رق سلاحلرندن زیاده درجهٔ اعتبارلریله بربرندن تمیز ایدرلردی. اك اصیل عداولنان برنجی صنف خالص چرکس کوله‌لرندن ایدی، ایکنجی صنف جلبان، یعنی اسارت آلتنه آلنمش طاقدن متشکل اوله‌رق اکثریسی حبشی ایدی‌که بونلری صاتانلر وطوتانلر زمانمزده جلاب تعبیر اولنور. اوچنجی وصوك صنف قرائیس، یاخود قورصانلردرکه هرملتدن آیلقله طوتلمش آدملردر. هرحکمدار تبدل ایتدکجه بوعسکر درجهٔ اعتبارلرینه کوره جلوس عطیه‌سی آلیرلردی(۱). دولتك اك بیوك مأموریتلرنده بولنان بکلر یکرمی‌درت کشی ایدی ، اردونك باش قوماندانی امیر کبیر عنوانی حائز ایدی (۲) . مملوکلر بیاض البسه کیرلر والت طرفی یشیل یوقاریسی سیاه قاووق طاشیرلردی (۳) . بکلرك ایچ

(۱) مارینی سانوتونك شئونندہ سلطان غوریتك جلوسنده ویردیکی بخشش مملوك باشنه یوز ، جلبانلر اللی ، هر قارنیسه اوتوز دوقه اولق اوزره کوسترلمشدر . پیه‌تر و مارتیر (P. Martire) بخشش یرینه «نفقه» کلهٔ عربیه‌سنی قوللانیر .

(۲) مارینی سانوتودہ‌کی وندیك ایلچیلری راپورلرنده بکلر (Amiragii) امیرلر تسمیه اولنمشدر.

(۳) مارینی سانوتونك شئونی وپیه‌تر و مارتیر: « *Un capello fatto di due divise, verde da basso e di sopra negro* » ورق ۳۲ .

البسه‌سی بیاض ، واك طیشاری کیدکلری ایسه اك پارلاق وغایت مختلف رنکلرده ایدی. قیافتلرنده اك زیاده شایان دقت اولان، غایت بیوك قاووقلری ایدی ؛ بونلره التمش یدمش ذراع اوزونلغنده بز صارلمش اولوب باشك اطرافنده او صورتله بوکیلیر واقسامی برینك ایچندن او صورتله قیویریلیردی که بیوك کوچك بوینوزلر تشکیل ایدردی ؛ بونلرده قاووق صاحبنك رفعت مرتبه‌سنه کوره آلتیدن اونه قدر اولوردی (۱). قرن، یعنی بوینوز شرق قوملرنده قدرت آلهیه وسطوت شاهانه‌نك اك اسکی علامتی اولوب اسکندر کبیر اونلرجه « اسکندر ذو القرنین » (۲) نامندن بشقه برصورتله معروف دکلدر. بو غایت بیوك قاووقلر، اونلری طاشیانلرك باشلرینی مغفرك ثقلتنه آلشدرمغه یاردیم ایدر ، وصانکه سرپوشك یك خفیف اولمسی بیوك مأمورلره لازم اولان وقار ایله تألیفی ناقابل حرکاته سبب اولهجق وصاحبنك خفت افکارینه دلالت ایدهجك کبی برطور جدیت ومکانت ویرردی (۳) . وزیرلرك ، امیرلرك، قاضیلرك، شیخلرك البسه‌سی دها آز اغیر اولمیان قاعده‌لره تابع ایدی [۷]. تشریفات البسه‌سنك اك بیوك زینتی، بونلرك اوزرینه قرآن [کریم] دن آلنمش آیتلر، یاخود اك مشهور شاعرلردن مأخوذ ابیات ایشلنمش اولمسی ایدی (٤) . بیوك مأمورلر ، هجوم ومدافعه حالنده اللرینی تمامیله سربست بولندیره‌بیلمك ایچون قیصه یکلی قافتان کیرلردی، مملوکلرایسه — آمرلرینك حضورنده اللری میداندہ کورنملری پك بیوك عیب اوله‌جغی جهتله — اللرینی بسبتون یکلرینك ایچنه صافلارلردی (٥). اردو موزیقه‌سندن برقسمنك ترنمانه مخصوص بر « طبلخانه » یه مالك اولان یکرمی

(۱) مارینی سانوتونك شئونی: *Di tela sottilissima di Cambai tutto cornuto di 60 e alcuna volta di 70 braccia tirato in varie pieghe e di verse rivolgiture, che vengono in fine a riuscir in corna. Dal piano del Delopan (دلبند) che si fica in capo escono sei corna lunghe, poco meno di sei palme come le corne della lumaca .*

(۲) حال بوکه اسکندر ذوالقرنین باشقه‌در. ترجمهٔ قاموسنده اسکندر ماده‌سنه مراجعت.

(۳) *Per non far alcun goffo brutto sciocco ed indegno di gravità d'uomo nel mover leggermente il capo* پیه‌تر مارتیر، ورق ۳۳ .

(٤) اسکی آلمانیا ایمپراطورلرینك رسمی مانتولرنده‌ده بازیلر وار ایدی.

(٥) *Perche non portano li vesti di sopra con alcun taglio se non nelle maniche, che i Signori, le usano corti e brevi e gli altri quasi fin sopra le difa.* اسکی ایرانلیلرك شاهلر حضورنده‌کی وضعیتلری کبی.

درت بکدن (۱) صوکره یکرمی درت والی کلیرکه اون ایکیسی مصر واون ایکیسی سوریه ایالتلرینی اداره ایدرلردی [۸]. دولتك اك بیوك ایکی مأموری اردوده امیر کبیر، ادارهٔ ملکیه‌ده — عثمانلیلرده وزیر اعظمه معادل اولان — دیوبتدار (۲) ایدی. مماوك دولتنك دیکر بیوك مأمورلری امیر سلاح، آمیر آخور، حاجب الحجاب (باش مابینجی)، امیر خزینه‌داردن عبارت اولهرق ترسانه واخور مستخدملریله سلحدارلر، حاجبلر، دیوبتدارلر بونلرك امرلری آلتنده بولنورلردی. اك بیوك شریعت مأموری قضی القضات عنوانی حائز اولهرق امام ابو حنیفه، امام شافعی، امام مالك، امام حنبل طرفندن تأسیس وتمثیل اولنان مذاهب اربعهٔ سنیه‌یه منسوب درت قاضی اونك اداره‌سی آلتنده ایدی(۳). سلطانك دیوانه ریاست ایتدیکی کونلرده(٤)، قاضیلر، خزینه مأمورلری، اردو مفتشلری (٥) حکمدارك صاغ طرفنده و وظیفهٔ تحریریه‌نك اك بیوك مأموریله مماوك امراسی صول طرفنده (٦) بولنوردی. حرم خادملری (۷) اوزاقجه طوررلردی. دیوان یالکز صالی و پنجشنبه قوریلوردی (۸). سلطان آته بیندیکی زمان باشنك اوزرنده ایپکلی بر شمسیه طوتیلور، و قاووغنك — صیرمه‌لی یازیلرله عنوان سلطنتی منقوش اولان — اوجی آرقه‌سندن صاللانیر ایدی (۹).

(۱) بونك ایچون اوبکاره «صاحب طبلخانات» دینیلیردی.

(۲) وندیك ایلچیلرینك راپورلرنده مصرلغی موجبنجه (Diodar) دیودار دینلمشدر.

(۳) سیوطی. بو درت قاضیلك سلطان بیبارس زمانده تأسیس اولنمشدر.

(٤) پیه‌ترو مارتیر. بومورخ سلطانك ضیافتلری حقنده اوزون تعریفات یازمشدر. اوللوآیه مراجعت، واسقودیاز دانقونك ترجمه‌سی، باب ۳۸، ٤۱؛ ال یازیلری ایضاحات ومستخرجاتی، جلد ٤، ص ۵۷۲.

(٥) وکیل بیت المال وناظر الجیش.

(٦) کتاب السیر.

(۷) *Quasi in quello spatio di mezzo vidi da trenta vecchi sbarbati-che sedevano in certe parte come posticcie. ed intesi che questi erano gli eunuchi del Soldano guardiani delle sue mogliere ed inamorate* پیه‌ترو مارتیر، ص ۳۰.

(۸) سیوطی، حسن المحاضره، باب جلوس السلطان فی دارالعدالة.

(۹) مطرزات بالذهب القاه واسمه. سیوطی. کذلك. اسکی ایران شاهلرینك سکه‌لرنده‌ده کوریلورکه تاجلرك ایکی طرفندن اوجلر صاللانمقده‌در. آوروپا حکمدارلرینك سرایلرنده‌کی قبول راسمه‌لرنده قادینلرك بیونلرندن نسیجه‌لر صاللانمسی عادتی بوندن قالمه‌در.

مملوك سلطانی غوری سکسان درت یاشنده اولدیغی حالده (۱) عثمانلی اردوسیله تقابل ایتمك اوزره امراسی، قاضیلری، الك معروف ایکی شیخی ایله برلکده قاهره‌دن چیقدی. قانصوغورینك اون آلتی سنه مدت حکومتنده هر مملکتدن طوپلادیغی جلبان ومملوکلر اون اوچ بیکه واریوردی، بونلرك یاردیمیله. اسلافندن قالان قورصان صنفنك، تعبیر آخرله اوچنجی درجه‌ده‌کی کولرلرك دیزگینلرینی طوتمق ممکن ایدی. قانصوغوری برخطاده بولندی: بکلرینك هانکیسی شایان امنیت اولدیغنی بیلمدیکندن شوصورتله، عسکرك امتیازاتجه بربرندن فرقلی صنوفه انقسامندن حاصل اولان انتظامسزلغی آرتیریوردی. حکمداره اخلاص ایله مطیع اولان شام والیسی سیبای شبهه آلتنده ایدی، چونکه اونك اسمی سین حرفیله ابتدا ایتمکده اولوب بو سفرك تاریخنی یازمش اولان و علوم خفیه‌ده ید طولاسی بولنان ابن زینل ایسه اسمی سین ایله باشلار بر دشمندن (۲) بیوك مخاطره‌یه دوشه‌جکنی قانصوغوری‌یه خبر ویرمشیدی. مصر سلطانلغنك شامه وصولنده حلب والیسی خیربای ایله سلطان سلیم آره‌سنده‌کی مناسبت خفیه‌یی سیبای حکمداره بیلدیردی، لکن قانصوغوری ابن زینلك کشفنه زعمی جهتیله سیبایك اخبارینه قولاق ویرمدی، ذاتاً اردونك الك ایلری کلن بکلرندن بردی‌غزالی‌ده خیربای ایله متفق اولدیغندن اونك شدتله‌مدافعه‌سنی التزام ایتمشیدی (۳). یالکز، مملکت ایچریسنده عثمانلیلره رهبرلك ایتدکدن صوکره نقاب صداقت آلتنده شامه کیتمکه جرأت ایدن عینتاب بکی خائنلره مخصوص جزایی کوردی [*]. قانصوغوری یولنده دوام ایتدی، ۲۴ آغستوس ۱۵۱۶ (۲۶ رجب ۹۲۲)[۹] تاریخنده ایکی سلطان‌دابق، اوومسنده [۱۰] تقابل ایتدیلرکه روایت اسلامیه‌یه کوره داوود پیغمبرك قبری بوراده‌در (٤) [۱۱]. سلیم، صاغ قول قوماندانلغنی

(۱) وندیك راپورلرینه کوره قانصو سکسان یاشنده ایدی. پیه‌ترو مارتیر ایسه ۱۵۰۲ سنه‌سنده اللی بش یاشنده کوسترديکندن اووقت آلجق یمش یاشنده ایدی. سهیل وابن زینل سکسان آلتی یاشنده دیرلر. اوللوآ، ص ۱۱۶، یمش اوچ یاشنده اولدیغنی یازار: *Haveu una hernia grande à testicoli, la quale fù cagione della sua morte*.

(۲) حال‌بوکه سلطان سلیمك اسمی‌ده سین ایله باشلاپوردی.

(۳) ابن زینل، سلیمنامهٔ کشفی، ورق ٤٤. تاریخ مصر، محمد بن یوسف. سهیلی، ورق ۱۱. سلیمنامهٔ شکری.

(٤) قانته‌میر دابق اووه‌سی دیمك اولان مرج دابق وایق نامنده بر قلعه ظن ایده‌رك « *hh* » اشارتلی حاشیه‌سنده *Buri-Vaik* یازار.

آناطولی بکلربکی زینل پاشا ایله قرەمان بکاربکی خسرو پاشا آرەسنده تقسیم ایدەرك بر عائلهٔ قدیمەیه منسوب اولان شهسوار اوغلو علی بکله رمضان اوغلو محمود بکی اونلرك معیتنه ویردی . صول جناح، بیقلی محمد پاشا ایله آماسیه بکلربکنك قومانده‌سنده ایدی . اردونك جبهه‌سنه طوپلر قونمش و اونلرك اوکی‌ده بر معتاد بر آرابه سدیله ستر ایدلمش ایدی. قانصوغوری صاغ قولنه حلب والیسی خیربای ، صول قولنه شام والیسی سیبای قومش ایدی . اوزون و پك قانلی اولمایان محاربه‌نك عثمانلیلر طرفندن قازانمسی سببی — جالدران محاربه‌سنده‌کی ایرانیلر کبی مصریلرك طوپلری اولمدیغی حالده — ترکلرده طوپ بولنمسنه (۱) منحصر اولمایوب بر طرفدن‌ده جلبانلر حرکت ایتمه‌مشلردر ، بو عسکر، حکمدارك قورصانلری کندیلرینه مرجع طوتدیغی ذهاب باطلنه دوشدکلری جهتله حتی محاربه‌یه کیریشمکسزین قاچدیلر (۲). اك زیاده جلبانلره اعتماد ایدن و شخصنه اوقدر صادق بولمادیغی (۳) قورصانلردن قورتمق فکرنده و فقط جلبانلری محافظه آرزوسنده بولنان غوری دشمن آتشنه سورمك ایچون اوتەکیلری ایلك صفه یرلشدرمش ایدی . جلبانلر غورینك اصل نیتنی بیله‌میه‌رك بووضعیت کندیلرینك بغیرحق نظر التفاتدن سقوطلری نتیجه‌سی اولدیغنه حکم ایتدیلر ومخاطره‌نك اك شدتلی زمانده یرلرندن هیچ قیملدانمادیلر . آنجق بیك قورصان تلف اولەرق (٤) مصر اردوسنك بقیه‌سی داغیلیوردی . سکسانلك مصر سلطانی، عسکرینك هزیمت و فرارینه منجذب اولەرق یا اختیارلغندن ، یا نزولدن، یاخود بکارندن برینك خیانتیله برکول کنارنده ترك حیات ایلدی (٥) . ایشته

(۱) ابن زینل وسهیل، ورق ۱٤، کوچك بیوك طوپلری بش یوزه چیقاررلر.

(۲) ابن زینل . سلیمنامهٔ شکری . سهیلی، ورق ۱۳ . سلیمنامهٔ کشفی، ورق ۵۰ ، ومتعاقب ورقەلر.

(۳) سلفلرندن قاله کولەلرك مقدارینی ممکن اولدیغی قدر آزالدوب کندی کولەلرینی چوغالتمق مصر سلطانلرینك اوتەدن بری اتخاذ ایتدکلری بر سیاست ایدی.

(٤) مارینی سانوتوده وندیك راپورلری : *Non sono morti che in circa 1000 schiavi che è pochissima cosa, ma hanno tutto il paese contrario, mancano di capo e di denari, inspauriti dal'artilleria.*

(٥) مارینی سانوتوده وندیك راپورلری : *Il Soldano volendo montar a cavallo cascò, e un altra volta, volendo montar il cavallo cascò e il Soldano spirò; era di anni 80.* البکری تاریخی تزولدن وفات ایتدیکتی یازار. پارس کتبخانه‌سی ایضاحات ومستخرجاتی، ص ۱۷۲.

غورینك قورصانلری باشندن دفع ایتمك تصوری، کندیسنی خصمك ایلك هجوملرینه معروض طوتمرق نخت وحیاتی ومصرکده یالکز حلبی دکل ، بتون سوریه‌یی غائب ایتمسنه مال اولدی. یونس پاشا، حلب یولنی طوتان خبربابی تعقیبه مأمور اولدی ؛ لکن خیربای ، قلعه‌یه جان آتمجق یرده ، یولدن دوندی ؛ خیانتیله پادشاهك توجهنه مظهر اولمق ایچون آلچاقجه یونس پاشایه تسلیم اولدی [*]. سلیم، غورینك جادرنده ایکی یوز قنطار کموش ایله یوز قنطار آلتونی حاوی بر خزینهٔ عظیمه بولدی . محاربه میداننده قالان اولولرك آرهسنده مصر امیرکبیری سودون عجمی ایله مملوك سلطانلرینك اك جسور بکلرندن برینك جسدلری بولندی (۱) ؛ سلیم بونلرك رتبه‌لرینه لایق احترامات ایله دفننی اراده ایتدی. قنصوغورینك جسدینی معاینه‌یه کوندرلمش اولان برچاوش، اونك باشنی کسه‌رك پادشاهك آیاقلری آلتنه وضع ایتمك اوزره کتیرمش ایدی، لکن خنکار، غورینك حائز اولدیغی مرتبهٔ سلطنتك خاطره‌سنه حرمتسزلك کوستر‌لمسنه منفعل اوله‌رق چاوشك بوتملق منفورینه مقابل باشنی کسمك ایستدی، ونهایت، وزرانك اصرار شدیدی اوزرینه عزلیله اکتفا ایتدی (۲) . حلب اهالیسی، سلطان سلیمك کلمکده اولدیغنی خبر آلنجه استقبال ایله صداقتلرینه یمین ایتمك اوزره، شهردن چیقوب میدان ازرقده طوپلاندیلر . پادشاهك النه حلب ایله برلکده اوموملادق خزینه‌لر کیرمشیدی : بر ملیون دوقه واقشهٔ قیمتداردن معمول وواشاق وسمور قابلی اوچ بیك قاتدن زیاده البسه (۳). سلطان سلیم، کرك موقعی، کرك تجارتی جهتیله مهم اولان بو شهرك تنظیم اداره‌سنه مسارعتله پیشدار قوماندانی قره‌چه پاشایی والی ، چوملکجی زاده کمال چلبی قاضی تعیین ایلدی . شهزاده سلیمانه ، اجنبی دولتلرینه ، ساقیز جنویزلرینه (٤) ، وندیکلیلره ظفرنامه‌لر یازلدی. حلبك سقوطی، ملاطیه ، دیوریکی (٥) ، بهسنی (٦) ، عینتاب (٧) ، قلعة

(۱) قانصو بن سلطان چرکس. سهیل، ورق ۱٦، ابن زنبله کوره سلیمك یکنی — که پدری شهزاده احمدك وفاتندن صوکره مصره اتجا ایتمشیدی — بومحاربه‌ده تلف اولمشدر.

(۲) سعدالدین، صولاق زاده، نخبة التواریخ .

(۳) سهیلی ، ورق ۱۸ . ابن زنبل، سلیمنامهٔ شکری ، سعدالدین، ٤، ورق ٦۸۹ . صولاق زاده، ورق ۹۱ . عالی .

(٤) بومکتوبلر حلبدن ۲۷ آغستوس ۱۵۱٦ تاریخیله مورخدر. مارینی سانوتونك شئونی.

(٥) جهانما ، ص ٦۲٤ . دیوریکی الیوم سیواس ایالتنه تابعدر. وقتیله مصر حکومتنه تابع بولنمش ایسه دشمن ممالکنك اورتهسنده غائب اولمش برمملکت فیلندن ایمش دیمکدر.

(٦) جهانما، ص ٥۹۹ .

(۷) عینتاب حلبك شمالنده اوچ فرسخ مسافه‌ده‌در. جهانما، ص ٤۹۹ .

الروم کبی مصر حدودنده (۱) ومملوکلر النده بولنان دیکر مواقعك کاملاً عثمانلیلره انتقالنی موجب اولدی. سلطان سلیم ایلك دفعه حلب جامع کبیرنده صلات جمعه‌یی ادا ایلدیکی زمان خطیب، القاب شاهانه‌یه مکه ومدینهٔ بلدهٔ مقدسه‌لرینك خادمی [خادم الحرمین الشریفین] وصفنی علاوه ایتـدی که او زمانه قدر بو وصف ملوك حکـمدارلرینه منحصر ایدی. شو دقت ماهرانه سـلیمك حرص شائنه پك موافق کلدی، فرط شکرانندن، بیك دوقه‌دن زیاده دکری اولان قافتانی چیقاره‌رق خطیب، نبض آشنایه ویردی [۱۲] (۲). سلیم بو خصوصده، شاعر کعب بن زهیرك قصـیدهٔ مدحیه‌سنه مقابل برده‌سنی ویرمش اولان [حضرت] پیغمبره امتثال کوسـتردی [۱۳].

حلب الشهبا (۳) استانبول، ادرنه، بروسـه، قاهره، شام شهرلرندن صوکره صایلیر: بو التنجی عثمانلی بلدهٔ جسیمه‌سی اسـکی بروبا، نام آخرله خالیبون (٤) شهرینك موقعنده‌در. روایات قدیمه‌یه کوره ابراهیم پیغمبرك مسافرپرورلك منظره‌لری، ضیافتاری اوراده وقوع بولمشدرکه بو احوال کندیسنی انظار مسلمینده مقدس عد ایتدیرر(٥). حلب صحرای وسیعنده یدی تپه واردر (٦)؛ بونلردن دردی — اون اوچنجی عصرك نهایتلرنده انشا اولنان (۷) — ایلك قلعه‌نك سورلری داخلنده‌در. غربنده «قویق» (۸) نهری کچرکه صولادینی بوستان وباغلرك قاووناری، خیارلری، حلواجی قباقلری، اوزوملری، خصوصا قارپوزلری مشهوردر (۹). شهرك اون ایکی

(۱) سعدالدین، ٤، ورق ٦۹۰. صولاق زاده، ورق ۹۱. [«ملطیه، دورکی، درنده، منشار، کومی، کرکر، بهسنی، کاخته، قلعة الروم وعنتاب» سعدالدین، جلد۲، ص ۳۳۹. مترجم]

(۲) سوریه ومصرك تسخیری وحرمینك خدمتی امرنده‌کی عزیمت صادقهٔ سلیمی، سلطان مصرك وفاتنی ایجاب ایدن غلبهٔ عظیمه ایله صورت سهولت بولمش اولسنه‌مبنی خطیبك آلدیغی امر موجبنجه عنوان خدمت حرمینی علاوه‌ایتمی طبیعی اولدیغی کبی پادشاهك بویله برمظهریت اوزرینه احسانده بولنمی عادات شرقیه اقتضاسندن ایدی. هامه‌رك، خطیبه تملق اسناد ایتمی واحسانی چوق کورر کورنمی عادات شرقیه‌یه عدم وقوفندندر. (مترجم)

(۳) قیر آنه دخی وصف اولان اشهب لفظنك مؤنثی.

(٤) Chalybon, Beroia.

(٥) جهانما، ص ٥۹۳. روسـل (Roussel) وآرویو (Arvieux) یه مراجعت.

(٦) آرویو، ۱۷٥٥، جلد ٤.

(۷) سنهٔ هجریه ٦۹۰ (۱۲۹۱). جهانما، ص ٥۹۳.

(۸) اسم تصغیر وزننده‌در. ترکجه‌نك قواق لفظندن مأخوذ بولندیغی ده روایت اولنور. (مترجم)

(۹) روسل، حلب تاریخ طبیعیسی وجهانما. [دیاربکرك قارپوزلری ده مشهور وحملری چوق بیوك ایسـه‌ده ایکیسی بر سفره‌ده جمع ایله تجربه ایدلدکده حلب قارپوزلری الیافك اینجه‌لکی ولذتی ایله دیاربکر محصولنه درجات ایله فائق اولدیغی آکلاشیلیر. مترجم]

قاپیسندن هر بری اون ایکی محله‌دن برینه کوتورر (۱). اهالیسی ایکی یوز اللی بیکدن زیاده‌در (۲) حلب ایالت مرکزی اوله‌رق یدی سنجاغی واردر (۳). حدودی فرات ساحللرینه وبو نهر اوزونلغنجه بالسدن (قدیم باربالیسوس) [۱٤] بیره، نام آخرله بیره‌جك (قدیم بیرتا) ه قدر امتداد ایدر. منبج (قدیم هیه‌راپولیس) (٤)، معرة‌النعمان حلب دائرهٔ قضاسی داخلنده‌در. برنجی بلده سوریه‌للرك درکنو نامنده‌کی آلهٔ کبیره‌لرینك معبدیله، ایکنجیسی مؤسسی اولان عرب حکمداری نعمان وشاعر ابوالعلاایله‌مشهوردر، ابوالعلانك اشعاری‌قوی برحس حریت‌ایله مالی‌اوله‌رق کندیسی مسقط‌رأسنه‌نسبتله معری‌نامنی المشدر(٥). حلب‌ایالتی‌اعالیسی غرباً انطاکیه‌یه وشرقاً فراته دوغری ترکمن وکردلر ایله عشائر مختلفه‌یه منسوب عربلردن [۱٥] مرکب بر خلیطه‌در. بوراده مورخك انظارینه برچوق ملاحظات معروض اولمغه شتاب ایدر. برنجی بازیدك، تیموره اسیر اولمازدن آز وقت مقدم، قاهره‌ده مقیم اولان خلیفهٔ فخری عباسیدن مملوك حکمداری بیبارسك دلالتیله سلطان عنوانی الدینی

(۱) روسل اثرنده فی‌الحقیقه یالکزطقوز قاپیدن بحث ایدر ایسه‌ده خریطه‌سنده اسملریله اون قاپی مذکوردر.

(۲) روسله کوره ایکی یوز اوتوز بش بیك؛ اروییوبه کوره ایکی یوز طقسان بیك؛ تاورنیه‌یه (Tavernier) کوره ایکی‌یوزاللی سکزبیك. [حلب شهرینی قاموس‌الاعلام ۱٥٥ جامع، ۱٦٤ مسجد، ۲۳ مدرسه، براعدادیه، برفرانسز مکتبی، ۲۳ تکیه، ۱٥ کلیسا، ۷۳ حمام، ۱۲۰ خانه، ۱۱ کوپری، ۱۰۲,۰۰۰ نفوس ایله قید ایدر. دور سابقك انشاآتندن اولان اعدادیه ایله کوپری کوزل آثار معماریه‌دندر. جمیل پاشانك والیلکی زمانده خارج شهرده جمالیه اسمیله انشاسنه ابتدار اولنان محله کیتدکجه بویومشدر. اخیراً بیروت تیمور یولی حلبه قدر کلمشدر. بغداد تیمور یولی دخی اورادن کچه‌جکدر. مترجم یدی سکز سنه اولکی حسابنه کوره حلبك او وقتکی نفوسنی یوز اللی بیك تخمین و شمدی تیمور یوللردن دولایی ایکی یوز بیکه تقرب ایلدیکنی ظن ایدر. اکرچه بعض سنه‌لر میزان الحراره صفردن اون درت درجه آشاغی‌یه قدر دوشرسه‌ده قیشی سورکسزدر، یازینده حرارتی شدتلی اولمقله‌برابر ضرر سز و هواسی پك کوزلدر. بر سنه‌دن اشاغی مدفع اولادینی جهتله حبة السنه دینیلن چیبانه طب هنوز چاره بولمدیسه‌ده، یوزده چیقدیغی حالده دخی حسنه ضرر ویرمز. حلب سنجاقلری: حلب، اورفه، مرعش. فقط مرعش ایله اورفه‌نك حلبه مناسبتلری ضعیفدر].

(۳) جهاننمایه کوره، ص ٥۹۳. یدی‌سنجاغی شونلردر: ۱، آطنه ۲، حلب ۳، بالس، ٤. بیره‌جك، ٥، عزیز [؟] ٦، کلیس ۷، معره.

(٤) مانه‌ره، ٤، ۱، ص ٥۱۰. منبج بیزانسلیلرك Μονβέσια (مونبه‌سیا) سیدر. (هیه‌راپولیس : Hierapolis).

(٥) جهاننما، ص ۲۹۲.

زماندن بری یوزاوتوز سنه کچمش ایدی. اونك بشنجی خلفی سلیم، اوزمان سوریه‌ده تاتار جهانکیرینك اثرینی تعقیب ایدبوردی. جدینك غالبنه اوقدر شدتلی بر صورتده مقاومت ایتمش و دعا مقدم اهل صلیب محاربه‌لرنده نجه مشهور جنکاورلرك وقایع سلاحنه تماشاکاه اولمش اولان بو موقعی سهولتله تسخیر ایتدی. عمرك، سوریه‌نك بقیه‌سیله برابر بیزانسلردن آلمش اولدیغی حلب امویه و عباسیه خلیفه‌لرینك و دها صوکره مصر خاندانلری طرفندن والیلکنه نصب اولنان طولون و آخشید اوغللرینك النه کچه‌رك نهایت حمدان سلاله‌سنك حکمدار کبیری سیف‌الدوله برحکومت مستقله‌یه مقر اتخاذ ایتدی. سیف‌الدوله سلاح ظفرینی بتون آسیای‌صغرایه ایریشدیره‌رك بیوك دومه‌ستیقی (۱) مغلوب ومحبوس ایتدی و اولیمپ اتکنده [کشیش طاغی] و عادتا بیزانسی کوره‌جك برنقطه‌ده بولنان بروسه‌نك فتحنه قدر کیتدی. لکن سیف‌الدوله سوریه‌یه عودت ایدرکن رومالر کندیسنی بر بوغازده آکسزین باصدیردقلرندن کوجلکله قورتیله‌بیلدی . بو موفقیت اوزرینه بیزانسلیلر کرك حلب و کرك حمص، حما، شیزر، معره بلده‌لرینی تکرار تسخیر وآمد ونصیبینه قدر فراتك اوته‌طرفنده‌کی مملکتلری تخریب ایلدیلر. سیف‌الدوله تکرار بیزانسلیلرك النه آلدیغی اسکی پای تختنده [۱۶] وفات ایتدی . خصماسی اللرینه دوشمه‌مك ایچون نعشنك میافارقینه نقلنی وصیت ایتمش ایدی . بو احتیاط فائده‌سز دکلدی . زیرا کلاب عشیرتندن صالح ابن مرداس حلبی سیف الدوله‌نك حفیدندن نزع ایده‌رك صالح خاندانی اللی سنه بو مملکتده حکومت سوردی [۱۷] . مرداس خاندانی حکومتنك انقاضی اوزرینه ، اهل صلیبك سوریه‌یه برنجی استیلالرینه دوغری ، سلجوق خاندانلرنك بر شعبه‌سی تأسیس دولت ایده‌رك آز وقت ایچنده بتون آسیایه توسیع استیلا ایلدیلر. قارداشی اولدیرن رضوان [۱۸] . انطاکیه‌نك اهل صلیب طرفندن ضبطندن صوکره حلبده دمشق ، حمص (۲) موصل (۳) حکمدارلرینی برلشدیره‌رك خرستیانلرله انطاکیه سورلری آلتنده‌کی محاربهٔ مشهوره‌یه کیریشمش ایدی . لکن موصل حکمداری

(۱) برنجی جلده اخطار اولندیغی اوزره خادم کبیر معناسنه ایسه‌ده بیزانس حکومتنده عساکر بریه باش‌قوماندانی دیمکدرکه سیف‌الدوله‌نك مداحی اولان متنبینك اشعارنده «دمستق» املاسنه‌در. (مترجم)

(۲) حمص حاکمی جناح الدوله .

(۳) توغتکین. حلبده تشکل ایدن بواتفاقك روحی رضوان ایدی. نخبة التوارنجه مراجعت.

قربوغانك (۱) خطاسیله مسلمان عسکرینك اردوکاهی کاملاً دشمن النه کچدی. رضوانك وفاتندن صوکره خادم لؤلؤ متوفی حکمدارك اوغللری نامنه حکومتی دردست ایتدیکی زمان حلبلیلر کندیلرینه والی اولمق ایچون ارتوق خاندانندن قوتیله شهرتکیر اولان ماردین بکی ایل غازی‌یی دعوت ایتدیلر. ایل غازی، اولا موصل آتابکی آقسانغیر (۲) علیهنه دمشق حاکمی توغتکین و خرستیانلرله اتفاق ایتمش ایدی، آنجق مؤخراً اینه بو آقسانغیرله اتفاق ایده‌رك صلیبیونی اثارب (سارپتا) صحراسنده قانلی بر مغلوبیته اوغراتدی (۱۵ جمادی‌الاولی ۵۱۳ — ۲۴ آغستوس ۱۱۱۹) (۳). اون سنه صوکره حلبده خرستیانلر ایچون دها قورقونج بر دشمن، یعنی آتابك عمادالدین زنکی ظهور ایلدی؛ عادل، فقط شدتلی اولان بوجنکاور کندیسنه جیزمش اولدیغی خط حرکتی تعقیب ایده‌رك خطه‌ك بتون ترك بکلرینی و خرستیان پرنسلرینی مغلوب ایتمکه موفق اولدی. اهل صلیب اوزرینه حاب جوارنده قازانمش اولدیغی برمظفریت، اثارب (سارپتا) [*] قلعه‌سنك النه کچمسنی تأمین ایده‌رك — حلبه یقینلغی پك مخاطره‌لی اولدیغی و حال انفرادی بر تعرض وقتنده محافظه‌سنی اشکال ایلدیکی ایچون — دیوارلرینی ییقدی (٤). عمادالدینك اوغلی نورالدین و خاندان ایوبی مؤسسی صلاح‌الدین ایسه خرستیان اردولری ایچون سلفلری ایل غازی و رضوانلدن دها مدهش اولدیلر. صلیبیون النده قالان بر قاچ شهردن ماعدا بتون سوریه‌یه مالك اولان بو ایکی حکمدار حلبی‌ده دائرهٔ استیلالرینه آلدیلر. حلب، ایوبیه عائله‌سنك انطفاسندن صوکره بحری مملوکلرینه. اونلردن چرکس مملوکلرینه. نهایت عثمانلیلره انتقال ایلدی [۱۹].

سایم، برقاچ کون حلبده قالدقدن صوکره حما (قدیم اپیفانیا) یولنی طوتدی. بو شهرك رومالر طرفندن ویریلن نام احتشامه لیاقتی آنجق سوریه‌نك او قطعه‌سنده یرلشن ایوبیه شعبه‌سنك ایکنجی وصوکدن اولکی ایکی حکمدارینك شان ادبیلرندن نشأت ایده‌بیلیر. بو ایکی حکمدار، آوروپاده چوق زمانلر نا معروف قالمش اولان

(۱) قربوغادر؛ قوربوغا دکل.

(۲) اقسانغیردر؛ اقسونغور دکل.

(۳) ویلکن (*Geschichte der Kreuzzüge*, Wilken) اهل صلیب تاریخی، ۲، ص ٤۳۵.

(٤) نخبة التواریخ. بو مظفریت و آثاره دیوارلرینك هدمی نه میشوده واردر، نه ده ویلکنده.

ملك شاعر ومورخ منصور [۲۰] ایله شرق تاریخ وجغرافیاسنك اك ایی مؤلفلرندن بری اولان ابوالفدادر. لکن آسیا ادبیاتنده شهرت قازانان بوایکی حکمدارك قبرلری بوکون سیاحلرك انظار دقتنی — صدای یك آهنکلری عربلرك اشعار حزینانه‌سنده اوقدر چوق اطرا ایدیلان — ناعوره اسمنده‌کی بیوك صو دولابلرندن زیاده جلب ایتمز (۱) . سلیم، حما حکومتنی کوزلجه قاسم پاشایه ویردی که بوذات — مؤخراً بیوك سلیمانك وزیری اولەرق برجامع، برمدرسه، حماملر ومنافع عمومیه‌یه عائد دیکر مؤسسات انشا ایتمش واستانبول اهالیسی اونك خاطره‌سنی توقیراً بلده‌نك برباشلیجه محله‌سنی نامیله توسیم ایتشدر (۲). عثمانلی اردوسی مقاومته تصادف ایتمکسزین حمصه (قدیم امه‌سسه) قدر حرکتنده دوام ایلدی. وقتیله تدمر (پالمیر)[*] ملکه‌سی زینبك (زه‌نوبی) — دها مساعد برنتیجه‌یه مستحق برشجاعتله — ایمپراطور اوره‌لیه‌ن ایله ایله محاربه‌سی بو شهرك قرینده وقوع بولمشدر . تاریخ قدیمده سوریه‌لی خورشید پرست آپولونك مذهبیله شهرت بولەرق بر ایوبیه شعبه‌سنك صوك قرار کاهی اولان و مدت مدیده مصرلی والیلرك ظلمی و بدویلرك (۳) حیدودلقلری آلتنده ایکیه‌ین حمص بلده‌سنك مرکز اتخاذیله تشکیل اولنان بوسنجاق روم‌ایلیدن اهمان اوغلی نامنده برترکه مالکانه‌صورتنده تفویض اولندی. سلطان سلیم(٤)، مملوك بکلربنك یکی

(۱) منتخبات اشعار عربیه‌یه مراجعت . ابوالفدا ، جهانما ؛ شورای دولت اعضاسندن اوەرس (Ewers) معرفتیله نشر اولنان ، ریختەرك (Richter) شرق سیاحتنامه‌سی، ص ۱۳۳، حما ناعوره‌لرینی تصویر ایدر.

(۲) سعدالدین، صولاق‌زاده. [قاسم پاشا محلات جسیمه‌سنك — ملك المؤتك اك صادق خدمتکاری اولان — معهود دره‌سیله بلدهٔ طیبه‌یه نه کوزل یاراشدیغنی و بو محلاتی تأسیس ایدن ذاتك خاطره‌سنه نصل عرض توقیرات ایتمکده بولندیغمزی کوزلجه قاسم پاشا کورمش اولسه بزه نه قدر کوزل سوزلر سویلردی. مترجم]

(۳) جهانما، ص ۲۹۰، دیورکه : « حاکملرك ظلم وستمندن وعربلرك استیلاسندن » . سلیمنامهٔ جلال زاده، باب ۳۰ .

(٤) وندیك ایلچیلرینك راپورلرنده عثمانلیلرك بوصیره‌ده‌کی قوتی شویله کوستریلیور: *8,000 Janissari, tra i quali 4000 schopetari, 25 a 30 mille cavalli 50 carrete artiglieria* (۸۰۰۰ یکیچری، ٤۰۰۰ سپاهی، ۲۵ دن ۳۰ بیکه قدر سواری، اللی طاقم طوپ). بونلر مصرلیلرك حلب محاربه‌سنده اولکی قوتندن بحث ایدرکن ده شویله سویلرلر: *Li Mameluchi 12,000, e coi Arabi 60,000* (۱۲۰۰۰ مملوك، ٦۰۰۰۰ عرب). عثمانلی مورخلری واونلردن استنساخ ایدنلر حقیقتده اللی عددن عبارت اولان طوپلری بش یوز یاپمشلردر.

بر سلطان انتخاب ایتمك اوزره دمشقده برلشوب‌ده اویوشه‌مقسزین قاهره‌یه عزیمت ایتدکلرینی (۲۲ ایلول) خبر آلنجه‌یه قدر شام اوزرینه یوریمدی ؛ لکن ایلول نهایتلرینه دوغری سلیمك سنجاقلری دمشقك بر محله‌سی اولان مصطبه دیوارلری اوزرنده اهتزاز ایدیوردی . مملوکلرك مدافعهٔ موقعه مأمور ایتمش اولدقلری عرب امیری ناصرالدین خیربایك تکلیفاتنه منجذب اوله‌رق عثمانلیلره تسلیمیت کوستردی ؛ مصطبه‌یه مواصلتندن اون ایکی کون صوکره سلیم دمشقه دخول وقصر ابلقه نزول ایتمکله سوریه قلعه‌لری قوماندانلری، عرب بکلری [۲۱]، لبنان درزیلری عرض عبودیته کلدیلر. طرابلس ، قدس ، صفد حکومتلرینی اسکندر پاشا زاده مصطفایه، اورنوس اوغلنه، مستنصر اوغلنه توجیه ایلدی (۱) ؛ درزیلرك‌ده جلب قلوبی ایچون اونلرك امراسندن معن اوغلنه سنجاق بکلکی ویردی [۲۲] . عیسی بك زاده محمد بك ؛ سوریه حدودی اوزرنده پیشدار کبی بر موقعده بولنان غزه‌یی سنجاق بکی صفتیله ضبط ایتمك ایچون ایکی بیك سواری ایله اوطرفه کوندرلدی [۲۳] . پادشاه قیشك درت آینی شامده کچیردی . بو آیلردن اوچی — که ۱۵۱۶ سنه‌سنك تشرین اولی، تشرین ثانیسی، کانون اولیدر — رمضان ایله شوال وذی القعده وذی الحجه‌یه مصادف اوله‌رق قدیم عربلرك صوم و استراحت وحجه تخصیص ایتدکلری زمانلردر. سلیم، خالی وقتلرینی خلفای امویه‌نك و نیجه بیوك حکمدارلرك اقامتکاهی اولان بو شهرك آبده‌لرینی و اسلامك اك مشهور مشایخنك قبرلرینی زیارته صرف ایتدی . دمشقك زیاده شایان دقت اولمسی خاطراتجه ومبانیٔ تاریخیه‌جه اوقدر زنکین اولان بو شهری زیارتنده عثمانلی پادشاهنی تعقیب ایتمکلکمزی بزم ایچون بر وظیفه عد ایتدیرمشدر. نامی توراتده مذکور اولان دمشق ، نام آخرله داماس عثمانلی دولتنك بشنجی شهریدر ؛ القاب شاهانه‌نك تحریری صیره‌سنده دائما شامی تعقیب ایدن جنت مشام وصفی شهرك وجوارینك کوزللکنی اشعاره کافیدر. شام ، بتون دنیانك اك کوزل اووه‌لرندن ومسلمان جغرافیوننك ریاض جنت توسیم ایتدکلری درت وادیدن بری اولان غوطه صحراسی اوزرنده رفعت نموندر. سراپا زمرد کبی اولان وناقابل تعداد نباتات واشجار مثمره ایله مستور بولنان بو صحرای ذی احتشام شهر ایله قاسیون (قاسیوس) (۲)

(۱) سعدالدین، ورق ۶۰۱. صولاق‌زاده، ورق ۳۲. ادریسك اوغلی، ۱۱۰، عالی.

(۲) بو طاغده و سلوقیه‌ده‌کی قاسیوس ([illegible]) طاغی اوزرنده [illegible] قاسیوس (Jupiter. C.) ك بر معبدی بولنوردی. مانه‌ر، جغرافیا، ۶، ۱، ص ۴۵۱

طاغی آره‌سنده ایکی فرسخ بر مسافه‌یه امتداد ایدر. هر بردی (قدیم قریزوروآس) [*] نهری ایله اروا اولنور؛ اوصورتده‌که هرطرفنده — دائما قومدن عبارت چوللرینك ایچنده کونشدن یاندیغی جهتله عربك تصور ایتدیکی فردوس خیالینك ایکی شرط ضروریسی اولان — صاف بر صو و تازه چمنلر کوریلور. اسپانیا عربلری ده غرناطه‌یی بونك ایچون اندلس شبه جزیره‌سنك جنتی اسمیله تسمیه ایلمشلردر (۱). بردی نهری بو منبت اوواده یدی قوله انقسام ایتدیکی کبی (۲) طاغ شلاله‌سندن اقوب کلان فنجا منبعی صولری‌ده وادی‌یی اسقا ایلر. وادیٔ شامك کوزللکی عرب جغرافیونی طرفندن بو بلده‌نك «خال عذار جهان (۳)، شهبال طاووس جنان، عقد طبیعیٔ حسن و آن» و «ارم ذات العماد» کبی وصفلرله توصیف ایدلمسنی موجب اولمشدر (٤). آسیانك بو جنتی حقنده‌کی تعریفات یتمشه قدر جدول، اون سکزه قدر منبع ایله هردرلو اشجار مثمره، سبزه، ذخیره، چیچك یتشدیرر یکرمی بره قدر کوچك وادی [۲٤] تعداد ایتمکده‌درلر [۲۵]. دمشقك کللری[۲٦]، آیوالری، اوزوملری، لیمونلری، اینجیرلری، آرمودلری آسیانك هرطرفنده مشهوردر. بناءً علیه زمان شبابنده — فاتح صفتیله دکل، تاجرصفتیله — بوشهره کلمش اولان [حضرت] پیغمبر شامه پك مسعود عنوانی ویرمش واصحابندن بونك سببنی سؤال ایدن برذاته

(۱) بوسببه‌مبنیدرکه تورنفور (Tournefort) بروسه حقنده شویله سویلر: «فی‌الحقیقه موقعیله، چشمه‌لریله دنیاده غرناطه‌یه اك زیاده مشابه اولان بلده‌یی انتخاب ایلدیلر.» ۲۱ نجی مکتوب.

(۲) «علی بك»ه مراجعت، ۳، ۳۷۱. یدی ثانیه‌یه ویدی سیاره‌یه مخصوص اولمق‌اوزره دمشقك فی‌الاصل یدی قاپیسی وار ایدی.

(۳) حسن وعشق صاحبی حضرت شیخك، رئیس الکتاب راشدك برغزلنی تخمیسندن:

«بن» دیدمسه عرصهٔ جنت سواد شامدر، * نکته‌در قصدم، قیاس ایتمه خیال خامدر؛
نقطه‌صیغماز، نطقه کلمز برغریب ایهامدر(۱)؛ * عارض دلبرده صانمه خال عنبر فامدر؛
عکس داغ سینهٔ افتادهٔ ناکامدر.

مصراعلری — که ادبیات قدیمه‌نك مفتون اولدیغی بعض صنایعی حاوی اولمقله برابر «جنت شامك یا آلتنده، یا اوستنده‌در» ضرب مثلنه‌ده تلمیحی شاملدر — بلدهٔ دمشقك خد عالمده خال اعتبارینی‌ده مخطر دوشمشدر. (مترجم)

(٤) Pokok ده «*fege*» دینین محلدر، تورانده فارفار نامیله یاد اولنان محل هیچ شبهه‌سز جنتدن باشقه بر شی دکلدر.

(۱) چونکه «بن» لفظنه باشقه نقطه صیغشدیریله‌ماز؛ وسالکان طریقت مولویه خودنما اولقدن احترازاً نطقلرنده، یعنی سوزلرنده «بن» لفظندن تحاشی ایدرلر.

ملائکهٔ خدانك بو شهر اوزرینه جناحارینی بسط ایتدیکنی بیان ایلمشدر . بوندن ماعدا جناب حق قرآنده «تین» و «زیتون»، یعنی دمشق وقدس ایله [*] طورسیناء مکه اوزرینه قسم ایلمشدر [۲۷] . هابیلك الله قربان عرض ایتمسی . قارداشنی اعدام ایلمسی ، آدم و حوانك بر قسم وقایع حیاتیه‌سی ، ابراهیمك تولدی روایات اسلامه کوره بوراده وقوعه کلدیکی کبی والدهٔ یسوعك خانه‌سی ده بوراده ایدی (۱) . بو خطهٔ جنت نمون خلفانك مطلقا نظر دقتنی واردوللرینی جلب ایتمك لازم کلیردی . اصحاب پیغمبریدن و اسلامك اك مهارتلی قائدلرندن سیف الله عنوانیله معروف خالدوامین الامه عنوانیله معروف ابوعبیدة الجراح دمشق اوزرینه یورویه‌رك ایکی نقطهٔ مخالفه‌دن وایکیسی بردن محاصره ایلدیلر. ابوعبیده شامك بالمطاوعه تسلیمنی قبول ایتدی. خالد ایسه بوتکلیفی رد ایلدی. ابوعبیده بالرضا آجیلان قاپیلردن کیرمکده ایکن خالد دیوارلری تضییق ایله شهره فاتحانه داخل اولیوردی . رأس یحیایه احترامکاه اولان شام بیوك کلیسای بلده وسوریه‌نك اسلام وخرستیانلری آره‌سنده بادیٔ منازعه اولهرق ایکی طرفك ائتلاف ایده‌مه‌لری اوزرینه ایکیسی آره‌سنده مقاسمه ایدلمش ایدی ؛ لکن امیه خاندانندن بشنجی خلیفه‌سی عبدالملك اللی سنه صوکره خرستیانلری بومقاوله‌نك تأمین ایلدیکی استفاده‌دن صرف نظر ایتمك وبیوك کلیسایه ایچون تعویض اولمق اوزره شهرك سورلری خارجنده مبنی اولان و بنابرین تسلیم مقاوله‌نامه‌سنده داخل اولمایان عزیز طوماس (۲) کلیسانی قبول ایتمك مجبور قیلدی، وشو بیوك کلیسانی نخبهٔ صناعات عرب اولمق اوزره احیا ایله شرقده ستونلرینك احتشامی ، قبه‌لرینك کثرتی ، خطوطنك ظرافتی، محرابلرینك ثروتی، مناره ومنبر لرینك عددی، اسلامك اك مشهور اعاظمی مقابری ایله الی الابد حائز افتخار اولان جامع معلومه تحویل ایلدی (۳) .

سلطان سلیم اك اوکجه بو جامعی زیارت ایتدی جامع، شرقدن غربه دوغری بش یوز اللی قدم طولنده (٤) و شمالدن جنوبه دوغری یوز اللی قدم عرضنده

(۱) ابن الراهی وشام تاریخی.

(۲) جهانما ، ص ۵۷۳ . ژیبون، باب ۵۱ ، جلد ۵ ، ص ۳۰۷ ، بو کلیسایی مریم کلیسای اولمق اوزره بازارسه‌ده مورخین عرب [حضرت] یحیایه منسوب اولدیغی کوسترلر.

(۳) تاریخ شامك باب ثانیسی آنجق بو جامعدن بحث ایدر جهانمایه‌ده مراجعت.

(٤) « علی بك » اثرندن نقلاً ، «Travels» نام اثرده، ص ۲٦۵، یالکز دورت یوز قدم طولنده دینلمشدر.

اولهرق وسعتجه اسلامك بتون جوامعنه وحتی قرطبه جامعنه فائقدر. حاجی قالفه‌یه نظراً انشاسی ایچون بش ملیون دوقه قدر بر مبلغ جسیم صرف اولنـدیغی کبی مصارف یومیه‌سی اوچ یوز دوقه‌یه بالغ اولوردی (١) . مذاهب اربعه‌یه عائد درت صنفه منقسم اولمق اوزره اون آلتی امامك جماعت مسلمینه امامت واوچ مناره‌بالاسندن یتمش بش مؤذنك اذان ایله مؤمنینی عبادته دعوت ایلدیکی و رمضان کیجه‌لری اون ایکی بیك قندیل یاندیغی ملاحظه اولنورسه شو اوچ یوز دوقه مبالغه‌لی کورنمز (٢). قبه‌لره آلتون و کموش زنجیرلرله آصیلی آلتی یوز قندیل (٣) اولدیغی وهرطرفده یشیل زمین اوزرنده قرمزی وبیاض بنکلی ویالکز قرمزی رنکلی صماقیدن، غرائبیت ایله مختلف رنکلرده مرمردن معمول ستونلرعرض اندام ایلکده بولندیغی بیلینیر ایسه جامعك مصارف انشائیه‌سی مقداری‌ده استغرابه شایان کورلمز . محراب جهتی هر طرفدن — بری قرمزی ، بری یشیل — قرق ستون (٤) ایله محاطدر. ایکی ستونی — که قبة النسر (٥) دینیلن قبهٔ وسطی بونلرك اوزرنده مبنیدر — یزیدك اوغلی ولید، خالددن بیك بش یوز دوقه آلتونه مبایعه ایلمشدر، فستقی یشیل اولان دیکر ایکیسی — که اسکندریه‌دن کتیرلمشدر — بشر یوز دوقه قیمتنده اولهرق رأس حضرت یحیانك بولندیغی بنایی تزیین ایدر ، آنجق جامعك الك بیوك ایکی ستونی — که استانبولده‌کی سلیمانیه جامعی ستونلرندن باشقه هیچ برجامع دیرکلری بونلره قیاس اولنماز — جهت غربیه‌ده کائن و «باب البرید» اسمیله مسمی اولان بیوك قاپینك اوکنه رکز اولنمشدر ؛ دیکر اوچ قاپی‌ده سمانك دیکر اوچ جهتنه ناظردر (٦) . درون جامعده مذاهب اربعه ، یعنی حنفی، شافعی (٧) مالکی ، حنبلی

(١) جهانمای، ص ٥٧٧ .

(٢) کذلك، ص ٥٧٦ .

(٣) جهانمای، ص ٥٧٤ .

(٤) «علی بك»دن نقلاً اثر مذکوره، ص ٢٠٥، هرصیره‌ده قرق‌درت ستون تعدادایدر.

(٥) قارتال قبه‌سی .

(٦) جنوبده عنبرانیه قاپیسی ، شمالده زنجیرلی قاپی دخی دینیلن سمیساط قاپیسی، شرقده جرون قاپیسی الك بیوك قاپی اولان باب البریده مراد پاشا چارشیسندن اون آلتی قدمه‌لی برمرد یونله چیقیلیر.

(٧) «علی بك» اثرنده، ص ٢٦٦، شویله دینلمشدر: « *Upon the right of the nave is the Mehereb for the Imaoum of the Schafi rite.* »

ایچون درت محراب (۱) و مؤذنلر مناره‌دن ایندکدن صوکره صوك دفعه اوله‌رق تکریر دعوت ایتلری ایچون درت محفل موجوددر (۲). بوجامعك اوچ مناره‌سندن بری اسلام آره‌سنده زیاده مظهر احترام اوله‌رق حضرت یسوعك یوم اخیر دنیاده کوکدن بو مناره‌یه نازل اوله‌جغنه اعتقاد ایدرلر ؛ بر دیکری — که نامی منارة العروسدر — اخشابدن اولمسیله برابر تیمور زمانی وقوعه کلن دمشق حریقنده یکانه برقرار قالان مناره‌در (۳). آنجق جامعك الك محترم قسمی اهل اسلامك افکارینه کوره رأس یحیانك (٤) الیوم محفوظ بولندیغی محل مخصوصدر، معهذا، رأس یحیی روم ایمپراطورلری زمانینده صورت مطنطنه‌ده استانبوله نقل اولنه‌رق بر قاچ دفعه آوروپایه کچه‌بیلمك اوزره تعدد ایتش وفقط بلکه هیچ بروقت آوروپانك خرستیان طوپراغنه کله‌مشدر (٥). قرآنك دست عثمان ایله محرر نسخه‌سنك بو جامعه نقلی — بیزانس تاریخنده رأس یحیانك نقلی کبی — عربلرك جلهٔ مرویات معتقده‌سندندر: اشبو نسخه اولا طبریه‌ده حفظ اولندیغی حالده خرستیانلرك الرینه دوشر قورقوسیله اهل صلیب وقتنده جامع دمشقه نقل اولنمشدر(٦). صلیبیون دمشق دیوارلری اوکنده کورندکلری زمان خلقك فغانلری آره‌سنده انظار حرمت عمومیه‌یه قونمشیدی (۷). روایت اولنورکه عثمان، قاتلرینك ضربه‌لری آلتنده تسلیم روح ایلدیکی زمان بو مصحف شریفی اوقومقده ایدی؛ اوزرینه برقاچ طامله قانی ظاهلامش وبوطامله‌لر حالا زواره ارائه ایدلکده بولنمشدر (۸). کتاب کریمك دمشق جامعنده بولنان دیکر بر نسخه‌سی

(۱) «علی بك» ده سهواً «محرال» یازلمشدر.

(۲) تکریر دعوت قامتدر؛ آوروپالی اذان ایله قامتی تفریق ایده‌مه‌مشدر.

(۳) برنجی جلده یدنجی کتابه مراجعت.

(٤) جهانما، ٥٧٣.

(٥) «*Ambiani, Equitani, Romani veram faciem indubitamque verticem Christi praecursoris colere arbitrantur.*» (قاوورسه‌نك «رأس مقدس یحیانك قسطنطینیه‌دن ردوسه نقلی» حقنده‌کی اثرندن).

(٦) ذهبینك مختصر ابن‌جوزیسنه نظراً بونقل ٥٠٧ (١١١٣) وسیوطینك تاریخ خلفا- سنه نظراً ٤٩٤ (١١٠٠) سنه‌سنده‌در.

(۷) ذهبی، ٥٤٣ (١١٤٨). ویلکنك «صلیبیلر محاربانی» اثرینه مراجعت، ۳، ۷، ص ٤٤٦.

(۸) مناسك الحج، ص ٥٩. جهانمادن وترکچه تاریخ شامدن نقلاً.

دست علی ایله مکتوبدر (۱) . جامعك دیوارلرینه ایکی سورهٔ قرآنیه، یعنی الفرقان والملئکه سوره‌لری ماوی زمین اوزرینه حروف زرین ایله نقش اولنمشدر (۲). قراء جامع ، رأس یحیانك موضوع بولندیغی محل اوکنده قرآن کریمی مشایخ ارباب قرائتدن یدی و اون بیوك ذاته منسوب اولان اصول اوزرینه قرائت ایدرلر (۳) . بو جامع شریفه‌درکه اصحابدن ابوالدردا قرآنی دفعهً بیك آلتی یوز اهل اسلامه اوقوتمشدر ابوالدردانك اصول تعلیمی، متعلمینك بر قسمی دیکرینی تعلیم ایتمسی اصولیدرکه (٤) آوروپاده انجیلك بووجه ایله تعلیمنه لانقاستهر اصولی تسمیه اولنور. جامع شریفه هر طرفدن بر چوق زوار کله‌رك رأس یحیادن باشقه هود و خضر پیغمبرلرك قبرلرینده زیارت ایلرلر (٥). بتون بو مقاملر، بو مشهدلر، بومقصوره‌لر، بو قبه‌لر، بوستونلر، بوفسقیه‌لر — که ایچلرندن بری برقاووني[۲۸] هوایه آتمجق قدر قوتایدر — بوکون دخی، شامدن مکه‌یه کیتمك اوزره کچن حجاج کاربانلرینك حیرتی جلب ایتمکده‌در. آنجق آلتون قندیللر کموش زنجیرلره برابر غائب اولمش و محتشم ستونلر مصر وعراق محاربات داخلیه‌سی (٦) وتیمور استیلاسی (۷) زمانلرنده شهری خراب ایدن ایکی بیوك یانغیندن پك چوق خسار کورمشدر.

سلطان سلیم ، جامع امویه‌دن — بتون زوارك عادتی وجه ایله — اصحاب وزوجات پیغمبرینك مراقدینی، اعاظم ملوك ومشایخ اسلامك مقابرینی زیارت ایتمکه کیتمشدرکه شامی انظار مسلمینده تقدیس ایدن بو یرلردر . تیمورك ، زوجات محمدی مراقدینك محافظه‌سی ایچون کوستردیکی اهتمام ریاکارانه‌دن مقدما بحث ایتمش ایدك (۸). شامده مدفون قرق صحابیدن — مرقدلری سلیمك نظر دقتنی جلب ایدن — دردینی یعنی خالد، ابوعبیده، ابوالدردا ایله مؤذن پیغمبری بلال حبشی‌یی ذکر ایتمك

(۱) جهانما، ٥۷٤. مناسك الحج، ص ٥۹ .
(۲) جهانما، ص ٥۷٤، ثلث خطیله دیورکه خط کوفی آکلاشلمایدر.
(۳) جهانما، ص ٥۷۷، [قراآت سبعه وقراآت عشره] .
(٤) تذکرة الحکم، ترجمهٔ حال ابوالدردا .
(٥) مناسك الحج .
(٦) ذهبی‌یه نظراً ٤٦۱ (۱۰٦۸) ده. جهانما وتاریخ دمشق بوحریقدن بحث ایتمزلر، فقط مناسك الحجده مندرجدر.
(۷) جلد ۱، کتاب ۷، مراجعت.
(۸) کذلك .

کافیدر (۱). آنجق سوریه فاتحنك دها زیاده نظر دقتنی جلب ایدن مقبره‌لر — آره‌لرنده جامعك بانیسی اولان خلیفه ایله اوغلی ولیدك واسلامك اك بیوك سلاطینندن نورالدین وصلاح‌الدینك مزارلری دخی بولنان — مشاهیر حکمداران تربه‌لریدر. بتون آسیایه شانی انتشار ایده‌رك صلیبیلری بیله ثناسنه مجبور ایلمش اولان آنا بك اعظم نورالدین بر چوق ملوك اسلام طرفندن نمونهٔ امتثال اتخاذ اولنمشدر ؛ ازجمله فاتح سلطان محمد دولتك متعدد شهرلرنده نورالدین کبی سکز دارالفنون تأسیس ایتمشدر[۲۹]، بوراده مؤسسات سائره‌دن بحث ایتمیه‌جکز. نورالدین، دمشقی یالکز جامع و دارالفنونلرله دکل، اسلامك اك بیوك ایکی بناسیله‌ده تزیین ایلمشدر: بری شورای دولت سرایندرکه — حکمدار مستبد حاکم طرفندن قاعده‌ده بنا اولنان « دارالعلم » (۲) مقابل اوله‌رق — «دارالعدل» (۳) تسمیه اولنمشدر. دیکری بربیوك خسته‌خانه‌درکه سنوی یدی بیك دوقه (٤) تخصیصات تعیین اولنمش وخلیفه مقتدرك بغداددده انشا ایتدیکی بیوك خسته خانه ایله بحق رقابت ایتمکده بولنمش ایدی. نورالدین، واردات دولتی بودرلو مؤسساته صرف ایده‌رك کندیسی ثروت شخصیه‌سیله اکتفا ایدردی. فقیرانه کتان وایپلك لباس کیه‌رك پك آز مصرف ایدر و جهاد اکبر واصغره حصر وجود ایدردی (٥)؛ «فخری» (٦) عنوانلی براثر مشهورك صاحبی وکوکرجین پوسته‌سنك موجدیدر (۷). خاندان حمدانی حکمداری سیف الدوله (۸) کبی نورالدین ده، محاربه‌لرده البسه‌سنه اصابت ایدن توزلرك جمیله مسلمان اولمیانلره قارشو محاربه‌لرده‌کی مساعیسنه شاهد اوله‌رق کندیسیله برلکده دفن ایدلمسنی وصیت ایتمشدر. خاندان ایوبیه مؤسسی صلاح‌الدین دخی یله بویله برفکره مبنی وصیت نامه‌سنده «روزحشرده

(۱) مناسك الحج ص ٦٢، اصحاب ٥٣ . شیوخ، ص ٥٤.

(۲) مقریزی .

(۳) نخبة التواریخ .

(٤) سیوطی، تاریخ الخلفا .

(٥) جهاد اکبردن مقصد — انسانك اك بیوك دشمنی اولان — نفسیله اوغراشمقدر. جهاد اصغر علی‌العاده جهاددر. هامه‌رك فرانسزجه‌سنده برتحیی‌علم، ایکنجیسی سلاح معناسیله تفسیر اولنمشدر.

(٦) نخبة التواریخ .

(۷) جهانما، ص ٦٠٨ .

(۸) ذهبی، ٦٥٦ (۱۲٥۸) سنه‌سی.

اونکله برلکده قیام ایده‌بیلمك ایچون، قلیجنك نعشیله برابر زیرتراب وضع ایدلمسنی درج ایلمشدر (۱).

صلاح‌الدین هنوز اون بر یاشنده ایکن باباسیله برلکده عمرك دمشق حصارلری آلتنده «ربوه» [۳۰] مغاره‌سی قربنده وقوعه کلن قانلی محاربه‌سنه اشتراك ایلمشدر؛ ایشته بو محاربه‌ده‌در که صلاح‌الدینك قارداشی شهنشاه دین یولنده وفات ایله نائل تاج شهادت اولمشدر (۲). سلیم، مهد یسوع دخی دینیان ربوه غارینی‌ده زیارت ایلدی، لکن دها زیاده جبل قاسیون مائه‌سنده صالحیه (۳) موقعنده شیوخ متصوفهٔ اسلامك اك بیوکی اولان محی‌الدین عربینك قبری نظردقتنی جلب ایتدی. طاغك تپه‌سنده، قبة النصر» اسمنده [۳۱] برمحتشم قبه یوکسلیرکه باصره اورادن شامك جنته مشابه اولان اوکوزل وادیسنی کاملاً احاطه ایدر؛ قاسیون اتکنده و محی‌الدینك تربه‌سی اطرافنده لایعد قبر خرابه‌لری برصورت غرابت نماده مجتمع اوله‌رق بونلرك آره‌سنده یالکز محی‌الدینك تربه‌سی ایلك کوزللکیله بر قراردر [۳۲]. آوروپالی سیاحلرك انظار تدقیقنی بالخاصه، اسلامك ایلك فیلسوفی و حکمت وموسیقینك فیثاغور کبی و فیثاغور قدر موفقیتله ناشری اولان فارابینك مزاری جلب ایتمك لازم کلیر. فارابی، تتبعات علمیه‌سنده ارسطویه امتثالاً واوندن آز اولمایان بر مظهریتله معارف بشریه‌نك هرشعبه‌سنی احاطه ایلمش وعربلو کندیسنه «معلم ثانی» [۳۳] عنوانی ویره‌رك شو صورتله ارسطویی «معلم اول» بیلمشلردر. معهذا شیخ محی‌الدین عربینك قبری، بالذات شعر تصوفی ایله اشتغال ایتمش اولان سلطان سلیمك زیارت ایلدیکی ومصردن عودتنده شمدیه قدر محافظه ایدلمش بر قبه آلتنه آلدیغی ایچون دکل، صاحب قبرك هرزمان وحالا ایرانده، عربستانده، ترکیه‌ده اوقدر مریدانی بولنان بو تصوفه براساس علمی ویردیکی ایچون بوراده صورت خصوصیه‌ده انعطاف نکاه اعتنامزه شایاندر. محی‌الدین اون برنجی عصرك نهایتنه دوغری قوردو [قرطبه] ده طی قبیله‌سی اعقابندن برعائله ایچنده تولد ایتمشدر. سه‌ویل [اشبیلیه]ده تحصیل ایلدکدن صوکره شرقده برسیاحت یاپه‌رق اوزمانك اك مشهور مشایخنك درسلرنده بولنمشدر. کنجلکنده توغل ایلدیکی

(۱) جهانما، ص ۶۲. نورالدین وصلاح‌الدینك تربه‌لری جقنده مناسك الحج ایله دمشق تاریخنه مراجعت.

(۲) ویلکن، اهل صلیب تاریخی، ۳، ص ۲۴۵.

(۳) «علی بك» ده *Atruly delighful spot* دینلمشدر، ۲، ص ۳۸۲.

علوم مثبته‌یی ترك ایله قهوه‌نك خواصنی کشف ایدن شیخ شاذلینك اظهار ایتدیکی مسلك تصوفه سالك اولمشدر. بوطریق جدیده کیرنجه یالکز تصوفك مؤسسی اولان قشیری‌یی دکل(۱)، معاصری اولان شاعر ابن‌فارضی‌دخی پك‌چوق کچمشدر، مسلك عرفانی قونیه‌ده دخی انتشار ایده‌رك بوطریقدن مؤخراً مشاهیر متصوفه‌دن صدرالدین قنوی، شاعر متصوف مولانا جلال‌الدین رومینك رهبر فیوضی اولان شمس تبریزی یتشمشلردر. محی‌الدین یمش یدی یاشنده ارتحال ایلمش و بر بیوك صیت براقه‌رق مسلك تصوفك برنجی سندی عد اولنمشدر [۳٤]. سلیم، ایکی دفعه‌ده — حال‌استقلال واقتضای برشهرت علویٔ قدسیت ویرمش‌اولان — شیخ‌محمد بدخشی‌یی زیارته کیندی [۳۵]. پادشاهك ایلك زیارتنده بدخشی سکوت مطلق‌حالنده بولندی. سلیمك طبیبی اخی چلبی سببنی سؤال ایتدکده شیخ مکالمه‌یه باشلامق کندیسنه دکل، پادشاهه عائد اولدیغنی جواباً سویلدی. سلیم ایکنجی دفعه شیخی زیارتنده طبیبی هوادن بحث ایله ابتدا ایتمی اوزرینه بوذات قدسی الصفات طبیبك سوزنی کسه‌رك: «خلافت بربارثقیلدر، سلاطین، بزمشایخ کبی، جناب حقك عاجز مخلوقلریدر، لکن اونلرك ملتلری اداره ایتملری لازم کلیر. خفیف بر یوکی اولان، بار ثقیل آلتنده بولنماندن زیاده نائل سلامت اولهبیلیر، آنجق پادشاهلرك وظیفه‌لری کندیلرینه تحمیل اولنان آغیر یوکی محافظه ایتمکدر، دیدی. شیخ بو بولده خیلی نصایحدن صوکره پادشاهك ایستدیکی دعایی ایفا ایلدی. سلطان سلیمك مشایخ و خصوصا محی‌الدین ابن عربی قبرلری حقنده کوستردیکی حرمت کندیسنه سترہ اتخاذ ایده‌بیلدیکی ریایه و یاخود آثار و اشعار متصوفانه حقنده پدرندن موروث اولان تمایلنه حمل ایدلدیکی حالده بو بولده‌کی حرکتلری بحق جالب تعجب اولور. لکن سلطان سلیمك فارسی دیوان اشعاری هپ افکار متصوفانه‌یی حاویدر [۳٦] و بواعتبار ایله یالکز عثمانلیلرك دکل، صاحب‌قلم فاتحلره مالك‌اولان بتون ملتلرك تاریخ ادبیاتنده سلیم الکمستثنی برموقع استغرابده قالیر. علما وشعرانك مصاحبتندن محظوظ اولان سلیم — اکر بوعصرده ادبیات عربیه تیمور زمانده اولدیغی قدر مشاهیره مالك بولنمش اولسه ایدی —

(۱) قشیری تصوفك مؤسسی اولمایوب فقط تصوفه دائر «رساله» قشیریه» نامیله معروف اثرك صاحبیدر. قشیر هامه‌رك املاسی وجه ایله اسم تصغیر وزننده‌در. قشیرینك وفاتی: ٤٦٥، نیشابور (مترجم)

حلب و شامده اکثریا مورخ ابن شحنه وابن خلدون ایله مکاله ایتمش اولان تیمورك اثرینه اقتفا ایدردی ؛ فقط بو مملکتك صوك مؤلف شهیری سیوطی — که بتون معارف انسانیه شعبه‌لرنده اوج یوزدن زیاده اثر یازمشدر — بر عصر مقدم ارتحال ایتمش ایدی [۳۷]. بناءً علیه سلیم مصرسفرنده معیتنه آلمش بولندیغی علمادن، یعنی معلم قدیمی علوم لسانیه متخصصلرندن حلیمی، قاضی عسکر کمال پاشا زاده، طبیبی ایرانی اخی چلبی [۳۸] ایله مورخ سعدالدینك پدری اولان خادم خاصی حسن جانك مصاحبتلریله اکتفا ایتدی. حسن جان بوسفر اثناسنده بر جوق آثار معتبره‌یی وازجمله پادشاهك مالك اولدیغی نسخهٔ یکانه‌سی چولدن کچدیکی اثناده بربدوی فرقه‌سی النه دوشمش اولان، وصافك ایران تاریخی استنساخ ایندیرمشدر (۱).

سلطان سلیمك دمشقه کیردیکی صیره‌لرده ایدی که مملوکلر یکی بر سلطان انتخاب ایتمك اوزره قاهره‌ده طوپلانیورلردی . جلبانلر قانصوغوریك اوغلی سید محمده رأی ویردیلر. قورصانلر ، مزیت شخصیه‌سی ، حقانیتی ، استحقار منفعتی جهتیله طومان‌بای لهنده بولندیلر. طومان بایك اوصاف نجیبه‌سی اونك مقام سلطنته جلوسی حالنده محیلری اولوب هنوز حال صغرده بولنان سیدمحمدك حیاتی تهلکه‌ده قالمه‌جغندن قورقمقده بولنان جلبانلری اماله ایده‌مدی . آلان بای وقورد بای توسط ایده‌رك بر صورت تسویه بولدیلرکه بونك حکمنجه جلبانلر محاربه‌ده دوام مصارفنه صرف اولنمق اوزره آلتمش بیك دوقه ویرمك شرطیله طومان‌بای ، محمدك حیاتنه ایلیشمیه‌جکنی تأمین ایده‌جك ایدی [۳۹] (۲). بونکله برابر سلیم سوریه‌یی مصردن تفریق ایتمکده اولان چولی بهارك ایلك کونلرنده کمك اوزره تدارکاته بولنیوردی. عسکره اقتضا ایدن صویك نقلی ایچون بر قاچ بیك دوه صاتین آلدی و مصرك فتحنه تشویق ایچون هر نفره ایکی بیك آقچه طاغیتدی (۳) . سنان پاشا غزه پاشاسنه امداد ایچون بش بیك عسکرله اوطرفه کوندرلدی، لکن سلیم بالذات حرکت ایتمزدن اول چرکس مراد نامنده بر زعیم ایله دیکر برایلچی‌یی کندیسنك پادشاهلغی طانیمق وخطبه وسکه‌یی

(۱) دیه‌زك ، آسیا خاطراتی، اثرنده سعدالدینك سلیمنامه‌سنه مراجعت ، ، ص ۲۷. سلیمك استنساخ ایتدیردیکی اثر اثیرالدین جزرینك « حصن حصین» در. [سلیمیه‌نك بوکا دائر فقره‌سی شایان مطالعه اولدیغندن تذییلات مترجمه آلنه‌جقدر.]

(۲) ابن زنبل، سهیلی، ورق ۱۸ .

(۳) سعدالدین، ٤، ورق ۲۹۳. ایکی یوزیوك دیورکه بر یوك یوز بیك آقچه اولدیغی جهتله یکرمی میلیون ایدر.

نامنه اوقودوب باصدیرمق شرطیله صلح تکلیف ایتمك ایچون یکی مملوك سلطانه کوندردی (۱) . طومان‌بای ایکی ایاچینی رتبه‌لرینه لایق مراسم ایله قبول ایتدی ، لکن سلطانك حضورندن چیقدقلری زمان آلان بك بونلره تصادف ایدهرك کال حدتندن اوزرلرینه آتیلوب باشلرینی کسدی. اوندن صوکره ده دیوانه کیدهرك ایلچیلرك ایرادینه جرأت ایتدکلری تکلیفاتك نفسنه آغیر کلدیکنی و زعمنجه مملوکلر قدر شجاعتلری اولمدیغی حالده مرج دابق محاربه‌سی آنجق طوپلری سایه‌سنده قازانمش اولان عثمانلیلر حقنده‌کی استحقارینی بیان ایله ایقاع ایتدیکی قتلدن دولایی کندیسنی معذور کوسترمکه چالشدی [٤٠]. آرتق محاربه قرار لشدی. مصر اردوسنه باش قوماندان تعیین اولنان و امرای آلتنده هر بری بیك کشیلك بر فرقه‌یه مالك اون بك بولنان جانبرد غزالی ۱ شوال ۹۲۲ (۲۸ تشرین اول ۱۵۱٦) ده قاهره‌دن عزیمت ایتدی (۲)، سوریه حدودنده غزه‌دن اوزاق اولیان برمحله ویونس پاشا کاروان سرایی جوارنده عثمانلیلرك وزیر اعظم سنان پاشا قوماندهسنده بولنان پیشدارلرینه تصادف ایلدی . وزیراعظم صاغ جناحنی تکه سنجاق بکی فرهاده وصول جناحنی غزه بکی عیسی بك اوغلی محمد بکه تودیع ایدهرك کندیسی ده یکی‌چریلرله سپاهیلردن مرکب قوهٔ احتیاطیه باشنه کچدی. مصر اردوسنك ترتیبی اقتضاسنجه غزه حاکم سابقی بوشهرك شمدیکی بکنه واسکندریه حاکمی خداوردی بك تکه سنجاق بکنه مقابل بولندی(۳). مرج دابق بوزغونلغی مملوکلرك جسارتده وحرکات ماهرانه‌ده عثمانلیلره تفوقلری حقنده‌کی اعتمادلرینه خلل کتیرمه‌مشدی. عثمانلیلرك‌ده کندیلرینه اعتمادلری اوندن دون اولمدیغی کبی مظفریت واقعه‌لری بونی اثبات ایتمش ایدی . بنابرین شدتلی بر جنك وقوع بولدی : ایکی اردونك مختلف فرقه‌لری نوبت بنوبت رجعت و موقعلرینه عودت ایلدیلر . نهایت مملوکلر عثمانلی طوپلرندن تلفات کلیه‌یه اوغرایه‌رق موقع محاربه‌ی براقمغه و چوله چکیلمکه مجبور اولدیلر.

(۱) سعدالدین، ٤، ورق ۲۹۳ .

(۲) سهیلی، ۲۰. ابن‌زنبل، سلیمنامهٔ شکری. سعدالدین. راهب ترسیه (Tercier)نك « سلیمك مصر فتحنه دائر خاطرات » اثرنده ایقاع ایتدیکی ببوك خطالردن بری سلطان غوریك ۲٦ ربیع‌الاخر ۹۲۱ (۹ حزیران ۱۵۱۵) تاریخنده، یعنی اون آلتی آی صوکره عزیمت ایتمش اولدیغی حقنده‌کی اعاده‌سیدر . سلطان سلیمك کویا اورون مدتلر سرایده بر فیز کبی باقیلدیغنه دائر اولان افسانه هیچ بر عثمانلی مورخنده یوقدر.

(۳) سعدالدین، ٤، ورق ٦۹۵. آلفونسو اوللوآ، ص ۱۳۹ .

عثمانلیلر ایرته‌سی کون مظفرانه غزه‌یه کیردیلر . غزه ورمله اهالیسی عسکرك عزیمتندن فرصت بولەرق عصیان ایتمشلر ایدی. بر طرفدن‌ده سلطان سلیم ۱۶ کانون اول (۲۱ ذی‌الحجه) ده دمشقدن چیقمشیدی . رمله قربنده جالجلیه کوینه (۱) وصولنده سنان‌پاشانك مظفریتی خبرینی آلەرق غزه ورمله عاصیلرینك عموماً قلیجدن کیرلمسنی امر ایتدی معیتنده آنجق برقاچ محرمی وازجمله سعدالدینك پدری حسن جان ایله مورخ ادریس بولندیغی حالده رمله‌دن بر قاچ فرسخ مسافه‌ده اولان قدسه عزیمت و کیجه مواصلت ایلدی . صباحه انتظار ایتمکسزین پیغمبرلرك مزارلرینی و ابراهیمك قربانه محل ذبح اولان قایایی [صخرة‌الله] زیارت ایتدی. برکون اول او قدر یاغمور یاغمش ایدیکه زوار نماز قیلمق ایچون پك کوچکله بر قوری یر بوله‌بیلدیلر. ایرته‌سی‌صباح هوا صوغوق وقارلی‌اولمقله‌برابر سلیم‌ابراهیمك‌قبرینی‌زیارت ایتمك ایچون خلیل الرحمانه عزیمت و عسقلان طریقیله اردوسنه عودت ایلدی (۲). وزیراعظم سنان پاشا غزه‌نك شرقنده عین صفایه قدر پادشاهی استقباله کلدی، پادشاه سنان پاشایه برقلیچ‌ویردی، مظفریتلرینه‌مکافاتاً عسکرینه‌ده یکیدن‌توزیع احسان ایلدی. وزرای اربعه‌دن حسین پاشا (۳) بو خصوصده وجول اورته‌سندن کیدلەنك مخاطره‌سی حقنده مطالعه بیانیه جرأت ایلدیکندن پادشاه ، جادرینك ایپلرینی کسدردی، کندیسنی اعدام ایتدیردی. سلطان سلیم ، عزیمتندن اول صفد، طبریه، نابلس ، قدس‌ایله خلیل‌الرحمانك آناختارلرینی تسلم ایلدی، عرب قبیله‌لری شیخلری(٤) عرض صداقته کلدکلرندن انتظار اولنمیان بو اطاعتی قبول ایله برابر پیشدارلری اولان بنی وائل قبیله‌سی شیخی احمد بن بکره امارت علامت اولمق اوزره سنجاق وطبل ویردی (٥) .

عثمانلی اردوسی اون کونده قطیه چولی طریقیله سوریه حدودندن صالحیه‌یه کیتدی. کثرتلی ودواملی برباغمور بوخطه‌نك آتشین قوملرینك حرارتنی تعدیل ایله

(۱) جهانما، ص ٦٠٤. سعدالدین بوکویی خولجولیه تسمیه ایدر. [جلد ۲، ص ۳٤۹] سلیمنامهٔ جلال زاده‌یه مراجعت، باب ۱۹ .

(۲) سعدالدین، ٤، ورق ٦۹٦ . ادریس زاده، ورق ۱۱٥. سلیمنامهٔ جلال زاده .

(۳) ابن زنبل ، سهیلی ، سعدالدین، ٤، ٦۷۹، حسین پاشانك اعدامنی محق وسترمکه چالیشیر .

(٤) سلیمنامهٔ شکری .

(٥) سهیلی، ورق ۲۱ ، سلیمنامهٔ کشفی، ورق ٥۲ .

برابر عسکرك واثقالك مرورینی تسهیل ایده‌جك صورتده طوپراغه صلابت ویرمش ایدی . لکن مصر عربانی طاقم طاقم متمادیاً عثمانلی اردوسنه هجوم ایله راحتسزلق ویریورلردی: مملوك سلطانی بونلرك کثیره بیلدکلری ترك باشلرینك آغیرلغنجه آلتون احسان ایدیوردی. ۲۷ ذی‌الحجه ۹۲۲ (۲ کانون ثانی ۱۵۱۷)ده بوعربلرچوله اوقدر کثرتله استیلا ایتدیلرکه وزیراعظم برمحاربه وقوعندن قورقه‌رق پادشاهك حرب زمانه مخصوص آتنی کتیرتدی . سلیم قارشیسنده طومان‌بای بولنه یعنی ظن ایده‌رك آتنه بینمك اوزره ایکن اوکرندیکه چول عشائرینك هجومندن باشقه برشی دکلدر، وزیراعظمك فائده‌سز احتیاطی آز دها حیاتنه مال اوله‌جقدی(۱). ۹۲۲ سنهٔ هجریه‌نك ختامندن برکون اول سلطان سلیم قاهره‌یه یاقین خانقاه موقعنه اردوسنی قوردی [۴۱]. طومان‌بای کندیسنه خائن اولان غزالی بر دینك رأینه اتباعاً طوپلرینك قسم کلیسنی عادلیه قریندهـــ برکة الحاجدن (۲) قاهره‌یه کیدن بولك کذرکاهی اولان ریدانیه (۳) کوپی کنارینه صاقلامش ایدی. غزالی شریك جرمی خیربای واسطه‌سیله، پادشاهه مقطم طاغنی طولاشمسنی توصیه‌ایله ریدانیه‌یه سرعتله کلدیکی حالده قوملرایچنه قونمش طوپلردن هیچ قورقلمیه‌جغنی خبر ویردی. سلیم آلدیغی معلومات خفیه اوزرینه مصر طوپلرندن تحرز ایدنجه طومان‌بای، غزالینك خیانتنی آکلادی، فقط کیچ آکلادی ؛ محاربه‌یه کیریشیله‌جك بر صیره‌ده اردونك قوهٔ معنویه‌سنه خال کلیر قورقوسیله خائنه جزا ویرمکدن ده چکیندی، چونکه سلیم جبل مقطمی طولاشدیغنك ایرتسی کونی طومان‌بای حربه مجبور ایده‌جك بر موقعده بولنمش ایدی [۴۲] (۲۹ ذی‌الحجه ۹۲۲ ، ۲۲ کانون ثانی ۱۵۱۷) (٤). عثمانلیلرك صاغ قوانده آناطولی عسکریله وزیراعظم، ذوالقدر عساکر معاونه‌سیله شهسوار ، آق قویونلو بکلری اخلافندن فرحشاد بك ، آطه عسکریله رمضان اوغلی خاندانك خلف اخیری محمد بك بولنیوردی ، صول قوانده یونس پاشا روم‌ایلی عسکرینه قوماندا ایدیوردی. سلیم بالذات مرکزده طوریوردی. محاربه هنوز باشلامش ایدی که سراپا جلیك زره کیمش بر فرقه سواری مملوك‌لرك صول قوانلدن آیریله‌رق طوغریجه سلیمك سنجاقلری اوزرینه یوروردی (٥). بونلر

(۱) شکری، ورق ۷٦، سلیمنامهٔ جلال زاده، دره‌سد نسخه‌سی ، ورق ٥۷ .
(۲) سعدالدین، ورق ٦۹۸، طوپلرك عادلیه قوملری آلتنده تعبیه اولندیغنی یازار.
(۳) « برکه » بابك کسره‌سی ورانك سکونیله حوض دیمکدر. (مترجم)
(٤) سهیلی، ورق ۲۳ .
(٥) سعدالدین، ورق ٦۹۹ . بو هجومی محاربه‌ده حاضر بولنمش اولان بابانك لسانندن نقل ایدر .

بالذات طومان‌بای ایله الك شجیع جنرالری آلان بای و قورد بای قومانده‌لرنده مصر سواریلرینك گزیده‌لری ایدیلر(١). طومان‌بای، الان بای، قوردبای اوچی‌ده پادشاهی حیاً یاخود میناً طوتمغه یمین ایتمش ایدیلر؛ بونلر سوزلرنده طوردیلر، فقط شخصده آلدانه‌رق سلیمك یرینه وزیراعظم سنان پاشایی اله کچیره‌بیلدیلر. سنان پاشا، محمود بك، رمضان اوغلی ایله خزینه‌دار علینك آره‌سنده بولونیوردی، طومان‌بای کندی حصه‌سنه پادشاهی آلمش اولدیغندن دوغریجه وزیراعظمك اوزرینه یورودی. الان بای محمود بکه، قورد بای علی‌یه هجوم ایده‌جك ایدی. اوچ مصر بکلری عثمانلی صفلرینه او قدر شدتله آتیلدیلر که اوچی‌ده مقابللرینی مزاقله اولدردیلر، بو حرکت جرأت کارانه‌دن صوکره— الان بای برقورشوندن آغیر مجروح اولمقله برابر— اردولرینه‌التحاق ایتدیلر (٢). لکن اوقدر مزیت واوقدر شجاعت، غزالینك خیانتنه وعثمانلی طوپجیلرینك فائقیتنه قارشی طوره‌مدی، یکرمی‌بش بیك مملوك ریدانیه‌صحراسی نمشلریله ستر ایتدیلر ایرته‌سی کون، سلیم اردوکاهنی عادلیه‌دن قاهره‌نك قارشیسنده وسطانیه جزیره‌سنه نقل ایتدی(٣)؛ قاهره‌یه بالذات کیتمیه‌رك برقوهٔ محافظه‌کوندردی (٣ محرم، ٢٦ کانون ثانی) (٤). عدویه‌یه (٥) چکیلمش اولان طومان‌بای کیزلیجه کری کله‌رك کیجه‌لین شیخونیه قاپیسندن پای تختنه دخول واورادەکی عثمانلی عساکر محافظه‌سنی کاملاً اعدام ایلدی(٦ محرم، ٢٩ کانون ثانی). سلیم یونس پاشایی [٤٣]، بکلربکی مصطفی پاشایی[٤٤]، بیکچری آغاسی ایاسی، میرعلمی فرهادی - عسکرلرینك الکزیده‌لرینی آله‌رق— شهری تکرار تسخیرایلمکه مأمور ایلدی(٦). ریدانیه محاربه‌سندن - کز کون صوکره عثمانلیلر یکیدن قاهره‌یه کیردیلر؛ فقط هرسوقاغی استحکام، هرخانه‌یی قلعه

(١) سهیلی، ورق ٢٢. ابن زینل، سلیمنامهٔ شکری.

(٢) ابن زینل وسهیلی الان بایك بوندن صوکره بهنسه‌یه فرارنده‌کی سرکذشتنی واورادە وفاتنی یازارلر.

(٣) « ساحل نیلده جزیرهٔ وسطانیه دیمکله اشتهار بولان محل دل آویز » سعدالدین، جلد ٢، ص ٣٥٧. (مترجم)

(٤) ابن زینل، سهیلی، ورق ٢٣. سلیمنامهٔ کشفی قاهره‌نك ضبطنی ١ محرمده کوسترر.

(٥) سعدالدین، ٧٠١، صولاق زاده، سلیمنامهٔ جلال زاده، ورق ٥٩.

(٦) سلیم ظفرنامه‌لرنده مملوکلرك قاهره‌یه تکرار دخولی ٦ محرم ٢٥، کانون ثانیده وقوع بولدیغنی بیان ایدر. جیووبیوو آلفونسو اوللو آنك، پادشاهك قاهره‌یه دخولی ٢٨ کانون ثانی کوسترمکله — بالذات سلیمك دکل، عثمانلی عسکرینك دخولی معناسیله — دوغری عد اولنور.

حالنه‌قوتلمش بولدیلر. مملوکلر کندیلرینه بونلری سپرایدینه‌رك قهرمانجه‌مدافعه‌ایتدیلر (۱). اوچ کون، اوچ کیجه برمحاربه‌دن‌صوکره سلیم‌خیربابك رأیی وجه اوزره مملوکلر حقنده حیله‌کارانه، لکن ماهرانه برعفو عمومی اعلان ایتدی ؛ بونلرك باشلیجه‌لرندن تقریباً سکز یوزی اسیر حرب اوله‌رق التجا و یاخود اهالی طرفندن تسلیم اولندیلر. قالنلی اولدیغی قدر سوزینده صادق اولمیان سلیم، بونلری جملةً رمیله میدانده صلب ایتدیردی (۲) . بو مقدمهٔ خونینی تیورك مظفریتنی لکه‌دار ایدن مناظر فجیعه‌نی مخطر قتل عام اهالی تعقیب ایلدی؛ قاهره سوقاقلرینی اللی‌بیك نعش ستر ایتدی (۳). سلیم . اوندن صوکره بولاق اردوکاهنه عزیمت ایله اورادن والیلره، اعلانی امریله، بارلاق ظفرنامه‌لر کوندردی (٤) ۱۱ محرم ۹۲۳ (۳ شباط ۱۵۱۷) ، یونس پاشا وزیراعظم اولدی، سلیمك امریله اعدامنی اولجه کوردیکمز وزیرحسین‌پاشانك یرینه‌ده نشانجی محمد تعیین اولندی (۵). اون ایکی کون صوکره، پادشاه طاغ اوزرنده مبنی قصر یوسفده، یعنی صلاح‌الدین حصارنده، اوزماندن اعتباراً سلطنتنی طاغیمقده اولان بو ملکت ذی احتشامی تماشا ایدیوردی (٦).

مملوك بکلرینك الك جسوری اولان قورت بای قاهره‌نك بر خانه‌سنه کیزلنه‌رك سلاح آرقداشلرینك و بلده سکنه‌سنك قتل عامندن قورتلمش ایدی، سلیم، بونی خبر آلدیسه‌ده ایزینی تعقیبه مأمور ایلدیکی اوقدر جاسوسلره رغماً التجا کاهنی بوله‌مدی؛ آنجق الهکیرمکی آرزو ایلدیکندن احباسندن ابوبکرك اوغلی یحیی نامنده بری واسطه‌سیله کندیسنه خلعت و کتاب کوندردی (۷): بونلرك برنجیسی قورت بایه عفونی و برنسخهٔ قرآنیه اولان ایکنجیسی سلیمك وعدینه جناب حقك اشهادنی متضمن ایدی . قورت بای بو تأمینات علنیه‌یه استناداً اختفا کاهندن چیقه‌رق پادشاهك حضورینه کلدی. پادشاه جالس تخت اولدیغی حالده قبول ایده‌رك دیدیکه: «سن آت

(۱) سعدالدین، ورق ۷۰۱. صولاق زاده، جلال زاده .

(۲) مملوکلر حقنده عفو عمومی اعلان اولندیغی نزم تاریخلرده کوریله‌مدی. (مترجم)

(۳) سعدالدین، ورق ۷۰۱. صولاق زاده، جلال زاده .

(٤) پادشاهك حلب والیسی قره‌جه پاشایه ظفرنامه‌سی سعدالدین و ادریسده مندرجدر. ابو الفضل محاربه‌نك وقوعنی ۲۹ ذی‌الحجه پنجشنبه و عثمانلیلرك قاهره‌یه دخولنی ۸ محرم جمعه کوسترر. آنجق ایام هفته‌ده آلدانیر. سلیمنامهٔ کشفینك تاریخلری کاملاً یاکلشدر.

(۵) جلال زاده، ورق ۵۸ .

(٦) سلیمنامهٔ کشفی، ورق ۵۰ .

(۷) ابن زیتل، ورق ٤۰؛ سهیلی، ورق ۲۵ .

قهرمانیسك، شمدی شجاعتك نره‌ده؟». قوردبای مختصراً «شجاعتم باقیدر.» جوابنی ویردی . « — اردومه نه یاپدیغکی بیلیرمیسك ؟ — پك کوزل بیلیورم (۱) » پادشاه، قورت بایك طومان بای والان بای ایله (۲) برلکده وقوعه‌کلن ووزیراعظمك بادئ ممانی اولان حرکت جسورانه‌سندن بیان تعجب ایتمیله طلاقتی شجاعتنه معادل بولنان قورت‌بای مملوکلرك مزیتلری حقنده پارلاق برمدحیه ایراد وبرقاتل کبی آلچاقچه اعدام نفوس ایدن طوپلری استحقار ایلدی. نقل ایتدی‌که وندیك طوپ‌دانه‌لری(۳) ایلك دفعه اولەرق مصره اشرف قانصو سلطنتنده بر بربری طرفندن کتیرلمش وفقط سلطان ایله اردونك امراسی طرفندن بو ایجاد، شجاعت حقیقیه‌یه نالایق وعربلرك یکانه سلاحلری اولمق اوزره قلیچ و اوق استعمالنی تخصیص ایدن پیغمبرك کوستردیکی مثاله مغایر کوریلەرك رد اولنشدر (٤) . بونك اوزرینه بربری : « یاشایان کوره‌جکدرکه بومملکت بوگوله‌لرله الکزدن کیده‌جکدر. » دیه باغیرمشدر. قورت بای شو سوزلری‌ده علاوه ایتدی : « تأسف اولونور که بو سوزلر چیقدی، لکن قدرت جناب حقه مخصوصدر. » سلیم اوکا جواباً « سزك بتون قوتکز قرآن وسنته اتباع‌ایتمکله حاصل‌اولیورسه نه‌دن اقتضا ایدیورکه بوکون بز سزه غلبه وسزی بای تختکزدن اخراج ایتدك ، وشمدی سن بنم اسیرم بولونیورسك ؟ » دیدی . — جناب‌حق اشهاد ایدرم که بزه غلبه ایدن سزك مزیتکز، مهارتکز دکلدر ؛ قدر بویله ایسته‌دی ، چونکه هر بدایتی اولان شیئك نهایتی واردر . دولتلرك‌ده عمری محدوددر. اوخلیفه‌لر، اسلامك‌اوغیرتلی مدافعلری نره‌ده‌درلر؟ دنیانك بیوك‌دولتلری نه اولدیلر ؟ سزك‌ده زمانکز کله‌جك ، سزك قدرتکزده نوبتنده زوال بوله‌جقدر. چونکه برابر بن بوراده سنك اسیرك دکلم، حریتده وخلعت وکتاب ایله ویردیکك سوزك کفالتیله امنیتدەیم » . قورت بای اوندن صوکره ، بو مکالمه‌ده حاضر بولنان خیربایك خیانتی آغیر سوزلرله تشنیع وکندیسنی برابر جهنمه کوتورمه‌مك ایچون اونك باشنی کسمسنی پادشاهه نصیحت ایله ختم کلام ایلدی. سلیم حدتله دیدی‌که: «سنی

(۱) قورت بایك نطق زینلده ۴۰-۴۴؛ سهیلیده ۲۵-۲۶ ورقه‌لری املا ایدر.

(۲) زینل وسهیلی — شهسوار علی برینه — ذوالقدریکی علینك قورت بای طرفندن اولدیرلدیکنی زعم ایدرلرکه یاکلشدر.

(۳) بندقه، یعنی وندیکلیلر، مصرده طوپ وتوفك دانه‌لرینه حالا بو اسم ویریلیر.

(٤) مملوکلر یونی چوق یا کاش آ کلامشلر؛ قورت بایك اخلاق اولان مملوکاره‌ده انتقال ایدن بو فکر جاهلانه یونانیارتك مصر ضبطنه آز یاردیم ایتمەمشدر . (مترجم)

سربست براقمق وحتی بکلرم سلکنه آلمق ایستردم ، لکن مناسبتسز سوزلره جرأت ایتدك ، و بکا حرمت کوسترمکه مجبور اولدیغکی اونوتدك. مجلس سلاطینه حرمتسز کیرن ، حرمتسز چیقار.» قورت بی: «الله اسیرکه سین که سنك بکلرکدن اولهیم.» دیه جواب ویردی بو سوزلر اوزرینه سلیمك حدتی صوك درجه‌یی بولدیغندن جلادلره امر ایتدی: درحال بونلردن یوز الیسی ، للرنده قلیچ. قوشدیلر. قورت بای دوام ایله: « بنم باشم نه ایشکه یارایه‌جقدر؛ بر چوق ارباب جسارت سنی اولدرمك ایستیورلر؛ طومان بای ایسه الهك معاونتیله اکتفا ایدیور » دیدی . سلیم جلادلردن برینه اشارت ایتدی ، اوقلیجنی قیلندن صیردیغی اثناده قورت بای خیربایه خطاباً : « بنم قانلی باشمی آل ، زوجه‌کك کوکسنه قوی ، خائن ! الله سنك خیانتکك جزاسنی ویرسین!» سوزلرینی سویلدی

طومان بای ممالکلریله برابر نیلك ساحل شرقیسنده جیزه‌یه التجا ایتمش ایدی. حواره عربلرندن استمداد ایله اوچ سنه ویرکیلرندن واز کچمکی تعهد ایتدیسه‌ده آنجق بش آلتی بیك قدرینی سنجاغی آلتنده طوپلایه‌بیلدی . او صیره‌ده نیل اوزرنده کاشف جانم سیفی قوماندەسی آلتنده بر قاچ بیك کشیی حامل اوچ درت یوز صندال کورندی که بو آدملر ریدانیه عزیمتندن قورتیله‌بیلن ممالوك بقیه‌سی ایدی. طومان بایك تصوری وسطائیه جزیره‌سنده پادشاهه هجوم ایتمك ایدی ، لکن جانم سیفی ایله امیر ابوحمزه — که مؤخراً عثمانلی صفوفنه کچمشردر — بو سری سلیمه خبر ویردیلر (۱) . پادشاه، بو یکی متابعت کوسترنلرله وخیربای ایله مذاکره ایتدکدن صوکره نیلدن جیزه‌یه سیفینك قوماندەسی آلتنده ممالوکلرك قوتی قدر برانجه دونانما ایله قرق الی طوپ و بر قاچ بیك آدم کوندردی. عربلر هنوز کورمه‌مش اولدقلری طوپلرك ایلك آتیلیشنده چکلدیلر ، یالکز عثمانلیلرله ممالوکلر قارشی قارشیه قالدیلر. اوزمان جانم سیفی معیتنك صفی اره‌سندن جیقوب ایلریلیه‌رك ممالوکلرك اسکی بر عادتنه اتباعاً سلطان طومان بای مبارزهٔ منفرده‌یه دعوت ایلدی؛ امیر دولت بای متبوعی نامنه بوتکلیفی قبول ایله برچوق حرکات ماهرانه‌دن صوکره خصمنك مزراغنی قیره‌رق کندیسنی آتدن دوشوردی. بو حال، عثمانلیلر ایچون بر هجوم اشارتی حکمنه کچوب سیفینك قالقمسنه معاونت ایتمك اوزره ایلری یورومکه مسارعت کوستردیلر (۲).

(۱) ابن زنبل ، ورق ٤٦ . سهیلی ، ورق ٢٦. شکری. ورق ٨٠ .

(۲) سهیلی، ورق ۲۷. ابن زنبل وشکری، ترسیه (Tercier) کتابه‌لر انجمن دانشی لایحه‌سنده، ۲۱، ص ٥٦٨، سهواً، سیفینك بو مصادمه‌ده وفاتی یازار.

لکن مملوکلرك مقاومت نومیدانه‌سی قارشیسنده طوره‌میه‌رق صندللرینه چکلمکه مجبور اولدیلر. طومان‌بایك عقد ایتدیکی مجلس مشاورهٔ حربیه‌ده شادی بك بوکونك موفقیتنی تعقیب ایله ایرته‌سی کوندن عثمانلیلر اوزرینه هجوم ایتمك رأیی اورته‌یه قویدی. فی‌الحقیقه مملوکلر خصملرندن یمش سکسان صندال آله‌رق نهرك ساحل شرقیسنه برفرقه اعزام وبو صورتله ایکی آتش آره‌سنه آلدقلری عثمانلیلری اللرنده قالان صندللرله قاهره‌یه رجعته اجبار ایلدیلر. بو ایکی مصادمه‌ده آلتی بیك عثمانلی ودرت بیك مملوك تلف اولدی. جانم سیفی ایله یکی چری آغاسی ایاس آغانك ویردکلری معلومات پادشاهك سیاستنده بر تبدل ایجاب ایله خیربایك توصیه‌سنه مغایر اولەرق دها معتدل تدابیره میلان ایتدیردی؛ وزیراعظم یونس پاشا — که مصر سفرینه اصلا موافقت کامله کوسترمه‌مش ایدی (۱) — پادشاهك تمامیله توجهنی قازاندی. سلیم، — خطبه وسکه‌ده نامی یاد وضرب ایدلمك صورتیله — کندیسنك سلطنتنی طانیمق اوزره (۲) مصرسلطانه یکیدن صلح تکلیفنه قرار ویردی؛ تجارب واقعه‌سی کندیسنی انتخاب شاهانه‌یه صورت کافیه‌ده عرض ایتمکده اولان مصطفی پاشا بو مذاکراتی اجرایه مأمور اولدی. بو ذات، عربلرك هجومندن محافظه ایتمك اوزره تخصیص اولنان بش یوز سواریدن مرکب بر قوهٔ محافظه ایله ایرته‌سی کون مملوك اردوکاهنه عزیمت ایلدی. میت قاسم دینیلن محلده طومان بایه تصادف ایتدیسه‌ده عثمانلیلرك وحشیلکی شدت انفعالرینی موجب اولان مملوکلر طرفندن معیتیله برابر عموماً اتلاف اولندی. سلیم، — اك اوکجه‌کندیسی مثال کوسترمش ولسیله برابر — حقوق مللك بو صورتله اخلال ایدلمسنه مخوف بر صورتده مقابله بالمثل معامله‌سنده بولندی: آلتمش بکك باشی کسیلەرك محبوس اولان اوچ درت بیك مملوکده قلیجدن کچیرلدی [٤٥]. پادشاه، بالذات دشمن اوزرینه یورومکه حاضرلاندی. مصر اردوسنده عظیم اتفاقسزلقلر حکم فرما ایدی: طومان بای — سلطان سلیم علیهنه محاربه‌ده اصرارندن دولایی شکایت ایتمکده اولان — غزاله عشیرتی شیخی امیرجماد ایله [٤٦] عربلرله اتفاقی تقبیح ایتمکده بولنان بکلرك تقریباتی آره‌سنده قالمش ایدی. بونکله برابر مخاطرهٔ مشترکه‌یونلری بربرینه تقریب ایده‌رك اهرامله دوغری چکلمك ضرورتی کوردیلر. طومان‌بای ایشته بوراده محی فائد بای ایچون بر قصیدهٔ عربیه نظم ایدەرك

(۱) سهیلی، ورق ۳۰ . ابن زنبل، ورق ۵۰ .
(۲) سهیلی، ورق ۲۹ . شکری، ورق ۸۵. ابن زنبل، ورق ۵۴ .

حیاتنی دوچار انکسار ایدن آلامی تعبیرات مؤثره ایله تصویر ایتمش وقائد رابی بونی اهرامك بر طاشی اوزرینه حك ایلمشدر [٤٧] .

بدبخت مملوك سلطانی مصر علیاده ملجأ آرایه‌جق ایکن « ده‌لتا » (۱) اوزرینه آتلمق فکر مصیبت آورنده بولندی: عربلرك کتیره‌جکی امداده اعتماد ایله افتیهیه سنجاغنده دهشور موقعنده اردو قوردی . سلیم، طومان بایه خیانت ایدن خیربای و غزالینك آز وقت ایچنده ختام بوله‌جق دیدکلری بر محاربه‌نك تمادیسندن یوریله‌رق نتیجه‌سنی تعجیل ایده‌جك تدابیری اتخاذ ایلدی. غزالی، عثمانلی طرفنه کچن بش یوز مملوك ایله عربلری طاغتمق و عثمانلی اردوسنك خط حرکتنی استکشاف ایتمك اوزره ایلری کوندرلدی . بونلر عرب اردوکاهنی بغتةً باصه‌رق قادین و چوجق (۲) بش بیك اسیر ایله عودت ایلدی ؛ بو اسیرلر قاهره‌نك روم‌ایلی چارشیسنده صاتلدی. عربلر اهرام آلتنده یکیدن طوپلانه‌رق بو مغلوبیتدن انتقام آلمق ایچون قاهره دیوارلرینه قدر جولانلرده بولندیلر. سلیم محاربه‌نك اوزامسندن دولایی صبرسزلق کوسترمکده و وزیراعظم دائما استانبوله عزیمت لزومندن بحث ایده‌رك پادشاهی تشویق ایلمکده ایدی. پادشاه طومان‌بای ایله مذاکرات جدیده اجراسنی دوشوندی؛ لکن صوك سفیرك اعدامی واونك اخذ انتقامی بودفعه‌ده کوندریله‌جك عثمانلی سفیرینك نه‌حاله اوغرایه‌جغنده اشتباه براقمیوردی . سلیمك امیراخوری اولوب اخیراً مصر والیلکنه تعیین اولنان احمداغا، شومخاطره‌لی خدمته بوطرفه کچن مملوکلردن برینك ارسالی تکلیفیله حل‌مشکل ایلدی. وقتیله سلطان غورینك انبار مفتشی بولنان امیر خوشقدم [٤٨] تکالیف سابقه اساسی‌اوزرینه طومان بای ایله مذاکره‌یه مأمور اولدی. جانم سیفی‌یه غلبه ایدن شادی بك اونك مقابله‌سنه کلدی . بونلر شدتلی بر مباحثه‌یه طوتیشه‌رق خوشقدم اوته طرفنه کچمسنك سبب معذرتی اولمق اوزره شادی بکك دیویتدار خدمتنه نصب ایدلمش بولنمسنی ایلری سوردیکندن مباحثه مشاجره‌یه منقلب اولدی. شادی بك، خوشقدمك مزراغنی قیردی؛ لکن خوشقدم‌ده قلیجنی چکه‌رك خصمنك طوغولغه‌سنی یاردی؛ مملوکلر بوحالی کورنجه هجومه مسارعتله سفیری ومعیتنی چکلمکه مجبور ایتدیلر (۳) . بو اوچنجی سفارت‌ده شو نتیجه‌یی بولنجه سلطان سلیم یونس

(۱) برنهرك منصبنده‌کی شعبه‌لرك تشکیل ایتدکاری مثلث دیلکه اکثریا دکیزه ممتد بولنور؛ رومجه‌نك ۵ دلتا حرفندن آلنمشدر. (سامی بکك قاموس فرانسویسندن خلاصه)

(۲) سهیلی، ورق ۳۳ . ابن زینل، ورق ٦٨ .

(۳) ابن زینل، سهیلی، شکری.

باشایی قرق بیك کشی ایله قاهره‌ده براقه‌رق بالذات جیزه اوزرینه یورمکه قرار ویردی . شادی بك ، قوماندەسنده بولنان اون بیك کشیلك بر عرب فرقه‌سیله عثمانلیلرك حرکتنده کندیلرینی رخنه‌دار ایده‌بیله‌جکنی ظن ایدیوردی ، لکن غزاله عشیرتی رئیسی سلامه ایله شادی بك آره‌سنده بر منازعه تحدث ایده‌رك هر ایکی طاقمی کندی رئیسنك طرفنی التزام ایدن مملوکلرله عربلر بینده بر مصادمه وقوع بولدی. عربلر، مملوکلر طرفندن تعقیب اولنه‌رق عثمانلی اردوکاهنه دوغری قاچدیلر. لکن سلیم، طوپلرینی هم غالبلرك، هم مغلوبلرك اوزرینه چویره‌رك مدهش تلفات ویردردی(۱). شادی بك، دهشوره‌کی مصر اردوکاهنده معیتنده قالان بش یوز مملوك ایله رجعت ایلدی ، رقینده طومان بای ایله تلاقی ایده‌رك غزاله عشیرتی هربانندن تکرار استمداده قرار ویرلدی . فقط بو عشیرتك رئیسلری ابن جماد وسلامه طلب واقعه: «سلطان سلیم کبی برمظفر پادشاهه دهازیاده مقاومتدن الله بزی اسیرگه‌سون. (۲) » سوزلریله مقابله ایتدیلر. طومان بای ایله شادی بك، آرتق موقع حاضرلرنده محاربه‌یه امکان قالمادیغنی حس ایده‌رك ام دیناره جکیله‌رك کیجه‌یی بر مشاوره ایله کچیردیلر. کونش طوغارکن عثمانلیلر هر طرفدن هجوم کوستردیلر (۳). جانم سیفی ایله دولت بایك وشادی‌بك ایله خوشقدمك ارائه ایتدکلری مثاله امتثالاً وهر بری برفرقه‌یی تمثیلاً غزالی ورابی ایکی اردونك قارشیسنده مبارزهٔ منفرده‌یه طوتوشدیلر. غزالی‌غالب چیقدی، خصمنك باشنی کسدی (٤). مملوکلرك آرقه‌سندن: « بز غزاله‌نك شجیع و مقتدر سواریلری‌ز ، بوکون کوره‌جکسکز ! (٥) » مألنده‌سوزلری‌متضمن قاریشیق‌صدالرله توزبلوطلری بوکسلنجه‌محاربه‌عمومی اولمشیدی. بونلرك رئیسلری اولان خیربای اوغلی قانصوقورد بکك اوزرینه هجوم ایده‌رك اونی نیله آتلغه مجبور ایتدی ، قانصونیلده بوغلدی . عرب قیافتنه کیرمش اولان جان بردی غزالی‌صفلرك اوکنه‌چیقه‌رق طومان‌بایی مبارزهٔ منفرده‌یه جاغیردی، مملوکلردن اون پهلوان وحتی بونلردن بکلرك اك شجیعی اولان قلیج آتدن دوشورلمش ایدی‌که

(۱) یئه اونلر.
(۲) سهیلی، ورق ۳۵، ابن زینل.
(۳) کذلك.
(٤) کذلك .
(٥) « نحن فرسان الغزالة، ذوالکف والکفالة، الیوم ترونا » سهیلی، ورق ۳۷ .

بر فکر قهرمانی‌یه و بر مزیت بلنده مالك اولان طومان بای ساخته عربك میدان اوقویشنه اجابتله اونی آتندن آشاغی یووارلادی . غزالی مزراق تیورینی کوکسی اوزرنده حس ایده‌رك: «پیغمبرعشقنه، شیخ ابوالسعود الجارحینك سرّی عشقنه امان ویرا [۴۹]» دیه باغیردی. بوسوزلر اوزرینه طومان بای مزراغنی چکه‌رك غزالینك فرارینه وقت براقدی.

وزیراعظم یونس پاشا ویکی چری آغاسی ایاس سلیمك قوماندەسنده‌کی فرقه ایله برلشدکلرندن (۳ ربیع الاول ۹۲۳ — ۲۶ مارت ۱۵۱۷) (۱) مملوکلر ایچون پادشاهك ، یونس پاشانك ، ایاسك ، غزالینك مهاجمات متکرره‌سنه مقاومت ایتمك بسبتون امکانسز اولدی. طومان بای وردانه چکیله‌رك کندیسنه صادق قالان بر قاچ بك ایله مذاکردن صوکره حسن مرینك نامنده‌کی عربه التجا ایتمکه قرار ویردی ؛ غوری حسن مری ایله قارداشلرینی محبسه آتمش اولدیغی حالده طومان‌بای جلوسنده کندیلرینی سربست براقمش اولدیغی ایچون حسنی مدیون شکران عد ایدردی. عرب مشایخی کمال احترام ایله سلطان طومان بانی استقبال و احتساسات صادقانه‌لرینی عرض ایلدیلر . طومان بای بر ضیافته دعوت اولندیغی حالده بو دعوتی رد ایده‌رك حسن مرینك درونده برالتجاکاه ترتیب ایتمش اولدیغی — بتون کوزلردن مخفی — واسع بر مغاره‌یه چکلدی ؛ اورایه کیدرکن بکلرینه : « بوراده بر قلعه‌دن زیاده امنیتده‌یز ، اکر حسن بزه خیانت ایتمزسه » دیدی ؛ اونلرده هپ بر آغیزدن « الله‌خائنه خیانت ایتسین! [۵۰]» جوابنی ویردیلر. حسن مری النده بولنان شکار قیمتداری والده‌سنه تودیع ایتدی ؛ والده‌سی حقوق مسافرته رعایتله ولی نعمت و متبوعنه صداقتنی محافظه ایتمسنی نصیحت ایلدی . لکن حسن بدبخت ملتجی‌لی — خیرباق و غزالی ایله برلکده سلطان طومان بانی تعقیب ایتمکده اولان — یکی چری آغاسی ایاسه تسلیم ایتدی. ترکلرك تقربنده شادی بك برقاچ آرقه‌داشیله برلکده فراره چاره بولدی (۲). طومان‌بای آرتق حکم قدرك جریانینه تسلیم نفس ایله مغاره‌ده قالدی، ایاس احترامکارانه ایلری کلدی، سلطاندن اللرینی قاوشدرمسنی رجا ایده‌رك برمندیل ایله باغلادی، صوکره برآته بیندیره‌رك — معیتنده‌کی یکی‌چریلرله برلکده —

(۱) سعدالدین، ۷۰۶،٤، برچهارشنبه. صولاق‌زاده، ورق ۵۹. عالی، ادریسك‌اوغلی.

(۲) ابن زنبل ایله سهیلی ، ورق ۵۲، شادی بکك فرارنده‌کی سرکذشتنی نقل ایدرلر . تەرسیه، ص ۱۷۰، مغاره‌ینی بطاقلق یاپار، مری‌یی‌ده «مورهه‌ین» شکلنه صوقار.

شو حال ایله پادشاهك چادرینه دوغری کوتوردی . سلطان سلیم ، طومان بایك وصولنی ایشیدنجه: « الحمدلله! ایشته شمدی مصر فتح اولدی!» دیدی. سلطان مصر طبل صدالری و طوپ کورولتیلری آره‌سنده پادشاهك حضورینه کتیرلدی؛ طومان بای، سلیمی احترام مناسب ایله سلاملادی ؛ پادشاهده اعادهٔ سلام ایده‌رك اوتورمسنی سویلدی . هر ایکیسی درین بر سکوت ایچنده قالدیلر ؛ طومان بای طالعسزلکیله اوغرادیغی فلاکتندن متولد ملاحظات حزینانه‌یه مستغرق اوله‌رق سلیم‌ده — اوقدر خصائل و مزایاسنه رغماً النه دوشمش اولان — سلطانك چهرهٔ نجابتنی ، وقار قهرمانیسنی متحیرانه تماشا ایدیوردی. نهایت سلیم سوزه باشلایه‌رق سفیرلرینی اعدام صورتیله حقوق مللی اخلال ایتمسندن، حکومتنده قالمق اوزره اطاعتدن استنکاف ایلمسندن دولایی سرزنش کوستردی . طومان بای برنجی اتهامه مقابل ، بونك کندیسنه عصیان ایدن بکلر طرفندن ایقاع اولندیغنی بیان ایله تبریهٔ ذمت ایده‌رك مقاومتی کندیسنه مودوع اولان مملکتی و خصوصا مکه و مدینه بلاد مقدسه‌سنی محافظه وظیفه‌سی سوقیله وقوع بولدیغنی علاوه ایتدکدن صوکره : « لکن سن بو حقسز تعرضدن جناب حقك حضورنده نصل تبریهٔ ذمت ایده‌جکسك ؟ » سوزلریله ختم کلام ایتدی. سلیم بوقدر قوتلی واوقدر وقار ایله مالی جوابدن متعجب اوله‌رق جواباً بو محاربه‌یی آنجق علمانك فتواسی اوزرینه اختیار ایتمش اولدیغنی و سلطان غورینك ذوالقدر بکی نزدنده‌کی احتیالاتی وایران شاهیله خفیاً اتفاقی کندیسنه تمامیله حق ویرمکده بولندیغنی وبونکله برابر مملوکلر کبی دوشیرمه برچرکس کروهنه پادشاهلق یاقشمیه‌جغنی بیان ایلدی . طومان بای پارماغیله ، بو ملاقاتده حاضر اولان خیربای وغزالی‌یی کوستره‌رك: «ای سلطان روم! بزم دولتمزك سقوطندن متهم، سن دکلسك، بو خائنلردر.» جوابنی ویردی. سلطان سلیم حضاره خطاباً: «بوقدر خالص الوجدان وبوقدر شجاعتلی بر آدمی اولدرمك مردلکه یاقشماز؛ یالکز مملکتك کاملاً حصول اسایشنه قدر بر قاچ کون ایاس آغانك چادرنده قاله‌جق وکندیسنه لایق اولدیغی احترامات تمامیله ایفا اولنه‌جقدر (۱) » دیدی. آز برمدت صوکره شادی بك — اوزرنده‌کی

(۱) سهیلی، ورق ۴۳. زینل، شکری. [بومکالمه صولاق زاده‌دن بروجه آتی تلخیص اولنور : طومان بای قورتلمق ایچون کندیسنی نیله آتمش ایدی. کناره چیقاردیلر ، اللرینی اوکندن بر مقرمه (مندیل) ایله صیقی صیقی‌یه باغلادیلر، برآته بیندیره‌رك اوچ یوزدن زیاده اسیردر زنجیر ایله کتیردیلر . نوبت پادشاهی چالینوب طوپلر آتیلدی . پادشاه تختنده اوتوریوردی. طومان‌بای ملوکانه سلام ویردی، پادشاه سلامنی آله‌رق توقیر واحترام ایله «اوتورك»

حقوق نعمتی بو جاناوارجه کفران ایله ادا ایدن — ابن بکر نام عربك خیانتیله متبوعی اولان سلطانك اسارتنه اشتراك ایتمکه کلدی. سلیم، طور جندیانه‌سنی، برحسن لوندانه عرض ایدن اشکالنی، شام چلیکندن معمول سلاحنی متحیرانه تماشادن صوکره: «انسان دیلنك آلتنده کیزلیدر (۱)» ضرب مثلنی تخطر ایده‌رك کندیسیله بر مکالمه‌یه کیریشوب‌ده قدرت فکریه‌سنی آکلامق ایستدی. «دنیایی نصل بولدك؟» دیدی. شادی: «هیچ دکرسز برشی کبی.» دیه جواب ویردی. «اوحالده قیمتی بوقدر آز اولان برشی ایچون نه‌یه غوغا ایتدك؟» — بن دنیا ایچون غوغا ایتمدم؛ قرآن وسنته اتباع ایچون ایتدم. زیرا کتاب کریم بزه قارشی سلاحلانانلره قارشی سلاحلانمقلغمزی امر ایدیور. پیغمبر، مالی وخانه‌سی ایچون محاربه‌ایدن شهید اولمه‌جغنی بیان بویورمشدر. لکن سن نه حق ایله بزم شرفمزه، عائله‌لریمزه تعرض ایتدك؟ — بن سزك اوزریکزه برفتوی ایله یورودم، سز حکمدارلریکزك اوزرینه ظالم کسلدیکز، پادشاهلری هوس نفسانیکزه کوره خلع ایله حبس ویا اعدام ایدرسکز. — بو افترادر، بز اشرف غایت بایه اوتوز سنه اطاعت ایتدك، اوغلنی اولدردك ایسه قانونلری تحقیر ایتدیکی ایچون وبویله برحکمدارك جلب ایده‌بیله‌جکی مصائبدن مملکتی محافظه ایچون اولدردك. مراد الهی بوایدی، هرحیاتك صوکی مماتدر، دنیا بزم ایچون باقی اولمادینی کبی سزك ایچون‌ده باقی دکلدر. زیرا جناب حق پیغمبرینه خطاباً: «سن اوله‌جکسك، اونلرده

بیوردی. بر آز زمان سکوت ایله کچدی. طومان بای حالنی دوشونیوردی. پادشاه قیافت و هیئتنی بر مدت تأملدن صوکره دیدیکه: «یا سلطان العرب! برقاچ دفعه آدم کوندردك، برقوری نامه قابل اولدق، یالکز خطبه وسکه بزم اسمزه اولسون، غیریسی کندیلرینه مبارك اولسون دیدك. آدملریمزی اولدیردیکز. خصوصا ایلچیلره زوال یوق ایکن ریدانیه جنکندن صوکره کوندردیکمز ایلچی‌یی‌ده قتل ایتدیکز.» طومان بای اوتانه‌رق دیدی که: «والله العظیم، ایلچیلری اکرام ایله دار الضیافه‌یه طوغری کوندرمش ایدم. امیر آلان دیدکاری سفیه مغرور راست کلدرك اولدیرمش، بعدالوقوع تدبیرك فائده‌سی اولمدی. الحکم‌لله، الدن نه کلیر؟ جرا کسه‌نك زوالی، طالعکزك اقبالی مقدر اولمش اوسه بوحال ظهور ایتمزایدی. لکن بزم قتالمز صیانت مال و عیال ایچوندر. اما سز بزم اوزریمزه قلیچ چکوب قاعده‌ی دوکمکی نصل استحلال ایدرسکز؟ — بن اوزریکزه فتوی ایله، غیرت دینیه ایله کلدم. بن قزل‌باشلرك اوزرینه یوررکن غوری ذوالقدر اوغلنی تحریك ایتدی. ذوالقدر اوغلی بر جهاد عظیمه مانع اولدی. غوری حلبه کلدرك وعجملر ایله متفق اولدرق مملکتمزه قصد ایتدی. جزاسنی ویرمك لازم کلدی. برآدم کوندروب شریکزی دفع سعی ایتدیکمه سزغوریکزی آریردیکز.» (مترجم)

(۱) المرؤ تحت لسانه.

اوله‌جکلرینی بیلوب قیامتده ربکزك حضورنده بر بر یکرله مخاصمه ایده‌جکسکز (۱)» بیورمشدر. سلیم، شادی بکه حرمت ایدلمسنی امر ایلدی (۲)؛ صوکره کندیسنك استانبولده سویندیکی وجهایله (۳)، کرك مملوك سلطانیله شادی بکی، کرك — خاندان عباسینك ایکنجی شعبه‌سندن یکرمی برنجی خلیفه اولان و بغداد خلافتنك سقوطندن بری قاهره‌ده هنوز کوچك نوعندن بر قدرته مالك بولنان متوکلی برات حکومت ویره‌رك و باخود حکومتلرینی تصدیق ایده‌رك استانبوله کتیرمك ایستیوردی. لکن غزالی و خیربای — که وقور محبوسلرك پشتون اردو حضورنده کندیلرینی غرق حقارت ایتمش اولملرندن دولایی اخذ انتقام فکرنده ایدیلر — بونلرك ازاله‌سی ایچون فساد قوردیلر. سلیمك فکر توهم پرورنده ماهرانه شبهه‌لر تولید ایله مغلوب بر دشمنك مزیتنی تقدیر ایتمك اوزره بلکه برنجی دفعه اولمق اوزره بوبادشاهك اونوتمق ایستدیکی احتساسات ظالمانه‌یی اویاندرمغه موفق اولدیلر. برکون پادشاهك یولی اوزرینه برآدم قویدیلر. «الله طومان بای مظفر ایتسین! (٤)» دیه باغیردی. بوحادثه، طومان بای ایله شادی بکك مماته بر اشارت اولدی. سلیم، محبوسلرینی صلب ایتمك صورتیله مملوکلرك خاطرهٔ حکومتنی پك نالایق برجزا عاریله لکه‌دار ایتمك ایستدی(٥). قانصو-

(۱) «انك میت وانهم میتون ثم انکم یوم القیمة عند ربکم تختصمون» آیت کریمه‌سنك مأل عالیسنی بیان ایدیور. (مترجم)

(۲) ابن زینل، شکری. سهیلی، ورق ٤٤ .

(۳) اونلر. سعدالدین، صولاق زاده، عالی، ادریسك اوغلی.

(٤) ابن زینل. سهیلی، ورق ٤٥. شکری، ورق ۹۵. [سعدالدین، جلد۲، ص۳٦۸، «الله ینصر السلطان طومانبای» دیه باغیرلدیغی بازار، فقط اثر خدعه اولمق اوزره برکشی طرفندن دکل، بقیهٔ جرا کسه‌نك طومانبایك محبوسیتنه اعتماد ایتمه‌رك کوندیدن، بوجاقلردن وقتلی وقتسز ظهور ایله بویله سسلرله «اطراف مصری تباه» ایدکلرینی سویلر. لکن صولاق زاده مصر تازیخلرندن نقلاً هامه‌رك نقلی کبی ایضاح ایدر. (مترجم)]

(٥) صولاق زاده‌یه کوره، ص ٤۰۸، طومان بای ربیع‌الاولك ۲۰ نجی پازار کیجه‌سی اویقو ایله اویانقلق آره‌سنده حیاتی تمام اولدیغنه دائر بر سس ایشیدیر. صباحلین قاضی‌یی جلب ایله صبت ایتمك اوزره ایکن پادشاه طرفندن آدملر کلهرك دعوت ایدرلر. اوتاق همایون اوکنه کلنجه قپوآغاسی ایچریدن جیقوب باب الزویله‌ده آصیلمسی ایچون خط همایون کوسترر. بر قاطره بیندیره‌رك و اوکندن دلالر ندا ایتدیره‌رك بولاقدن محوشیه‌یه قدر و بین‌القصرین اوکندن شهرك اورته‌سنده طولاشدیررلر. خلق بو حالی کورنجه واویلالرله یوزی قویون قپانیرلر. مصلوب اوچ کون باب الزویله‌ده قالیر. بو روایتك صوك فقره‌لری سعدالدین ایله‌ده مؤیددر. طومان‌بایك بویله طولاشدیرلمسی طوتلدیغنه قناعت کاوب‌ده فتنه‌کسلمك ایچون ایدی. لکن بر حکمدار حقنده شو معامله هیچ یاقیشماز اولدیغی سویلك مقتضای حقانیتدر. (مترجم)

غوریندك امریله پدری زویله قاپیسنده آصلمش اولان شهسوار بك جلاد وظیفه‌سنی اجرایه مأمور اولدی. مملوکلرك صوك حکمداری اولان شجیع ، مرد، عادل طومان بای ایشته بوصورتله ضایع اولمشدر (۲۱ ربیع‌الاول ۹۲۳ — ۱۳ نیسان ۱۵۱۷) ، طومان‌بای، علامت مظفریتلری اولمق اوزره اجنبی حکمدارلری طرفندن کوندریلن بوقدر باشلرك طوپراقلره یووارلاندیغی و مملوك چرکسلری دشمنلرندن نجه‌سنك صلب جزای استحقارینه اوغرادیغی قاپیده اعدام ایدلدی [۵۱] .

سلیم ، طومان بایك نعشنك حکمدارلغه لایق احترامات ایله دفن ایدلمسنی امر ایتدی، مصرپای‌تختی قاضیٔ کبیرینك امامت ایلدیکی جنازه نمازنده‌ده بالذات بولندی. متوفانك روحی ایچون اوچ کون فقرایه اوچ کیسه‌لك آلتون توزیع ایتدیروب نعشنك — قانصوغوریندك کندیسی ایچون باپدیرمش اولدیغی — تربه‌یه دفنی ایچون‌ده اوقدر آقچه ویردی. اجنبی حکمدارلرینه ظفرنامه‌لر (۱) کوندرلدی، بتون ممالك عثمانیه‌ده شنلکلر امر اولندی. معاونتلری اولمش اولسه مصر بلکه عثمانلی النه دوشمیه‌جك اولان خائنلر صاتدقلری قانك بدلنی آلدیلر : جانم سیفی بهنسه حکومتنه، ابوحمزه محله‌حکومتنه، غزالی شام‌والیلکنه، خیربای‌قاهره والیلکنه تعیین اولندی. طومان‌بای ایله شادی بکی تسلیم ایتمش اولان عرب شیخلری حسن مرعی وابن‌بکر آلتونارله، تشریف‌خلعتلریله مکافات کوردیلر(۲). غزاله‌قبیله‌سی رئیسی شیخ احمد بن خیبرده سلیمك آثار توجهندن حصه‌دار اولدی، بکلردن عمر اوغلی جرجه حکومتنه، بنی عدی قبیله‌سی شیخی مصر علمدارلغی رتبه‌سنه اصعاد ایدلدی. مذاهب اربعه قاضیلری‌خدمتلرنده ابقا اولندیلر(۳)، مصرك کافهٔ وارداتی‌متضمن ومنقحیت وصحتیله شایان‌دقت برخلاصهٔ حسابیه تنظیم‌ایتمش وبوائری مناسبتیله «خیرالکلام ماقل ودل (٤)» ضرب مثلنی تکرار ایتمش اولان خزینه مدیری ابن جیان التفات واحسان

(۱) مارینی سانوتو « *Il nuovo Soldan* (طومان بای) *e perfetto per voler far bona justicia* » عبارەسیله — عرب وترك مورخلریله متفقاً — بوحکمدارك عدالتنی بیان ایدر. جلال زاده‌یه‌ده مراجعت. سلیمنامهٔ کشفی. بونلردن ایکی مکتوب، نرکچه یازلمش اولانی سعدالدینده، ورق ۷۰۸ و ۷۰۹ [*]، ادریسك قلمیله فارسی یازلمش بولنانی اونك اوغلنده، ورق ۱۳۱، کاملاً مندرجدر.

(۲) سهیلی، ورق ٤٦ ابن زنبل، سلیمنامهٔ شکری، سعدالدین، صولاق زاده .

(۳) سعدالدین، صولاق زاده، عالی، ادریسك اوغلی.

(٤) « سوزك ایپسی مختصر ودلالتی واضح اولانیدر. » سهیلی، ورق ٤٦ .

شاهانه‌یه غرق ایدلدی (۱). سلطان سلیم، بووجه ایله خدمات واقعه‌یه مکافات وعثمانلیلر ایهنده ظهوره باشلایان تمایلاتی تشویق ایتدکدن صوکره پای تخت ایله بتون خطهٔ مصریه مأمورلرینك ، مصر علیا عرب شیخلرینك ، فاس سلطانیله مکه شریفنك (۲) ، او زمانه قدر مصر سلطانلرینه تأدیه اولنان سکز بیك دوقه ایله برلکده سناتونك تبریکاتنی کتیرن وندیك ایلچیلرینك تعظیماتنی قبول ایلدی [۵۲] .

مصر حال سکونه کلمش اولمقله برابر سلیم بر آی دها قاهره‌ده قالدی ، خالی زمانلرینی پای تخت شهریك او ابدینی زیارته تخصیص ایلدی . مصرك عجائبی، ترکلر ، عجملر ، الك متمدن عربلر ایچون آوروپالیلر ایچون اولدیغی و حتی اسکی یونانی ورومالیلر ایچون وقتیله اولمش بولندیغی کبی دکلدر ، سلیمده یونلری ژه‌رمانیکوس ایله تیتوسك (۳) کوردکلرندن باشقه بر صورتده کوردی . آوروپالی، مصری علوم وصناعاتك ایلك منبعی و هندسه‌نك ، جغرافیانك ، معمارینك، زراعتك، کیمیجیلکك مهدی اولهرق کورر ، اصول تشریعك، تأسیسات سیاسیه‌نك. کلیسا سلسلهٔ مراتبنك، اشارات دینیه‌نك وطنی اولهرق حرمت ایدر ، آثار برجستهٔ معماریه‌سنی، معبدلرینی، مدفنلرینی دیکیلی طاشلرینی، تمثالرینی هیکللرینی نظر حیرتله تماشا ایدرك علم عشقی. کندیلرینی — بیکلرجه سنه‌لردن بری نیم کشاده ورقه‌لری نیلك شلالرندن منصبنه قدر امتداد ایدن — شوبیوك طاش کتابی اوزرنده محرر کلمات سرائر اشتمالك مطالعه‌سنه سوق ایلر ، شرقلی ایسه معبدلری آنجق اسکی حکمدارلرك سرایی، تمثال وهیکللری خزائن مستوره‌نك محافظ روحانیسی ، هیه‌روغلیف خطوطنی آلتون یاپمغی تعلیم و یاخود خزینه‌لرك مخفی بولندیغی محللری تعریف ایدن اشارات غرابت نما اولمق اوزره تلقی ایدر. برچوق زمانلر آوروپا شرقك اوهامندن حصه‌دار اولهرق بوطاشلردن اکسیر اعظمك سرینی سؤال ایله سیمیا سرائری آلتنده مخفی اولوب ده قرون وسطانك مصردن استعاره ایتدیکی فکری — صلصال نیلی آلتونه قلب ایدن بو معما ، نعم زراعتله صورت طبیعیه‌ده حل ایدلمش بولنمقله برابر — بر درلو آکلایه‌مدی. اکر

(۱) سعدالدین ، ٤ ، ورق ۷۰۹ . ادریسك اوغلی ، ورق ۱۲٤ . صولاق زاده ، ورق ۹٦ .

(۲) تاسیت (Tacite)، شئون، ۲، ۵۹ .

(۳) ژه‌رمانیکوس میلاددن اون آلتی سنه مقدم طوغمش برروما جنرالی؛ تیتوس، ۹ - ۸۱ روما ایمپراطوری که مصر طرفلرینه کلمشدر. (مترجم)

شرقلیلر فرعونلری ، بطلمیوسلری آنجق تصوف قهرمانلری اولمق اوزره کورز ومصرك دین قدیمی حقنده برفکر بیله استحصال ایده‌میه‌رك هیه‌روغلیفلرله پاپیروس طومارلری اونلر ایچون مکاتیب مختومه حکمنده بولنور ایسه بوکا مقابل پیغمبرلردن انتقال ایدن روایات نیل طوپراغنی انظار شرقیونده بر ضیای مقدس ایله لمعه‌دار ایدرکه شو حال آوروپالیلرجه معلوم ویاخود اوقدر رونقله محسوس دکلدر. مصر. یالکز یعقوبك و اون ایکی اوغلنك دکل ، اون ایکی سورهٔ قرآنیه‌ده و اون ایکی حدیث‌شریفده مذکوراولان اون ایکی پیغمبرك خاطره‌سیله‌ده مقدسدر (۱). مسلمانلر نه سه‌زوستریسی طانیرلر ، نه‌ده اوزیماندیاسی ، اونلر ایچون وقتیله موجود بولنمش اولان فرعونلر ، یوسفك خزینه‌دارلغنده بولنمش اولدیغی فرعون ایله بحر احمرده غرق اولان فرعوندن عبارتدر . بونکله برابر اهرام بانیلرینی هیچ ایشیتمه‌مش دکللردر . واقعا اونلری یونانیلردن باشقه صورتله تسمیه ایدرلرسه‌ده هرمس حقنده یونانیلرله برلکده یازیلمش هندسه‌نك، معمارینك موجدی، سلسلهٔ روحانیه‌نك ناظمی، مقنن سرائر، سما وارض آره‌سنده ترجمان اعظم اولمق اوزره حرمت کوسترلر . شرق تاریخی نه عیسی المسیحدن [حضرت] محمده قدر کذار ایدن بش یوز سنه حقنده، نه‌ده تهائید (مصر علیا)دن— بتون جهانه جهالت اکه‌رك — انتشار ایدن راهب آلایلری حقنده هیچ بر کله سویله‌مز . لکن زمان محمدیدن اعتباراً مصر ، غرب ایچون آنجق عرب مورخلری واسطه‌سیله معلومدر. اکر شرقلیلر اوزیماندیاسك کتبخانه‌سنك موجودیتنی بیلمیورلرسه اسکندریه کتبخانه‌سنك باندیغنی یالکز عربلردن اوکره‌نیورز . طولون و آخشید خاندانلرینی ، فاطمیونك تأسیساتی ، قاهره‌ده دارالعلم انشاسنی(۲)، بوندن ظهور ایله آسیا و آفریقاده حشیشیلر(۳) دولابیسیله طانمش مذاهب خفیهٔ اسلامیه‌یی، صلیبیون زمانده مصرك فکرخیال پروریسنی، مملوکلرك اخلاق قهرمانیسنی ، نیل کنارلرنده او قدر کوزل و شاعرانه صولان شوپریلك عالمی شکوفهٔ اعجاز نماسنی‌ده عربلر سایه‌سنده بیلیورز [۵۳] .

سلیم، افیون وتصوف ایله سرمست اولمقله برابر (٤) سیمیانك قدرتنه پك اعتمادی

(۱) هامه‌رك بونقره‌سی محتاج ایضاح وتصحیحدر، ذیل مترجمه مراجعت.

(۲) سیوطی ومقریزی.

(۳) « حشیشیلر تاریخی » استوتغارد ۱۸۰۸ وپارس ۱۸۳۱ .

(٤) سلطان سلیمك افیون استعمال ایتدیکنه دائر بزم تاریخلرده هیچ بر روایت کورلمدی . شاه اسماعیلك افیون کوندردیکی معلوم ایسه‌ده دشمنك بوحرکتی سلیمك افیون استعمالنه دلیل صحیح اوله‌ماز. (مترجم)

اولدیغندن اعتقاد عامه‌یه کوره مدفنلرده مکنون اولان ثروت فراغنه‌نی تحری‌یه کیتمکدن ایسه ملوکلرك خزینه‌لرینی الکیرمکی دها امین بولدی. حتی مأمون ودیکر مصر فاتحلرینه امتثالاً اهرامی زیارته بیله رغبت کوسترمدی ؛ نظردقتی پای تختك آبده‌لریله جامع و دارالفنونلرینه انحصار ایتدی. اسلامك الك اسکی جوامعندن بری فسطاط ، یعنی اسکی قاهره‌ده خلیفه عمر زمانی مصر والیسی عمرو (۱) طرفندن انشا اولنادر. فاطمیه ، ایوبیه ، ممالیك سولك حکمدارلری بو جامع شریفه قندیللرله مالی آلتون وکموش آویزه‌لرله، سیاه مرمردن لوحه‌لرله، غایت قیمتدار قرآن نسخه‌لریله تزیین ایتمکده بربرینه قدرت وشوکت مسابقه‌سنه کیریشمشلردر (۲) . قاهره‌نك الك اسکی جامعی‌ده طقوزنجی عصر میلادینك نهایه دوغری طولونك اوغلی طرفندن اوچ سنه‌ده انشا و بوکا یوز یکرمی بیك دوقه‌لق اوقاف تخصیص اولنمشدر (۳) . بر عصر صوکره بتون مصر جوامعنك الك مشهوری اولان ازهریه بنا اولندی. بو جامع، مذاهب اربعه‌یه عائد درت مدرسه ایله، مصرده اوتجی عصردن زمانمزه قدر ظهوره کلن اوقدر تحولات‌صیره‌سنده شرق‌مدنیتنك وشرق قرون وسطاسی علومنك بقایای قیمتدارینی بزه نقل ایدن کتبخانه‌سیله شهرتکردر (٤). حکمدار مستبد حاکم اعلان الوهیت ایتمکی موافق حال‌کورمش اولمقله برابر اوچ جامع یاپدیردی‌که ایکیسی نیل کنارنده و اوچنجیسی شهر داخلنده‌در . بو جامع عرنه قدر خراب ایسه‌ده انقاضنده مرئی اولان نقوش ماهرانهٔ عربیه وخطوط کوفیه هنوز شایان دقتدر[٥].

ملك مؤید محمودی الظاهری جامسنده‌در که سلطان سلیم فتحندن صوکره‌کی ایلك جمعه نمازنده حاضر بولنش و طاشلری ستر ایدن قالیچهٔ قیمتداری قالدیروب سیدنك طاشلری اوزرنده باش آچیق سجده ایده‌رك جماعت مسلمینه بر بیوك مثال خضوع

(۱) عمرو ابن‌العاص. «عمرو»دن تفریق ایچون واو علاوه اولنان «عمرو» کلمه‌سنی فرنکلر (Amrou) یازملرندن دولایی تاریخ اسلامی انحق فرانسزجه‌دن کوره‌یبلنلرك مضاف‌الیه حالنده « عمرونك » یازه‌رق صورت تلفظی بیله بیلمکاریمی بیلدیریشلری ارباب دقتی خیلی کولدورمشدر. (مترجم)

(۲) سیوطی، حسن المحاضرة .

(۳) بوجامع ۲٦۳ (۸۷٦) ده اکمال اولنمشدر. سیوطی، اثر مذکور.

(٤) ۳٥۹ (۹٦۹) ده انشا اولنمشدر . سیوطی، اثر مذکور . بورقهارت Burkhart) ك تراولس (Travels) اثرینه مراجعت .

کوسترمشدر. عثمانلی پادشاهلری تاریخنده دیانت پرورلکلك بودرجه‌ده باشقه برمثالی دها بولنه‌ماز (۱) .

قاهره‌نك مدرسه‌لری جامعلرندن آز شایان دقت دکلدر؛ مصرك ایلك مدرسه‌سی بیوك صلاح‌الدین طرفندن تأسیس اولنمش واوزرنده قصرك بولندیغی ستونلرك انشاسی زمانینده ختام بولمشدر. بو مدرسه — که مدرس وطالبلریله مشهوردر [۵۵] — قاهره‌نك قرفه دینیلن محله‌سنده کائن اوله‌رق اوحلهده مقدس کوریلن برچوق قبرلر وخصوصا امام اکبر شافعینك مزاری بولنور. مزاوشافعی، یالکز یرلیلر ایچون دکل، اجنبیلر ایچون‌ده پك محترم بر زیارتکاهدر. مصرك ایلك زاویه‌سی اولان شیخ سعید السعدا زاویه‌سنی انشا ایدن‌ده سلطان صلاح‌الدینمدر ؛ وقتیله مصرك قاضیٔ کبیرینه قاضی القضات ودارالعلم باش مدرسنه داعی الدعات دینلدیکی کبی بو زاویه‌نك پوست نشینه شیخ الشیوخ عنوانی ویریلیردی (۲). صلاح‌الدینك یکنی کامل، عموجه‌سنك اثرینه اقتفا ایده‌رك کندی نامنه نسبتله کامایه تسمیه اولنان مدرسه‌نی یاپدیغی کبی بوراده بر حدیث مدرسه‌سی آچمشدرکه اسلامده بو یولده تأسیس اولنان مدرسه‌لرك ایکنجیسیدر . بونلرك برنجیسنی بیوك نورالدین شامده تأسیس ایتمش ایدی ؛ اونك فکری، شارعك افعال واقوالنی دائما انظار خلقه وضع ایده‌رك پیغمبرك طرز حیات وافکارندن ملتی عمیق بر صورتده حصه‌دار ایتمك ایدی (۳). ایوبیه خاندانندن شو بیوك حکمداری نورالدینك، صلاح‌الدینك، اونك قارداشی ملك‌العادلك، بونك اوغلی ملك الکاملك، اونك اوغلی ملك الصالحك ناملری مصرده برچوق آبده‌لرده ومنافع عمومیه‌یی متضمن مؤسساتده باقیدر. ملك الصالحك زوجه‌سی شجرة الدر. اسلامده ایلك تخت‌نشین اولان قادیندر(٤)؛ شجرة الدر، فرانسه قرالی سن‌لوئینك معاصری اولان ولوئینك اسارتنده (٥) مملوکلر طرفندن طرد ایدیلن کندی‌اوغلنی استخلاف ایتمشدر. مملوکلرده علومی ایوبیلردن آزحمایه‌ایتمدیلر؛ مصرك‌ظاهریه، بیبارسیه‌منصوریه،

(۱) موراجه دوسون ، جلد ۲ ، ص ۱۸۱ . [سلطان سلیمك بو وجه ایله خضوع وخشوعی « خادم الحرمین الشریفین » عنوان افتخاری خطبه‌ده یاد اولندیغی زمانکی سجده شکرانیدر] .

(۲) سیوطی، حسن المحاضره ومقریزی.

(۳) کذلك .

(٤) سیوطی، اثرمذکور. مقریزی.

(٥) اهل صلیب تاریخی.

ناصریه مدرسه‌لری اونلرك اثر همتلریدرکه خاندان ایوبی مدارسنه قیاس اولنه‌بیلیرلر. ظاهریه مدرسه‌سی (۱) ملك ظاهر بیبارس بندقداری طرفندن تأسیس اولنمشدر. بوسلطان فرنکلره، مغولاره، اسماعیلیه‌یه دهشت ویرمش وجمله‌سنی بر بر سوریه‌دن طرد ایلمشدر. بیبارسیه مدرسه‌سی (۲) امیراخور تسمیه اولنان کوچك بیبارسه، منصوریه مدرسه‌سی (۳) مشهور قلاون منصوره، ناصریه جامعی ناصر محمده منسوب اولهرق اونلر طرفندن انشا اولنمشدر. قلاونك اون اوغلنك میراث پدر ایچون منازعه‌لریله مرور ایده‌رك برفاصلهٔ سلطنت تشکیل ایدن ایکی سنه‌دن صوکره اونلرك اکوچکی ناصرالدین حسن صاحب تخت اولدی ویدی سنه حکومت ایلدی، ناصرالدین، قاهره‌ده وبتون ممالك اسلامیه‌ده اك بیوك مدرسه‌نك انشاسیله نامنی تأبید ایلمشدر. بو مدرسه‌نك انشاآتیله کچن اوچ سنه‌نك هرکونکی مصرفی یکرمی بیك درهم تخمین اولنور (٤). کیخسروك مدائن سرایندن بش ذراع دها واسع اولان اشبومدرسه مذاهب اربعه ایچون بر مکتبی حاوی ایدی. اکرچه مصرده چرکس مملوکلری خلفلری اولان نیل مملوکلری کبی یوز اوتوز سنه حکومت ایتمش ایسه‌لرده اونلرك سلطنتنده یالکز ایکی مدرسه یاپمشدرکه بری، برنجی حکمدارلری اولان ملك الظاهر بر قوق (٥) و دیکری دردنجی حکمدارلری اولان ملك المؤید شیخ المحمودی الظاهری‌طرفندن تأسیس قیلنمشدر(٦). مصر شاعرلری بوایکی مدرسه‌نك حسن معماریسنی وخصوصیله دمشقده‌کی جامع امویه‌نك بونامده‌کی مناره‌سندن دها آز مشهور اولمیان منارة العروسی دائما اطرا ایلمشلردر. آنجق ملت اسلامیه ایچون یدی مدرسه‌دن زیاده جالب دقت اولان، نیل ساحلنده‌کی برجامعده موقع احترامده بولنان آثار قدم پیغمبریدر (٧)؛ تخته و تیمور لوحه‌لر اوزرنده اولان اشبو آثار قدم مقدس محمدی‌یی جامعك مؤسسی، بنی ابراهیم عربلرندن آلتمش بیك درهم کوش مقابلنده مبایعه ایتمشدر.

(۱) ٦٦١ (١٢٦٢) ده انشا اولنمشدر.
(۲) ٧١٦ (١٣١٦) ده انشا اولنمشدر. سیوطی، اثر مذکور.
(۳) ٧٠٣ (١٣٠٣) ده انشا اولنمشدر.
(٤) ٧٥٨ (١٣٥٦) ده انشا اولنمشدر. سیوطی، اثر مذکور.
(٥) ظاهریه ٧٨٨ (١٣٨٦)ده بنا اولنمشدر. حسن المحاضره، سیوطی.
(٦) مؤیدیه ٨١٩ (١٤١٦) ده یاپیلمشدر، کذلك.
(٧) سیوطی، حسن المحاضرة.

سلیم، شوصورتله وظائف دینیه‌سنی اکمال ایلدکدن صوکره بتون نظردقتنی روضه جزیره‌سنك منتهای جنوبیسنده انشا اولنمش اولان مقیاس نیله حصر ایتدی، جزیرهٔ روضه. عثمانلی تاریخنده سلیمك اوراده یالکز مملوکلرك الته کچمسنه ونیلده بوغامسنه رمق قالمش اولمسیله دکل، حرارت هوادن محفوظ قالمق ایچون مقیاس نیلك آلتنده قبه‌لی بر دارالتنزه انشا ایتمش اولمسیله‌ده مشهوردر. پادشاه، طومان بایك اعدامنك ایرتهسی کونی مصر بیوك مأمورلرینك یمینلرینی او بناده آلدیغی کبی (۱) دائرهٔ شوکتنی ده بوراده تأسیس ایتمش ایدی. قانصو عادلی نامنده مصرك الك شجاعتلی بکلرندن بری‌ده سلطان سلیمی اوراده الله کچیرمکه تشبث ایلدی. قانصو کیجه‌لین بر صندال ایله مقیاسه تقرب ایده‌رك برقاچ جسور آرقداشنك معاونتیله خانه‌نك اوستنه ایپ مردیون قوروب چیقدی. لکن سلیمك بولندیغی داثره‌یه کیرمکه بردرلو امکان بوله‌مدیغندن و کورلدیکنی آکلادیغندن خانه‌نك اوستندن نیله آتیله‌رق یوزه یوزه یکمکه موفق اولدی. سلیم، بو آدمك تعقیبی ایچون برقاچ یوز دالغیچ کوندردیسه‌ده دردست اولنه‌مدی (۲). باشقه برکون‌ده پادشاه مقیاس قربنده صندالدن چیقارکن دها بیوك بر مخاطره‌یه اوغرادی: درونده بولندیغی، عبدالقادر نامنده برینك صندالندن ساحله آتلامق ایستیه‌رك باجاقلری قیصه اولدیغی جهتله کناره یتشه‌میوب نیله دوشدی. صندال صاحیله یکنی پادشاهی آنجق بر چوق زحمتله صودن چیقاره‌بیلدیلر. سلیم چیقنجه عبدالقادره هرنه ایسترسه ویره‌جکنی سویلدی، صندال صاحبی نیل اسکله‌لرنده و دکیزده هردرلو رسومدن عفوینی طلب ایله اکتفا ایده‌رك درحال مساعده و سلطان سلیمك کندی الیله امضا اولنمش بر برات اعطا اولندی [۵۶].

روضه جزیره‌سی — که مقیاس نیل بونك اوزرنده‌در — عربلرك مصری ضبطندن بری برکتی وموقعی حسبیله خلفا والیلرینك نظردقتنی جلب ایتمشدر. محرّك اللی دردنجی سنه‌سی روضه‌ده بردارالصناعهٔ بحری تأسیس اولنمشدرکه اسلام شرقك الك اسکی ترسانه‌سی اولدیغی کبی بودرلو مبانینك جمله‌سنه‌ده اونك اسمی ویرلمشدر [۵۷]. اولاد ترکدن طولونك اوغلی اولوب کندیسنی والیلکدن حکمدارلغه صعاد ایدن احمد. روضه‌ده برنجی اولق اوزره بر قصر انشا ایتدردی، بو بنا، مؤخراً نیل

(۱) سهیلی، ورق ٤٦.
(۲) سهیلی، ٥، ورق ٤٦، وابن زنبل.

صولرینك ثمانی یسیله یقلدی [۵۸]. عباسیلر زمانده دیکر برترك خاندانك مؤسسی اولان آخشید، روضه ترسانه‌سنی نیلك ساحل شرقیسنه نقل ایده‌رك اونك یرینه «مختار» نامنده بر کوزل باغچه یاپدرمشدرکه شهرتی عراقه قدر یاییلمش ایدی (۱). طقوزنجی خلیفهٔ فاطمی آمر با حکام الله منصور، سوکیلیسی بر بدویه ایچون «هودج» (۲) نامنده بر سرای یاپدرمق صورتیله روضه‌نك کوزللکنی آرتیردی. لکن روضه مبانیسنك اك مشهوری ایوبیه خاندانندن یدنجی و صوکندن اولکی حکمدارای اولان ملك صالح طرفندن انشا اولنان قلعه‌در (۳)؛ ملك صالح، بونی کندی مملوکلرینك محافظه‌سی آلتنه وضع ایتمش و اومملوکلر ملك صالحك وفاتندن صوکره اوغلی تختدن ایندیرمشلردر؛ ایشته بوقلعه‌نك اسمندن دولایدرکه ایوبیه‌یی استخلاف ایدن مملوکلر، بحره یاخود نیله نسبت ایدلمشلردر. سلیمك زمانده بوآطه‌یی مدافعه ایدن استحکامات آنجق زمانمزده غائب اولمشدر. روضه تاریخی آلتی جامع کوسترر: برنجیسی سلطان اشرف قایت‌بای طرفندن انشا اولنمشدر (٤)، ایکنجیسی «رئیس»، یعنی بردونامه قپودانی طرفندن، اوچنجیسی حاکم بامرالله کوله‌سی غتن طرفندن یاپلمشدر؛ دردنجیسی مشتاق، بشنجیسی منتهی، آلتنجیسی جامع مقیاس تسمیه‌اولنور. ترسانه‌دن، باغچه‌دن، سرایدن، قصرلردن، جامعلردن براثر قالمامشدر؛ لکن طقوزنجی عصر میلادی اواسطنده انشا اولنان مقیاس نیل ایله بونك اوزرینه سلطان سلیم طرفندن یاپیلان قبه باقیدر. الك اسکی روایات، نیلك فیضانی حساب ایتمك ایچون برنجیسی فرعون، ایکنجیسی یوسف، اوچنجیسی بر مصر ملکه‌سی طرفندن انشا اولنمش دیکر اوچ ستوندن بحث ایدرلر. عربلرك فتحندن بری بو مملکتك تاریخی دها قطعی و دها آز افسانه نما بر صورت آلیر. خلیفه عمر زمانده مصری فتح ایدن عمروبن عاص اصوان (قدیم سیه‌نه) ده برمقیاس نیل یاپدیرمشدر، برنجی خلیفهٔ امری انسناده بر دیکرینی، سکزنجی خلیفه عمر بن عبدالعزیز حلوانده اوچنجیسنی انشا ایلمشدر. اونلردن صوکره، برنجی ولید زمانی مصر والیسی بولنان اسامة بن زید تنوخی روضه آطه‌سنده بر بیوك مقیاس یاپدیرمشدرکه مأمون خلیفه بونی

(۱) سیوطی، «کوکب الروضه»، مقیاس بابنده.

(۲) «ذلك». [قادین تخت روانی دیمك اولان هودج هانك فتحی واوك سکونی، دالك فتحیله‌در]

(۳) ٥٢٤ (١١٣٠) ده انشا اولنمشدر.

(٤) سیوطی، اثر مبحوث عنه.

بیقدیرمش وآنك یرینه بر باشقه‌سنك تعلی آندیرمشدر، بومقیاس، خاندان‌عباسینك اونجی خلیفه‌سی متوکل زمانینده ختام بولمشدر. نیلك فیضانه وفرنك سیاحلرینك فکر تخریبنه قارشی (۲) زمانمزه قدر قالان اشبو مقیاسدر. هیروغلیف آبده‌لری اوزرنده وآلهۀ مصریه‌نك الری آره‌سنده برکتك چوقلغنه، یاخود آزلغنه اشارت اولمق اوزره کوریلن بومقیاسلر سنه‌لرك حال زراعیسنی کوسترمکلری جهتله مصرده دائما اهمیت عظیمه بولمشلردر. خلیفه متوکل طرفندن یاپیلان مقیاس نیل، سکز کوشه‌لی بر بیوك ستون اوله‌رق هر طرفنده خط کوفی ایله آیات قرآنیه محرردر؛ یکرمی مصر ذراعی ارتفاعنده اولوب صویك الك آزلغی زمانینده بیله اون ایکیسی نهر ایچنده مستوردر، صویك الك آلچاق اولدیغی زمانده‌کی سویه‌نك فوقنده بولنان سکز ذراعك هربری یکرمی درت بارمغه منقسم اوله‌رق نیلك فیضانی اولچرلر. نیل، جریان عادیسنه نسبتله ایکی ذراعدن زیاده فیضان ایتمدیکی زمانلر مصر قحط تهدیدی آلتنده بولنور، و بوقحط اکثریا بر طاقم امراض جلب ایدر. وقتاکه مقیاس نیل، اون بش ذراع واون بارمغه قدر نهرایله مستور اولور، ایشته بوحال، قاهره‌دن کچن قنالك کشادینه وعمومی مسرت ودعاره اشارتدر. نیلك فیضان متوسطی اون آلتی ذراعدر؛ تاریخك قید ایتدیکی الك بیوك فیضان اون سکز (۱) و الك آزی اون ایکی ذراع طقوز بارمقدر(۲). بناءً علیه مملکتك سعادتی، یاخود سفالتی بر قطعیت ریاضیه ایله کشف و اعلان ایدن بوآبده‌نك اهمیتی، عثمانلی قائمخانه اونی برقبه ایله ستراتمك واعصار مستقبله‌یه خاطرۀ فتحنی بو صورتله نقل ایتمك مطالعه‌سنی الهام ایلدی [۵۹].

مایسك نهایتنه دوغری سلیم اسکندریه‌یه کیتدی (۷ جمادی الاولی ۹۲۳، ۲۸ مایس ۱۵۱۷)؛ مجرد سوق مراق ایله دکل، استانبول قائمقامی پیری پاشانك بولیمانه کتیرمکه مأمور اولدیغی دونانماسنی کورمك آرزوسیله ده عزیمت ایتمش ایدی. معیتنده یالکز محرملری اولان نشانجی محمد پاشا ایله خواجه حلیمی اولدیغی حالده بوکیلری زیارت ایتدکدن صوکره (۳) ۲۳ جمادی الاولاده (۳ حزیران) روضه جزیره‌سنه عزیمت ایلدی (٤). عمومی برررسم کچید امر ایده‌رك اونی متعاقب هرسواری‌یه ایکی

(۲) سیوطی، کذلك، باب مقیاس النیل.
(۱) ۱۹۹ (۱۱٤) سیوطی، اثر مذکور، ص ٦٨ .
(۲) کافور زمانی، ۳۵٦ (۹٦٦) .
(۳) سعدالدین، ٤، ورق ۷۱۰ . ادریس زاده، ورق ۱۲۵ .
(٤) سعدالدین، باب ۱ ؛ وادریس زاده .

آچقه وهرپیاده‌یه برآچقه ترقی ویردی (۱). فتحندن بری مصرك اداره‌سی وزیراعظم یونس پاشا عهده‌سنده ایدی، پادشاه، مصردن عزیمت ایتمزدن اول خطه‌نك والیلکنی وزیر اعظمدن آلهرق احوال مملکتجه معلومات‌ندن و خصا عرب مشایخیله مناسباتندن دولایی اداره‌یه دها اهلیتلی بولنان خیربایه توجیه ایلدی (۲) . بونکله برابر مصر دفترداری دزدار محمد چلبی و روم‌ایلی قاضی عسکری زیرك زاده رکن‌الدین خطه‌یی تعدیلریله خراب ایتدیلر (۳) : برنجیسی مملوك عائله‌لری اراضیسنی صاندیردی، ایکنجیسی الکبیوك شریعت منصبلرینی، یعنی مذاهب اربعه قاضیلکلرینی مزایده‌یه قویه‌رق هر برندن بیك دوقه آلدی (٤) . کردستانك تنظیمندن صوکره مصرسفرنده اردویه رفاقت ایتمش اولان ملا ادریس اهالینك اوزمان دوچار اولدیغی سوء استعمالاتك اوکنی آلمق ایچون پادشاه نزدنده‌کی نفوذینی استعمال ایتمك ایستدی. سلطان سلیمك تحریرینی امر ایتمش اولدیغی دمیرینك تاریخ طبیعیسی ترجمه‌سنی تقدیم ایده‌جك ایدی ، بوندن انتهاز فرصتله مصرك اداره‌سی حقنده نصایحی مشتمل بر کوچك قصیدهٔ فارسیه‌یی ده پادشاهه ایصال ایتمك املنده بولندی [٦٠] . وزیرلر، ادریسه ترجمه‌سندن دولایی بیك دوقه ویردیلر، لکن شعرینی انظار پادشاهیه عرض ایتمکدن استنکاف کوسترديلر ؛ ادریس ایسه استحقار منفعت و خیرعامه ایچون خدمت سوقیله وزرانك ویره‌جکلری پاره‌یی رد ایتمك جسارتنده بولنه‌رق قصیده‌یی تقدیم ایتمك ایسته‌مدکاری حالده بالذات کندیسی ویره‌بیله‌جکنی بیان ایله پادشاهك النه توصیلنده اصرار ایتدی . وزیرلر موافقته مجبور اولدیلر. ادریس قصیده‌سنه ترفیق ایلدیکی برمکتوبده مملکتی خراب ایتمکده اولان قاریشیقلقدن اوکی آلمدینی حالده عزیمتی ایچون پادشاهدن رخصت ایستیوردی . سلطان سلیمك کرك افکار عمومیه‌یه رعایتندن، کرك علومه محبتندن دولایی علما حقنده دائما کوسترديکی حرمت او درجه‌لرده ایدیکه وزرادن بری اولسه بلکه حیاتنه مال اوله‌بیله‌جك اولان بو معاملهٔ سربستانه ادریس ایچون جزاسز قالدی، مورخی دونما ایله استانبوله اعزام

(۱) سعدالدین، ٤، ورق ۷۱۱ .
(۲) کذلك .
(۳) وزرادن محمد پاشا وقاضی عسکر زیرك زاده ۹۲۳ ربیع الاولنك یکرمی ایکیسنده مصردن سورکون چیقارمغه . یعنی استانبوله آدم کوندرمکه باشلادقلری ایران ومصر سفرلری مراحلنامه‌سنده مندرجدر. بونلرك سلطان سلیمان زمانندهاعاده اولندقلری ایلریده کوریله‌جکدر. (مترجم)
(٤) سعدالدین، ٤، ورق ۷۱۱ .

ایتمکله اکتفا ایتدی (۱) . ادریسك جرأت نجیبانه‌سنه، پادشاهك امنیت ومحرمیتنه مظهر اولان آناطولی قاضی عسکر متبحری کمال پاشا زاده دخی امتثال ایلدی (۲). اردونك باشلیجه امراسی مصرده مدت مدیده اقامتدن اوصانه‌رق پادشاهی استانبوله عودت ایچون اقناعه برچاره بولمسنی کمال پاشازاده‌دن رجا ایتمشلردی. برکون پادشاهك بر تنزهنده آت باشی برابر کیدرلرکن سلطان سلیم عسکر آره‌سنده نه سویلندیکنی صوردی. قاضی عسکر نیل کنارنده برنفرك روم‌ایلی‌یه برآن اول عودت آرزوسنی مشعر بر ترکی چاغیردیغنی ایشیتمش اولدیغنی سویلدی (۳) . آرزوی عمومینك شو صورتله ایما ایدلمسی سلیمه ناخوش کلیه‌رك عزیمت حاضرلقلری کورلمسنی امر ایتدی. برقاچ کون صوکره کمال پاشا زاده پادشاه ایله بنه هم عنان اولوب کیدرکن سلطان سلیم کمال پاشا زاده‌نك استادی اولان ملا لطفینك نه سببه‌مبنی قتل اولندیغنی سؤال ایلدی . کمال پاشا زاده ، جواباً ، لطفینك آجی استهزالریله پك چوق دشمن پیدا ایتمش اولدیغنی افاده ومرحومك شوخ طبیعتلی اولدیغنی ولطیفه طریقیله سویلدیکی اختراعی بعض سوزلری ایشیدنلر صحیح صاندیغنی علاوه ایلدی . پادشاه دیدیکه : — سن‌ده استادکدن بویله شیلر اوکرنمدکمی؟ کمال پاشا زاده جسورانه شو جوابی ویردی : — داعیکز نوبتمی صاودم ، شمدی نوبت آرقداشم دعاجیکزکدر. سلطان سلیم «چون کون سویلدیکك ترکی سنك اختراعکمی ایدی؟» دیه‌صوردی. کمال‌پاشازاده سربستانه اعتراف حقیقت ایلدی ؛ پادشاه . طاریله‌حق یرده بش یوز دوقه احسان ویردی (٤) .

اوچ سنه مقدم ایران سفرنده اولدیغی کبی بو دفعه دخی اردوده تحدث ایدن صیزلتیلر اوزرینه عودته مجبوراولان سلیم، نیل شلاله‌لرینك اوته طرفنه تمدید دائرهٔ

(۱) ادریسك اوغلی، ورق ۱۳۰ .

(۲) مراحلنامه‌نك ٥ ربیع الاخر تاریخنده، اوچه دوچار غضب اولان کمال پاشازاده‌نك عفو اولنه‌رق مقامنده ابقا قیلندیغی مندرجدر. (مترجم)

(۳) کمال پاشا زاده‌نك نیل کنارنده ترکی چاغیران شخصدن ایشیتدم دیه اوقودیغی قطعه بودر :

نه‌مز قالدی بزم ملك عربده ؟ * نیچه برطورورز شام وحلبده؟
جهان‌خلق قاموعیش وطربده، * کل‌اخی کیدەلم روم‌ایللرینه ! (سعدالدینن، مترجم)

(٤) بو فقره سعدالدینك سلیمنامه‌سنده مندرجدر . مورخ ، دیه‌زك خاطراتده کی ترجمه‌سندن نقل ایتشدر. ترجمه ایدیلرکن اصلنه مراجعت اولنمشدر. (مترجم)

تسخیر تصورنده بولنمش اولدیغی آکلاشیلیر . مصردن چکیلمسنی ایجاب ایدن خشونتسزلغك انتقامنی یکی چریلردن ، ویا علمادن آلهمیه‌رق ، یاخود آلق ایسته‌میه‌رك معتادی وجه ایله وزیرلرینه انفعال کوسترمدی . پادشاهك اسکندریه‌یه عودتندن قاهره‌یی ترکنه قدر کچن اون هفته ظرفنده مصرلیلرك صبرسزلقله بکلادکلری ایکی موسم حلول ایتدی‌که بونلر فاتحك اورده وجودیله براهمیت جدیده آلدی، مکه‌یه کوندریلهجك هدایا ایله کا باندن وقاهره قالنك آچیلمسندن بحث ایتمك ایسترز: بنی قتاده خاندانندن مکه‌نك اوتوز درنجی شریفی محمد ابوالبرکات، اوغلی ابونمی واسطه‌سیله سلیمه کیفیت آناختارلرینی ارسال ایتمش ایدی، بونلر برکوش تپسی ایچنده عرض اولندی (۱) . سلیم مصر ایله برلکده . خلفای قدیمه‌نك ومملوك سلطانلرینك مکه ومدینه اوزرنده‌کی حقوقنی ده اکتساب ایتمش ایدی؛ لکن حرمینك حامی و خادمی اولمقله مشایخ و فقراسنك اعاشه‌سی وظیفه‌سنی ده اوزرینه آلمسی لازم کلدی . نیل مملوکلری دولتنك مؤسس و ناظمی اولان سلطان بیبارس بندقداری. — که تأسیسانده جنکیز خانی تقلید ایتمشدر [٦١] — ایلك دفعه اولمق اوزره ، کعبه‌یه مخصوص بر ستاره‌یی حامل ومکلف دونادمش بردوه کوندرلمسنی اصول اتخاذ ایتمش ایدی ، بوکا تحمیل اولنان شیئه «یوك» معناسنه اولمق اوزره «محمل» (۲) تعبیر اولنور . مملوکلرك ایکنجی مقننی بیوك قلاوون محملك ارسالنه الای وجرید اویونی ترتیبیله بر یکی احتشام ویردی (۳) . اوزماندن بری محملك ارسالی سلاطین مصر ایچون ابراز شوکت وسیاحته بر وسیله وقاهره ایچون ایك بیوك ایام مخصوصه‌دن بری اولمشدر. کوندریلن هدایا بوغدای و آلتوندن مرتب ایدی ، بوغدای حرمینك فقراسنه، آلتون مشایخه توزیع اولنوردی، اخراج محمل رسمی سلطان ایچون بردعا ایله ختام بولوردی [٦٢] . محمد اول زمانندن بری عثمانلی پادشاهلری ده مصر حکمدارلری کبی مکه‌یه صرّه نامیله بر هدیه کوندررلردی. بایزیدك صره‌سی اون درت بیك دوقه ایدی . سلیم، باباسنك عطیه‌سنی تضعیف ایله برابر مقدما مصر سلطانلرینك حرمینه ارسال ایلدکلری هدایانی ادامه ایلدی سلیمك ایلك کوندردیکی

(۱) موراجه دوسون. ۳، ص ۲۰۲.

(۲) برنجی میمك فتحه‌سی ، حانك سکونی ، ایکنجی میمك کسره‌سیله ؛ دوه‌یه تحمیل اولنان برنوع تخت رواندرکه استانبولده دخی کورلور. (مترجم)

(۳) حسن المحاضره، ورق ۲۲۰ .

اشیایی — مصر قاضیلرندن ایکی ذات ایله برلکده — امیر مصلح‌الدین صره امینی نامیله سوقه مأمور اولدی. شرفایه بشر یوز، مشایخه آلتیشر، مکه ومدینه معتبرانه اوجر. فقرایه بر دوقه توزیع ایده‌جك ایدی. بو ارسالك یکونی — مکه ایچون کوندریلن بش بیك، مدینه ایچون کوندریلن ایکی بیك اردب بوغدای وپرنجك قیمتندن ماعدا — ایکی یوز بیك دوقه‌یه بالغ اولوردی. سادات، مشایخ، علما بوندن دولایی سلطان سلیم حقنده دعالر ایتدیلر، پادشاه ساداتدن هر برینی قرآنك اوتوز جزئندن برینی اوقومغه مأمور ایتدی، بونلر طوپلانه‌رق هر یکرمی درت ساعتده بر ختم قرآن ایدرلردی (۱). جانب حجازه کیده‌جك محملی حامل اولان دومنك الای ایله کوندرلمسی زمانزده دخی قاهره‌نك ایام عمومیه و دینیه‌سندن بریدر. سلطان سلیمك محملی ارساله ارانه ایلدیکی دبدبه و امیر الحاج عنوانیله کارلنك‌سوقنه برمأمور تعیین ایتمسی نظار دقتی جلب‌ایتدی. خصوصیله بو سنه مقدم سوریه محاربه‌سی بو وظیفهٔ دینیه‌نك ایفاسنه مانع اولمشیدی. بك نادر وقوعه کلن بوحالی عرب وقایع نویسلری وبا. قحط. یانغین. فیضان زلزله کبی بیوك مصیبتلر صیره‌سنده ذکر ایتمکده قصور ایتمزلر [۶۳]. بونك کبی عمومی وفقط دها اسکی اولان بر یوم مخصوص دخی قاهره قنالك آچلمسیدرکه نیلك آرزو اولنان ارتفاعی بولدیغی کوندر. وقتیله او کون نیل کنارنده بر بکر قربان ایدلدیکنه دائر عربلر آره‌سنده جاری اولان روایتی مؤید برشی یوقدر. آنجق محقق اولان شودرکه بك اسکی زمانلردن بری او یوم مخصوصده نهره اخشابدن بر هیکل القا اولونوردی. بر زمانلر رومانه دخی‌سوبلیچیوس کوپریسندن تیبر نهرینه ویله برهیکل آتیلیردی‌کی بو عادت غایهٔ نهری کنارلرنده دورقه یورطیه‌سنده شمدی دخی جاریدر. عربلرك دیکر بر روایتی خلیفه عمرك بر مکتوبندن بحث ایدر: عمر، قبو اقالقدن دولایی مصرك قحطه اوغرایه‌جغنی تخمین ایده‌رك نهره، فیضان ایدوبده صحرایه باشلق کثیرمسنی قادر متعال نامنه امر ایلمشدر (۲). عمرنه حال ایسه اوتهدن بری نیلك درجهٔ کافیده

(۱) موراجه دوسون، ۳، ص ۲۵۸.

(۲) سیوطی، حسن المحاضره، کوکب الروضه. تاریخ الخلفا. ژیوندده مراجعت. جلده. [قدیماً مصرده ایکی بدعت وار ایدی: بریسی هربیل نیله برقیز اوغلان آتمق ایدی. بوکیفیت حضرت عمره عرض اولندقده شومضمونده برنامه یازدی: «ای نیل! اکر سن کندکدن جاری ایسه‌ك سکا منتمز یوقدر، اکر جناب حقه تابع ایسه‌ك جریان ایت!» مکتوب نیله برافلدیغی کبی جاری اولدی. ایکنجی بدعت شودرکه نصارادن بت پرستلر النده شهید اولمش

فیضانی معلق اولمق اوزره قاهره جدولنك آچلمسی مصرك الك بیوك ایام مخصوصه‌سندن بریدر ، «وفاء تعبیر اولنان اشبو فیضان مسعودك ایالات والیلرینه اعلانی دائما بر چوق اشعار تنظیمنی موجب اولورکه واقعا جلبسنده موضوع متحد ایسه‌ده حدود موضوع نامتناهیدر (۱) .

فیضان اثناسنده سلطان سلیم، اقامتگاهنی جزیرهٔ روضه‌دن «برکة الفیل»ه (فیل حوضی) نقل ایده‌رك بروسه حاکمی قوچی بك ایله برلکده نیلدن واصل اولمش اولان دونانما (۲) امراسنی حضورینه قبول ایلدی (۳) . ۱۵۱۷ ایلولنك ایلك کونلرنده‌درکه پادشاه سوریه‌یه عودت تشبثانه باشلادی (٤) . عزیمتدن اول قاهره قلعه‌سنه بش بیك سواری وبش یوز پیاده‌دن مرکب برقوهٔ محافظه براقه‌رق بونلرك قوماندهسنی اصلا قلعه‌دن چیقمه‌مق امریله خیرالدین آغایه ویردی (٥). مصرحکومتنه تعیین اولنان خیربایك زوجه‌لری وچوجقلری رهن اوله‌رق فلبه‌یه کوندرلدی (٦)؛ بو سفرده آلنان غنائم اولمق اوزره بیك دوه یوکی آلتون وکموش نقل اولندی. سلیم ، شاه اسماعیل اوزرینه آچدیغی سفرده تیمورك اعقابندن بدیع الزمانی آلوب برلکده کتیردیکی کبی مصردن عودتنده دخی خاندان عباسینك برعنواندن عبارت اولمق

بر آدمك پارمغنی بر صندوقه قویوب صاقلامشلردی. نیلك طغیانی اثناسنده عید شهید دیه بر جمعیت ترتیب ایده‌رك او صندوقی نیله براقوب چیقارلر و فیضانی بوندن بیلیرلردی . عمرو بن العاص زمانندہ بونی اوندن کیزله‌مشلردی. حکام اسلام منع ایده‌جك اولدیلرسه‌ده مفیداولمادی تاکه (۷۵۵) ده سلطان محمد بن قلاون صندوق کتیردوب « نیلك برکتی الله‌در ، بویله شیلردن دکلدر » دیه‌رك پارمقله برابر آتشه آتدیردی ، رساله‌ٔ مصریه فی المنافع الدیوانیه . مترجم]

(۱) کوکب الروضه، بشارة الوفاء یعنی تبشیرفیضان تعبیر اولنان اشبو منظومه‌لردن الك مشهور بر قاچنی حاویدر .

(۲) سانسووینوده ونديكليلرك راپورلری دونانمایی بروجه‌آتی تعریف ایدرلر: « *Vele 170, galie grosse 30, sottile 15, bastarde 17, fuste grosse 22, pa-landarie 17; li marinai quasi tutti Cristiani.* »

(۳) سلیمنامهٔ شکری، ورق ۹۸. قوچی بك شکریه نقل وقائع ایدن ذاتدر.

(٤) سلیمنامهٔ کشفیه نظراً، ورق ۷۲، اون یدی رجبده وقوع بولدی.

(٥) المنح مؤلفنك اثری اولان « کواکب السائره فی اخبار المصر والقاهره » ده که «قرالك ال یازیسی نسخه‌لری خلاصه ومستخرجاتی» مجموعه‌سنده مندرجدر.

(٦) مارینو سانوتو ، *Le moie e i filioli di Cairbeg furono mandati nella Grecia verso Philippopoli* .

اوزره موجود اولان صوك خليفه‌سنى معيتنه آلمش ايدى . بو خليفه‌نك اسلافندن بريدركه سليمك جدى يلديرم بايزيده سلطان عنوانى اعطاسنى متضمن برات ويرمش ايدى . پادشاه ، وقتيله تبريزده پادينى كبى قاهره صناعتكارانك الك ماهرلرينى انتخاب ايله استانبوله كوندردى (۱). قطيه چولنى كچدكدن صوكره يانده كيدن وزيراعظم يونس پاشايه دونه‌رك : « ايشته مصر آرقه‌مزده قالدى، يا بن غزه‌ده بولنه‌جغز ! » ديدى. يونس پاشا، خلاف‌رأيى اوله‌رق تثبيت ايدنجه اولان بو سفر حقنده‌كى فكر خفيسنى شو مناسبتله ميدانه قويمقدن كرى طورمه‌ميوب ديدى كه : « بوقدر زحمتلر، بو قدر يورغونلقلر اردودن يا يسنك محاربه‌لرده و قوم محرالرنده ضايع اولمسندن ومصرك خائنلر اداره‌سنه كچمسندن باشقه نه فائده ويردى ؟ » يونسك بو احتياطسز سوزلرى قرار اعدامى اولمشدر . سليم، يانده قونوشمقده اولان وزيراعظمك همان باشنى كسديرمكله ادريس و كمال پاشا زاده حقنده كوسترديكى عاطفت غير مأنوسه‌نك انتقامنى آلمش اولیوردى . يونس پاشانك اعدامى سوريه ومصر حدودنده قلاونك اوغلى سلطان خليلك يولجيلر ايچون بنا ايتديرديكى كارون سراى قربنده وقوع بولدى. يونس پاشا خان درونده دفن اولنه‌رق بوخان اوزماندن برى وحالا « خان يونس » نامیله‌معروف اولمشدر (۶رمضان۹۲۳، ۲۲ ايلول۱۵۱۷)(۲). سلسلهٔ ترتيب مأمورين اقتضاسنجه وزارت عظما وزيرثانى زينل پاشايه توجيه اولنمق لازم كليرسه‌ده سليم ، دولتك الك يوكسك مأموريتنى نه زينله ، نه‌ده محرمى اولان نشانجى محمد پاشايه ويرمك ايسته‌مدى ؛ زينل پاشانى لزومى درجه‌ده قوهٔ فكريه‌يه مالك

(۱) تابى بك، ۱۶۲ .

(۲) سعدالدين، ٤، ورق ۷۱۲ . يونس پاشانك اعدامنى صالحيه قربنده خطران قريه‌سنده و بناءً عليه سوريه چولنك مصر حدودنده كوسترر . سليمنامهٔ جلال زاده، ورق ۶۰، بو قريه‌يى خطاره تسميه ايدر. [سعدالدينك استانبول مطبوعه‌سى، جلد ۲، ص ۳۷۶، طانك تشديديله خطاره محررر. مراحلنامه ديوركه: «شعبانك يكرى‌بشنجى كونى پادشاه «خانكى»يه قوندى؛ آرابه‌يه بينوب كيمسه‌يى سلاملامدى. يكرمى آلتنجى كونى بوالبيس قوناغنه قوندى؛ «خطان بوالبيس» دن كچيد ايله كوچوب كليركن صباح طوغدقدن صوكره يونس پاشايه غضب ايليوب صولاقلر كتخداسنه امر ايله بوينى اوردوردى . بر قايوجى ايله باشنى كوودمه‌سندن آييردوب حدت وغضبندن اوچ كون برابر كتيردكدن صوكره نظيه‌ده دفن ايتديردى». ديمك اولوركه يونس‌پاشا مصروسوريه حدودنده اعدام اولنوب فقط باشى دها بريده دفن اولنمشدر. يونس پاشانك اعدامى‌فقره‌سنى مورخ مألاً صولاق زاده‌دن نقل اتمشدر، فقط تاريخ وقوعى مراحلنامه‌نك كوسترديكى كبى اوله‌جقدر. مترجم]

کورمیوردی، محمد پاشاده تجربه‌سز ایدی. جالدیران محاربه‌سندن اولکی کون بیان ایلدیکی رأی جنك جویانه ایله توجهنی قازانمش اولوب ده استانبول قائمقاملغنده بولنان پیری‌پاشایی انتخاب ایلدی. پادشاه، ۲۰ رمضان (٦ تشرین‌اول)ده دمشقه واصل اولدی. نورالدینك تربه‌سی قربنده آتدن ایندی؛ یکی وزیراعظمك وصولنه قدر والی قوناغنی اقامتگاه اتخاذ ایلدی. شامده اقامتی صیره‌سنده نی ابراهیم، نی سوالم، نی عطا، نی عطیه، نی سعد کبی هنوز عرض اطاعت ایتمه‌مش اولان سوریه چول عشیرتلرینك مطاوعتلرینی قبول (۱) وطورسینا مناستری راهبلرینك بالذات پیغمبردن آلمش اولدقلرینی زعم ایلدکلری معافیتنامه‌یی تصدیق ایلدی (۲). پادشاهك شامده بولندیغی زمان روم‌ایلی مالکانه‌لری وارداتی کله‌رك سفرك کشاندنه سپاهیلره اقراض اولنان مبالغ بوندن استرداد اولندی. برملیون آقچه‌یه بالغ اولان اشبو واردات اوچ آیدن بری حلبده بولنمقده ایکن حلب، حمص، دمشق قوماندانلرینك محافظه‌سی آلتنده حضور سلطانی‌یه کتیرلدی (۳). پادشاه، سوریه‌ده ویرکیلرك تنظیمنه و اشبو ممالك مهمهٔ مفتوحه‌نك تحریرینه اعتنا ایده‌رك حمص، حما، طرابلس سنجاقلرینك تحریری ملا ادریسك اوغلی اولوب مقدما ترحاله یکیشهری و اخیراً طرابلس شام قاضیسی بولنان ابوالفضله تودیع اولندی، دمشق سنجاغنك تحریری فناری زاده‌نك اوغلی نوح چلبی‌یه، حلبك تحریری عبدالله پاشانك اوغلی [درکاه عالی متفرقه‌لرندن] عبدالکریم چلبی‌یه ویرلدی (٤). امور اداره‌ده دخی مهارتلریله ممتاز اولان بو اوچ

(۱) قائمه‌میر، سلیمك سلطنتنه دائر اولان ۲٤ نجی بابده هزارفن، یاخود جنایدن نقلاً بونلرك املاسنی دوغری بازار، شوقدرکه بالکز «عطیه»یی «عفیفه» شکلنه افراغ ایدر.

(۲) نسخهٔ اصلیهٔ عربیه‌نك موثوقیتی تصدیق اولنه‌مازسه‌ده سلیمك — خزینهٔ اوراق دولتده محفوظ اولان — تصدیقنامه‌سنك صحیح اولدیغنده شبهه ایدیله‌مز. معادن شرق، ٥، ٦٧.

(۳) سعدالدین، ٤، ورق ۷۱۳. [هامه‌رك فقره‌سی محتاج ایضاحدر: مصر سفرینك بدایتده روم ایلی سپاهیلرینه احسان طریقیله ویریلن پاره‌دن باشقه — بونلرك تیمارلرینی بالذات اداره ایتملری ممکن اولمه‌میه‌جغی ایچون — حاصلات واقعه‌نك قبضیله استانبوله کوندرلمسی قاضیلره امر اولندیغی کبی لوازم سفر ایچون تعیین اولنان آقچه‌نك خزینه‌دن چیقاریلمرق او پاره‌ایله برلکده اردویه ایصالی پیری پاشایه تنبیه اولنمشیدی. ابشته حلبه ورود ایدن پاره بودرکه مجموعی بیك یوك، یعنی یوز ملیون آقچه ایدی (هامه‌رده‌کی کبی بر ملیون دکل). روم‌ایلی وارداتندن سپاهیلرك مدیون اولدقلری پاره اخذ ایله قصوری کندیلرینه ویرلمشدر. سعدالدین، جلد ۲، ص ۳۷۷ و ۳۷۸. مترجم]

(٤) سعدالدین، ٤، ورق ۷۱۳. ابو الفضلك اوغلنك فارسی تاریخنده حما و حمص تحریرینه مباشرتی متضمن برمقدمهٔ ادیبانه مندرجدر.

ذات ویرکیلرك صورت طرحنی تعیین ایله برابر داخل دائرهٔ مأموریتلرنده‌کی قضالرك تنظیم اداره‌سنه مأمور اولدیلر (١) .

سلطان سلیم، ادارهٔ داخلیهٔ مملکته اهتمام کوستردیکی صیره‌ده امور خارجیه‌یی‌ده نظر دقتده بولندیریوردی وندیك جمهورینك ایکی سفیری بارتولومه‌ئو قونتارینی و آلوازیو موچه‌نیغو قاهره‌ده احترامات عظیمه ایله قبول اولنه‌رق سلیمك البسه‌سنی [اتکنی] اوپمکه نائل اولمشلر ایدی [٦٤] . قونتارینی پادشاه ایله برلکده شامه کله‌رك موچه‌نیغو، سلیمك کوستردیکی آرزویه بناءً عثمانلی دونانماسیله استانبوله عزیمت ایلدی (٢) . ١٥١٧ ایلولنك اون یدیسنده وندیکلیلرله قاپیتولاسیونلر تجدید اولنه‌رق بوکا علاوه اولنان بر ماده ایله قبریس جزیره‌سنك تملکنه مقابل وندیکك مملوك سلطانلرینه ویرمکده اولدیغی سکز بیك دوقه‌نك سلاطین عثمانیه‌یه تأدیه‌سی قرارلاشدیرلمش

(١) بونلرك مأموریتی، عربستانك بر تفصیل تحریری وخاصهٔ همایونه لایق اولانی خاص تعیین ایده‌رك تیمار صاحبلرینه توجیهه لایق اولانلری پارچه پارچه ارائه و اوقافی املاکدن تفریق وغاصبلر یدنده‌کی مکتوماتی اظهار خصوصلری اولدیغی سعدالدیندن آکلاشیلیر. جلد٢، ص ٣٧٨ . [خاطرهٔ مترجم : ٣١٤ سنهٔ هجریه‌سی اواسطنده حلبده بولندیغم صیره‌ده برکون اوقاف محاسبه‌جیسنی موقع مأموریتنده زیارته کیتمشیدم. بوذات، تقریباً یاریم مترو اوزونلغنده واوتوزبش سانتیمترو عرضنده قرمزی‌مشین قابلی بردفتر کوستردی وحلبك ایلك تحریردفتری اولدیغنی سویلدی . آبادی کاغددن آلتی یدی بوز ورقه‌یی حاوی اولان اشبو دفترده بتون کویلرك خانه‌لری ، نفوسی ، زراعت حیواناتی مقدارلریله حاصلات مخمنه‌سی مندرج ایدی. دفتر غایت متانتلی صورتده مجلد اولوب هر قسمك اولنه کلن صحیفه‌نك کنارینه یشیل ایپك دیکلمش اولدیغندن دفترقاپالی بولندیغی حالده آرزو اولنان قسمك بونلرله تعیینی ممکن اولیوردی. تحریر دفترلرینك بر نسخه‌سی دفترخانه‌یه کوندرلمك اصول قدیمه اقتضاسندن اولدیغندن بونك‌ده بر نسخه‌سی دفترخانه‌ده موجود اولمالیدر. بونلر قیمتلی آثار عتیقه‌دن اولدیغی جهتله فطوغرافیا ایله صورتلرینك اخذی واصللرینك موزه‌ده حفظی لازم کلسه کرکدر. ٣٢٣ سنه‌سی ینه حلبده بولندیغم صیره‌ده زور محاسبه‌جیلکندن عودت ایلکده اولان بر ذات . زور سنجاغنده‌کی جداولك سلطان سلیم زماننده تعمیر و توسیع اولندیغنی قیود محلیه‌یه عطفاً اداده ایتمش ایدی. اووقت عثمانلیلرك امور اداره‌نك هرشعبه‌سنده کوستردکلری اقتدار، شمدی بومثللو خصوصات ایچون اجانبه عرض اولنان احتیاجك تأثراتی درجه‌سنده موجب تقدیردر . ظاهر ، او وقتلر مملکتك هر اصلاحی کندی اوغللرندن بکلنیردی.]

(٢) ایکیسی ده قاهره‌یه کوندرلمشیدی . لوژییه‌نك یازدیغی کبی ، جلد ٩ ، ص ٩٧ ، دمشقه دکل .

ایدی (۱). سلیم، مقدما مجارستان ایله عقد اولنان فاصله‌یی ده برسنه تمدید ایلدی (۲)؛ لکن بو تمدید، مجارلرك تجاوزلرینه مانع اولمامش و بو تجاوز اثناسنده — شهزاده سلیمانك ادرنه‌دن دمشقده بولنان پدرینه یازمش اولدیغی برمکتوبدن آکلاشلدیغی اوزره — ایزووورنیق بکی مصطفی ضایع اولمشدر [٦٥]. بنه بوزمانده‌درکه سلطان سلیم، شاه اسماعیل ایلچیلرینك تبریکات وهدایای قیمتدارینی قبول ایلدیکی کبی [٦٦] کاخ حاکمی قره‌چین اوغلی محمددن‌ده بتون کردستانك کاملاً اطاعت ایلدیکی خبرینی آلدی (۳).

سلیم، اردوسنك دمشقده استراحت ایلدیکی برکون غائب اولهرق تبدیل قیافتله خلیل الرحمن و بیت اللحم مراقدینی زیارت ایلدی. ایلك دفعه‌سنده اولدیغی کبی بوسفرده کیدوب کلدیکی مدتجه شدتلی یاغمور یاغیوردی. آز وقت ایچنده عودتله (٤) امری موجبنجه شیخ اکبر محی‌الدین العربینك قبری جوارنده انشا اولنان جامع شریفك رسم کشادنده حاضر بولنمشدر (٤ محرم — ١٦ کانون ثانی). بو جامعه وعظ وقرائت قرآنه مأمور مشایخ تعیین ایده‌رك فقرایه هرکون طعام توزیع اولنمق اوزره برده عمارت یاپدیرمشدر. جان بردی غزالی‌یی (٥) دمشق حکومتنه تعیین ایتدکدن صوکره شامدن حرکتله ۲۲ صفر ۹۲٤ — ٥ مارت ۱۵۱۸ ده حلبه واصل اولدی. شامده خواجه‌سی ادیب کامل حلیمی چلبی‌یی غائب ایلدیکی کبی [٦٧] حلبه قریب برمحلده سابا دوقه‌سی اتیه‌ن قوزاریقك اوغلی هرسك احمد پاشانك وفاتیله متأثر اولدی. هرسك احمد، یاریم عصر قدر بر مدت ظرفنده دولته بیوك خدمتلر ایرازندن خالی قالمامش و درت دفعه وزارت عظماده بولنمشدر. ازمید کورفزینك ساحل جنوبیسنده انشا ایلدیکی جامع و عمارت بو دولت آدمنی حالا عثمانلیلره اخطار ایتمکده‌در (٦). سلیم، ایکی آی حلبده قالهرق ایکی آیده دخی حلبدن استانبوله

(۱) مارینو سانوتونك شئونی.

(۲) انکل، مجارستان تاریخی، ۳، ص ۱۹٤.

(۳) سعدالدین، ٤، ۷۱۲. [فقط پادشاه، شاه اسماعیلك طلب صلحی متضمن نامه‌سنه التفات ایتمه‌رك عجم ایلچیسنی حبس اولنمق اوزره استانبوله کوندردی. سلطان سلیم، عجم اوزرینه یورومك آرزوسنده ایدی؛ فقط عسکر یورغون اولمق جهتیله اونلرك استدعاسی اوزرینه عجم سفرینی تأخیر ایتدی. سعدالدین، جلد ۲، ص ۳۸۰ و ۳۸۱. مترجم]

(٤) موراجه دوسون، ۱، ص ۳۰۹.

(٥) سعدالدین، ورق ۷۱۵. ادریس‌زاده، ورق ۱٤۰.

(٦) اولیا، مناسك الحج، ص ۲۵.

کلدی، وصولنده ایمپراطور تهئودوزك ستون ظفرینی خراب اولمش بولدیکه بر سنه اوّل شدتلی بر فورطنه‌دن بیقلمش و بر چوق اولری بیقه‌رق بر چوق انسانلرده انقاضی آلتنده قالمش ایدی [٦٨] . پادشاه، اون کون پای تختنده قالدقدن صوکره ادرنه‌یه کیتمك اوزره استانبولدن حرکت ایلدی (۲۷ رجب — ٤ آغستوس) (۱).

سلیمك ادرنه‌یه دخولندن طقوز کون صوکره شهزاده سلیمان باباسنه صورت مطنطنه‌ده وداع ایله تخصیصاتنه بش یوز بیك آقچه ضم اولندیغی حالده مقرحکومتی اولان صاروخانه عودت ایلدی. برقاچ کون صوکره‌ده مصر سفرنده خواجه حایمی ایله برلکده نظر التفات شاهانه‌یی مقاسمه ایتمش اولان نشانجی خواجه اوغلو محمد پاشا ارتحال ایتدی. پادشاه اونك یرینه انشته‌سی مصطفی پاشانی تعیین ایده‌رك اوندن منحل قالان روم ایلی بکلربکلکی دفتردار فرهاد پاشایه ویرلدی، یدی قله قوماندانی کال ده یکی چری آغالغنه نصب اولندی (۲). بنه بو سنه ظرفنده، درت سنه مقدم وفات ایدن منکلی کرایك اوغلی وکندیسنك قاین برادری اولان محمد کربی بتون قریم حکومتنه نصب و کندیسنه یومی بیك آقچه تخصیص ایلدی (۳). سلطان سلیم، خان جدیده قرایتی اولمقله برابر سلطنتنك صوکلرنده شاه اسماعیلدن و مملوك سلطانلردن زیاده قریم‌خانلردن محترز اولمش ایدی. حتی برکون وزیراعظم پیری پاشایه شویله سویلدی: « بیلیرمیسك که بن عجملردن زیاده تاتارلردن قورقارم ؛ اونلرك آتلری نعل اورمغه محتاج دکلدر، یزم اردولریمزك ساحلنده توقفه مجبور اولدقلری وکوپریلرکه مدیکمز نهرلری اونلر یوزه‌رك کچرلر، باشقه‌لرینك بش کونده آلدقلری یولی برکونده کیدرلر. بونك ایچون بن خانی دیکر بکلر کبی تحت اطاعتمه آلمق وقریم حکومتنی برات ایله توجیه ایده‌رك مقدار معین معاش تخصیص ایتمك ایستدم » . امر پادشاهی یه توفیقا خانك تابعیتی تضمن ایدر بر برات کوندرلدی ، محمد کرای ، کندیسنی پادشاهك دیکر قوللری صیره‌سنه قویمقده اولان بوفلاکتلی شرفی مقاومتسزجه قبول ایتدکدن باشقه قارداشی سعادت کرایی رهن صداقت اولمق اوزره استانبوله کوندردی (٤).

بایزیدك ختام سلطنتندن و سلیمك جلوسندن بری قریم خانلرندن بحث ایتمه‌مش

(۱) سعدالدین، ٤، ۷۰۵. ادریس زاده، ورق ۱٤۱ .

(۲) سعدالدین، ٤، ۷۰۷. ادریس زاده، ورق ۱٤۰ .

(۳) موراجه دوسون، ٤، ورق ٤۳۲. بیوك قطعه، رضوان پاشا زاده، ورق ۱۱۱.

(٤) عالی واوندن نقل صولاق زاده، ورق ۹۹ [*] .

اولدیغمز جهتله بوراده منکلی گرای حقنده بر قاچ سوز سویلیه‌جکز؛ خصوصیله‌که اونك حکومتندن اعتباراً قریمك سیاستی تعدیلات عظیمه‌یه اوغرامش و قریم خانلری عثمانلی حکومتیله دها صیق و دها دوغریدن دوغری‌یه مناسبتده بولنمشدر. منور الافکار و محب علوم اولان منکلی گرای قرق یدی سنه سکز آی حکومت ایده‌رك یتمش بر یاشنده وفات ایتمشدر (٩٢٠—١٥١٤) (١). کندیسنه عصیان ایدن نوغای تاتارلریله بر مصادمه‌ده مقتول اوله‌رق باغچه سرایده، تأبید خاطره‌سی ایچون انشا اولنان تربه‌یه دفن اولنمشدر. منکلی گرایك سکز اوغلی (٢) قاله‌رق بونلردن محمد کرای باباسنه خلف اولمشدر. لهستان سفریله کیلی و آق کرمان محاصره‌لری اثناسنده منکلی طرفندن بایزیده ایفا اولنان خدماته مقابل کفه، کوزلوه، بالقلوه لیمانلرندن قافتان پاره‌سی نامیله کندیسنه واردات تعیین اولنمشدر. بو واردات، تاتارلرك قریمده حکومتلری نهایت بولنجه‌یه قدر سکنهٔ مملکتدن یالی آغاسی نامیله انتخاب اولنان بر آغا معرفتیله اداره ایدلمشدر. افلاق وویوده‌سی، دینیه‌سته‌ر نهری ساحلنده خیلی قرا و اراضی‌یی قریم خانلرینه ترکه مجبور اولدیغی کبی محمد گرای، لهستانده برچوق جولانلر یاپمش وسید احمدك چیقاردیغی محاربهٔ داخلیه‌یی باصدیره‌رق کفه‌نك جنوباً درت فرسخ مسافه‌سنده، وآخارمیش تپه‌سی مائله‌سنده کائن زولقات کوینی اوندن آلمشدر (٣).

سلطان سلیم، ادرنه‌ده اقامتی اثناسنده باب دولت ترجمانلغنده علی بکه خلف اولان سپاهی یونسی ایلچیلکله وندیکه کوندردی؛ یونس، عثمانلی سفائن وتبعه‌سندن بر طاقمنك — سنجاق بکلرینك و قاضیلرینك اشعارات رسمیه‌سیله تحقق ایتدیکی وجه ایله — اسیر ایدلمش اولمسندن دولایی جمهوریت نزدنده شکایته مأمور ایدی (٤). پادشاه، مصر سفرندن دولایی خزینه‌ده یوز کوسترن مضایقه‌یه چاره‌ساز اولمق ایچون راغوزه امتعه‌سندن اوزمانه قدر یوزده اوچ حسابیله آلنمقده اولان ادخالات رسمنه

(١) السبع السیار فی تاریخ ملوك التتار، اثر زینل محمد رضا، ورق ٦١. شوالیه ایتالینسکینك یازمه نسخه‌سی.

(٢) محمد کرای، بهادر کرای، محمود کرای، فتح کرای، ورتاس کرای، مبارك کرای، سعادت کرای، صاحب کرای، اثر مذکور.

(٣) اثر مذکور.

(٤) مارینی‌سانوتوده سلطان سلیمك ٢٠ تشرین اول ١٥١٨ تاریخیله ادرنه‌دن کوندردیکی مکتوب. بو مکتوب وندیك اوراق حکومتی فهرسنده پادشاهلرك مکاتیبی میاننده یوقدر.

یوزده ایکی ضم ایتدی (۱) . بنه اوزمانه دوغری — مقدما مملوك سلطانلرینه تأدیه اولنه کلن برمبلغ سنویه مقابل قامه کلیساسیله خرستیان زواری حقنده قبول اولنان معفویتك دوامی مذاکره ایتمك اوزره بر اسپانیول ایلچیسی ورود ایلدی. سلیم. ایلچیی ملتفتانه قبول ایله برقاقتان وبش بیك آقچه احسان ایلدیکی کبی اکر اسپانیا ایله دولت عثمانیه آره‌سنده معاهدهٔ مخصوصه عقد ایتمك اوزره (۲) مأذونیت نامه‌یی حائز ایلچی کوندریلیرسه اسپانیا قرالنك آرزوسنی اسعاف ایده‌جکنی وعد ایلدی. بو آره‌لق پاپا اونجی لئون، ایتالیاده اسایشك تأسیس اولنمسندن انتهاز فرصتله. دولت عثمانیه علیهنده یکی براتفاق تشکیلنه تشویق ایتمك ایچون آوروپای خرستیانینك درت بیوك حکومتی اولان آوسترپا ایمپراطوریله فرانسه ، انکلتره، اسپانیا قرالرینه درت قاردینال کوندردیکی جهتله سلطان سلیمك اسپانیا قرالیله معاهده یاپمق اوزره ویردیکی جواب احتیاطکاری فائده‌سز برشی دکل ایدی [٦۹]. ایرتهسی سنه، پادشاه. مجارستان ایله (۳) منعقد متارکه‌یی برسنه دها تمدید ایتدی، و قبریس جزیره‌سنك تملکندن دولایی وندیك حکومتنك ویرمسی لازم کلن سکز بیك دوقه ویرکینك ایکی سنه‌لکنك تأدیه ایدلمسی مصطفی چاوش واسطه‌سیله جمهوریته تبلیغ ایلدی (٤). بو آقچه‌یی کتیرن وندیك ایلچیسی حضورینه قبول ایتدیکی زمان پادشاه معتادی خلافنه اوله‌رق ایلچی ایله قونوشه‌رق یانندن چیقارکن‌ده ، وندیك حکومتی معاهدات اخیره احکامنه حرفیاً رعایت ایتدکجه جمهورینله حال صلحده قاله‌جغنی سویلدی (٥).

(۱) مارینی سانوتو ۱۵۱۸ کانون‌اول شئونده یونی شویوله قیدایدر: *Il Signore ha fatto pagare i Ragusei ; pagavano 3 per. pagino cinque come altri.* بو وقعه انکلك راکوزه تاریخنده یوقدر .

(۲) قونتارینینك ۴ نیسان ۱۵۱۹ تاریخیله ادرنه‌دن کوندردیکی راپور.

(۳) استانبول بالیوزی بمبو (Bembo)، ۲ حزیران ۱۵۱۹ . مارینی سانوتو یونی شویله بازار: *Come al dì ultimo (31 Maggio fù data licentia ali Oratori di Hungeria a giurata la pace di questo Sgr. con il Re di Hungeria.*

(٤) پادشاهك مصطفی‌چاوش واسطه‌سیله ۹ حزیران تاریخیله ادرنه‌دن وندیك حکومتنه کوندردیکی مکتوب، مارینی سانوتو. اشو مکتوب، وندیك حکومتی خزینهٔ اوراق فهرسنده موجود دکل ایسه‌ده فهرسده او سنه و اولکی سنه تاریخلریله بازلمش دیکر ایکی مکتوب واردرکه بری ۲۸ کانون‌ثانی تاریخیله اوغوزك ایلچیلکنه ودیکری ۲۲ ایلول تاریخیله احمد فرهادك ایلچیلکنه دائردر.

(٥) مارینی سانوتو .

سلطان سلیمك اردولری ١٥١٨ و ١٥١٩ سنه‌لرنده آسیاده جلالی (١) نامنده، مذهب جدید قورمق ایستر بر شخصك چیقاردیغی عصیان ایله مشغول اولدی. بر سنه مقدم سوریه‌ده حانوش اسمنده (٢) بر عرب شیخنك طغیانی موفقیتله دفع اولندیغی کبی جلالی عصیانی‌ده او صورتله باصدیرلدی. عرب شیخ متعصبی بعلبك جوارنده اسکندر پاشا، کوزلجه قاسم پاشا، طرابلس وحما ودمشق والیسی بردی غزالی قومانده‌لرنده‌کی قوای مجتمعه طرفندن دوجار هزیمت ایدیلدیرك باشی ادرنه‌یه کوندرلمش ایدی (٣). بریکنه کلنجه بو آدم طرفدارانیله برلکده توقاد قرینده ترخال نام محلده برمغاره ایچنده بولنور ومسیحك اورایه ورودینه منتظر بولندیغنی سویلردی (٤). وزیر اعظم او صیره‌ده فرات ساحللرنده ولایات شرقیه‌ینی ایرانلیلره قارشی محافظه ایله مشغول اولدیغندن سلیم، روم ایلی بکلر بکی فرهاد پاشایی [٧٠] بو فرقهٔ جدیده‌نك تنکیلنه مأمور ایلدی. ذو القدریه بکی شهسوار اوغلی دخی بونلرك اوزرینه یورویه‌رك (٥) البستاندن سیواس حدودینه قدر تعقیب ایلدی. جلالیلرك قره‌حصاراوزرینه رجعتی وفرهاد پاشانك انقره اوزرینه یوریشی اثناسنده شهسوار عاصیلری یاقه‌لایه‌رق هزیمت کلیه‌یه اوغراتدی. لکن بو موفقیت فرهاد پاشانك ناقابل زوال برصورتده عداوتنی مستلزم اولدی (٦) ینه بو اثناده آسیاده، سلیمك برادری سلطان احمدك اوغلی مراد اولق اوزره برمدعیٔ سلطنت ظهورینه دائر مبهم برروایت انتشارایتدی. انجق بونك بی‌اساس‌اولدیغی آکلاشیله‌رق سلیمك موجب اندیشه‌سی اولمقدن باشقه بر نتیجه ویرمدی. مع‌هذا شهزاده مراد دینیلن بو شخصك هویتی درحال سعدالدینك پدری حسن جانك شهادتیله تکذیب اولنمش ایدی، حسن جان سلطان احمدك شهزاده‌سنك وفات ایتمش بولندیغنه دائر دلائل قطعیه‌یه مالك ایدی [*].

(١) بوآدمك اسمی جلالی دکل، جلالدر. مؤخراً ظهورایدن «صیلره «جلالی» دینلمسی بونك اسمندن قالمه‌در. (مترجم)

(٢) بزم تاریخلرده « ابن حنش ». (مترجم)

(٣) سعدالدین، ٤، ورق ٧١٥. ادریسك اوغلی، ورق ١٤٠، صولاق زاده.

(٤) سعدالدین، ٤، ورق ٧١٧. صولاق زاده [جلال بو مغاره‌دن مسیحك دکل، مهدینك چیقه‌جغنی سویلردی و نهایت کندیسی مهدی اولدیغی ادعایه باشلادی. باشنه یکرمی یکدن زیاده سواری وپیاده طوپلانمش ایدی. سعدالدین، جلد ٢، ص ٣٨٤. مترجم]

(٥) شهسوار زاده علی‌بك. فرهادپاشایه بومناسبتله وزارت ویرلمشیدی، کذلك. (مترجم)

(٦) فرهاد پاشا بوکینی مؤخراً سلطان سلیمان زمانده اظهار ایتمشدر.

ادرنه‌ده طاعون ظهور ایتدیکندن سلطان سلیم اورایی ترك ایله بر قاچ کون جوارده آولادقدن صوکره استانبوله عودت ایتدی. وصولنده دفتردار عبدالسلامك سرای قریبنده یاپدیرمقده اولدیغی کوشکی(۱) تماشا ایلدی. بو کوشك مرمردن بنا ایدلش اولەرق داخلاً دیوارلرینه رسملر نقش ایدلش ایدی. بونلردن بری محمد ثانی‌یی مصور ایدی. سلطان سلیم. یدی یاشنده ایکن بیوك باباسنی کورمش اولدیغندن رسمی خاطره‌سنه موافق بولیەرق (۲) بومناسبتله دفتردارك خزینهٔ دولتی بی‌فائده اتلاف ایلدیکنی بیان ایله عبدالسلامك بتون یاپدقلرینی تقبیح ایلدی. انجق دفتردار فورطنه‌یی ماهرانه کچیرمه‌نك چاره‌سنی بولدی، سلطان سلیمك آیاقلرینه قپانەرق بوآیده‌یی کندی پاره‌سیله بنا ایتدیرمش اولدیغنی افاده واك صادق قوللرندن برینك شاهد اخلاصی اولق اوزره قبولنی استرحام ایتدی. سلیم، بوندن محظوظ اولەرق دفترداره اوچ خلعت کیدیردی وهرنه طلبی واقع اولورسه اسعاف ایده‌جکنی وعد ایلدی. عبدالسلام، ثروت عظیمه قازانمش اولدیغی جهتله ازمیدك آرقه‌سنده «آغاج دکیزی» دینیلن بیوك اورمانك بولندیغی قضاده بر قاچ کویدن باشقه برشی ایسته‌مدیکنی سویلدی. پادشاه، بوطلبك درجهٔ شمولنی آکلامقسزین اسعاف ایتدی. اوزماندن بری عبدالسلام عائله‌سی ازمیددن «آغاج‌دکیزی» قضاسی حدودینه‌قدر امتداد ایدن بتون مرعالرك تملکیله دولتك الك زنکین خاندانلرندن بری اولمشدر (۳) [*]. سلطان سلیم، سرایك قارشیسنده بوکوشك انشا اولندیغی صیره‌ده نامی حائز اولان وفقط اوغلی سلیمان زمانسنده اکمال ایدیلەبیلن جامعك تملرینی آتدیردی (٤).

او زمان مصر فاتحی بو بنالردن دها مهم ملاحظات اشغال ایدیوردی. قوهٔ بحریه‌سنه حصر انظاردقتله مختلف حجمارده «اوچ دانەسی یدیشر یوز طونیلاتو ثقلنده یوز اللی کمی انشاسنی امر ایلدی (٥). بنه او صیره‌ده، دکیزه چیقمغه مهیا یوز

(۱) بوکوشکك اسمنی و پادشاهك تکفور طاغی ایپساله، معلقره، دیمتوقه، فلبه طرفلرنده دولاشدیغنی یازان یالکز لطفی پاشادر.

(۲) سلیمنامهٔ سعدالدین، دیه‌زك خاطراتنه مراجعت، نومرو ۲۸۷ و ۲۸۸.

(۳) عالی، ورق ۲۱۱.

(٤) «استانبول و بوغاز ایچی، ۱، ص ٤۰۳.

(٥) استانبولده‌کی وندیك ۱٦ نیسان ۱۵۱۹ راپوری: «*Ordinò il Signor gatie 100 tra grosse e sottile, 20 fuste, 24 bargie, 3 di 700 botte, 6-7 brigantini, e altre 100 galie in ordine si mettavano; si publicava che si faceva per Rodi*»

قادیرغه تجهیز اولندی. پادشاهك لیمانلرده ردوسه قارشی قوتلی بر دونانما احضارینه چالشمقله برابر بر طرفدن ده ایران شاهی علیهنه یکی بر سفر تصورنده بولندیغی آکلاشیلیور. قیصریه‌ده اون بش بیك تیمارلی سواری طوپلاندی، قونیه پاشاسی بتون سنجاق بکلرینی یکرمی بیك کشیلك بر قوت تشکیل ایدن عسکریله لارنده‌یه جاغیردی، آناطولی بکلربکلکنده بولنان فرهاد پاشاده اوتوز بیك عسکرله اوکا التحاق ایتدی. بر چوق طوپلرله تقویه اولنمش آلتمش بیك کشیلك بر اردو ایلك اشارتده محاربه‌یه کیریشمك حاضر بولونیوردی. کال رئیسك بایزید زمانی ردوس اوزرینه واقع اولان تشبثاتندن بری خرستیانلق عالمی قدس شریف عزیز یحیی طریقتی علیهنده یکی تعرضلرظهورندن قورقیوردی که بوده سبب‌سز عداوتلرمازدی (۱). بواندیشه‌دن دولایدرکه ۱۵۱۱ سنه‌سندن بری جنکاور پاپا ایکنجی ژول شوالیه‌لری — مدافعه‌یه مأمور بر قلعه محافظلری کبی — جزیره‌ده قالمغه اجبار ایتمش ایدی. وقتاکه مصرسفری اثناسنده عثمانلی دونانماسی اسکندریه‌یه کیدرکن ردوس آچیقلرنده کورندی، طریقت برآن ایچون یکی فلاکتلر وقوعندن قورقدی، لکن بوندن یالکز تحقیرآمیز برمکتوب ایله قورتلدی. عثمانلی آمیرالی بومکتوبده استاد اعظمه «اویوز کوپك»، «کوپك اوغلی»، «جهنم کوپکلری نسلندن» دیه خطاب ایدیوردی (۲). بو دفعه‌کی استحضارانك ردوس علیهنه اولدیغنده اشتباه اولنمازدی، معهذا سلطان سلیم، احتیاجات سفریه‌نك اك کوچك متفرعاتنه وارنجه‌یه قدر تدارکی چاره‌لری کورلمکسزین سفر آچمق ایستمیوردی. باشلایه‌جغی سفری ناتمام برافغه مجبور اولمقدن احتراز ایتمکده وبیوك بابامی محمد ثانینك موجب شین اولان رجعتنی دائما نظردقتنده بولندرمقده ایدی. بناءً علیه اردونك عزیمتنی استعجال ایدر کبی کورینن وزرای تکدیر ایلدی. بر کون سعدالدینك باباسی حسن جان ایله ایوب جامعندن چیقارکن بیوك قادرغه‌لردن آمیرال کمیسی اولان برینك لیمانده بتون یلکنلری آچلمش اولدیغنی کوردی. سراپا شعلهٔ غضب کسیله‌رك بونك کیمك طرفندن ویریلن امر اوزرینه دکیزه ایندیرلدیکنی صوردی. وزیراعظم پیری پاشا. کمیلر بیتریتمز دکیزه ایندیرلمکی

(۱) آسیا خاطراتی، ص ٦۹. لامارتینیه‌ر.

(۲) ماریی سانوتو: *Lettra del capo dell' armata turcha al Gran Maestro:* « *E'u che sei un can rognoso de una madre cane filio di cane, cane del inferno, e tu te chiami, etc.* »

چوق زماندن بری یرلشمش بر قاعده اولدیغنی بیان ایله آمیرال جعفر بکك باشنی پك کوج قورتاره‌بیلدی. سلیم برکون وزراسنه دیدی‌که: «سز بنی ردوس فتحنه تحریك ایتمك ایستیورسکز، لکن ردوسی آلمق ایچون نه‌قدر باروته احتیاج واردر؟ وسزك نه قدر باروتکز واردر؟». وزیرلر بغتةً اوغرادقلری بوسؤاله ستر محجوبیت ایچون سکوتدن باشقه چاره بوله‌مادیلر، لکن ایرته‌سی کون کلوب درت آی محاصره‌یه کافی باروت بولندیغنی سویلدیلر. سلطان سلیم منفعلانه دیدی‌که: «درت آیلق باروت مهماتیله نه یاپیله‌بیلیر؟ حال بوکه اونك ایکی مثلی کافی دکلدر. بنم ده محمد ثانی کبی رجعتله محجوب اولمقلغمی‌می ایسترسکز؟ بو درلو تدارکات ایله محاربه‌یه باشلایوب‌ده ردوسه‌کیده‌مم، ذاتاً ظنمه کوره آخرت یولجیلغندن باشقه سفرم یوقدر» (۱). سلیمك شوصوك سوزلری قریباً وفاتنه دائر صادق برحس قبل‌الوقوع ایله الهام اولنمشیدی، فی‌الحقیقه آز برمدت صوکره استانبولدن ادرنه‌یه کیدرکن ارتحال ایلدی. پای تختدن عزیمتندن اوچ کون اوّل بوکرنده شدتلی اغریلر حس ایتمش و قاصیغنده کورینن

(۱) سعدالدینك پدرندن نقلاً افاده‌سنك خلاصه‌سی شودر: «اکرچه باب همایون آغازندن سفر تقررینی ایشیدیردك؛ لکن پادشاهك حالندن بوکا دائر بر شی حس ایتمزدك. بر کون خواص خدامیله ایوب انصاری زیارتنه کیتدی. ایوب قاپیسنك خارجنده «یاودود» تکیه‌سنه متصل قبه قارشیسنه کلدکده فاتحه اوقودیلر، و بر مزار کوستره‌رك «کیمك مزاری اولدیغنی بیلیرمیسك؟» بیوردیلر. «خیر» دیمکلکم اوزرینه دایه‌لرینك مزاری اولدیغنی سویلیه‌رك بعض اوصاف جمیله‌سنی نقل ایتدیلر. بو اثناده قپودانه مخصوص قادیرغه‌نك کورك چکیله‌رك ایوبه دوغری کلمکده اولدیغنی کوروب «هنوز سفر قرارلاشدیرلمامش ایکن بونی کیمك امریله دکیزه ایندیردیلر؟» دیه انفعال کوستردیلر، و قپودان جعفر آغانك قتلنی فرمان ایلدیلر. وزیراعظم پیری پاشا، یکی انشا اولنان کمینك تجربه ایچون دریایه براغلمسی معتاد اولدیغنی بیان ایله شفاعت ایتدی. لکن پادشاه وزرایه عتاب ایله: «بن جهانکیرلکه آلشمش برپادشاه اولدیغم حالده سز بنی برقلعه‌فتحنه‌کوتورمك ایستیورسکز. قلعه آلمه‌نك برنجی مهماتی باروتدر.» دیدکدن‌صوکره «قاچ آیلق باروتکز وار؟» سؤالنی ایرادایلدی. وزرا ذخیره وسائره‌نك کفایتندن معلومات ویردیلرسه‌ده باروتك مقدارینی تعیین ایده‌میوب محجوب اولدیلر، وآندقلری مساعده اوزرینه ایرته‌سی کون درت آیلق باروت اولدیغنی عرض ایتدیلر. سلطان سلیم، غضوبانه یاقوب «جدم زماننده کی خجالت اونودلمامش ایکن اونی ایکی قات‌می یاپمق ایسترسکز؟ خصوصا بالذات کیتمه‌می دوشونیورسکز، کیدوب ده الی بوش عودت ایده‌جك اولورسه‌م هیچ بریکز صاغ قالماز. ردوسك تسخیرینه درت آیلق باروت یتیشیرمی؟ سز ردوسی درت آیده دکل، آلتی آیده دخی آله‌مازسکز. بلکه سکز ویا طقوز آیده آلینه‌بیلیر» بیوردیلر و اك صوکره «بزه سفر یوق، مکر سفر آخرت» دیدیلر. واقعا زمان سلیمانیده طقوز آیده فتح اولندی. سعدالدین، جلد ۱، ۳۸۹ و ۳۹۰؛ سلیمنامهٔ سعدالدین. (مترجم)

برخیارجغك تداوی ایتدیرلمسی ایچون حسن جان طرفندن ایدیلن رجاره رغماً آته بینمش ایدی (۱) . چورلی و اوغراش کوی بیننده کائن اولوب باباسیله کندی آره‌سنده ظهور ایده‌رك جالس تخت اولمسنی ایجاب ایدن محاربه‌نك موقع حدوثی اولان محلده [۷۱] اوجاغی اوقدر شدت بولدی که توقفه مجبور اولدی . برابر بولنان درت طبیب کوندن کونه بیومکده اولان چباناره نصل مقاومت ایده‌جکلرینی بیله‌میه‌رك آغرینك مرکزینه زفت یاقیسی اوردیلر (۲) . سلیمه افیون استعمالنی منع ایتدیلر. سه‌ده سوزلرینك فائده‌سی اولمدی(۳). استانبولدن حرکت اولندیغنك یدنجی(٤) کیجه‌سی — برآن یانندن آیرلمامقده اولان — حسن جان « یس » سوره‌سنی اوقیوردی ؛ پادشاهك تیره‌مکده اولان دوداقلری کندیسنك ده برلکده اوقودیغنی کوسترمکده بولندیغی حالده حسن جان «سلام قولاً من رب رحیم» آیتنه کلنجه سلیمك الی اختلاج ایله قپانه‌رق حیاتی انقطاع بولمش ایدی (۸ شوال ۹۲٦، ۲۲ ایلول ۱۵۲۰) (۵).

(۱) سعدالدینك پدرندن نقلاً روایتندن آکلاشلدیغی اوزره کورینن شی خیارجق دکل، بر چبان علامتی ایدی و بوکرنده و قاصیغنده دکل، اوموزینه قریب ایدی . چبانك شیرنجه اولدیغی مشهوردر. ایکی آی قدر اوزامش اولمسنه نظراً خیارجق و طاعون دکل، شیرنجه اولمسی لازم کلدیکی آکلاشیلیور. صولاق زاده ، ص ٤۲ ، « غالبا بین الناس یانی قره نامیله شهرت بولان عارضه» دیورکه یانی قره اناطولی لسنجه شیرنجه دیمکدر ؛ چبانك شکلنه نظراً تسمیه اولنمشدر. سعدالدینك بو بابده‌کی افاده‌سنك خلاصه‌سی ذیل مترجمده کوریلور .

(۲) دیه‌ز *Denkwürdikeiten Asien's* ، ۱ ، ص ۲۹٦ . وندیك راپورلری بو خسته‌لق حقنده تفصیلات آتیه‌یی ویرییورلر *In campagne essor venuto do carboni, in quel loco dove il padre li dette la sua maledizion; hora di questo quasi li sopravenne una piage,che venne dalla fino al fianco con molte boche , per la qual colava sempre , tamen non lassiave ogni dì l'opio consueto, si che da poi giorni 4 morite , e lì bassa tenue scosa la dita morte, la qual fu a dì 22 settembre.* اوفه‌ن (بودا ، یعنی بودین) ده‌کی وندیك سفیری طاعوندن وفات ایتمش اولدیغنی یازمشدر. مارینی سانوتونك تاریخی، جلد ۱۹، ۱۵۲۱. [بزم تاریخلرده بوزفت یاقیسنه دائر برشی کوزه ایلیشمدی مترجم]

(۳) بوده بزم تاریخلرده مندرج دکلدر. (مترجم)

(٤) استانبولدن حرکت ایله پادشاهك وفاتی آره‌سنده ایکی آی قدر زمان کچمشدر، مترجمك تذییلاتنه مراجعت.

(۵) دیه‌زه اثر مذکور ، حسن جان تاریخ وفاتی اشعار ایتمز . آنجق بتون عثمانلی مورخلری وسلطان سلیمانك جلوسندن بحث ایدن آثار شوالك سکزنده، ۲۲ ایلول، اولدیغنی ذکر ایدرلر [حال بوکه استانبول تمثیلی سعدالدینك ۳۹٤ نجی صحیفه‌سنده سلطان سلیمك ۹۲٦

حسن جان، خزینه‌دار باشی‌یی پادشاهك وفاتی اعلاندن منع تدبیر عاقلانه‌سنده بولنه‌رق قپوجیلر کتخداسی‌ده، ایرته‌سی صباح اوکیجه‌نك حادثه‌سی حقنده هیچ بر شی سویلمکسزین وزرایی برمعتاد دیوانه چاغیرمغه اقناع ایلدی . حسن جان بو تدابیر مهمه‌دن صوکره پادشاهك نعش بی‌حرکتی یاننده دعا ایله مشغول اولدی؛ خزینه‌دارباشی دخی اووظیفهٔ دیندارانه‌ده معاونت ایده‌رك برلکده « یس » اوقودیلر . کونشك طلوعیله برابر وزیراعظم پیری پاشا، مصطفی پاشا، اسکی امیرآخور احمد پاشا کلدیلر. پیری پاشا ، افندیسنی بی‌روح کورنجه کوز یاشلرینی طوته‌مدی ؛ حسن جانی تدابیر واقعه‌سندن دولایی تبریك ایله خادملرك عالمه دغدغه ویرملرینه و بونك نتیجه‌سی اولهرق یکی چریلرك عصیان چیقاروب‌ده اسایش ملکی اخلال ایتملرینه مانع اولدیغی ایچون تقدیر ایلدی . پادشاهك ارتحالندن خلقك خبر آلهمامه‌سی ایچون وزرا بر معتاد اجتماع ایتدیلر : بعض مأموریتلر توجیه ایله برابر کویا سلطان سلیمك احوال صحیه‌سی ایلشمش اولدیغی جهتله طبیبلره خلعت اعطا اولندی . سلیمك وفاتنه مطلع اولان درت طبیب ، اوچ وزیر، خزینه‌دار باشی، قپوجیلر کتخداسی، حسن جان، شهزاده سلیمانك ورودینه قدر دیندارانه کتم سر ایلدیلر، وزیراعظم شهزاده‌یه درحال تاتار چیقارمش وهمان استانبوله کلمسنی یازمش ایدی. طبیبلر، اچ اوطه خدمه‌سندن اوچ کشینك معاونتیله پادشاهك نعشنه نظارت ایتدیلر وسلیمك جادرینه کیمسه‌یی براقمیه‌رق نعشی کمال دقتله یتاق ایچنده مستور طوتدیلر (۱) [*] .

سلطان سلیم، الی‌درت یاشنده وسلطنتك طقوزنجی سنه‌سنده وفات ایتدی. منور الفکر بر پادشاه و شاعر وحکیم متصوف اولدیغی حالده پارلاق مزیتلرینی آثار وحشیت وظلم ایله لکه‌دار ایلمشدر. یکنلرینك. قارداشلرینك، باباسنك قاتلی اولدیغی کبی[*] وزراسی وسرایلك دیکر مأمورلری حقنده دها آز غدارلق کوسترمه‌مشدر.

شوالك لیله‌ٔ تاسعه‌سنده ارتحالی مصرحدر . مترجم]. بومنبعلر وندیك ایلچیسنك استانبولدن محرر راپوری (مارینی سانوتو، جلد ۱۹) درجه‌سنده شایان اعتماد اولوب بو راپورده دخی شویله دینلمشدر : *Il Sgr. morite a dì 22 settembre a l'albo , e subito li bassa avisò il fiol.* سلیمانامهٔ جلالزاده، سلیمك وفاتی یازدقدن صوکره برقاچ فقره نقل ایدرکه بونلرك برنده بقراط راهب اولمق اوزره کورینور، ورق ٦٥، باب ٢٢ .

(۱) دیه‌ز. *Denkwürdigkeiten Asien's* ۱، ص ۳۲۰، سعدالدین، ٤، ورق ۷۲۳، ادریسك اوغلی ، ورق ۱٤٤ . صولاق زاده ، عالی. سلیمانامهٔ کشفی، ورق ۸٤ . کشفی ۸۳نجی ورقده سلیمك استانبولدن عزیمتی ۲٤ شعبان اولمق اوزره کوسترر.

بعض مورخلرك روایاتنه اینانلق لازم کلیرسه سلیمك ولادتنده بردرویش وجودنده یدی کوچك « بن » کوزه‌رك حیاتنده بونلرك مقدارنجه حکمداره غلبه ایده‌جکنی سویلمش ایدی بو کشف حقیقة وقوع بولمش ایسه قارداشلری قورقود واحمد، یکنی، شاه، اسماعیل، قره‌خان، ذوالقدریه بکی ایله مصر سلطانته مظفریتیله صورت وقوع بولمشدر (۱). اشبو یدی « بن » عائله‌سندن ووزراسندن یدی کشینك اعدامیله‌ده تفسیر ایدلمك محق اولمیوردی. همدم پاشا ایله حسن پاشا — بری ایران سفرینك کشادنده، دیکری مصر سفرنده — سربستانه بیان رأی ایتملرینك مکافاتی اولمق باشلرینی ویردیلر . وزیر اعظم دوقه‌کین احمد پاشا ایله اسکندر پاشا یکی جریلرك عصیانلرندن دولایی اعدام اولندیلر. بری بکلربکی وداماد پادشاهی، دیکری وزیراعظم اولان ایکی مصطفی صداقتسزلك شبهة مجرده‌سیله دوچار مجازات اولدیلر. یونس پاشاده مصر اردوسنك ضایعاتنه تأسف ایتمش اولدیغی ایچون باشی کسیلدی. تمایلات خونریزانه‌سنه و یاخود احتراصاتنه قربان اولان اشخاصدن سلطان سلیم یالکز ریدانیه محاربه‌سنده تلف اولان بندهٔ خاصی سنان پاشایه آجیمرق مصر فتحی اونك وفاتنه مقابل کلمیه‌جکنی بیان ایلمشدر. آنجق هرسك احمد وپیری پاشالردرکه وزارت عظمی منصبنده بولنملری اعدامارینی موجب اولمامشدر . بونکله برابر، سلیم محرملرینه و دائره خصوصیته قبول ایتدیکی علمایه التفات کوستردی . بو علمادن علوم لسانیه متخصصی حلیمی، شاعر نجاتی ، نشانی محمد پاشا ولی نعمتلرینك وفاتی سنه‌سی ارتحال ایتدیلر. یالکز سوریه سفرنده رفاقت ایدن کمال پاشا زاده، سلیمدن صوکره برحیات قالمشدر. عصرسلیمی فقیهلرندن نظردقتمزی الك زیاده جلبه مستحق اولان مشهور جالیدر . جمالی ، او زمان هنوز شریعت مأموریتلرینك الك یوقاری درجه‌سنده بولنمیان مفتیلك خدمتنی بایزید اواخر سلطنتندن سکز، وسلیمك زمان سلطنتیله سلیمانك اوائل سلطنتندن آلتی سنه‌مدت ایفا ایلمشدر. المختارات عنوانی آلتنده معروف اولان مجموعهٔ فتاواسی بوعنوان ذی فتخاره حقیقة لایقدر. لکن کندیسنك مفتی صفتیله ویردیکی فتوالر تاریخ عثمانی ایچون باشقه بر اهمیتی حائزدر . بوراده

(۱) سعدالدین، سلیمنامه‌سنده کمال پاشا زاده‌نك اثرندن نقلا یازیورکه: سلطان‌سلیمك ولادتی هنکامنده بردرویش علی‌السحرسرای قپوسنده بولنه‌رق « بوکون بوخاندان براركك چوجق طوغه‌جقدر و باباسنك یرینه کچه‌جکدر . وجودنده یدی بن بولنه‌جقدر ؛ اونلرك مقدارنجه عالی شان بکلره غلبه ایده‌جکدر » دیمش ایدی . (مترجم)

یالکز، مصرسفرینك محق اولدیغنی بیان ایچون ویردیکی اوچ فتوانی ذکر ایده‌جکز.
سلیم . مصر علیهنه تعرضنی حکم شریعنه توفیق ایتمك اوزره جمالیه اوچ سؤال ایراد ایلدی‌که برنجیسی بودر : « بر پادشاه شرذمهٔ ملاحده‌یه [شاه اسماعیل طاقمی] معاونت واعلای دین مبین وابقای شرع متین ایچون متوجه اولنان موحدین منصه اظهار عداوت قیلسه بحسب الشرع اونلره قتال ومال منالارین اغتنام حلال اولورمی؟ جمالی بوسؤاله: «من اعان ملحداً فهوملحد» (۱) حکمنی کوسترمك تصدیق جوابی ویردی (۲) . ایکنجی سؤال: « ادعای اسلام ایدن بر ملت (مصریلر) چوجقلرینی مسلمانلردن زیاده غیر مؤمنلر (چرکسلر) ایله تزویجه راغب اولدیغی حالده اونلرك اعدامی‌جائز اولورمی : » جمالی بوکاده اصلا، باشقه تدقیقاته‌حاجت‌قالمقسزین، جواب مختصرینی ویردی (۳). سلیمك اوچنجی سؤالی شو صورتده ایدی: « برطائفه اهل اسلامز دیو تعطیلاً سکزلرینه شهادت کلمه‌سنی قازدیروب حالا یهود ونصارا ویتمش ایکی ملتدن اولان اغبیانك الله وجبینه کیردیکنی بیلوب طورور ایکن رضا ویرسه‌لر، انکله ، عیاذا بالله ، کنیفه واروب ناپاکلکله اول حالده کتوروب لازم اولدیغجه خرجلنسه‌لر اول طائفه حقنه نه بیورورلر؟ » جمالی جواباً « منع ایله ممنوع اولمازلر. ایسه قتللری واجب اولور » دیدی . لکن ناحق بر محاربه‌نك (٤) موافق حقانیت اولدیغنی اوقدر جرأتله بیان ایدن بنه بو مفتی بر صورت غریبه‌ده ویردیکی فتوالرك بی‌طرفلغیله مشهوردر . بخره‌سنده معلق بولنان بر زنبیله سوقدن سؤال ورقه‌لری وضع اولنور و « اولور » ، اولماز . دن عبارت اولان جوابلری اصحابنه زنبیل ایله ایصال اولنوردی . بوندن دولایدرکه کندیسنه « زنبیللی مفتی » لقبی ویرلمشدر. محاربه حقنده ویردیکی فتوالرك متضمن اولدیغی تعصبه وحقسزلغه رغماً جمالی سلیمك فاصله‌سز تجدید ایتمك آرزوسنده بولندیغی قانلی منظره‌لره بالدفعات مانع اولمشدر. پادشاه، خزینه خدمه‌سندن یوز اللی کشینك اعدامنی امر ایتمسی اوزرینه جمالی — مفتیلك مأموریتی دخوله مساعد اولمامقله برابر — دیوانه‌کلهرك وزرا طرفندن

(۱) «یعنی مؤمن اولدیغی تقدیرجه ملحده‌لره معاونت ایتملریله ملحد حکمنده اولوب شرعاً قاله استحقاق تام بولورلر.» اسانبول تمثیلی صولاق زاده، ص ٤٣١ . (مترجم)

(۲) عبارهٔ استفهامیه عیناً صولاق زاده‌نك صحیفهٔ مذکوره‌سندن آلنمشدر. (مترجم)

(۳) بو ایکنجی فتوی الده‌کی تاریخلرده بولنه‌مدی. (مترجم)

(٤) حال‌بوکه سیاست نقطهٔ نظرندن الزم واك محق ایدی (مترجم) .

استقبال وصدر مجلسه اجلاس اولندی. پادشاهه عرض اولنه‌جق سوز اولدیغنی بیان ایتمسی اوزرینه حضوره کیروب « مفتینك وظیفه‌سی سلطان اسلامك امور آخرتی محافظه ایتمکدر، شرعاً وجوب قتللری ثبوت بولمیان یوز اللی کشینك عفونی ایسترم» دیدی. پادشاه، «بوایش امور حکومتدندر، علمانك بوکا مداخله‌سی امور ملکیه‌نك اختلالنی موجب اولور. سیاست مقتضای ریاستدر » سوزلریله مقابله کوستردی. مفتی، جواباً بومسئله پادشاهك امور آخرتدن اولدیغنی و اوکا مداخله وظیفه‌سی اقتضاسندن بولندیغنی، او آدملری عفو ایتمزسه آخرتده عقاب عظیم کوره‌جکنی بیان ایتمسی اوزرینه پادشاه‌عفو ایتدی. مفتی کیده‌جکی زمان « آخرته متعلق وظیفه‌یی ادا ایتدك، لکن مروته متعلق بر سوز وار» دیه‌رك بو آدملرك وظیفه‌لری کسیلوب‌ده سوقاقلرده تسأل ایتدیرملری شان سلطنته لایق اولمدیغندن بحث ایله خدمتارنده ابقالرینی رجا ایتدی. پادشاه بو شفاعتی دخی قبول ومفتیی توقیرات ایله تشییع ایلدی. جمالی، باشقه بر فرصتله دخی جسارتنك وحسیات نجیبه‌سنك اثرینی کوستردی. ایران ایله حریر تجارتنك ممنوعیتی حقنده کی امره مخالف حرکت ایتدکلری ایچون درت یوز تاجرك مالاری مصادره و کندیلری اعدامه محکوم ایدلمش ایدی. پادشاهك ادرنه‌یه توجهی اثناسنده مفتی امر تشییعی ایفا ایدرکن بونلرك قتللری جائز اولمادیغنی سویلدی. سلطان سلیم. « ثلث عالمی اصلاح ایچون ثلثانی قتل مباح دکلیدر » دیه صوردی. مفتی « خلل عظیمی مؤدی اولدیغی وقت مباح اولور » جوابنی ویرمسی اوزرینه سلیم، «پادشاهك امرینه مخالفتدن بیوك خلل اولورمی؟ مملکتنده امری جاری اولمیان پادشاهك زوال حکومتی قریبدر » دیدی. مفتی « بونلرك مخالفتی ثابت دکلدر، زیرا حریر عشری آلمق اوزره مأمورلر تعیینی اذنه دلالت ایدر» سوزلریله مقابله ایلدی. پادشاه « تدابیر ملکیه‌یه قاریشمق وظیفه‌کز دکلدر » جوابنی ویردیسه‌ده مفتی بوکاده « امور آخرتکزدندر و بزم حق مداخله‌مز واردر. بو آدملری اطلاق ایدرسه‌کز فبها، والا عقاب عظیم واردر » دیه‌رك وسلام ویرمیه‌رك حدتله آیرلدی. سلیم اوّل فرط حدتندن برآن آتنك دیزکینی چکدی ایسه‌ده انفعالنه غلبه ایله بولنه دوام ایتدی. وقوناق محلنه وارنجه محبوسلری اطلاق وضبط ایدیلن اشیالرینك اعاده‌سنی امر ایلدی. [۷۲] ادرنه‌یه دخولنده روم ایلی وآناطولی قاضیعسکرلکلرینی برلشدیروب جمالی‌یه توجیه ایتمك ایسته‌دی ایسه‌ده مفتی عمر بنده « حکمت » لفظنی سویله‌مه‌مکه عهد ایتدیکنی بیان ایله اعتذار ایلدی. پادشاه، مفتی‌یه

بش یوز فلوری احسان ایلدیکی کبی وظیفهٔ یومیه‌سنی اللی آقچه ضمیله ایکی یوزه چیقاردی (۱) . آنجق سلیمك شیعیلری قتل عامدن صوکره خرستیانلری‌ده کاملاً اولدورمك و هیچ اولمازسه کلیسالرینی اللرندن آلمق فکر تعصبکاریسنده بولندیغی زمانده‌درکه جمالی خصوصا خرستیانلر واستانبولده‌کی روملر ایچون حقیقةً بر ملك الصیانه اولمشدر . بو تصور اوزرینه سلیم جمالی‌یه شو سؤالی ایراد ایتمش ایدی . « بتون دنیایی تسخیر ایتمکدن وملتلری اسلامه کتیرمکدن هانکیسی دها مقبولدر » مفتی لیمك نیاتنی آکلامیه‌رق غیرمؤمنلرك مسلمان ایدلملری البته دها مقبول ورضای الهی‌یه دها موافق اولدیغنی بیان ایلدی . سلیم ، درحال بو کلیسالرك جامعه تحویل و خرستیان آیینك منع و قبول اسلام ایتمینلرك کاملاً قتل ایدلمسنی صدراعظمه امر ایتدی. وزیراعظم، بوارادهٔ خونریزانه‌دن تدهش ایده‌رك — مسئله‌یی آکلایه‌مقسزین خرستیانلرك قتلنه فتوی ویرمش بولنان — جمالی ایله مذاکره ایلدی . نتیجهٔ مذاکره‌لری اوزرینه حضور شاهانه‌یه چیقمق طلبنده بولنمسی ایچون پطریقه خبر کوندرلدی. سلیم، اوّلا بورجایی اسعاف ایتمیه‌جك اولدی‌ایسه‌ده وزیراعظم ومفتینك اخطارلری اوزرینه موافقت کوستردی . پطریق هیئت رهبان ایله برابر ادرنه‌ده دیوان همایونه کله‌رك استانبولك فتحی اثناسنده، کلیسالری جامعه تحویل وخرستیانلری اجرای آیینندن منع ایتمه‌مك اوزره محمد ثانی طرفندن صورت علنیه‌ده واقع اولان تعهده استناد و جبراً تبدیل دین ایدلمسنی مانع و ملل غیر مسلمه حقنده جزیه‌یه مقابل مساعده کوسترلمسنی آمر اولان احکام قرآنیه‌دن طلاقت لسانیه ایله استدلال ایلدی . محمد ثانی طرفندن بو عهدی متضمن امضا اولنان ورقه بر یانغینده یانمش ایدی. لکن آلتمش سنه مقدم استانبول محاصره‌سنده بولنمش اولان اوچ اختیار یکی چری آلتون برطبق ایچنده شهرك آناختارلرینی کتیرن مبعوثلره فاتحك بواوچ نقطه حقنده فی‌الحقیقه سوز ویرمش اولدیغنه شهادت ایلدیلر. سلیم. احکام قرآنیه‌یه وجدینك عهدینه رعایت ایلدی ؛ فقط خرستیانلرك کلیسالری قدر کوزل بنالرك مدت مدیده دارالاصنام اولمسی حقنده امر قرآنی اولمدیغنی علاوه ایتدی. بناءً علیه بتون استانبول کلیسالرینك جامعه تحویلنی وشوقدرکه خرستیان دیننده بولنان تبعه واجابك حقوقنه خلل کلمه‌مك ایچون خراب اولمق اوزره اولانلرك تعمیریله اخشابدن

(۱) بوفقره‌ده هامه‌رك مأخذی سعدالدین اولمغله ترجمه‌ده اصلنه دخی مراجعت اولنمشدر، جلد ۲، ص ۵۵۲ و ۵۵۳ .

یکی کلیسالر پادیرلمسنی امر ایتدی . اکر سلیم، فاتحهٔ سلطنتی رافضیارك اعدامیله لکه‌دار ایتدیکی کبی — وزیراعظم پیری پاشا ایله مفتی جمالینك حسیات انسانیه‌سی سایه‌سنده — خاتمهٔ سلطنتی غیرمسلمارك عموماً اعدامیله لکه‌دار ایتمه‌مش ایسه اونلرك اکثریتی معبدلرینی الهرندن آلمشدر. اسلام متعصبلرینك فکرنجه ممالکنده خرستیان دینی اجرا ایتمك خدمتنه موفق اوله‌مامش ایسه ایران شاهنه ومملوك سلطانله غلبه‌لری، بتون مصرك و همان کاملاً کردستان و بین‌النهرین قطعه‌لرینك فتحی ، بو فتوحاتدن دها آز قیمتدار اولمیان «خادم‌الحرمین‌الشریفین» عنوانك احرازیله دولتنك متمسك اولدیغی دینه بیوك همت کوسترمشدر.

بایزید ثانی دوریله برابر یتمش سنه‌لك بر زمان احاطه ایدن محمد ثانی وسلیم اوّل سلطنتلری تاریخ عثمانینك شو ایکنجی دوره‌سنك ایکی بیوك زمانیدر . بونی تعقیب ایده‌جك اولان اوچنجی دوره‌ده عثمانلی دولتنك اوج عظمت وقدرته واصل اولدیغنی کوره‌جکز .

دردنجی جلدك متنی نهایتی

تذییلات

مورخك حواشی و ایضاحاتی

دردنجی جلد

یکرمی بشنجی کتاب

۱ ، ص ۸ — قاوورسه‌ندن نقلاً له‌وانقلو و وه‌رتو. بعض آوروپالی مورخلرك ظننه کوره بایزید بر ضیافتده — سرخوشلغنده آغزندن قاچیره‌جغی سوزلرده موجب اعدام بربهانه بوله‌بیلمك ایچون — کدك احمد پاشایه حدندن زیاده ایچیرمشدر. فقط بو، موافق حقیقت کورنمز، وبرکتابده محرر اولدیغی کبی سفاهت‌پرور اولدیغی ایچون دکل، سادکیٔ حیاتندن دولایی صوفی تسمیه اولنان بایزیدك طبیعت معلومه‌سنه موافق دوشمز . شمدی‌یه قدر عثمانلی دولتنه دائر تاریخ یازان مورخلرك کافه‌سی نزدنده مقبول کوریان روایت آتیه‌یه دخی اینانمق لازم کلمز: کویا بایزیدك شهزاده‌سی احمد — اسحاق پاشانك قیزی اولان — احمد پاشانك حرمنه تعرض ایتمش واحمد پاشا زوجه‌سنی اطلاق ایله پدرینه کوندرمش‌ده اسحاق پاشانك شهزاده احمده خصومتی بوندن نشأت ایدیور ایمش . بو روایت بسبتون یاکلشدر . سعدالدین وادریسه مراجعتله آکلاشیلیرکه اسحاق و احمد پاشالر آره‌سنده دائما حسن امتزاج کورلمش وحتی بونلر مصطفی پاشایی دوشورمك ایچون اتفاق ایده‌رك بو اتفاق اسحاق پاشانك سقوطنی مستلزم اولمشدر . ادریسه نظراً یکی چریلرك کدك احمد پاشانك قتلندن دولایی عصیانلری داود پاشانك اسحاق پاشایه خلف اولمسنی مستلزم اولمشدر. لکن بو بر خطای تاریخیدرکه سعدالدین تصحیح ایدیور ، جلد ۳ ، ص ٤٤٧ . [مورخ دولت خواجه سعدالدینده (استانبول تمثیلی، جلد ۲، ص ۲٤) کدك احمدك اعدامی

کیجه‌سی ، نصف لیله‌دك عیش وسرور اوزره ، وقت کیرلدیکی محرر اولمسنه کوره احمدپاشانی سرخوش ایتمك مسئله‌سی بسبتون رد اولنماز. خبر صحیح ، کدك احمدپاشانك خون حیاتی مانند صهبا اوزم نوشانوش صفاده اساله، اولدیغنی یازیورکه خواجه‌نك ایماسنی اودخی بویله تفسیر ایتمش دیمکدر. هر حاله کدك احمدك قتلی سلطان بایزیدك بیوك خطاسیدر . داود پاشانك اسحاق پاشایه خلف اولدیغنی سعدالدین ساده‌جه نقل ایدیور ، بونك تاریخ وقوعنجه خطایی متضمن بر روایت اولدیغی آکلاشیله‌میور. مترجم]

۲، ص ۹ — قانته‌میر « موراوه » یی « موره » آکلایه‌رق پادشاهك ۸۸۷ ده موره‌یه کیتدیکنی و برزخك ایکی طرفنده ایکی قلعه یاپدیغنی یازار. حال بوکه له‌پانتو [یعنی اینه بختی] اوزمان هنوز فتح اولنمامشیدی . [قانته‌میرك موره برزخنده یاپلدی دیدیکی قلعه‌لرده پادشاهك موراوه صوبی اوزرنده تعمیر ایتدیکی محللردر.]

۳، ص ۱۱ — انکه‌لك بوغدان تاریخنه‌کوره ۵ آغستوسده‌در، لکن سعدالدین طرفندن کوستریلن تاریخ اردونك مراحلنامه‌سندن مأخوذ اولمق مظنون و صولاق زاده تاریخیله نخبة التواریخده موافقی جهتیله مرجح کورینور. نشری، ادریس، عالی دخی بو بابده متفقدرلر. اوزمانك آوروپا مورخلری اق کرمانی تحریف ایله «مونقاسترون» شکلنه قویمشلردر . قانته‌میر بونی بر طرفدن هرودوتك « Οἴαια اوزه‌یا » دیدیکی شهر یایار، ودیکر طرفدن اوویدك منفاسی اولمق اوزره کوستر، ۱، ۳، ص ٦٦ ، متعاقباً یازدیغی بر حاشیه‌ده قریمده هرودوتك Fouuvn غریمی دیدیکی بر شهر بولندیغنی افاده ایدر.

٤، ص ١٤ — آیاسك، اسکندرون کورفزنده وباغراسدن ایکی وتل حمدوندن برمرحله‌ده کائن وسلطان سلیمان زمانی انشا اولنمش برقله‌یی حاوی بولندیغی جهانماده مندرجدر ، ص ٦٠٣ . طاوروس طاغنده گوله‌ك او خطه‌نك الك مهم موقعیدر، جهانما، ص ٦٠١. ١٢٣٣ استانبول مطبوعی مناسك الحج قلعه‌یه وبوغازه بلاتفریق «دولك» اسمنی ویرر، ص ٣٩ و٤٠ . ارمینیه طاغنده کائن سیس قلعه‌سی اوچ قات سوری حاوی وعین زربه‌دن یکرمی درت وماسیسدن (قدیم موپزوستیا Mopseustia) قرق میل مسافه‌ده کائندر . جیحان نهری کنارنده واقع ماسیس ده آلتمیه آلتی فرسخ مسافه‌ده‌در (جهانما، ص ٢٠٢). اونك قریبنده جبل النور واردرکه سنبللری ویروح الصنملری ایله مشهوردر (مناسك الحج، ٤١، و٤٣) . الك اسکی زمانلردن

بری نامنی محافظه ایتمش اولان آطنه (۱) سیحان (ساروس) نهری اوزرنده کائندر، رمضان اوغللرینك حکومتی زمانندن قاله برجامعی وپیری پاشا طرفندن تکرار یاپلمش برقلعه‌سی واردر (مناسك الحج، ۲٤، جهانما، ص ٦۰۱). طرسوس‌ده آطنه کبی نام قدیمنی محافظه ایتمشدر؛ سیف‌الدوله ۳۵۰ (۹٦۱) ده بیزانسلیلردن آلمشیدی؛ اسکندرك اوغرادیغی تهلکه و قلعه‌نوباترانك صولری اوزرنده‌کی سیاحتی ایله مشهور اولان سیدنوس نهرینك منبعنه قریب بر موقعده بنا اولنمشدر. سیدنوس، طرسوس دیوارلرینه، ساروس آطنه دیوارلرینه قدر کلیر، و جیحان ماسیس قربندن مرور ایدر. نشرینك تاریخ سلجوقیسنه کوره فرمدریق باربروس جیحان نهرنده وقالیقادنوس دکل، ماسیس قربنده بوغلمشدر. بو خطه‌لردن کذار ایدن بش نهردن: یعنی قالیقادنوس (الیوم سلفکه یاخود سالف)، لامّوس (قزلجه). سیدنوس (جاقید)، ساروس (سیحان)، پیراموس (جیحان) نهرلرندن جیحان شرق طرفنه دوشر. جهانمانك ٦۰۳نجی صحیفه‌سنده اصحاب کهفك مغاره‌سی طرسوس قربنده اولدیغی ذکراولنمشدر. — سعدالدین (۳، ۳۸۱) عاشق پاشا زاده‌دن نقلاً الن قاش، مولهن، بیرسبه‌رت کبی دیکر شهرلردن بحث ایدر (۲). ظنمه کوره بونلرك برنجیسی قدیم آنخیالوس (Anchialus)، ایکنجیسی قدیم ماوس (Mallus) در، لکن‌نه جهانماده، نه‌ده مناسك الحجده اونلردن بحث اولنماز؛ بالعکس جهانما، ص ٦۰۲، بیرسبرتی سیس شمالنده و برمرحله مسافه‌ده واقع برقلعه اولمق اوزره ذکر ایدر. شوراسی‌ده اخطار ایدرزکه بیر [بئر] کلمه‌سی عربی اولوب قدیم بغداد طرفلری بقایاسنده بواسمه تصادف‌اولنور، بیرنمرود [بئرنمرود] کبی. پورتر، «Travels»، ۲، ۳۳۰، بوکلمه‌نك اصلنده شبهه ایتمکله برخطاده بولنمشدر.

۵، ص ۱٤ — قانته‌میر قوصونلو تاتار عشیرتی بر شهر ظن ایده‌رك «آسیا بکلربکی اوسنه تارس خطه‌سنك مشهور قورشونلی (۳) و قوصونلو شهرلرینی ضبط ایتدی» دیر، (بایزید ثانی سلطنتی، ص ۱۳۱). قوصونلو عشیرتنك اسمی قوصون شهرندن مأخوذدرکه بو شهرك قدیم قوکوسوس (Cocussus) اولمسی ملحوظدر. مامفر، بونك دانا (Dana) دن باشقه برشی اولمادیغنی ظن ایلر.

(۱) آدنه، بویله‌جه دال ایله یازیلیرکن پوسته مأمورلرینك غلط نظریله ادرنه ظن اولنمامق ایچون ۱۲۹۰ تاریخلرنده آطنه شکلنه کیرمشدر. (مترجم)

(۲) «النقش، ملاّن، برص بیته»، سعدالدین، تمثیل استانبول، جلد۲، ص٤۹. (مترجم)

(۳) قورشونلی دیدیکی‌ده حسابجه قشتمورلی (قیش تیمورلی) اوله‌جقدر. (مترجم)

۶، ص ۱۶ — قوجه قلعه، ماقدونال کنیه‌ئیرك کچ حصار دیدیکی محلدر (سیاحتنامه ، ص ۱۱۴) ؛ ماقدونال بونك قدیم تیانا (Tyana) اولدیغنی ظن ایدر. ره‌نل ایله ماقدونالله نظراً کیخسرو واسکندر کیلیکیایه بورادن کیرمشلردر. تصاویر اسفار کیخسرو، ره‌نل، ص ۳۸ ؛ سیاحتنامهٔ ماقدونال، ص ۱۲۶ . مانه‌رك ظننه کوره کیخسرو عین زربه‌دن کچمشدرکه شرقده اوچنجی بوغازدر، جهانما (ص۶۱۴) بونی سرفندگار بوغازی نامیله یاد ایلر، آنجق بو حالده دانا وقومانا شمدیکی البستان اولمق لازم کلیرکه بو ممکن دکلدر، چونکه قومانا ساروس و البستان ایسه پیراموس نهری اوزرنده انشا اولنمش ایدی . بلکه معدن اسکی قومانانك یرنده‌در . لکن ره‌نل وکینه‌ئیرك سویلدکلری بروقعه وارکه کیخسرو کیلیکیایه عین زربه‌دن کیرمش ایسه ایلری کیده‌جك یرده طرسوسه دوغری عودت ایتمش اولهجق ایدی . قوجه حصارك قدیم قاسترا سیری (Castra Cyri) موقعنده اولمسی پك محتملدر.

۷ ، ص ۱۶ — بوراده کیلیکیانك ایکی بوغازینی بولیورز . بری طرسوس یولنك گذرگاهی ودیکری آلاش یوردیدر . کچ حصاردن چیقلنجه برنجی بوغازه کلینیرکه ماقدونال برتعریفی براقمش واونکله ره‌نه‌لك فکرینه کوره اسکندر وکنج کیخسرو بورادن کچمشدر . ایکنجیسی مطلقا عین زربه‌نك شرقنده‌کی محل اوله‌جقدرکه جهانماده و مانه‌رك اثرنده مذکوردر. بوراده اوچنجیسندن، یعنی چاقیدن کچن حجاج یولندن بحث اولنه‌مازدی، زیرا وزیراعظم بسبتون اوکا مقابل ومخالف برموقعده، یعنی قوجه قلعه قربنده ودها زیاده شرقه دوغری یرده بولونیوردی.

۸ ، ص ۱۷ — کمال قپودان، سنان پاشا طرفندن پادشاهه کوله اولمق اوزره تقدیم اولنمش وخزینه اوطه‌سنده استخدام ایدلمشدر. بایزید دورینك ۱۵نجی وقعه‌سنده بوندن بحث ایدن عالی، کمالك کوزللکی حقنده نشرینك یازدیغی مدایحدن دولایی اظهار انفعال ایدر.

۹، ص ۱۷ — اوسیمو بلده‌سی حقنده لویجی مارتوره‌للی (Luigi Martorelli) نك «اوسیما بلدهٔ غیرمعتزله ونجیبه‌سی تاریخی» عنوانلی اثریله ثالهٔ ثونینك «اوسیما بلدهٔ غیرمعتزله‌سی تاریخی» نام کتابنده بوقولینونك بوتکلیفی حقنده تفصیلات غریبه واردر. بوقولینو، اوسیمو اهالیسنی «عثمانلی»، وآنقونه‌نك مارش خطه‌سنی برایالت عثمانیه اولمق اوزره کوستریوردی. مارتوره‌للیده، ص ۳۶۸ — ۳۷۵ ، بوقولینونك یکنی آنژه‌لو گوزونه‌یه ویردیکی تعلیمات، اوسیمودن ۲۴ کانون ثانی ۱۴۸۴ تاریخله

یازدیغی مکتوب ایله بوشهرك محاصره‌سی تاریخی مندرجدر، ص ۳۷۶. بو محاصره حقنده شوراسنی نظردقته آلمليدركه قهرمان‌جاقومو تریوولزیو، لودوویقو سوفرازانك سیاست خدعه کارانه‌سنه رغماً بونی دوام ایتدیرمشدر. مارتوره‌للی، بوقولینونك قیامندن بحث ایدن بر چوق اثرلرك اسملرینی کوسترر.

۱۰، ص ۱۹ — بو، کیلیکیانك اوچ بوغازندن برنجیسیدر که دها زیاده غرب طرفنده کائن اولوب طرسوسدن آطنه‌یه ایصال ایدر. اورته‌دکی بوغاز قوجه قلعه‌دن کولك طریقیله طرسوسه کیدر، اسکندر وکیخسروك کچدکلری بوغاز بودر. جهت مقابله‌نك منتهاسنده‌کی بوغاز سرفندکاردن عین زوبه‌یه وارر. سیحان (ساروس) وجیحان (پیراموس) صوك ایکی بوغازك یولنی کسر. بناءً علیه کیلیکیانك اوچ بوغازی اولدیغنده شبهه اولمیوب ماقدونال کینه‌ئیرك ۲۰ نجی صحیفه‌ده یالکز ایکی بوغازدن بحث ایتمسی یاکلشدر. کینته ـ کورس (Quinte-Curce) دخی اوچ بوغاز اولدیغنی عبارهٔ آتیه‌سیله صریحاً یازار : « Per hoc dorsum, qua maxime introrsum mari cedit, asperi tres (اوچ) aditus et perangusti sunt. » کتاب ۳.

۱۱، ص ۲۰ — مناسك الحج، ص ٤٩، ایله سالنامهٔ ادبیات، جلد ١٤، ص ٥١ مراجعت؛ سالنامه‌ده سوریه‌نك دکیز بویجه کیدن اشبو بوغازی آمانوس طاغنده و دها زیاده شمال شرقده واقع آمانوس بوغازندن تمامیله تمیز ایدلمشدر؛ «آسیانك آز معروف برخطه‌سی مراحلنامه‌سی» مؤلفی ایسه بو ایکی بوغازی بربرینه قاریشدیرر.

۱۲، ص ۲۱ — سعدالدین بو صاعقه‌نك تاریخ نزولی حقنده « ۸۹٤ رجبنك یکرمی دردنجی کونندهکه ماه تموزك رابعی ویوم جمعه ایدی» دیور. حال‌بوکه رجبك یکرمی‌دردی حزیرانك یکرمی اوچنه مصادف اولدیغی کبی تموزك دردی جمعه دکل، جمعه‌ایرته‌سیدر. [مترجمك حسابنه کوره اشبو ٢٤ رجب حزیرانك یکرمی‌اوچنه مصادفدر، تموزك دردی فی الحقیقه جمعه ایرته‌سیدر وبو تاریخك مقابلی ٥ شعباندر؛ سعدالدینك حسابنده یاکلشلق واردر.]

۱۳، ص ۲۷ — سعدالدین، ممالك عثمانیه‌یه تعرض ایچون اتفاق ایدن بش بانك «بری قرال اوغلی، بری غره اوغلی، بر کرنفوله، بری مطروشه ولایتنك حاکمی، بری درنجیل بانکه قرالك برادر زاده‌سی ایدی» دیور. [تمثیل استانبول، جلد ۲،

ص ۷۳.] بونلرك برنجیسی ژاپولیا اولق محتملدر، دیکری (غره اوغلی، قونت گه‌را، Gera) اورانا دعاجیسی کبی کورینیور. اوچنجیسنده‌کی «کر» روبجه افندی معناسنه اولان «Κυριος» درکه نیقوله فرانژیپانی (Frangipani) اوله‌جقدر. دردنجیسی مودروچ (Modrusch) والیسی ژان‌فرانژیپانیدر. بشنجیسی اولان درنجیل بان، دره‌نکزه‌نی بانیدرکه سعدالدینك روایته کوره میخال اوغلنی بوزمش ایدی؛ آنجق دره‌نکزه‌نی قرالك یکنی اولمادینی کبی میخال اوغلنی بوزوب اولدیرن که‌وه‌نهولر (Khevenhüler)، یاخود قولونیه‌ز (Colonicz) در. [اشبو حاشیه سعدالدین ایله بالتطبیق مقتضای فکره کوره یازلمشدر. درنجیلك قرل خاندانندن اولمایوب اسمنك صحیحی دریخنی اولدینی وخرواتلق قوماندانی بولندینی استانبول مطبوعی سعدالدینك حاشیه‌سنه طابع طرفندن اشارت ایدلمشدر]

۱٤، ص ۲۸ — سعدالدین یعقوب پاشادن استمداد ایدنی «کرقارلی» دیورکه قارل یاخود شارل نامنده بر اصیلزاده وله‌جقدر. قرالدن استمداد ایدنی‌ده سعدالدین «کیرالخاده» دیورکه اغراندمه‌کی اوسوالد (Oswald) پاپاسی اولمق محتملدر. سعدالدینك روایتنه کوره قرال دره‌نکزه‌نی‌یی شارله امداد ایتمکه مأمور ایتمشیدی.

۱۵، ص ۲۸ — بونفینیوس، عشره ۵، ۱، ۳، ص ۷۰٦. درنجیل بانك بوزغونلغی سعدالدین. صولاق زاده. نخبة التواریخ. روضة الابرار ایله ادریسده محرردر. حاجی قالفه تقویم التواریخده ۸۹۸۰ انهزام کفار انکروس از یعقوب پاشا والیٔ بوسنه. درجنك عظیم قرتوا (قره‌طوه) واسیرشدن درنجیل بان سردار انکروس، دیور. بوسنه طرفنده اهمیتی دها آز اولمیان ایکی وقعه واردرکه بری ایرانك صوك بیوك شاعری جامینك و دیکری اوچنجی فره‌دریقك وفاتیدر. فره‌دریق معروف اولان حکمدارلر ایچنده یکانه اوله‌ق سکسان یدی یاشنه واصل اولمش و الی درت سنه ایمپراطور و آلتمش طقوزسنه ایستیریا دوقه‌سی صفتیله یاشامشدر. [تاریخ وفات ملا نورالدین عبدالرحمن جامی: «ومن دخله کان آمنا» ۱۸ محرم ۸۹۸. تقویم التواریخدن. مترجم]

۱٦، ص ۲۹ — پیه‌رموره (بونفینیوس، ص ۸۲۰) سفارتده غودتنده کینیسك جولانی تأثیرینی مبالغه ایلدیکی عبارهٔ آتیه‌دن آکلاشیلیر: Turcæ andito Pauli incursu adeo perculsi metu erant ut prætorianæ cohortes, quæ Constantinopoli præsidebant in Asiam repente trajicerint, Im-

peratore præsertim tum in Ægypto (! absente; » کویا بایزید مصرده بولنمش کبی !

۱۷ ، ص ۳۲ — سعدالدینده « ادنه رادمین » [استانبول تمثیلی ، جلد ۲ ، ص ۸۳]. سعدالدین بو سفرده موضوع بحث اولان شهرلرك همان جمله‌سنك اسملری اولنه «ادنه» لفظنی علاوه ایدر. «ادنه» کلمه‌سی نه‌روسجه، نه‌ده له لسانینده شهر دیمك اولمادیغندن قونت ستانیسلاس رزه‌ووسکی کبی بنده ظن ایدرم که اسلاووبجه‌نك «باق اورایه!»، «اورادە!» دیمك اولان برکلمه‌سیدر. آ کلاشلدیغنه کوره ترکلر کیتمك ویا کچمك ایستدکلری یرلرك اسمنی صوردقجه اهالیسی طرفندن بوکلمه قوللانیلیردی، ترکلر ایسه بونی بلده اسمندن صانمشلردر . نصل که پولیس وقوس اسملرینك اولنه روجه ede کلمه‌سی علاوه‌ایله استانبول‌واستانکوی‌شکلنه قونمشدر. سعدالدینك بو پارچه‌سی سانقووسکی طرفندن له لسانفه ترجمه اولنه‌رق ۱۸۲٤ده طبع اولنمشدر.

۱۸، ص ۳۵ — قاراسین، ٦، ص ۳۵۵ ، ۱٤۹۹ سنه‌سی. بو مؤلفك ماحمد سیخزودا (Mahmed Shikzoda) دیدیکی محمد شهزاده‌دن باشقه برشی دکلدر. قاراسینك یازیشنه کوره شیخ زاده آ کلاشلمق لازم کلیر ، شرق اسملری املاسنك تحریفندن احتناب اولنمسی لازم کلهجکی و بر حرفك دکشدیرلمسیله معنی بوزولهجقی بوندن ده نمایان اولور . شهزاده یرینه شیخزاده دینیلهجك اولورسه تحریف پك آز اولدیغی حالده حکمدار اوغلی یرینه عابد اوغلی دیمك اولور .

۱۹ ، ص ۳۷ — بو عهدنامه ، عائد اولدیغی زمان اعتباریله بزجه پك قیمتدار کورندیکی و پك آز معروف بولندیغی ایچون مارینی سانوتودن عیناً نقل ایله برابر متعاقباً ، ۱٤۰۸ سنه‌سنده بایزید اولك اوغلی سلیمان ایله قالویانه‌س پالەئولوغ (Calo-joannès Paléologue) آره‌سنده عقد اولنان بر معاهده‌نك صورتی یازه‌جغز. دها اسکی بر تاریخدن اولان بو صوك عهدنامه تاریخمزك برنجی جلدینك نشرندن صوکره آوستریا خاندان ایمپراطوری وقرالیسی خزینهٔ اوراقنده «Libro dei patti» کتابنده کشف اولنمشدر.

عثمانلی پادشاهیله قرال فرەدریقو آره‌سنده ۱۵ تموز ۱٤۹۸ تاریخیله عقد اولنان عهدنامه صورتیدر:

Copia de la pace tra il Sr Turco et il Re Federico fata a Constantinopoli adi 15 Luio 1498

Sultan Baiesit cum Dei grande Imperator Asie atque Europe, etc. Serenissimo Domino Don Federigo de Aragona Rex Sicilie, etc. Con la felice me

moria dela Mta. del Sr. Re Don Ferando nostro padre Re di Appulia infra nui erra sagramento et bona pace, quale sagramento et bona pace con Vra. Ma la confirmamo; dove hessendo morto dicto Re Ferando non fo mai interrotta detta bona pace et da poi la morte di Sua Ma.e ne succesa la Ma.Nra. suo fiol quale per sua parte haver mandato per Ambasator suo a la Nra. Signoria M. Thomasso Paleologo Asani per renovare et confirmare la bona pace et amicitia, la quale havemmo acceptata in lo modo et maniera infrascritta et havemmo renovato lo nostro sagramento et pace de ozi, che et li 15 de Julio in l'anno de la nativita de Chto. 1498 e dello nostro Propheta Mohameth 903, durante dicta pace et bona amicitia durante la vita nostra e de la Ma. Nra. et damo avanti sia fatta pace et bona amicitia e che fra nui sia sagramento et ferma et bona pace et amicitia et in il modo che seguira. Promettemo et faremo commandare, che per tutto lo tempo de ditta bona pace et amicitia durera, tutti mercanti subditi et vassalli di V. M possano et debono praticare et mercantiare salvi liberi et securi con le persone navili et cosse l'horo be qualunque natura se siano per mar o terra et per tutti li porti marini, citade, insule, provincie et lochi de Nra, Gran. Sgia. et per tutti li stadi di Nra. jurisdizione per modo, che li vassali de Sua Ma. con gli proprii persone et robe siano securi et liberi da omne danno impedimento et ofensione non altramente si quelli fossero in lo Dominio de sua Ma. pagando porho li driti soliti et consueti per le mercantie et robe, che conducessero da uno paese in l'altro per terra o per mar. et simulmente promete et commandra lo prefatto Re Don Federigo fare lo simile in tutto lo suo regno per terra e per mar com e scripto in lo Capitolo predicto. Anche prometemo et faremo commandare ai Sanzachi et li Subassi et qual se voglia altro nostro Oficiale che debano in omne occurentia tractar bene et amicabilmente li vassali e mercanti et subditi de la Sua G. Maestà per farli ministrare bona et expedita justitia segondo la occorentia lo bisogna, e lo simile promette Sua Ma. observare in tutto lo suo regno. Et più prometemo, che per caso succedesse, che per mare et per terra li vassali et subditi nostri facessero nocumento reale o personale ali vassali di Sua Ma. che per tale danno, violentia ordonria non se intendi per alguno modo rota dicta bona amicitia ma quella habia a stare ferma et stabile in il suo vivore, e che le mercantie navilii danari o qual si voglia altre cose che fossero tolte se debano integramente restituire ali patroni loro senza condizione e manchamento alcuno, et lo simile promete Sua Ma far fare observar in tutto lo suo regno per mar et per terra secondo in lo Capitolo se contiene. Item simo contenti che durante dita pace e bona amicitia non se possanno in nisuno loco de lo Nro. stato tanto per mare, quanto per terra pigliare presoni, ni schiavi di vassali et homini de Sua Ma. tanto moscoli quanto femine, tanto nicoli, quanto grandi, et in caso, che per furto o per altra violentia et forza ne fosse pigliato alcuno in publico e in secreto ni in mare o in terra subito fareli liberare et ponerli in sua libertà, et se per aventura fosse stato venduto in publico o in secreto non de manno mascolo o femina farelo liberare et restituire et simelmente quando fossero state vendute le robe injustamente tolte in tempo di essa pace niente, et lo simile promette sua Ma. farlo observare. Faremo commandare, che tutti nave, galie, barche, fuste, quale se voglia altro legno marino da li vassali subditi tanto in alto mare, quanto per li porti spiazie insule et marine delo nostro stato li

faremo portare amicabilmente insieme et per nullo modo fareli offender et fareli dar impazo ne in lo robe ne in persona ma farli servare infra l'horo bona amicitia et secura pratica, e che li patroni et navili delli nostri subditi si facessero lo contenuo commendato siano castigati de persona et de beni secondo la qualità della offension et delicto che commetessero, et lo simile promete Sua Ma. fare observare a li sui subditi et vassali per tutto il suo regno secondo contiene in il sopraditto capitolo. Item prometemo et faremo commandare che quando per l'aventura alcune galie nave o qual se voglia altro legno marino delli vassali delo prefato Re Don Federigo per mala fortuna donassero in terra in lx sua jurisdizion de la Nra Gran. Sgiā. che in tale caso se intendano salve mercanzie, pecunie, persone et legni e che siano deli patroni et a quelli liberamente fare restituire et cussi ancor se intende si fossero de la prefata Ma. overo di suoi officiali factori et ministri, lo simil promette Sua Ma. fare observare et commandare in tutto lo suo regno tanto per mare, quanto per terra. Item si per caso fusse, che alcuno merchadante o altro subdito o vassalo di Sua Ma. morisse in le terre et lochi dela Nostra Serenita commanderimo, che tutte le robe danari et altre cosse che restessero di dicti homini, farne far inventario per homo nostro, et tenere dicte robe in deposito fra in tanto che Sua Ma. scriverà a chi volle se restituiscano a chi portera dicta lettera et fare che nulla persona li paga impazo, et lo simile promette Sua Ma. far observare in tutto lo suo regno accascando talle cosx de li subditi et vassali nostri, et per questo prometemo a la Ma. prefata del Re Don Federigo, che la confirmatione della pace fatta infra Nostra Gran Signoria et Sua Ma. observarla et non far lo contrario et contravenire, e promettendo et jurando sopra al Propheta Nostro Mohameth et Alcurano a Dio Omnipotente observarli pienamente et integramente senza excepione diminution et malignità alcun et per maior testifiction di pace et bona amicita per far la nota ai subditi e schiavi nostri; la faremmo publicare, la presente pace per lo Domino e Stato nostro commandando sotto gravissime pene che sia inviolabiliter observata, per lo simile promete la Ma. Nostra far observare et fare banire in tutto lo suo regno et per major fermeza di dicta pace et amicitia nuit prefato Gran Signor et lo preditto Re Federigo volemo et dicemo che li presenti Capitoli et tenore di quelli se debano sempre mai intendere bona fede e senza fraude, calumnia et sin conditione, che la Ma. di Re Federigo ne habia da mandar lo corpo de Gem Sultan Nostro fratello. la qual conditione lo Vostro Ambassadore non ha voluto acceptare et per la Sra. Nostra li e stata commandato, che debia portar questa pace alla Serta. vostra certificandola, che havuto che huveremo dicto corpo, ogni di per experientia vedera che con effecto crescere di bene in meglio la nostra bon amicitia che non mancharimo mai in le occorentie de la Ma Vostra. Data in Constantinopoli adi 15 Julio 1498 et del Nostro Profeta 903 » (ماریی سانوتو، جلد ۲. ۱۳ تموز یرینه سهواً ۱۷ یازمشدر.)

١٤٠٨ سنه‌سنه دوغری سلیمان ایله وندیك آره‌سنده عقد اولنان عهد نامه

(ایکنجی جلدده، ۱۰۲ نجی صحیفه‌یه مراجعت)

Traité entre Souleiman et Venise, couclu vers l'année 1408

In nomine di Dio verasio. Mi che sum Musulman Zalabi fio del gran Soldan Bajezit imperadores. Da puo che lo gran imperator Caloiam Imperador

de Griesi mio pare Paleologo Imperador e lo Impero di Costantinopoli fo contenti quelli e mi cum lo commandamento del nostro Sgr. Dio et etziamdio cum li grandi Communi in sembre Rodo cum lo so hospital, Venetia, Zenova cum l'isola di Sio e lo Duca di Nixia cum tutte le terre et isole che cum alli suoi luoghi e nel cose del mar da basso del mar mazor et infra terra del Imperador cum tutti i luoghi che lo habbia e de la liga che se in so compagnia havemmo zurato et havemmo fatta verasia paxe cum bona voluntade e dicta adesso cum la voluntade de Miser. Domino Dio. Io zuro per quello che ha fatto lo cielo e la terra per mio Macometo Mustafa, e per le mie sette Musafi et per lo mio alto grande Profeta che nui credemo e per anima de mio avo, e per la testa del mio pare Soldan, per l'anima mia cum tutti questi ho fatto paxe cum li miei baroni e cum tutti li miei sudditi et homini ho fatto questa paxe et ancora cum tutto lo paixe che Dio me dara s'il vegnesse altri Signori mie suzeti cum mio pace lo Imperador et cum lo Imperio de Griesi e cum la compagnia delli communi, li castelli e terre del Imperador e delle convicine e cum li luoghi et isole e casali che cum à lo mar da basso e à lo mar mazor et infra terra havemmo fatto la paxe fine che saremmo vivi e li fioli di vivi fioli, e che li nostri fioli sia cum lor in bona paxe. A mio pare Imperador de Griesi et à lo Impero di Costantinopoli. Io ho dado Salonichi cum la Calamarea cum tutte le pertinenzie, come havemmo parlado e dato Golicho fino la Paravasdaro e fina alla marina franco e libero. et ho dado Salonichi cum lo su cula e quello che li dava a mio Pare. Io ilo dono et ho li dado dalo Panido fino in Mesembre, e la Paletoria insembre e le sue castelle e saline et con tutte le lor pertinenzie Io le ho dade senza alguni tributi a mio pare lo Imperador et a lo Impero di Griesi, et in quelle contrade tutti quelli Turchi che habbia possession io li die cazar via de la et in questi luoghi tutti si Griesi come Turchi ch'habbia comprado alguna cosa per la sua moneda che li sia soi. Et ho dado Constantinopoli cum tutto suo confine franche senza algun tributo, de la Parapolia fine al Panido et in questi luoghi che ho dado all' Imperador che 'l possa murar castelli et ogni fortezza onde li plaxe a tutto so plaser. Item in Turchi quelli Castelli che tegniva lo Imperador tutti li ho dadi. Item s'il sera alguna novitade de Tamberlan. Io ve daro le mie galie quante havero, marinari a vegnir in Constantinopoli alle mie spexe si lo haveva bisogno. Item per contra Salonicho io le ho dado el Scopello el Sciato e lo Seiro, et ho li dado fin X nov. in qua lo tributo delli detti luoghi. Item tutti li huomini di Constantinopoli che cum insidi posse tornar senza algun impazo in le lor caxe. Item tutte le cose e diferentie passade dal tempo di mio Avo et di mio pare in qui sia lasade et asolte, e non se debbia cercar salvo si algun debitor spetial dovesse dar un ad un altro che lo isia fatto rasion. Item lo fio de Laxar lo ho renso che lo haveva in tempo di mio Pare,che non i se dia briga et debbia dar lo tributo, che lo dava per avanti mio pare et mandar la so zente e l'oste come lo iera usado et si cum lo soa persona el fuoia vegnir che 'l possa vegnir seguremente e quando lo non voia che lo manda la sò zente. Et in caso che lo vegnisse cum la so hoste, che lo non habbia danno de algun membro de la soa persona ni de la soa zente et mandarolo san e salvo cum la sua zente, che da mi non haveva algun danno. Item che tutti li franchi Venitiani, Zenovesi de Ruodo, Griesi e tutti i Franchi, tutti i mercadanti possa vegnir allo mie paise, e si Dio mi dara etiamdio altro paise per mar et per terra che algun non habbia danno a che quello che sera usanza di pagar per avanti che

i paga senza altra gravezza. Item si algun mercadante fesse algun fallo, che algun altro mercadante non debbia portar pena, salvo quello proprio che haveva fatto lo mal. Item alo mio paise et luoghi si algun navilio si composse et tutto quello che scapolasse si haver come persone sia scapolo e reso. Item tutte le scalle che ho sia averte, e che quanto gran, che li uora e li possa tuor e chi le mie comerchieri non li dia briga, e che in tutti li luoghi onde e li vuol i possa prender e per lo commerchio di cadauno mozo di Costantinopoli debbia pagar iperperi uno. Item che algun mio navilio che unoga remi non possa insir fuora de le boche ne de sora ni de soto senza parola dello Imperador e di tutta la liga e si per aventura alcun insisse e fosse trovado e fosseli fatto danno che eli se ne habbia lo danno e che la paxe romagna sempre ferma Item li Amaloti di Constantinopoli tutti ch'è in le mie prison, over in man de le mie baroni over che sia in li ferri over che habbia li ferri al collo, che si trova appresso di mi, che io li debbia lasiar andar. Item che li prisoni di Zenovesi che sia in mi, et in le mie prison, over in le mie baroni, si li se truova e li se debba lassar et onde li truova algun Zenovese prison, che io il debbo lassar. Item si alguno sclavo scampasse dei Zenovesi e fosse ben Musulman, che io lo debbia dar. cum questo, che da può che fo la rota del Tamberlan, tutti quelli mie che se trovasse in le lor man, che eli sia lasadi. Item delle prison di Syo che li debbia dar 25 Amaloti. Item li castelli che ha Zenovesi in lor mar major, che eli non sia tegnudi di paghar tributo. Item quelli 500 ducati, che dava quelli de Syo al Signor de alto luogo, che li non debbia paghar niente. Item de lo confine de' Venctiani si lo fosse preso tenne ni castelli casalli ni alguna cosa de lo suo confine che io le debbia render e darli *Sitines*. Item per contra l'isola di Nigroponte su la terra ferma li don infra terra mia cinpue - si in questi fosse saline ni scalla chel sia mio e s'ie fosse tolto in tutto gran del mio paise senza paghar il mio commerchio che quelli suo che lo trazesse sia castigadi. Item che l'Marchese della Bondeniza non sia tegnudo altro salvo quello che lo iera tegnudo per avanti a mio pare. Item che se nessun sclavo ni servo vegnisse à scampar ali lor luoghi che eli me li debbia dar e per simil si algun lor schiavo ni servo scampasse ali mie luoghi che sia tegnudo doverlili dar. Item che quelle che dava Nicsin et altro luogho, et la Palatia zoe ducati ducento che oli non debbia dar niente. Item deli Amaloti di Venetiani li daro cinquaento Amaloti qualche che eli vorà cum questo patto, che eli me renda tutti li Turchi che eli haverà. Item de lo trabuto de Foia Nuova laso ducati cinquecento. Item si alguna casion intravegnisse o de sangue o de parole o perchè altro muodo se fosse che la paxe non se rompa, ma remagna ferma e che quelle division che fosse se debbia accordar amicabelmente entro mezane persone. Item la Salona cum quel confin, che manzava la centessa le ho dade alo hospedal de Ruode franche e libre.

٢٠، ص ٤٠ — اوزمان ترکجه‌ده بو بیوك کمیلره « کورکه » دینیلیردی؛ نقلیه کمیلرینه (parendarie) معونه؛ اك خفیف کمیلره (barcha) بارچه؛ بیوك قادرغه‌لره (galeaza) قالیون؛ عادی قادرغه‌لره (gripi) چکدیردی؛ اینجه یلکنلنلره (fuste) قیرلانغیج تسمیه اولنوردی. بیوك قادرغه‌لرده اوندن یکرمی صیره‌یه قدر کورکی بولنوردی.

۲۱، ص ٤٤ — بو جولانلرك جملهسی تاریخلرینه کوره لازم کان یرلرده ذکر اولنمش ایسهده قاره ایچون سهولت تامه اولمق اوزره برلوحهٔ عمومیهسنی یازهجغز:

۱ — ۱٤٠۹، ترکلر اوچنجی دفعه ایستیریا (Styrie) یه کیرهرك پهتو (Pettau)یه قدر ایلریلهمشلردر، ایلك ایکی جولان ۱۳۹٦ و ۱٤۱۸ ده وقوع بولمشدی.

۲ — ۱٤۷۰، سکسان یاشنده برپاشا قوماندهسیله برنجیدفعه قارنیول (Carniole)، (یعنی بشنجی عصرك نصف اخیرنده برنجی دفعه ؛ چونکه ۱٤۰۸ ده دخی بر طاقم ترکلر مهتلینغ (Mœttling)، قدر کیرمشلردر) .

۳ — ۱٤۷۱، اسحاق پاشا بوسنهده و خرواتستانه (Croatie).

٤ — ۱٤۷۲ ، ۷ حزیران ، ایکنجی دفعه قارنیوله . ترکلر لایباخ (Laibach) حصارلرینه قدر کلدیلر.

۵ — ۱٤۷۳ ، اوچنجی دفعه قارنیوله ودردنجی دفعه ایستیریایه. (برنجیسی ۱۳۹٦، ایکنجیسی ۱٤۱۸، اوچنجیسی ۱٤٦۹ سنهلرنده).

٦ — ۱٤۷٤، ٦ شباط، مجارستانه، غروسواردهینك (Grosswardein) یغماسی.

۷ — ۱٤۷۵، بشنجی دفعه ایستیریایه، ایکنجیدفعه قارنیتیا (Carinthie)یه، ران (Rann) قربنده ایستیریهلیلرك بوزغونلغی.

۸ — ۱٤۷٦، بوسنهیه و دردنجی دفعه قارنیوله.

۹ — ۱٤۷۷ ، اسکندر پاشانك ایزونزو (Isonzo) و تاغلیامنتو (Taglia-mento)یی کچمسی .

۱۰ — ۱٤۷۸ ، اسکندر پاشانك ایکنجی دفعه ایزونزویی کچمسی و ترکلرك اوچنجی دفعه قارنتیایه استیلاسی .

۱۱ — ۱٤۷۹، میخال اوغلی ومالقوچ ترانسیلوانیایی دولاشیورلر، ۱۳ تشرینااولده بروتفهلد (Brotfeld) محاربهسی.

۱۲ — ۱٤۸۰ ، ۲۹ تموزده ، آغستوس ۲۵، بشنجی دفعه قارنیوله، آلتنجی دفعه ایستیریایه ، دردنجی دفعه قارنتیایه .

۱۳ — ۱٤۸۳ ، خرواتستانه . زیریی (Zirini) ، سولنی (Sluni) ، بان وولق (Wulk) طرفندن رجعت ایتدیرلمکی.

۱٤ — ۱٤۸٤، آلتنجیدفعه قارنیوله وبشنجیدفعه قارنتیایه. رجعتلرنده بان وولقویچ (Wulkovicz) وقونت فرانژیپان طرفلرندن مغلوب ایدلمشلردر .

۱۵ — ۱٤۹۰ ، ترکلر یدنجی دفعه قارنیوله کیروب بیرنباثوم (Birnbaum) اورمانندن رجعت ایتدیرلمشلردر.

۱٦ — ۱٤۹۲ ، سکزنجی دفعه قارنیوله ، آلتنجی دفعه قارنتیایه ، یدنجی دفعه ایستیریایه. خادم علی پاشا قزل قله بوغازنده مغلوب، میخال اوغلی علی پاشاده مقتول اولمشدر.

۱۷ — ۱٤۹۳، خرواتستانه، دره نکزهنی بوزغونلغی.

۱۸ — ۱٤۹٤، سکزنجی دفعه ایستیریایه، ماقسیملیهن طرفندن چیقارلمشلردر.

۱۹ — ۱٤۹۷، دالماچیه وفریوله (Frioul).
۲۰ — ۱٤۹۸، بالی بك بولونیا ودالماچیایه.
۲۱ — ۱٤۹۹، اسکندر پاشا اوچنجی دفعه ایزونزویی کچیور، ترکلر طقوزنجی دفعه قارنیوله کیریور.

شولوحه‌ده ترکلرك بواوتوزسنه ظرفنده‌کی باشایجه استیلالرندن بحث اولنمشدرکه ایستیریا وقارنیتیاده‌کی آلتیشر وقارنیولده طقوز دفعه تکرر ایلمشدر. بونلر والواسور ومه‌ژیزه‌ر طرفلرندن بالخاصه ذکر اولنمشدر، لکن متعاقباً کوچك عسکر فرقه‌لری طرفندن اجرا اولنان آقینلر دها زیاده‌در، والوا-ور ۱٤٦۰ دن ۱۵۱۸ سنه‌سنه قدر قارنیولده بوکوچك آقینلری یکرمی یدی‌یه قدر تعداد ایلمکده‌در.

۲۲، ص ٤٤ — والواسور، مه‌ژیزه‌ر، ایستوآنفی. پاولوجیووبودخی اسکندر پاشانك ایزونزو ساحللرینه وصولنده خسته اولدیغنی بروجه‌آتی ذکر ایدر: «Esso venne mezzo ammalato». بومورخ آقینجیلرك مقدارینی اون بیك کوسترر، سپاندوجینو ایسه اونلری یکرمی بیکه و آلوب کوتوردکلری اسیرلری ده آلتی بیك یرینه کذلك یکرمی بیکه قدر چیقارر. سعدالدین و آندن نقلاً صولاق زاده و نخبة التواریخ یالکز بش یوز آقینجی یازار. بونلرك مقدار صحیحی اون بیك ایدی. ادریس بو بابده آنجق بر ایکی سوز سویلر. ادریس دها زیاده تفصیلاته کیریشه‌رك ایزونزویی دولیزا (ص۲٦۰) تسمیه ایدر، سعدالدین دولینه شکلنده املا ایدر.

۲۳، ص٤٥ — «In un sasso sulla porta maestra di Ceffalonia». مارینی سانوتونك شئونه نظراً بو کتابه شو صورتده‌در: Quod Cephaloniam insulam ab Ottomano Bascha et Turcarum Regibus immanissimis fidei Christianæ hostibus per plurimos annos insessam vi et armis Veneto Imperio vindicavit; superato in ea altissimo monte arce et natura et arte munitissima, civibus et incolis in deditionem ac fidem receptis, propagatis Reipublicæ finibus ob insigne meritum, auctum per religionem, grati nautæ fausto et felici victori posuere. Millesimo quingentesimo ad 9 Calendas Junii. بوتاریخ (۹حزیران) کفالونیه‌نك ضبطی تاریخی اولمق لازم کلسه عثمانلیلردن ۱۵۰۰ سنه‌سنده آلنمش اولمق لازم کلیرسه‌ده ۱٤۹۹ سنه‌سنده استرداد ایدلدیکی وندیك تاریخلرنده محرر اولدیغندن ذکر اولنان تاریخ آبده‌نك وضعنه غائد اولدیغجه.

۲٤ ، ص ٤٦ — مارنی سانوتونك شئونه کوره مودون (Modon) [املای قدیمی، متون ومدون] ۹ آغستوسده آلنمش وبوتاریخ پادشاهك مجارستان قرالنه ظفرنامه‌سنده دخی مندرج بولنمشدر. بونکله برابر عثمانلی مورخلری ۱٤ محرم ، یعنی ۱۰ آغستوس تاریخی کوستریورلر. سعدالدین، پنجشنبه ۱٤ محرم، دیور، لکن ۱٤ محرم پازار ایرتەسیدر، سعدالدین متعاقباً . فتحك بشنجی کونی بایزیدك بیوك کلیساده جمعه نمازنی ادا ایتمش اولدیغنی سویلدیکی جهتله خطاسی آغیرلاشمش اولور. [استانبول تمثیلی سعدالدینك جلد ۲ ، ۱۰۲ صحیفه‌سنده ۹۰٦ «محرمنك اون دردنجی کونندەکه یوم خمیس ایدی» دیه محرر وکتارنده طابع طرفندن اوکونك پازار ایرتەسی اولەجغی مشروحدر. سعدالدین ینه اوصحیفه‌ده «بوفتح دلکشانك بشنجی کونی حصن مزبورك اعظم کنایسنده صلات جمعه ادا» اولندیغنی یازمشدر. حال بوکه فتحك کونی نه پنجشنبه، نه‌ده پازار ایرتەسی اولمایوب پازار اولدیغی ثابتدر. چونکه شیخزاده انشاسیله یازیلوب منشأت فریدونك جلد اولنده ۳۳۳—۳۳۷ صحیفه‌لرده مندرج بولنان «متون» فتحنامه‌سی خاتمه‌سنده فتحك تاریخی «دارجهاد یوم الاحد شهر محرم» اولدیغی مندرج و عبارهٔ مذکوره ۹۰٦ رقمی مشعردر؛ ۹۰٦ محرمنك اون اوچی مارنی سانوتونك یازدیغی وپادشاهك مجارستان قرالنه مکتوبنده محرر اولدیغی بیان اولنان ۹ آغستوس تاریخنه عیناً مصادف اولمق اوزره پازاردر. پازاردن صوکره بشنجی کون دخی جمعه‌در. شو حالده یوم فتح ایچون «خمیس» دینلمسی «احده دن غلط و بونکده سهو قلم ویاخود سهو ناسخ اولەجغی آکلاشیلیر؛ سعدالدینده ودیکر مورخلرده ۱۳ محرم دینلمیوب‌ده ۱٤ یازلمش اولمسی‌ده تقویم ایله رؤیت اختلافندن اولمق لازم کلیر . فرط رؤیت اصحابندن بعضلرینك هلالی برکون اول کوردکلری پك نادر ایسەده غیر واقع دکلدر. حکم شرعی ایسه شهادتە تابعدر. بوحالده مودونك تاریخ فتحی ۱۳ (تقویم حسابنجه ۱٤) محرم، ۹ آغستوس ۱۵۰۰ ، پازار اولدیغنده شبهه ایدیلەمز. مترجم]

۲۵. ص٤۷ — سلطان بایزیدك مجارستان قرالنه یازدیغی فتحنامەنك لاتینجه‌سی:

Copia di una lettera del Signor Turcho al Serenissimo Signor Re di Hungaria scrita in Ratiano e tradotta in latin

Gratia Dei ego magnus Princeps et potentissimus Imperator ac magnus Amyr. Sultan Bayazit Han, omnium terrarum maritimarum ac romanarum ac Caramanie, Natholie, Romanie, et multarum aliarum terrarum Dominus, scribit Excellentia Imperialis intentionem hanc et ex eadem gratia Dei Serenissmo

Regi Hungarie, Bosnie et insuper Moravie, Silesie et Lusatie Duci ac multarum aliarum terrarum Domino salutem et omnium felicium successuum incrementum sue Regie Serenitati Ceterum Majestati Tue do quomodo Majestati Mee Imperiali Dux Venetiarum antea ex corde et recte servivit amicusque ejusdem fuit ; nunc autem et ab aliquo tempore ex instigatione diabolica et absque ratione et cum diaboli sui informatione infelix Dux Venetorum et malo fortunatus furiis dolisque proinde agituri ac iniquis servitiis indigne erga me se ostendere cœpit, proinde Majestas Mea Imperialis bone memorie genitoris mei ac honorati et felicissimi avi mei viam et iter suscipiens de sede mea Imperiali me movi cum apparatu et armata ac exercitibus marinis processi. Ubi idem Dux Venetiarum penes mare unam civitatem habebat,quam MOTHON vocant, magna speciositate decoratam muros et turres mire altitudinis ac fossata terrene profunditatis profundissime e fossa habentem, in hac superbiebant Veneti, qui Infideles Dei sunt, alii se eorum abscondebant, alii cursitabant,alii stabant et malo ipsorum omine ac diabolica malitia nominatissimi fuerant. Eam ob rem Dei adjutorio decimo die mensis Julii feria sexta sub prædictam civitatem descendi, exercitidibusque meis illam obsedi, ac gratia Dei quinto die vocatus ipsam pro murorum parte captam praesidiis pue insignis ac banderiis cinxi. Postea non post multos dies elapsos armata Venetorum veniens et ab una parte civitatem illam obsedit, subsidium ferens unde se posse intrare sperabat. Sic viam illi præcluserunt mei: ac tandem iniqua armata eorum veniens porro per civitatem praedictam et cum vento insurgens volebat pro auxilio ad civitatem intrare, et ibi aliquot ligna naves - que Mee conjungi civitati volebant, ut eorum ligna ab ingressu prohiberentur, et sic mea ligna cum eorum colligata fuerunt, ac inter se magnum prœlium fecerunt, et large sanguinem effuderunt; et cum auxilio Dei ligna Majestatis Mee victritia evasere, et illis profligatis duo magne spissitudinis ligna eorum cum hominibus et apparamentis ad faciem accepimus, et aliquot alia bombardis et ingeniis fuggimus summersimusque; remanserunt autem eorum mire longi - tudinis ligna, et ista videntur miracula magno motu et timore territi magno- que merore affecti profugerunt Deinde ex parte Majestatis Mee magnis bombardis pixidibus taraskis et aliis variis armis velut pluvia muros, menia,turres civitatis prædicte invadentes usque ad terram demolierunt; tandem immundaVenetorum armata de eorum ligna velocissima quindecim etiam ligna in terra in civitatem cupiditate ducti immittere,ac ligna mea casu illic reperta illa eorum ligna occupare coperunt,et sic de eorum lignis quatuor ad civiatem inciderunt. Alia vero eorum ligna per mare profugerunt,hiis itaque injuriis mea Imperialis Excellentia lacessita magno furore est commota, ac eo momento quo ligna eorum ad civitatem intraverunt , et obsessis subsidia ferentes subito alumnis meis ex fidelissimis servitoribus et aulicis Majestatis Mee firmiter mandavi, ut ex omnibus partibus civitatem invaderent; et statim diffusi per foramina et loca bombardis et ingeniis apta confractaque fortissime invadunt, ac ex omni parte viriliter ins - tant fossasque jam occupatis magnam stragem et conflictum inferens ac auxilio Domini coelestis et excelsi vi et potentia civitatem praedictam accepi, nec solus unus homo ex omnibus intus repertis evasit, et omnes sub framea mei eos posuerunt.Mensis Augusti nono die prope ac noctem die dominica ac aliis civitatibus et castris Majestatis mee civitatem praedictam quomodo decens fuit adjeci, familiam autem eorum que - uperat in predam tradidi. Nec autem amicitiae nostreque inter nos est intuitu,ut mihi congratuleris congaudens que Majestati Tue scripsi ac per fidelem servitorem nuntium Imperialis Majestatis Mee Chiaozicumque Vicz

Haszy Eles litteras has misi,ut gratuleris et litteris. Pacem autem quam inter nos habemus ac amicitiam firmiter Majestas mea Imperialis tenet et in posterum tenere volumus, et Deus novit que lete et honorifice scripte sunt, die decimo mensis Augusti , et date sub civitate MOTHON praesentis saeculi anno 1500.»
(مارینی سانوتو، جلد ۳.)

۲۶، ص ۴۷ — پاپا آلتنجی آلکساندرك ترکلرك حرکات دیانت ناشناسانه‌لرینه، کلیسالرك اوغرادیغی تحقیراته ، خرستیانلرك تهلکه‌یه دوشدیکنه دائر ۵ آغستوس ۱۵۰۰ تاریخلی مکتوبنك مارینی سانوتوده مندرج صورتی : «Eo plus ad opus defensionis hujus modi contra ipsos Turcas, qui Salvatoris nostri nomen blasphemant templa et altaria sua diruunt, sacra polluunt, et legem Sanctissimam fidemque orthodoxam perdere conantur, se personasque suas ad hanc sanctam et communem atque necessariam expeditionem celeriter arcingamt . »

۲۷، ص ۵۱ — وندیکده مریم مکتب رهابیننده‌کی (Maria della Salute) برمزارطاشنده‌عبارهٔ آتیه کوریلور: « Nicolai Capello qui classi præfectus Pazaite Ottom. Imp. rempublicam persequente eam fortiter ac felicissime tutatus est. Cypro insula servata dum Venetias ovans revertitur. » الی‌اخره.

۲۸، ص ۵۳ — مارینی سانوتو بو ملاقات حقنده شویله دیور : « Entrava nel consejo de X, stato di circa una ora e mezza senza alcun Turgeman , perchè el sa la lengua, e ritorno colla sola pergamena in mano, che era li capitoli della pace juradi per la Signoria nostra». وندیك خزینهٔ اوراقنده عثمانلی پادشاهلری طرفندن مبعوث محررات مجموعه‌سنه‌ده مراجعت. عثمانلی سفیری بونده ۱۴ مایس ملا قاتنه ایلك قبول ایدیلن ذات اولهرق کوسترلمشدر ، لکن نامی مصرح دکلدر. وندیك خزینهٔ اوراقنده ۱۴ کانون‌اول ۱۵۰۲ و ۲۴ جمادی‌الاخری ۹۶۸ تاریخلی ایکی عهدنامه واردرکه برنجیسی اوزمان جاری اولان عادت ایجابنجه روم ودیکری ایسه ترك لسانده محررلدر. وندیك اوراقنده ۱۵۰۳ سنه‌سنده ایلچی علی واسطه‌سیله کوندریلن تصدیقنامهٔ عهدی ووندیك ایلچیسی غریتینك اعتمادنامه‌سی‌ده موجود وهرایکیسی روجه‌در.

۲۹، ص ۵۳ — غریتینك اعتمادنامه‌سنده شویله دینلمشدر: « Ve havemo mandato per el Segretario ensieme cum il mio Schiavo Ali, ed avendo visto la Eccellenza Vostra e deti capitoli e quello che in

essi si contiene, tutti li avendo acceptadi ed al conspetto del sop- rascritto Schiavo mio Alibei li avete giurato. » مارینی سانوتو، پادشاهك مکتوبی ٦ تشرین‌اول ۱۵۰۳ تاریخیله مورخ اولدیغنی یازار. آوسترپا خاندان ایمپرا- طوریسی خزینهٔ اوراقنده بایزیدك بش مکتوبی دعا واردر : برنجیسی. ۲۳ تشرین اول ۱۵۰۱ ؛ ایکنجیسی ۱٤ تشرین ثانی ؛ اوچنجیسی ۲۰ کانون اول . برنجیسی عثمانلی تبعه‌سندن برینه‌عائد برمقدار آقچه‌نك اعاده‌سنه‌دائردر، ایکنجیسنده‌بایزید، سائته- ماوراده طوتلمش برقاچ ترك اسیرینك تخلیهٔ سبیلنی طلب ایدیور، اوچنجیسی پادشاهك کاتب زاخاریادن آلدیغی مکتوبك وصولنی ومدللینك سریعاً دولت عثمانیه‌یه اعادهسی امرینی متضمندر. بونلرك اوچیده وندیك دوجی لوره‌دانویه خطاباً روجه یازلمشدر. دردنجی و بشنجیسی ترجمه‌در ؛ بری پادشاهك قوللرندن علینك اعتماد نامه‌سیدرکه ۲٤ جمادی الاخری ۹۰۸ تاریخیله‌در ؛ دیکری آندره‌آ غریتینك اعتمادنامه‌سنه دائر و ۱۵ ربیع‌الاخر ۹۰۹ تاریخیله مورخدر.

۳۰ ، ص ۵۳ — آوسترپا خاندان ایمپراطوری و قرالیسی خزینهٔ اوراقنك وندیك شعبه‌سنده ساگوندینویه ویرلمش یدی تعلیمات واردرکه جمله‌سی ترشه اوزرینه محرردر، بعضلری مکتوب و بعضلری کتاب شکلنده‌در .

۱۸ ایلول ۱٤۹۳ تاریخلی برنجیسی خادم سنان ـ سنجاقبك طرفندن سه‌به‌نیك (Sebenik) قضاسنده باقیلان یوزیمش‌خانه‌دن‌دولایی ایلچیی شکایته مأمور ایدیور. شویله باشلار : « Aloysi Sagundine ! Non est a te absconditum damnum superiori mense illatum in nostro Territorio Sebenici per Sinan Bascia Eunuchum in præsentiarum flambularium Crayne qui hostiliter magna vi et pressidio multas villas et domus a centum et septuaginta supra combussit, etc. »

۱۰ نیسان ۱٤۹٤ تاریخلی ایکنجیسی خادم سلیمان پاشا طرفندن سه‌به‌نیك اراضیسنده ایقاع اولنان خسارك تضمینی طلب ایچون ساگوندینویه امر ویریور : « Ut fiat restitutio et emendatio damni illati per Suleiman — Bassa Heumucum in terr.toriis nostris Sebenici et Tragurii. — Si restitutio et emendatio non fiat habes in mandatis redeundi Constantinopolim ad indolendum de re hujus modi . »

اوچنجیده ایلچینك اشقودره‌سنجاق بکی تزدینه کیده‌رك اراضیسندن چیقاریلان

قونت زەرنوویك (Zernovich) ك یرینه اعادەسنی طلب ایتمسی امرینی ویربور :
« Aloysi ! Ex decreto novissimo consilii nostri Rogatorum notativi est ex asse, qua inducimur ad demittendum Scutarum ad Ferisaga Sangiacum illum, etc. »

دردنجیسی ساگو ندینونك استانبوله عزیمتله پادشاهی فرانسه قرالنك حرکاتندن خبردار ایتمسنی آمردر ، سنجاق بکی مصطفی چلبی طرفندن سەبەنیك قضاسنده وقوعه کتیریلن خسارتدن دولایی‌ده شکایته مأمور ایدر. ۱٤۹٦ مایسی تاریخیله مورخدر.

بشنجیسی — که ۲۰ تموز ۱۵۰۳ تاریخلیدر — شو فقرەلری حاویدر :
«Jurata la pace nostra in mano dell' Orator dell' Illmo. Sr. Turco havemmo expedito el nobil homo Andrea Gritti Orator nostro al dito Sr per congratularsi de la conclusion di essa pace e practicar che si a dato ordine al metter deli confini delle terre e loci nostri convicini a quelle di Seuchesa a perchè a questo effeto conosciamo la pratica di de circumspetto Aloysio Sagundino fedelissimo segretario,che di questa materia sei optime informato, considerata eziam la fede e dexterita tua habiamo deliberato destinarti a q esta expedizione.»

آلتنجیسی ۱۰ اغستوس ۱۵۰۵ تاریخیله مورخ واسکندریه وندیك تاجرلری حقندەکی تعدیاتدن دولایی پادشاهه شکایت ایدلمسنی محتویدر .

یدنجیسنده قاتارو (Cattaro) اراضیسنه کیریلەرك سرقتلر ایقاعندن دولایی تضمینات طلبنی شاملدر .

۳۱ ، ص ۵۳ — غربیتینك بو راپورینه نظراً او زمان اوچ وزیر شونلرایدی: هرسك احمد پاشا ، رئیس دیوان [وزیر اعظم] ، مصطفی پاشا ، قپودان داودپاشا . بایزید ایلچیدن احوال سیر سفائن حقنده معلومات ایستمشدر ، وندیك دوجنك عافیتنی سؤال ایتدیکی صیرەده صوك عهدنامەده قرار ویریلن موادك محافظەسنه یمین ایتدیمی دیه صورمشدر . اوچ وزیرك یومی بیکر ، یکیجری اغاسنك بش یوز اقچه تخصیصاتی وار ایدی. اوچ بیك یکیچریه، التی‌یوز اولاغه، یوز طوغانجی‌یه، اوتوز سکبانه . اوچ یوز آت اوشاغنه یومی بشر اقچه ویریلیوردی . اوچ بیك قدر کوکللو سکزر وبیك بش یوز سپاهی یکرمیشر اقچه آلیورلردی. دیوان‌هفته‌ده درت کون : جمعه ایرتسی ، پازار ، پازار ایرتسی ، صالی قوریلوردی . غربتی حضور شاهانه‌یه چیقنجه پادشاهك الی اوپمك ایسته‌مش‌ایسه‌ده مساعده اولنمامشدر . ایالات والیاری شهزادەلرك ایرادی بر ملیون ایکی یوز بیك اقچه ایدی‌که او وقت

بر دوقه اللی اچمه طوتدیغندن تقریباً یکرمی درت بیك دوقه‌یه بالغ اولیوردی .
Hersek figlio dol Duca che fu figliol del Duce Stefano di Cas- » telnuovo valentissimo, di buon animo e ingegno. Mustafa-Pacha Greco fu Ambasciadore à Roma , avaro , sordidissimo , maligno, versatile. Daud (dal paese di Hersek , capo dall' armata, da bon ingegno magnifico literato ben voluto della corte آندره آ غریتینك . راپوری ، کانون اول ۱۵۰۳ ، مارینی سانوتوده .

۳۲ . ٥٤ — ناپولی حکومتیله دولت عثمانیه آره‌سنده ایلك عقد اولنان عهد- نامه صورتی یازدیغمز کبی دولت عثمانیه و مجارستان آره‌سنده ایلك عقد اولنمش اولق اوزره معروف اولان عهدنامه‌نك‌ده صورتی بورایه درج ایده‌جکز . بلکه بو وثیقه علوم لسانیه متخصصلری نقطهٔ نظرنجه اون دردنجی و اون بشنجی عصر- ده‌کی ونديك وآلمانیا اوراقی قدر قیمتدار اوله‌مازسه‌ده جغرافیا، تاریخ ، احصائیات تدقیقاتی اعتباریله اهمیت عظیمه‌یی حاویدر :

Nos Wladislaus Dei gracia Hungarie, Bohemie, Dalmacie, Croacie, Rame, Servie, Gallicie, Lodomerie, Bulgarieque Rex, ac Slesie et Lucemburgensis dux, Marchioque Moravie et Lusacie et aliarum multarum terrarum dominus, etc. Notum faciemus quibus expedit universis presentes litteras nostras patentes visuris et audituris: Quod quamvis illa pax et amicicia atque fraternitas que inter nos et Serenissimum ac potentissimum principem dominum Amyr Zwlthan Bayazyth Turcorum Cesarem, multorumque aliorum regnorum et terrarum dominum, regnaque et terras atque dominia utrius que nostrum, aliquamdiu erat, propter certas res per hec tempora intermissa fuerit, ad apertumque bellum atque hostilitates devenerimus, tamen ex quo prefatus Turcorum Imperator optavit, ut rursus cum eodem ac terris et dominiis suis sicuti prius pacem et amiciciam iniremus ac invicem in bona quiete et vicinitate viveremus Nos sicuti antea ita et nunc ejusdem Cesaree Majestatis pacem amiciciam et fraternitatem non aspernandam duximus et cum Majestate Sua ad hos infrascriptos articulos pacis et treugarum in nomine Maximi Dei devenimus, imprimis: Quod no Rex Hungarie facimus et firmamus cum prefato Sereni simo Cesare Turcorum pro nobis et universis Principibus Regibus et Potentatibus christianis preterea pro Illustrissimo dominio Venetorum similiter confederatis nostris et universa christianitate et pro omnibus nobis confederatis terrisque regnis et dominiis nostris ac prefatorum Regum Principum et Potentatuum ac eciam prefati Illustrissimi dominii Venetorum et universa christianitate , firmam pacem et amiciciam, ita quod a modo in antea fiat et sit inter nos et dictos omnes Principes Reges et Potentatus christianos et similiter Illustrissimum dominium Venetorum universamque christianitatem ad una, et inter prefatum Cesarem Turcorum ac cum omnibus suis sibi subjectis et adherentibus, parte ex altera, Regna quoque terras insulas et dominia utriusque partis sit firma et vera pax et amicicia duratura per septem integros annos, et incipiat a vigesima die mensis Augusti anni presentis. Ita videlicet quod si infra vel ante dictos septem annos aut

Majestatem nostram aut Majestatem Cesaream, ex quo omnes morituri sumus, mori contingeret (quod Deus longe differat et avertat) pax quoque ista eo casu finita et expirata esse intelligitur, Item quod ista pax sit pro nobis et regnis nostris precipue Hungarie, Bohemie, Dalmacie, Croacie, Sclavonie, etc. Et eciam pro toto dominio Moravie et pro utroque ducatu Slesie ac dominio Lusacie et terris Moldavie quam eciam Transalpine cum eorum Wayvodis Kara Bogdan et Radwl,et cum omnibus filiis et successoribus eorum. Ita quod iste Wayvode et terre eorum penes nos Regem Wladislaum in hac pace inclusi intelligantur, et quod tributum ac munus et servicia, que hactenus Cesaree Majestati solverunt ita et deinceps serviant, et plus ab eis non expetatur neque aliqua calompnia ad eos imponatur, similiter que nobis hactenus solverunt et deinceps ca solvant, et plus ab eis non expetamus; insuper Ragusium civitas nostra Dalmacie cum omnibus castris civitatibus terris pertinentiis et metis ejusdem ac eciam insula tota cum suo dominio similiter penes Nos Regem Wladislaum in ista pace sit, sed tributum et servitia que hactenus Cesaree Majestati solverunt et servierunt,et deinceps quoque serviant et plura servicia ab eis non expetantur,que prius non fuerunt. Item partes Transsilvanie et regnum Bozne cum castro JAYCZA et aliis castris partibusque et pertineciis ad ipsum spectantibus. Preterea pro castro glorioso BELGRAD sive NANDORALBA, similiterque pro castro ZEWERYN et ZREBERNYK te cum castro SABACZ et pertinenciis ac metis eorumdem, et denique pro reliquis omnibus nostris finitimis castris et ceteris universis dominiis nostris et subditis quibuscunque nominibus nominatis, et in quibuscunque locis habitis et existentibus, ex nostra parte: item ex parte Cesaree Majestatis pro ipsa Majestate et pro toto Imperio ejusdem ac terris et dominiis ac eciam subjectis ejusdem nec non dominiis et confinia tenenti bus ac terra duciecum ejusdem potestate, et penes terram ducis cum castris *Prolosacz*, *Ymoczay*, *Bog*, *Jerogweza*, *Lywbesna*. *Mozthar*, *Pachycel*, *Blagay*, *Nowy*, *Ryzna*, *Klywch*, *Zumobor Milcresowa*, ac cum oppidis et civitatibus, eorum, ex una. Et ultra hoc cum terra *Bozne*, et quod ad eam pertinet, in ejusdem Bozne confinibus cum castris KAMENGRAD, KLYWCH, HLEWNA. BELGRAD. WENCHACZ, KOMOTHYN. WRATHNYK, JERBELYCZA. TERAWNYKC. DOLOWY, MAGLAY et aliud BELGRAD ZWLED, THORYCHAN. FEWARLAK, PROZOR, BOBOWACZ, DWBROWNYK. una cum civitatibus et oppidis et item cum castro ZWONYK et cum eorumdem pertineciis;et item penes Danubium pro terra RASCIE et castro Zmederew,cum castro HAWAL,KWYLYCH HRAM GOLWBACZet cum ipsorum oppidis et civitatibus et pro terra BRANYCHEWA et castris FLORENTHYN et BDYN,cum oppidis et tota terra BDYN. et item pro terra Cesaris Sysman hoc est BOLGAROCZAG et confinibus ejusdem. ac castris ORAHONOR et NYKOPOLYE IWRGENO et RWZ cum oppido et eorumdem pertinenciis, item pro castris AGYERME, hoc est NEZTHERBELGRAD et KYLYE, et cum omnibus eorum pertinenciis et ultra suas terras a mari usque ad aliud mare, que ad illa pertinent, omnia insimul in istis treugis et pace.ut habeantur et contineantur.Similiter fiat et sit ista pax pro universali statu Sancte Romane Ecclesie necnon Regibus et Principibus ac Potentatibus predictis,videlicet Romanorum Francie, Hispaniarum, Anglie. Portugalie, Polonie Regibus.Item pro dicto Illustrissimo domino Leonardo Lauredano Duce et ipso dominio Veneciarum,nec non tota Italia et Regno Neapolitano et Insula Sicilie ac magno Magistro Rody et Insula Chw,Ceterisque Principibus, et Potentatibus Christianis ipsaque universa christianitate, et cunctis ipsorum regnis,terris,dominiis,castris,civitatibus,portubus,villis e aliis quibuscunque locis eisdem mediate sive immediate subjectis ipsorumque statibus,ducibus,feudatariis,

Gubernatoribus etVasallis et quibuscunque ipsorum subditis, ita quod ipse universali status Sancte Romane Ecclesie atque omnes Principes et Potentatus christiani, et inter alios dictum Illustrissimum dominiumVenetorum et universa christianitas penes nos in istis treugis et pace includantur habeant cum terris dominiis et subditis eorum eandem pacem, atque amiciciam cum dicta Cesarea Majestate terrisque dominiis ac subditis et adherentibus ejusdem, quam nos cum terris regnis et dominiis nostris cum eadem habemus, ipseque Imperator Thwrcorum nos et dicta regna ac dominia nostra dicteque Sancte Romane Ecclesie statum provincias et duces , Marchiam videlicet Anconitanam et Romandiolam, ceterosque Principes Reges et Potentatus pretactos, ipsumque Illustrissimum dominium et universam christianitatem, omnesque penes nos inclusos eorumque regna provincias terras et dominia, castra, civitates, insulas, portus, villas et alia quecunque loca , et ipsorum subditos et ad eos pertinentes , palam vel occultate, directe vel indirecte , per se vel per alios , sive per mare sive per terram, in nullo penitus offendat , aut impediri faciat . Et nos tandem hujus modi pacem hoc modo confectam , deduci faciemus ad noticiam omnibus predictis Regibus et Principibus ac Potentatibus christianis, ut si in pace ista nobiscum permanere voluerint , unusquisque eorum infra spacium unius anni litteras et sigilla sua ratificationis et recognicionis cum nuncio suo ipsi Cesari Turcorum mittat, pro universali vero statu Sancte Romane Ecclesie nos sponte promittimus, qui autem infra illud tempus non miserit, ab hac ordinacione et extra pacem nominetur et intelligatur ac in pace ne sit. Item casu quo per aliquem Principum seu Regum et Potentatuum christianorum predictorum, ista pax violaretur, nihiliminus ista pax inter nos et alios Principes christianos, qui hanc pacem ratificaverint, et qui eam non violaverint, ipsum quoque Illustrissimum dominium Venetorum firma et inviolata atque in vigore suo permaneat et tantummodo illi violatori et non aliis ista pax violata intelligatur. Item quod ab utraque parte hoc est tam ex parte ipsius Cesaree Majestatis quam eciam ex parte nostra et dictorum Principum christianorum et ipsius Illustrissimi dominii Venetorum , et maxime confinium sue Cesarei Majestatis committatur seriose et districte subditis omnibus confinia tenentibus , ut hanc pacem firmiter observent,neque aliqua dampna commitant,sub pena capitali Et si qui subditorum alicujus partis, contra hujus modi mandatum facerent, pena debita puniantur. Quod si alique differencie vel dampna aut rapine tempore medio hinc inde fierent vel committerentur,que tamen ne fiant,cavendum providendumque erit, ista pax nihilominus propterea rupta et violata non intelligatur sed ad revisionem ejus modi dampnorum teneatur tam Cesarea Majestas quam Nos Rex et dicti Principes christiani, quibus forte hujus modi dampna illata fuerint, ipsumque Illustristrissimum dominium Venetorum homines et judices suos ad confinia mittere qui tandem in confinibus ipsa dampna commissa revideant et rectificent ac perpetratores eorumdem debita dignaque pena puniant et propterea ut prefertur ipsa pax per hoc non videatur esse violata et rupta, sed maneat in vigore suo. Item quod ex utraque parte provideatur et caveatur et taliter confinia tenentibus committatur atque precipiatur quod nulle penitus incursiones eciam leves et parve et neque rapine vel furta, que per Chathos et Martholoczos fieri solent, deinceps fiant, et unde hec fieri contingerent, Non solum illi qui talia facere auderent sed eciam officiales et confinia tenentes unde scilicet talia committerentur debita pena puniantur, et insuper ad resarciendum omnia dampna commissa compellantur, et donec pax ista fuerit ex ambabus partibus, ut castra de novo non erigantur. Item quod durante ista pace et amicicia Cesarea Majestas per regna terras et dominia

ad nos Regem prefatum qualitercunque pertinentia , ad alicujus Principis seu Potentatus christiani regna,terras,dominia, et subditos,exercitum seu magnum sive parvum, absque Nostro, Regis scilicet prefati, aperto consensu et voluntate in nullo casu, nullaque racione et occasione transmittat et neque suis Bassis Consiliariis, Wayvodis Officialibus vel Capitaneis transmittere permittat. Item quod deinceps durante pace ista sive treugis Oratores et Nuncii utriusque partis libere et secure sine omnibus litteris assecurationis et absque obsidibus aliquibus hincinde vadant, et redeant. et nemo sit ausus ipsos impedire sed tales oratores et nuncios semper per officiales confinia tenentes cum honore usque ad presenciam illius Principis ad quem missi sunt, condu cantur. Item quod mercatores tam nostri et dictorum Principum nobiscum in hac pace inclusorum et hanc pacem ratificancium ipsiusque Illustrissimi dominii Venetorum, quam eciam Cesaree Mejestatis et suorum libere pacifice et sine omni impedimento et absque aliqua formidine ambulent et proficiscantur ex ambabus partibus. Et quod eis sit libertas mercandi et negociandi juxta consultudinem illius patrie seu terre ad quam venerint, solutis de more tamen solvendis, et quod libere semper ubicunque voluerint cum rebus et mercibus eorum stare morari et tandem abire permittantur. Que omnia et singula supradicta hujus modi pacem et amiciciam ac fraternitatem concernentia Nos Wladislaus Rex prefatus promittimus in verbo Nostro Regio ac fide nostra christiana, juramusque per Deum vivum qui celum et terram creavit et per gloriosam ejus Genitricem, virginem Mariam ac per quatuor Evangelistas, omnesque Sanctos et Sanctas Dei firmiter et inviolabiliter sine omni dolo et fraude , nec velle illis palam vel occulte , directe vel indirecte, quovis quesito colore contrario, donec et quousque sua Cesarea Majestas eam ipsam pacem recte tenebit et observabit.Harum nostrarum quas ob majorem fit firmitatem omnium supradictorum dupplici majori sigillo Nostro communiri fecimus vigore et testimonio litterarum mediante. Datum Bude xx die Mensis Augusti supra dicta, Anno Domini Millssimo Quingentesimo tercico. Regnorum nostrorum Anno Hungarie Qnartodecimo, Bohemie vero Trecesimo quarto.

۳۳ ، ص ٥٤ — سعدالدین ، ۳ ، ورق ٥۳۰ . صولاق زاده ، ورق ۷٥ .

[هامهر اشبوه أخذلری کوستردکدن صوکره مکه شریفنك برادری جمك فیزنی ایستمش ایکن اونك قاهره یه وصولندن مقدمجه فیزك عثمانیو سفیرینه تودیعاً استانبوله کوندرادیکنك و بو ذات مصر حکومتنه استیلا ایله سلطانی حدوده قدر تعقیب ایدهرك فقط طوتهمدیغنك سعدالدین وصولاق زاده ده مندرج بولندیغنی یازییور؛ صوکره مصرده بویله انقلاب اولمادیغنی و ۱۰۰۱ [۹۰٦] ده جالس اولان قانصوغورینك فی الاصل مملوك بولندیغنی سویلیور . هامهرك کرك متنده‌کی ، کرك بو حاشیه‌ده‌کی افاده‌سی برنقطه‌ده محتاج تصحیحدر : سعدالدین وصولاق زاده شهزاده جمك کریمه‌سنه طالب ازدواج اولان ومصره کاوب حکمدارلغه کچن شخص، شریفك برادیدر دیمیورلر ؛ ۹۰۸ ده مکه امیرینك وفاتیله قالان ایکی اوغلندن بری عصیان ایتدیکندن مصر سلطانی امرای الفیه‌دن بریسی — جم کریمه‌سنی تزویج وعدیله — عاصینك اوزرینه کوندرمش ؛ بو آره‌لق سلحدارلر اغاسی حیدر اغا استانبولدن مصره کیدوب جمك فیزنی آله‌رق حلبه قدر کلش ؛ او صیره‌ده اجازه کیدن مصرلی بك موفقیتله عودت ایدهرك فیزی ایسته‌مش ؛ فیزك کوندرلمش بولنمسندن دولایی مصر سلطانی اولدیروب یرینه کچمش ؛

پرنسسی تعقیب ایتمش ایسه‌ده مصرلینك آدملری حلبه کلنجه‌یه قدر بزمکیلر عثمانلی حدودی اولان هراقلیه (ارکلی) یه قدر کلمشلر . لکن خواجه‌نك وصولاق زاده‌نك بو افاده‌لرنده « مصر سلطانی اولدیروب یرینه کچمش ، سوزی دوغری اوله‌ماز . چونکه هامه‌رك یازمش اولدیغی وجه ایله ۹۰۶ دن بری قانصوغوری حکمدار ایدی . مرج دابق محاربه‌سنه قدرده تختنده قالدی . هامه‌ر ، تنقیدات محرره‌دن صوکره جامع‌التواریخدن نقلاً او زمانکی شریف عائله‌سنه دائر زیرده ترجمه اولنان تفصیلاتی ویریبور.]

امیر برکات بن محمدك کندیسنه رقیب درت برادری وار ایدی که بونلردن خزاعه ۹۰۶ (۱۵۰۰) ده وفات ایتمشدر . دیکری جزاندرکه ۹۰۶ (۱۵۰۲) ده بر محاربه‌ده مقتول اولمشدر . اوچنجیسی حنیسه‌درکه برمدت موقته ایچون برادرینی مقام امارتدن طرد ایتمشدر . دردنجیسی قاینبای [قتاده :] درکه مؤخراً برکات ایله برلکده امارت ایتمشدر . برکات بربرینی متعاقباً اوچ اوغلنی امارته تشریك ایتمشدرکه اونلرك‌ده اسملری بودر : علی ، محمد شافعی ، ابونمی . کعبه‌نك مفتاحلرینی سلیم اوله تسلیم ایدن ابونمیدر .

یکرمی برنجی کتاب

۱ ، ص ۶۰ — سعدالدین ، ۳ ، ورق ۵۲۹ ، جنابی . ده‌گینی مرادن صوکره والونددن اول حکومت ایدن محمدی اونودیور. شرق مورخلرینه نظراً آق قویونلو خاندانی اوزون حسن ایله باشلامش و بونلردن انجق طقوز حکمدار کلمشدر که اسملری شودر : ۱ ، اوزون حسن ؛ ۲ ، خلیل ؛ ۳ . یعقوب ، ٤ ، بایسونقور ؛ ۵ . رستم ؛ ٦ ، احمد ؛ ۷ ، مراد ؛ ۸ ، محمد ؛ ۹ ، الوند .

۲ ، ص ۶۳ — ایرانی دولاشان بعض انکلیز مورخلری قزل لفظنك قزل التون معناسیله تفسیرینی تمامیله قبول ایتمش کورینیورلر ؛ بونلرك سهو ایتدکلرینی آکلامق ایچون اون التنجی و اون یدنجی عصر ال یازیلرینی تزیین ایدن تصویرلره باقمق کفایت ایدر: بو تصویرلر اوزمانك تون قهرمانلرینی باشلرنده قاووق ایله کوسترر که اشبو قاووقلر بیاض دلبنددن عادی صاریق اولوب تپه‌سنده بر قرمزی نقطه وار ایدی وصاریقلرك شکلی برنوع خرما اغاجنه (۱) بکزردی ؛ باشك اطرافنه صاریلان بز اون ایکی قاتلی اوله‌رق ائمهٔ اثنی عشره اشارت ایدی . بو اون ایکی امام ، ائمهٔ اربعه ایله قاریشدیرلمامایدر . اوز بکلر وعثمانلیلر ائمهٔ اربعه‌یه زیاده تعظیم ایلدکلری

---

(۱) chou-palmiste ، اوجنده لحنه‌یه بکزر وتازه ایکن سالاته کبی ینیر برمیوه‌سی بولنان ابری یاپراقلی خرما اغاجی . (قاموس فرانسوی ، سامی بك .)

حالده ائمهٔ اثنی عشریه ایران‌مذهب جدیدی اربابی نزدنده مظهر احترام مخصوصدر. [ائمهٔ اثنی عشر مذاهب سنیه‌ده دخی محترم اولدقلری محتاج تفصیل دکلدر] .

۳ ، ص ٦۳ — بوراده ایران شمالینك ایکی خاندانی عرض وجود ایدرکه ده‌گینی بونلری هیچ ذکر ایتمز : شروان شاهلری ، گیلان شاهلری . برنجی خاندان ۷۷٤ (۱۳۷۲) ده تأسس ایدوب ۹٤۵ (۱۵۳۸) ده منطفی اولمشدر ؛ ایکنجیسی ۸۹۰ (۱٤۸۵) ده تأسس و ۱۰۲۵ (۱٦۱٦) ده انطفا ایلمشدر . هربرندن سکز حکمدار گلمشدر (حاجی قالفه ، تقویم التواریخ ، ص۱٦۷ و۱٦۸) . جنابی وهزارفن شروان شاهلرینك مفصل تاریخلرینی یازیورلر. سکز شروان شاهی شونلردر : ۱ شیخ ابراهیم‌که عادی چفتجی ایکن حکمدار اولمشدر ؛ ۲ ، خلیل ؛ ۳ ، شروانشاه ؛ ٤، غازی؛ ۵ ، محمود ؛ ٦ ، شاهی؛ ۷، خلیل ثانی ؛ ۸، شاهرخ . گیلان حکمدارلرینك تاریخی نه جنابیده ، نه‌ده جامع‌التواریخده واردر .

٤ ، ص ٦۵ — مارینی سانوتوده اسماعیل وبایزید اردولرینك قوتلری سیو (Scio) قونسلوسنك ۲۷ ایلول ۱۵۰۷ تاریخلی بر راپوریله تعیین اولنمقده‌در : Il Soffi con 80,000 huomini tra i quali 15,000 cavali accampato » a Kaissarie. L'armata turca incirca di Angora. Jahja-Pascha con Janizeri 6,000, Asapi 8,000. Albanesi 5,000, il Beglerbeg di Na- tolia con 18 Sandjaki .«، دیکر بر راپورده اسماعیلك سواریلری اوتوز بیکه چیقارلمشدر .

۵ ، ص ٦٦ — استانبولده‌کی وندیك ایلچیسنك اشیو ایران سفارتی حقنده مارینی سانوتوده مندرج راپوری سلطان سلیم طرفندن قبل‌الجلوس ایران طوپراغنه واقع اولان جولانلره دائر عالینك ویردیکی معلومات ایله توافق ایدیور . صولاق زاده بو بابده بیان اشتباه ایدیور ، لکن بواشتباه بابیوردك وارزنجانك ضبطی حقنده دوغری ایسه‌ده دیکر جولانلر حقنده دکلدر . نصل‌که او راپورده بویله مندرجدر: « Si e doluto il Soli al Signor contra il suo figliuol a Trabezun. »

٦ . ص ٦۹ — پاپا ایکنجی ژولك بولونیا (Bologne) دن ۹ شباط ۱۵۱۱ مکتوبی — که ولیه‌لرك موقعلرنده قاللرینی آمردر — استاد اعظم امه‌ریك دامبوزیا (Emmerik d'Ambosia) نك ردوس آطه‌سی حقنده نه‌درجه‌لره قدر قورقدیغنی کوستر : « Per tuas litteras certiores facti su mus, Tur- carum Regem et Sultanum ac Corchut Celabi impios et crudeles

Principes ac Tyrannos, Catholice fidei hostes parare classem potentissimam ad expugnationem si poterunt: Quod Deus sua clementia avertat: insule et civitatis Rhodi, eo potissimum quia estate proxima Deo auxiliante tuus exercitus classem primogeniti dicti regis Turcarum ab ipso Sultano redeuntis, eo quasi capto, profligavit, communem injuriam sibi illatam existimantes: ad cujus insule et civitatis defensionem Priores, Bujulius Castellanus Composte: Milites et preceptores ac fratres et Capellani hospitalis tui sancti Joannis Herosolymitani potissimum sunt necessarii.»

۷، ص ۶۹ — سعدالدین جمادی‌الاولی، عالی ۲۴ ربیع‌الاخر دیور. صولاق زاده معتادی وجه ایله ایکیسنی‌ده یازیور، دیکر بعض مورخلر یالکز سنه‌سنی کوسترمکله اکتفا ایدیورلر. وندیك سفیرینك مارینی سانوتوده مندرج راپورینه، یاخود افلاق بکی میخنه (Michne) نك وندیك دوجنه یازدیغی مکتوبك شو فقره‌سنه مراجعت اولنورسه حل اختلاف اولنور: «Mihnies D. Voivodae transalpinensis, in arce Brechmich feria sexta (۱۲ تشرین اول) post Dyonysum» یوندن آ کلاشیلیرکه حرکت ارض عید ارتفاع‌صلیب، یعنی ۱۴ ایلول تاریخنده وقوع بولمشدر. بو ایسه ۹۱۵ جمادی لاخرسنه تصادف ایدر، دائما تمامیله شایان اعتماد اولمیان مه‌ناوینو حرکت ارضی اغستوس آینده کوستر: «*Una sera del mese Agosto*» میخنه ظن ایدیوردیکه استانبولك صولری طونه‌دن آلنوب اولوقزله کتیریلیردی! «Cœnobia illa subterranea laboriosa et maxima cura elaborata ex Danubio! per tot montes et valles difficiles ad Constantinopolim ducentes penes omnia obrata.»

۸، ص ۷۳ — مارینی سانوتونك ۱۰۱۵ شئوننه نظراً پادشاهك بوبابده ۱ ایلول ۱۵۱۱ تاریخلی روجه بر مکتوبی اولدیغی کبی یه مذکور شئونده «Scrivo che manda un Ambassador con ampla facoltà di capitolare, e de la facenda tratada per Nicoli Giustigniani.» عبارسیله وندیکك استعافسی حقنده جوستینیانی معرفتیله وقوع بولان تشبثدن بحث اولنمش وصوکره بواستعافیه داثر شویله دینلمشدر: «Negoziazioni a Andrinopoli con Mustafabassa per subsidii venuti: il Signore dice: non son in pace in Hongeria, e voli la guerra in Italia. Non senza grande fatichoe continoa» یه بومورخ اثرینك ۱۵۰۹ سنه‌سی وقایعی حاوی اولان سکزنجی جلدینه شو مقدمه‌ایله باشلار:

solecitudine de investigare la verità e quello che per giornatu occorreva con le deliberatione de li padri e Senato nostro havendo porta fine già a sette volumi non piccoli delle Chroniche nostre chiamate del successo di Italia quasi nove che per giornata intendeva, e compito l'anno 1508 introvandosi—il mondo in gran combustione o per dir meglio Italia e il Dominio Nostro veneto, » مارینی سانوتونك بحث ایلدیکی روجه مکاتیب شاهانه‌دن باشقه اوستریا خاندان ایمپراطوری و قرالیسی خزینهٔ اوراقنده بعض وثائق اصلیه واردر. ازجمله: محمد ثانینك ۱۷ کانون اول ۱۴۸۰ تاریخلی مکتوبی که واتیقا (Vatica) و آمپه‌لوقاسترو (Ampelo Castro) قلعه‌لرینك اعاده‌سنی صلحك شرط «الاّ فلا (۱)» سی اولمق اوزره طلب ایدیور، وزیراعظم هرسك احمد طرفندن ۲۱ کانون اول تاریخیله وندیك اعیانندن اندره آ غریتی‌یه مبعوث برمکتوب که آیاماورا وکفالونیا اطه‌لرینك ودیکر بعض محلّرك ترکنی پادشاه نامنه طلب ایدیور.

۹، ص ۷۵ — پاولوجیوویو دخی سعدالدین کبی اشبو هدایادن بحث ایله دیورکه: « Et mandogli un bel presente di denari vesti cavalli e schiavi rispondendo che non accadeva per allora che venisse a basciare la mano. » ۱۵۴۱، ورق ۱۵. سمندره سنجاغنك سلیمه توجهی حقنده سپاندوجینو دخی شویله یازار: « Il che intendendo Baiazete gli diede Semandrio per fiambularo (sandjak), e così senza baciarli la mano Selim quindi si parti. » سعدالدین بو محاربهٔ داخلیه حقنده برقاچ سوز سویلرسه‌ده عالیده و اوندن نقلاً صولاق زاده‌ده تفصیلات واردر. جیووویو وسپاندوجینو ۱۵۱۱ و ۱۵۱۲ سنه‌لری وقایعنی یالکز برسنه‌یه طوپلارلر، بوقاریشقلق، آره‌ده برسنه‌نك غائب اولمسنی موجب اولور. وندیك ایلچیلرینك راپورلری تاریخلری کوستررلر: « Costantinopoli 24 Agosto 1511 vene Selim per prender il Dominio al padre, il Signor parti di Adrianopoli e vene in Costantinopoli, deto fiol entro in Adrianopoli come Signor scordando il caracio e facendosi dare denari del padre. »

۱۰، ص ۷۵ — قانته‌میر و اوندن نقلاً پیتی دولاقروا شاه اسماعیلك چوجقلرینك خواجه‌سی شیطان قولنك براغاج التنه کومدیکی ایکی کتابی چیقارمق

(۱) *Sine qua non* مقابلیدرکه « بو اولمازسه اولماز » صورتنده ایراد اولنان شرطه وصف اولور.

صورتیله بر خارقه اظهار ایلدیکندن بحث ایدرلر ؛ انجق بو روایت بعض ترك حکایه نویسلرینك محصولی اولمق کرکدر . تاریخ، تکه متعصبنی آنجق بر جسور حیدود اولمق اوزره کوسترر ؛ بو آدم تشبثاتنه شکل مشروعیت ویرمك اوزره شاه اسماعیل نامنی اورتهیه قویمش ایسه‌ده کندی ادعاسی کبی شاهك چوجقلرینك خواجه‌سی صفتنی حائز اولمادیغی کورینور . اسماعیل او وقت یکرمی درت یاشنده ایدی . (قانته میرده . ss اشارتلی نوطه) .

۱۱ ، ص ۷۷ — « El Sigr. manda a brusar questa nave, so la quale esso Selim passò su la Grecia. » مارینی سانوتوده استانبول وندیك ایلچیسنك ۲٤ اغستوس تاریخلی راپوری . چورلی، کوچك ایرماغی قربنده وقوعه کلن اوغراش محاربه‌سنك تاریخ حدوثی عالیه کوره ۸ جمادی‌الاولی (۳اغستوس)؛ جنابیه کوره ۲ جمادی‌الاولادر. لکن جنابینك کوستردیکی تاریخلرك دوغری‌اولمادیغی سعدالدینه موافق اولان وندیك ایلچیلری راپورلرندن انکلشیلیر . ۹۱۷ سنه‌سنده ایلچی‌دونادو معرفتیله تجدید اولنان قاپیتولاسیون وندیك خزینهٔ اوراقنده‌موجوددر .

۱۲ ، ص ۷۷ — صولاق‌زاده، بالی پاشانك روایتی اوزرینه یازان سعدالدیندن نقلاً، سلیمك تاتار خانی طرفندن تکلیف اولنان معاونتی — بو درلو یاردیمجیلر سایه‌سنده نائل تخت اولمغی ایستمدیکی جهتله — قبول ایتمدیکی کبی تاتار خانلرك کریمه‌سنی ازدواجدن استنکاف ایلدیکنی یازار . بو مناسبتله مورخ، سلیمك خصائل آتیه ایله متصف‌اولدیغنی درج‌ایلر: ۱، صبر؛ ۲، امنیت؛ ۳، فکر تشبث؛ ٤، عاقبت اندیشلك ؛ ٥ ، حس شرف ؛ ٦، محافظهٔ رعیت ؛ ۷ ، خلوص نیت ؛ ۸، شجاعت؛ ۹، عدالت ؛ ۱۰ ، حکمت که ادریس بر مدحیه‌سنده بالخاصه اطرا ایدر . یالکز برسوز سویلك لازم کلیرکه بومدایح متسلسله‌نك مبتنی اولدیغی اساس تامیله‌یاکاشدر: چونکه اردو چورلی‌یه کلدیکی‌زمان همان یالکز تاتارلردن مرکب ایدی، اوندن ماعدا سلیم خیلی وقتدن بری تاتار خانلرك قیزیله ازدواج ایتمش اولدیغندن اونکله قربه عودتنده تزوج ایده‌مزدی . وندیك ایلچیلرینك چورلی‌محاربه‌سی حقنده‌کی راپورلرنده (مارینی‌سانوتو) شویله‌اوقونور: « Morti 2,000 cavalli — e con suo cognado fiol del gran Tataro invalidisse l'esercito. »

[علاوهٔ مترجم : سعدالدین قریم خانیله کچن سوزلرده پادشاهك خصائل آتیه‌سی ظاهر اولدیغنی یازار: اولا صبر، ثانیاً توکل، ثالثاً علوهمت و وقار ، رابعاً عاقبت اندیشلك ، خامساً رعایت نام و ناموس سلطنت . سادساً محافظهٔ رعیت ، سابعاً خلوص نیت ، ثامناً شجاعت

وشهامت، تاسعاً حسن تدبیر وفراست، عاشراً باباسیله محاربه‌نك غیر اختیاری اولدیغی. استاد اعظم: «علوهمت، متانت عزم، کبر نفس، اتساع تصور، حدت ذکا، عمق نظر، سرعت انتقال، اصابت ظن، جلادت فطریه، مهارت حربیه، میل انقلاب، تحقیر عادات، نفوذ امر القای دهشت، شدت شکیبه، غایهٔ مشکلات، نفرت لذائذ، استخفاف حیات کبی هر بری برقهرمانه سرمایهٔ افتخار اولهجق مزیات جلیله» دیمش‌ایدی. سلیمك معیتنده تاتارلر بولندیغی و قریم خانله صهریتی اولدیغی معلوم ایسه‌ده هامه‌رك فاتحه اسـتانبول وسلطان سلیمه مصر تسخیرینی چوق کوره‌رك بی‌طرفلغه تمامیله رعایت ایتمدیکی درکاردر. بالی پاشادن منقول روایت سعدالدینك سلیمنامه‌سنده، (استانبول تمثیلی سعدالدینك ذیلی، جلد ۲) ص ٦٠٤ و ٦٠٥ وصولاق‌زاده‌ده (استانبول تمثیلی، ص ۳۳۳ و ۳۳٤) مندرجدر.]

۱۳، ص ۷۹ — [بو فقره هامه‌رك مأخذی اولان سعدالدینـدن دوغریدن دوغری‌یه النمشدر. جلد ۲، ص ۱۷۹ و ۱۸۰] تاج التواریخده شیخ شبستریـنك «قصیدهٔ تائیه» عنوانلی منظومهٔ نحویه‌سی عرب وعجم لامیه‌لرینـه فائق اولدیغی وابن معطی وابن مالك دخی بونی زیاده تقدیر ایده‌جکی و قصیده‌نك «فرغت‌وقدابدی‌المحرم غرة * لتسعمائه من هجرة‌نبویه» عباره‌سیله اتمام‌اولندیغی(غرهٔ‌محرم ۹۰۰)مندرجدر.

۱٤، ص۸۰ — (هامه‌ر بوحاشیه‌ده سعدالدینـدن نقلاً شاه اسماعیل ایله شیطان قولی طاقمی آره‌سنده کی مکالمه‌نك بعض فقره‌لرینی یازیورسـه‌ده خواجه‌نك روایتی متن تاریخك ۸۰ نجی صحیفه‌سـنده مترجم طرفندن تمامیله علاوه اولندیغی جهتله حاشیه‌نك ترجمه‌سنه لزوم قالمامشدر.)

۱۵، ص ۸۱ — [بوحاشیه‌نك متنده اوتجی سطرده «کوندردی» کلمه‌سـندن صوکره اشارت ایدلمی اونودلمشـدر] شیبك خانك وفاتی تقویم التواریخده ۹۱٦ (۱۵۱۰) سنه‌سی‌شئونده کوسترلمش ووندیك ایلچیسنك ۲٤ اغستوس۱۵۱۱ تاریخلی راپورنده (مارینی سانوتو) شویله دینلمشدر: «E zonto Orator del Sophi grande, e ha portato a presentar la testa del Sophi della testa verde imbalsamata in una cassetta d'argento, e il Signor li ha da gran doni.» اوروپالیلر بو تاریخده عثمانلی اولمایانلری هپ صوفی | صفوی دیمك ایسترلر] تسمیه ایدیورلردی، قاتله‌میر شیطان قولنه صوفی اسمنی ویرمکه‌قدر کیده‌رك بوندن دولایی اوروپالیلرك یازدقلری عثمانلی تاریخلرنده غریب بر وقایع و اشخاص قاریشیقلغی چیقار، چونکه بوصوفی ایله عثمانلیلری محاربه ایتـدردیکی صیره‌ده اصلی صوفی [شاه اسماعیل‌صفوی] سلطان بایزید ایله حال مصالحه‌ده ایدی. وندیك‌بالیوزی آندره آ فوسقولو دخی اسـتانبولدن ۲ مارت ۱۵۱۱ تاریخیله یازدیغی راپورده بو

قاریشیقلغك تمه‌سی اولمق اوزره شویله دیر : « L'esercito del Sofi incirca 15 m. cavalli vicino a Brussa, nel qual era un Signore chiamato Ismaïl tenuto par gran Santo, e seguita il Sofi. » بناءً علیه هم صوفی ، هم شاه اسماعیل تاملرنده سهو واردر.

۱۶، ص ۸۶ — لطفی ، ورق ۳۸ . صولاق زاده‌یه نظراً سکودلوده ، دیکر بعضلری سازلی دره‌ده وجنابی چکمجه‌ده دیور . یالکز جنابینك یازدیغی بر وقعه تسمیم ظننی ویرر ، اونك روایتنه کوره بایزید چکمجه‌یه وصولنده یوزنی بیقاموق ایستدیکی زمان باشنك بتون صاچلری النده قالمش و«قضیه نه ایدوکین بیلوب» درحال اوطه‌سنه کیرمشدر. جنابی، ورق ۴۳۲، سلطان بازیدك اعزامنی ۸صفر(۲۵نیسان) تاریخنده ذکر ایدر ، حال بوکه برآی صوکره چیقمشدر . سلیمنامهٔ جلال‌زاده‌ده بایزید ۸ صفرده خلع اولنوب ۱۱ ربیع الاولده ترتحال ایلدیکی مندرجدر . (باب ۱۲ ، ورق ۳۰)

۱۷، ص ۸۷ — « Ne la faccia carnosa e grassa, ne lo aspetto non dimostra esser crudo e terribile, ma molto melanconico superstiziozo e ostinato . non senza avarizia . Si dice delectarsi dell' arte mecaniche, come intagliare in carnioli e in argento lavorare e torno, dotissimo nell' Astrologia e Theologia studia continuamente e tira un arco che non si potria meglie; da molti anni a rimesso l'uso del vin e attende a viver con gran regola non però che possi astenere del coito, nullum libidinis genus prætermittendo, et hinc est che la Signoria sua hora dimostra esser in bona conualischentia ed ora sia grandemente invechiata. » اندره غریتینك ۱۵۰۳ کانون اول تاریخلی تحریراتی . اوندن صوکره التمش اوچ یاشنده بولندیغنی (حال‌بوکه ۱۴۴۷ ده طوغدیغنی جهتله ۵۶ یاشنده ایدی) و التی اوغلی اولدیغنی (حال‌بوکه سکزدر) یازار . بو خصوصده جیوویوده دخی شویله یازیلیدر : « Baiazetto vechio e polagroso et dilettosi di Philosophia e specialmente della doctrina di Averrois. »

۱۸ ، ص ۸۷ — سید ابوبکر اشرف رومی‌که ۸۹۹ (۱۴۹۳) سنه‌سنده ازنیق خارجنده وفات‌ایتمشدر، اوراده برجامع موجوددرکه ۱۲۳۲ (۱۷۷۶) ده استانبولده طبع اولنان مناسك الحج مؤلفی زیارت ایلمشدر .

۱۹ ، ص ۸۷ — پیر ابوبکر وفاتی‌که حلبده ۹۰۲ (۱۴۹۶) ده وفات ایتمشدر. یقو (Ricaut) بو طریقتی، روایتی صحیح ایسه برترك مؤلفنه عطفاً ابروبهاری (Ebroubehari) تسمیه ایدر. ابر بهار، بهار بلوطی دیمك ایسه‌ده بایزیدثانی عصرنده بویله برطریقت مؤسسی اولدیغنی هیچ بر یرده کورمدم. برده تسئل ایدن درویشلره صورت عمومیه‌ده قلندر دینیلیرسه‌ده پك دولاقرواتك واوندن نقلاً شولجك یازدیغی کبی (موراجه دوسون ، ٤ ، ٦٢٤) بو اسمده برطریقت مخصوصه یوقدر.

۲۰ ، ص ۸۷ — متعدد عثمانلی تاریخلری مؤخراً وزیر اعظم اولان مصطفی نامنده‌کی ایلچینك شهزاده جمی تسمیم ایدن بربر اولدیغنی یازارلر. واقعا بربر ، وزیر اعظم اوله‌بیلیردی ، انجق بایزیدك ایلچیسی ، وماده موقوف بولندیریلان شهزاده جمه بربر اولمسی تصور اولنه‌ماز. قاتمیر بویله برتصورده‌کی مناسبتسزلکی اکلامسی لازم کلمکله برابر بوجناتی ایقاع ایدن بربر ابراهیمی (بایزیدثانی، حاشیه۱۱) جنایتك مرتبی اولان ایاچی مصطفی ایله قاریشدیرر (بایزید ثانی ، ص ۳۳۰) . پتی دولاقرواتك فهرسنده «مصطفی وزیراعظم تعیین وابراهیم تسمیه‌اولنمشدر» دینیلیور. بر اسمه دیکر براسم علاوه اولنه‌بیلیر ایمش کبی !

۲۱ ، ص ۸۸ — « Le entrade di questo Signor turcho se de moneda da circha Ducati duo milione e mezzo di carazo, il resto che sono un milione e ducati 300 mille dazi delle sue terre, saline, doane , bestiami, peschiere , miniere di argento rami et ferri — oltra le entrade de Timari anno li Sanzachi ed altre genti sopradita che pol ascender le intrade datoli per il Signor da ducati duo milione, che seriano in somma le entrade del deto Signor da ducati cinque milioni, e per questo se puol giudichar per la gran spesa che fa in elimosine continuo. » مارینی سانوتو .

۲۲ ، ص ۸۹ — سیو (Scio) ده‌کی وندیك قونسلوسنك ۱۵۰۷ تاریخلی راپوری اوزمان انقره‌ده اقامه‌اولنان ترصد اردوسنك صورت ترتیبی بروجه آتی یازار:

یکیچری پیاده‌لری ٦,۰۰۰ ، عزبلر ۸,۰۰۰ ، ارناوودلر ٥,۰۰۰ ، اناطولی بکلربکی معیتنده اون سکز سنجاق .

غریبلر ، یعنی کوکللیلر	۱,٥۰۰
تیمارلی سپاهیلر	۲,۰۰۰
قپصریه سواریلری	۲,۰۰۰

قیصریه سنجاغی سواریلری	۲,۵۰۰
رومانیاده بغدان بکی عسکری	۳,۰۰۰
داماد پادشاهی صاری احمد معیتی	۱,۵۰۰
دیکر داماد معیتنده یکرمی درت سنجاق بکی	۲,٤۰۰
آق سرایده جهانشاه اردوسی	۱۰,۰۰۰
آماسیه‌ده سلطان محمد اردوسی	۱۲,۰۰۰
باب همایونده قالان یکیچری	۳,۰۰۰
۳,۰۰۰ عرب ایله اینجیلر	۱۵,۰۰۰

جمعاً ۲۵,۰۰۰ پیاده وتقریباً ایکی مثلی سواری .

۲۳ ، ص ۸۹ ، سطر ۱۸ — (متنده اشارت ایدلمی **اونوملشدر**) وندیك ایلچیسنك بر راپورنده مندرج اولوب مارینی سانوتونك « شئون » ینه نقل اولنان وموافق نفس‌الامر اولدیغی آ کلاشلمقده اولان شو فقره‌یه نظراً : « Due sono li Capizibassi, che vuol dir capi delli portieri , i quali son diputadi a la guardia del Seragio del Signor con 300 Capizi , quali continuamente stanno dendro pel Seragio et hanno li sui pagamenti da 20 aspri fino 50 l'uno al giorno, e li dui Capi ducati mille per uno al uno. » او زمان ایکی قاپجی باشی ، ایکی دفتردار ، ایکی قاضی عسکر، ایکی بکلربکی (روم‌ایلی واناطولی) وار ایدی. مه‌ناوینو او وقت سرای خدماتنك صورت تشکلی حقنده بر راپور درج ایدرکه قانوننامه‌یه تمامیله موافقدر. [هاممه‌رك مذکور راپورده اسم‌خاصلرك ودیکر بعض کلماتك اوغرادیغی تحریفاته‌دائر ویردیکی تفصیلاتك — امثالنه دائر شمدی‌یه قدر یازیلان معلوماته مبنی — نقاته لزوم کورلمدی]

۲٤ ، ص ۹۱ — [کذلك، قانته‌میرك قدسی (Goezsou کوز صو) یانمق کبی تحریفاتی مخطردر .]

۲۵ ، ص ۹۱ — او زمان مفتی سنوی اوتوز بیك ، قاضیعسکر یکرمی بش بیك ، التمثلی تعبیر اولنان مدرسین ایله ثمانیه مدرسلری دردر بیك ، یکرمی‌بشلیلر ویکرمیلیلر ایکیشر بیك ، شیخلر ایکیشر بیکدن اوچر بیکه قدر اچه آلیرلردی (عالی ، ورق ۱۷٤) . قانته‌میر بوراده صوفته کلمه‌سنی صوفدن چیقارمق کی ناقابل عفو بر خطاده بولنو ، حال‌بوکه مشاق تحصیلدن کنایه اولمق اوزره سوخته، یعنی یانمش دیمکدر .

۲۶ ، ص۹۱ — محمد بن ابراهیم بن حسن النیکساری. حسام‌الدین توقادیدن،

فناری زاده یوسف بالیدن ، ملایگاندن اوقومشدر . اسفندیار اوغلی اسماعیل بك قسطمونیده بر مدرسه بنا ایتدیرەرك مدرسلکنی اوکا ویرمش و اوچ یوز جلد کتابده وقف ایتمش ایدی. سلطان بایزید، تفسیرده احاطه‌سنه مبنی استانبوله کتیردی. کاه ایاصوفیه‌ده، کاه بایزید جامعنده پادشاه حاضر اولدیغی حالده وعظ ایدردی. آخر عمرنده حافظ اولمشدر. وفاتی: ۹۰۱ . شیخ وفا قرینده مدفوندر . علوم ریاضیه‌یی قاضیزادهٔ رومی تلمیذلرندن ملافتح‌الله شروانیدن کورمشدر. سورهٔ دخانه تفسیری، بیضاوی حاشیه‌لرینه تعلیقاتی، وقایه صدرالشریعه‌سنه شرحی واردر ، | بو و امثالی تراجم احواله مترجم طرفندن عالمەرك مأخذی اولان سعدالدینه‌ده مراجعتله دها زیاده‌جه معلومات ویرلمکده‌در]

۲۷ ، ص ۹۲ — عبدالرحمن بن علی بن مؤید الاماسی . ۸۶۰ ده اماسیه‌ده طوغوب ۹۲۲ ده استانبولده وفات ایتمشدر. سلطان بایزید اماسیه والیلکنده مولانا ایله مصاحبت ایدردی. سلطان محمد قتانی اراده ایتمش ایسه‌ده شهزاده امرك وصولندن اول عبدالرحمنی حلبه قاچیردی . مؤخراً ایرانده جلال دیوانی درسنه کیرەرك یدی ییل اوقویوب اجازت آلدی . جلوس بایزیدیه عودتله روم ایلی قاضیعسکرلکنه قدر چیقدی . ۹۱۷ ده یکیچریلر خانه‌سنی باصوب یغما ایتمشلردی . بو مناسبتله معزول اولدی ، یومی یوز اللی اقچه تعیین ایدلدیسه‌ده قبول ایتمدی . سلطان سلیم منصب سابقنه اعاده ایله ایرانه برابر کوتوردی. تبریزدن عودتده اختیارلغندن دولایی ایکی یوز اقچه ایله تقاعد ایدیلەرك استانبوله کوندرلمشدر . اوچ لسانده کوزل شعر سویلردی؛ یازیسی‌ده کوزل ایدی. علم کلامدن بعض مباحث مشکله‌یه دائر رساله‌سی، « کرهٔ مدحرجه » تحقیقنه دائر بر کتابی واردر . کتبخانه‌سنده مکرراتدن باشقه ۷۰۰۰ جلد کتابی بولنوردی . شعرده مخلصی خاتمیدر .

۲۸ ، ص ۹۲ — توقادلی لطف‌الله . سنان پاشانك شاکردی ایدی . ملا علی قوشجی ایراندن کلدیکی زمان لطف الله سنان پاشانك امریله اونك درسنه دوام ایدەرك ریاضیات اوقور وصوکره اوقودیغی خواجه‌سنه اوقودر ایدی . سنان پاشا وزیر اولنجه خزینهٔ سلطانی حافظ کتبلکنه مأمور اولدی . سنان پاشانك مغضوباً سیوری حصاره عزیمتنده لطف‌الله خواجه‌سنی براقمادی ، برابر کیتدی . جلوس بایزیدیدن صوکره بروسه‌ده سلطان بایزید مدرسلکنه قدر چیقدی . لکن حدت لسانندن دولایی مبغوض علما ایدی. علما طوپلانوب ملحدلك، زندیقلق اسناد ایتدیلر. مفتی افضل زاده قتلنه فتوی ویرمدی؛ خطیب زاده ویردی . « ولقد مت

شهیداً — ۹۰۰ه تاریخنده اعدام اولندی. خطیب زاده جمعیت علمادن عودت ایتدیکی زمان بعض خواصنه «کتابمی لطفینك الدن قورتاردم» دیمش. لطفی برکون حیدرك وجودینه اصابت ایدن بر اوقك چیقارلمسی ایچون نمازه طوردیغنی حکایه ایله «ایشته نماز بویله اولور، یوقسه بزمکی بر قوری یاتوب قالقمه‌در» دیمش ایدی. بوسوزی قتلنه سبب طوتلمشدر! درس کونلری مدرسه‌یه کلنجه آتی کندیسی باغلار واورادن شیخ وفا زاویه‌سنه کیده‌رك صحیح بخاری اوقودر و اوقورکن آغلار ایمش. علوم عقلیه ونقلیه‌یی جامع، مصاحبتی غایت لطیف ایدی. شرح مفتاحه حاشیه‌سی، الکوزل حاشیه‌در. تقسیم علومه دائر برکتابی واردر. [اسبق معارف مکتوبجیسی حالت بك مرحوم، ملا لطفینك مفصل ترجمهٔ حالنی غایت کوزل یازوب طبع ایتدیرمش ایدی. تأسف اولنورکه شمدی بولنه‌میور. ملا لطفی عثمانلی تاریخ علومنده موقع مخصوصی اولان برذاتدر.]

۲۹، ص ۹۲ — حکیم شاه محمد قزوینی، جلال دوانی شاکردانندندر. اباً عن جد طبیب زاده ایدی. علوم سائره‌یه وقوفندن باشقه طبده دخی مهارتی زیاده ایدی. عجمدن مکه‌یه کیده‌رك برمدت مجاور بولنمشدر. مؤیدزاده‌نك توصیه‌سی اوزرینه بایزید زماننده یوز یکرمی اقچه وظیفه ایله طبیب پادشاهی اولمشدر. سلیم اولك مقربینندن ایدی. عصر سلیمانی اوائلنده وفات ایتمشدر. سورهٔ فتحدن آخر قرآنه قدر تفسیری، سوره و آیتلرك ربطنه دائر کتابی، خواجه‌زاده‌نك تهافته‌حاشیه‌سی، عقائد عضدیه‌و نسفیه‌شرحلرینه‌حاشیه‌لری، ایساغوجی‌وکافیه‌یه‌وموجز طبه‌شرحلری، دمیرینك حیات الحیوانه ترجمه‌سی واردر. سعدالدین، تمثیل استانبول، جلد۲ ص۵۷۲و۵۷۳. میرعلی شبرك چلپایی تراجم احوال شعراسنی تذیل ایتدیکی ایچون عاشق پاشا زاده شعرا میانده صایمشدر. — محمد بن محمد قاضی‌زادهٔ رومی، میرم چلبی عنوانیله مشهورایدی. خواجه زاده‌دن، سنان پاشادن اوقومشدر. متعدد مدرسه‌لرده درس ویروب نهایت سلطان بایزیده علوم ریاضیه معلمی اولمشدر. ریاضیاندە اثری یوق ایدی. سلیم اول قاضیعسکر ایتدی؛ بعد الحج ۹۳۱ده ادرنه‌ده وفات ایلدی. حلیم، سلیم، صبور، مروتکار ایدی. هر علمده احاطه‌سی وعربی، فارسی قصیده حفظنده بیوك قدرتی وار ایدی. اولوغ بکك زیجنه بایزید امریله فارسی شرح یازمشدر. علی قوشجینك هیئتدن «فتحیه»سنی شرح ایتمشدر. سمت قبله تعیینه دائر رساله‌سی واردر. سعدالدین

جلد ۲ ۵۷۰ و ۵۷۱. شاگردی سنان‌الدین یوسف «فتحیه» یی شرح ایتمشدر. — شیخ مظفرالدین علی الشیرازی، جلال‌دوانینك شاگردی وداماديدر. میرصدرالدین شیرازیدن درس کورمشدر. جلال دوانی خسته اولنجه اعلم علمای عصره مشروط اولان مدرسه‌سنه اونی توکیل ایتمش وشیخ اوراده خیلی زمان درس ویرمشدر. ایرانك اختلالندن دولایی بوطرفه کلدی. قاضی‌عسکر مؤیدزاده، مظفرالدینك جلال دوانی زنده کندیسنه قدیم اولدیغنی بیلدیکندن بایزیده توصیه ایتدی. مدرس وعصر سلیمیده ضعف بصردن دولایی متقاعد اولدی. ۹۲۶، بروسه‌ده ارتحال ایتمشدر. صوك نفسنده:

«شراب تلخ میخواهم که مردافکن بود زورش * که تا یکدم بیاسایم زدنیا وشروشورش.»

بیتنی اوقیوردی. ریاضیاتده کمال مهارتی وارایدی. اقلیدسك کتابنه حاشیه یازمشدر. سعدالدین، جلد ۲، ۵۷۲ [بوذاتك متنده ذکری کچمه‌مش ایسه‌ده عالمه‌ر تذییلاتده بحث ایلدیکندن ترجمهٔ حالی سعدالدیندن آلندی]

۳۰، ص ۹۲ — جعفرچلبی. باباسی تاجی‌بك بایزیدك اماسیه والیلکنده خدمات ملکیه‌سنده بولنوردی. حاجی‌حسن‌زاده‌دن، ملاکستللیدن، خطیب‌زاده‌دن اوقومشدر. سلطان بایزید محمود پاشا مدرسه‌سنی ویردی. صوکره نشانجی اولدی. سلطان احمده انتسابندن طولایی اواخر سلطنت بایزیدیده خانه‌سی یغما اولندی. سلیم اوّل، تکرار نشانجیلغه کتیردی؛ لکن یکی چریلری پیری پاشا ایله حلیمی چلبینك خانه‌لرینی یغمایه تشویق ایتمش اولمق تهمتیله مؤخراً اعدام ایلدی. انشاده نظیری یوق ایدی. بایزیدك اکثر فتحنامه‌لرینی بو ذات یازمشدر. [اوجی‌زاده‌نك روایتنه کوره سلیم اول یازدیره‌جغی کاغد ایچون کاتبه بر هفته مهلت ویررمش، جعفر چلبی‌یه بر کاغد امر ایتمش؛ چلبی هر نصلسه اونوتمش، هفته‌نك ختامنده پادشاه چاغیروب‌ده «کاغدی اوقو!» دیینجه جعفرچلبی جیبندن بربیاض کاغدچیقاره‌رق درحال اوقویوبرمشدر. اوجی‌زاده‌نك بوفقره‌سنی سلیمان پاشا مبانی‌الانشایه نمونهٔ ثاراوله‌رق آلمشدر.] قاردائی سعدی‌بك، قاضی‌زاده‌دن، حاجی‌حسن‌زاده‌دن اوقویوب متعدد مدرسه‌لره، الك صوکره بروسه مرادیه مدرسه‌سنه مدرس اولمش و ۹۲۲ ده وفات ایتمشدر. عربی وفارسیده شاعر ایدی. شرح مفتاحه حاشیه، صدر الشریعه‌نك شهید بابنه رساله یازمش؛ عقائد نسفیه‌یی عربی اوله‌رق نظم ایتمشدر. سعدالدین، جلد ۲، ص ۵۷۰.

۳۱، ص ۹۲ — نشری شقایقده، سعدالدین وعالیده مندرج دکلدر. فقط

رضائینك تذکرهٔ شعراسنده سلیمه معاصرشعرا اره‌سنده کوسترلمشدر. مجدی، شقایق ترجمه‌سنده اوندن بحث‌ایدر. [بروسه‌لی اولوب تحصیل‌علم ایله‌مدرس اولدیغی، شعری اوقدر مشهور دکلسه‌ده بایزید ثانی عصرینه قدر تاریخی مقبول ومتداول بولندیغی بعض تذاکر شعراده مندرجدر .] — ادریس بتلیسی. عجم پادشاهلرینك توقیعی منصبنده ایدی. شاه اسماعیلك خروجنده مکه‌یه واورادن بورایه کلوب سلطان بایزید امریله فارسی تاریخ عثمانی یازمشدر. مؤلفاتی پك‌چوقدر. سلطان سلیمك فوق‌العاده توجهنه مظهر اولدیغی، کردستانك فتحی اونك همتیله حصول بولدیغی متن تاریخدن اکلاشیلیر. سعدالدین جلد۲، ص ٥٦٦. هم عالم، هم ادیب وشاعر، هم بیوك‌سیاسی ایدی. [جلوس‌سلیمانی‌سنه‌سنده‌وفات‌ایلدیکی‌متن‌حاشیه‌سنده مترجم طرفندن کوسترلمشدر.] اوغلی ابوالفضل تاریخی اکمال ایتمشدر . نشری وادریس، اثرلری بزه قدر واصل اولان مورخلرك اك اسکیسیدر. زیرا اورخانك امامی الیاسك اوغلی ومراد اولك معاصری بولنان شیخ یحیی ایله مرادثانی‌عصرندن‌عاشق پاشا حفیدزاده‌سنك تاریخلری ضایع اولمشدر. محمدثانی عصرنده طبیب عالم شکرالله فارسی برتاریخ‌عمومی یازمشه‌ده فاتحك جلوسنه قدر تاریخ عثمانی قسمی برقاچ صحیفه‌دن عبارتدر.

بایزید عصرنده بولنمش وطاش کوپریلی زاده‌نك شقایقیله سعدالدینك تاریخنده ترجمهٔ حاللری یازلمش اولان علمانك باشلیجه‌لری شونلردر :

۱ — عذاری دیمکله مشهور کرمیانلی ملاقاسم. خسرو وشیرین ناظمی‌شیخینك یکنی؛ ۹۰۱ (۱٤۹٥) ثمانیه مدرسی ایکن وفات ابتدی . غایت ذکی ایدی. ایکی ، اوچ سطردرس ویرر، لکن بتون فنونه تطبیق ایلردی . مواقفك الهیات قسمنه حاشیه یازمش وملا لطفینك «سبع شداد» رساله‌سنه جواب ترتیب ایتمشدر. ترکی ، فارسی شعر سویلردی. سعدالدین جلد ۲، ص ٥٤۹.

۲ — محمد بن‌حسن سامیسونی. برچوق مدرسه‌لرده درس ویرمشدر. شرح مفتاحه، حاشیهٔ تجریده تلویحه حاشیه‌لری واردر. ۹۱۹(۱٥۱۳)، ادرنه قاضیسی‌ایکن وفات ایتدی. سعدالدین، جلد ۲، ص ٥٥٦ .

۳ — حمیدلی قره‌سیدی. شرح مفتاحه حاشیه یازمشدر. شرح مواقفه تعلیق اعتراضات ایلمشدر. سعدالدین، جلد ۲، ص ٥٥۷.

٤ — محمد بن محمد قوجوی . برچوق مدارسده مدرسلك ایتمش، صوکره اناطولی قاضیعسکری وبعد التقاعد ثمانیه‌مدرسی، مصر قاضیسی، بعدالحج یوزاوتوز

اچه ایله متقاعد اولدی. ۹۳۱ (۱۵۲٤)ده وفات ایتمشدر. « باشمه قارلر دوشدی، اوقدرکه بلم اکیلدی» دیمك اولان :

نزل الثلوج بهامتی حتی تقوّس قامتی

بیتی اختیارلغه دائر برمنظومه‌سندندر. سعدالدین، جلد ۲، ص ٥٥٨ .

٥ — محی‌الدین عجمی. سید شریف‌جرجانینك شرح فرائضنه حاشیه یازمشدر. ادرنه قاضیسی ایکن وفات ایتدی. قوی متشرع ایدی. ص ٥٦٠.

٦ — مولا سنان العجمی. بردع قربنده کنجه‌دن بو طرفه هجرت ایتمشدر. اماسیه‌ده مدرس ومفتی ایکن وفات ایتدی. شرح موافقه. شرح جدید تجریده حاشیه. علم هیئت وفن ادابده رساله یازمشدر. ص ٥٦٠ .

۷ — قاضی‌محمود ابن شیخ محمد سلطان بایزیده امام، اون ییلدن زیاده بروسه قاضیسی، ۹۱۱ ده اناطولی قاضیعسکری اولدی. «محمدیه»، یه «محمودیه» اسمیله نظیره یازمشدر. ص ٥٦٤—٥٦٥.

۸ — یوسف حسینی. بغداددده قاضیلق ایتمشدر. شاه اسماعیل زمانننده ماردینه واورادن بورایه هجرت ایلدی. الکبیوك مدارسدن اولان بروسه سلطانیه‌سنه مدرس اولدی. تجریده مفصل شرحی واردر. جلال دوانی و میر صدرالدین شیرازی‌یی محاکمه ایتمشدر. حضرت علینك نهج البلاغه‌سنه شرح یازمشدر. مقدمات تفسیره متعلق رساله‌سی واردر. سعدالدین، ص ٥٦٦ .

۹— شجاع‌الدین الیاس. دیمتوقه‌ده اشرف‌زاده‌دن‌وصوکره سنان‌پاشادن تدرس ایلمشدر. طقسان یاشنده اولدیغی حالده ۹۲۹ (۱۵۲۲) ده وفات ایتمشدر. بروسه قاضیلغنده، ادرنه‌ده بایزید مدرسه‌سی مدرسلکنده بولنمش ایدی. تجرید، مطالع، شمسیه (منطق) عضدیه (عقائد) حاشیه‌لرینی تحشیه ایلمشدر سعدالدین، ص ٥٦٨ .

۱۰ — ملا قره کمال. قره‌مانلیدر. خیالیدن، ملا خسرودن اوقومشدر. ادرنه‌ده مدرس ایکن قاضی بولنان مؤید زاده ایله برمسئله‌ده اختلافی اولدیغندن مؤید زاده قاضیعسکر اولنجه قره‌کمالی تقاعد ایتدیردی. قره‌کمال ایسه بوندن متشکر اولهرق آخر عمرینه قدر انزوا ایله کشافه، تفسیر بیضاوی‌یه، صدر الشریعه‌یه، شرح مواقفه، شرح عقائد خیالیسنه حاشیه‌لر یازدی. ص ٥٧٤.

۱۱ — شیخ یحیی بن بخشی قره‌سیدندر. تفسیر قاضی‌یی مطالعه‌سز تدریسه مقتدر ایدی. شرعة الاسلامه شرحی، صدر الشریعه‌یه حاشیه‌سی واردر. اونجی عصر ابتدالرنده وفات ایتمشدر. سعدالدین، ص٥٧٣ و٥٧٤.

۱۲ — ام ولد زاده. باباسندن اوقودقدن صوکره ملاخسروه شاگرد وداماد اولمشدر. برچوق یرلرده قاضیلق ایتدی. یوزیاشنه تقریبنده سوزسویلیه‌مزاولمشدی. کشافك اکثر مباحثی وپك چوق قصائد عربیه محفوظی ایدی. کافیه‌نك «خبیصی» شرحنی تحشیه ایتمشدر. ص ۵۷٤ .

۳۲، ص ۹۲ — زبدةالتواریخ صاحبی ولارینك یکنی سعدی ملا دوانینك برقطعهٔ فارسیه‌سنی یازارکه جامی‌یه کندیسندن زیاده تخصیصات ویرلدیکندن شاکیدر. رئیس‌الکتاب صاری عبدالله افندینك مجموعهٔ منشأتنده بایزیدك جامی‌یه ایکی مکتوبی واردر، نومرو ۱۱-۱۳. جامینك جوابلری، ۱۲، ۱٤، ۱۵، پادشاهك دوانی‌یه مکتوبی، ۱٦، دوانینك جوابی، ۱۷. شیخ احمد نقتازانینك بایزیده مکتوبی، ۱۸، بایزیدك جوابی، ۱۹، بیقرانك بایزیده مکتوبی، ۲۰، جوابی. دیه‌ز ال یازیلرنده، (٤۵، نومرو ۳۸) بایزیدك عجم شاهنه ۸۹۵ (۱٤۸۹) تاریخلی مکتوبی واردر.

۳۳، ص ۹۳ — بواحمد بخاری ریقو نامنده‌کی اوروبالی مورخك دیدیکی کبی ابرو بهاری اولهماز. چونکه ابرو بهاری نامنه بایزید طرفندن جامع یاپلمش دکلدر. بوندن ماعدا ابرو بهاری احمد بخاری کبی بر طریقت مؤسسی دکلدر. بایزید طرفندن انشا اولنان زاویه سیدمحمد بخاری نامنده بر ذات ایچون یاپلمشدر. انجق بو بخاریلر متقدمیندن صحیح بخاری صاحبی امام بخاری ایله قاریشدیرلمامالیدر. [سید ولایت الحسینینك ترجمهٔ حالی استانبول تمثیلی سعدالدینك ایکنجی جلدندن ۵۷۸ و ۵۷۹ وسید احمد بخارینك ترجمهٔ حالی ۵۸۷، ۵۹۳ ده مندرجدر]

۳٤، ص ۹۳ — ویانه کتبخانه‌سنده‌کی «کلشن توحید» عنوانجه «کلشن راز» ه بکزرسه‌ده مندرجات اعتباریله اوکا بکزه‌مز، شاه بابا نعمةالله «کلشن‌راز»ی بایزید ثانی عصرنده ترجمه ایتمشدر (عالی، ورق ۱۸۲). شاهدی (لطیفینك مترجمی شابه‌در، ص ۲۰٤) دیکر بر «کلشن توحید» مؤلفیدر. مراد ثانی عصرنده ملا شیرازی ترکجه باشقه برکلشن راز یازمشدر.

۳۵، ص ۹٤ — بو خمسه‌نك مندرجاتی شونلردر: ۱. وامق وعذرا، ۲. یوسف وزلیخا، ۳. حسن ونکار، ٤. سهیل ونوبهار، ۵، لیلا ومجنون. دیکر بربهشتی جمشاه وعلمشاه نامیله منظوم حکایه یازمشدر.

۳٦، ص ۹٤ — لطیفینك تراجم احوالی (شابه‌رك ترجمه‌سی) ایله‌عاشق‌حسنك تراجم احوالنه مراجعت، روجه‌نك صافو کله‌سیله عربینك صافی کله‌سی: ایکیسی

برجذردندر. مهری‌هم سون ، هم‌ده پارلاق معناسنده‌در ؛ چونکه مهرعشق‌وکونش معنالرینه کلیر : Μιτρα Αναιτις . بایزیدك معاصری اوله‌رق کوستردیکمز اون ایکی شاعردن باشقه عالی تذاکر شعرایه نظراً بونلری‌ده ذکر ایدر :

۱ — بایزید ثانی عصرنده نقیب الاشراف امیری. ف ۹٤۱ (۱۵۳٤) شابه‌ر ، ص ۱۰۳ ؛ عالی، ص ۱۸٤

۲ — بصیری. غایت لطیفه‌کو ایدی . جامینك، میر علی شیرك، شاعر بینائینك توصیه‌لریله استانبوله کله‌رك اوغورلینك اوغلی احمده انتساب ایتمشدر (شابه‌رك دیدیکی کبی محمود اوغلی دکل). بنکی - (افیون کش) نامه مؤلفیدر. شابه‌ر، ص۳؛ عالی ورق ۱۲٤ .

۳ — چاکری. کوله ایدی؛ بایزیده علمدار اولمشدر. شابه‌ر، ص ۱۱۹؛ عالی ورق ۱۸٤ .

٤ ازنیقلی جلیلی ، مؤخراً باشقه برجلیلی دها کلمشدر . عالی— بری ازنیقلی، دیکری بروسه‌لی ایکی‌جلیلی‌یی قاریشدیرمه‌سندن دولایی — عاشق‌حسنی تخطئه ایدر. قنالی زاده .

۵ — شهزاده جمك دفترداری شاهدی . شابه‌ر ۲۱۳ وعالی ۱۰۵

٦ — جمك نشانجیسی سعدی . شابه‌ر ۲۰۳

۷ — قندی‌که جمك سراینده بولونوردی، عالی ورق ۱۰٦، قنالی زاده.

۸ — نیازی . فغانی ونجاتی ایله برلکده سلطان عبد اللهك سراینده ایدی (عالی ۱۸۷) . بایزید اول عصرندن نیازی و مراد ثالث عصرندن اوچنجی بر نیازی ایله قاریشدیرلماملیدر. (عالی ورق ۱۸۷)

۹ — صفائی . دیوانی بایزید نامنه اهدا ایتمشدر (عالی ورق ۱۸۵، قنالی زاده)

۱۰ — شامی، بایزید ثانی عصرنده سنجاق بکی . عالی ۱۸۵ ، قنالی زاده .

۱۱ — سیفی . اماسیه والیلکنده بایزیده منسوب ایدی. عالی۱۸٤،قنالی‌زاده.

۱۲ — شوقی. نجاتی، طالعی، صانعی معاصری ایدی. عالی ۱۸۵، قنالی زاده.

۱۳ ، ۱٤ — ظریفی نامنده ایکی شاعرکه بری کوینکدن ، اوته‌کی بولیدندر . عالی ۱۸۵ ، قنالی زاده .

۱۵ — ثانی . کوزللکندن دولایی یوسف ثانی دینلمشدر. عالی ۱۸٤ . جان ممی نامنده بر شاعر دخی دها صوکره کلدیکی حالده کندیسنه ثانیٔ واحد لقبی ویرلمشدر، قنالی زاده.

۱۶ — معید ، یاخود معید حسن . برعجم طرفندن اولدورلمشدر. عالی۸٤ ، قنالی زاده .

۱۷ — شاوری . شاعر وموسیقی شناس. عالی ۱۸۵، شاهر ۲۰۳ .

۱۸ — عالیه نظراً عمری ، قنالی زادهیه نظراً عمروی. عالی، ۱۸۵.

۱۹ — کاتبی ، صوکره کلن غلطهلی کاتبی باشقهدر. عالی، ۱۸٦. قنالی زاده .

۲۰ — مستی ، نجاتی شاکردلرندن ، عشقه دائر نظم اشعار ایتمشدر . عالی ، ۱۸٦؛ قنالی زاده .

۲۱ — نجمی . علم نجومه مراقندن دولایی بویله تسمیه اولنمشدر. عالی،۱۸۷؛ قنالی زاده .

۲۲ — وصالی. خدمهٔخاصه معلمی، دیوان صاحبی. عالی، ۱۸۷؛ قنالی زاده .

۲۳ — وصفی . اموال امیریهیی ذمتنه کچیرمسندن دولایی محبوس اولمشدر . لطیفی، قنالی زاده، عالی ۱۸۷ .

۲٤ — هلالی . بروسهدن ، صاحب دیواندر . عالی، ۱۸۷؛ قنالی زاده .

یکرمی ایکنجی کتاب

۱ ، ص ۹۷ — کمال پاشا زادهنك « کلدستهٔ ریاض شعرا » ده بالدفعات ذکر اولنان :

آز مدته چوق ایش ایتشیدی • سایهسی اولمشیدی عالمکیر
شمس عصرایدی، عصری شمسك • ظلی ممدو اولور، زمانی قصیر . »

بیتلری کوزل برفکر شاعرانهیی حاویدر .

۲ ، ص ۹۸ — حسن جان التی سنه سلیمك خدمت خاصهسنده بولنمشدر . اوغلی سعدالدینك سلیمنامه اسمنده براثری وار درکه اون درت قسمه منقسم اولهرق هر برنده پدری حسن جاندن روایةً برفقره نقل ایدر دیهرك آسیا خاطراتنك ایلك قسمنده ترجمه ایتدیکی کوچك کتاب بودر . ص ۲۵٦ . انجق دیهز بونده بر حکایهیی آتلامش و بعض خطالر یاپمشدر . خصوصیله سلیمك خدمت خاصهسنده بولنان ذاتی بالذات سعدالدین ظن ایدر .

۳ ، ص ۹۸ — عالی، صولاق زاده ، ورق ۱۹۹ . هزارفن جنابیی استنساخ ونخبة التواریخ سعدالدینی خلاصه ایتمشدر. صولاق زاده ایسه هم ادریس وشریدن،

هم سعدالدین وعالیدن آلیر . اکثریا وقایع متضادهیی جمع ایدرسه‌ده جیووبو کبی مطالعهٔ شخصیه‌سنه مقرون اولهرق یازماز. جیووبو ایسه، مثلا، برطرفدن سلطان سلیمه اسناد اولنان مظالمی نقل ایدرکن دیکر طرفدن مصرده‌کی وندیك ایلچیسی موچه‌نیقونك بوپادشاهی نمونهٔ عدالت کوسترن راپورلرینی درج ایلرکه شو فقره او راپورلردندر: « Che nul huomo era par in virtù, justitia, humauità et grandezza d'animo e che non haveva punto del barbaro . » (فضیلت، عدالت ، انسانیت ، کبر نفس خصائلنده کیمسه عدیلی دکلدر، وحشتدن بالکلیه بریدر .)

٤ ، ص ۹۸ — دیه‌زك آسیا خاطراتنه مراجعت . انجق دیه‌زك ترجمه‌سی ظرافتی درجه‌سنده دوغری دکلدر. ازجمله اصلده « چوجقلر ، سوینیکز ، مجنونلر کلیور! » دینلدیکی حالده «بونلر شهرك شطارتلی چوجقلریدرکه دلیلکلر ارقه‌سندن قوشیورلر . » دیه ترجمه ایتمشدر .

٥ ، ص ۱۰۱ — صولاق زاده « اول تاریخده التون التمش اچهیه وغروش قرق اچهیه کیردی» دیور . [صولاق زاده. استانبول تمثیلی ، ص ٤٦٣] . فقط مه‌ناوینویه کوره آلتون اللی اچهیه ایدی. برعصر صوکره « ئه کو » سکه‌سی ترقی ایتمش اولدیغندن اوتوز آلتون قرق بش « ئه کو » قیمتنده بولنوردی . او زمان اچه شمدیکی پاره کبی تداول ایدردی. برغروش اوچ اچه دکرنده‌در (۱). پادشاهك جلوسنده عسکره توزیع اولنان پاره، یتمش بش غروش دیمکدر، موراجه‌دوسونك شو عباره‌سنده دیدیکی کبی یکرمی بش غروش دکل : « یکی چریلر اولا ایکیشر بیك، صوکره اوچر بیك اچه آلدیلرکه یکرمی بش غروش دیمکدر ، متقاعدلرینه ایسه بونك نصفی ویرلدی . دیکر عسکر بیکر اچه آلدی ، بو احسان علی‌العاده ایکی ملیونه بالغ اولوری‌ده» موراجه دوسون. بیوك قطعه‌ده تمثیل، ۲، ص ۳۲٥ .

٦ ، ص ۱۰۲ — وندیك ایلچیسنك ذکر اولنان راپورنده شویله مندرجدر: «*Il signr avea commincio der ducati 18 per janizzari in oro, che non ha più aspri*» بو فقره‌یه نظراً سلیمك جلوسنده یکی چریلره ویریلن احسانك اون سکزر ترك دوقه‌سندن عبارت اولدیغی استدلال اولنورسه مه‌ناوینو بتون عثمانلی مورخلرینه مخالف بولنمش اولور . چونکه اونلر هر نفرك اللی التون (هر التون التمش اچه) آلمشلردر. احتمال که بومورخلر عثمانلی التونندن بحث ایتمکده

(۱) بو صوك جلهنك دوغریسی «شمدی ایسه بر غروش قرق پاره، وهر بر پاره اوچ اچه اعتبار اولنوره صورتنده اولق لازم کلیر (مترجم).

اولدقلری حالده مه‌ناوینو وندیك التونیله حساب ایدیور. لکن یینه بومورخ پادشاهك خدمهٔ خاصه‌سنه عائد اولان بابده یوزالتمش اچه اوچ وندیك دوقه‌سندن زیاده طوتدیغنی ذکر ایدر، بوحسابجه اللی اوچ. اللی درت اچه برالتون طوتیور دیمك اولیور سانسوویونك، جلوس بخششنك ایکی ملیون دوقه‌یه واردیغنه دائر اولان افاده‌سی هرحالده مبالغه لیدر، چونکه هریکی چری اللی التون المقله برابر مجموعه ویرلن یاریم ملیوندن زیاده طوتماز.

۷، ص ۱۰۳ — مه‌ناوینو «سلیمك وزیر اعظمی مصطفی پاشانك اعدامنی» یازیور — ده تاریخنده دخی الدانیور، زیرا بونی سلطان سلیمك یکنلریله قورقودك قتلنی متعاقب وقوع بولمش اولمق اوزره یازار، حال بوکه وندیك ایلچیسنك راپورنده کوستریلن تاریخه نظراً مصطفی پاشا اونلردن اوّل اولدیرلمشدر.

۸، ص ۱۰۴ — بوتفصیلاتی (Tubero) نك تاریخندن آلیورز، آنجق او مورخ مصطفی پاشانك شهزاده‌یه، سلطان سلیمی بربرمعرفتیله تسمیم فکرینی ویرمسندن بحث ایتدیکی زمان بومهتدینك احوال اخیره‌سیله ایلك ایشنی، یعنی شهزاده جمك تسمیمی وقعه‌سنی قاریشدیریور. توبه‌رو. شهرلره برطاقم اسامی عتیقه ویرمك وبایزید، سلیم، قورقود، احمد نامارینی لاتین اسملری شکلنده باره‌تس، سلینس، قورقوتس، آخیماتس Achimatès, Corquthès, Selynès, Bazethès یازمق خطاسنده دخی بولنمشدر.

۹، ص ۹ — توبه‌رو، مورخلرك قوجه مصطفی دیدکلری بوشخصك روم ایلی بکلر بکی اولان دیکر بر مصطفی اولمدیغنی سویلیور. عثمان افندی زاده‌نك حدیقة الوزراسیله «استانبول وبوغاز ایچی» اثرینه (جلد ۱، ص ۴۳۱) مراجعت. بواثر اخیرده اولیانك قوجه مصطفی پاشایی براختلال اثناسنده یکیچریلر اولدیردیکنه دائر افاده‌سی سهواً نقل اولنمشدر. جیووییو بو آدم حقنده شویله سویلر: Era Mustafa della terra di Seres appresso Antipoli, u to di un sacerdote greco, huomo d'ingegno acuto, malitioso e sempre vendibile, le quali infirmita d'animo esso mostrava bene -- nella maligna quarta dura e negli occhi torti. «سانسوویونده *Fatti illustri di Selmi*، ۲۰، ۵۳۵.

۱۰، ص ۱۰۷ — اناطولی وروم ایلیده‌کی ایرماقلرك اکثریسی صولرینك رنکنه کوره آق صو وقره صو تسمیه اولنمشدر. جیووییو — کویا ایکی اردو نیلوفر کنارنده ایمش کبی آق صو ایله دکیزه دوکیلن نیلوفری قاریشدیریر. حال بوکه اویله اولمیوب سلیم ایرماغی کچمکله محاربه‌نك موقعی اولان یکیشهر

اووه‌سنه واصل اوله‌مامق لازم کلیردی. جیووِرو، ارمنی بوغازینی کشیش‌طاغی ظن ایده‌رك « اورمینیو » طاغی تسمیه ایدر.

۱۱، ص ۱۱۵ — شیبك، یاخود مالقوملك ترجمه‌سنده محرر اولدیغی اوزره شاهی بك. بومثللو وقایعی مسکوت کچوب‌ده مالقوملك ایران تاریخنده، جلد ۲، ص ۲۷۱، دیدیکی کبی « اسماعیلك حرکاتنه دائر تفصیلاته کیریشمك معناسزدر » عبارهٔ معتاده‌سنی استعمال ایتمك بر عجم تاریخندن زیاده برعثمانلی تاریخی ایچون مناسب اوله‌بیلیر. مالقوملده دیکر عجم تاریخی یازانلرکبی اسکی ویکی خاندانلر وقایعی حقنده چوق تفصیلات ویروب قرون وسطادن آز بحث ایتمش اولمقله اتهام اولنه‌بیلیر. بزه دها یاقین‌زمانلره عائد وقایع شایان دقتدر، ازمنهٔ قدیمه‌یه عائد اولانلر ایسه اکثریتله افسانه نوعندندر.

۱۲، ص ۱۱۶ — میرزا قاسم کون آبادینك شاهنامه‌سی اسماعیلك وقایع جنکاورانه‌سنه یدی بیك بیت صرف ایتمش اولمقله برابر بدایت سلطنتندن اون‌درت سنه‌لك مدتی حاکی اولوب اوندن صوکره اون سنه‌یی مسکوت براقه‌رق خراسان فتحنی متعاقب شاهك وفاتنی یازار. میرزاقاسم‌حقنده سام‌میرزانك تذکره‌سنه‌مراجعت.

۱۳، ص ۱۱۷ — موراجه دوسون خلفانك اسامیسنه اوروباده معتاداولدیغی وجه ایله برعدد علاوه ایدر: محمداول، عبدالله اول، محمد ثانی کبی. — بوصورتله مأمونی عبدالله ثالث ومتوکلی جعفر اول صایار. موراجه دوسونك « لوحهٔ دولت عثمانیه » سنده تعقیب ایتدیکی شو اصول، شرق مورخلرنجه جاری دکلدر، اونلر یالکز سفاح، منصور، مهدی، هارون، امین، مأمون کبی اسملرله یاد ایدرلر.

۱٤، ص ۱۱۸ — حاجی قالفه، تقویم‌التواریخ، سنه ۳۸۲. عاشورا ماتمی شیعی وسنیلر آره‌سنده — قاتولیکلرله پروتستانلر آره‌سنده « الله یورطیمی »کونده اولدیغی قدر — بادیٔ منازعه اولور، چونکه شیعیلرك سنیلره نسبتی پروتستانلرك قاتولیکلره نسبتی کبیدر. [بونسبت اویله اولمادیغی کبی حضرت حسینك حلول یوم شهادتی بلا استثناء مسلمینی متأثر ایلدیکی آشکار اوله‌رق ایرانیلرك بوخصوصده فرقلری ماتمه شکل علنیت ویرملرندن عبارتدر.]

۱۵، ص ۱۳۰ — ذهبی، کاشفی، تاریخ خلفای سیوطی، ابن شحنه، حاجی‌قالفه ٤۸۳ سنه‌سی. موراجه دوسون بواختلافاتدن بحث ایدرکن ۳۸۲ دن ٦٥٦ سنه‌سنه آتلار. و تقریباً اوچ عصر ظرفنده‌کی وقایع خلافتدن هیچ بحث ایتمز. انجق یکی

برموسهایم (Mosheim) کلوب‌ده بوموضوع مهمدن بحث ایده‌جك اولورسه اشبو دولت عثمانیه تاریخنك متن وایضاحاتی بوکا دائر مأخذلرك وجودینی ارائیه کافیدر .

۱۶ ، ص ۱۲۱ — « قرق بیك مقداری رؤس خبیث‌النفوس، کیمی مقتول، کیمی محبوس اولمشیدی » ، سعدالدین . کوریلورکه سعدالدین « خبیث النفوس » ترکیبنی قافیه ایچون یازمشدر . صولاق زاده دها ساده اولهرق دیورکه: « قرق بیك مقداری فرق ضالهنك کیمی مقتول وکیمی محبوس اولمشدی » . عالی ایله ادریسك اوغلی اولوب باباسنك تاریخنی تذییل ایله سلیم اول زمانی یازمش اولان ابوالفضل اثر پدره اقتفاءً عثمانلیلرك موفقیاتنه حصر مقال ایتمش و اشبو مدهش قتل عامی آلقشلامشدر. ابوالفضلك بوز بیتلك برمنظومه‌سندن:

فرستاد سلطان دانا رسوم * دبیران دانا بهر موزوبوم،
که اتباع ان قوم راقسم قسم * درآرد بنوك قلم اسم اسم،
زهفت و زهفتاد ساله بنام * بیارد بدیوان عالی مقام
جو دفتر سپردند اهل حساب ، * عددچل‌هزارآمد از شیخ‌وشاب.
پس انکه بحکام هرکشوری * رسانیدند فرمانبران دفتری.
بهر جاکه رفته قلم از قلم * نهد تیغ بران قدم برقدم.
شد اعداد این کشتهای دیار * فزون از حساب قلم چل هزار.

« واقف احوال اولان پادشاه، اوقومی طاقم طاقم واسم اسم یازمق اوزره هرمملکته کاتبلر کوندردی؛ یدی یاشندن یتمش یاشنه قدر اولانلرك دفتری دیوانه کتیرلك اوزره امر اولندی. کتیریلن دفترلره نظراً اختیار، کنج قرق بیك کشی یازلمشیدی . اوندن صوکره هرمملکتك حاکمنه مأمورلر معرفتیله دفترلر کوندرلدی ؛ بونلرك کیتدکاری یرلرده قلیچ استعمال اولنهرق ممالك مذکوره‌ده‌کی مقتولینك مقداری عندالحساب قرق بیکی بولدی . »

شوصورتله ابوالفضل دیکر مورخلرده مذکور اولمایان برخصوصی، یعنی یالکز دفترده داخل اولانلر اعدام ایدلیه‌رك دفتر خارجنده بر طاقملرینك‌ده اولدیرلدیکنی ذکر ایدیور . خاندان عثمانینك بومداحی، پادشاهك عدالت وحقانیتنه بناءً یالکز مجرملری جزادیده ایتمك ایستدیکنی ومأمورلر کندیلرینه دها زیاده باش ایچون اجرت ویرمك اوزره سوق طمع ایله ویریلن امرلرك حدودینی تجاوز ومعصوملری اهلاك ایلدکلری حالده جناب حق اونلری روز حشرده درحال عقاب ایده‌جکنی علاوه ایدیور . [تذییلاتده مترجمك مطالعه‌سنه مراجعت]

۱۷ ، ص ۱٤٤ — ۹۲۹ سنهٔ هجریه‌سی ۲۶ شباط بازار باشلار ؛ بناءً علیه ۲٤ صفر سعدالدینك دیدیکی کبی پر پنجشنبه ایدی .

۱۸ ، ص ۱۲۶ — موراجه دوسون، پادشاهك بومکتوبنك مألاً ترجمه‌سنه (جلد ۱ ، ص ۱۲۴ ـ ۱۳۴) مایس تاریخی وضع ایدیورسه‌ده یاکلشدر ، چونکه [متن تاریخده کوسترلدیکی اوزره] ۲۰ نیسانده استانبولدن و ۲۱ نیسانده مالتپه‌دن حرکت اولنمش ایدی .

[هامهر بوندن صوکره نامهٔ سلیمیده‌کی آیات کریمه‌یی نقل ایتمکده‌در ، نامه ، ترجمه‌مزده عیناً مندرج اولمغله بالطبع بونقله حاجت یوقدر.]

۱۹ ، ص ۱۱۷ — وندیك قونسلوسلرینك راپورلری بو سنه ظرفنده پك آز اولمقله برابر علاءالدوله‌نك جلبی ممکن اولهمادیغنی تأیید ایدرلر . اونلردن برفقره : El quale Signor Anatolat (علاء الدوله) secretamente s'intendeva col Sophi; ha cavalli 40,000 , il Signor l'ha fatto chiamar che venghi a darli obedientia, e il Signor Anatolat rispose: Daro il fiol con 6,000 cavalli che son vechio, e il Solthan disse li , che voleva lui e non il fiol. (مارنی سانوتو ، «شئون» ، جلد ۱۹). سلیمنامهٔ یوسف ، ص ۱۹ ـ ۲۵ ، اردونك مراحلنی دیکر عثمانلی تاریخلرندن کوزل تعیین ایدر : ۱، ۲۴ کانون اول، استانبولدن صوکره بشکطاشدن اسکداره ، ۲، اسکدار ، ۳ ، مالتپه ، ٤ ، ازمید ، ٥ ، قازیقلی بلی ، ٦ ، ازنیق قریسنده دیکیلی طاش ، ۷ ، یابه نوجی طاغی ، ۸ ، یکیشهر ، برکون توقف ، ۹ ، آق بیق ، ۱۰ ، ارمنی بازاری ، ۱۱ ، زنجیرلی قویو ، ۱۲ ، بوز اوکی ، ۱۳ ، چقور حصار ، ۱٤ ، اسکیشهر ، ۱٥ ، آق ویران ، ۱٦ ، سید غازی ، ۱۷ ، قولاپ ، ۱۸ ، پیاده ، ۱۹ ، سکودلو ، ۲۰ ، سلام علیك چایری ، ۲۱ ، حلقه پکاری ، ۲۲ ، آق شهر ، سکز کون توقف ، دوقه‌کین اوغلی احمدك برای استکشاف سیواسه اعزامی ، ۲۳ ، آرقا ، ۲٤ ، ایلغون (ایلغین) ، ۲٥ ، کوچك زنکی ، اردویه کچید رسمی ، ۲٦ ، کرمیج بلی طاغی ، ۲۷ ، قونیه ، التی‌کون توقف ، اردو جدوللرینه‌نظراً موجود سکسان بیك کشیه بالغ اولیوردی ، ادرنه والیسی شهزاده سلیمان معیتنه بیك سواری اعزامی ، ۲۸ ، قرق پکار ، ۲۹ ، پکار باشی ، ۳۰ ، آچه شهر ، ۳۱ ، دوده‌نه ، ۳۲ ، آق یوق [آق اویوك] ، ۳۳ ، گیلزه‌ب ، ۳٤ ، طاغارزان چایری ، ۳٥ ، آنغید ، ۳٦ ، ایل باصان ، ۳۷ ، قره‌حصار ، ۳۸ ، قرانکو کوپری [قرا کلك کوپری] ، ۳۹ ، قیصریه ، ٤۰ ، آنغور کولی ، ٤۱ ، سلطان خانی ، ٤۲ ، جبوق اووه‌سی ، ایل باصان بکلری نامه‌لرینك وصولی ، ٤۳ ، اوزقولاق بوردی ، ٤٤ .

دانشمندلی ؛ ۵ ؛ سیواس، سکزکون توقف ؛ قره‌جه پاشا ، میخال اوغلی، بایندری فرحشاد بك ایلری کوندرلدی، ٤٦، راحت یوردی، ٤٧، قوچ‌حصار، ٤٨، قازلی کول ؛ ٤٩ ، ماساچیلر قایاسی ؛ ٥٠ ، شحنه ؛ ٥١، آق شهر ؛ ٥٢ ، صو شهری ؛ ٥٣ ، کوك سه‌کی ؛ ٥٤، بیوك یورد؛ ٥٥ ، یاصمی چمن ؛ ٥٦ ، صقاللی طاغ ؛ ٥٧، ارزنجان، عجم ایلچیسی حضور شاهانه‌یه قبول اولنه‌رق برقوطی آفیون کتیردی، اردو اون سکز کون توقف ایتدی ؛ بورادن سلطان سلیم شهزاده سلیمانه اسکندر پاشا قوماندەسیله اون ایکی بیك کشیلك بر قوۀ معاونه کوندردی ، ٥٩ ، چبوق ؛ ٥٩ ، قارغین چایری ؛ ٦٠ ، ترجان ؛ ٦١ ، اوسقولجه ؛ ٦٢ ، خودجانس ؛ ٦٣ ، آلاجیلر ؛ ٦٤ ، چرموق ؛ ٦٥ ، ارضروم ؛ ٦٦ ، قره قنغال ؛ ٦٧ ، مطر خاج ؛ ٦٨ ، ملا قاسم ؛ ٦٩ ، اوغوزلی چایری ؛ ٧٠ ، چوبان کوپروسی ؛ ٧١ ، صوغون ، بوراده پادشاه اسماعیلك ایکنجی ایلچیسنی قبول ایتدی ؛ ٧٢ ، غوللر یوردی؛ ٧٣، غوله ؛ ٧٤ ، آیدین بك کویی ؛ ٧٥ ، آلشکرد ؛ ٧٦ ، طوزله صویی ؛ ٧٧ ، غائب آشاغی کویی ؛ ٧٨، صقاللی؛ ٧٩، بازرکان صویی؛ ٨٠، طاغه‌سازی؛ ٨١، قره‌پیکار؛ ٨٢ ، اووه‌جق ؛ ٨٣ ، چالدیران .

٢٠، ص ١٢٩ — عالی، ورق ٤٩٤، افیون ارسالندن دولایی «کیف» لفظنك ملعبۀ لفظیه قبیلندن حاوی اولدیغی معنای تحقیر حقنده دیکر مورخلردن زیاده تفصیلات ویرر. کیف، ترکجه‌ده برآدمك صحتی واحوال مادیه‌سی معناسنه کلدیکی کبی دها خصوصی بر صورت استعمالده افیوندن حاصل اولمه سرخوشلغه دلالت ایلر . عربجه‌ده برشیئك حال داخلیسی معناسنی اشعار ایدر، بناءً علیه افیون ارسالی کلمه‌نك ایکی معناسنه کوره «سن افیون کیفیله سرخوش اولدیغك جهتله هیچ برشی بیلمیور- سك، اوّلا ایشك حقایقنی اکلاملیسك . » صورتنده تفسیر ایدلك لازم کلیر. [بو صورت تفسیر مورخك فکر مخصوصیدر]

٢١، ص١٣٠— [هامه‌ر بوحاشیه‌ده شاه اسماعیلك مکتوبی مألندن بحث ایدر. مکتوبك عینی شودر، منشأت فریدون، جلد ١، ٣٥٦ و ٣٥٧ :

سلامی که بمحبت مشحون و پیامی‌که بمودت مقرون باشد . بحضرت جنت حضرت اسلام پناه، سلطنت دستگاه، المنظور بانظار الملك الاله . مبارز الدولة والسلطنة والدنیا والدین . سلطان سلیم شاه، ایده‌الله بالدولة الابدیة وادامه بالسعادة السرمدیة، متحف ومهدی داشته، آرزومند شناسند. بعد هذا، مکاتیب شریفه مرة بعد اخری بدرجۀ ع «الشیء لایفنی الاوقد بثلث» رسیده. مضامین آن چون مشعر بعداوت ومبنی ازجرأت وجلادت بودازان حظ بسیر

نمود؛ لکن مبدأ ومنشأ آن ندانستیم که چیست؟ درزمان والد جنت مکانش، انارالله برهانه، که نهضت همایون بسبب کستاخی علاء الدولة ذوالقدریه زمرزوبوم روم واقع شده، از جانبین بجز دوستی ویکجهتی چیزی دیکر نشد، وانحضرت نیزدران وقت که والیء طربزون بودند اظهار یکجهتی میکردیم؛ حالا باعث کدورت معلوم نکشته بود. چون باقتضاء سلطنت باین خصوص عازم کشته اند، سهل باشد:

ستیزه بجایی رساند سخن * که ویران کند خانمان کهن!

غرض ما از تغافل آن صوب دوچیز بود: یکی انکه اکثر ساکنهٔ آن دیار سریدان اجداد عالی تبار ما اند، رحمهم‌الله الملك الغفار؛ دوم انکه محبت ما بان خاندان غزا عنوان قدیمیست؛ ونمی خواستیم که شورش چون عهد تیموریان سرزمین طاری شود، وهنوز نمی خواهیم وباین قدرها نمی رنجیم. وچرا برنجیم، خصومت سلاطین رسم قدیمیست:

عروس ملك کسی درکنار کیردتنك، * که بوسه برلب شمشیر آبدار دهد

اما کلمات نامناسب‌وجهی ندارد، ومهاتا آن اقوال ازافکار الحاد فکار منشیان بر شی ومحرران تریاکی که از قلت نشئه، از سردماغ خشکی نوشته فرستادند، واین همه توقف نیز خالی از ضرورتی نبوده‌می پنداریم. بنابران حقهٔ ذهبی مملو از کیفیت خاصه‌مختوم بمهرهمایون، مصحوب دارنده قدوة‌المقربین شاه قولی‌اقای بوی‌نو کرر، زقت‌سلامته، ارسال رفت؛ تا اکرلازم باشد بکارداشته بزودی در رسند، تابعون الهی انچه‌در پردهٔ تقدیرمکنونست صورت‌پذیر کردد. فاما فکری پراصل کرده، وبسخن هرکس مقید نشده اندیشه براصل نمایندکه پشیمانی اخیر مفید نمی شود. وما در وقت تحریر این نامه بشکار حدود صفاهان بودیم، درحال بتدارك مقابل مشغول کشته، ازسر دوستی جواب فرستادیم؛ بهر نوع که میخواهند عمل کنند.

بس تجربه کردیم درین دیر مکافات * باآل علی‌هرکه درافتاد، برافتاد!

ومزبوررا نرنجانیده راه دهندکه «ولاتزروازرة وزراخری»، وچون کار بجنك انجامد تأخیر وتراخی را جایز ندارند، اما ازراه عاقبت اندیشی درآیند، والسلام.

[هامهر، شاه اسماعیلك سلطان سلیمك مکتوبندن الك زیاده «عروس ملك...» بیتنه منفعل اولدیغنی واونك‌ده مکتوبنده «ستیزه بجایی...» وه‌باآل علی...» بیتلریله مؤثر ایمالرده بولندیغنی علاوه ایدر. حال‌بوکه اسماعیلك ایمالرندن الك مؤثری تیموردن بحث ایتمسی ایدی.]

۲۲، ص۱۳۲ — مارینی سانوتونك‌شئونده ویجانینو (Vicentino) اهالیسندن ماریا انزولەتو (Anzoletto) نامنده برینك برسراله‌سی مندرجدرکه بوآدم یکرمی سنه سلطان محمدك خدمتنده وفاتحله برلکده اوزون حسن محاربه‌سنده بولنمش.

۲۳، ص۱۳٤ — سعدالدین ۲۸ جمادی‌الاخری‌دیورکه ۲۰ اغستوسه مصادفدر. او زمان واقع اولان کسوف، بو تاریخك دوغریلغنده اصلا شبهه براقماز. بنابرین ردوس استاداعظمی فابریجیوسك پاپا اوتجی لئونه مکتوبنده کوستردیکی ۷ تشرین‌اول تاریخی یاکلشدر.

۲٤، ص ۱۳۵ — کرپورتر چالدیران برینه قالدیران یازار. چالدیران صحراسی شویله تصویرایدر: «The really hideous glen of the Thourian opens into a magnificent valley stretching on all sides to an immense extent. It has been called by some the plain of Kaldiran, and is remarkable for the defeat of Shah Ismael by Sultan Selim.— At its eastern extremites stands Tabreez the capital of the provinces.» (*Travels*, روبرکر پورتر Robert Ker Porter, ۲۱۹ ،۱ ص)

۲۵، ص ۱۳۸ — جنابی، ص ٤۱۵. اونك افادهسی، یکی چریلرك روم ایلی سواریلرینه معاونتدن استنکاف کوستردکلرینه دائر ردوس استاداعظمنك ویردیکی معلوماتدن زیاده موثوقدر. عمومیت اوزره اوروپا ارباب قلمنك وحتی مارینی سانوتونك (جلد ۹) بومحاربه حقنده ویردکلری معلومات شبهلیدر. استانبول بالیوزی نیقولو چوستینیانی ایی معلومات آلمامشیدی؛ لکن قبریس، قورفه، بیروت، اسکندریه قونسولوسلرینك راپورلری دها از قیمت تاریخیهیی حاویدر؛ چونکه اکثریا افسانه یازارلر. ازجمله قبریس قونسولوسی یوز برکشی ایله برلکده بر مجارستان ایلچیسی پادشاهك معیتنده اولدیغنی وبیروت قونسولوسی عجم اردوسنده اون بریك قادین ولهرق حربه اشتراك ایتدکلرینی بیلدیرر. بنه بو قونسلوس عثمانلیلرك قونیی ایکی یوز بیکه چیقارر. بروندیك راپوری چالدیران محاربهسنه ۲٤ اغستوس وجیووییو ۲٦ اغستوس تاریخنی کوسترر؛ حالبوکه بتون عثمانلی مورخلری ۲ رجب (۲۳ اغستوس) تاریخنی ذکر ایدرلر. وندیك راپورلری برمرجع تدقیق اولمق اعتباریله نهقدر قیمتلی اولورسه اولسون اونلردن احتیاط ایله استفاده اولنملیدر. صاحبلرینك کرك لیاقت ذاتیهلری، کرك راست کولقلری حسبیله راپورلرك قیمتلری متخالفدر، بونلرك هیچ بری مملکتك لسانه واقف اولمادیغی کبی احوال جاریهدن ده خبردار دکل ایدی. بعضاً یك کولونج افسانهلره اعتماد ایدرلر وا کثریا حکملری طرفگیرانهدر؛ بوبابده موجه نیغو طرفندن سلیم حقنده بیان اولنان مدایحی مثال اولهرق ارائه ایتمك کافیدر. [عثمانلیلرك علیهندهکی افادهلری مثال کوسترمك دها دوغری اولوردی.]

۲٦، ص ۱۳۹ — عثمانلیلرك بومحاربهده غائب ایتدکلری آدملر: ۱، روم ایلی بکلر بکی یاسون اغا [صحیحی: روم ایلی بکلر بکی حسن پاشا، فریدون، ص ٤۱۰، مراحلنامه. مترجم] ۲، صوفیه سنجاق بکی مالقوچ اوغلی علی بك؛ ۳، سلستره سنجاق بکی مالقوچ اوغلی طور علی بك؛ ٤، پرزرین سنجاق بکی سلیمان بك؛

۵ ، قره‌می سنجاق بکی محمد بك ، ٦ ، قیصریه سنجاق بکی اویس بك ، ۷ ، نیکده سنجاق بکی یوز بك اوغلی [صحیحی : یورویش اوغلی ، کذلك] ، اسکندر بك ، ۸ ، بکشهری سنجاق بکی قارلی اوغلی [سنان بك ، کذلك] ، ۹ ، میخال اوغلی مصطفی بك. توبه‌رونك آراکس ده‌ویوس Arax Devius دیدیکنك کیم اولدیغنی بیلمك مشکلدر . میدان محاربه‌ده قالان ایران خانلری آره‌سنده شونلر تعداد اولونیور : ۱ ، عبدالباقی ، دولتك الك بیوك مأموری ، (مالقوملك ایران تاریخنه‌ده مراجعت ، جلد ۲) . مالقوملك یازیشنه کوره Meer Syoud Sheriff Sudde ol-suddor که میر سید شریف صدرالصدور اوقونملیدر ، لکن بوده عنواندر ، شخصك اسمی دکلدر [تمامی بودر: میرسید شریف صدرالصدور (یعنی قاضیعسکر) ووکیل السلطنه عبدالباقی ، کذلك] ، ۲ ، دیار بکر والیسی اوستاجلی اوغلی ، ۳ ، بغداد حاکمی خلفا بك ، ٤ ، مشهد حاکمی سید محمد بك ، ٥ ، خراسان حاکمی لالا بك ، ٦ ، همدان حاکمی تکلی بك ، ۷ ، سلطان علی بك ، ۸ ، کوسه حمزه بك ، ۹ ، قوروجی باشی ، ۱۰ ، نقیب الاشراف ، ۱۱ ، مغان حاکمی آرزو بك ، ۱۲ ، کنجه و بردعه قوماندانی سرواد بك [سردار بك ، کذلك] .

بو محاربه‌یی تفصیلاً تصویر ایدن عثمانلی مورخلرندن شونلری ذکر ایده‌جکز. سعدالدین ، ٤ ، ورق ٦٤۳ - ٦٤۹ . — صولاق زاده ، ورق ۸٦ . — عالی ، ٤ ، دردنجی حادثه ، ورق ۱۹٥ . — لطفی ، ص ۸٥ - ۹٤ . — جنابی ، ص ٤۱٥ . — هزارفن ، ورق ۱۳۱ . ابوالفضل ، ورق ٥۲ - ٥٥ . — روضة‌الابرار ، ورق ، ۲۸ . — جهانما ، ص ٦۸۹ . — نخبة‌التواریخ . — تابی بك ، ورق ۱٥۸ . — کوچك نشانجی . اوروپا مورخلرندن: پهنیا (Penia) ، پاپا له‌ئونه استانبولدن ٦ کانون اول ۱٥۱٤ مکتوب (Bizari, *Rerum persicarum historia*, *Francafurti*, 1601, p. 278) . — جیوویو (Fatti illustri di Selim) . — سانسووینو ، تاریخ عمومی ، ورق ۳٥۰-۳٥۲ . — توبه‌رو ، (*Commentarii*, *Francofurti*, 1603, p 300) — قامبینی (*Cose dei Turchi*, I.IV ,Cambini) . — الفونسواوللوآ (*Libro del origine e successione del Impero dei Turchi*, *Vinegia*, 1558, p .409) مه‌ناوینو ، (*Della battaglia e rotta del gran Turcho col Soffi e suo nipote Sultan Morath*) مه‌ناوینو میدان حربده قاچه‌رق شو صورتله اسارتنه نهایت ویرمشدر . — سانسووینو ، (*Annali turcheschi*, *Venezia* 1573. p. 190) . — قانته‌میر ، پیری پاشانك اوزون برنطقنی یازار ، (سلیم

اول، ٥) نصل که توبه‌رودخی پادشاهك برنطقنی درج‌ایدر. — پتی دولاقروا بو مهم محاربه حقنده بر قاچ سوزدن زیاده سویلر — مینیو Mignot عجمارك مقتولارینی اون التی بیك و ترکلرك قرق بیك یاپار. — مالقوم، ایران تاریخی (Histe. de la Perse) جلد ۲، ص ۲۷۲.

۲۷، ص ۱٤۰ — نظم فارسیدن عبارت اولان سلیمنامهٔ شکرینك نثراً وعلاوه‌لرله یازیلان ترجمه‌سی تاریخ وقایعك صحتی وتفصیلات طوپوغرافیسنده‌کی دقتی اعتباریله کافهٔ منابع سائره‌یه مرجحدر. بو اثر (ورق۳۲) اردونك مراحل مختلفه‌سنی کوسترر: ۱، یوقاری مسکیمن؛ ۲، آشاغی مسکیمن؛ ۳، خوی؛ ٤، باغ دره؛ ٥، ادخال (پیری پاشا، ادریس ودوقه‌کین بورادن تبریزه کوندرلمشدر)؛ ٦، آخده خانی؛ ۷، قوشجی چشمه؛ ۸، هاجی بلی؛ ۹، یدی چشمه (کرد خالدك محل اعدامی)؛ ۱۰، سلطانیه؛ ۱۱، تبریز. ایکی کون توقفله برابر اون برمرحله، لطفی پاشا ایله دیکر مورخلرك دیدیکی کبی طقوز دکل.

۲۸، ص ۱٤۲ — سعدالدین، ٤، ورق ٦٥٦. صولاق زاده، ورق ۸۷. عالی، ورق ۱۹٦. ابوالفضل. سلیمنامهٔ شکری، ورق ۳٤. بو مورخ عودت مراحلنی یازار: ۱، سوهلانه؛ ۲، کروزه؛ ۳، مارانده؛ ٤، سنوسه؛ ٥، کرکنه؛ ٦. ارس چایی کناری [۹۲۰ شعبان غره‌سنده «ارس صویی کچیلوب اما خیلی طاشقین اولمغله زیاده آت وآدم غرق اولدی» مراحلنامه، فریدون، جلد ۱، ص ٤۱۱. مترجم]؛ ۷، توند آلینجه صویی بونجه تبدیل استامتله حرکت؛ ۸، نخجوان قربنده قره باغ کویی (مصطفی پاشانك آتدن دوشورلمسی)؛ ۹، احمد بك زاویه‌سی؛ ۱۰، سدریکیه؛ ۱۱، ایکی دره؛ ۱۲، زنکی چایری (مصطفانك عزلی)؛ ۱۳، اوچ کلیسا، ۱٤، اوروج؛ ۱٥، ماصترا؛ ۱٦، قارص صویی کناری؛ ۱۷، قارص؛ ۱۸، چاغیله قوری، برکون توقف؛ ۱۹، دوش قابا؛ ۲۰، دورخانی؛ ۲۱ دوراق (بوراده کردستاندن مهمات کلدی)؛ ۲۲، بیله‌جك (بوراده اوتك اوقه‌سی بیك درت یوز آچقه‌یه قدر صاتلدی)؛ ۲۳، آلاجلر؛ ۲٤، چوبان کوپروسی، برکون توقف؛ ۲٥، سیکی؛ ۲٦، مطرحج (پیری پاشایه وزارت توجیهی)؛ ۲۷، ارضروم؛ ۲۸، خود تکیه؛ ۲۹، شیقاو؛ ۳۰، کاروز؛ ۳۱، درنجیه؛ ۳۲، چین اوغلی، برکون توقف؛ ۳۳، یکیجه؛

۳٤ ، اوچ کلیسا ، سپاهیلره رخصت ؛ ۳۵ ، سنور کوبی . برکون توقف ؛ ۳٦ ، ترکلی زاویه ؛ ۳۷ ، دایه شیخی ؛ ۳۸ ، قارچکر ؛ ۳۹ ، لاسورلوسورقونا . برکون توقف ؛ ٤۰ ، بوتاج ؛ ٤۱ ، حصار جور ؛ ٤۲ ؛ سکسار ، بایرام ، ایکی کون توقف ؛ ٤۳ ، آیاتیه ؛ ٤٤ ، صوفسه ؛ ٤۵ ، قره تاره ؛ ٤٦ . اماسیه . مشتا .

۲۹ ، ص ۱٤۵ — تابی بك ، ورق ۵۸ و۵۹ سعدالدین ، پدری حسن جانك سلطان سلیمانك وزیر اعظمی ابراهیم پاشا ایله بو حرکت نا مشروعه وایلریده بحث ایده جکمز دیکر برساده حقنده مکالمه سنی نقل ایدر (٤ ، ورق ٦۵۸) . ابراهیم پاشا بوسوء استعمالك هیچ برصورتله معذور اولامیه جغنی بیان ایتمش (عالی یه ده مراجعت) . شاه اسماعیلك سلطان سلیمه کوندردیکی ایلچینك اعتادنامه سی رئیس الکتاب صاری عبدالله افندینك دستور الانشاسنده مندرجدر . نومرو ۳۵ . پادشاهك دها مقدم کوندرلمش برمکتوبی -- که بونده ایران شاهنه یالکز پهلوان عباس میرزا [اسماعیل؟] دیه خطاب اولنمشدر — اوبمجموعه ده ۲۳ وجوابی ۲٤ نومرو ایله مندرجدر .

یکرمی اوچنجی کتاب

۱ ، ص ۱٤٦ — اولیا کاخی دیاربکر ، ماردین ، شبین قره حصاری ، آفیون قره حصاری ، ارمناك ، مرقب ، حسن قلعه ، ماکو ، آردنوش قلعه لری درجه لرنده طوتار

۲ ، ص ۱٤٦ — جهانما ، ص ٤۲۳ ؛ دوپره ، سیاحتنامه . ۱ ، ص ٦۰ ؛ ماقدونالد کینه ئیر ، سیاحتنامه ، ص ۳٤۹ . معدن اسمنی آلان اك مشهور شهرلر قسطمونی ز جهانما ، ص ٦۵۰) ایله بوراده موضوع بحث اولان شهردر : بونی البستان قربنده کی معدن ایله قاریشدیرمامالیدر . اوروپاده اوچ معدن واردر : سیدری قایسی ، قره طوه ، نووو به ردا . (حاجی قالفه نك روم ایلیسی ، ص ۸۲ ، ۹۳ ، ۱٤٤) . بوائی معدنك هیچ بری یاقوتینك لغات جغرافیه سنده بولنماز . یاقوتی یالکز عربستانده موجود معدنلرله نیشابور حوالیسنده موجود بولنمش اولانلری یازار . یاقوتی به الکزیاده اناطولی ایچون دکل ، عربستان ایچون مراجعت اولنه بیلیر .

۳ ، ص ۱٤۷ — سعدالدین ، ٤ ، ورق ٦٦۲ . سلیمنامهٔ شکری کردستانك ضبطی حقنده پك آز سوز سویلر . ادریس زاده ایسه بوبابده قیمتلی تفصیلات دقیقه ویرر ، انجق شکری ایران ومصر سفرلری تاریخی قوچی اغادن آلدیغی معلوماته بنا

ایتمش اولدیغی حالده قوچی انا کردستان سفرنده حاضر بولنمامش وادریس ایسه طرف پادشاهیدن مأموراً اوراده بروظیفهٔ مهمه ایفا ایلمشدر.

۴، ص ۱۴۹ — عاشق چلبینك وقمالی زاده‌نك «تذکرهٔ شعرا»لری هرایکیسی دیوانندن بعض ابیات نقل ایدر. جعفرك برده «هوسنامه‌سی» واردر.

۵، ص ۱۵۱ — صولاق زاده، ورق ۸۹. جهانما، ورق ۶۸۹. بو اثره نظراً کتخدا یری ایله قول کتخداسی ترجمه‌سنك مناصب شونلر ایدی: کتخدا یرندن صوکره محضر باشی، عجمی یایا باشی، قپو یایا باشی، دوه‌جی باشی، خسکی باشی، طورنا‌جی باشی، صامسونجی باشی، زغرجی باشی، سکبان باشی. سکبان باشی ترفیع رتبه ایله یایا بك اولوردی. اوجاقده اون درت یایا بك بولنوردی، بونلرك علامت فارقه‌لری برر توغ ایدی. لکن سلسلهٔ ترفع بوراده منقطع اولدیغی دها بوقاری ایکی خدمته تعیین حقی پادشاهه عائد ایدی.

۶، ص ۱۵۲ — عالی، نجمی حادثه، ورق ۱۹۹، بونی سلیمان قانونینك نشانجیسی ومورخی جلال زاده‌دن روایت ایدر. شهزاده احمدك اعدامی حقنده‌کی تفصیلاتی ده اوندن آلمشدر. جلال‌زاده زمان سلیمیده دیوانك علی العاده برکاتبی ایدی.

۷، ص ۱۵۳ — حاجی، «ام الغرائب» نامنده برفارسی-ترکی لغت صاحبیدر. بك معتبر اولان بو اثر ایکی قسمه منقسم اولدیغی قسم اول لغاتدن. قسم ثانی قوافیدن بحث ایدر. ویانه کتبخانهٔ ایمپراطوریسنده ۷ نومروده در. قمالی‌زاده، تذکرة الشعرا.

۸، ص ۱۵۵ — لاپی (Lapie) نك خریطه‌سنده کردستانك حصن کیف قصبه‌سی قریبنده «ارزن» نامیله کورینن شهردر. یاقوتك لغات جغرافیه‌سی (المشترك) یالکز درت ارزن یازار: ارزن الروم [ارضروم]. ارزنجان. ارمینیه‌ده ارزن اخلاط، شیراز قریبنده اولوب متنبینك ذکر ایلدیکی ارزن.

۹، ص ۱۵۷ — جهانما، ص ۴۳۷. بوحوالیی هنوز هیچ براور وپالی مورخ دولاشمامشدر. آمیه‌ن مارسه‌لنده بیان اولنان بیه‌سه (Bebesé)، حور (Horre) (بلکه حیران). رمان (Reman)، بوزان (Busan)، قارخا (Charcha)، مه‌یا قاریر (Meja Charre) [میافارقین]. مواقعنك تعیینی شمدیلك ده قدر ایدیلمه‌مشدر. قارخا. لاپی خریطه‌سنده قرش، یاخود کرخ دیه‌ر (Kerkh, Kharch) شهردر. مه‌یا قاریر آمیه‌نك یازدیغی وجه ایله صغوق صو دیکدر. چونکه عربیده ماء، صودر؛ کردستان لسانده قاریره، یاخود قارا صغوق صودر. بناء علیه مه‌یا

زیرده صغوق صو دیمك اوله‌جقدر. نه‌ئوفیلاقت مه‌یا قاریری ایزاله طاغی اوزرنده کوستردیکی جهتله (۵۰۲۳) حریری کردلری اسملرینی بوشهردن آلمش اولماری محتملدر.

۱۰، ص ۱۵۷ — « Aureum capitis arietini figmentum inters- tinctum lapillis pro diademate gestans. » مؤخراً مصر ملوك بکلری باش کسوه‌لرینه بوینوز شکلنده بوکا بکزر شیلر یاپمشلردر ، اسکی ترك البسهٔ رسمیه رسملری‌ده بو درلو طوغولغه‌لر کوسترمکده‌در . قدیماً بوینوز علامت حکمداری ایدی ؛ نصل که ذوالقرنین تعبیرندن بو آکلاشیلیر .

۱۱ ، ص ۱۵۷ — عجملرك شاپوری «ساآنسان» (Saansaan) یعنی شهنشاه و«فیروز» (Pyrosen) یعنی بختیار دیه القشلادقلری ماسه‌لنده مندرجدر، ۲،۱۹

۱۲ ، ص۱۶۲ — تیمورك مداحی شرف‌الدین یزدی جهانکیرك رجعتی اورتمك ایچون هردرلو تأویلات ممکنه‌یی درج ایدر: «احوال بوبابده ماردینلیلره پك مساعد اولدیغندن شهنشاه تاتارك اونلر حقنده‌کی فکرینی تعدیله یاردیم ایتمش ایدی » تیمور بك تاریخی، پتی دولاقروا ، ۳ ، باب ۳۷ ـ ۳۹ ، ص ۲۸۳.

۱۳ ، ص ۱۶۴ — ظنمه کوره جوسق (Djewsak) نه‌اوفیلاقتك دارادن اون ایکی بیك خطوه‌ده سولاخوم (Solachum) دیدیکی محلدر، ۲ ، ۳۵ـ۳۶ . نه‌ئوفیلاقتك ایران سفری تاریخنده ذکر ایتدیکی برچوق قلعه‌لردن هیچ‌برینی‌مانه‌رك جغرافیاسی یازماز.

۱۴ ، ص ۱۶۷ — ماقدونال کینه ئیرك (ص ۵۵۴) آرغونا (Arguna) دیدیکی نحل ، دیاربکره اون ایکی فرسخ مسافه‌ده طاوروس طاغنك بر بوغازنده کائن وباقیر معدننه قریب ارغنیدر (جهانما، ص ۴۳۹). ترکلرك اجدادینك آسیانك شمالنده‌کی ارکه‌نه حوضهٔ قدیمه‌سندن، سد راه اولان تیمور قیالری‌اریته‌رك چیقدقلری حقنده‌کی روایت قدیمه‌یی تحقیق ایچون بوموقعك کوزل تعیینی‌لازمدر. ابوالغازینك تاتار تاریخنه مراجعت .

۱۵ ، ص ۱۶۷ — سنجار طاغی اتکنده مبنی اولان سنجار موقعی هنوز هیچ بر اوروپالی سیاح طرفندن زیارت اولنمامشدر. لکن اولیا برتعریفی‌یازمشدر. بوخطه‌ده بولنان کردلر صاچلی وسکز بیقلی اسمیله یاد اولنورلر ؛ ایکی بیقلری دوداقلرندن چیقار ؛ ایکیشری‌ده کوزلرینك، برونلرینك، قولاقلرینك اوزرنده‌در. بونلردن برطاقمی قاره‌کوپکلره عبادت ایدرلر. وجودلری کوچك بوجکلره محاطدر.

اوليانك نقل ايتديكى بر روايت قديمه‌يه كوره نوحك تكنه‌سى سنجار قربنده بر قايايه چارپه‌رق صو آلمغه باشلامش ونوحك اميدى كسلمش؛ تكنه‌ده بولنان ييلان. طوفاندن صوكره كنديسنى انسان اتيله بسليه‌جكنه يمين ايدرسه ياردیم ايده‌جكنى نوحه سويلمش؛ نوح بوكا سوز وبرمسى اوزرينه ييلان صوكيرن رخنه‌يى وجوديله قاپامش، تكنه‌دن چيقيلنجه ييلان وعدك اجراسنى ايسته‌مش؛ نوح جبرائيلك توصيه‌سى اوزرينه ييلانى ياقوب كولنى هوايه صاوورمش؛ بوكول پارچه‌لرى انسان قانيله تعيش ايدن حشراته منقلب اوله‌رق نوحك تعهدى يرينى بولمش. اوليا سياحتنامه‌سى وسالنامهٔ ادبيات (*Yahrbücher der Litteratur*) ١٣، ص ٢٤٦.

١٦، ص ١٦٨ — جهاننما، ص ٤٣٨، اسكى و شمديكى عربى اسملرينى بيان ايديورسه‌ده «كيف» كلمه‌سنك اصلنى بو مقده مشكلاته دوچار اوله‌رق «كيفا» اوقونمق لازم كله‌جكنى ظن ايديور. بتون عثمانلى مورخلرى «كيف» يازارلر. «كلكرد» كلمه‌سنك برنجى قسمى، چامور ديمك اولان كل [كافك كسره‌سيله] لفظ فارسيسيدر. قسم ديكرى اولان كرد (Certa) در Γίλιγέρδον (ته‌ئوفيل، ٣، ٥). Γιλιγέρσων ὄνομα ἐν χῶρα ἐπελεγόμενη Βίζατοῦ οὐ πόῤῥω Βευδοσάβειρων τῆς πόλεως. بومو خك «به‌ن‌دوصابيرون» يعنى صابر بوغازى ديديكى احتمال كه نادر قربنده دجله كچيديدر. مقدونال كينه‌ئير حصن كيف يرينه عثمان كويى بازاركه بو تغييرك منشأى اكلاشيله‌مز. ماقدونال ايله اوليا وجهاننمانك قلعه موقعى حقنده‌كى اتفاقلرى انكليز سياحنك حصن كيفدن بحث ايتديكنده شبهه براقماز. چونكه اوچى‌ده بوموقعك ارزن ودجله‌نك برلشديكى محلده واقع اولديغنى سويلرلر. حصن كيفدن ماردين يولى اوزرنده اك ياقين اولان قريه، بايرام كويى تسميه اولنور (كينه‌ئيرك سياحتنامه‌سى، ص ٤٢٥). احتمال كه بوموقع ته‌ئوفيلاقتك Βεῖδουον (وه‌يدونو)سيدر. بايرام كويندن ماجار (ته‌ئوفيلاقتده ٢، ١٨، τό Μάτζαρων ῥροῦριον ماتزارون فيروريون) قلعه‌سنك موقعنده كائن ماترا نام محله كلنيركه متنده يازلديغى اوزره مجارستان حكومتنك ارمه‌سنده‌كى ماترا، تارا، پاترا طاغلرندن برينك اسمنه موافق اولمق جهتيله شايان دقتدر.

١٧، ص ١٦٨ — اوليا بوكوپرى مناسبتيله بتون ممالك عثمانيه‌ده بولنان كوزل كوپريلرى تذكار ايدر: ١، مراد ثانى طرفندن روم ايليده انشا اولنان اركنه كوپريسى؛ ٢، سراى بوسنه كوپريسى؛ ٣، موستار؛ ٤، جسر مصطفى پاشا؛

٥، استانبول قربنده چکمجه کوپریسی؛ ٦، ادرنه کوپریسی؛ آسیاده: ٧ - ٩ بایزید ثانی طرفندن کیوه‌ده سقاریه، عثمانجقده قزل ایرماق، صاروخانده کدوس (هرماس) نهرلری اوزرینه یاپیلان اوچ کوپری؛ ١٠، اماسیه‌ده یشیل ایرماق کوپریسی؛ ١١، ارضروم قربنده ارزن صوی اوزرنده چوبان کوپریسی؛ ١٢، ینه سلطان بایزید طرفندن انشا والتون حلقه‌لی تسمیه اولنمش اولان کوپری؛ ١٣، ارزن اوزرنده خاسو کوپریسی؛ ١٤، بونهرك منصبنه وحصن کیفه قریب محلده‌کی کوپری، ١٥، سیحان اوزرنده طنه کوپریسی؛ ١٦، جیحان اوزرنده ماسیس کوپریسی؛ ١٧، یالکز کوز کوپریسی. پوقوق، ٥، باب ١٤؛ ١٨، آراس اوزرنده جولفا کوپریسی.

١٨، ص ١٧١ — «Tigris partem etiam montis Izalae (جودی) circumit, et castellum, Thomanum quod dicitur, reditu suo includit.» (ته‌نوفیل. ٢. ٠). دجله جبل جودی قربنده جزیره شهرندن باشقه‌سنی احاطه ایتمز. مانه‌ر، بومورخك ویردیکی معلوماتدن استفاده ایتمه‌مشدر. تومانوم (Thomanum) اسمی قریة الثمانین نامنده محافظه اولنمش اولدیغی کورینیور.

١٩، ص ١٧٢ — محدثیندن جزری ابن ربیعه ٣٧ (٧٥٤) ده وفات ایتمشدر. تاریخ کامل صاحبی اثیرالدین جزری ٦٣٠ (١٢٣٢) و مثل السائر صاحبی ادبادن دیکر اثیرالدین ٣٨ (١٢٤٠) ده وفات ایتمشلردر. بو تاریخك سکزنجی کتابنده مذکور اولان محمد شمس الدین جزری ٨٣٣ (١٤٠٨) ده ختم انفاس ایتمشدر. بو ارباب قلمك جمله‌سی جزری عنوانی مسقط رأسلرندن آلمشلردر.

٢٠، ص ١٧٣ — یاقوتك مشترك نامنده‌کی اسمی متشابهه لغاتنه نظراً عرب جغرافیاسنك اون بش جزیره‌سی شونلردر: ١، جزیرة آثور، [مراصد الاطلاعده آقور دینیلان محل؛ دوغریسی آثور اوله‌جقدر. متن تاریخ، ص ١٧٢. مترجم] دجله وفرات آره‌سنده‌در؛ ٢، اسپانیاده جبل الطارق قربنده جزیرة الخضراء؛ ٣، زنج (حبش) خطه‌سنده جزیرة الخضراء؛ ٤، مصرده فوه قربنده جزیرة الذهب؛ ٥، مصرده حیریه قربنده ینه جزیرة الذهب؛ ٦، اندلسك قسم شرقیسنده جزیرة الشکر (شینك ضمه‌سیله)؛ ٧، جزیرة العرب؛ ٨، جزیرة ابن عمر، قدیم تومانوم که یوقاریده ذکر ایتدیکمز درت جزرینك مسقط رأسیدر؛ ٩، آفریقانك منتهای غربیسنده جزیرة بنی مغنای؛ ١٠، سوسه وتونس آره‌سنده آفریقانك ساحل

شرقیسنده شریك ناحیه‌سنده جزیرة الشریك ؛ ١١ ، فسطاط جوارنده نیلك تشکیل ایتدیکی اطه‌لردن بری اولان جزیرة بنی نصر ؛ ١٢ ، یمنده بنی ثعلبه عائد جزیرة النخل ، ١٣ ، قاهره و اسکندریه آره‌سنده نیلك باشقه براطه‌سی اولان جزیرة قوسینا ؛ ١٤ ، الجزیره که اندلس اهالیسی عندنده باله آر ، مایورقا . مینور اطه‌لری دیمکدر ، ١٥ ، جزیرة محله ، فسطاط قربنده .

٢١ ، ص ١٧٣ — اولیا جرجیسك اژدر ایله غوغاسنی نقل ایدر وبو ذات قرق دفعه آتشه کیردیکنی یازار ؛ اولیایه نظراً سیف الدین غازی جامعنه دفن اولنمشدر ، لکن جهاتمایه کوره ، ص ٤٤٣ ، مزاری موصل قربنده‌در . بو اثره نظراً یونس پیغمبر دخی ماردین قربنده براژدرله غوغا ایلمشدر .

٢٢ ، ص ١٧٦ — یاقوتنك مشترکنده ذکر ایتدیکی اون درت قلعه شونلردر : ١ ، هنده چین حدودنده « قلعه » (لامك فتحیله) [مراصده کوره عند و چین آره‌سنده قلعة بکلا] ؛ ٢ . اندلسده « قلعه » دینیان موقع . قلیچ تیمورلری بو ایکی محلك برینه منسوبدر ؛ ٣ ، یمنده قلعه‌که آثار عدیده صاحبی فقیه قلعی یورا دندر ؛ ٤ ، قلعة الرباح ؛ ٥ ، قلعة ایوب ، ایکیسی‌ده اندلسده ، [مراصد « مدینة عظیمة جلیلة القدر بالاندلس » دیبور . مترجم] ؛ ٦ ، قلعة الحص . [مورخ آلچی دیمك اولدیغنی علاوه ایدیبور ؛ فقط مراصده کوره یا « الحص » یاخود « الحصن » در] فارس ولایتنده ارجان قضاسنده ؛ ٧ ، فرات اوزرنده صفین قارشوسنده قلعهٔ جعبر [سلیمان شاهك غرق ولدینی محل] ؛ ٨ . سوریه‌ده صیدا قربنده قلعهٔ حسن [مراصده قلعة ابی الحسن] ؛ ٩ ، افریقاده قیروانك سقوطندن صوکره انشا اولنان قلعهٔ طاویه [مراصده قلعة ابی طویل] ؛ ١٠ . اندلسده قلعهٔ عبد السلام ؛ ١١ . فرات اوزرنده منبج قربنده واقع وحلبه تابع قلعة المجم [مراصده کوره منبجه درت فرسخه کائندر ؛ جسر منبج نامنده برده کوپریسی واردر] ؛ ١٢ . اندلسده قلعة یحصب [مورخك ضبطنه کوره صدد فتحه‌سیله . مراصده کوره منصوب] ؛ ١٣ ، فرات اوزرنده بیره‌جك و سمیساط قربنده قلعة الروم (Qeryqun) . ١٢٢٠ سنهٔ میلادیه‌سنده برحیات بولنان یاقوتی بوتك ممالك اسلامیه و سلطنه ارمنی حکومتی مرکزی اولدیغنی ذکر ایدیبور (١) دیمك اولور که فرات معبرینی محافظه ایدر

(١) « قلعة الروم ، قلعة حصینة فی غربی الفرات مقابل البیرة ، فوقها بینها وبین سمیساط کان بها مقدام بطرك الارمن ویسمی بالارمنیة کاثیکوس ، ثلث وهذه القلعة الیوم فی ید المسلمین ، والحمدلله . » مراصد الاطلاع . (مترجم)

اوچ قلعه واردر : قلعهٔ جعبر ، قلعة النجم ، قلعة الروم . | مورخ اون درت یرینه اون اوچ یازییور فقط مراصده کوره دها باشقه محللر واردر : مرج القلعه، بادیه‌ده بر موضع ، یاخود عراق حلوانندہ برقریه ، القلعه ، شامده قورشون معدنی حاوی برطاغ ، قیروانده قلعة بسر ، قلعهٔ بنی حماد که افریقیه‌نك منتهاسنده اوله‌جقدر ، بحرخزره قریب ارمینیه طرفنده قلعةاللان. بونلر لامك بعضاً فتحی وبعضاً سکونیله مطلقا قلعه اسمیله معروف محللر اولوب بوقسه بتون قلعه‌لر ناقابل‌تعداددر. مترجم]

۲۳، ص ۱۷۶ — Mœstus exinde digressus venit cursu propero Carras, anti quum oppidum Crassorum et Romani exercitus æramnis insigne . — Ibi moratus aliquot dies dum necessaria parat, et Lunae, quæ religiose per eos colitur tractus, ritu locorum fert sacra. » آمیه‌ن مارسه‌لین ، ۲۳ ، ۳ .

۲٤ ، ص ۱۷٦ — جهاتنماده ، ص ٤۳۸ و٤۳۹، شویله مندرجدر : «سنجار قریه‌ده چتل کدوك (جاتال کدیك) طاغی واردر که بونده خاتونیه نامنده برکول و اونك اورته‌سنده هواطو آدیله آکیلیر برآطه وکوی واردر، اطه‌نك پرتیه‌سنده بربیوك ستون کوریلیر» اوتهر (Otter) دخی ، ۲ ص۲۵۵، بوستون ویا اهرامدن بحث ایدییورسه‌ده جهاتنمایه عطفاً سویلیور .

۲۵ ، ص ۱۷۸ — او زمانه دوغری یازلمش اولان بوسنه تاریخنه مراجعت . ترکلرك بوسنه‌یه استیلاسنه‌دائر وندیك قلعه محافظی لااوران (Lauran) طرفندن یازیلوب یوقاریده مبحوث‌عنه اولان راپورده قارهٔن قلعه‌سی مذکوردر: «Il nome del Conte Zuan Cranovics un altro Castello il nome del» و « Conte Zorzi Corlatovich». دیار بکر ایالتنك اون طقوز سنجاغندن اون بری دوغریدن دوغری‌یه اداره اولنان سنجاقلردر که شونلردر : ۱ ، دیار بکر ، ۲ ، خرپوت ، ۳ . اچمه قلعه ، ٤ . ارغنی ، ٥ ، چمشکزك ، ٦ ، حصن کیف ، ۷، سعرد ، ۸ ، سنجار ، ۹ ، سیورك ، ۱۰ ، میافارقین ، ۱۱ ، نصیبین ، کردلرك النده اولان سکز سنجاقده شونلردر: ۱ ، آتاق ، ۲ ، پورطوق ، ۳ ، ترجیل ، ٤ ، چیاقجور ، ٥ ، چرمیك ، ٦ ، صاغمان ، ۷ ، کلاب ، ۸ ، مهرانی . توارث ایدن بش حکومت‌ده شونلردر : ۱ ، اکیل ، ۲ ، پالو ، ۳ ، جزیرهٔ ابن عمر ، ٤ ، خازو ، ٥ ، کنج . نوقاتنامه‌یه مراجعت . جهاتنما ، ص ٤۳٦، اون طقوز سنجاق تعداد ایتمکله برابر

مؤخراً رها حکومتی بحثنده اسمی کچن خابور ایله مالشکرد اسمنده‌ایکی سنجاق دها ذکر ایدیبورسه‌ده کردستان ایالتی تفصیلاتنده بونلری آلماز .

۲۶ ، ص ۱۸۱ — تبریز حصاری اوکنده بولنان چالدیران اووه‌سی قارصك شمالنده وکرجستان حدودینك قریبنده . قور نهری ساحلنده‌کی چیلدیر ایالتیله قاریشدیرلمامایدر . چیلدیر ، حالبلرك ویا کلدانیلرك (Chalbes ou chaldéen) مرکز قدیمیدر . ره‌نه‌لك تصاویر اسفار کیخسروینه مراجعت ، ص ۲۳۵ . بو مؤلف چالدیران ایله چیلدیری قاریشدیرییور .

۲۷ ، ص ۱۸۱ — دجله‌نك غربی قولی درت منبعدن چیقار : ۱ ، باغین ؛ ۲ ، ارغنی ؛ ۳ ، چنارلی ؛ ٤ ، ترجیل . سالنامهٔ ادبیاته مراجعت ، ۱٤ ، ص ۲۵٤ ، جهاتنما واولیادن نقلاً .

یکرمی دردنجی کتاب

۱ ، ص ۱۸۳ — مورخ زینل مصره دائر هر شیده الك ایی معلومات صاحبی کورنمکله برابر هرسك وپیری پاشالرك مصر محاربه‌سی حقنده پادشاهك فکرینه مغایر رأی ویردکلری ایچون عزل ایدلدکلرینی افاده ایتمکده آلدانیور . مصر قدیم وجدید تاریخی عنوانیله استانبولده مطبوع (۱۷۲۹) تاریخ سهیلینك ده بونی ابن زینلدن آلدیغی آشکاردر .

۲ ، ص ۱۸۵ — سعدالدینه کوره پادشاهك اسکداره مروری ٤ جمادی‌الاولی پنجشنبه‌در . ۱۵۱٦ سنه‌سی کبیسه اولدیغی و سال هجرت ۵ شباط صالی کونی باشلادیغی جهتله ٤ جمادی‌الاولی ، یاخود ۵ حزیران فی الحقیقه پنجشنبه‌یه مصادفدر . وندیك ایلچیسنك راپورنده ، پادشاهك ۱۰ حزیرانده صوفی [اسماعیل صفوی] علیهنه اناطولی‌یه عزیمت ایتدیکی ، محرر اولدیغندن مصر علیهنه تصوراتندن عنوز معلومات آلنمامش ایدی دیمك اولور .

۳ ، ص ۱۸۵ — سعدالدین ، ورق ٦۸۵ . اصلی چرکس اولان یونس بك مؤخراً وزیر اعظم اولان یونس پاشا ایله قاریشدیرلمامایدر . ابن زینل و اوندن استنساخ ایدن سهیلی یونسه پاشا عنوانی‌ویریبورلرسه‌ده بوندن ده اکلاشیلیرکه بوایکی مورخ منحصراً مصره دائر بحث ایتدکجه افاده‌لری احتیاطله تلقی اولونمایدر . مصر

اردوسی و مملوك بكلرینك منازعه‌لری حقنده ویردكاری معلومات سعدالدینده ودیكر عثمانلی مورخلرنده بولنمادیغی ایچون قیمتداردر.

٤. ص١٨٨ — بحریه مملوكلری حقنده بوراده اخطارایدرز كه سیسموندینك فرانسه تاریخنده ، جلد ٧ ، ص ٤٠ : «مملوك بحری، ساحل بحركوله‌لری دیمكدر» دیه یازمسی سهودر ؛ چونكه بونلر او اسمی روضه كنارنده نیل اوزرنده بحری نامیله آ گیلان برقلعه‌دن آلمشلردر. سیسموندی « بربریه حقنده مورخلرك بسبتون ساكت ، بولنملرندن شكایت ایدییور؛ موافق نفس‌الامر اولمیان بوشكایت كوسترركه سیسموندی، بوندن بحث ایدن ترك وعرب مورخلرینی بیلمیور .

٥ ، ص ١٩٠ — اون آلتنجی‌عصر ابتداسنده‌كی مملوكلر تاریخی‌ایچون موجود اولان اك كوزل بر منبعی نه موزه‌ل (Meusel) ذكر ایدییور ، نه‌ده واخلر (Wachler). بومنبع آراغون قرالی فردیناندك مصرده ایلچیسی میلانلی پیه‌ترو مارتیره‌نك (Pietro Martire) ١٥٠١ تاریخلی راپوریدركه ١٥٦٤ ده وندیكده طبع اولنمشدر .

٦ ، ص ١٩٠ — بوراده موضوع بحث اولان اك مهم اثرلر مقریزی ایله سیوطینك تاریخلریدر ، برنجیسی « خطه » ی ، ایكنجیسی « حسن المحاضره فی اخبار المصر والقاهره » ی یازمشدر .

٧ ، ص ١٩١ — سیوطینك حسن‌المحاضره‌سنك بابی البسهٔ علیه و البسهٔ رسمیه‌نك تعریفنه منحصردر . قاضیلر ، علما كورك‌ز صوف كیرلردی ؛ یوزلری بیاض ، استارلری یشیل ایدی. مصرده حالا معتاد اولدیغی اوزره اوموزلرینك اوزرینه بر بیوك شال آتمش ایدی . بعضلرینك طیلسانلری (صاریغك اوجندن براقیلمش متموج نسیجه‌لر) وار ایدی . عمومیتله قاطره بینرلر، خطیب وواعظلر، خلفای عباسیه زمانندن قاله برعادت قدیمه‌یه اتباعاً سیاه شال طاشیرلردی . امرا و وزرا صیرمه‌لی ایپك البسه كیرلردی .

٨ ، ص ١٩٢ — مصر او زمان ایالات آتیه‌یه منقسم ایدی : ١ ، سیوط ؛ ٢ ، فیوم ؛ ٣ ، بهنسه ؛ ٤ ، منوفیه ؛ ٥ ، دمنهور ؛ ٦ ، دمیاط ؛ ٧ ، غربیه ؛ ٨ ، شرقیه ؛ ٩ ، بحیره ؛ ١٠ ، اسكندریه ؛ ١١ ، سمنوط ؛ ١٢ ، صعید (سهیلی، ورق ٥، ٥) . سوریه ایلاتی : ١ ، صفد ؛ ٢ ، طرابلس ؛ ٣ ، بیروت ؛ ٤ ، صیدا ؛ ٥ ، دمشق ؛ ٦ ، حلب ؛ ٧ ، حما ؛ ٨ ، حمص ؛ ٩ ، بیره [بیره‌جك] ؛

١٠ ، اطنه ؛ ١١ ، مرعش ؛ ١٢ ، قلعة الروم (ابن زينل ، ورق ٢) . واليلر ، نائب تسميه اولنوردی که جمعی نواب کلیر ؛ انکلیزلر هند شرقیه بوندن نابوب *Nabob* کلمسنی چیقارمشلردر . ابن زینل وسهیلی سلیمك محاربه‌یه باشلادیغی زمان مملکتی اداره ایدن والیلرله عرب قبیله‌لری مشایخك اسملرینی ذکر ایدرلر .

٩ ، ص ١٩٣ — صولاق زاده‌یه کوره ٢٦ رجب جمعه ایرتسی . ٢٦ رجب ٩٢٢ ، ٢٤ اغستوسه مصادف یسه‌ده ١٥١٦ سنه‌سی کبیسه‌لی اولدیغی و ٩٢٢ سنهٔ هجریه‌سی ٥ شباط صالی باشلادیغی جهتله ٢٤ اغستوس بازاره دوشر [برکون اختلافی تقویم ورؤیت فرقندن تحدث ایده‌بیلیر] .

١٠ ، ص ٩٣ — یاقوتینك مشترکی اون اوچ مرج (١) صایار : ١ ، مرج آخون (٢)، خون مصیص ، [ماسیس ، مصیصه] قربنده وسوریه حدودنده برقلعه‌در ، ٢ ، مرج الاخرم ، اخرم حمص سنجاغنك قلعه‌سیدر ؛ ٣ ، مرج الخطبا ، خراسانده ؛ ٤ ، مرج الخلیج ، طرسوس قربنده وسوریه حدودنده برقلعه ؛ ٥ . مرج الدیباج ، طرسوس وماسیس آره‌سنده ؛ ٦ ، مرج راهط ، غوطه تسمیه اولنان شام وادیٔ لطیفنك شرقنده ، ٧ ، مرج صفران (٣) حوران قربنده ؛ ٨ ، مرج الضیران (٤)، بین النهرینده رقه قربنده ؛ ٩ ، مرج عذراء ، غوطه وادیسی قربنده و راهط صحراسی نهایتنده ؛ ١٠ ، مرج عیون ، سوریه ساحلنده ؛ ١١ ، مرج قریش ، اندلسده ؛ ١٢ ، مرج القلعه ، حلوان قربنده عراق یولی اوزرنده ؛ ١٣ ، مرج موصل ، موصل قربنده ودجله کنارنده واسع برقضا . اشبو اون اوچ مرجدن یالکز بری یاقوت طرفندن ذکر مخصوصه شایان کورلمشدر . بوده مرج راهطدرکه ٢٤ سنهٔ هجریه‌سنده مروان طرفکیرلرینك زبیریه محاربه‌لری موقعیدر . برنجیلر یمنی ، ایکنجیلر قیسی نامنی آلمشلردی . قانلی برمحاربه‌دن صوکره یمنیلر غلبه چالدیلر . یاقوتینك اثری پك قیمتدار اولمقله برابر عرب جغرافیاسی اساسینجه بیله نه قدر ناقص اولدیغی بوکله حقنده‌کی افاده‌سندن آکلاشیلیر . زیرا یالکز مرج دابق دکل ، ١٣ سنهٔ هجریه‌سنده زبیرك محاربه‌یه بوقع اولان مرج صفری دخی اونوتدیور (تقویم التواریخه‌مراجعت

(١) « مرج [میمك فتحه‌سیله] هی الارض الواسعة فیها نبت کثیر » ، مراصد ، جلد ٢ ، ص ٧٤ . « نبات کثیره مالك کنیش اراضی » (مترجم)

(٢) مرج الاطراخون . مراصد . (مترجم)

(٣) مرج الصفر . صادك ضمی وفانك تشدید وفتحیله . کذلك (مترجم)

(٤) مرج الضیازن . کذلك ، دیکر اسملر مراصده موافقدر . (مترجم)

سنه ١٣ و١٤) ، [هامه‌رك مرج صفران دیدیکی، مراصده ، مرج صفر » دیه مقید اولدیغی حاشیه‌ده ذکر اولنمشدر .]

١١ ، ص ١٩٣ — سعدالدین ، صولاق زاده ، ابن زینل ، سهیلی . راهب ترسیه‌نك « لوایح انجمن دانشی مخطره‌لری » نك یکرمی دردنجی جلدنده مندرج مخطره‌سی اکثریا یاکلش تاریخلر کوسترر . خصوصا چالدیران محاربه‌سنك تاریخی ٢٨ رجب کوسترمه‌رك بونی‌ده ١٨ اغستوسه ودها اشاغیده ٢٧ رجبی ٦ ایلوله تصادف ایتدیرر . اوللوآ محاربه‌نك تاریخنی دوغری کوسترمه‌ده شو افاده‌سی یاکلشدر « Nello stesso giorno che due anni avanti ruppe il Sofi ». قانصو غوریتك آلدیغی مرحله‌لرك تاریخلری ابی السرور البا کوئینك تاریخنده مندرجدر، ایضاحات ومستخرجات، ١ ص ١٧١ .

١٢ ، ص ١٩٦ — م. مارسل. (M. Marcell) ك روضه جزیره‌سی مقیاس نیلی (مصرك تعریفی ، جلد ٢ ، ص ١٣٧) حقنده‌کی اثرنده ابی السرور، مع‌هذا بو اثرده « خادم » یرینه « خادر » (Chadir) دینلمشدرکه معناسزدر . خادم لفظی‌ده (Serviteur) یرینه (Sauveur) (قورتاریجی) معناسیله ترجمه اولنمشدر .

١٣ ، ص ١٩٦ — [حضرت] محمد حقنده ایکی قصیده عرب تاریخ ادبیاتنده حائز شهرت مخصوصه‌در. برنجیسی کعب ابن زهیرك قصیده‌سیدرکه لاتته وفره یتاق (Lette) ، (Freitag) طرفلرندن آلمانجه‌یه نقل ایدلمش و اصل و ترجمه‌لری قارشیلقلی اولهرق شرحیله برلکده طبع اولنمشدر [بانت سعاد ...]. « البرده » نامیله یاد اولنان ایکنجیسی اوری (Uri) طرفندن لاتینجه‌یه ، روزه‌نویق (Rosenzweig) طرفندن آلمانجه‌یه، سیلوستر دوساسی (Silvestre de sacy) طرفندن نثراً فرانسزجه‌یه ترجمه ایدیلهرك طبع اولنمشدر [امن تذکرجیان ..]. بنم [هامه‌رك] « استانبول وبوغاز ایچی » اثرمده مندرج ترجمهٔ مقفاسنه‌ده مراجعت.

١٤ ، ص١٩٧ — باربالیسوس (Barbalisus) ، الیوم بالس (مانهر، ١ ، ٤ ص ٥٢٥). شرق مورخلرینه نظراً خلافتك معاویه‌یه انتقالی موجب‌اولان صفین محاربه‌سی بوراده وقوع بولمشدر . تئوفان ، ١ ، ١٥ قسطنطیسه، سترنوس (Cetrenus) دن نقلاً .

١٥ ، ص ١٩٧ — اسکی رمضان اوغللرینك بقایاسی اولان ترکمنلر شمدی

شو اسملرله یاد اولنورلر : پهلوان اوغللری ، یاتلر ، قاچارلر ، رجب اوغللری ، کوچکلی، عبالی، اوردکلی . کردلر قسماً سنی وقسماً یزیدیدرلر وبولندقلری محللرده کوره بیره‌جك ، بیزك ، برازی، دنائی ، باکك کردلری ناملرینی آلیرلر. عربلر بنی کلاب وبنی یزار عشیرتلرندندرلر . جهانما، ص ۵۹۳ .

۱۶ ، ص ۱۹۸ — عرب مورخلرینه نظراً سیف‌الدوله‌نك حکومت ومحاربانی صفحاتنك باشلیجه‌لری شونلردر : حلب شهرینی آخشیدیلردن ضبطی ۳۳۳ (۹۴۴)؛ مرعشده روملره مغلوبیتی ۳۳۴ (۹۴۵) ؛ بروسه‌یی محاصره‌سی (المکین) وانبوك دومستیقی اسیر ایتمسی ۳۴۲ (۹۵۳) ؛ حدیثه قربنده روملره غلبه‌سی۳۴۳(۹۵۴)؛ قلسرینده مغلوبیتی ۳۴۷ (۹۵۸) ؛ اماسیه‌ده مغلوبیتی ۳۴۹ (۹۶۰)؛ حلب قربنده نیکه‌فوروس طرفندن مغلوبیتی ۳۵۱ (۹۶۲) ؛ روملرك آمد قلعه‌سنی محاصره‌لری ۳۵۵ (۹۶۵) ؛ سیف الدوله‌نك حلبده وفاتی ۳۵۶ (۹۶۶) . ابو الفدا . المکین ، نخبة‌التواریخ ، حاجی قالفه .

۱۷ ، ص ۱۹۸ — ده‌گینی بنی‌مرداس سلاله‌سنی اونوتمشدر. بوخاندان حلبده ۴۱۴ (۱۰۲۳) ظهور ایله ۴۷۲ (۱۰۷۸) یدنجی حکمدارنده‌سونمشدر. حکمدارلرك اسملری : ، صالح بن مرداس؛ ۲ ، ابوکامل شبل‌الدوله ؛ ۳ ، معزالدوله علوان سمال؛ ۴، عطیه؛ ۵، محمد بن نصیر (دردی‌ده صالحك اوغللری)؛ ۶ ، نصر، محمودك اوغلی ؛ ۷ ، ثابت بن محمود ، نصرك قارداشی. نخبة التواریخه باقیکز.

۱۸ ، ص ۱۹۸ — رضوانك املاسی (Ridhwan) ویا (Rizwan) در، ده‌گینی وویلکه‌نك یازدقلری کبی (Redhwan) ویا (Rodhwan) دکلدر .

۱۹ ، ص ۱۹۹ — عربلرك فتحندن بری حلبده حکومت ایدن اون ایکی خاندان شونلردر : ۱ ، عباس ؛ ۲ ، بنی امیه ؛ ۳ ، بنی طولون ، ۴ ، بنی اخشید ؛ ۵ ، بنی‌حمدان ؛ ۶ ، بنی مرداس ؛ ۷ ، بنی سلجوق ؛ ۸ ، بنی ارتوق ؛ ۹، اتابکه؛ ۱۰ ، ایوبیه ؛ ۱۱ ، بحری مملوکلری ؛ ۱۲ ، چرکس مملوکلری .

۲۰، ص۲۰۰ — علوم متعدده‌دن باحث اولان «مزمار» وطبقات صاحبیدر.

۲۱ ، ص ۲۰۱ — جهانما، ص ۵۵۴؛ سوریه‌ده طقوز عرب عشیرتی یازار :

۱ — طی عشیرتی که اوچ شعبه‌یه منقسمدر : ۱ ، الفضل. فرات بوینجه‌ساکن بنی‌ریشه، بنی‌طربوش، بنی‌موالی بونلردندر؛ ۲، علی عمره عشیرتی. حوران‌جوارنده ساکن اولان بنی مری ، بونلرك اعقابیدر ؛ ۳ ، دمشق جوارنده علی‌علی قبیله‌سی .

۲ — بنی مهدی عشیرتی که فی الاصل قحطانه منسوبدر بلقا اطرافنده بنی حارث اراضیسنده ساکن اولورلردی . طربیه اسمیله‌ده معروفدرلر .

۳ — غزه ودارم جوارنده بنی جوره عشیرتی . بنی سواله، بنی عابد، بنی علی محمد، بنی حویطاط ، بنی عطیه ، بنی لام بولندرلر. حج کاروانلری یولی‌طرفنده‌کی اراضیده‌درلر .

٤ — بنی ثعلبه‌که شامدن عمانه کیدن طرفده ساکندرلر ؛ ماس ورفیق نامنده ایکی شعبه‌یه منقسمدرلر ؛ عوف بنی ثعلبهٔ همدانی‌یه منسوبدرلر .

٥ — زبید قحطانی عشیرتی . مختلف شعبه‌لری بولندقلری محالرك اسملرینی آلیرلر : زبید مرج ، زبید اخلاف ، رحبه قربنده ؛ بو شعبه‌لر علی فضل عشیرتی جوارنده یرلشمش ایدیلر .

٦ — بنی خالد عشیرتی ، حمص جوارنده ؛ خالد بن ولیده ادعای‌نسبت‌ایدرلر.

۷ — بنی حارثه عشیرتی .

۸ — بنی عقبه عشیرتی .

۹ — غازیه عشیرتی .

صوك اوچ عشیرت همدانیدر .

۲۲ ، ص ۲۰۱ — جهانما ، ص ٥۸٤ ، درزی عشیرتلری حقنده معلومات آتیه‌یی محتویدر : طیانی ودرزی نامنده ایکی عشیرت اولوب ایکی شعبه‌یه منقسمدر: آقلیلر ، قزللیلر ؛ آقلی عشیرتی ، امیر علم الدین ، عنوانی دخی آلیر ؛ قزللیلره ، معن اوغلی عشیرتی ، دینیلیر . قزللیلرك رئیسلری سلطان سلیمدن طبل و علم آلمشدر . حاکم بامرالله عبادت ایدن درزیلر اکثریا تنبل ووحشیدرلر. تناسخه قائلدرلر .

۲۳ ، ص ۲۰۱ — سلیم سوریه‌یی سکز ایالته تقسیم ایتمشیدی که شولاردر : شام ، حلب ، حمص ، حما ، طرابلس ، قدس ، صفد ، غزه . مؤخراً اوچ ایالتدن عبارت قالمشدر : حلب ، طرابلس ، دمشق . امویه زمانده سوریه سکز « جند » و یاخود قضایه تقسیم ایدلمشیدی : فلسطین ، اردن نهری کنارنده‌کی اراضی ؛ شام ، حمص ، قنسرین ؛ بونلرك مرکز اداره‌لری قدس ، طبریه . دمشق ، حمص ، حلب ایدی . مملوکلر زمانده والیلره نائب ، کاشف ، والی دینیلیردی ؛ دمشق . قدس ، حمص ، بعلبك ، رحبه، عجلون ، صرخد ، ماسیات ، سایره شهرلرنده اوتورلردی.

رمله و ناباسده کاشفلر وصیدا ، بیروت، تدمرده دخی والیلر بولنوردی که جمعاً اون درت حکومت دیمکدر (جهانما ، ص ۵۵۳ و ۵۵۴) .

۲۴ ، ص۲۰۲ — بدرالدین حلبینك « تشانیف المسامع فی وصف الجامع» اثرنده.

۲۵ ، ص ۲۰۲ — البرق المتألق فی وصف الخلق ، اثر خداوردی ابن راعی.

۲۶ ، ص ۲۰۲ — ابن راعی دمشق جوارلرنده بولنان الك کوزل اوتوز چیچك حقنده برمجموعهٔ منتخبات یازمشدر. جهانما ، ص ۵۸۰ . تأسف اولنورکه بو کوزل وادینك منظرهٔ لطافتی بیله، کندیسنی معتاد اولدیغی حسسز لکدن قورتارهمامش اولان ریختهر، علم نباتاته آشنا دکل ایدی.

۲۷ ، ص ۲۰۳ — [حضرت] پیغمبرك جبل قاسیون اوزرینه اردو قوره‌رق اورادن شهره نکران اولدیغنه دائر ریختهر طرفندن ایکی دفعه حکایه اولنان روایت اصلسزدر. حوالیٔ شامك تعریفاتی مبین المده بولنان ایکی اثر — که بری یوقاریده ذکر اولنان کتابدر — ودیکری — که فضائل الشام عنوانیله بوشهرك تمام تاریخی حاویدر — هر ایکیسی بوروایتدن بحث ایدرلر . دیه‌زك ال یازیلرندن ۱۱۲ ، ۸ نومروده برلین کتبخانه‌سنده بولنان « شام تاریخی » اهمیتسز براثردن عبارت اولهرق جهانمانك شام کلمه‌سنده‌کی معلوماتی بیله حاوی دکلدر.

۲۸ ، ص ۲۰۶ — بو فسقیه « قارپوز قالدیران » تعبیر اولنور . بر قاچ آدیم اوته‌ده دیکر برفسقیه واردرکه بیلك قالینلغنده اولمق اوزره یمش قدم ارتفاعنده صو چیقارر (ریختهرك سیاحتنامه‌سی ، ص ۱۴۲ . علی بك ، Travels ، ص ۲۶۵) ریختهر، جامعك یدی « قله » سندن بحث ایدرسه‌ده مناسك الحجده — جهانماده اولدیغی وجه ایله — یالکز اوچ مناره‌دن بحث اولنمقده‌در.

۲۹ ، ص ۲۹ — نورالدین طرفندن تأسیس اولنان سکزدارالفنون [مدرسه] بوشهرلرده‌در : ۱ ، حلب ؛ ۲ ، حما ؛ ۳ ، بعلبك ؛ ۴ ، حمص ؛ ۵ ، منبج ؛ ۶ ، رها ؛ ۷ ، دمشق (قصرده) ؛ ۸ ، ینه دمشقده عطیه مدرسه‌سی (جابیه قاپیسی قریبنده). نخبة التواریخ .

۳۰ ، ص ۲۰۸ — ربوه ، ابوالفدا ، سوریه لوحه‌سی، ۱۰۰ و ۱۰۱، جهانما، ص ۵۷۹ ؛ مناسك الحج ، ص ۶۰ ؛ برق المتألق ، ص ۴۶ . سوریه تاریخی ومناسك الحج بو کلمه‌لرده « و آوینا هما الی ربوة ذات قوار و معین » آیت کریمه‌سنی ذکر ایله بونك نزولنده [حضرت] پیغمبرك اصحابنه « ربوه نره‌ده‌در » دیه سؤال ایتمسی اوزرینه

اونلرك « الله وپیغمبری بیلیر .» دیدکلرینی و پیغمبرك «سوریه‌نك الك کوزل بلده‌سی اولان دمشق قریه‌سنده غوطه صحراسنده‌در » پیوردیغنی یازارلر . بعضلری «ربوه»نك شام جامعی اولدیغنی ظن ایدرلر . مناسك ، ص ٦٠ . [مراصد الاطلاع ، جلد ١ ، ص ٤٦٠. مترجم]

٣١ ، ص ٢٠٨ — طاغك اوزرنده‌کی « قبة النصر » و جامعك ایچریسنده‌کی « قبة النسر» در. کوریلیورکه صادك سینه منقلب اولمسیله «غلبه»معناسی یرینجی‌قوش معناسنه تحول ایدیور.

٣٢ ، ص ٢٠٨ — ریخته‌ر ، ١٤٢ ، دیرکه : « محی‌الدینك تربه‌سنی شامل بر جامع بکا ، غرانبدن اولمق اوزره ارائه اولندی » . قانته‌میر محی‌الدینی بیلمه‌مسندن دولایی اسپانیایی ایلك فتح ایدن خلیفه اولدیغنی سویلر ، کتاب ٣ ، حاشیه ٢ .

٣٣ ، ص ٢٠٨ — فارابی شو اثرلرك مؤلفیدر : ١ ، احصاء العلوم ؛ ٢ ، سیاسة‌المدینه (ارسطونك اثری طرزنده برکتاب سیاسیدر) ؛ فصوص (اثرفلسفی ، محی‌الدین ابن‌العربینك بواسمده‌کی کتابیله قاریشدیرلمامالیدر). ایکیسی‌ده کتبخانه‌مده موجوددر. فارابی سیف‌الدوله معاصرلرندن اولوب ٣٣٩ (٩٥٠)ده وفات ایتمشدر.

٣٤ ، ص ٢٠٩ — محی‌الدینك آثاری شونلردر : ١ ، فتوحات‌مکیه[٢٠جلد]، مکهٔ مکرمه‌ده [حضرت] پیغمبرك اشارات معنویه‌سی اوزرینه یازدیغنی افاده ایدر ؛ ٢ ، فصوص الحکم ، حنیف‌الدین تلمسانی وداود قیصری ودیکرلری طرفندن شرح اولنمشدر ؛ ٣ ، درة الغواص فی الاکوان فی معرفة حقیقة‌الانسان ، طاش کوپری زاده‌ده ، بهجة‌التواریخ نامنده‌کی فارسی تاریخك وتاریخ شامك ترجمهٔ حال محی‌الدیندن باحث صحیفه‌لرنده فلکیاتدن باحث اولان بو اثردن مستخرج عباره‌لر واردر ؛ ٤ ، کشف‌الحاسب فی اسرارالغائب ، بو اثر علوم غریبه‌دن بحث ایدر ؛ ٥ ، مواقع‌النجوم ومطالع اهل‌الاسرار والعلوم ؛ ٦ ، کتاب‌الابدال ؛ ٧ ، مالابد للمرید [کنه‌مالابدمنه] ؛ ٨ ، ترجمان‌الاشواق ؛ ٩ ، کتاب ایجادالکون ؛ ١٠ ، کتاب‌المعارج ؛ ١١ ، کتاب‌الاسرا [الی‌مقام‌الاسرا] ؛ ١٢ ، کتاب‌المحکم المربوط فی مایلزم (١) ؛ ١٣ ، الدرة الفاخرة فی من انتفع فی طریق‌الاخره ؛ ١٤ ، روح‌القدس ؛ ١٥ انزال‌الغیوب ؛ ١٦ الرسالة القاسیه (جبل قاسیون) ؛ ١٧ ، کتاب‌اللهو والعرفان (٢) ؛ ١٨ ، کتاب تدبیرالالهیة

(١) «کتاب المحکم «ایله» المشروط فیما یلزم اهل طریقة‌الله تعالی من‌الشروط» عنوانلی ایکی کتاب اولسه کرکدر . (مترجم)

(٢) کتاب‌الهویة والاحدیه اولمالیدر.(مترجم)

فى مملكة الانسانية (بو اثرده اعضاى بدن انسانى ايى اداره اولنان برحكومتك شعبات مختلفه‌سنه بكزه‌دلمشدر) ؛ ١٩، اشارات ؛ ٢٠، كتاب الدهور؛ ٢١، كتاب السلوك ؛ ٢٢، كتاب المقنع؛ ٢٣، كتاب الالف؛ ٢٤، كتاب العظيم؛ ٢٥، كتاب الحق؛ ٢٦، ديوان اشعار؛ ٢٧، مسامرات الابرار ومشاورات الاخيار (١) ؛ ٢٨، كتاب النقباء؛ ٢٩، كتاب الفنا ؛ ٣٠، كتاب الانشاء الدوائر الخطيه؛ ٣١، كتاب الاجوبة اللائقة عن اسئلة الفائقة ؛ ٣٢ ، كتاب الوسائل فى اجوبة عن عيون المسائل ؛ ٣٣ ، عنقاء مغرب .

[علاوهٔ مترجم : ديكر بعض اثرلرى : التنزلات الموصلية ؛ شرح خلع النعلين ؛ الاجوبة المسكتة عن سؤالات الحكيم الترمذى؛ تاج الرسائل؛ منهاج الوسائل ؛ كتاب العظمة؛ كتاب البيان ؛ كتاب التجليات؛ مفاتيح الغيب ؛ مراتب علوم الوهب ؛ الاعلام باشارات اهل الالهام ؛ العبادة والخلوة ؛ المدخل الى معرفة الاسماء ؛ اسرار الخلوة ؛ عقيدة اهل السنة؛ اشارات القولين؛ كتاب الهوية والاحدية؛ الاتحاد العشق؛ الجلالة؛ الازل ؛ القسم ؛ ختم الاوليا ؛ شمس المغرب ؛ الشواهد ؛ مناصحة النفس ؛ اليقين ؛ تاج التراجم؛ القطب ؛ رسالة الانتصار؛ محجب ؛ الانفاس العلوية فى المكانية ؛ الذخائر؛ الاغلاق فى شرح ترجمان الاشواق؛ مطالع اهلة الانصار؛ المواعظ الحسنة؛ المبشرات؛ خطبة ترتيب العالم؛ الجلال والجمال؛ مشكاة الانوار فيما روى عن الله عزوجل من الاخبار؛ شرح الفاظ التى اصطلحت عليها الصوفية]

كتبخانه‌مده صوك التى اثر [٢٨-٣٢] اله ٢ و ٥ عدديله كوستريلنلر موجوددر . ابن العربينك تركجه شام تاريخنده مندرج غايت مفصل ترجمهٔ حالى عبدالسلامك براثرندن مستخرجدر؛ بو ترجمهٔ حالده اوندن ماعدا آثار آتيه‌يه‌ده مراجعت اولنمشدر: ١، قلائد العقيان فى معرفة الاعيان، اثر ابو النصر بن عيسى بن خاقان؛ مسالك الانصار. اثر شيخ شهاب الدين بن فضل الله ؛ ٣، متقى [منتقى؟] الرياحين فى زيارة الصالحين ، اثر عزالدين بلخى ؛ ٤ ، تنديد الفتى فى سيرة ابن العربى ، اثر سيوطى ؛ ٥ ، كتاب الارشاد ، اثر عبدالله يافى ؛ ٦ ، لطائف المنطق ، اثر شيخ تاج الدين ابن عطاءالله .

٣٥، ص ٢٠٩ — بوفقره سعدالدينك سليمنامه‌سنده وتاريخنك بايزيد ثانى معاصرى شيخ محمد بدخشى ترجمهٔ حالنه عائد بحثنده مندرجدر . حسن جان ديه‌زك ظن ايتديكى كبى عزيز حسن ديمك دكلدر .

(١) « محاضرات الابرار ومسامرات الاخيار » اوله‌جقدركه ٥ جلددر .

۳۶، ص ۲۰۹ — سلطان سلیمك دیه‌ز ال یازیلرنده سکسان نومروده دیوان فارسیسنه مراجعت ؛ بونده معرفت روح نقطهٔ نظرندن پك شایان دقت برنظم واردر.

۳۷، ص ۲۱۰ — سیوطینك حسن المحاضره‌ده سویلدیکی تألیفاتنك اسملری هیچ اولمازسه اکثریسنك غرابت عنوانلری اعتباریله شایان دقتدر.

۳۸، ص ۲۱۰ — تاریخ عالیده سلیم سلطنتی نهایتنده، ص ۲۶۸، مندرج اخی چلبینك ترجمهٔ حالنه مراجعت ؛ بونده ادریسك اوغلی امیرك ایله مولانا بدرالدین نامنده ایکی طبیب سلطانیدن دخی بحث اولنمقده‌در.

۳۹، ص ۲۱۰ — ترسیه‌نك خاطراتنده طومان بایك، محمدك حیاتنه ایلیشمیه‌جکنه دائر یمینی ۲۹ شعبان (۹ تشرین اول ۱۵۱۵) تاریخنده وقوع بولدیغی بیان اولنیورسه‌ده دها مؤخردر. ترسیه. آلان بکی — بلکه سهیلینك و یاخود ابن زولاقك (بو، ترك مورخی صولاق‌زاده‌دن باشقه‌در) یاکلش برترجمه‌سندن آلمرق — هالام (Halam) تسمیه ایدر.

۴۰، ص ۲۱۱ — ابن زینل، سهیلی، ورق ۱۹، وسلیمنامهٔ شکری باشلیجه مملوك بکلرینك سوریه‌دن عودتلرنده قاهره‌ده‌کی اقامتگاهلرینی ذکر ایدرلر: غزالی، اقبردی سرایده، قانصو غورینك اوغلی، پدرینك بندقانیده یاپدیردیغی سرایده ؛ حاجب‌الحجاب یونس بك صالحیه‌ده حمزه بك قوناغنده؛ تومرزد وتانی بکلرینه بو محلده ؛ اوزبك الیوم اوزبك دینیلن موقعده ؛ آلان بك برکة النصریه‌ده ؛ بیوك دیویتدار طومان بك برکة الفیله‌ده.

۴۰، ص ۲۰۳ — سهیلی، ورق ۲۱، سلخ ذی‌الحجه صالی دیور. انجق سلخ ذی‌الحجه محاربه کونی ایسه جمعه اولمق لازم کلیر ؛ بناءً علیه ۲۹ ذی‌الحجه یرینه ۲۷ اوقونمق لازم‌کلیر. سعدالدین، ورق ۶۸۹، سلخ ذی‌الحجه دیمکله برابر پنجشنبه‌یه تصادف ایتدیردیکندن ایکی درلو یاکلشلق یاپمش اولور. اکر اکثریسی اوصیره‌ده اوروپاده لشر اولنان سفرا راپورلرنده کی تاریخلرك یاکلشلغنه مثال آرانیرسه پادشاهك قدسدن ۲۴ کانون ثانیده حرکتنی کوسترن برراپور ارائه اولنه‌بیلیر.

۴۲، ص ۲۱۳ — ترسیه، محاربه‌نك تاریخنی ۲۹ ذی‌الحجه اولمق اوزره تعیین ایدیورسه‌ده ۳ شباط ۱۵۱۶ یه اصابت ایتدیریورکه صحیحی ۲۲ کانون ثانی ۱۵۱۵ در. سلیمنامهٔ کشفیده، ورق ۵۹، محاربه کونی ۲۹ یرینه ۹ ذی‌الحجه کوسترلمشدر.

۴۳، ص ۲۱۴ — سلطان سلیم سنان پاشانك وفاتنه: «مصری فتح ایتدك ؛

لکن یوسفی غائب ایتدك ، دیه اسف‌خوان اولمشدر. فارسیده سنان یوسف معناسنه کلیر ؛ فرهنك شعورینك سنان کلمه‌سنه .

٤٤ ، ص ۲۱٤ — چوبان لقبله یاد اولنان بو مصطفی پاشا ککبوزه مدرسه وعمارتنك بانیسیدر . عالیده سلیم اول وزرامی تراجم احوالنه ومناسك الحجه . ص ۲۵، مراجعت.

٤٥ ، ص ۲۱۸ — سهیلی، ورق ۲۹. و ابن زینل ، ورق ۵۷ ، اون بیوك بکلرك اسملرینی ذکر ایدرلر. بونلردن قاهره والیسی توقات بای، اوزبك. محاربه‌نك بدایتنده سلطان سلیمه کوندریلوب‌ده براشکه پندیریله‌رك اعاده اولنان امیرمغول بای جلب دقت ایدر. ترسیه بونی مغولا بای نامنده برطبیب یاپار بك ، بی، بای کلمه‌لری معناجه بردر . املاسنده‌کی تحول صورت تلفظدن ناشیدر . تاتارلرك قابا ووحشی لسانلرنده کاف ایله بك تلفظ اولندیغی حالده ترکلرده غین ایله یا آره‌سنده برصورت تلفظ آلیر مصریلرك موسیقی‌یه قریب اولان تلفظلرنده ایسه بای شکلنی آلیر .

٤٦ ، ص۲۱۸ — جیووبو، قانته‌میر ایله اوللو آنك غازل (Gazelle) دیدکلری امیر جانبردی غزالی بو عنوانی غزاله عشیرتندن یاخود غزل (صدای طیور) لفظندن آلمشدر.

٤٧ ، ص۲۱۹— سهیلی ، ورق ۳۱ ، ۳۲ ، ابن زینل، ورق ۵۹ ـ ۶۳، بو قصیده‌یی درج ایدرلرکه سودیده زیدانیه محاربه‌سنی وخیربای ایله غزالینك خیانتی یتمش درت بنده حکایه ایدر.

٤٨ ، ص ۲۲۹ — سهیلی، ورق ۳٤، ابن زینل ۷۱، سلیمنامهٔ شکری ۸۷ . ترسیه خوشقدمی قاخادم شکلنه افراغ واهرامی برعشیرت مستقله یاپار.

٤٩ ، ص ۲۲۱ — سهیلی ، ورق ۳۸ ، ابن زینل ، غزالینك یوصورتله امان خواه اولمسی زوجی مقتول اولان نفتالینك چوجقلرینك استرحامنه مشابهدرکه بر محاربه‌ده برچوق آدملرك استخلاص حیاتنه سبب اولمشدر . ابو السعود جریحی سرینك نه دیمك اولدیغنك شرح ایدلمسی شایستهٔ آرزودر .

۵۰، ص ۲۲۱— ابن زینل، سهیلی، ورق ٤۰، « الله یخون الخائن». قانته‌میر ثی ثی (۲۷) اشارتلی حاشیه‌سنده عربلرك حین دخالتلرنده سویلدیکی کلمه‌دن بحث ایدرسه‌ده بوافاده‌سی خطا آلود اولوب اشبو کلمهٔ دخالت « بعرضك » دن عبارتدرکه مصرلیلر با وعینی مفتوح تلفظ ایدرلر.

۵۱ ، ص ۲۲۵ — سعدالدین ، ورق ۱۰۷ ، پازار یعنی ۱۳ نیسان دیور ؛ سهیلیده ۲۰ ربیع‌الاول ، ۱۲ نیسان ؛ ترسیه ۲۲ نیسان ۱۵۰۶ (۱۵۰۷ یرینه) ؛ جیوویو ۱۱ نیسان . اوللوآ و غامبینی هیچ برتاریخ کوسترمزلر وطومان بای ، خیربای، غزالی کلهلرینی طوموبه‌رو (*Tomubero*) ، قاره‌بیو (*Carerbeio*) ، غازل (*Gazelle*) پازارلر .

۵۲ ، ص ۲۲۶ — ترجمان علی بکك کتیرمش اولدیغی نامهٔ پادشاهینك جوانی ایصال و مرج دابق مظفریتندن دولایی تبریك ایچون وندیکلیلرك کوندردکلری هیئت‌سفارت، قونتارینی وموجه‌نیقو ایله کاتبلری لودوویچیدن عبارت‌ایدی. (مارینی سانوتو تشئونی، جلد ۱۹). اوستریا خاندان ایمپراطوری وقرالیچه‌خزینهٔ اوراقنده (Liber albus et libri dei patti) عهودی و معفویت ایله رسومدن استثنایی متضمن اون ایکی وثیقه ایله دیگر کاغدلر وارکه مصر و وندیکك اهل صلیب زمانده وخصوصا قسطنطنیه‌نك لاتینلر طرفندن تسخیرندن صوکره‌کی مناسبات تجاریه‌لرینی‌چوق ایضاح ایدر. بونلردن، بالکز یازلدقلری شهری متضمن اولوب سنه‌سنی کوسترمین الکاسکیلری امضا ایدن سلطان ودوجلرك اسملری ترتیبیله تصنیف اولنمشدر. سلطان سیف‌الدین ابوبکر بن‌ایوب ایله دوج پتروزیانی (*Petro Ziani*) زمانندن اولان زیرده‌کی معفویت‌نامه ۲۱۸ ایله ۲۲۷ سنه‌لری آره‌سنده‌کی مدته‌عائددر:

1. Privilegium Domino Petro Ziano Duci Venetiarum. Rex justitiæ spata mundi et legis Dominus Regum et Imperatorum Bubethre (ابوبکر) filius a Jubt (ایوب servitor Papæ Sanacenorum. زیرده‌کی معافیتنامه ثبات یتدیکی وجه ایله امیر المؤمنین اولان سلطانك دوستی، عنوانلك ترجمه‌سیدر. (Lib. albus et lib. dei patti, t. I, p. 234, t. II, f. 249).

2. Ego Soldanus Rex justitiæ mitto tibi Petro Ziano Magno Duci Venetiarum. Ego Bubekr Maometo filius Job amator Chalifi de Baldaco. « مامومه تو » لفظی استعمال اولنورسه عنوان، برنجی امتیاز نامه‌لرده‌کنددن زیاده آکلاشیلهجق حالده‌در. (Lib. dei patti, t. I, f. 235, t. II, f. 250.)

3. Privilegium Soldani de Babylonia (قاهره) altissimi Domini Imperatoris qui est spata mundi et legis Rex Saracenorum et Saracenus Bert (ابوبکر) filius Job amicus miri Amamoni (امیر المؤمنین). Venere nuntii Marinus Dandolus et Petrus Michael junximus eis fondicum (فندق) in Alexandria et confirmavimus dicta eorum de Cuffo et Arso 19 Saben (شعبان) mense Martio. (Lib. dei patti, I, 232, et II, 246.)

4. Fidantia de Domino Soldano Babylonie (Lib. dei patti, I, 233, et II, 247.)

5. Aliud Privilegium Soldani Babylonie (Lib. dei patti, I, 234, et II, 248). بووثیقه اشخاص واشیانك بتون مصرده سربست مرورینه رخصتی متضمن ویوقاریده‌کیلر کبی ۱۹ شعبان تاریخیله مورخدر .

6. Aliud Privilegium Soldani Bobylonie (Lib. dei patti, I, 234, et II, 248). اسکندریه‌ده یرییوك مغازه کشادینه رخصت.

Ut Habeant fondicum in Alexandria ad habitandum in co quod dicitur Soguediki. — كذلك ١٩ شعبان تاريخيله مورخدر.

7. Fidantia Soldani Babyloniæ Melechaladen (نجم الدين) pro Romeo Quirino et Jacobo Barazio, qui milites militum anno Mohammetis, 646 (١٢٣٨); adjunota capitula 25 ex parte Domini Ducis Jacobi Deupulo qui est nactus per legationem de Miro Gemelodino. يعنى نجم الدينك سلفى ابوبكر ملك الكامل (Lib. dei patti, t. II, f. 115).

8. Fidantia Job filius Merimeched filii Bubechre, filius Job quod præcepit Dominus Soldanus Meleche Salamsmidin صلح ايوب نجم الدين Soldanus paganerum omnium nobilis Job filius Melechelcheme (ملك الكامل) amicus Chalifi 16 intrante soel (شوال) mense Martio (Lib. dei patti, II, 218.)

9. Exemplum litterarum Domini Soldani Babyloniæ Melech Mois per Gabrielem Trevisanum nuntium. Dominus Regum et Soldanorum qui vocatur Soldanus Moiseibac filius Abdalla Sallai (عزالدين ايبك تركمن) die 5 decembris 1250.

بومعاهده‌نامه‌يه ١٣ كانون اول تاريخلى ديكر برمعاهده نامه مربوطدر ، فقط بو ايكنجيده‌خيلى باكلش واردر: زيرا ٥ كانون‌اول برمضانه تصادف‌ايدر. Factum in civitate Carii (Lib. dei patti, II, p. 11).

10. Litteræ Soldani Babyloniæ (Lib. dei patti, III, p. 408) et præcepta, quæ dedit Nicolao Geno ambaxadori anno 1343. بوورقه‌لرك رنجيسى ايتاليانجه‌در . اوتوز آلتى مادده‌يه منقسم اولان ايكنجيسى لاتينجه‌در .

11. Præceptum Soldani Regis Mahomet Meleche Nasser filius Chaloonis (ملك ناصر بن قلاون) sexta mensis Paschae arietis (ذى‌الحجه) 701 id est 2 Augusti 1302 (٦ ذى‌الحجه، ٢ اغستوس), XV, (Guido de Canali) ايلچى‌كوويدو دوقانالى واسطه‌سيله اوتوز اوچ ماده اولمق (Lib. dei patti, I, p. 28).

12. Litteræ restitutionis pecuniæ ad mirum Alexandriæ Soldani Mahommeti filii Chalaoni, ٧٠١ ذى‌الحجه ١ (Lib. dei patti, I, 32.)

اون اوچنجى عصرك نصف اخيريله اون‌دردنجى عصرك نصف‌اولنده وندیك، نيل منصبلرندن دون منصبلرينه قدر شرق ايله غايت واسع مناسبات تجاريه‌يه مالك اولديغى كبى آزاق دكزندن نانايه قدر اولان محللر تجار تنده جنوزلرده رقابت ايدرلردى . اسكى وندیك لسانده محرر اولان و « اور » وقريم تاتارلرى خانيله مقاولات جديده‌يه متضمن بولنان زيرده‌كى وثيقه بوجمهوريتك قدرتنه برهان جديددر:

Libro dei Patti, III, p. 364. Tanae, 1333.

«In virtute æterni Dei et sua magna pietate miserante OSBACH verbum nostrum de pertinentia CUTLUC TEMIR ad MACHMATOIA principalibus et majoribus de TANA et ad comerzarios et pedazarios et multis hominibus et universis. Major populi Venetorum et commune cupientes ut eorum mercatores venientes in Tanam habitarent et domos ædificarent ad faciendum mercationes suas, si de gratia daretur in terra mercatores advenientes ut commersium Imperiale juste persolvant mandaverint postulantes, quorum petitionem exaudivimus et eis in Tanam retro Hospitalis ecclesiam, usque ad littus Tanis fluvii locum lutosum ut habitantes domos ædificent applicantesque naves suas in Tanam in quibuscunque civitatibus contingat eos facere mercationes suas, tres de centum commercium Imperiali juste debent dare. Si non facient mercationes non petatis commercium. Item de lapidibus pretiosis, de margaritis, de auro, de argento,

de auro fillato ab antique commercium non accipiebatur nec modo debetis accipere commercium. Item si erunt aliqua, quæ debent vendi ad pondus ex parte commerzarii erit unus socius ex parte Consulis similiter unus socius stantes simul et æqualiter ponderantes justum solvant commercium. Item facientibus ipsis venditionem vel emptionem dantibus censariis capparum vel accipientibus inter ipsos datum capparum sit firmum et non dissolvatur. Item si cum hominibus istius contracti Veneti habeant verba vel questiones cum dominis terræ Consul simul sedentes examinent et diffiniant nec capiant unum pro alio. Item de navi de duabus gabiis et de navi de una gabia secundum priorem consuetudinem debent dare, diximus ut venientes et euntes ad ipsum teneant dedimus baista et privilegium cum bullis rubris in anno octavæ lunæ de quarto exeunte juxta fluvium COBAN apud ripam rubeam existentes scripsimus. Et ego frater Dominicus Polonus ordini fratrum prædicatorum rogatus transtuli de verbo ad verbum omnia supra dicta de CUMANIO in latinum anno Dom. 1333 die 7 mensis Augusti. »

Libro dei patti, III, f. 96, cum ZANIBEKH.

«In virtute æterni Dei et sua magna pietate miserantis Nos Magnificus Imperator generalis ZANIBECH CINIS CAN Zanibech uterem nostram MOGALBOA et omnes alii ad ipsam exspectantes et pertinentes SIECHO principaliter Domino atque universis aliis magnatibus in terra Tanae commerciariis et illis de TARTANACHO et generaliter omnibus aliis in terra TANAE et per totum Imperium commorantibus per præsentes manifestamus, Commune populum et homines ac etiam singulares personas communis Venetiarum et ipsorum magnitudine. Gratiam penes Patrem meum consentos fuisse habitandi et habitationem construi faciendi in dicta terra Tanae pro conservatione ipsorum et suarum mercationum et præceptum et paysanum modo præsentibus ambaxatoribus coram nobis impetrantibus nomine dicto communis ad hoc, ut sui mer atores cum eorum mercationibus possint stare et tractare secure in dicta terra Tanae separatum a Januensibus Franchis dando idem domino Imperatori auxilium et favorem et sui commercio et legaliter eorum facendo mercationes solvendo tres pro centenario gratiam specialem concessimus, Teratitium positum juxta balneum Radasdini a Cadencha suptus dirupum versus montem et ipsum montem ad sufficientian pro ipsorum habitatione construenda ad ipsorum omnimodam voluntatem. Dum tamen dicti mercatores Venetiarum teneantur in quacumque terra nostri districtus pervenerint cum eorum mercationibus si vendent solvere nostro commercio tres pro centenario, et si non vendent nihil solvere teneantur. Et non possint prædicti impediri tam intrando quan exeundo per aliquos nostræ jurisdictionis subditos nec alio modo molestari. De auro vel argento sive de auro fillato ab antiquo commercium non solventes modo minime solvere teneantur. Item si erunt aliqua mercimonia quæ ponderari debeant, haberi debeat ex parte Commerciarii unus et ex parte Consulis unus alius ut prædicta juste ponderentur. Item si accideret aliquas fieri venditiones super aliquibus mercationibus datis vel acceptis caparis per sensales mercatum sit firmum et nullo modo dissolvi possit. Item si contingeret quod Deus avertat aliquos nostros Venetos habere lites, injurias, offensas vel quæstiones aliquas cum aliquibus hominibus contractas, tunc Dominus Consul una cum Domino terræ simul sedentes examinent diffiniant et terminent omnes supradictas quæstiones, injurias vel offensas ut pater pro filio et filius pro patre damnum non consequantur. Item de na-

vigiis a duabus gabiis et una gabia debeant solvere secundum priorem consuetudinem. Item si adveniret aliquos Venetos facere vel emere aliquot coria cruda solvere teneantur nostro commercio majori quinquaginta pro centenario et quadraginta minori commercio ut faciunt Januenses. Item liceat ipsis Venetis circa eorum custodiam ad eorum omnimodam voluntatem providere tum tamen Januenses de eorum custodia nullatenus se intromittant. Item si auderet quod Deus avertat aliquod navigium infringi liceat ipsis Venetis eorum mercationes ubicumque invenerint quae in ipsis navigiis fuissent a quocumque vendicare et recuperare sine contradictione aliquorum. Eisdem Ambassatoribus pro eorum communi et fortia recipientibus gratiam fecimus adimpetam eidem dando Baissinum de auro et nostrum præceptum cum bullis tribus rubeis bullatum. Exhibitum autem et traditum ac registratum fuit prædictum in anno equi tempore lunae novae transactis octomensibus in Casali Babasera. Nomina autem illorum Baronum, qui pro nobis gratiam impetrarunt sine haec: Nagadai, Aly, Magalboa, Bechelamis, Corcobasi, Cotolemur, Aitamur, ac magister Nicolaus Seruz caput dominarum.

٥٢ (مكرر)، ص ٢٢٧، س ٧ — ١، ادريس؛ ٢، ابراهيم؛ ٣، اسماعيل؛ ٤، يعقوب؛ ٥، يوسف؛ ٦، لوط، ٧؛ موسى؛ ٨، هارون؛ ٩، يوشع؛ ١٠، دانيال؛ ١١، ارميا؛ ١٢، عيسى؛ سيوطينك «حسن المحاضره» سنه مراجعت اولنديغى حالده تفصيلاتى كوريلور.

٥٣، ص ٢٢٧ — غالانك ترجمه‌سندن وبنم ذيلمدن معلوم اولان «بيك بر كيجه» فاطميه، ايوبيه، نيل وچركس مملوكلرى زماننده‌كى مصر افكار واحوالنى متضمندر؛ نصل كه البندقدارى، يعنى نيل مملوكلرينك دردنجيسى اولان بيبارس بندقدارى حكايه‌سنده دخى كوريلير.

٥٤، ص ٢١٨ — ٣٩٣ (٠٠٢) سنه‌سنده انشا اولنمشدر. ١٨٠١ سنه‌سنده بونك خرابه‌لرى اره‌سنده كچيروب‌ده خط كوفى ايله مزين برقاچ پنجره‌سنك رسمنى آلديغم ساعتلرى محظوظيتله تخطر ايديورم. فرانسزلر قاهره‌يه مالك بولندقلرى صيره‌ده ظهور ايدن بر عصيانده نصفى ييقلمش ايدى. اوندن صوكره بسبتون اورته‌دن قالديرلمشميدر، ياخود يكيدن انشا ايدلمشميدر، بيلمم.

٥٥، ص ٢٢٩ — بيوك مورخ ابن حجر ومنشى ابو لؤلؤ قلقشندى صالحيه مدرسه‌سنده مدرس ايديلر. سيوطينك حسن المحاضره‌سنه مراجعت.

٥٦، ص ٢٣١ — ابن زينل، سهيلى، ورق ٤٨، عالى ٢٠٨. عالى ديورکه قايقجى هركميدن يالكز اوچ اقچه آلمغه رخصت ايسته‌مش وپادشاه بوطلبى اسعاف ايتمشدى.

مؤخراً سلیم، قایقجی‌یی خدمته آلمق ایسته‌یوب یننه جلب ایتمش ایسه‌ده برکوزی کور، اطواری قابا، «امراض مزمنه» ایله معلول اولدیغنی کوره‌رك مع التأسف بوفکردن واز کچمشدر. موراجه دوسونك، جلد ۱، ص ۲۸۳، افاده‌سی بو روایته مخالف ایسه‌ده اوروایتك منبعی مذکور دکلدر. موراجه دوسونه کوره سلطان سلیم کندیسنی نیلدن چیقارمش اولمسندن دولایی بردالغیجه مرصع بریوزوك وهرکمیدن رسم استیفاسنه صلاحیت ویرمش ومقیاس کوشکی ایچون شو مألده عربی بیتلر نظم ایتمش ایدی: «حکومتلری، تختلری ویرن انجق جناب حقدر، اکر روی ارضده بزم برپارمق یریمز اوله‌یدی صفت الوهیته اشتراکمز اولمق لازم کلیردی.»

[بونك اصلی شو اوله‌جقدر :

الملك لله، من یظفر بنیل منی * یردده قهراً، ویهوی نفسه الدرکا.
لو کان لی او لغیری قدرانملة * فوق التراب، لکان الامر مشترکا.]

۵۷، ص ۲۳۱ — ایتالیانلرك داره‌سنا (*daresna*) و فرانسزلرك آرسه‌نال (*arsenal*) حالنه قویدقلری دارالصناعه. انجق اشبو دارالصناعه دولکرلرك اصطلاحنه کوره، نورالدین طرفندن دمشقده تأسیس اولنان دارالعدله مقابل اولمق اوزره دارالعلم اسمیله یاد اولنوردی. شمدی ایسه شیراز، بغداد، بلغراد، دارالعدل، دارالسلام، دارالجهاد عنوانلریله یاد اولنور.

۵۸، ص ۲۳۲ — سیوطینك «کوکب الروضه‌سی»، «حسن المحاضره» کبی نیلك بو اطه‌سنك تعریفنی و اوکا دائر برچوق اشعاری محتویدر. بو ایکی اثرك کتبخانه‌مده نسخه‌لری موجود وبرنجیسی ۲۷۸، ایکنجیسی ٤۷٤ ورقه‌یی حاویدر.

۵۹، ص ۲۳۳ — سلیم اولك کتابه‌سی سلیم ثالث زماننده، برفرانسز طرفندن تجدید اولنمش ایسه‌ده بوفرانسز ثلث یازیسنه هیچ آشنا اولمادیغندن یازینك نه‌یی افاده ایلدیکنی آکلامق ممکن دکلدر. کتابهٔ کوفیه، ۱۸۰۱ ده کوردیکم وقت پك کوزل محافظه اولنمشیدی. مقیاسك برمفصل تعریفی، تاریخ مصره عائد کافهٔ منابعه مراجعتله وجوده کتیریلن شو اثرده مندرجدر: *Description de l'Egypts, etat moderne : Mémoire sur le Megyas de l'île de Raaudha, et sur les inscriptions que renferme ce monoment* », *par Marcel*.

۶۰، ص ۲۳٤ — اللی بیتی حاوی بولنان وادریسك اوغلی طرفندن محرر تاریخده مندرج اولان بوقصیده ادریس حقنده — سلاطین عثمانیه‌نك تکلفلی بر

مدحيه‌سندن عبارت — تاريخندن زياده شرفى موجب وحقيقت ايچون محبتنه نشانه صايلمغه سزاواردر.

٦١، ص ٢٣٦ — سيوطى «حسن المحاضره» ده، ورق ٣٢٩، بيبارسك سرايى خدمتلرينى جنكيز خانك اصولنه اتباعاً بروجه آتى تشكيل ايلديكنى يازار: امارت سلاح [سلحدارلق]، حاجبيه [مابينجيلك]، ديويتداريه [كتابت]. استاداريه [استاد دار، مابين مشيرى]، جامه‌دار [سراثوابى]، امير صوماق [زاغارجى باشى]، خزينه‌دار، كاتب‌السر. سيوطى ديويتدار و حاجب خدمتلرينك تأسيسنى خلافت زماننه ايصال ووزير ونائب خدمتلرينك واردونك عموم سردارلغى وظيفه‌سنى حائز اولوب مقدما رئيس نوبة الامرا (نخبة‌الامرا) دينيلن اميركبيرمأموريتنك نه‌مناسبتله احداث اولنديغنى نقل ايدر. سيوطينك بوبابى ايله ابن خلدونده مندرج معلومات مصرك خلفا وسلاطين ممالكه زماننده‌كى صورت اداره‌سى تاريخنه‌دائر اكايى برمنبع تشكيل ايدر.

٦٢، ص ٢٣٦ — «المنح الرحمانيه فى الدولة العثمانيه»، اثر شيخ ابو السرور البكرى الصادقى، سليم اول معاصرلرندن.

٦٣، ص ٢٣٧ — سيوطينك «حسن‌المحاضره» نهايتنده‌كى شئونى بيوك محاربه‌لردن دولايى مكه‌يه كاربان كوندريله‌مديكى سنه‌لرى دقتله تعيين ايدر.

٦٤، ص ٢٤١ — ونديك ايلچيلرى ٨ ايلولده حضوره قبول اولنمش وپادشاه ١٠ ايلولده قاهره‌دن چيقمشدر. مارينى سانوتو، سعدالدين، ادريس، ابوالسرور حركت شاهانه‌يى ٢٨ شعبان (١٥ ايلول) ده كوسترلر.

٦٥، ص ٢٤٢ — احتمال كه عثمانليلرك — انكه‌لك دالماچيا تاريخنده، ص٣٦٥، وشيمه‌كك، ص١٩٩، بحث ايتدكلرى — خرواتستان آقينلريدر. سعدالدين، ٤، ورق ٧١٤، وجلال زاده، ورق ٦١، بواولاغك دمشقه ٢٣ ذى‌القعده ٩٢٣ (١٥كانون اول ٥١٧) تاريخنده وصولنى يازارلر. ينه اوصره‌ده دمشقدن استانبوله كوندرلمش اولان اولاق اون درت كون كيتدكدن صوكره پيرى پاشانك صدارت عظمايه تعيينى خبرينى پاى‌تخته اولاشديردى. بواثبات ايدركه پيرى پاشا سلفنك وفاتندن ايكى آى صوكره او مقامه كچمشدر (مارينو سانوتوده ونديك راپورى). پيرى پاشانك دمشقه ١٢ محرم ٩٢٤ (٢٤ كانون‌ثانى ١٥١٨) وصولى استانبولده‌كى ونديك ايلچيسنك ١٤شباط راپورلريله مؤيددر.

٦٦، ص ۲٤۲ — سعدالدین، ٤. ورق ۷۱٤. جنابی، ورق ۲۲۱. جنابی وهزارفن شاه اسماعیلك «شهنشاه عالم وصاحب قران بنی آدم» ه لایق هدایا کوندر-دیکنی یازدقلری حالده قانته‌میر ترجمه‌سنده ایران شاهنك پادشاهه بواسمارى ویردیکنی سویلیور.

٦۷، ص ۲٤۲ — عثمان افندی زاده‌نك حدیقةالوزراده یازدیغی کبی بروسه‌ده دکل، وندیك سفیرلرینك الك صحیح راپورلرینه کوره حلبده وفات ایتمشدر.

٦۸، ص ۲٤۳ — ایمپراطور نئه‌دوزك ستونی [چنبرلی‌طاش] رومالیلرزمانسنده (forum Tauri) وشمدی طاووق پازاری دینیلن محلده ایدی. وندیك ایلچیسی موچه نیقونك ۱۰ تشرین اول ۱۵۱۷ تاریخیله استانبولدن کوندیکی راپور بو آبده‌نك سقوطی حقنده تفصیلات ویرر. ایلچی مصردن عثمانلی دونانماسیله کلمش ایدی، سلیم‌اولی نمونهٔ عدالت وفضیلت اولمق اوزره کوستردن اوسفیردر، پادشاهك اوقدر توجهنه نائل اولمشیدی که استانبولده سفارت صفتیله اقامتی مدتنك تمدیدنی طلبه جرأت ایتمشدر.

٦۹، ص ۲٤۵ — ایمپراطوره سان‌سیستو (San Sisto) بی، فرانسه قرالنه سانتاماریا قاردینالی، اسپانیا قرالنه قاردینال اژیدیو (Egidio) بی. انکلتره قرالنه قاردینال قامپه‌جیو (Campeggio) بی کوندرمشیدی. گوویچیاردینی، ۱، ۱۳، وروسقوئه (اونجی له‌ئون زمانی) جلد ۳، ص ۳۵٤. سادولەتی (Sadoleti) نك زیرده‌کی عنوان ایله معروف اولان نطقی‌ده خرستیانلری ترکلر علیهنه دعوت ایچون یازلمش ایدی: *Jacobi Sadoletti Episc Carpent. Leonis X a secretis in promulgatione generalium inducierum oratio 19.* تقویم رومی حسابیله نیسان، ۱۵۱۸. انجق بو صیره‌ده بسبتون اوکا معارض بر فکرده وتعدیلات مذهبیه‌یه (پروتستانلغه) تمایل طرزنده اولەرق شوعنوانله دیکر برمقاله انتشار ایلمشدر: *Exhortatio viri cujusdem doctissimi ad Principes ne in decimæ præstationem consentiant* (اوتوپیاده ۳ مارت ۱۵۱۹ ده مطبوع).

۷۰، ص ۲٤٦ — داماد فرهاد پاشا عن اصل دالماچیالی اولوب سه‌به‌نیقوده طوغمش ایدی. فرهاد پاشانك جلالی علیهنه — عثمانلی مورخلرینك یازدیغی کبی ۱۵۱۹ ده دکل، ۱۵۲۰ ده وقوع بولان سفری حقنده‌کی وندیك راپورلری شویله

سویلیور . Ferha lbassa giovine di 30 anni Dalmata di Sebenico persona di bona instraction in l'arte militare — novo Bassa con 3000 Gianizari e 3000 spahi comandato contea li sublevati مارینی سانوتو.

۷۱. ص ۲۵۶ — سلیمنامهٔ سعدالدین پادشاهك محل ارتحالی صرت کوی(۱) اولدیغنی سویلیور دیکر مورخلر پدری علیهنه محاربه‌سنك موقعی اولان چورلیده وفاتی یازیورلر. بویله جنابی وهزارفنه‌ده مراجعت اولنه‌بیلیر. اونلرشویله‌دیورلر: « بایزید خان ایله صاواشدیغی کوی » . قانته‌میر « صاواشدیغی » کلمه‌سنی اسم خاص صانه‌رق « صواچدی (Suaschudy) یه واصل اولور اولماز » دیه یازمش،حاشیه‌ده بایزیدك نهری یوزه‌رك چکدیکنی و سویلدیکی کلمه‌نك استانبول ـ ادرنه یولی اوزرنده برقریه اولدیغنی بیان ایتمشدر. بومورخ جمر مصطفی پاشا حقنده‌کی معلوماتی‌ده ادرنه کوپریسی حقنده ایراد ایلر .

۷۲، ص ۲۵۷ — المنح وسعدالدین، ٤، ورق ۵۹۱، بووقعه قامبینیده دخی مندرجدر، انجق اومورخ تاجرلره پیری‌پاشا (په‌رینو، Perino) نك صحابت ایلدیکنی وبو تاجرلرآره‌سنده تومازودی استولفو (Tomaso di Astolfo) نامنده بروندیکلی دخی داخل اوله‌رق او صیرده بروسه‌ده مصادره اولنان و بدلی ۳۰۰۰ دوقه‌یه بالغ اولان ایپکلرینی‌طاب ایلدیکنی یازیور(Cose de Turchi,per il Cambini, lib. IV)

(۱) صرت کوینك چورلی قریسنده و بایزید ایله محاربه موقعی اولدیغی سعدالدینده مصرحدر، ج ۲، ص ۳۹۳. (مترجم)

دردنجی جلدك مورخ تذیلاتنك ختامی

دولت عثمانیه تاریخنك اوچنجی ودردنجی جلدلرنده ذکری کچن
حکمداران ایله اکابر مأمورینك
توارث ترتیبی اوزرینه

جدول انسابی

۱

عثمانلی پادشاهلری

پادشاهلر	شهزاده‌لر
محمد ثانی ف ۳ مایس ۱٤۸۱ (٤ ربیع الاول ۸۸٦)	بایزید، جم، ف ۲٤شباط ۱٤۹۵(۲۹ جمادی‌الاولی ۹۰۰)، مصطفی.
بایزید ثانی ف ۲٦ مایس ۱۵۱۲	شهنشاه، علمشاه، احمد، محمد، محمود، قورقود، عبدالله، سلیم. (شهنشاهك محمدوعلمشاهك عثمان؛ احمدك علاءالدین. مراد، سلیمان، عثمان نامنده؛ محمودك ده موسی، اورخان، امین اسمنده شهزاده‌لری وار ایدی).
سلیم اوّل ف ۲۲ ایلول ۱۵۲۰ (۸ شوال ۹۲٦)	سلیمان، لطفی پاشایه تزویج اولنان بر سلطان، ف۱۵۷۲(۹۷۹).
سلیمان وّل	(بوندن صکره‌کی جدول انسابه مراجعت).

۲

ا

اوروپالیلرك سهواً صوفی دیدکلری صفویه ایران شاهلری

۱. شاه اسماعیل — شیخ حیدرك اوغلی، شیخ جنیدك حفیدیدر. ۸۹۲ (۱٤۸٦) تولد؛ ۹۰٦(۱۵۰۱)جلوس؛ ۲٤ سنه حکومت؛ ۹۳۰(۱۵۲٤)ده وفات ایلمشدر.
اوغللری: میرزا القاص، سام میرزا، طهماسب، بهرام میرزا.

۲. شاه طهماسب
ف ۹۸٤ (۱۵۷٦)

۳

شروان شاهلری

۱ شیخ ابراهیم دربندی کوبا نوشروان سلاله‌سندن ایدی. آنفره‌ده بایزیده مقابل تیمورك یانده بولنه‌رق تیمورطرفندن شروان شاهلغی تصدیق ایدلمشیدی. قره‌قویونلو قره‌یوسفك اسارتنه دوشدی. اوغلی: سلطان خلیل.
ف ۸۲۱ (۱٤۱۸)

٢. سلطان خليل — اوغلی فرخيار.
ف ٨٦٨ (١٤٦٣)

٣. فرخيار — شاه اسماعيل ايله محاربه ده مقتول. اوغللری : غازی بك، محمود، شيخ شاه.
ف ٩٠٦ (١٥٠٠)

٤. غازی بك — جلوسندن ٦ آی صوكره اوغلی محمود طرفندن مقتول.

٥. محمود — جلوسندن ٣ آی صوكره بركوله‌سی طرفدن مقتول.

٦. شيخ شاه
ف ٩٣٠ (١٥٢٣)

٤

ماوراى جيحون اوزبك سلاله‌سی

ابوبكر — اوغللری شاه بوداق، خوجقوم، سنجر. (اولوغ بكك همشيره‌سندن)، خوجقونجی، (ف٩٣٦-١٥٢٩)، سونجوق.

١. شيبانی — (شاه بوداغك شيبانی و محمود ناملرنده ايكی، خوجقومك جانی بك نامنده بر اوغلی مضبوطدر) شيبانی اسماعيل ايله محاربه‌ده مقتول، ٩١٦ (١٥١٠).

٥

كيليكيا (اطنه) ده بنی رمضان اوغللری

بوخاندان ٨٧٠ (١٣٧٨) تأسس و ٩٧٠ (١٥٦٢) انطفا ايتمشدر، سكز حكمداری وار ايسه‌ده هزارفن يالكز شو دردی ذكر ايدر : احمد بن رمضان، كه اطنه، سيس، آياس، پياس طرفلرنده حكم ايده‌رك اوغلی ابراهيم كندیسنه خلف اولمشدر. اوده محمود بكه ترك حكومت ايلمشدر. بودخی بايزيده اطاعتله مصر سفرنده سليم معيتنده وفات ايتمشدر. رمضان اوغللرينك صوك حكمداری خليل بكك اوغلی پيری بك در.

٦

البستان و مرعشده ذوالقدر تركمن سلاله‌لری

١. زين الدين قره‌جه — (ذوالقدرك اوغلی) اوغللری : خليل بك، سولی بك.

٢. خليل بك قره — ٧٨٨ (١٣٨٦) ده بك اولدی، تركمنلر طرفندن مقتول. اوغلی محمد.

٣. سولی بك — ٨٠٠ (١٣٩٧) ده بك. مصر باطغيه‌سندن بری طرفندن مقتول.

٤. نصیرالدین محمد ۸٤٦ (۱٤٤۲) ده وفات .

٥. سلیمان بك قیزی ستی بی محمد ثانی یه تزویج ایلدی. ۸٥۸(۱٤٥۳)ده وفات. اوغللری : ارسلان بك ، شهسوار بك ، شاه بوداق ، علاءالدوله .

٦. ارسلان بك ۸۷۰ (۱٤٦٥) ده مصر باطنیه سندن بری طرفندن مقتول.

۷. شهسوار بك ۸۷۳ (۱٤٦۹) ده قاهره ده اعدام .

۸. شاه بوداق ۸۹٥ (۱٤۸۹) ده قاهره ده اعدام .

۹. علاءالدوله ۹۱۳ (۱٥۰۷) ده سلیمه مقابل محاربه ده مقتول.

علاءالدوله دن صوکره سلطان سلیم ذوالقدر حکومتنی شهسوار علی بکه ویرمش وبوده سلیمان قانونینك اوائل حکومتنده (۹۲۹-۱٥۲۲) درت اوغلیله برابر اخناق اولنمشدر. ذوالقدریه نك صوك بکزاده سی ده شهسوار نامنده درکه مجارستان تاریخنده شاشوار (Saswar) نامیله معروفدر ؛ (۱٥۸۷) ده کندیسنی تسمیم ایتمشدر .

V

قتاده خاندانندن شرفای مکه

۱. قتادة بن ادریس ٥۹۸ (۱۲۱۱) ده مؤسس خاندان . اولادی : حسن ؛ راجح ، علی. (اونك اولادی : حسن ، ابونمی محمد) .

۲. حسن ٦۰۸ (۱۲۱۱) ده وفات . اوغلی حجاز .

۳. راجح ٦٤۷ (۱۲٤۹) ده وفات . اوغلی غانم .

٤. حسن بن علی ٦٥۱(۱۲٥۳) ده وفات. اوغلی ابونمی محمد.

٥. حجاز بن حسن ، ٦٥٤ (۱۲۳٦) ده وفات .

٦. غانم بن راجح .

۷. ابوبکر نمی محمد ۷۰۱ (۱۳۰۱) ده وفات . اولادی : ابوالغیث ، سمر، عاطف، محمد، رمیثه

۸. رمیثه ۷٤٦ (۱۳٤٥) ده فراغ . اولادی : سعد ، سند [؟] ، حفص، یحیی، عجلان .

۹. عجلان ۷٦۳ (۱۳٦۱) ده فراغ . اولادی : احمد، حسن، علی .

۱۰. احمد اوغلی محمد .

۱۱. محمد اوغلی رمیثه .

۱۲. یحیی اوغلی علی .
۱۳. علی بن عجلان، ۷۶۷ (۱۲۶۵) ده وفات.
۱٤. حسن بن عجلان، ۸۱۸ (۱٤۱۵) ده خلع .
۱۵. رمیشه بن محمد .
۱٦. علی بن یحیی .
۱۷. برکات بن حسن، ۸۵۹ (۱٤۵٤) ده امیر.
۱۸. علی بن حسن .

۸

قریم خانلری

۱. منکلی گرای [من قاله‌ی = بن قاله‌یم] حاجی گرایك اوغلی ، ۹۲۰ (۱۵۱٤) ده وفات . اوغلاری : محمد گرای، بهادر گرای، محمود گرای ، فتح گرای ، برتاس گرای، مبارك گرای ، سعادت گرای، صاحب گرای . (محمود گرایك صفا گرای، مبارکك دولت گرای اسملرنده بر اوغلی مضبوطدر)
۲. محمد گرای نوغایلرله محاربه‌ده ۱۵۲۳ مقتول . اوغلاری : غازی گرای ، بابا گرای ، اسلام گرای ، اوزبك گرای .

۹

قسطنطینیه تسخیرندن صوکره ایکنجی دورهٔ تاریخیه‌ده وزیر اعظملر

محمد ثانی زماننده

۷. محمودپاشا ، رومی‌الاصل، ۸۷۲ (۱٤٦۷) ده عزل.
۸. روم محمدپاشا ، رومی‌الاصل، ۸۷۵ (۱٤۷۰) ده عزل .
۹. اسحاق پاشا، ایلیریالی، ۸۷۷ (۱٤۷۲) ده عزل .
۱۰. محمود پاشا ، دفعهٔ ثانیه ۸۷۸ (۱٤۷۳) ده عزل .
۱۱. کدك احمد پاشا ، ارناوود، ۸۸۲ (۱٤۷۷) ده عزل .
۱۲. محمد پاشا ، قره‌مانلی، یکیچریلرك عصیانندە ۸۸٦ (۱٤۸۱) مقتول .

بایزید ثانی زمانی

۱۳. اسحاق پاشا ، دفعهٔ ثانیه ، ۸۸۸ (۱٤۸۳)ده عزل .
۱٤. داود پاشا ، ارناوود ، ۹۰۳ (۱٤۹۷) ده عزل .

١٥. هرسك احمد پاشا ، ایللیریالی، ٩٠٣ (١٤٩٨) ده عزل .

١٦. ابراهیم پاشا، محمد ثانینك ایلك وجاندارلی خاندانك بشنجی وزیر اعظمی، خلیل پاشانك اوغلی، ٩٠٥ (١٤٩٩) ده وفات .

١٧. مسیح پاشا ، غلطه یانغیننده وفات ، ٩٠٧ (١٥٠١) .

١٨. خادم علی پاشا ، ایلك طواشی وزیر اعظم، اشقودره و سمندره محاصره اردولرینك باش قوماندانی ، ٩٠٩ (١٥٠٣) ده عزل .

١٩. هرسك احمد پاشا ، دفعهٔ ثانیه، ٩١٢ (١٥٠٦)ده عزل .

٢٠. خادم‌علی پاشا، دفعهٔ ثانیه، شیطان قولی محاربه‌سنده وفات، ٩١٧(١٥١١).

٢١. هرسك احمد پاشا، دفعهٔ ثالثه، ٩١٧ (١٥١١) ده عزل.

٢٢. قوجه مصطفی پاشا ، ٩١٨ (١٥١٢) ده اعدام (١) .

سلیم اول زمانی

٢٣. هرسك احمد پاشا، دفعهٔرابعه، ٩٢٠ رمضاننده(تشرین‌اول ١٥١٤)ده‌عزل.

٢٤. خادم سنان پاشا،طواشیدن ایکنجی وزیراعظم، ریدانیه محاربه‌سنده مقتول، ٣ محرم ٩٢٣ (٢٥ کانون ثانی ١٥١٧) .

٢٥. یونس پاشا ، مصردن عودتده اعدام ، ٩٢٣ (١٥١٧).

٢٦. پیری پاشا .

١٠

فپودان پاشالر

محمد ثانی زمانی

١. بالطه‌جی اوغلی، قسطنطینیه محاصره‌سنده، ٨٥٧ (١٤٥٣) .

٢. حمزه ، حاجی قالفه‌نك تقویم التواریخی جدوللرنده ناقص، لکن دوقاسده، باب٤٣، Αμηραλης Χαμζα (آمیرالیس حامزا)اسمیله‌وقالقوندیلده‌مقید.

(١) حاجی قالفه تقویم‌التواریخنده بووزیر اعظمی، قبریس فاتحی اولوب التمش‌سکز سنه صوکره (١٥٨٠) وفات ایدن قره‌مصطفی پاشا ایله قاریشدیره‌رق خطا ایدیور . کذلك محمود پاشانك ایکی دفعه‌کی وزارت عظماسنی التی‌سنه یرینه اون التی، داود پاشانك درت یرینه اون درت سنه کوسترمش و احمد پاشا ٩١٢ ده ایشدن ال چکدیکی حالده ٩٠٢ ده چکلدیکنی یازمشدر. برصحیفه صوکره‌ده (ص ١٧٦) یونس پاشانك اعدامنی ٩٢٣ یرینه ٩٢٠ و رستم پاشانك عزلنی ٩٦٠ یرینه ٩٧٠ یازمق سهونده بولنمشدر.

٣. یونس ، اینوز فاتحی ؛ دوقاسك Γενουζης (یه‌نوزیس) و قالقوندیلك Ιουνουζης (یونوزیس) دیدیکی.

٤. اسماعیل ، خادم ، حاجی قالفه‌ده ناقص ، لکن دوقاسده ، باب ٢٥ ، Κουτοστανῶος (یونوستانوس)نامیله ودائما قپودان پاشانه‌مربوط اولان کلیبولی بکی صفتیله مذکور .

٥. زاغانوس، قالقوندیلك Ζωμανος (زومانوس)دیدیکی؛ حاجی‌قالفه‌ده ناقص.

٦. محمود پاشا ، وزیر اعظم سابق. اکریبوزك فتحی ایچون ٨٧٢ (١٤٧٦) ده دونانما ایله کلیبولیدن چیقدی .

٧. کدك پاشا . ٨٨٠ (١٤٧٥) ، آزاق واوترانتو سفرلرنده قوماندان .

٨. مسیح احمد پاشا ، ردوس محاصره‌سنه کیدن دونانما قوماندانی ؛ بوسفردن عودتنده کلیبولی سنجاق بکلکنه تعیین اولندی (١) .

بایزید ثانی زمانی

٩. کوکی سنان پاشا ، ٨٩٧ (١٤٩١)ده اولونیه سواحلنی تخریب ایتدی.

١٠. داود پاشا ، ٨٩٨ (١٤٩٢) ده اینه‌بختی محاصره‌سنده دونانمایه قوماندا ایتمش و٩٠٧ (١٥٠١) سنه‌سنده مدللی‌یه امداد ایچون بحرسفیده چیقمشدر .

١١. هرسك احمد پاشا ، دفعهٔ ثانیه وزارت عظمادن انفصالندن صوکره (٩١٢ —١٥٠٦) ، متوالیاً بش سنه دونانمایه قومانده ایتمشدر.

١١

مفتیلر

محمد ثانی زمانی

١. خضر بك، جلال زاده، قسطنطینیه‌نك تسخیرنده. ارتحالی: ٨٦٣(١٤٥٨). اوندن صوکره :

٢. ملاخسرو(٢) دینیلن محمد بن فرامرز ، ٨٧٧ (١٤٧٢) سنه‌سنه قدر فتوی وقضایی جمع ایتمش وبعده فتوی ملا عربی تدریسنه ضم اولنمشدر .

(١) تقویم‌التواریخده کمال رئیسك غرناطه پادشاهلرینه امداد ایچون اسپانیا سواحلنه اعزامی ٨٩٦ (١٤٩٠) ده ذکر اولنمشدر.

(٢) مولانا کلمه‌سی منلا یازلمش وتلفظده لامك تشدیدیله ملا حالنی آلمشدر . [ملا خسرو لقبدر؛ هامه‌رده لقب واسم ایکی آدم صانلمشدر . مترجم]

۳. ملا عبدالکریم، ادرنه‌ده مفتی بولونیوردی. ف ۸۷۹ (۱٤۱٤) .
٤. ملا علی العربی، محمد ثانی مدرسه‌سنده مدرس ایدی ، همده مفتی ایدی .
٥. ملا خسرو، دفعهٔ ثانیه، ۸۸٥ (۱٤۸۰) ده وفاتنه قدر بومنصبده بولندی.
[تاریخ: مات رئیس العلماء]

بایزید ثانی زمانی

٦. ملا گورانی احمد بن اسماعیل، ۸۹۳ (۱٤۸۷) ده وفاتنه قدر .
۷. ملا علی العربی ، دفعهٔ ثانیه ، ۹۰۰ (۱٤۹٥) ده وفاتنه قدر .
۸. افضل زاده حمیدالدین، ۹۰۹ (۱٥۰۳) ده وفاتنه قدر.

بایزید ثانی وسلیم اول زمانلری

۹. علی جمالی، ۹۳۲ (۱٥۲٥) ده وفاتنه قدر .

۱۲

خواجهٔ پادشاهی

قسطنطینیه‌نك فتحندن اول محمد ثانینك خواجه ومربیلری

۱، ابن نجید ، ۲، ملا گورانی ، ۳، ملا خیرالدین ، ٤، ملا زیرك .

فتحدن صوکره خواجه

٥ ، خواجه زاده ، ٦ ، احمد بن ولی‌الدین، عزل ونفی، ۷، خطیب زاده، ۸، حسن سامیسونی (صامسونلی)، ف ۸۹۱ (۱٤۸٦) ، ۹، سنان پاشا، وزیر اولنجه‌یه قدر معلم (۱) .

بایزید ثانی زمانی

۱۰ ، ملا عبدالقادرالحمیدی، معزول ، ۱۲، میرم چلبی، هیئت شناس ، ۱۲ ، ازنیقلی صلاح‌الدین ، ۱۳، معرف زاده .

سلیم اوّل زمانی

۱٤ ، محیی‌الدین ، شهزاده محمدك و مؤخراً سلطان سلیمك خواجه‌سی ، ۱٥ ، حلیمی، ۹۲٤ (۱٥۱۸) شامده ارتحال . (۲)

جدول انسابك ختامی

---

(۱) هامه‌ر، وزارتله معلملکی جمع ایتمش ظن ایدر. چونکه حاجی قالفه « وزیر اولنجه سلطان محمده معلم ونديم ایدی» دیور وفی‌الحقیقه بوصیغه‌نك استعمال اخیرندن بویله اکلاشیله‌بیلیر. حال بوکه لسانك اسکی حالنه کوره «اولنجه»، «اولنجه‌یه قدر» دیمکدر. شمدیکی «اولنجه» معناسی مقصود اولسه ایدی «اولیجق» یازلق لازم کایردی. ترجمه‌ده صوابی اختیار اولونمشدر (مترجم).
(۲) تقویم‌التواریخده خواجهٔ سلطانی جدولنده ناقصدر (ص ۲۰٤) .

مترجمك تذیلاتی

دردنجی جلد وقایعنك جریان ایلدیکی هجری سنه‌لر ابتداسنك هانکی سنهٔ میلادیه‌نك هانکی آینه وهانکی کونه تصادف ایتدیکنی مبین جدولدر :

۸۸۸	۹	شباط	۱٤۸۳	(۱)	۹۰۸	۷	تموز	۱۵۰۲
۸۸۹	۳۰	کانون ثانی	۱٤۸٤		۹۰۹	۲۶	حزیران	۱۵۰۳
۸۹۰	۱۸	»	۱٤۸۵		۹۱۰	۱٤	»	۱۵۰٤
۸۹۱	۷	»	۱٤۸٦		۹۱۱	٤	»	۱۵۰۵
۸۹۲	۲۸	کانون اول	۱٤۸٦		۹۱۲	۲٤	مایس	۱۵۰٦
۸۹۳	۱۷	»	۱٤۸۷		۹۱۳	۱۳	»	۱۵۰۷
۸۹٤	۵	»	۱٤۸۸		۹۱٤	۲	»	۱۵۰۸
۸۹۵	۲۵	تشرین ثانی	۱٤۸۹		۹۱۵	۲۱	نیسان	۱۵۰۹
۸۹٦	۱٤	»	۱٤۹۰		۹۱٦	۱۰	»	۱۵۱۰
۸۹۷	٤	»	۱٤۹۱		۹۱۷	۳۱	مارت	۱۵۱۱
۸۹۸	۲۳	تشرین اول	۱٤۹۲		۹۱۸	۱۹	»	۱۵۱۲
۸۹۹	۱۲	»	۱٤۹۳		۹۱۹	۹	»	۱۵۱۳
۹۰۰	۲	»	۱٤۹٤		۹۲۰	۲۶	شباط	۱۵۱٤
۹۰۱	۲۱	ایلول	۱٤۹۵		۹۲۱	۱۵	»	۱۵۱۵
۹۰۲	۹	»	۱٤۹٦		۹۲۲	۵	»	۱۵۱٦
۹۰۳	۳۰	اغستوس	۱٤۹۷		۹۲۳	۲٤	کانون ثانی	۱۵۱۷
۹۰٤	۱۹	»	۱٤۹۸		۹۲٤	۱۳	»	۱۵۱۸
۹۰۵	۸	»	۱٤۹۹		۹۲۵	۳	»	۱۵۱۹
۹۰٦	۲۸	تموز	۱۵۰۰		۹۲٦	۲۳	کانون اول	۱۵۱۹
۹۰۷	۱۷	»	۱۵۰۱					

ص ۱۲، س ۱ — سلطان بایزیدك بریاز موسمنی امرار ایلدیکی «چوله طاغی»، سعدالدینده ، جلد ۲ ، ص ٤٤، بیان اولنان چوکه یایلاغیدرکه ادرنه قضاسنك برناحیه‌سی الیوم بو اسم ایله یاد اولنور .

ص ۲۸، س ٤ — یعقوب پاشا بومحاربه‌سنی بالذات نظم ایتمش وسعدالدین ، جلد ۲ ، ص ۷۹ ، بونظمك برپارچه‌سنی آلمشدر. بویله باشلایور :

بولوشدق دشمنه چون «قربواده» * ندا ایریشدی کیم « تیر بوآراده »

یعقوب بك، برعادی قولنی بلغراده وویوده ایتمك آرزوسنده اولدیغنی، غازیلره دستکیر اولمقدن باشقه برامل اولمادیغنی بیان ایله نظمنی شویله امضا ایدیور :

« بنم بوسنه بکی درویش یعقوب ! * خدا عونیله ایردم بو جهاده »

(۱) طرز عتیقدر (V. S.) ؛ طرز جدید اوزمان دها مستعمل دکل ایدی .

ص ۳۳ ، س ۱۲ — کاتب چلبینك جلد ۳، ص ۳۳۸، تذییلات مترجمه نقل اولنان افاده‌نی تصحیح ایدیور ؛ فی‌الحقیقه امریقا کاتب چلبینك دیدیکی کبی ۸٦۲ — ۱٤۵۷ ده دکل ۸۹۸ — ۱٤۹۲ ده کشف اولنمشدر .

ص ۳۳ ، حاشیه ۱ — سعدالدینه نظراً ، بالی بك ، آلدینی امر اوزرینه ، قرق بیك کشی ایله طونه‌دن بغدانه کچدی ؛ بغدان حاکمی ذخیره احضار ایله برابر قلاغوزلق یتدی . بغدانك نهایتنده « تورلی » یه [طورله صوبی . دینیه‌سترا کوپری قوروب لیستانه کیردیلر . بالی بکك اوغلی علی بك دمدار . کوچکی طور علی بك پیشدار ایدی . شو سکز محله آقین ایتدیلر : ۱ ، قاقوه حصاری‌که سعدالدینك حاشیه‌سنده طابع طرفندن « صوروق » وهامه‌رده سوروقا دینلمشدر ؛ کوپری محافظلری اولدیرلدی ؛ حصار یغما . محافظلری اسیر ایدلدی . ۲ ، سعدالدینك حاشیه‌سنده « درشنی » وهامه‌رده « دره‌نکزه‌نی » املاسنده کوستریلن محل که اورته‌سنده بر بیوك کول ، اطرافنده بیوك شهرلر وار ایدی ؛ کذلك یغما اولندی . ۳ ، « غلاغوری » و « کلبانی » که هامه‌رده « قائقچوغا » و « کلبا » صورتنده‌در ؛ بو شهرلرده یغما واحراق اولندی . ٤ ، سعدالدینك « ادنه‌ابلی دیدیکی محل که هامه‌رك تذییلاتنده ، ص ۲٦۳ ، کوسترلدیکی اوزره « آدنه » کلمه‌سی بو آقینارده هرشهره علاوه اولندیغنه کوره اصل اسمی خواجه‌ده اونودلمش اولوب حاشیهٔ سعدالدینده هامه‌رك ضبطی وجه ایله « براقلاوه » دینلمشدر . اوراده قرال سرایی وارایمش . شهراحراق وسکانی استرقاق اولندی . ۵ ، جنانچه‌که هامه‌رده مصرح دکلدر . ٦ ، « رادمین » که هامه‌رده دخی بویله یازیلیدر ، بالی بك بوراده آرام ایدوب طور علی‌بك « پره‌رسقه » شهرینه — که هامه‌رده « پرووسق » در — آقین ایتدی . ۸ ، سعدالدینده اسمی مذکور اولمیان بر شهرکه هامه‌رده دخی مصرح دکلدر ؛ فقط هامه‌رك « هازان وویوده » دیدیکی « حسن وویوده » نك اوطرفی دولاشدیغنی خواجه قید ایتمشدر . ۹ ، قرالك طریق عودتده طورله صوبی اوزرنده‌کی کوپریی یاقدینی خبر آلنه‌رق حسن وویوده کوپریی تعمیر ایتدی ؛ بالی بك کوپریدن کچه‌رك اوته طرفده‌کی دربندی ضبط ایلدی . اوندن صوکره « صانه » ، یعنی هامه‌رك « سالان » یازدیغی نهری محافظه‌ایدن دشمن محو ایله « یرشلاو » شهری — که هامه‌رده « پاروسلاو » دیه کوریلور — غارت ایدلدی . خلاصه : « لهك اقلیمنی یاقدی و بیقدی * کری لشکر سلامت کلدی ، چیقدی . » سعدالدین ، جلد ۲ ، ص ۸۲ — ۸۵ .

ص۳۵، س۱ — پدرلرینك ترك سلطنتندن اول ارتحال ایدن شهزادکان بایزیددندر.

ص ۴۷، س ۱۶ — پاپا آلتنجی الکساندر اوله‌جقدر. ترجمه‌ده سهواً دردنجی دینلمشدر.

ص ۹۰، س ۱ — «قوردو» اندلسك «قرطبه» سیدر؛ قرطبی عنوانیله معروف اکابر اورایه منسوبدر.

ص ۵۲، س ۵ — ۵۲نجی صحیفه‌ده مسیح پاشانك وفاتی ذکر ایدلمشدر (۹۰۶)؛ قره‌مان حادثه‌سی مسیح پاشانك وفاتنی موجب اولان حریقدن اول واقع اولمشدر. شو حالده یانغینك ۹۰۶ وباخود ۹۰۵ ده اولمسی لازم کلیر. خواجه سعدالدین دخی یانغینی قره‌ماندن صوکره یازار.

ص ۶۳، س ۱۲ — مراصدالاطلاعده، جلد ۲، ۱۹۵، «طبسران» دینیلن محل اوله‌جقدر که نیشابور واصفهان آره‌سنده قهستان [کوهستان] خطه‌سی اولدیغی مراصددن آکلاشیلیور. مراصدك حاشیه‌سنده «طبرسران» املاسی‌ده کوسترلمشدر.

ص۹۸، ۱۲ — خیرالله افندی تاریخنه نظراً، جلد ۱۰، ص۹۲، سلطان سلیم پیری پاشایه شو خط همایونی کوندرمشیدی:

«بنم وزیرم، احوال امور، جمله‌سندن سؤال اولنور. شویله که تهاون وتکاسل ایتمش اوله‌سین، المدن خلاص اولمغی محال بیله‌سین؛ واخرتده دخی یوزی قره حشر اولوب عظیم عقاب وعذابه کرفتار اولورسین. الله سبحانه وتعالی حضرتلرندن قورقمق ترك؛ مظلوملردن ظالملرك ظلمنی دفع ایتمك ترك؛ زنهار غفلت ایتمیه‌سین؛ واحوالك ایله مقید اولمازسین. هرخصوصده بنم جاسوسلرم واردر، احوالکه بهمه‌حال مطلع اولورم. قاضیعسکرلرمه وسائر وزرامه اشبو خط همایون سعادت مقرونمی کوستره‌سین که آنلر دخی المدن خلاص اولمازلر. جمله‌سنك احوالنه سن مقید اوله‌سین؛ ذره قدر ظلمه رضای همایونم یوقدر. معلومك اوله والسلام.»

پیری پاشا بو خطی آلدقدن صوکره بر کون حضور همایونده «نهایت بر بهانه ایله بنی‌ده اولدیره‌جکسکز؛ باری برکون اوّل اولسه‌ده شو دائمی قورقودن قورتلسه‌م!» دیمش؛ بونك اوزرینه پادشاه، بر چوق کولدکدن صوکره «بنم‌ده خاطریمه کلمیور دکل؛ فقط هنوز یریکی طوته‌جق یرینی بوله‌مدم.» صورتنده لطیفه وتلطیفدن مرکب برجواب ویرمشدر.

مناقب سلیمیه‌دندر که پیری پاشا ایکنجی وزیرلکه روه ایلی بکلربکی خسرو پاشایی توصیه ایدر؛ پادشاه «بن مجنونمی‌یم که اویله بردلی‌یی وزیر یاپه‌جغم؛ فقط سنك وزیرك اولسون.» دیه مساعده کوستری. مصطفی پاشا ایسه «شونك بونك اسمی

قاپیله‌رق، پیری پاشا ایله برابر حضوره ایکن سوزه قاریشیر، سلطان سلیم «ملعون! بن پیری پاشانك کرچکنی، سنك بالانکی فرق ایتمز میم؟ هم سن بنم وزیرم دکل، اونك وزیریسك» دیه‌رك حضورندن چیقارر، پیری پاشا ایسه «پادشاهم، اونی یاردن ایتمشلر» دیه شفاعت ایله قورتارر.

ینه مناقب سایمیدندرکه جلال زاده مصطفی بك برکون حضوره چاغیریلیر. پادشاه کوزلك ایله تاریخ وصاف مطالعه ایدرمش، «جلال اوغلی سنمیسك؟» بیورر، جلال زاده «اوت» دیدکده صوکره او تاریخده مریدلرینك کثرتیله معروف بر شیخ حقنده «کوشلی اوغلنی نصل بیلیرسك؟» دیه سؤال ایدر، مصطفی بك «کرامتی معروف بر اولو کشی اولدیغنی بیان ایدنجه جلال زاده‌نی دها یاقینه چکرك اوسوزی بردها سویلدیر. بونك اوزرینه اوچ دفعه «اولومی؟ اولومی؟ اولومی؟» دیمش وجلال زاده‌نك علوفه‌سی صوروب «اون اقچه‌جوابنی آلمسی اوزرینه «اونمی، اونمی، اونمی؟... سنی خدمتمه آلیرم، وزیر ایدرم، شیخه سلام سویله.» بیورمش سوزك تکراری شدت جولان‌فکره وکمال عصبیته دلالت ایدر.

ص ۱۰۰، س ۱۱ — استاد اعظم سلیم اولی شویله تصویر ایدیوردی:

«سلطان سلیم قامتی طوله مائل، کیکلری قالین، اوموزلرینك آره‌سی غایت واسع، وجودینك نصف اعلاسی نصف اسفلدن قیصه، باشی بیوك، قاشلری چاتیق، یوزی مدور وقرمزی، بیقلری چهره‌سنه برغریب‌هیبت ویرر حالده بیوك، آرسلان کبی آغزی ایری، چکه کیکی واسع وقوی بردهشتلی قهرمان ایدی.

هله جبهه‌سك انتظام ونورانیتیله کوزلرینك کاه — برفکر حکیمانه کبی — منظورینك کوکلنده اولان اك پنهان کوشه‌لره دخول ایدر یولده وکاه — بر زبان کویا کبی — نظرلره افشای مرام ایدر صورتده باقشلری استعدادینك فوق‌العاده‌لکنه بر واضح برهان ایدی.

سیرتده ایسه قدرتك نادراً تزیینده بذل کمال ایتدیکی خوارق عاداتد ممدود برذات اولەرق علو همت، متانت عزم، کبر نفس، اتساع تصور، حدت ذکا، عمق نظر، سرعت انتقال، اصابت ظن، جلادت طریه، مهارت حربیه، میل انقلاب، تحقیر عادات، نفوذ امر، القای دهشت، شدت شکیمه، غلبهٔ مشکلات، نفرت لذائذ، استخفاف حیات کبی هر بری بر قهرمانه سرمایهٔ افتخار اولەجق بر چوق مزیات جلیله‌یی جامع اولمقله برابر فطرتنده شهوت وراحته انهماك اولمامق جهتیله خالی زمانلریی محبت علما ومذاکرهٔ علوم ایله امرار ایتمشیدی. حتی کندیسی مزاجنده اولان شدت تأثرله برابر اوتوز سنه‌قدر ملکك برکوشه‌سنده جزئیات ایله اشتغاله مجبور اولدیغیچون بك زیاده صیقلمش و بالطبع مالك اولدیغی الهیات وکائنه دنیادن بر نفرت ویرمش اولق جهتیله بیاغی بر حزن دائمیه مبتلا اولدیغندن بو اضطرابك

تأثيرله كيجه‌لرى اويقوسى اوچ ساعته منحصر اولغله او زمانلر سراى كتبخانه‌سنده نه‌قدر مؤلفات وارايسه ليال تهاييده جمله‌سنى كوزدن كچيرمشدى.

بوفضائل موهوبه وكمالات علميه‌دن باشقه تشبثنده عالمك معظمات امورينى جزئياتدن محقر كورمك واجراده بالعكس مقاصدينك اك كوچك برجزئنه كايت جامعه‌سى قدر اهميت ويرمكدن عبارت اولان ومأثر جليله‌يه مظهر اولمش نه‌قدر اعاظم وارايسه همان جمله‌سنك اكيوك سلاح قوتى بولنان خصيصهٔ امتيازه مالك اولديغى كبى حق وقيمت شناسلق — كه طبايع بشرده‌كى نقايص وكمالاتك ميزان تعديليدر — مزاجنده هيچ برحادثه ايله خلل بوليه‌جق صورتده برلشمش ايدى. عالمده مقاصدينى تحريده اقدامى ايسه او درجه‌ده ايدى‌كه طريق عزمنده موت هائل تجسم ايده‌رك قارشيسنه طورمش اولسه بى پروا اوزرينه كيدر وبويوله هردرلو مشتهيات وحسياتنه پك سهولتله غلبه ايدردى.»

ص ١٠٤، س ١٨ — سعدالدينه نظراً، جلد ٢، ص ٢٢٩ و ٢٣٠، بو شهزاده‌لر استانبولده دكل، بروسه‌ده اولديرلمش وبروسه‌ده جدلرى سلطان مراد ثانى تربه‌سنه دفن اولنمشدر. بونلر سلطان احمد طرفندن قاچه‌رق سلطان سليمه التجا ايتمش اولدقلرى حالده سلطان احمد عائله‌سنك ظهورى اعداملرينه وسيله تشكيل ايتمشدر.

ص ١٠٧، س ٣ — شهزاده قورقودك، عهد واقع خلافته، تخت ايچون منازعه چيقارمق املنده اولديغنى سلطان سليم خبر آلمى اوزرينه شهزاده‌يه امراى عسكر لسانندن دعوتى متضمن مكتوبلر كوندرمش ايدى، مغاير اخلاق اولديغى محتاج بيان اولميان شو خدعه‌يى قورقود آكلايه‌ميوب جواب موافق ويرمش وجواب پادشاهك النه كلمشدر. قورقودك مغارده‌كى حالنى مصور خواجه‌نك ابسانندن برقاچى: (ج ٢، ص ٢٣٠-٢٣٤)

كيرديلر برغاره زاروم‌ستمند ؛ ديده‌تر، لب خشك، زارو دردمند.
آچ ومحتاج وغريب وخاكسار ؛ نه بشر پيدا نه ديار ودبار.
بسترى كل برگى كبى نرم ايكن ؛ مجلسى شوق آتشمدن كرم ايكن،
بسترى خاك اولدى، بالينى حجر ؛ قورقودن قورنود نه‌لر چكدى، نه‌لر!

ص ١١٣، حاشيه ٢ — شهزاده‌لك زمانده سلطان سليمه سلطان يعقوبدن كلن ايكى نامه وجوابلرى استانبول مطبوعى فريدونده، جلد ١، ص ٣٤٠ - ٣٤٢ والوند شاهدن كلن نامه ايله جوابى، ص ٣٤٢ - ٣٤٥ مندرجدر.

ص ١٤، س ٧ — شيبك، بعض تاريخلرده «اوزبك پادشاهى محمد خان شيبانى» صورتنده كورىلور. «٩٠٦» مقتولئ شيبك خان درجنك شاه اسماعيل‌در مرو. شيبك خان قفاسى دشمن الندە كاسه اولان ملوكدندر.» تقويم‌التواريخ.

ص ١٢٠، س ١٤ — ضیا پاشانك « مستقصمی کیم ایتدی قرین ابن علقمه؟» مصراعنده « ابن علقم » صورتنده دخی ایراد اولنان « مؤیدالدین ابن علقمی » که خلیفه‌یی شیعیلر علیه تحریك و بو صورتله عملکتده برخشونت‌لی ایقاع ایتدکدن صوکره ملاکوی دعوت وخائنین حیله ایله اوکا تسلیم ایدمدرك خائنلکك تمثال مجسم تاریخیسی اولمشدر .

ص ١٢١، س ٢٢ — وآدملرینه عدالتی سلاق نقطهٔ نظرندن البته منفوردر، نه حاکمه اخلاق یله « سیاست » آیری شیلردر. شاه اسماعیلك اجدادی بربدعت مذهبیه ایله طولی ایچون فتنه‌کار سلطنت‌دی، سلطان سلیمك کوستردیکی، دها دوغریسی دولتی محافظه ایچون کوستردیکی مجبور اولدیغی شدت سیاست نقطهٔ نظرنجه معذورلدن خالی دکلدر. مع‌هذا برزمان فوق‌العاده‌یه منحصر اولان بوحالی عصرلرجه، حتی اسپانیاده برنجی ناپولیونك استیلاسنه قدر دوام ایدن، تنصر ایتمش مسلمانلری یله احرقه نمز کیتمك ایچون بتون اذکر یسیونه قیاس ایتمك بی طرفلغه مغایردر. مسلمانلر هیچ بروقت، هیچ یرده انکزیسیون یاپمامشلردر . اسلامده تعصب دینینك وحشت حالنده ظهوری سیاستك تحریکیله خلقك فوران آنی احتساساتندن متحدث حرکات جاهلانه‌در ، انکیزیسیون ایسه خلقی اسارت آلتنده طوتمق و ثروت عظیمه پیدا ایتمك ایچون بر صورت مرتبه‌ده قانون الوهیت نامنه عصرلرجه اجرا ایدلش بر بیوك ظلم شیطانیدر.

ص ١٢٤، صوك سطر — سلطان سلیمك شاه اسماعیله مکتوبنك خلاصهٔ مآلی بوندن عبارتدر : « یاپدیغری پیشمان اولدکدن صوکره بلاد شرقیه‌یه مسلط اولدیکز، زندیقلغی، ملحدلکی برلشدیرمدك بوقدر فتنه‌لر چیقاردیکز، شیخین مکرمینه (ابو بکر و عمر) شتم ایتمکزك ودیکر مهاسدیکزك موجب قتل اولدیغنه فتوی ویرلمشدر، صفرده اوطرفه توجه ایده‌جکم. قلیجه یاپشمازدن اول اسلام تکلیفی حکم شریعتدندر: توبه واستغفار ایدیکز، آنلرمدك آیفلری بسمان برشی کری ویریکز. بویله یاپماز سه‌کز تغلباً آلدیغکز مملکت عسکریمز طرفندن ضبط اولنه‌جقدر. صفر، ٩٢٠ ».

ص ١٢٦، حاشیه ١ — شاه اسماعیلك بومکتوبه دکل، اوچ مکتوبه برجوابی واردرکه بوجلدك تذییلات مورخ قسمنده س ٣٠٨ و ٣٠٩ نقل اولنمشدر . بزم تاریخلرده وفریدونده برنجی مکتوبه آیریجه برجواب یوقدر .

ص ١٢٦ ، حاشیه ٢ — مال تپه‌دن دکل ، « ازنکمید » دن ، یعنی ازمیددن یازلدیغی خاصه‌سندن‌ده آکلاشیلیر .

ص ١٢٨ ، حاشيه ٣ - سلطان سليمك بو ايكنجى مكتوبى اسـتانبول تمثيلى منشأت فريدونده ، ص ٣٥٤ و٣٥٥ ، كوريلور .

ص ١٢٩ ، حاشيه١ — بومكتوب استانبول تمثيلى فريدونده ، ص٣٥٥ و٣٥٦ ، مندرج و «حرر فى اواخر اولى الجمادين ٩٢٠» بيورت ارزنجان ، صورتنده مورخدر .

ص ١٤٠ ، حاشيه ٧ — سعدالدينك پدرندن روايتنه كوره تاجلى خانم چالديران هزيمتنده مسيح پاشا اوغلنك النه كيرمش و ركيجه پاشانك جادرنده قالمش ، لكن طلاقت لسانيله « لعل بوكرك » دينيلان قرمزى يقوتك پارچه لرندن معمول بركوپه سنى اهدا ايله مسيح زاده نك النه قورتمش . اشبو «لعل بوكرك» امثالسز درجه ده بيوك ايمش ، شـاه اسماعيل سرخوشلقله قيرمش ، وزيرى نجم ، ماش قيومجى اولمسيله « پك اعلى ايتمشسكز . اوّل بر ايشـه ياراماز ايدى ، نجه پادشـاهدن قالمش اوغورسزده برشى ايدى ، شمدى بوپارچه لردن كوزل شيلر ياپيلير ، پك كوچكلرى ده مفرحاته قونيلور . ديمش واويله ياپمش . عثمانليلرالنده قالوب ده تاجى زاده يه تزويج اولنان ، بوتاجلى خانم دكلدر . تاجلى خانمك پك ده كوزل اولديغى آكلاشيلير تاريخلريمزك بودرلو معلوماتى كوزل تاريخى رومانلره سرمايه اولهبيليرر وطنمه كوره جنائى رومان ترجمه لرندن پك چوق فائده لى اولور .

ص ١٤٦ ، حاشيه — سعدالدينك تلخيص ، جلد ٢ ، ص ٢٩٢ : « كاخك جملهٔ غرائبندن برى بودركه بهارده بلوطلردن سرچه يوروپسى كبى هنوز قنادلانمش قوشلر دوشر ، خلق بونلرى طوپلايوب قابلرايچنده صاقلارلر . شكلده سلوايه . اكلده حلوايه يكزر . صيد اولنمايوب قالانلر اوچوب كيدر . »

ص ١٥٨ ، س ٢ — ميمك فتحيله « مژدك » ، ياخود ضميله « مزدك » حقنده برهاندن تلخيص :

نوشروانك بابانى قباد زمانندە ادعاى نبوت ايتمش برآدمدر . « نور و ظلمت قديم ، وشرك فعلى اختيارى وطائفك فعلى اتفاقيدر ، دين حق آتش پرستلكدر ، اموال وازواج مشتركدر » دير ايدى . بومذهب برچوق آدملرايله برابر قباده دخى خوش كورندىكى حالده اوغلى نوشروان مزدكى سكسان بيك توابيله اعدام ايلدى .

ص ١٦٢ ، حاشيه ٢ — ماردين قلعه سـنه دائر عرب شاهك تصويرى ، تيمور تاريخى ، ص ١١٦ ، طبع برانى مصر :

« وهذه القلعة عنقاء قلنها تكبران تصاد ، وعرنين عانسها يأبى ان يدخل لخاطب تحت مقود انقياد ، لانها فى قلة من القلل ، على ظهر جبل ، لم يكن فرق بينه وبين قبة الافلاك ،

الا ان تلك لاثبات لها وهذا ثابت ليس به حراك ؛ بظهره واد بطنه اوسع من صدر الاحرار، فيه جنات تجرى من تحتها الانهار ؛ وبه مطارح الزروع، ومسارح المواشى وا ضروع؛ وحدوده جروف لاتصل همم ذوى الكرم الى ارجائها ، وحروف يعجز قارئ المتفكر عن تعديد هجائها؛ وطريقه من القلعة اوعلى القلعة، والقلعة فى غاية المناعة والرفعه، والمدينة مبنية حواليها، متشبثة بذيلها، تأكل من فضلات نعمها، وتشرب من فائض سيلها ، فهم بين نعمهم ونقمهم يترددون، وفى السماء رزقهم وماپو عدون . »

ص ١٨٠، حاشيه ٤ — ادريس بتليسى يه يازيلان فرمان سليمينك خلاصه سى:

مكتوبك كلدى ؛ ديار بكر ولايتنك كلياً فتحنه باعث اولديغك آكلاشلدى ؛ يوزك آق اولسون ، ان شاءالله سائر ولايتلرك فتحنه سبب اولورسين . شواله قدر علوفه كز ايله ، ايكى بيك سكهٔ افرنجيه فلورى و برسمور وبروشق وايكى مربع صوف و بونلردن غيرى بر سمور وبروشق كورك قابلو صوفلر دخى وبرفرنكى كخا غلافلو مذهب قليج انعام و ارسال اولندى.» ديار بكردن عرض متابعت ايدن بكلره اوراجه تعيين اولنان سنجاقلره كندىلرينك القابى سنجه معلوم اولديغندن ديار بكار بكى مجده ارسال اولنان نشان شريفله معنون بياض احكام شريفه نك املاسيله صورتلرينك بورايه كوندرلمسى وتفصيلات توجيهاتك بيلدرلمسى لازمدر. لازم كان بكلره استمالتنامه يازلمق اوزره باشقه نشانلى بياض كاغدلرده كوندرلمشدر. انعاملريله برابر كندىلرينه ارسالى وصورتلرينك بوطرفه تسيارى مقتضيدر. بوراده مهمات سفر مرادم اوزره يتشمشدر . ان شاءالله اوطرفه كله جكم. اردبيل اوغلى اسماعيل، حسين بك و بهرام اغا نامنده ايكى ايلچى كوندروب هرنه مراد اولنورسه قبول ايده جكنى بيان ايله صلح تكليف ايتش ايسه ده ايلچيلرينى ديمنوقه ده و آدملرينى كيدالبحرده حبس ايتديردم . ايران ايشلرى حقنده مجدوساعى اولهسين. اواسط شوال، ٩٢١، ادرنه سعدالدين، جلد٢، ص٣٢٢ و٣٢٣.

ص ١٩٣، س ١٨ — فريدونده ، جلد ١ ، ص ٤٠١ ، مندرج مراحلنامه يه نظراً يونس بك نقاب صداقت آلتنده شامه كيده رك اولديرلمش اولمايوب — عهده سنه فيلورينه بكلكى توجيه اولنمش اولديغى حالده — ريدانيه محاربه سنده بزم طرفده مصر ليارله اوروشه رق تلف اولمشدر.

١٩٥، س ٥ — سعدالدينه نظراً ، جلد ١، ص ٣٣٥، يونس پاشا خير بابك ارقه سندن عزيمته مأموراولهرق حلبه جبرا كيرمش وخيربای مقاومته مقتدر اولهميوب شام طرفنه قاچمشدر، مؤخراً يونس پاشايه مراجعت واونك دلالتيله اطاعت ايتمشدر.

ص ١٩٩ ، س ١٢ — اثارب ، قديم صاره پتا (Sarepta) نك معربيدر ؛ هامه رك فرانسزجه سنده « اسارت » يازلمسى سهودر . اثارب مراصد الاطلاعده بروجه آتى مقيددر : « قلعة معروفة بينها وبين حلب نحو ثلثة فراسخ ».

ص ٢٠٠ ، س ٩ — السنهٔ غربيه ده پالمير (Palmyre) ديه معروف اولان شهر قديم، السنهٔ شرقيه ده تدمردر .

ص ٢٠٢، س ١ — [متنده «هر» کلمه‌سندن صوکره «جانبدن» کلمه‌سی اوله‌جقدر؛ ترتیبده دوشمشدر] بر دی، اوچ فتحه ایله‌در؛ یا، الف کبی اوقونور. شامك اك بیوك نهریدر؛ زیدانی ناحیه‌سنده، شامه بعلبك جهتندن بش فرسخ مسافه‌ده «قنوا» کویندن چیقار مراصدالاطلاع.

٢٠٣، س ٢ — قرآن کریمده «والتین» ایله «والزیتون» دن مراد، دمشق وقدس ده اوله‌بیله‌جکی تفاسیرده مندرج و فی الحقیقه بو سورهٔ شریفه‌ده طور سینا ومکه‌دن‌ده بحث بیورلمش اولمسی بوصورتی مؤیددر.

ص ٢٠٨، س ١٨ — سلطان سلیم شیخ اکبرك مزارنده معتکف اولان، علم جفر ایله متوغل بر ذاتدن «عجبا مصری آله‌جقمی‌یز؟» دیه سؤال ایدر. او ذات «اوت، آله‌جقسکز؛ قرآن کریمده «ولقد کتبنا فی الزبور من بعدالذکر ان الارض یرثها عبادی الصالحون» آیت کریمه‌سی بوکا اشارتدر. چونکه قرآنده ارض معرف باللام اوله‌رق ذکر اولننجه مصر مقصود اولور؛ «ولقد» ابجد حسابنجه «سلیم» ایله مساویدر؛ ذکر دخی طقوز یوز طوتارکه فتحك طقوز یوزده [یعنی طقوز یوزدن صوکره] اوله‌جغی آکلاشیلیر» دیه جواب ویرر. صولاق زاده، ص ٤٢٧، عالیدن نقلاً.

ص ٢٠٩، س ٩ — بوفقره‌نك اصلی شودر: پادشاه شامده ایکن جامع بنی امیه‌ده مجاور شیخ محمد بدخشی‌یی زیارته کیتدی. شیخ و پادشاه بری دیکرینك سوزه باشلامسنه انتظار ایتدکلرندن رئیس الاطبا ومصاحب اخی چلبی فتح کلام ایله شامك هواسنه دائر سوز سویلدی. پادشاه مغبر اوله‌رق چلبینك سوزینی کسوب شیخدن دعا ایستدی. شیخ «سز اللهك منظوریسکز، مسلمانلرك ظهیریسکز؛ دعاکز مستجابدر؛ بز دعایی سزدن اومارز» دیدی. پادشاهك تکرار التماسی اوزرینه شیخ دعا ایلدی. پدرندن روایةً سعدالدین، سلیمیه.

ص ٢١٠، حاشیه ١ — استنساخ اولنان کتاب حقنده سعدالدینك پدرندن نقلاً روایتنك خلاصه‌سی:

سلطان سلیم شامدن چول طریقیله کیدرکن عربانك اله کچیردکاری اشیا آره‌سنده بر صندوق کتاب وار ایمش؛ پادشاهك دائما اوقودیغی تاریخ وصافده اونك ایچنده ایمش؛ خواجه حلیمینك خانه‌سنده بولنان ملاشمس الدین، اون کونده بر مصحف یازه‌جق قدر سریع القلم اولدیغندن بر وصاف یازمق ایچون حسن جان ا[illegible] توصیه ایمش؛ خط مسافرلردن راحت اوق ایچون بر اوطه‌یه قاپانمش؛ بر کون یاننده بریسی کورمش؛ قپالی اوطه‌یه کیرن بو وجوددن قورقمش؛

لکن « لا تخف ، نحن مثلك؛ جئناك للزيارة — قورقمه بزده سنك كبی یز ؛ زیارته کلدك. » تأمیننی آله‌رق مصاحبته باشلامش. رجال غیبدن اولان بوذات پادشاهك مصری فتح ایده‌جکنی؛ فقط اوچ سنه‌دن زیاده یاشامیه‌جغنی ، شمس الدینك ده حلیمی چلبی ایله برکونده وفات ایده‌رك دیکر بری دخی اوکون ارتحال ایده‌جکندن اچنك جنازه‌سنده سلطان سلیمك حاضر بوله‌جغنی سویلدکدن صوکره پادشاه وحلیمی چلبی ایچون برر عرقیه ویروب کندی باشنده‌کنی ده شمس الدینه هدیه ایتمش؛ عرقیه حسن جان طرفندن حضور سلیمی‌یه ایصال اولنمش؛ پادشاهك « اونلره برشی ویرمه‌مشمی ؟ » سؤالی اوزرینه حلیمی چلبینك عرقیه‌سی وبراز کهنه اولان شمس الدینك عرقیه‌سی دخی کندیسنه کوتورلمش؛ سلطان سلیم شمس الدینك عرقیه‌سنی محظوظیتله قوقلامش. شمس الدین ، تاریخی یازدقدن صوکره حسن جانده کندیسی ایچون امام جزرینك (حصن حصین) یی ایستمش ؛ سفر زمانی اولمغله یازیله‌مامش؛ حلیمینك خسته‌لانمسی اوزرینه پادشاه استفسار خاطره کیتمش. اونك خسته‌لغی اوزرینه شمس الدین حسن جانه «حصن حصینی یتشدیره‌مزسه‌م نمکی سرك اولسون » دیه وصیت ایتمش . شمس الدین خسته اولمادیغی حالده اوده حلیمی چلبی ایله برلکده ارتحال ایلمش وفی الحقیقه پادشاه اوچنك نمازینی قیلمش. شمس‌الدینك کتابلری بیت المال‌ه عائد اولدیغندن پادشاه، بونلری کوزدن کچیررکن — وصیتدن خبری اولمادیغی حالده — حصن حصینی حسن جانه احسان ایتمش . سلیمیه. ص ٦١١-٦٠٤ .

ص ٢٤٦، س ٢١ — بو آدمك اسمی بزم تاریخلرده «دوزمه مراد» در. سلطان سلیم بالاخره ملکنده بر سبب نفاق اولمامش ایچون بالذات تحقیقات اجراسیله حریفك ساخته‌لغی حقنده کیمسه‌نك شبهه‌سی قاله‌میه‌جق درجه‌لرده دلائل میدانه چیقارمشدر. سعدالدینده، جلد ١، ٣٨٥—٣٨٨ تفصیلاتی مندرجدر.

ص ٢٤٧، س١٦ — کوشك ورسم حقنده سعدالدینك سلیمنامه‌سندن تلخیص:

« برکون دریا کنارنده سلطان سلیم کوشکی دیمکله مشهور اولان کوشکی بنا ایدرلر ایکن باغچه‌یه اینوب قصری سیره بیوردیلر، مکر نقاشلر نقشه مشغول ایدیلر. برمصور، مرحوم سلطان محمد حضرتلرینی(١) تصویر ایتمش. دیلسزلر کوره‌رك الوب حضور پادشاهی‌یه کتیردیلر؛ پادشاه «سلطان محمد حضرتلرینی تصویر ایتمك ایستمش اما ، بکزه‌ده‌مه‌مش. مرحوم بزی حال طفولیتمزده مبارك دیرلری اوستنه آلمشلردر . صورت شریفه‌لری خیالمده‌در: طوغان بورونلی ایدیلر » بیوردی .

ص ٢٥٠، حاشیه ١ — سعدالدین ، سلطان سلیمك خسته‌لغی حقنده پدرندن شویله نقل ایدر :

« پادشاه برکون سرایدن چیقوب سرای قربنده‌کی باغچه‌یه کیتمش ایدی . بر یوقوشدن چیقارکن « حسن جان ، آرقه‌مه دیکن کبی برشی باتیور » دیدی . « بلکه اغاجلردن اویله برشی دوشمشدر ؛ مساعده بیوررسه‌کز باقلسین. » دیدم. اسکمله‌جینك کتیرمکده اولدیغی

(١) سلطان محمدك رسمی هامه‌رك ظنی کبی دیوارده مرتسم دکل ایدی ؛ بر رسام تجربهٔ قلم قبیلندن یاپمش ایدی.

اسكمله‌يه اوتوردى ؛ ياقه‌سندن المى ايچرى صوقدم ؛ لكن برشى بوله‌مدم . سلطان سليم براز يورودندن صوكره تكرار اغريدن شكايت ايتدى ؛ بودفعه دوكمه‌لرينى آچدم ، قيللرك آره‌سندن برقيل باشى قدر ير آغارمش و اطرافى قزارمش ؛ بن دوقونجه « ايشته اودر » بيوردى و « نصل شيدر » ديه سؤال ايتدى . سويلدم ، « براز صيق » ديمسيله شهادت پارماغى واورته پارماق ايله كنارينى يوقلادم . ايكى پارماغمك آره‌سى غايت قاتى برچبان ايله‌دولدى ؛ « پادشاهم ، بو بيوك چباندر ؛ هنوز خامدر ؛ زده‌له‌مك جائز دكلدر ؛ بر مناسب مرهم قونلملى » ديدم . بن مقدمجه برچباندن بى‌حضور اوله‌رق اوچ كون خدمتدن دور قالمش بولنديغمه تلميحاً « بز چلبى دكلز كه برچبان ايچون جراحلره مراجعت يده‌لم ؟ » ديدكدن صوكره كوشكه چيقدى ، واوكيجه‌يى اضطراب ايله كچيردى . ايرته‌سى كون حمامده چبانى دلاكه اوغدرمش ؛ عودتنده « حسن جان ، سنى ديكله‌مدك ؛ اما كنديمزى تلف ايتدك » بيوردى . تفصيل ماجرى ايدنجه عقلم اوچه بازدى . عزيمت همايونلرى مقرر اولديغندن تأخير ايتميوب آته بينمش اولدقلرى حالده ادرنه‌يه كيتمك اوزره چادره چيقديلر . چورلو قربنده صرت كوينده توقفه مجبور اولديلر . ياره بيودى و آچلدى . هيچ برعلاجك فائده‌سى اولمادى . » (خلاصةً آلنمشدر ، جلد ٢٢ ، ص ٣٩٢ـ٣٩٤)

بوروايتدن ده آكلاشيليوركه چبان پادشاهك قاصيغنده دكل ايدى . ارقه‌سنده ايدى . زيرده‌كى حاشيه‌ده يازيله‌جغى اوزره سلطان سليم صرت كوينده ايكى آى خسته قالدى ؛ اطبادن دخى صورت مخصوصه‌ده سؤال ايله اكلاشلديغى اوزره وبا بوقدر سوره‌مزدى . هامه‌ر هرنصلسه سعدالدينك تفصيلات دقيقه‌سنه اعتبار ايتميه‌رك وندك ايلچيلرينك راپورينه عطفاً شيرپنجه‌يى « طاعون » صانمش وكورديكمز اوروپا تاريخلرينه وازجمله لامارتينه دخى بويله كچمشدر .

ص ٢٥٠ ، حاشيه ٤ — پادشاهك ادرنه‌يه كيتمك اوزره چادره چيقديغى ٢ شعبان ٩٢٦ در . صرت كوينده ارتحالى ٩ شوال ٩٢٦ كيجه‌سيدر . ديمك اولوركه حركتيله ارتحالى آره‌سنده ايكى آى وبرهفته كچمشدر .

ص ٢٥١ ، س ١٧ — سعدالدين ، جلد ٢ ، ص ٣٩٤ـ٣٩٧ ، سلطان سليمك رحلتنى پدرندن نقلاً تفصيل ايدر . ليلهٔ ارتحالده حسن جان « يس » قرائتنه باشلايوب سلطان سليم برنجى دفعه‌سنده سورهٔ شريفه‌يى نهايتنه‌قدر برابر اوقومش ودفعهٔ ثانيه‌ده حسن جان « سلام قولاً من رب رحيم » آيتنه كلدكده سليم ، دودقلرى بو آيتك قرائتيله حركت ايدر اولديغى حالده شهادت پارمغنى قالديره‌رق ديكر پارمقلرينى يوممش واو آنده نبض دورمشدر . طبيب اخى چلبى « دها حيات باقيدر » ديه‌جك اولمش ايسه‌ده حسن جان « آرتق طبابتك حكمى كچدى » ديه‌رك اوزمانك خدمت لازمه‌سنى ادايه مسارعت ايلمشدر .

ص ۲۵۱ ، س ۲۲ — ذاتاً اختیار وپك ضعیف اولان سلطان بایزیدك ترك سلطنته مجبوریتی ضربه‌سی اوزرینه یولده ارتحال ایتمسی فوق العاده برحال دکلدر. تسمیمی حقنده بزم تاریخلردن یالکز جنایده کوریلن روایت افسانه قبیلندن اولهرق موثوقیت تاریخیه دلائلندن ازاده اولدیغی کبی اوروپالیلردن بونی خبر ویرن یالکز مناوینودن عبارت اولدیغی حالده بو جلدك ۸۸ نجی صحیفه‌سنه مندرج اولدیغی اوزره سلطان بایزیدی‌ده بر اوغلنك اعدامیله غافلانه اتهام ایدن بو آدمك کویا بایزید زمانی سرایده بولنمش ایکن پادشاهك قاچ شهزاده‌سی اولدیغندن بیله بی‌خبر اولدیغی بوجلدك ۱۰۲ نجی صحیفه‌سنده هامه‌رك تنقیدیله آ کلاشیلیر . بناء علیه سلطان سلیمك پدرینی اولدرمش اولمسنه اینانمق اصلا دوغرو اولهماز .

ص ۲۹۹ ، ۲۸ — ابوالفضلك « مقتولینك مقداری قرق بیکی کچدی » صورتنده ترجمه اولنه‌بیله‌جك اولان « شد اعداد این کشتهای دیار ، فزون از حساب قلم چل هزار ، بیتنی هامه‌رك ، خارج حساب قرق بیك کشی اولدیرلدی ، مألنده آ کلادینی اکلاشیلیر . مع هذا مترجمك ظننجه ابوالفضلك قرق بیك عددی‌ده عیناً قبول اولنه‌ماز : سلطان سلیم مملکتی تسخیر معنویدن قورتارمق ایچون سیاسةً التزام‌شدته مجبور ایدی ، انجق بویله شیارده ایقاعدن زیاده اشاعه مطلوب اولدیغندن مقتولینك عددی حقیقتدن چوق زیاده کوسترلمش اولهبیلیر .

بتوفیقه‌الکریم دردنجی جلد ختام بولدی . ۲۵ رمضان ۱۳۳۰ .

دردنجی جلدك فهرسی

یکرمنجی کتاب

صحیفه

٨ — ٥٤ بایزید؛ طبیعتی. — بوسنه‌سوقیاتی. — وندیك‌وراکوزه‌ایله تجدیدمعاهدات. — موراوا اوزرنده‌کی قلعه‌لرك احکامی. — افلاق سفری. — اجنبی‌سفراسی. — رمضان اوغلو خاندانی. — مصر علیهنه ایکی‌محاربه وایکی مغلوبیتدن صوکره عقد صلح. — قره‌مان سفری. — بایزیدشهزاده‌لرینك ایالات والیلکاری. — سنت دوکونی — بلغراد علیهنه ترتیب. — بایزیده سوء قصد. — ترکارك آوستریا، ترانسیلوانیا وخرواتستان ایچریلرینه دخولی. — دره‌نکزه‌نی بوزنلغی — قانیزی جولانلری، قانیزائی وبالی بك — روسلرله ترکارك ایلك تماسی. — بایزیدك وجمك‌قیزینك تزویجی — بایزیدك اوروپا دولتلریله‌مناسبات دیپلوماتیقیه‌سی. — وندیك سفری. — ساپیه‌نزا قربنده حرب. — اینه‌بختینك تسخیری وتاغلیامه‌نتو طرفلرنده جولان. — کفالونیه، مودون، قورون، زونکیو وسانتاماورانك ضبطی. — وندیك و مجارستان ایله صلح. — جمك قیزینك تزویجی.

یکرمی برنجی کتاب

٥٥ — ٩٤ عثمانلی دولتنك رقیبی اولان قومشو حکومتلر. — آق قویونلو خاندانك انتهاسی و شاه اسماعیل خاندانك ظهوری. — شاهك عثمانلیلرله تماسی. — قورقودك‌مصره‌فراری. — بیوك‌زلزله. — شهزاده‌لرك‌حکومتلری‌وسفارتلر. — بایزید وسلیم آره‌سنده محاربهٔ داخلیه. — آسیاده عصیان. — وزیراعظمك میدان حربده وفاتی. — شاه اسماعیلك عصاتی تأدیبی. — یکی‌چریلرك‌قیامی، محاربهٔ داخلیه، بایزیدك‌خلع وارتحالی. — قوای عسکریه. — ارکان‌دیوان. — سلطان بایزید زماننده انشا آت، تأسیسات، علما وشعرا.

یکرمی ایکنجی کتاب

٩٥ — ١٤٥ سلیم اولك‌طبیعتی. — جلوس‌بخششی. — پادشاهك قارداشلری ویکنلری. — یکنلریله قورقودك اعدامی. — اجنبی دولتلریله مناسبات سیاسیه. — شاه اسماعیلك دوام استیلاسی، اسلامده سنیلر ایله شیعیلر آره‌سنده‌کی اختلاف عظیمه‌عطف نظر. — ایران علیهنه محاربه مقدمه‌سی‌اولمق‌اوزره ممالك‌عثمانیه‌ده‌کی شیعیلرك قتل‌عامی. — پادشاه ایله شاه‌آره‌سنده مخابرهٔ تعرضکارانه. — سلطان سلیمك چالدیران‌مظفریتی. — تبریزه دخولی. — مشتایه عودتی. — سلیمك‌حقوق بین‌المللی نقضی.

یکرمی اوچنجی کتاب

۱۴۶ — ۱۸۱ کاخ قلعه‌سی. — فتحی. — ذوالقدر خاندانك امحاسی. — شهسوارك بکلکی. — وکلا وامرانك اعدامی. — یکیچریلر ارکان حربیه‌سنك یکیدن تشکیلی. — ترسانه تأسیسی، سفینه‌انشاسی. — ادریسك کردستان تنظیماتنه مأموریتی. — کرد بکلرینك دیار بکر محافظه‌سنی رفع ایتدیرملری. — دیاربکر، ماردین، حصن‌کیف، نصیبین، موصل ایله رقه‌نك تصویراحوال موقعیه‌سی وتاریخی. — قوچ حصار محاربه‌سندن صوکره کردستانك تنظیم اداره‌سی. — بو مملکتك واهالیسنك تصویر احوال وعاداتی.

یکرمی دردنجی کتاب

۱۸۲ ۲۵۶ مصر سفری. — مملوکلرك حکومتی. — مرج دابق محاربه‌سی. — حلب، حما، حمص، دمشق طریقیله مصره عزیمت. — ریدانیه محاربه‌سی. — طومانبایك اعدامی. — عجائب قاهره‌نك تسویری. — سلطان سلیمك عودتی. — وزیراعظمك اعدامی. — احوال خارجیه وتأسیسات داخلیه. — سلیمك ارنحالی. — مفتی علی جمالی.

۲۵۷ — ۳۳۱ مورخك تذییلاتی.

۳۳۲ — ۳۳۸ اوچنجی ودردنجی جلدلرده ذکری کچن حکمداران ایله اکابر مأموریتك توارث ترتیبی اوزرینه جدول انسابی.

۳۳۹ — ۳۵۰ مترجمك تذییلاتی.

DR
440
H219
cilt.4